

Міністерство освіти і науки України
Одеський державний аграрний університет
Національний інститут економічних досліджень (Республіка Молдова)
Інститут економічних досліджень (IRENE) (Швейцарська Конфедерація)
Комратський державний університет (Республіка Молдова)
Вроцлавський економічний університет (Республіка Польща)
ННЦ Інститут аграрної економіки
Київський національний економічний університет
Полтавський державний аграрний університет
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
Державний біотехнологічний університет

«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ»

**Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної
конференції**

(18 листопада 2022 року)

Одеса 2022

УДК 339.09

Проблеми та перспективи розвитку економіки: світові та національні аспекти: Збірник матеріалів Міжнародної наукової-практичної конференції, 18 листопада 2022 року. Одеса, ОДАУ. 2022. 420 с.

У збірнику розглянуто проблеми розвитку економіки України, обґрунтовані теоретичні, методичні та прикладні засади розвитку економічних відносин в аграрній сфері, визначені пріоритети та запропоновані напрями розв'язання актуальних проблем розвитку галузі з урахуванням національного і зарубіжного досвіду. Надано рекомендації з удосконалення бухгалтерського обліку, аудиту, менеджменту, управління маркетинговою та логістичною діяльністю підприємств, організації виробництва та впровадження сучасних технологій, розвитку персоналу та стимулювання праці.

Розраховано на науковців, спеціалістів підприємств аграрного сектора, викладачів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти.

Рекомендовано до друку рішенням науково-методичної ради Одеського державного аграрного університету протокол №4 від 02 грудня 2022 року.

Редакційна колегія:

Мацієвич Т.О. к.е.н., доцент, в.о. декана факультету економіки та управління ОДАУ (голова ред.колегії)

Дога В.С., д. хаб. е. н., професор, академік НААН України з іноземним статусом, головний науковий співробітник, координатор Національний інститут економічних досліджень, Республіка Молдова;

Запша Г.М., д.е.н., професор, зав. кафедри менеджменту ОДАУ

Крюкова І.О., д.е.н., професор, зав. кафедри обліку і оподаткування ОДАУ

Баланюк І.Ф., д.е.н., професор, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Зось-Кіор М.В., д.е.н., професор, Полтавський державний аграрний університет, Україна;

Шабатура Т.С., д.е.н., професор, зав. кафедри економічної теорії та економіки підприємства ОДАУ

Смігунова О.В., к.е.н., доцент, зав. кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування, Державний біотехнологічний університет

Найда А.В., к.е.н., доцент (відповідальний секретар)

Відповідальність за достовірність даних, зміст і якість матеріалів збірника несуть автори.

© Одеський державний аграрний університет, 2022

СЕКЦІЯ 1. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ

Атамась Г.П.

*к.е.н., доцент кафедри економіки та цифрового бізнесу
Одеський державний університет інтелектуальних
технологій та зв'язку
м. Одеса, Україна*

РОЛЬ АНАЛІЗУ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РИНКОВИХ ЗАСАДАХ

Ринкова система господарювання створила передумови для подальшого та активного розширення підприємництва на інноваційній основі. Підприємництво активно розвивається в умовах ринку і стає здатним вивести економіку країни на шлях ефективного зростання та розквіту. В цих умовах економічний аналіз має забезпечити швидке реагування підприємницьких структур на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, які відкриває ринок.

Розв'язання сучасних питань удосконалення економічного аналізу з ціллю ефективною оцінки функціонування суб'єктів господарювання традиційно викликає підвищений інтерес в науковому середовищі. Серед вчених – економістів варто відзначити роботи таких дослідників, як В.П. Долинський, І.І. Карагоз, А.І. Муравйова, Є.В. Мних, Т.М. Ковальчук, Г.В. Постнікова, В.К. Савчук, А.П. Сабуров, Л.С. Тарасевич, Н.Г. Чумаченко, С.І. Шкарабан та ін. Поряд з цим, адаптація аналізу до ринку вимагає подальшого теоретичного обґрунтування основних елементів економічного аналізу та ефективного їх використання, що обумовило вибір та актуальність даного дослідження.

Розвиток підприємництва на інноваційній основі потребує постійного моніторингу розвитку його суб'єктів господарювання за умов використання сучасних теоретико – методичних підходів, ефективним інструментом якого є об'єктивний економічний аналіз для прийняття управлінських рішень щодо перспектив розвитку існуючого бізнесу.

Економічний аналіз є науковим методом пізнання економічної реальності, господарських процесів і явищ самостійно функціонуючої господарської одиниці, з допомогою якого ціле поділяється на складові частини (елементи), що сприймаються й обробляються легше, ніж ціле, виділяються окремі аспекти, які в подальшому включаються в загальну схему пояснення, оскільки кінцевою метою дослідження є відображення цілого [1].

Економічний аналіз сприяє вивченню фактів, явищ і процесів у їх становленні та розвитку, у визначених зв'язках, взаємозв'язках, взаємозалежності та взаємообумовленості, причинно-наслідковій підпорядкованості, забезпечує виявлення резервів економіки, прихованих у ній самій [2].

Економічний аналіз забезпечує гнучкість в управлінні, можливості та вміння швидко перебудовуватись і реагувати на зміни зовнішнього середовища, не втрачати нових можливостей, які відкриваються розвитком підприємницької діяльності, що дозволяє поліпшити якість управління організаціями в умовах ринку.

Підприємництво, це така нова форма господарювання, яка обумовлена ринковою свободою. Воно змінює вектор розвитку за умов нового та інновацій. Але ніякий рух вперед неможливий без попереднього обґрунтування змісту економічного аналізу, кола питань, які входять в його компетенцію. За допомогою аналізу вирішуються проблеми, пов'язані з обґрунтуванням цілей розвитку суб'єктів господарювання, рішення про доцільність виробництва товарів (надання послуг), вияву факторів які сприяють (або стримують) виробництво та відбувається пошук шляхів максимізації прибутку.

Освоюючи підприємництво, суб'єктам господарювання доводиться вступати у конкурентну боротьбу (умови конкурентної боротьби автоматично підтримуються наявністю різноманітних форм власності і свободою господарської поведінки). Щоб конкуренція була здоровою та стала фактором стимулювання бізнесу, зростання його ефективності, потрібно вивчати та аналізувати діяльність підприємств-конкурентів і розповсюджувати їх досвід завоювання ринку.

Сучасне підприємництво характеризується ризикованістю. Ризик – явище неминуче, тому ним потрібно управляти. При цьому аналіз має забезпечити можливості своєчасного передбачення ризику, правильно його оцінити, вивчити причини та розробити систему заходів, спрямовану на зведення його до мінімуму.

Підприємницькі організаційні структури несуть повну відповідальність за свою діяльність і перспективний розвиток. Це вимагає вироблення та обґрунтування стратегії розвитку підприємницької діяльності, яка є результатом проведення стратегічного аналізу. Виважені стратегічні орієнтири є основою науково – обґрунтованих бізнес-планів, а їх виконання – запорука довгострокового існування підприємств та отримання ними комерційного успіху.

У висновку треба відмітити, що економічний аналіз покликаний вивчати та оцінювати основні закономірності розвитку сучасних підприємницьких структур, що діють в умовах ринку; висвітлювати механізм дії законів ринкової економіки і можливі наслідки, які очікують бізнес-структури, коли вони нехтують ними, допомагати їм знаходити шляхи та методи ефективного господарювання.

Література:

1. Мних Є.В., Буряк П.Ю. Економічний аналіз на промисловому підприємстві: навч. посіб. Львів: Світ, 1998. 208 с.
2. Шкарабан С.І. Оперативний економічний аналіз діяльності промислових підприємств та об'єднань: навч. посіб. Тернопіль ТАНГ, 1995. 299с.

*Бездушна Ю.С.,
д.е.н., с.н.с., завідувач відділу обліку та оподаткування
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна
Шульга Л.Д.,
аспірантка
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна*

ЧИ РЕАЛЬНО ВИЗНАЧИТИ СОБІВАРТІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ В ГОСПОДАРСТВАХ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Категорія домогосподарств значно поступається великим підприємствам по наявності та використанню передових технологій, зокрема і в частині обліку та оподаткування їх діяльності. По об'єктивним причинам для них є недоступні технології ефективного управління своїми фінансами та господарською діяльністю, нема належного інформаційного забезпечення та доступних для них методик визначення ефективності господарювання, формування планів та бюджетів своєї діяльності, калькулювання собівартості вирощеної продукції, моніторингу цін на продукцію та ринків її збуту. Наявність таких інформаційних основ для їх господарювання дозволила б пришвидшити їх трансформацію в повноцінних суб'єктів сільськогосподарської підприємницької діяльності. Саме тому, актуалізувалась розробка обліково-інформаційного забезпечення для домогосподарств, яке передбачає формування організаційних та методичних засад обліку, аналізу, планування та внутрішнього контролю своєї діяльності, впровадження яких забезпечить господарствам входження в правове поле як суб'єктів підприємництва та оподаткування. Назріває необхідність розробки відповідного програмного продукту та мобільного додатку, який би дозволяв накопичувати протягом року витрати сільськогосподарського виробництва, розподіляти їх за видами продукції та розраховувати їх собівартість. Це б дозволило домогосподарствам мати орієнтири при формуванні ціни реалізації сільськогосподарської продукції та розраховувати результати своєї господарської діяльності.

Загалом система бухгалтерського обліку в аграрному підприємстві має чотири організаційні прояви: агрохолдинговий, середніх, малих підприємств та товарних домогосподарств. Цікавим є те що, у цих проявах оцінка витрат, капіталізація активів за ринковою вартістю, як вимагає система національних рахунків можлива лише у великих і середніх підприємствах і лише за умови впровадження відповідної методології та методичних рекомендацій. У малих аграрних підприємствах, яких налічується 47,9 тис. од. (95 % всіх сільськогосподарських підприємств за даними державної статистики) та господарствах сільського населення (близько 4 млн од, частка яких у обсязі продукції сільського господарства країни становить 30 %), це питання потребує додаткового кадрового та методичного посилення.

Єдиною публічною звітністю, яка складається за даними бухгалтерського обліку, а отже має документальне підтвердження, є фінансова звітність. Проте, обов'язковою вона є лише для юридичних осіб. Господарства населення бухгалтерський облік не ведуть, а отже і не складають фінансову та статистичну звітність. Існуюча по них статистична інформація – це результати анкетування та вибіркові спостереження, в яких вибірка складає, наприклад у 2016 р. 0,6 % всієї сукупності господарств. Виявлені показники потім статистико-математичними методами поширюється на всі господарства. Немає причин не довіряти статистичній науці, однак фінансово-економічна інформація щодо домогосподарств населення в системі офіційної статистики відсутня. А це 30 % в обсягах сільськогосподарського виробництва.

Таким чином, маємо 70 % інформації щодо виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами (дані про витрати, дохід, прибутковість та ін.) та 30% інформації, що стосується домогосподарств (по останніх фінансова інформація вкрай обмежена, і власне дуже суб'єктивна). При цьому, саме господарства населення забезпечують продукти харчування для внутрішнього ринку та місцевого населення (м'ясо-молочна продукція, овочі, фрукти, ягоди тощо), на відміну від великих підприємств, які працюють здебільшого на експорт і тим паче сировини.

Для успішної реалізації стратегії розвитку сімейного фермерства в Україні вкрай важлива обізнаність і орієнтування самого фермера про фінансово-економічні показники своєї сільськогосподарської діяльності. Якщо ми запитаємо господарів у селі чи знають вони собівартість вирощеної картоплі, більшість з них не знайде відповіді на це питання. Адже типові домогосподарства, не ведуть бухгалтерського обліку. На відміну від підприємств які мають широкий спектр програмного забезпечення, регламентовані правила і рекомендації щодо калькулювання собівартості вирощеної продукції, визначення економічної ефективності господарювання, сільські домогосподарства обмежені як у наявності відповідних знань, так і в наявності ресурсів та й просто вільного часу. Не говорячи вже про програмне забезпечення, яке б дозволило розраховувати ключові показники витрат та результативності господарювання. Адже якщо власниця корови не усвідомлює орієнтир собівартості молока, вона навряд чи зможе апелювати до цінових пропозицій закупівельних організацій. Звідси і загальне нерозуміння і недооцінка затрачених ресурсів, у тому числі і витрат праці на виробництво.

Саме відсутність достовірної інформації про собівартість продукції вирощеної у домогосподарствах зумовлює необґрунтоване ціноутворення при її продажу. Не знаючи собівартості, ми не можемо сформулювати відповідну мінімальну ціну продукції, яка б забезпечувала товаровиробнику хоча б мінімальну рентабельність.

Розробка відповідної обліково-аналітичної системи для домогосподарств є важливим кроком також і для їх захисту та підтримки, як виробників, з боку держави. Адже визначення реальної собівартості продукції на основі наявної узагальненої достовірної інформації про витрати може стати відправною точкою для прийняття урядових рішень щодо регулювання мінімальних

закупівельних цін на продукцію та інших заходів підтримки малого сільськогосподарського товаровиробника.

Замлинська О.В.,

*к.е.н., доцент кафедри
економічної теорії і економіки підприємства,
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Щуровська А. Ю.,

*к.е.н., доцент кафедри
маркетингу, менеджменту, публічного управління та адміністрування,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна*

РОЛЬ І ТЕНДЕНЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Компетенції бухгалтера та економіста щоденно пов'язані із збиранням, обробкою, аналізом та документальним відображенням облікових даних, що лягають в основу статистичних матеріалів. Важливою умовою правильного сприйняття облікових технологій є розуміння того, що кожна цифра і господарська операція є інформаційною базою, інформаційно-аналітичним контентом усього бізнесу. Економіка має спиратись на достовірні дані бухгалтерського обліку на мікрорівні, та державної статистики - на макрорівні на основі практичного використання статистичної інформації, кваліфікованих висновків і обґрунтування прогнозів, де вивчається кількісна сторона соціально-економічних явищ, природи масових статистичних сукупностей, пізнавальних властивостей статистичних показників, умов їх застосування в економічному дослідженні. Тому вивчення і оволодіння обліково-аналітичною наукою має велике значення у розбудові конкурентоспроможної економіки.

Сучасний економічний простір потребує нових технологій обліку та звітності, що дозволяють отримувати не лише актуальну інформацію про продуктивність та ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, а й стратегічну інформацію про підприємство для потреб інвесторів, взаємодію зі стратегічними партнерами, конкурентами, державними структурами, яка формуватиме концепцію сталого розвитку, сприяти формуванню репутації та гідного місця підприємницької структури у глобальній економіці.

Облікові технології є інформаційною базою, інформаційно-аналітичним контентом усього бізнесу. Цифрові технології стрімко витісняють аналогові, експортуються та імпортуються, а інвестиційні пріоритети безпосередньо пов'язані з рівнем диджиталізації компанії. Відкритість, зрозумілість і швидкість сьогодні дуже дорого цінується і у поєднанні з оптимізацією бізнес-процесів затребувана всіх рівнях управління. Бухгалтерський облік

здійснюється усіма без виключення суб'єктами господарювання всього світу. Головною його функцією є акумуляція фінансової інформації. Проте відомості бухгалтерського обліку можуть слугувати різним цілям. Так, у деяких країнах, наприклад у США, така інформація спрямована на задоволення потреб інвесторів та кредиторів. У більшості країн Південної Америки на перше місце може бути поставлено надання достовірної інформації державним органам, які здійснюють контроль за належним виконанням податкового законодавства. У деяких країнах система бухгалтерського обліку формується на пріоритеті макроекономічних цілей. Безперечно одне - метою бухгалтерського обліку різних країн світу є стандартизація відображення операцій компанії, незалежно від її типу, а також від того, хто є користувачем інформації та акцентування уваги на розумінні бізнес-процесів, автоматизації, аналізі даних та необхідності мислення, заснованого на фактах, а не припущеннях, тобто цифрах та даних безпосереднього місця і часу їх складання.

Набирає популярності розширення використання програмного забезпечення для складання бюджету, прогнозування та планування, а також інструментів аналізу та візуалізації даних. Фінансові функції стають значно аналітичнішими, а технології допоможуть відділу бухгалтерського обліку та фінансів перейти від реакційного та транзакційного до проактивного та аналітичного рівня. Хмарне програмне забезпечення особливо корисне у зв'язку з тенденцією віддаленої роботи. Це дозволяє командам, які фізично розосереджені, співпрацювати та виконувати важливі фінансові процеси, такі як закриття місяця з будь-якого місця з комп'ютером та підключенням до Інтернету. Сучасні обліковці, аналітики та менеджери з бізнес адміністрування та проектного менеджменту потребують низки сучасних інструментів для спільної роботи, наприклад таких як Zoom, Google Drive, Dropbox, GitHub, Trello, monday.com, Wrike, nЗавдання, ProofHub, Scoro, Freedcamp, Азенду, MeisterTask, Hansoft, інші функціональні інструменти для спільної роботи для електронного підпису та обміну файлами у хмарі.

У майбутньому в галузі бухгалтерського обліку більше транзакційної роботи стане автоматизованою, а бухгалтери все частіше розглядатимуться як лідери та особи, які приймають рішення. Бухгалтери все більше і більше повинні покладатися на так звані soft skills, лідерські якості та інші якості, пов'язані з емоційним інтелектом та діловою репутацією компанії. Ці навички в поєднанні з використанням результатів аналізу даних та фінансового досвіду — ось що забезпечить успішну кар'єру.

Питання екології та сталого розвитку мають основне значення для виживання організації, оскільки вони все більше несуть відповідальність не лише за свої фінанси, а й за стійкість своєї діяльності. Це робиться не тільки для забезпечення відповідності, але й дедалі більше визначає короткострокові та довгострокові перспективи бізнесу. Споживчий попит на екологічну стійкість буде постійно зростати і стимулюватиме використання бізнесом стійких методів. Це дає бухгалтерській галузі значні можливості, оскільки управління цією стійкістю потребує навичок оцінки ризиків та звітності, які вони можуть презентувати як конкурентну перевагу. У міру розвитку зусиль у

сфері сталого розвитку цей сектор прагне збільшення інновацій, пропонуючи екологічно безпечні послуги, щоб допомогти своїм клієнтам оцінити ступінь їхньої сталої роботи. Екологічні, соціальні та управлінські питання (ESG) є також ключовими проблемами і результативною складовою для глобальних інвесторів, які зосереджені на стійкості та зміні клімату. Основна частина цих критеріїв підприємства повинна вимірювати та скорочувати свої викиди парникових газів. Оскільки ще немає вагомих в усьому світі стандартів для ESG, глобальні стандарти перебувають у стадії розробки, це дає бухгалтерам і аудиторам широкі можливості зростання у цій царині. Штучний інтелект змінить характер бухгалтерських операцій, підвищить ефективність, зменшить кількість помилок та оптимізує робочі процеси, а також допоможе професіоналам приймати бізнес-рішення в режимі реального часу на основі аналізу даних. Попит на бухгалтерське програмне забезпечення виріс завдяки різкому зростанню цифрових платежів. Фахівці з бухгалтерського обліку повинні бути досвідчені у цифровій безпеці, оскільки все більше компаній зберігають свої фінанси в цифровому архіві. Фахівці з обліку, аналізу та статистики також мають підготуватися до майбутнього з такими технологіями, як блокчейн. Облік з розвитком цифрових технологій в економіці як у теоретичному, так і в практичному плані зазнає суттєвих змін, у яких задіяні інноваційні процеси створення, зберігання та передачі інформації. Сьогодні неможливо провести різницю між традиційним і цифровим секторами економіки, оскільки майже всі типи компаній у тій чи іншій мірі спираються на цифрові компоненти. При цьому безпосередній вплив на швидкість та якість цих процесів надає розвиток цифрових технологій. Проте слід зазначити той факт, що методологія та інструментарій бухгалтерського обліку не завжди відповідає сучасним реаліям, через що виникає низка проблем, пов'язаних із впровадженням цифрових рішень.

Цифрова трансформація економіки визначає майбутнє обліку, оподаткування та статистичних досліджень. Швидке зростання електронної комерції, підвищені ризики, форс-мажорні ситуації у бізнесі та соціально-політичній сфері значно впливають на ефективну роботу податкової бази. Обмеження свободи та пересування людей у 2019-2022 роках, зростаюче використання безготівкових платежів, що залишає цифровий слід має ефективно простежуватися податковими органами. Вимоги до подання податків у цифровому форматі, ESG звітності можуть підвищити ефективність податкової системи та покращити дотримання податкових вимог, що, у свою чергу, має покращити збирання доходів та розширити простір для фіскальної політики країни. Крім того, цифрова трансформація може полегшити адміністративне навантаження. Це також може зробити податкові органи центральним вузлом інформації про стан економіки в режимі реального часу, що не тільки корисно для перевірки податкової інформації, але також може покращити економічне прогнозування та призвести до більш цілеспрямованої та своєчасної розробки економічної політики. Оцифровані обліково-аналітичні комунікації можуть стати базисом трансформації інших сфер економіки. Незважаючи на потенційні переваги, масштаби та швидкість перетворення

стикаються із серйозними проблемами: управління змінами та ризиками, підготовка сучасного персоналу, усунення протиріч бухгалтерської та податкової системи, боротьба з ризиками розмивання бази оподаткування, відсутність дієвого контролю та аудиту невідповідність законодавства цифровим нововведенням. Впровадження цифрових рішень не лише спростить сплату податків, а й ускладнить податкове шахрайство. Віддалена робота набирає обертів, що створює необхідність для бухгалтерії переосмислити свій робочий процес і оптимізувати гібридні схеми, що поєднують роботу в офісі та віддалену роботу. Використання гібридних механізмів допоможе уникнути втрати співробітників та забезпечить доступ до пулу співробітників із спеціальними навичками, оскільки вони можуть працювати з будь-якого місця. Хмарні бухгалтерські рішення дозволили надавати бухгалтерські послуги віртуально. Цей показник виріс у геометричній прогресії з пандемією COVID-19. Очікується, що постачальники програмних рішень продовжать розробку інноваційних рішень, які дозволять віддалений облік. Потреба у хмарних бухгалтерських послугах також зростатиме, оскільки все більше підприємств прагнуть скоротити операційні витрати. З хмарними рішеннями вони можуть платити лише за те, що використовують, і не обов'язково робити значні інвестиції.

Автоматизація бухгалтерських завдань допомогла замінити багато трудомістких аспектів повсякденної роботи бухгалтера. Спостерігається підвищене освоєння цих технологій. Деякі країни вже дозволили криптовалюту як легальну валюту транзакцій. Оскільки ця тенденція продовжує зростати, перед бухгалтерами та аудиторам ставиться завдання зрозуміти ці технології, щоб вони могли пропонувати складні послуги своїм фірмам або клієнтам, які інвестують у криптовалюту. В інших областях технології блокчейну, як і раніше, будуть використовуватися в службах перевірки, таких як аудит та аналіз ризиків, а також балансування та ведення бухгалтерських записів. Буде більше впроваджень складних рішень штучним інтелектом, які пропонують найкраще розуміння, допомагають приймати рішення на основі даних та виконувати основні завдання, які займають багато часу бухгалтера. Навчання за допомогою програмного забезпечення в он лайн буде використовуватися для розробки алгоритмів, які вивчають закономірності у бухгалтерських завданнях, щоб допомогти зменшити помилки на ранній стадії та не витратити час на пошук помилок. Це також буде корисно для аудитів та передиктивної аналітики, щоб прогнозувати майбутні тенденції.

Хоча штучний інтелект може погано працювати в галузях, які потребують творчості та інтуїції, вони можуть допомогти у прийнятті рішень. Усі передові технології, згадані вище, пропонують багатообіцяючі переваги, однак вони також є новою проблемою в галузі безпеки даних. Віддалений облік додає вразливість, яка дозволяє кіберзлочинцям отримати доступ до корпоративної мережі. З огляду на те, що в бухгалтерії зберігаються важливі фінансові дані, на які націлені зловмисники, безпека має вирішальне значення для будь-якого бізнесу.

Література:

1. Бездушна Ю.С., Замлинський В.А., Замлинська О.В., Щуровська А. Ю. Роль звітності та статистики в капіталізації активів підприємств та національного багатства. *InnovationandSustainability*. 2022. No3. С.103-109.
2. Zamlynskiy, V., Minakova S., Livinskyi A., Al Ali, Camara Balla Moussa (2022) Information and communication technologies as a tool and incentive for strategic decision making. *Naukovyi Visnyk Nationalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022, (2): 129 - 134. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-2/129>
3. Щуровська, А. (2018). Дослідження взаємозв'язку сфери телекомунікацій і національної економіки та розробка багатофакторної моделі їх розвитку. *Економічний простір*, (129), 114-124. <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/172>

Карпова К.В.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Наумова Т.А.,

к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ

Важливою складовою обліково-аналітичної системи управління підприємством є бухгалтерський облік, результатом якого є базова інформація, що потрібна зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. Тотальна діджиталізація управлінських та бізнес процесів сприяє швидкому обміну інформацією бухгалтерського обліку. Використання в управлінні підприємством досягнень в галузі інформаційних технологій забезпечує своєчасність та повноту інформації про господарські процеси [11,с. 89]. На сьогодні, на думку багатьох науковців, електронна комерція складає основу функціонування електронного бізнесу у світі [6, с.68].

Метою дослідження є узагальнення теоретичних основ та практичних аспектів інформаційного забезпечення підходів до управління просування товарів і послуг в мережі Інтернет в умовах діджиталізації. Незважаючи на значні здобутки у дослідженні проблем облікового відображення торговельних операцій між суб'єктами електронної комерції низка питань, що потребують уточнення, що пов'язано зі змінами пріоритетів їх діяльності, зокрема із-за суттєвого впливу глобальної кризи та війни в Україні.

Як стверджує Кулик В.А., новим видом бізнесу, що є квінтесенцією активних ділових відносин в електронному середовищі, є е-бізнес, перспективність його розвитку у найближчому майбутньому підтверджують статистичні дані, наведені у табл.1. [1, с.11].

На думку Синявської О.О., електронна торгівля на світовому ринку ототожнюється з поняттям електронна комерція [10, с.130].

Як стверджує Л. Ю. Патраманська під поняттям електронної комерції розуміють будь-який вид ділової активності суб'єктів господарювання, що провадиться з використанням сучасних інформаційних технологій, з метою отримання прибутку та задоволення потреб споживачів [5, с.78].

А.С. Крутова визначає електронну комерцію як: «вид діяльності, направленої на отримання прибутку від здійснення операцій в електронному вигляді»[2, с.12].

Дещо інше визначення надають Л.А. Радкевич, І.А. Луговська, О.В. Кужилева та М.М. Матвієнко: «Інтернет - торгівля - це організація і технологія процесу продажу товарів, в якому повний цикл комерційної трансакції або його частина відбувається електронним засобом з використанням телекомунікаційних мереж [9, с.19].

Базовим нормативним документом, який регламентує здійснення інтернет-торгівлі, є Закон про електронну комерцію від 03.09.2015р. № 675-VIII, відповідно до якого інтернет - торгівля належить до електронної торгівлі (яка згідно зі ст. 3 цього Закону є господарською діяльністю у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем) [8]. На підставі вивчення запропонованих науковцями визначення терміну електронна комерція, ми вважаємо, що в загальному випадку електронний бізнес – це значно ширше поняття ніж електронна комерція. На нашу думку термін електронна комерція та електронний бізнес дещо відрізняються. Ми вважаємо, що електронну комерцію можна вважати трансакцією, яка здійснюється через комп'ютерну мережу, внаслідок якої право власності або право використання товаром або послугою було передано від однієї особи до іншої. Щодо електронного бізнесу – це процес, який організація, незалежно від форми власності проводить за допомогою мережі пов'язаних між собою терміналів (комп'ютерів, телефонів та ін. гаджетів) [4, с.155].

Ми підтримуємо пропозицію відомих науковців, щодо визначення Веб - сайту суб'єкта господарювання як нематеріального активу, а витрати на його створення – як капітальні витрати. Відповідно до п. 4 П(С)БО 8 під нематеріальним активом розуміють немонетарний актив, що немає матеріальної форми та може бути ідентифікований [3, с.105].

Всі витрати на створення веб - сайту накопичуються на рахунку 154 "Придбання (створення) нематеріальних активів". Згідно Закону України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні(ч.1 ст.9) підставою для бухгалтерського обліку господарських операцій, є **первинний документ** тому, після введення в експлуатацію нематеріального активу на підставі "Акта введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів" (типова форма №НА-1) дані витрати капіталізуються на субрахунку 125 "Авторське право та суміжні з ним права" [6]. На нашу думку, витрати, пов'язані з реєстрацією доменного імені, в

бухгалтерському обліку відносяться до витрат майбутніх періодів, так як доменне ім'я реєструється на один (або більше) рік, а рахунок сплачується одразу за весь період реєстрації. Дані витрати повинні обліковуватися на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів", а в подальшому вони поступово повинні списуватися на витрати на збут. Витрати, пов'язані із адмініструванням сайту (заробітна плата веб-мастера, плата за хостинг), у бухгалтерському обліку необхідно відносити до витрат на збут та обліковувати на рахунку 93 "Витрати на збут". У податковому обліку ці витрати необхідно відносити до складу валових так само, як і витрати на реєстрацію доменного імені.

Ми підтримуємо думку відомих науковців стосовно необхідності виокремлення витрат й доходів, які отримують торгово – виробничі підприємства за умови традиційної та електронної торгівлі, оскільки більшість господарств веде змішану діяльність, використовуючи традиційні канали збуту продукції та продаж продукції через мережу Інтернет [3, с.109]. Також ми підтримуємо пропозиції стосовно необхідності виділення окремих аналітичних рахунків в робочому плані рахунків суб'єкта бізнесу для деталізації інформації про доходи, витрати й фінансові результати, які були запропоновані ними. Таким чином в процесі операційної діяльності підприємства щодо рахунків класу 9 «Витрати діяльності», а саме 90 «Собівартість реалізації» (в розрізі субрахунків 901 «Собівартість реалізованої готової продукції», 902 «Собівартість реалізованих товарів», 903 «Собівартість реалізованих робіт і послуг»), 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» та 94 «Інші операційні витрати» (в розрізі 10 субрахунків, а саме субрахунків 940–949), та рахунків класу 7 «Доходи і результати діяльності», а саме 70 «Доходи від реалізації» (в розрізі субрахунків 701 «Дохід від реалізації готової продукції», 702 «Дохід від реалізації товарів», 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»), 71 «Інший операційний дохід» (в розрізі 10 субрахунків, а саме субрахунків 710–719), доцільно виділяти два аналітичні рахунки для фіксування витрат і доходів операційної діяльності в розрізі традиційної та електронної торгівлі.

Такий підхід, на нашу думку сприятиме накопиченню достатньої інформації щодо витрат, доходів та формування фінансових результатів від операційної діяльності як основи для проведення контролю та аналізу ефективності електронної торгівлі.

Література:

1. Кулик В.А. Бухгалтерський облік діяльності підприємств електронного бізнесу: теорія, методологія та організація: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: *ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»*. 2017. С.40. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/7160>
2. Крутова А. С. Облік в системі електронної комерції : *монографія*. Харків:ХДУХТ.2010.С.396.URL:<http://catalog.odnb.odessa.ua/opac/index.php?url=/auteurs/view/129021/source:default>

3. Мацьків Г. В., Ціцька Н. Є., Мирончук З. П.. Обліково – аналітичне забезпечення електронної комерції в аграрному бізнесі. *Економічний простір*. 2020. № 153. С. 105-109. URL: <https://orcid.org/0000-0002-1329-7355>
4. Наумова Т.А., Топоркова О.В., Янчева І.В. Організація обліку в системі електронної комерції. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Вип. 3(26). С. 153-158. URL: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-3-27>
5. Патраманська Л. Ю. Електронна комерція: переваги та недоліки. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. С.77-81. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4505>
6. Пілевич Д.С. Теоретичне підґрунтя електронного бізнесу. *Бізнесінформ*. 2019. №5. С.67-72. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-5-67-7>
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні :Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 10.08.2022. URL: <https://zakon.help/zakonodavstvo-ukraini/996-14> (дата звернення: 21.10.2022).
8. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. №675-VIII. Дата оновлення: 23.03.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/675-19> (дата звернення: 21.10.2022).
9. Радкевич Л. А. І. А. Луговська, О. В. Кужилева, М. М. Матвієнко. Стратегія розвитку Інтернет – торгівлі торгової мережі на ринку ІТ- техніки: монографія. *Нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*. 2010. С. 248. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
10. Синявська О.О. Електронна торгівля в Україні: тенденції та перспективи розвитку. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2019. Вип. 9. С. 126-132. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/14462>
11. Чиж В.І.,Гавриленко В.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством в умовах цифрової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022.№1. С 88-93. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-302-1-15>

Паньковець Л.В.,
аспірант кафедри маркетингу, менеджменту,
публічного управління та адміністрування
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифровізація забезпечує фундаментальні перетворення у всіх сферах життя та діяльності людини. Технології стають далеко не тільки двигуном розвитку нових галузей, а й набувають важливих соціальних ролей, вносячи значний внесок у вирішення проблем суспільства, таких як старіння населення, соціальне розшарування, екологічні проблеми та зміна клімату. За допомогою

передової науки та технологій виникає «розумне» суспільство, що базується на нових цінностях орієнтації на потреби людини, гнучкості, креативності. Під впливом цифровізації кардинально змінюються ринок праці, охорона здоров'я, освіта, просторовий розвиток.

Цифровізація стає причиною технологічного ускладнення та зникнення низки традиційних професій внаслідок автоматизації відповідних трудових операцій та одночасно появи нових професій та зростання попиту на неалгоритмізовану працю та творчість, так звану «людську в людині». У віртуальне середовище переходить значна частина трудових відносин та цілих сегментів зайнятості, гнучкість форм якої значно підвищується (збільшується частка нестандартної, часткової та нестійкої, разової зайнятості та ін.).

Цифровізація вимагає формування нових компетенцій ринку праці, що тягне у себе перебудову всієї системи освіти. Розвиваються транснаціональні форми освіти (cross-border education), і на швидкозростаючому глобальному освітньому ринку формується висококонкурентне середовище, де співіснують як традиційні (США, Великобританія), так і нові провайдери освітніх послуг зі Східної та Південно-Східної Азії, Східної Європи, Східної Європи, Сходу.

Найближчим часом ринок праці зазнаватиме зростаючого впливу виходу молодих працівників, представників покоління Z, які використовують цифрові технології практично з народження (digital natives) і мають необмежений доступ до інформації та розвинені цифрові компетенції. Їхня частка до 2025 р. досягне 25% загальної чисельності зайнятих у світі [5]. Ключовим мотивуючим чинником їм стає можливість особистісного розвитку (у тому числі не пов'язаного з роботою), а не тільки кар'єрне зростання та рівень оплати праці, як у попередніх поколінь.

Відповідно, компаніям належить поміняти тактику найму та утримання персоналу з урахуванням цінностей нового покоління.

Онлайн-технології та засновані на них форми навчання все більшою мірою стають частиною навчального процесу в університетах. Розвиток масової онлайн-освіти, поява якісних масових відкритих онлайн-курсів (МООК), велика кількість інформації у відкритих джерелах призводять до втрати вузами монополії на передачу знань. У той же час навчальні курси провідних світових університетів, викладені у відкритому доступі, значно впливають на технології навчання. Аудиторія таких курсів може охоплювати мільйони людей, а проходити навчання можна у зручному для користувача графіку та у будь-якій точці планети. Однак цифровізація освіти привносить і низку складнощів, вимагаючи вирішення питань адаптації освітньої системи до цифрового середовища, опрацювання етичних аспектів застосування цифрових технологій у довгостроковій перспективі.

Перехід до персоналізованого навчання робить необхідною реалізацію системи адаптивної освіти та оцінки, що дозволяє максимально враховувати потреби, рівень та інтереси учня. Викладач стає переважно наставником і навігатором в освітньому процесі, а не «репродуктором» інформації.

Обсяг даних, що інтенсивно зростає, значно перевищує здатність людини до їх засвоєння, що визначає попит на технології штучного інтелекту (ІІ) та

електронних помічників. Збільшення швидкості обміну інформацією та її застосування потребує підвищення інформаційної грамотності населення, що висуває на порядок денний питання про цифрову нерівність та ризики «цифрового розколу». Водночас зниження вартості технологій призводить до появи інтелектуальних пристроїв, що забезпечують активне соціальне залучення осіб з обмеженими можливостями, самотніх людей похилого віку та ін., а використання технологій у громадських місцях дозволяє вирішувати соціальні проблеми за допомогою співпраці.

При цьому чим «розумнішими» стають пристрої доступу, тим потенційно вищий рівень уразливості власника. Поширення Інтернету речей зробить людину фактично прозорою для будь-яких зацікавлених осіб та структур, що, у свою чергу, породжує попит на розвиток технологій інформаційної безпеки та технологій кіберзлочинності.

Підходи щодо трактування поняття «цифрова економіка» представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 - Підходи щодо трактування поняття «цифрова економіка»

[Australian Government, 2009].	Глобальна мережа економічних та соціальних видів діяльності, що підтримуються завдяки таким платформам, як Інтернет, а також мобільні та сенсорні мережі
[Всемирный банк, 2016].	Новий уклад економіки, заснованої на знаннях та цифрових технологіях, у рамках якої формуються нові цифрові навички та можливості у суспільства, бізнесу та держави
[British Computer Society, 2013].	Економіка, заснована на цифрових технологіях, проте ми більшою мірою розуміємо під цим здійснення ділових операцій на ринках, що базуються на мережі Інтернет та Всесвітньому павутинні.
[Fayyaz, 2018].	Ринки на основі цифрових технологій, що полегшують торгівлю товарами та послугами за допомогою електронної комерції в Інтернеті
[European Parliament, 2015].	Складна структура, що складається з декількох рівнів/шарів, пов'язаних між собою практично нескінченною кількістю вузлів, що постійно зростає.
[The Economist, 2014].	Економіка, здатна надати якісну ІКТ-інфраструктуру та мобілізувати можливості ІКТ на благо споживачів, бізнесу та держави
[Deloitte, 2019].	Форма економічної активності, що виникає завдяки мільярду прикладів мережевої взаємодії людей, підприємств, пристроїв, даних та процесів. Основою цифрової економіки є гіперв'язуємість, тобто. зростаюча взаємопов'язаність людей, організацій та машин, що формується завдяки Інтернету, мобільним технологіям та Інтернету речей
[European Commission, 2014].	Економіка, залежна від цифрових технологій
[OECD, 2015a].	Цифрова економіка характеризується опорою на нематеріальні активи, масовим використанням даних, повсюдним впровадженням багатосторонніх бізнес-моделей та складністю визначення юрисдикції, у якій відбувається створення вартості
[European Commission, 2018].	Цифрова економіка є основним джерелом зростання. Це стимулюватиме конкуренцію, інвестиції та інновації, що призведе до покращення якості послуг, розширення вибору для споживачів, створення нових робочих місць.
[Всемирный банк, 2016].	Економіка, в якій завдяки розвитку цифрових технологій спостерігається зростання продуктивності праці, конкурентоспроможності компаній, зниження витрат виробництва, створення нових робочих місць, зниження бідності та соціальної нерівності

Джерело: авторська розробка на основі [4,5,6,7,8]

Цифрові послуги і сучасний підхід до розвитку «розумних» просторів змінюють умови життя на більш комфортні. «Розумний» простір є фізичним або цифровим середовищем, в якому люди і технологічні системи відкрито взаємодіють у зв'язаних і скоординованих інтелектуальних екосистемах. Серед таких прикладів — «розумні» міста, «розумні» будинки, цифрові робочі місця та фабрики. Сьогодні світ вступає в період прискореного надання надійних «розумних» просторів, коли технології стають невід'ємною частиною повсякденного життя людини у будь-якій її ролі — працівника, клієнта, члена спільноти, громадянина [4].

Розвиток цифрових просторів кидає виклик традиційним принципам територіальності, географічно обґрунтованих спільнот та суверенітету. Політика, заснована на географічних принципах, таких як правила походження або певні ринки, потребує перегляду з метою адаптації до реальних процесів створення та розподілу вартості.

Першим кроком у формуванні доказової політики розвитку цифрової економіки має стати створення операційного понятійного апарату, який покликаний служити основою для створення системи статистичного виміру відповідних явищ та процесів та необхідної нормативної правової бази.

У міжнародній практиці досі не склалося гармонізоване визначення цифрової економіки. У більшості зарубіжних джерел при описі цифрової економіки акцент робиться на технологіях та пов'язаних з їх використанням змін у способах взаємодії економічних агентів. При цьому можуть згадуватись або конкретні види технологій, або ті чи інші форми змін економічних процесів. Часто визначення цифрової економіки підмінюють перерахуванням напрямів її впливу економіку та соціальну сферу.

Література:

1. Global Education Futures Report (2018). URL: <https://drive.google.com/file/d/0B9ZvF6mQ5FMbSTFKVmhodU5rNTNiTXpUZ2QwZktiR0pzSmJR/view>.
2. Gartner (2018b). Top 10 Strategic Technology Trends for 2019. URL: <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/gartner-top-10-strategic-technologytrendsfor-2019/>.
3. Cisco (2016). Where to Begin Your Journey to Digital Value in the Private Sector Economic Analysis. URL: <https://www.cisco.com/c/dam/en/us/solutions/collateral/service-provider/value-at-stake.pdf>
4. Deloitte (2019). What is Digital Economy? URL: <https://www2.deloitte.com/mt/en/pages/technology/articles/mt-what-is-digital-economy.html>
5. European Commission (2018a) Digital Economy. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/research-topic/digital-economy>.
6. McKinsey (2015). The Internet of Things: Mapping the Value Beyond the Hype.
7. June 2015. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/business%20functions>
8. McKinsey (2017a). A Future That Works: Automation, Employment and Productivity. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Featured%20>

Романашенко І.О.,
аспірант факультету менеджменту, адміністрування та права
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Смігунова О.В.,
к.е.н., доцент, завідувачка кафедри менеджменту, бізнесу і
адміністрування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Інформація – це стратегічний продукт, який впливає на всі галузі суспільних відносин та має визначальне значення у формуванні перспектив подальшого економічного зростання. Головна роль інформаційного забезпечення на підприємстві – це надати можливість вищому менеджерському складу вчасно та адекватно реагувати на навколишні економічні проблеми для швидкого та якісного прийняття управлінських рішень. За допомогою своєчасно наданої достовірної, необхідної і достатньої інформації фахівцям, експертам і керівникам збільшує ефективність роботи підприємства [1-4]. В останні роки, інформація постає як окремий ресурс в управлінні підприємством, а отже її головною метою є не тільки інформаційна підтримка діяльності роботи підприємства, а й застосування нових можливостей управління його функціонуванням.

Саме через це, зростає необхідність дослідження змістового наповнення та завдань інформаційного забезпечення управління підприємством, а також імплементація його особливостей до сучасного конкурентного середовища. До того ж проблема інформаційного забезпечення управління підприємством пояснюється тим, що більшість українських підприємств мають неефективну управлінську систему, обмежені фінансові можливості, недостатню забезпеченість фахівцями, низьку організаційну культуру, що підтверджує значення та цінність зазначених питань для економіки в цілому.

Ускладнення управління традиційними методами на підприємствах пов'язана зі збільшення обсягу економічної інформації. З кожним роком кількість управляючих відділів на підприємствах збільшується. Таким чином, проблема управління безпосередньо пов'язана із збільшенням масштабів діяльності підприємств, їх виходом на нові ринки збуту, загостренням конкуренції, безперервною зміною законодавства та різким збільшенням обсягів і складності оброблюваних потоків інформації. Ці питання знайшли відображення в працях науковців, серед яких Бурик З.М., Огірко О.І., Харченко В.В., Петренко С.М., Кузьмін О.Є., Фостолович В.А. та інші.

Метою роботи є дослідження ролі інформаційного забезпечення в управлінні підприємством.

На ефективність будь-якої управлінської технології впливає якість та оперативність інформаційного забезпечення. У загальному розумінні інформаційне забезпечення являє собою систему показників і засобів їх опису (класифікатори, коди, економічна документація, інформаційна база) [1; 3-7].

Правдюк А.Л., Прутська Т.Ю. та інші [9] вважають, що в умовах невизначеності, ефективне функціонування підприємства залежить від можливості розробки та впровадження нестандартних, креативних управлінських рішень, що приймаються на основі отриманої інформації. Але треба зазначити, що проблема співвідношення кількості даних та якості інформації, а також корисність та актуальність, виступає основоположним фактором.

Економічну інформацію можна класифікувати за такими ознаками, а саме: 1) за функціями управління: планова, нормативна, облікова, аналітична; 2) за відношенням до об'єкта управління: 3) за моментом виникнення: первинна, похідна; 4) за сталістю змісту: умовно-стала, умовно-змінна; 5) за характеризованими сутностями: інформація про предмети, інформація.

Науковці виділяють такі підходи визначення сутності «інформаційного забезпечення»: 1) процес задоволення потреб користувачів інформації; 2) сукупність заходів зі створення і функціонування інформаційної системи; 3) комплекс заходів і методів оформлення документації, організації та збереження даних; 4) сукупність засобів і методів розміщення й організації інформації; 5) сукупність засобів, методів, способів та процесів щодо збору, обробки, узагальнення, зберігання та використання інформації. Отже, можна сказати, що більшість науковців трактують інформаційне забезпечення як сукупність засобів, методів і способів, інформаційних ресурсів та потоків.

Інформаційне забезпечення являється підґрунтям для подальшого розвитку підприємства, яке дає можливість зростання його прибутковості, рентабельності та конкурентоспроможності. Проте, для ефективного функціонування інформаційного забезпечення необхідна інформація, яка надходить із трьох основних джерел: інформація підприємства, інформація із засобів масової інформації та інформація із консалтингових фірм.

Сучасний розвиток цифрових технологій безпосередньо впливає на ведення підприємництва, тому постає проблема створення інформаційного забезпечення управління підприємством. Нові можливості дадуть змогу підприємствам витримувати сучасні виклики та формувати нові перспективи для подальшого зростання, а саме: збільшення видів діяльності, розширення кола основних партнерів, співпраця з різними учасниками бізнес-процесів, зростання ресурсної бази, покращення структури витрат, налагодження потоків надходження доходів, оптимізація каналів збуту та ланцюгів комунікацій, збільшення джерел та спектру формування пропозицій, розвиток інших напрямів діяльності.

Підсумовуючи можна сказати, що для прийняття ефективного управлінського рішення щодо до подальшого розвитку підприємства, інформаційне забезпечення управління підприємством повинно відповідати таким ознакам, як: достовірність, своєчасність і точність. А створення сучасної

інформаційної інфраструктури є пріоритетним завданням для розвитку підприємницького сектору.

Література:

1. Бурик З.М., Огірко О.І. Інформаційні технології забезпечення сталого розвитку в контексті формування нової науково-технічної парадигми. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 1(2). С. 24–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1%282%29__8 (дата звернення: 03.11.2022).

2. Харченко В.В., Онищук В.Р. До питання інформаційного забезпечення управління аграрного підприємництва. URL: irbis-nbuv.gov.ua (дата звернення: 06.11.2022).

3. Петренко С.М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю господарських систем: монографія / С.М. Петренко Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – 290 с.

4. Череп А.В., Панченко О.М., Птіцина Л.А. Інформаційне забезпечення в системі управління промисловим підприємством: монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. – 266 с.

5. Кузьмін О.Є. Формування і використання інформаційної системи управління економічним розвитком підприємства : монографія / О.Є. Кузьмін, Н.Г. Георгіаді. – Львів: Вид-во Нац. Ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 368 с.

6. Черноіванова Г.С. Інформаційне забезпечення в системі управління інноваційною складовою підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 31. – С. 58-61.

7. Фостолович В.А. Інформаційно-аналітична база в інтегрованій системі управління підприємством. *Проблеми економічного, облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством: матеріали II Всеукр. наук.-практич. конф. молод. учених, 8 грудня 2016 року* – Вінниця. – «Едельвейс і К». С.179-181.

8. Правдюк А. Л., Прутська Т. Ю., Правдюк М. В. Інформаційне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на засадах інституціоналізму: монографія / А. Л. Правдюк, Т. Ю. Прутська, М. В. Правдюк / – Київ: «Центр учбової літератури», 2019. – 360 с.

Руденко С.В.,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

Фесюнін В.М.,
*здобувач вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Важливу роль у захисті відіграє безпека всіх процесів діяльності сільськогосподарського підприємства, зокрема й фінансова безпека. Однією з важливих умов забезпечення сталого зростання підприємства, формування високих кінцевих результатів його фінансової діяльності, є наявність ефективної системи його фінансової безпеки. Одним з ключових складових даної системи є обліково-аналітичне забезпечення, яке, в свою чергу, виступає першочерговим елементом формування достовірної інформації фінансового менеджменту сільськогосподарських підприємств.

Створення системи фінансової безпеки – процес, який складається з багатокритеріальних завдань, що вимагають залучення високопрофесійних фахівців у різних підрозділах. У цьому аспекті першочергового значення набуває ефективна система обліково-аналітичного забезпечення як основа прийняття оперативних управлінських рішень в умовах динамічності зовнішнього та внутрішнього середовища.

Фінансова безпека підприємства – умови найбільш ефективного використання фінансових ресурсів підприємства для запобігання загроз і забезпечення стабільного його функціонування в даний час, а також в майбутньому. Тобто фінансова безпека визначається як такий стан підприємства, при якому на основі відповідного комплексу заходів гарантується захист від негативного впливу факторів на його фінансове положення, а також досягнення конкурентних переваг. Фінансова безпека за сучасних умов розглядається з точки зору забезпечення стійкого розвитку підприємства та має дієвий ефективний механізм виявлення і протистояння загрозам (зовнішнім і внутрішнім). Сутність фінансової безпеки підприємства зводиться до стабільного його функціонування і захищеності від негативного впливу зовнішнього середовища протягом усієї господарської діяльності. Таким чином, поняття фінансової безпеки підприємства передбачає забезпечення: високого рівня самодостатності фінансових ресурсів, самостійності підприємств, стабільності і стійкості, здатності до розвитку [1].

Обліково-аналітичну систему сільськогосподарських підприємств доцільно розглядати як сукупність елементів, які взаємодіють між собою і дозволяють здійснювати збір, обробку, реєстрацію та аналіз всіх видів інформації, що

надходить із зовнішніх та внутрішніх джерел. Основою обліково-аналітичної системи є інформація. Обліково-аналітична інформація дозволяє проводити діагностику поточної діяльності підприємства з огляду на всі ризики, виявлені та оцінені системою бухгалтерського обліку, а також прогнозувати його майбутній розвиток. Враховуючи цільову орієнтацію обліково-аналітичної системи на створення безпечних умов функціонування сільськогосподарського підприємства й досягнення стратегічних цілей, обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки доцільно визначити як процес збору, реєстрації та оброблення обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, спрямованих на забезпечення захисту фінансових інтересів підприємства.

Важливе місце в системі інформаційної складової фінансової безпеки займає облікова політика підприємства, що відображає всю його господарську діяльність і містить інформацію про рух грошових коштів. Облік є одним із методів управління системою фінансової безпеки підприємства поряд із плануванням, мотивацією, організацією, аналізом, контролем в процесі забезпечення управлінської діяльності та прийняття стратегічних і тактичних рішень [2]. Основними функціями обліку є збирання, опрацювання виробничо-господарської, комерційної, фінансової інформації, забезпечення користувачів правдивою інформацією про фінансовий стан та результати діяльності суб'єкта господарчої діяльності.

Зростання вимог до кількісних і якісних характеристик інформаційної бази управління фінансовою безпекою спонукають до перегляду кваліфікаційних характеристик працівників обліково-аналітичних та економічних служб підприємства. Ці фактори впливають на процес формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення системи фінансової безпеки підприємства. Для того, щоб обліково-аналітичне забезпечення повною мірою забезпечувало інформаційні потреби системи фінансової безпеки підприємства, варто приділити особливу увагу процесу його формування.

Обліково-аналітичне забезпечення відіграє важливу роль в функціонуванні кожного підприємства, тому формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення має велике значення у досягненні високого рівня фінансової безпеки господарюючого суб'єкта. З огляду на зазначене, даний процес повинен базуватися на облікових та аналітичних принципах в межах чотирьох виділених етапів.

Система фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства повинна визначатися його пріоритетними фінансовими інтересами, які потребують захисту. Тобто сільськогосподарське підприємство має самостійно визначити власні фінансові інтереси, зокрема за рівнем значущості: головний, пріоритетні та другорядні. Таким чином можна розробити ефективну систему фінансової безпеки конкретного підприємства, що дозволить якнайшвидше досягти стратегічних цілей суб'єкта.

До зовнішніх фінансових ризиків відносять: податковий, валютний, інфляційний, інвестиційний тощо. Дійсно, сільськогосподарське підприємство не має можливості вплинути на зміни у податковому та фінансовому

законодавстві держави. Але протидіяти все-таки можна, впровадивши систему заходів фінансової безпеки безпосередньо всередині бізнесу, яка дозволить передбачити та активно протистояти фінансовим ударам. Щоб уникнути будь-яких проблем у перспективі, підприємство повинне мати висококваліфікованого фінансиста чи фінансовий департамент/відділ, юриста чи юридичний відділ, підрозділ служби безпеки.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства – це комплексний процес, який має розроблятися з урахуванням особливостей конкретного підприємства та може включати такі елементи: постійний аналіз внутрішніх (всередині підприємства) та зовнішніх (регіональних, загальнонаціональних) економічних ситуацій та тенденцій; контроль та планування; виключення одноосібності у прийнятті фінансових рішень; забезпечення обмеження доступу до фінансової інформації, звітності; контроль за фінансовою діяльністю, за станом бізнесу (регулярне проведення внутрішнього аудиту тощо); активну протидію внутрішньо-корпоративному шахрайству; створення резервних фондів, що дозволять підтримувати діяльність сільськогосподарського підприємства у разі відсутності будь-яких надходжень протягом певного часу (мінімум місяця); робота з дебіторською заборгованістю (своєчасне надходження коштів на рахунки); використання системи КРІ-мотивації персоналу (по можливості); налагоджена взаємодія між фінансовим, юридичним та іншими підрозділами.

Література:

1. Жук В.М. Вирішення проблем фінансової безпеки на стиках фінансової і бухгалтерської науки. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес»*. 2014. Вип. 200 (3). С. 20-27.

2. Василішин С.І. Модифікація принципів обліково-аналітичного забезпечення як домінанта управління економічною безпекою аграрних підприємств. *Бізнес-інформ*. 2020. Вип. 6. С. 219-226.

Слободянюк А.Ю.,

*здобувач факультету економіки та управління
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Запша Г.М.,

*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Для постійного удосконалення підприємства та її бізнес-процесів потрібно використовувати великий обсяг інформації для прийняття рішень що до управління. Інформаційні системи об'єднують і систематизують дані з

різних сфер діяльності підприємства. Використання баз даних, інструментів планування та прогнозування, формування автоматизованої звітності, візуалізація результатів діяльності у комплексному використанні дозволяє покращити управління та підвищити конкурентоспроможність.

Підприємства зіштовхуються з диверсифікацією постачальників продукції різної якості, тоді як рівень конкуренції на ринку збільшується, а планка рівня кінцевого продукту чи послуги має бути знижена. Разом з тим, споживач прагне максимізації задоволеності з найменшими витратами, тому стає більш уважним при виборі товару чи послуги. Отже, для організацій існує два варіанти підвищення якості пропонуванних продуктів та послуг: поліпшення якості матеріалів, одержуваних від постачальників, або впровадження технологічних інновацій для переходу на новий рівень якості та його контроль на кожній стадії технологічного процесу [1].

Створення єдиної інформаційної системи – це тривалий та трудомісткий процес, тому зазвичай підприємства використовують готові програмні рішення, спеціалізовану адаптацію до особливостей діяльності та навчання персоналу. Комплексне рішення сформоване з використанням сучасних комп'ютерних технологій результативно працює на спрощення процесу збору та систематизації даних, а також прискорює обробку інформації та покращує прогнозування за рахунок багатofакторного аналізу.

Для підвищення ефективності діяльності підприємства, необхідно оптимізувати організацію поставок матеріальних ресурсів, а саме забезпечити своєчасне, безперебійне і комплексне забезпечення, у відповідності зі встановленими плановими завданнями. Ефективно організована система постачання матеріальних ресурсів в кінцевому підсумку має суттєвий вплив на показники прибутковості підприємства.

Наразі основним інструментом оптимізації діяльності підприємства є автоматизація процесів, що можна вважати впровадженням технологічних інновацій. Уявлення функції постачання підприємства як ефективного важеля рентабельності підприємства призводить до стрімкого розвитку різних систем для управління взаємовідносинами з постачальниками. Керівництво підприємства все більше прагне розвивати довгострокові відносини з постачальниками, залучати їх до процесів підприємства, розуміючи, що закупівлі ефективно впливають на діяльність загалом.

Існують наступні проблемні питання щодо розвитку підприємств загалом та постачання зокрема: відсутність процесного підходу до постачання, зростання кількості постачальників та закуповуваних продуктів, низький відсоток закупівель за контрактами, неефективність інструментів комунікацій між відділом закупівель та підприємствами, неузгоджена взаємодія контрагентів у ланцюгах постачання; проблеми знаходження необхідних продуктів і постачальників, які повністю відповідають вимогам підприємства, зберігання інформації в різних системах, відсутність загальної класифікації даних, розрізнені каталоги постачальників, збільшення втрат у зв'язку з можливою економією на знижках від обсягу всього замовлення, неавтоматизоване створення запитів та оцінка пропозицій тощо.

Все це спонукає до рішення даної проблеми шляхом автоматизації закупівельної системи, оскільки саме автоматизація зараз є основним способом удосконалення всіх процесів для підприємства.

Автоматизація процесу внутрішніх закупівель має такі переваги [2]:

- підвищує ефективність операцій, тобто скорочує витрати часу на рутинні операції та малопродуктивну працю співробітників;
- підвищує якість процесів, знижуючи вплив людського чинника під час виконання розрахунків, введення даних, виконання моніторингу;
- забезпечує прозорість обліку поставок на всіх етапах процесу та підвищує точність строків поставок;
- підвищує рівень контролю у процесі вибору необхідного постачальника;
- скорочує витрати на процес поставок та знижує митні витрати;
- забезпечує своєчасну документальну підтримку (тендерні документи, договори, звіти);
- підвищує оперативність прийняття управлінських рішень.

У систему автоматизованого процесу закупівель входять такі компоненти (модулі):

1. Автоматичне створення заявки на закупівлю необхідних товарів залежно від залишків на складі. Даний модуль дозволяє перевіряти кошти та бюджетні ліміти, створювати графіки закупівель, обирати оптимального постачальника, також надає можливість контролювати та переглядати процес закупівель.

2. Розміщення інформації про проведення тендеру в Інтернеті або оповіщення постачальників про проведення тендеру електронною поштою. Модуль дає можливість збирати та аналізувати необхідні документи від постачальників та статистичні дані щодо проведених тендерів.

3. Створення звітів. Звіти створюються залежно від тимчасових вимог замовника: на запит, в ручному режимі, автоматично або за розкладом. Інформація у звітно-аналітичному блоці надається у вибраному форматі, наприклад у вигляді календарно-мережевих діаграм або спискових форм.

4. Модуль спостереження відповідає за збирання інформації про товари та постачальників з різних джерел, розрахунок витрат для заданої номенклатури товарів, введення даних у корпоративну систему та організацію перевірки стандартів фірми та умов постачальників [3, с.78].

Автоматизація процесу закупівель можна представити таким чином:

1. Автоматично формується заявка на необхідні товари та заноситься до бази даних, а далі надходить до інформаційної системи (ІС).

2. ІС аналізує наявність товару на складі та при його нестачі формує заявку на придбання, забезпечуючи найвигідніше співвідношення ціни, якості та терміну придатності товару.

3. Начальник відділу закупівель перевіряє заявку та надсилає її постачальнику.

4. Постачальник надає рахунок на оплату товарів та спрямовує їх у бухгалтерію підприємства.

5. Співробітники бухгалтерії переказують необхідну суму постачальнику.

6. Постачальник організовує відправлення товару замовнику.

7. Товар доставляється на склад.

8. Інформація про надходження товару зі складу надається до відділу закупівель та автоматично заноситься до бази даних.

Оптимізуючи процеси за цією схемою, підприємство зможе заощадити як час, так і кошти. впроваджуючи автоматизовану систему закупівель на підприємстві, що відповідає організаційному обліку організації.

В результаті проведеного аналізу, можна стверджувати, що автоматизація закупівель збільшує швидкість прийняття рішень закупником та знижує вартість управління закупівлями. Крім цього дозволяє збирати потрібну статистику, що є необхідним кроком у створенні обґрунтованої стратегії розвитку підприємства. Тому автоматизація вигідна і її використання окупається коштами, заощадженими завдяки її перевагам.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що потужна інформаційна підтримка управлінських рішень забезпечує вибір оптимального варіанту, моделювання етапів та формування прогнозу, своєчасне виявлення слабких місць у системі, визначення взаємозалежних елементів.

Література:

1. Голов С.Ф. Фінансовий та управлінський облік. Київ: ТОВ «Автоінтерсервес», 2015. 544 с.

2. Економіка підприємства / Л.Л. Лазебник, В.В. Гурочкіна, Л.В. Слюсарєва та ін.; за заг. ред. Л.Л. Лазебник. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 426 с.

3. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2016. 336 с.

Слуцький Є.В.,
к.е.н., Військова академія
м. Одеса, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Цифровізація має великий вплив на сучасне життя не тільки окремого суб'єкта господарювання, а й для розвитку країни в цілому. В таких умовах важливо дослідити та імплементувати досвід інших країн. Наразі, одним з лідерів у сфері інформатизації та подальшої цифровізації економічних та соціальних процесів є США. США одними з перших сформувавши концепцію та впровадили у 2020 році у практику публічного управління електронний уряд (Open Meeting), що надає можливість онлайн ставити питання та надавати пропозиції уряду та отримувати відповідь на e-mail. Це стало поштовхом для розвитку електронної демократії. До лідерів зі швидкості процесів цифровізації всіх сфер господарської діяльності на даний час можна віднести азіатські країни, такі як Японія, Сінгапур, Південна Корея, Тайвань.

Також до світових лідерів у сфері цифровізації можна віднести також Канаду. Одним з основних напрямків політики у сфері ІТ Канади є організаційно-технічне забезпечення розвитку цифрового сектору. Важливою рисою політики Канади у сфері цифрових та інших технологій є формування та розвиток людського капіталу шляхом виділення значних коштів на розвиток науки і техніки в самій країні а також стимулювання професійної міграції, тобто пошук і залучення до країни найкращих фахівців, інноваторів, науковців через відповідні програми [1, с.981].

Державне регулювання розвитку цифрової економіки у країнах ЄС забезпечується створеною з цією метою системою інституцій та наскрізними нормативно-правовими актами, що розробляються як на наднаціональному рівні (Єврокомісія) так і на рівні окремих країн-учасниць. Основними документами, що визначають основні принципи, вектори та умови діджиталізації країн, галузей та окремих територій є «Цифрова стратегія Європа 2020» а також створені на її основі функціональні стратегії, зокрема: «Цифрове перетворення промисловості», «Індустрія 4.0.», «Цифрове адміністрування», «Цифрове суспільство» та інші. З метою забезпечення рівного доступу всіх споживачів ЄС до цифрових товарів і послуг, зниження інституційних бар'єрів для проникнення та розвитку цифрових технологій в галузі соціального забезпечення, прискореного розвитку цифрових мереж, ІТ-технологій, трансферу знань та їх швидкого впровадження в усі сфери соціально-економічного простору розроблено «Стратегію розбудови єдиного ринку цифрових технологій», на основі якої здійснюється фінансування відповідних програм а також спільна координація дій, спрямована на зниження цифрового розриву між регіонами, територіями і галузями економіки і забезпечення кібербезпеки.

Головним орієнтиром для регіонів ЄС під час побудови цифрової економіки є Цифровий порядок денний, що є ініціативою в рамках Стратегії «Європа 2020», якою визначені пріоритети та конкретні заходи для розквіту цифрової економіки до 2020 року. Пріоритетами цифрового порядку денного для ЄС стали формування єдиного цифрового ринку, розвиток інтероперабельності (сумісності ІТ-пристроїв), погодження стандартів у межах ЄС, безпека та захист від кібератак, швидкісний Інтернет, залучення вчених, фінансування наукових досліджень та інновацій, інтеграція Інтернету в повсякденне життя людини, використання цифрових технологій для вирішення соціальних проблем регіонів [2, с. 146].

Основні напрямки європейської політики у контексті створення єдиного Європейського цифрового ринку систематизовано у таблиці 1.

Наведені у таблиці заходи на даному етапі формування законодавства та інституційного становлення цифрової економіки в Україні повинні бути враховані та імplementовані у відповідних документах, що дозволить наблизити цифрові моделі економіки та країн ЄС й спрощуватиме не тільки економічні відносини, а й стане одним з важливих кроків у процесі Євроінтеграції [6].

Таблиця 1 Деякі напрямки Європейської політики у контексті формування цифрового ринку

Ініціативи	Завдання
1. Полегшення доступу споживачів і бізнесу до товарів і послуг через Інтернет в межах всього Євросоюзу	
1.1. Полегшення транскордонної електронної торгівлі	Гармонізація правил укладання контрактів і захисту споживачів під час купівлі будь-якого товару, вносяться зміни до Регламенту про співпрацю в галузі захисту прав споживачів
1.2. Ефективна і доступна за ціною поштова доставка	Підвищення прозорості роботи поштових служб; зниження трансакційних витрат; уніфікація тарифної політики
1.3. Припинення невикористаного блокування за географічним принципом	Зміни до законодавства ЄС, щоб припинити практику необґрунтованого блокування у доступі до сайтів країн-членів ЄС.
1.4. поліпшення доступу до цифрового контенту і вдосконалення нормативно-правової бази захисту авторських прав	Створення єдиної ефективної системи контролю за порушенням авторських прав
1.5. Скорочення навантаження, пов'язаного зі сплатою ПДВ	Формування механізму єдиної електронної реєстрації та сплати ПДВ а також єдиного порогу оподаткування для компаній-початківців
2. Створення сприятливих умов для розвитку цифрових мереж і послуг	
2.1. Приведення правил у сфері телекомунікацій у відповідність до заявлених цілей	Створення гармонізованих правил мережевого нейтралітету на основі пакету документів єдиного ринку телекомунікацій
2.2. Відповідність нормативної бази платформ і проксі-серверів, боротьба з нелегальним контентом в Інтернеті	Гармонізація національних практик боротьби з незаконним контентом та збиранням інформації про користувачів
2.3. Підвищення довіри і безпеки у процесі надання цифрових послуг і роботи з персональними даними	Гармонізація національних практик забезпечення кібербезпеки, ініціація державно-приватного партнерства з кібербезпеки
3. Сприяння максимальному зростанню потенціалу європейської цифрової економіки	
3.1. Створення інформаційної економіки	Сприяння зростанню інвестицій у розвиток Інтернету речей, великих даних і хмарних обчислень. Створення загальноєвропейського хмарного ресурсу, вільне переміщення інформації, скасування обмежень за місцем її зберігання та обробки
3.2. Підвищення конкурентоспроможності регіонів	Розвиток СМАРТ-технологій
3.3. Розвиток електронного суспільства	Забезпечення рівних прав та можливостей

Джерело: сформовано автором за матеріалами 3; 4

З метою прискорення процесів цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер в Україні у 2018 році розроблена та схвалена Кабінетом міністрів Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 роки [5]. У Концепції сформульовані основні принципи цифровізації України, що відповідають міжнародним стандартам в цій сфері.

Подолання проблеми цифрового розриву в Україні не можливе без

відповідної державної політики та державного стимулювання. Основою державної політики в галузі цифровізації економіки є створення стимулів для залучення в цей ринок приватного капіталу. Такими ключовими стимулами є ініціативи щодо формування серед громадян стійких потреб у цифрових технологіях як через такі сфери, як освіта, медицина, туризм, транспорт, електронне урядування тощо.

Отже, до важливих напрямків державного управління у сфері діджиталізації економічних та соціальних відносин, що наразі потребують удосконалення в Україні для вирішення поточних та стратегічних проблем, викликаних розвитком цифрових технологій а також ефективного використання зростаючих можливостей, які вони надають можна віднести:

1) Удосконалення законодавства у сфері регулювання процесів створення, поширення та використання цифрових технологій, продуктів і сервісів, зокрема таких проблемних питань в Україні як забезпечення захисту інтелектуальної власності, удосконалення систем патентування, ліцензування цифрових продуктів, забезпечення захисту авторських прав. Становлення цифрового права як окремої галузі науки;

2) Продовження активних робіт у сфері цифровізації публічного управління та адміністрування, удосконалення сервісів та зниження комунікаційних бар'єрів;

3) Розбудова цифрової інфраструктури та державна підтримка вітчизняних ІТ-компаній, субсидування виробництва вітчизняних приладів, систем зв'язку та програмного забезпечення;

4) Проведення активної інформаційно-просвітницької кампаній серед населення щодо основних державних сервісів та елементів електронної демократії, прав, можливостей і обмежень діяльності в цифровому просторі;

5) Формування державних і регіональних програм та курсів перепідготовки фахівців за професіями, на які зростає попит в цифровій економіці, розвитку навичок необхідних для користування технічними пристроями і програмами при здійсненні виробничих операцій а також навчання цифровій грамотності населення;

6) Вирішення проблем щодо вивільнення кадрів, викликаних розвитком цифрових технологій їх соціальний захист та підтримка, законодавче урегулювання ринку праці та зайнятості працівників, що працюють на дистанційних умовах [6].

Література:

1. Шумаєв М.І. Особливості стратегії інформатизації суспільства в країнах світу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 6. С. 976-981

2. Герасимчук З.В., Свида І.В. Інституціональні чинники управління довгостроковим стійким розвитком регіону в цифровій економіці. Причорноморські економічні студії. 2018. Випуск 33. С.145-149

3. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Разумкова. Видавництво "Заповіт" 2020.

4. European Commission. Commission prepares the ground for the end of

roaming charges in June 2017. Shaping Europe's digital future. URL: ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/commission-prepares-ground-end-roaming-charges-june-2017

5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#T>

6. Ракіпов В.Р. Стратегічне управління територіальним розвитком в умовах цифрової трансформації. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2021. 198 с.

Циріль Т.В.,

*заступник директора з навчальної роботи
Калуський політехнічний фаховий коледж
м. Калуш, Україна*

Лютий Я.В.,

*аспірант спеціальності 051 «Економіка»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Мельник Л.І.,

*здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр» ОП «Облік і оподаткування»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних ринкових умовах відбуваються економічні процеси, які суттєво вносять зміни теоретичних поглядів сутності заробітної плати як соціально-економічної категорії. Оскільки існуюча система оплати праці не відповідає сучасним вимогам соціально орієнтованої ринкової економіки, то необхідно шукати шляхи її вдосконалення. Ринкова економіка висуває жорсткі вимоги до організації оплати праці. З однієї сторони, підприємства повністю самостійно в організації розрахунків із заробітної плати, визначають розмір фонду оплати праці, встановлюють тарифні ставки, оклади та забезпечують преміювання працівників. З іншого – підприємствам необхідно знайти резерви, для зниження витрат на заробітну плату, при цьому необхідно забезпечити якість виконаних робіт та зростання продуктивності праці, що в подальшому забезпечить конкурентоспроможність суб'єкта господарювання на ринку.

Дослідження сутності заробітної плати у своїх працях досліджували багато вчених, зокрема: В.Д. Базилевича [5], К.Ф. Березицька [5], Ф.Ф. Бутинець [5], С.В. Васильчак [5], А.В. Калина [5] та ін. Так, В.Д. Базилевича вважає, що «заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, грошовим виразом, яку за трудовим договором власник підприємства або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу» [1, с. 7].

На думку К.Ф. Березицької, «заробітна плата – це плата за працю, а її величина – ціна праці, яка визначається на ринку праці в результаті взаємодії попиту на конкретні види праці та її пропозицію. Заробітна плата являє собою винагороду, виражену, як правило, у грошовому еквіваленті, яку згідно з трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу» [2, с. 30].

Ф.Ф. Бутинець зауважує, що «заробітна плата – це перетворена форму вартості і ціни робочої сили» [3, с. 45]. С.В. Васильчак описує заробітну плату як «будь-який вид заробітку обчислений у грошовому виразі, який за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану роботу або надані послуги» [4, с. 153].

На думку А.В. Калини, заробітна плата є «частиною доданої вартості у грошовій формі, і, в результаті її розподілу, надходить працівникам залежно від кількості та якості затраченого часу та робочих сил» [5, с. 213]. Згідно із Законом України «Про оплату праці» заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу [6].

Підсумовуючи вищенаведені твердження, можна стверджувати, що заробітна плата являє собою грошову винагороду працівникам підприємства за виконаними ними роботу чи надані послуги, яку виплачує власник чи уповноважена ним особа. Організація розрахунків з оплати праці являє собою сукупність взаємоузгоджених дій, способів, методів та засобів, які забезпечують їх оптимальне функціонування в господарській діяльності підприємства.

Головними завданнями організації розрахунків з оплати праці є визначена регламентація організації праці на підприємстві; контроль за використанням робочого часу та забезпечення зростання продуктивності праці; облік і контроль за використанням фонду заробітної плати та іншими грошовими коштами, які виділяють для оплати праці працівників підприємства; своєчасне і правильне визначення сум нарахованої заробітної плати й відрахувань органам соціального страхування та віднесення їх на собівартість продукції (робіт, послуг), а також на інші витрати; здійснення у встановлені терміни всіх розрахунків з працівниками і службовцями із заробітної плати та інших виплат; впровадження мотивації праці працівників [7, с. 354].

Важливим етапом належної організації розрахунків із заробітної плати є оформлення документів, розроблення графіку документообігу, пов'язаного з робочим часом та збором і виплатою заробітної плати. Документальне оформлення розрахунків із заробітної плати здійснюється через використання низки первинних та узагальнюючих документів: таблиця обліку робочого часу, розрахунково-платіжних відомостей, наказів про прийняття, перевід та звільнення працівників тощо. Документування господарських процесів є важливим елементом складових раціональної та ефективної організації системи з розрахунків із оплати праці.

Література:

1. Базилевич В.Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії. К. : Знання, 2006. 263 с.
2. Брезицька К.Ф. Аналіз сучасних систем оплати праці в зарубіжних країнах. *Управління розвитком*. 2011. № 8(105). С.30-31.
3. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський словник. Житомир: Рута, 2001. 224 с.
4. Васильчак С.В. Теоретичні основи формування оплати праці на підприємстві. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : зб. наук.-техн. праць*. Львів : РВВ НЛТУУ, 2011. С. 152-157.
5. Калина А. В. Розвиток соціально-економічної категорії «заробітна плата» та передумови для формування її гідного рівня. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2017. № 1. С. 212-223.
6. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.95 р. № 108/95. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua> (дата звернення 31.10.2022 р.).
7. Фаріон І. Д. Організація обліку, контролю й аналізу : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2007. 714 с.

СЕКЦІЯ 2. МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

***Бабенко В.А.,**
професор кафедри маркетингу, менеджменту,
публічного управління та адміністрування
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку (ДУІТЗ)
м. Одеса, Україна*

***Балабан Х.О.**
здобувач вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку (ДУІТЗ)
м. Одеса, Україна*

МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН

Зовнішньоекономічна діяльність пов'язана з проведенням різними господарськими суб'єктами ділових операцій на закордонних ринках. В умовах транснаціоналізації та посилення зв'язків між учасниками економічних відносин великого значення набувають вартість, швидкість, безпечність та прозорість транзакцій. Застарілість традиційних платіжних технологій, яка викликала збільшення вартості та складності обслуговування інфраструктури, велику тривалість як національних, так і міжнародних транзакцій, збільшення часу для аудиту транзакцій, потребує вирішення для підвищення зручності та ефективності фінансової системи. Одним із інструментів для покращення транзакційного бізнесу є інтеграція технології блокчейн [1].

Використання технології блокчейн набуває свою популярність для задач, де головними критеріями є забезпечення надійності та захисту даних. Міжнародна практика доводить необхідність використання технології блокчейн як невід'ємного фактору економічного зростання, проте, якісних механізмів щодо стимулювання розвитку блокчейн-індустрії, зокрема, в національній економіці, досі не вироблено.

Глобальний ринок технологій блокчейн швидко зростає. На думку аналітиків Fortune Business Insights до 2025 року показник складе 21 млрд. До 2030 року застосування технологій на базі блокчейну додасть близько 2 трлн. доларів зростання економіки. Блокчейн являє собою вибудований за певними правилами неперервний ланцюг інформаційних блоків, які пов'язані між собою, забезпечує одночасно верифікацію даних, відкритість транзакцій та їх безпеку (зокрема, від зовнішніх атак) за допомогою децентралізованого обслуговування.

Під децентралізованими технологіями мається на увазі такий розвиток, який веде до часткового чи повного зникнення посередників у фінансових

послугах та змін традиційної фінансової інфраструктури. Децентралізація відбувається у трьох основних напрямках:

Прийняття рішень. Замість єдиного посередника (банк, фонд) рішення приймає широке коло користувачів (наприклад, чи проводити транзакцію і як).

Ризики. Замість, наприклад, кредитного ризику або ризику ліквідності, який зараз несе кожен фінансовий посередник окремо, ризики переходять на користувачів та провайдерів фінансових послуг.

Зберігання інформації. Зберігання даних, доступ до них та їх верифікація розподіляються за широкою групою користувачів.

Більшість існуючих сьогодні компаній зберігає централізовану структуру хоча б у одному, або навіть у двох напрямках. Цілком децентралізовані у всіх трьох вимірах системи навряд чи в найближчому майбутньому зможуть зрости до економічно значущих масштабів. Причин цьому кілька: вимоги до масштабованості; обмеження, пов'язані із здатністю технологій забезпечити необхідний рівень довіри; розмежування відповідальності та вирішення спорів. Проте в майбутньому децентралізація за кожним із цих напрямів може зрости. Наразі одним із ефективних рішень заміни традиційних технологій нинішньої фінансової системи є система децентралізованих фінансів DeFi, що включає спеціальні послуги і фінансові програми, зроблені на базі децентралізованої архітектури.

DeFi – незалежна фінансова система, яка повністю прозора та відкрита на відміну від альтернативних централізованих сервісів. Користувачі безпосередньо взаємодіють між собою без участі організацій-посередників. Це універсальний інструмент для створення повноцінної децентралізованої системи під час вирішення різних фінансових питань. Саме завдяки застосуванню таких технологій з'являється можливість створити незалежну фінансову екосистему, яка не піддається впливу зовнішніх регуляторів та мінімізує людський фактор у своїй роботі [2].

Активний етап розвитку DeFi припав на 2020 р., причиною такого буму став коронавірус, який вплинув на всю економіку. Тоді громадяни багатьох країн зрозуміли, що їхня державна валюта занадто залежить від світових трендів, тому почали шукати способи обійти фінансову кризу, що насувається. Саме децентралізована економіка дозволяє отримати більшу ефективність та гнучкість у порівнянні з класичною фінансово-економічною моделлю.

Нещодавно було продемонстровано, наскільки активно може зростати DeFi-проект. Цього разу кредитна платформа Compound протягом одного місяця спромоглася збільшити загальну капіталізацію своїх активів у шість разів: до 6,5 млрд доларів США.

Щоб оцінити зростання сектора DeFi, використовують показник Total Value Locked (TVL). TVL показує, скільки коштів користувачі колективно вклали у проекти DeFi (рис. 1).

Хвиля інтересу до DeFi ще не закінчилася, а продовжує набирати обертів. Нові технології прагнуть впроваджувати у всі економічні сфери. Незважаючи на те, що це відносно новий сегмент ринку, він досить добре розвинений.

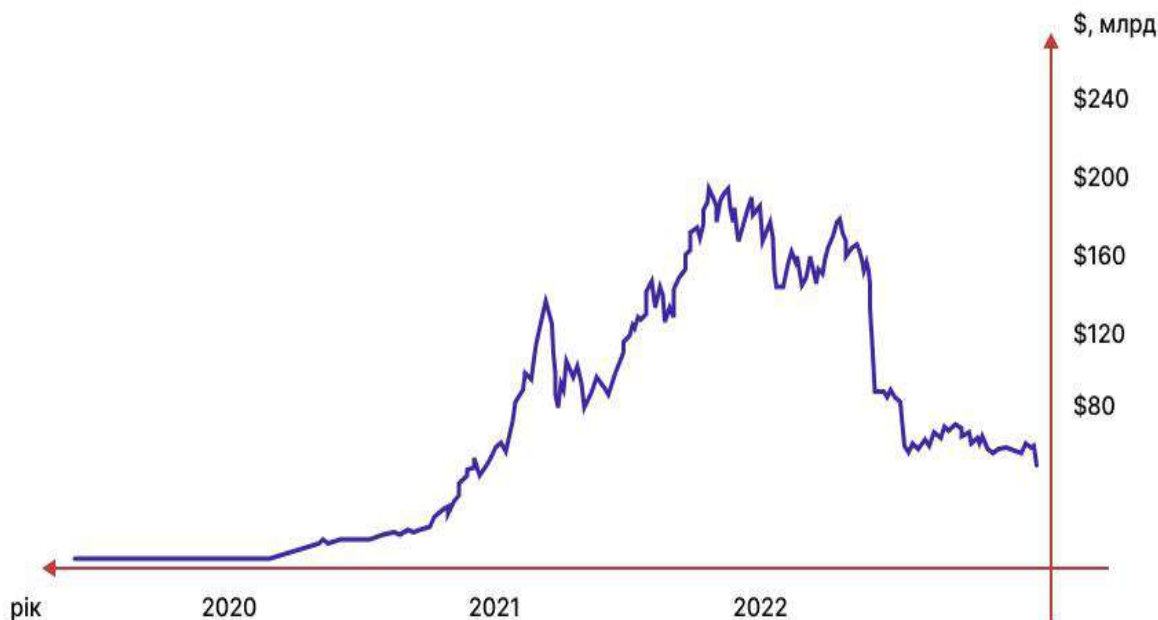

Рис. 1. Загальна вартість заблокованих коштів (TVL) в DeFi-секторі [3]

Водночас у перспективі розвиток децентралізованих фінансів (DeFi) дозволять створити незалежну інфраструктуру, знизити ризики, притаманні традиційним фінансовим інститутам, та можуть стати альтернативою надмірно централізованим рішенням.

Література:

1. Growing bitcoin technology / Calle Rosenbaum // Computers and Education. 2020.
2. forklog [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://forklog.com>.
3. IRKNEU [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/34756/nfg_18_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Бабко Н.М.,

*к.е.н., доцент кафедри маркетингу,
управління репутацією та клієнтським досвідом
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У сучасних умовах, коли у більшості підприємств України немає достатніх можливостей для проведення масштабної рекламної компанії, для збору інформації та аналізу потреб споживачів, ефективним методом просування самої компанії або товару (послуги) на споживчий ринок є використання соціальних медіа та технологій SMM (процес залучення трафіка або зацікавленості брендом чи продуктом) через соціальні платформи.

Використання соціальних медіа для просування товарів (продуктів) має ряд переваг у порівнянні з традиційною рекламою: це і невисока вартість рекламної кампанії, і більш широке й точне охоплення цільової аудиторії; можливість отримувати зворотній зв'язок від клієнтів та оперативно реагувати на нього; більш лояльне ставлення потенційних покупців до реклами, так як у соціальних мережах вона сприймається споживачем як менш нав'язлива. Крім того, соціальні мережі майже не потерпають від кризових явищ чи будь-яких інших зовнішніх факторів.

У 2022 році найбільш популярними соціальними мережами в Україні є Facebook (56% від усіх респондентів), Instagram (25%) і Viber (24%). Telegram значно поступається аудиторією месенджеру Viber – його використовує лише 13% респондентів. Водночас TikTok є важливим джерелом інформації для 8,7% українців [3].

У будь-якого роду комерційної компанії є кілька стратегічних альтернатив взаємодії з соціальною мережею [1; 2; 4-7]:

1. Приєднатися до вже існуючої соціальної мережі або створювати власну. У першому випадку компанія може зупинити свій вибір на декількох існуючих ресурсах, в залежності від сфери діяльності й характеру цільової аудиторії (Facebook, Instagram та ін.). Власна соціальна мережа може бути організована на сайті компанії і представляти собою співтовариство користувачів, які обговорюють так чи інакше як самі товари і послуги, так і все, що стосується даної сфери діяльності. У другому випадку, соціальна мережа буде мати набагато меншу кількість учасників.

2. При використанні існуючої соціальної мережі компанія може скористатися традиційною банерною або контекстною рекламою чи створити групу. З урахуванням специфіки рекламованого товару або послуги, банерну і контекстну рекламу слід розміщувати в таких мережах, де найкращим чином представлена цільова аудиторія. Крім того, можливе використання інструментів партизанського маркетингу (встановлення прямого контакту з потенційним клієнтом за рахунок комунікативних можливостей соціальних мереж), вірусного маркетингу (поширення вірусних роликів в першу чергу на YouTube-каналах).

3. Бути представленою в одній або декількох соціальних мережах, в залежності від можливостей компанії та необхідності охоплення цільової аудиторії, оскільки віковий і гендерний склад соціальних мереж різний, вибір може здійснюватися в залежності від необхідності комунікацій з цільовими аудиторіями, які мають певні характеристики.

Один із головних плюсів SMM-маркетингу перед традиційними інструментами просування в соціальних медіа є його довготривалість: цей метод працює на перспективу, створюючи бажаний образ або позитивне сприйняття бренду у цільової аудиторії. Сьогодні, коли мережа Internet поширена практично всюди, SMM має величезний набір інструментів для просування (за деякими підрахунками, їх понад 100), які можна розділити за наступними категоріями [4-7]:

1. Створення і просування співтовариств бренду - спільнот компанії, зустрічей і заходів в соціальних мережах, розробка спільнот для кожного продукту компанії, підтримка груп, співтовариств і співробітників компанії та ін.

2. Рекламування в нішевих (закритих) соціальних мережах (Drugme, Geni), просування контенту в тематичних медіа (Nabrahabr), просування новин на новинних сервісах (News2, Newsland), позначення бренду на гео-сервісах (прив'язка до певної географічної точки), рекламування через мобільні додатки соцмереж та на рекомендаційних майданчиках.

3. Створення і розвиток власних інформаційних майданчиків - корпоративного блогу і відеоблогу, онлайн-ТБ, написання гостьових постів на тематичних ресурсах та ін.

4. Просування контенту - аудіоконтенту, фото і відеоконтенту (на відповідних агрегаторах), поширення соціальних релізів, написання статей для Wikipedia, поширення унікального безкоштовного контенту (наприклад, електронної книги).

5. Проведення інтерактивних акцій - віртуальних вебінарів, опитувань, консалтингових акцій (із залученням експертів), акцій, тестування, ігор в соцмережах, а також ексклюзивних умов для користувачів ресурсу компанії (безкоштовні відвідування, знижки і т. ін.)

6. Створення та просування інтерактивних елементів – промо-додатків, віджетів.

7. Робота з лідерами думок - залучення відомої особистості до блогу або майданчику для обговорення, організація офлайн-подій або акцій для блогерів і т. ін.

8. «Вірусний» маркетинг - створення вірусних інфоприводів, контенту, вірусних сайтів, поширення мемів (інформаційних об'єктів - картинка, ролика, символу, які швидко розходяться по мережі та мають широку популярність).

9. Персональний брендинг - популяризація особистого профайла (або профайлів співробітників), просування промо-персонажа, особистого блогу керівника, рекламування через майданчики ділових зв'язків.

10. Активна комунікація - спілкування з представниками цільової аудиторії на форумах, прихований маркетинг, просування компанії на сервісах «питання-відповідь», розміщення статей на комунікаційних ресурсах, створення «гарячих ліній» в тематичних інтернет-спільнотах.

11. Вихід в рейтинги і топи - наприклад, в «Головні теми дня», розміщення топ-постів на сайтах, посилення на сайт на ресурсах соціальних закладок і т.д.

12. Інші інструменти - медійна або таргетована реклама в соцмережах, звернення до бірж платних постів або звернення до бірж агентів соціальних мереж (BeAgent).

Ефективність використання соціальних мереж вимірюють двома способами: за допомогою поточної аналітики і метрик конкретної маркетингової кампанії. Аналітика фіксує різні дії протягом тривалого періоду

часу і необхідна для того, щоб відстежувати загальні настрої і відгуки про товар (послуги), компанії.

Не дивлячись на труднощі вимірювання ефективності використання соціальних медіа, можна виділити ряд незаперечних переваг реалізації маркетингових комунікацій в соціальних мережах [1; 2; 4-7]:

- простота і легкість поширення інформації (створити групу в мережі можна швидше, ніж найпростіший сайт);
- відсутність просторових обмежень;
- оперативність реагування;
- добровільність спілкування;
- простота підтримки зворотного зв'язку зі споживачами;
- можливість економії фінансових коштів;
- короткі терміни запуску рекламної кампанії;
- чітке виділення цільової аудиторії, оскільки соціальна мережа є ресурсом, який самостійно активно залучає користувачів;
- можливість використання інструментів вірусного маркетингу, оскільки вступ до групи зазвичай носить імпульсивний ланцюговий характер;
- інтерактивність.

Однак, як будь-який маркетинговий інструмент, соціальні мережі мають певні недоліки, серед яких перше місце займає «синдром безлічі соціальних мереж», що змушує користувачів реєструватися і підтримувати контакти відразу на декількох ресурсах, а також переглядати велику кількість повідомлень.

Таким чином, використання різних інструментів соціального просування у мережі Internet дозволяє ефективно налагодити комунікацію з потенційними і реальними споживачами товарів і послуг та вирішує ряд інших не менш важливих завдань.

Література:

1. Бабко Н.М., Мандич О.В., Сєвідова І.О., Квятко Т.М., Романюк І.А. Поведінка споживача: навч. посіб. Харків : ХНТУСГ, 2020. 165 с.
2. Бабко Н.М., Науменко І.В., Співак С.І. Особливості маркетингових комунікацій в інформаційних мережах. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 1. С. 297–303.
3. Барсукова О. З яких соцмереж українці отримують інформацію? Опитування. <https://life.pravda.com.ua/society/2022/02/15/247467/>
4. Олініченко К.С., Прядко О.М. Маркетингова політика розподілу: навчальний посібник. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2020, 89 с.
5. Романюк І.А., Мандич О.В., Сєвідова І.О., Квятко Т.М., Бабко Н.М. Рекламний менеджмент : навч. посіб. Харків: ХНТУСГ, 2020. 162 с.
6. Савицька Н.Л., Прядко О.М. Управління попитом : навчальний посібник. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 2016, 197 с.
7. Сєвідова І.О., Мандич О.В., Квятко Т.М., Бабко Н.М., Романюк І.А. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. Харків : ХНТУСГ, 2020. 200 с.

Бахчиванжи Л.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

Євтушок О.В.,
к.е.н., асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

Шамотій А.М.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

КОНСАЛТИНГОВИЙ ПРОЄКТ З МЕНЕДЖМЕНТ - АУДИТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Глобальні виклики сьогодення загострюють продовольчу проблему, створюють цілу низку загроз для функціонування підприємств аграрного сектора та аграрного бізнесу. Це обумовлює необхідність і актуальність формування і розвитку ринку консалтингових послуг, що надаються спеціалізованими консультаційними службами та кваліфікованими консультантами. На даний час сформувався глобальний ринок консалтингових послуг, на якому діють транснаціональні консалтингові компанії, у той же час зростає кількість національних консалтингових фірм, які досить впевнено конкурують на ринку з іноземними консультантами з огляду на те, що наші консультанти мають великий досвід управлінської діяльності та практичної роботи в національних підприємствах та галузях національної економіки. Зростання попиту на послуги з налаштування автоматизованих систем управління в умовах формування нового технологічного укладу та переходу до цифрової економіки, більшість консалтингових компаній надає послуги саме з інформаційних технологій та комунікацій в сфері організації і автоматизації обліку, управління фінансами, аудиту. Однак при цьому значна частина сфер діяльності аграрних підприємств, що є суб'єктами малого підприємництва, залишається поза увагою консультантів, що в умовах динамічного зростання ринку консалтингових послуг та загострення конкуренції на даному ринку може створити нову ринкову нішу, яку можуть зайняти консультанти та консалтингові компанії, що спеціалізуються на наданні консультацій у сфері агробізнесу.

Потреба у таких послугах доводиться тим, що більшість аграрних підприємств – малих і середніх суб'єктів господарювання з року в рік демонструють нестабільний фінансовий стан, вкрай повільний обіг оборотного капіталу, нестабільні доходи і недостатній для відтворення нового

виробничого циклу прибуток. Показовим у даному випадку є приватне сільськогосподарське підприємство Агрофірма «Єдність» (табл. 1).

Таблиця 1 Фінансові коефіцієнти ПП «Агрофірма «Єдність»

Фінансові коефіцієнти	На початок 2020 р.	На кінець 2020 р.	Абсолютне відхилення	Нормативний рівень
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,06	0,25	0,19	0,2-0,25
Коефіцієнт термінової ліквідності	0,06	0,25	0,19	0,8-1,0
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	55,37	115,09	59,72	2,0-2,5
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	0,38	0,65	0,27	>1,0 зростання
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,39	0,66	0,27	зростання
Коефіцієнт заборгованості (фінансового ризику)	0,01	0,01	0	<1,0
Коефіцієнт поточної заборгованості	1	1	0	-
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,98	0,99	0,01	>0,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1	1	0	>0,5
Показники рентабельності	2019 р.	2020 р.	x	x
Валовий прибуток (збиток -)	-260	-3455	x	x
Чистий прибуток (збиток -)	339	-4459	x	x
Рівень збитковості реалізованої продукції, %	-1,16	-15,41	x	x
Рентабельність капіталу,%	0,94	-9,58	x	x

Джерело: Розраховано авторами за даними фінансової звітності підприємства

Значний ресурсний потенціал агрофірми «Єдність», авансований капітал якої на кінець 2020 року становить майже 50 млн. грн., не використовується ефективно: у 2020 році підприємство зазнало збитків на суму понад 4 млн. грн.

Незважаючи на те, що підприємство є платоспроможним (на кінець 2020 р. коефіцієнт абсолютної ліквідності досяг нормативного значення), капітал підприємства обертається вкрай повільно, що обумовлено значною сумою запасів, які в абсолютному виразі перевищують 30 млн. грн. а у відносному становлять майже 75 % авансованого капіталу. Має місце критична диспропорція у співвідношенні основного і оборотного капіталу Підприємство знаходиться у кризовому стані та вимагає реалізації консалтингового проекту, який би охоплював кадрові, фінансові, маркетингові та інші аспекти та дозволив забезпечити конкурентоспроможність підприємства у нестабільному ринковому середовищі.

Як вихід з кризової ситуації підприємству доцільно запропонувати замовити консалтингові послуги з менеджмент – аудиту, коли незалежний консультант професійним поглядом зможе на основі здійсненої діагностики, виявити існуючі проблеми та запропонувати комплекс заходів для

«оздоровлення» ситуації. Проведення менеджмент-аудиту дозволить комплексно з позиції системного підходу вирішити стратегію розвитку агрофірми. У процесі менеджмент-аудиту консультантами має бути проведена оцінка поточного стану та тенденцій розвитку агрофірми, її керівних кадрів та фахівців, параметрів зовнішнього та внутрішнього середовища. Основними методами вивчення підприємства-клієнта, що будуть зазначені у пропозиції консалтингової компанії, можуть бути ознайомлення з фінансовими документами, опитування та анкетування фахівців і керівників, діагностичні наради, проведення групової роботи, формування фокус-груп, мозкові штурми та проведення ділових ігор з персоналом.

Серед основних проблем менеджменту національних підприємств, і аграрні підприємства тут не є виключенням, консультанти - аудиторі відзначають невідповідність організаційної структури підприємства і структури управління [1, с. 39], також експертами діагностується найчастіше недостатній рівень інвестування і низка ефективність авансованого капіталу, недостатня мотивація персоналу та відсутність знань з маркетингового управління.

Після проведення менеджмент-аудиту агрофірмі доцільно скористатись послугами консультантів з маркетингових досліджень. Національні консалтингові компанії надають у сфері агробізнесу широкий спектр послуг [2], серед яких для Агрофірми «Єдність» в якості пріоритетних можуть бути запропоновані наступні напрями: визначення ринкових ніш, опис системи збуту продукції згідно спеціалізації підприємства, формування стратегії просування та оцінка можливих ризиків.

З огляду на те, що фінансові можливості Агрофірми «Єдність» не дозволяють ввести до складу організаційної структури управління відділ маркетингу чи посаду – маркетолога, доцільно з метою розробки та реалізації маркетингових стратегій підприємства скористатись послугами маркетингових консалтингових компаній. Так, наприклад, у сфері агробізнесу на національному ринку консалтингових послуг добре зарекомендувала себе компанія Best Crop [2], що надає весь спектр маркетингових послуг, з яких для досліджуваного підприємства привабливими могли б стати розробка асортиментної, цінової, збутової, комунікаційної та, зокрема, рекламної політики, методів роботи з клієнтами; аналіз сильних і слабких сторін Агрофірми порівняно з конкурентами, визначення товарів-конкурентів, товарів (продукції) – замінників. У перспективі в умовах сприяння виходу національного аграрного бізнесу на Європейські ринки, актуальними для Агрофірми «Єдність» можуть стати послуги з міжнародного маркетингу.

Попит на послуги консалтингових фірм з боку підприємств аграрного сектора викликаний двома потребами: необхідністю розробки маркетингової стратегії та підвищення прибутковості шляхом оптимізації витрат, збалансованості активів, удосконалення організаційних структур. В якості першого етапу консалтингу підприємств агробізнесу доцільно здійснити консалтинговий проєкт з менеджмент-аудиту незалежними експертами-консультантами.

Консалтингові компанії мають стати ключовим суб'єктом мікросередовища як складової зовнішнього маркетингового середовища аграрного підприємства. Їх партнерство забезпечить як підвищення ефективності функціонування та забезпечення фінансової стійкості аграрного підприємства, так і формування ефективної і затребуваної сфери консалтингових послуг з агробізнесу у національній економіці.

Література:

1. Мірошніченко А.А. Причини, що стримують формування гармонійної системи сільськогосподарського консультування. Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації: матеріали 9-ї н.-п. Інтернет-конференції 20-21.11.2021. Т 1. Дніпро. Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2021. С. 111-113

2. Best Crop: маркетингові дослідження, аналітика. URL: <https://best-crop.com/uslugi/marketingovye-issledovaniya-analitika/> (Дата звернення 09.11.2022 р.)

Благун І.І.,

*д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту і маркетингу
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Роскладка Д.Ю.,

*здобувач вищої освіти
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ З ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Протягом останніх років суттєво помітна тенденція до зростання важливості соціальних мереж при просуванні продуктів на різні ринки. У даний проміжок часу у період широкомасштабного розвитку інтернету продуктивне використання можливостей, що він надає, буде сприяти вигіднішому результату та функціонуванню продуктивних дій на різних ринках. Більшість українців мають очікування, щодо змоги отримання необхідної їм інформації за допомогою онлайн ресурсів. І саме через це виходить, що не користування всіма можливостями, які надає інтернет для популяризації будь-якого товару чи послуги, призводить до гіршого результату дій.

Визначення соціальних мереж можна трактувати, як сукупність соціальних інформаційних платформ, яка створюється фізичними особами або фірмами. У мережі інтернет соціальні мережі представлені у вигляді платформ, за допомогою яких користувачам надається можливість створювати особисті профілі та групи спілкуватися між собою та поширювати інформацію для певних аудиторій. Більша частина юзерів у мережі інтернет має реєстрацію принаймні у одній із соціальних мереж, а це може бути ознакою їхньої популярності. Їх застосування з метою пропозиції для продажу вже наявних або

новостворених товарів чи послуг є логічним рішенням. Також за допомогою таких мереж відбувається пошук нових споживачів або зберігання зв'язку з вже існуючими. [1]

Просуваючи продукт в інтернет-спільнотах, можна проводити рекламну кампанію тільки серед цільової аудиторії, відкинувши групи користувачів, які не є значущими для інтернет-маркетингу в даному конкретному випадку. Крім того, можна провести геотаргетинг реклами, тобто, просування товарів або послуг в конкретному регіоні.[3]

На даний час в Україні найбільш популярними є такі соціальні мережі, як «Facebook», «Instagram» та платформа яка активно набирає обертів «Tik-Tok». Їх відмінність полягає у групах споживачів за віковою ознакою: для прикладу у, «Instagram» переважна більшість користувачів є особи віком до 30 років, на відміну від аудиторії мережі «Facebook», яка охоплює вікову аудиторію більше 30 років. А мережа «Tik-Tok» має користувачів від підліткового віку до середнього, але наразі вона набирає популярність серед людей і старшого віку. Вище перелічені спільноти дають ефективніший результат рекламної кампанії, на відміну від Google або Opera.

За результатами експертного дослідження рекламний ринок в соціальних медіа зростає на сьогоднішній день найбільш динамічно. Про це говорить постійне збільшення бюджетів рекламних кампаній.

Також соціальні платформи надають певні переваги, але при дотриманні алгоритмів та постійності взаємодії зі споживачем, перш за все вони допомагають зберегти лояльну та сталу аудиторію сторінки, а також залучити нових користувачів: підписники регулярно будуть контактувати з оновленнями на своїй стрічці новин, й тому, швидше за все, будуть неодноразово переглядати сайт сторінки та споживати запропоновані послуги чи товари.

У соціальних мережах спостерігається можливість з легкістю отримувати зв'язок від споживачів через можливість відправлення на сторінку продукту повідомлення, в якому вони можуть висловити свою думку щодо якості роботи менеджерів, вказати на можливі недоліки продукту чи наданої послуги, запропонувати пропозиції щодо кращого обслуговування, або поліпшення якості продукту чи послуги, також мають можливість поставити питання, на яке оперативно дадуть відповідь працівники структури.

Також присутні ще додаткові канали комунікації споживача з товаром чи послугою це всім відомий відеохостинг «YouTube», який дозволяє в межах своєї платформи поширювати рекламну кампанію.

Отже, соціальні мережі - це структури, основою яких є людський зв'язок або ж взаємні інтереси. Вони виконують комунікативні функції між собою та групами користувачів, а також забезпечують їх всіма можливими засобами для взаємодії одного з одним за допомогою відео, чатів, зображень, музики, блогів та ін. Всі соціальні мережі розділяють на спеціалізовані, ділові та на загальну тематику.[2]

Отже, використання правильно підібраних соціальних мереж, збільшує ефективність взаємодії аудиторії з товаром чи послугою, з метою їх подальшого продажу та отримання прибутку. Саме тому маючи товар або послугу, яку ви

хочете запропонувати людям найкраще всього поширювати через низку соціальних мереж.

Література:

1. Данько Ю.А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. Сучасне суспільство. 2012. Вип. 2. С. 179-184.

2. Калиновський Ю. Аксіологічний статус соціальних мереж як соціокультурна проблема. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (13-14 травня 2021 р., м. Тернопіль). Тернопіль: Вектор, 2021. С. 14-18.

3. Петрушка А., Кожушана І. Особливості задоволення інформаційних потреб молоді за допомогою соціальних мереж. Інформація. Комунікація. Суспільство (ІКС-2021) : матеріали 10-ї Міжнародної конференції, 20–22 травня 2021 р. Львів : Видавництво «Львівської політехніки», 2021. С. 137–138.

Бондар Н.М.,

*д.е.н., професор кафедри економіки
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна*

Левченко О.О.,

*здобувачка вищої освіти ступеня доктора філософії
спеціальність 051 Економіка
Національний транспортний університет
м. Київ, Україна*

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Одним з визначальних умов ефективного функціонування компанії на ринку є виваженість та обґрунтованість його кадрової політики. Саме персонал є тим ключовим ресурсом, який створює цінність компанії. В той же час, формуючи персонал та вибудовуючи відповідну систему управління, вона повинна враховувати низку факторів, зокрема, таких як: технологічні особливості галузі; науковість продукції; рівень розумового, фізичного, емоційного навантаження працівників; попит та пропозиція на ринку праці; перспективи соціально-економічного розвитку регіону тощо. При цьому керівники компаній можуть спиратися на одну або комбінацію декількох сучасних концепцій управління персоналом.

Концепцію управління персоналом можна розглядати як певну систему теоретико-методологічних засад щодо розуміння та визначення сутності, змісту, задач, стандартів, критеріїв, принципів й методів управління персоналом, а також організаційно-практичних положень до формування відповідного механізму їх реалізації в конкретній організації.

Будь яка концепція управління персоналом передбачає три обов'язкові аспекти, які описують спосіб вирішення питань щодо форм, методів та цілей роботи з персоналом:

1) формування системи управління персоналом, що передбачає визначення пріоритетних цілей, функцій системи управління персоналом; розроблення структури компанії та обґрунтування процесу прийняття рішень.

2) визначення технології управління персоналом. Стосується організації основних процесів управління персоналом: найму, відбору, прийняття персоналу, його ділової оцінки, адаптації, профорієнтації, навчання, управління діловою кар'єрою, мотивації праці, управління конфліктами, соціального розвитку, звільнення, взаємодії з профспілковими організаціями та службами зайнятості тощо.

3) розроблення методології управління персоналом. Вибір методів та принципів управління спирається на розумінні особливості персоналу як об'єкта управління та забезпечує процес формування поведінки індивідуума відповідно до цілей компанії, враховуючи його особисті потреби.

В сучасній науковій літературі існують декілька поглядів на систематизацію концепцій управління персоналом. Залежно від еволюції погляду на систему відносин з працівниками (економічна або соціальна) та на роль працівників (ресурс або особистість, що залучена у виробничий процес) можна виокремити такі основні концепції управління персоналом:

1) управління трудовими ресурсами (кінець XIX ст. – 1960 –ті роки XX ст.). Увагу зосереджено на праці людини, функції, яку вона виконувала для організації, і вимірювалася витратами робочого часу та заробітною платою (марксизм, тейлоризм) [1, 6].

2) управління персоналом (виникла у 30 – ті роки XX ст.). Працівник розглядається з точки зору виконуваної ролі, займаної посади, а управління відбувається за допомогою адміністративного механізму (принципів, методів, повноважень, функцій) (бюрократична або організаційно-адміністративна концепція) [6].

3) управління людськими ресурсами. Працівник розглядається як невідтворюваний ресурс та елемент соціальної системи, і передбачає врахування його трудової функції, соціальних відносин, стану працівника (організаційно-соціальна теорія) [2, 3, 5].

4) соціальний менеджмент. Працівник розуміється як головний суб'єкт організації та особливий об'єкт управління, що не може розглядатися як ресурс. Структура управління компанії повинна будуватися виходячи з побажання та здібностей працівника (партисипативне управління, гуманістична концепція) [4,7].

Розвиток концепцій управління персоналом відбувається під впливом дії об'єктивних чинників, а саме: економічного розвитку, зміни галузевої структури господарства країни, зростання рівня автоматизації та роботизації.

Система роботи з персоналом являє собою сукупність принципів і методів управління працівниками в компанії. В її складі можна виокремити низку взаємопов'язаних систем. Серед науковців немає однастайності щодо кількості таких підсистем. Розглянемо основні з них:

- планування та маркетинг персоналу. Передбачає: розробку кадрової політики та стратегії управління персоналом; аналіз кадрового потенціалу; аналіз ринку праці; організацію кадрового планування, планування та

прогнозування потреби в персоналі; організацію реклами, підтримку взаємозв'язків із зовнішніми джерелами, які забезпечують організацію кадрами;

- управління наймом та обліком персоналу. Полягає в організації найму персоналу; організації співбесіди, оцінці, відбору та прийому персоналу; обліку прийому, переміщення, звільнення персоналу; професійній орієнтації та організації оптимального використання персоналу; управлінні зайнятістю; документальному забезпеченні системи управління персоналом;

- управління трудовими відносинами. Передбачає: аналіз та регулювання групових та особистісних взаємин; аналіз та регулювання відносин керівництва; управління виробничими конфліктами та стресами; соціально-психологічна діагностика; дотримання етичних норм взаємовідносин; управління взаємодією із профспілками;

- забезпечення нормальних умов праці. Полягає в дотриманні вимог: психофізіології та ергономіки праці; технічної естетики, охорони праці та навколишнього середовища, воєнізованої охорони організації та окремих посадових осіб;

- управління розвитком персоналу. Увага зосереджується на навчанні, перепідготовці та підвищенні кваліфікації; введенні на посаду та адаптації нових працівників; оцінці кандидатів на вакантну посаду, поточній періодичній оцінці кадрів; організація раціоналізаторської та винахідницької діяльності; реалізації кар'єри та службово-професійного просування; організація роботи з кадровим резервом;

- управління мотивацією та стимулюванням праці. Передбачає: управління мотивацією та стимулюванням трудової поведінки; нормування та тарифікація трудового процесу; розробку систем оплати праці; розробку форм участі персоналу у прибутках та капіталі; розробку форм морального стимулювання персоналу; організацію нормативно-методичного забезпечення системи управління персоналом;

- управління соціальним розвитком. Спрямоване на вирішення таких питань, як: організація громадського харчування; управління житлово-побутовим обслуговуванням; розвиток культури та фізичного виховання; забезпечення охорони здоров'я та відпочинку; забезпечення дитячими установами; управління соціальними конфліктами та стресами; організація продажу продуктів харчування та товарів народного споживання; організація соціального страхування;

- розвиток організаційної структури компанії. Базується на аналізі оргструктури управління, що склалася; проектуванні нової оргструктури управління; розробці штатного розкладу; формуванні нової оргструктури управління; розробці та реалізації рекомендацій щодо розвитку стилю та методів керівництва.

- правове забезпечення системи управління персоналом. Пов'язане з вирішенням правових питань трудових відносин; узгодженням розпорядчих та інших документів з управління персоналом; вирішенням правових питань господарської діяльності; консультуванням з юридичних питань;

- інформаційне забезпечення системи управління персоналом. Дозволяє вести облік та статистику персоналу; забезпечувати інформаційну підтримку прийняття управлінських рішень, персонал науково-технічною інформацією; забезпечувати ведення патентно-ліцензійної діяльності.

Література:

1. Drucker P.F. Management: Tasks, Responsibilities, Practices. N.Y. Harper and Raw, 1973. 398 p.
2. Maslow A.A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. № 50. pp.370-396.
3. Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization. Boston: Graduate School Administration, Harvard University, 1946. 318 p.
4. McGregor D. The Human Side of Enterprise. N.Y.: McGraw-Hill, 1960. 256 p.
5. Weber M. The Theory of Social and Economic Organizations. N.Y.: Free Press, 1947. 436 p.
6. Cole, G.A. Management Theory and Practice. 6th ed. L.: Thomson, 2003. 488 p.
7. Gangani, N.T. Competency-based human resource development strategy. *Academy of Human Resource Development Annual Conference*. (Austin, 4–7 March 2002). Vol. 2. P. 1111–1118.

Вознюк В.І.,

здобувач вищої освіти

Держаний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Смігунова О.В.,

к.е.н., завідувач кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування

Держаний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Успішний розвиток виробництва молочної сировини в умовах ринкової економіки можливий за умови забезпечення відповідного рівня її якості, безпечності та конкурентоспроможності. Низька якість сировини призводить до значних втрат, компенсація яких вимагає залучення додаткових трудових та матеріальних ресурсів, а також справляє значний вплив на імідж підприємства та ефективність діяльності його молочного напрямку виробництва. Тому сучасна високотехнологічна промислова переробка молока висуває підвищені вимоги до якості й безпеки молочної сировини, що використовується для виробництва низки молочних продуктів, адже лише із сировини високої якості можна виготовити високоякісні молочні продукти в розширеному асортименті та забезпечити їх конкурентоспроможність.

Якість молока неможливо покращити в процесі його переробки. В кращому випадку його можна стабілізувати (призупинити чи уповільнити його погіршення). Тому система якості підприємства має бути сконцентрована на технологічних процесах його виробництва та первинної обробки (в першу чергу охолодження).

З огляду на виключне продовольче значення сільськогосподарської продукції проблеми забезпечення необхідного рівня її якості мають вирішуватись одночасно з проблемами підвищення виробничих і економічних параметрів роботи сільськогосподарських товаровиробників.

Однією з вимог підписаної в 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною та ЄС була необхідність гармонізації українського законодавства з положеннями Регламенту (ЄС) № 853/2004, яким визначено спеціальні гігієнічні правила для продуктів харчування, в тому числі сирого молока та молочних продуктів. Реальною проблемою, що в значній мірі загальмувала виконання зазначених вимог, зокрема, стало переміщення в останні роки молоковиробництва в сектор дрібнотоварного виробництва, що супроводжується проблемою низького рівня механізації процесів утримання та доїння корів на переробку. Для порівняння, в сімейних фермах Польщі зазвичай утримують 25 - 50 корів, в скандинавських країнах – 50 – 100. При таких розмірах ферм господарі спроможні забезпечити механізацію процесів утримання, доїння корів та первинної обробки сирого молока, забезпечуючи його необхідну якість для передачі на подальшу переробку [1].

До підписання Угоди якісні параметри молочної сировини, що приймалась на молокопереробні підприємства України, регламентувались вимоками національного стандарту ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране, визначеними в 1997 р., згідно якого визначалось три гатунки сирого молока: вищий, перший та другий. На час підписання Угоди з ЄС на молокопереробні підприємства України постачалось 80 % молока другого сорту, якісними вимоками до якого були: загальне бактеріальне обсіменіння – не більше 3000 тис./см³, кількість соматичних клітин – не більше 800 тис./см³. Для порівняння – середні показники якості молочної сировини в країнах ЄС знаходяться в межах: кількість мікроорганізмів – 20 - 50 тис. / мл, кількість соматичних клітин – не більше 200 тис./ мл. Стандарти багатьох європейських країн та США на сьогодні є ще більш жорсткими [2].

Порівняння вимог до якості сирого молока в розвинених країнах світу з радянськими стандартами свідчить про значне відставання останніх, а таке молоко має високий рівень забрудненості та непридатність для виробництва молочних продуктів харчування.

Для наближення до європейських стандартів вітчизняним виробникам було надано так званий перехідний період. В 2018 р. було введено в дію новий національний стандарт ДСТУ 2662:2018 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови», який передбачає екстра, вищий, перший гатунки. В свою чергу підвищення вимог до молочної сировини обумовило підвищення вимог і до якості готової молочної продукції.

При цьому, за аналітичними даними, представленими Асоціацією виробників молока (АВМ), вигідним є виключно виробництво молока гатунку екстра. Беручи до уваги результати досліджень Національної маститної ради США, відповідно до яких наявність в молоці близько 400 тис./мл соматичних клітин спричиняє недобір близько 700 кг молока за період лактації корови [2].

Якість продукції, яка виробляється, на 95 % залежить від якості організації господарських процесів, що обумовило спрямування зусиль більшістю провідних світових виробників на підвищення якості організації бізнес-процесів [3].

Управління якістю в системі підприємств молочної галузі слід розглядати як цілеспрямований скоординований процес встановлення, забезпечення і підтримки необхідного рівня якості вироблюваної продукції з метою задоволення потреб споживачів. Система управління якістю, являючись сукупністю взаємопов'язаних складових системи якості, що справляють взаємний вплив та взаємодіють за допомогою матеріально-технічних та інформаційних засобів, є процесом досягнення цілей діяльності підприємства щодо якості продукції (чи процесу). Такими складовими є цілі, функції, організаційні структури управління, методи управління тощо, і саме їх взаємодією забезпечується той чи інший рівень якості виробництва молочної продукції.

Впровадження системи управління якістю на конкретному підприємстві вимагає попередньої роботи з визначення потреб і очікувань споживачів чи замовників; визначення політики та цілей у сфері якості; визначення та налагодження постачання ресурсів, необхідних для досягнення таких цілей; визначення та застосування системи методів для обчислення результативності та ефективності кожного процесу з метою їх подальшого використання; визначення інструментів, які б дозволяли запобігати невідповідностям і усувати причини цього; забезпечення безперервного процесу поліпшення системи управління якістю [4].

Система управління якістю має реалізовуватись на всіх етапах життєвого циклу продукції, охоплюючи маркетингові дослідження; розробку нових видів продукції; виробництво продукції та контроль їх якості; збут продукції.

Євроінтеграційні процеси актуалізують питання впровадження та ефективної реалізації системи управління якістю на виробничих підприємствах. Конкурентоспроможність українських виробників на міжнародних ринках залежить не тільки від знання вимог до якості та безпечності сировини та готової продукції, але й від усвідомлення необхідності їх застосування у власній практичній діяльності. Успішна інтеграція в європейські та інші ринки вимагає впровадження інноваційних технологій, спроможних забезпечити виробництво безпечної та якісної продукції, здатної відповідати вимогам найвибагливіших споживачів. В Україні контроль за дотриманням стандартів якості продукції, що виробляється чи імпортується, покладено на Державний комітет України з питань стандартизації, метрології та сертифікації.

Структурним підрозділом Держкомсандарту є Національний інформаційний центр зі стандартизації та сертифікації Міжнародної

інформаційної мережі ISONET, що входить до складу Національного автоматизованого інформаційного фонду стандартів, що в своїй діяльності використовує нормативні документи із стандартизації та сертифікації, автоматизовані бази і банки даних як нормативних документів, що набули чинності, так і проектів [5, с. 184].

Література:

1. Молоко від промислових та особистих селянських господарств: якість та безпечність. URL : <https://uadairy.com/moloko-vid-promyslovyh-ta-osobystyh-selyanskyh-gospodarstv-yakist-ta-bezpechnist/>.
2. Нові стандарти безпечності та якості молока. URL : <http://milku.info/uk/post/novi-standarti-bezpechnosti-ta-akosti-moloka>.
3. Слатвінська Т.А. Особливості розробки та впровадження системи управління якістю молока в сільськогосподарських підприємствах. Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. 2009. Вип. №49. С. 62-66.
4. Управління якістю. Сертифікація: навч. посіб. / Р.В. Бичківський, П.П. Столярчук, Л.І. Сопільник, О.О. Колинський. Київ : Вища школа, 2005. 432 с.
5. Дубовик С.Г., Колеганова А. TQM як сучасний метод управління якістю продукції на молокопереробних підприємствах. European Journal of economics and management, Vol.5, I. 1, 2019, С. 183-191.

Гончар В.М.,
начальник департаменту безпеки НАК «Нафтогаз»
м. Київ, Україна

ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нагальною для аграрних підприємств України є проблема щодо формування й збереження та підвищення рівня їх організаційно-економічної безпеки. Її актуалізація спочатку пов'язувалась із значними негативними організаційно- та виробничо-економічними наслідками зміни форм власності й організації діяльності, втрат традиційних ринків збуту сировини й готової продукції, сталих відносин з переробними та іншими підприємствами: 1) дезінтеграція регіональних виробничих структур та розбалансованість між їх сировинними й переробними ланками галузі; 2) розрив господарських зв'язків суб'єктів ринку; 3) згортання внутрішнього ринку та дисбаланс на рівні розвитку сільських територій і регіонального розвитку; 4) тимчасова втрата конкурентоспроможності національних товаровиробників порівняно з кращими світовими аналогами; 5) наростання соціальної напруги через появу безробіття, різке скорочення зайнятості сільських жителів та погіршення їх добробуту.

Організаційно-економічна безпека аграрних підприємств розглядається нами як основоположна властивість й здатність їх до функціонування й розвитку в ринкових умовах господарювання. Вона означає стійкість їх діяльності, належний ресурсний потенціал, наявність резервів на випадок форс-мажорних обставин, здатність до простого й розширеного відтворення. При цьому термін

«організаційно-економічна» означає не тільки наявність фінансово- та виробничо-економічної складової у властивості й категорії безпеки. Вона стосується й екологічних чинників, параметрів та індикаторів ведення агробізнесу, адже сільське господарство, на відміну від інших галузей та видів діяльності, в своїй основі має природну основу і без неї просто не можливе. Соціальна складова причетна до всіх кадрових питань, трудових ресурсів, людського капіталу й інтелектуального потенціалу, адже саме аграрне виробництво є основою сільської економіки й основою життя сільського соціуму [1]. Тому забезпечення організаційно-економічної безпеки займає і/або повинне займати чільне місце у менеджменті суб'єктів господарювання агросфери.

Невід'ємною частиною менеджменту організаційно-економічної безпеки аграрних підприємств є інструменти та механізми її забезпечення на внутрішньогосподарському рівні, а також врахування особливостей системи засобів впливу держави (в особі законодавчих та виконавчих органів влади) на агробізнес. При цьому йдеться у т.ч. й про вітчизняні та іноземні великі аграрні корпорації або агрохолдинги із монопольним положенням на ринку, суб'єкти тіньової економіки).

У цій площині проблемним є те, що у глобалізованому економічному просторі, особливо в агросфері, поступово знижується ефективність деяких загальноприйнятих державних інструментів управління забезпеченням та підвищенням організаційно-економічної безпеки суб'єктів господарювання. Це пояснюється величезною концентрацією ресурсів в агрохолдингах, зростанням їх капіталізації та провідним положенням на внутрішньому й зовнішньому аграрних ринках [1]. Вони успішно лобіюють свої інтереси навіть на законодавчому рівні, та й фактично виступають як осередки організації сільських територій.

Отже, загальноприйнятим є виділення двох груп відповідних мікро- й макроекономічних інструментів прийняття управлінських рішень та їх використання у менеджменті на рівні суб'єктів господарювання агросфери:

Інструменти прямого впливу, які ґрунтуються на безпосередньому втручанні держави у економічні процеси та економічну діяльність суб'єктів агробізнесу [3]. У межах цієї групи інструментів передбачається здійснення заходів із застосуванням інструментів адміністративного регулювання та використання бюджету в частині державних асигнувань, виплат, пільг або штрафів і санкцій.

Фактично, держава сьогодні не має достатньо дієвих засобів прямого впливу, здатних захистити слабкі фундаментальні економічні засади функціонування агроформувань, тобто їх неконкурентоспроможність, яка «не створює ефективну, здібну до інновацій систему виробництва товарів і послуг» [2], отже, не забезпечує саморозвиток й економічне зростання й власну організаційно-економічну безпеку.

Саме тому у глобалізованому економічному просторі формується безпосередня залежність організаційно-економічної безпеки аграрних підприємств від конкурентоспроможності їх товарів і послуг та власне їх конкурентоспроможності, як сукупності якостей відповідної основи, здатної

забезпечити стійкий розвиток й організаційно-економічну безпеку на перспективу.

Інструменти опосередкованого впливу на організаційно-економічну безпеку аграрних підприємств ґрунтуються на формуванні сприятливого економічного середовища, що актуалізує діяльність суб'єктів агробізнесу у напрямі, необхідному для посилення їх організаційно-економічної безпеки. У межах цієї групи інструментів передбачається вплив держави на організаційно-економічні інтереси за допомогою фінансово-бюджетної, грошово-кредитної, цінової, інвестиційної та інших складових регіональної або державної аграрної політики.

Таким чином, мікро- та макроекономічні інструменти управління розвитком та функціонуванням аграрних підприємств, їх організаційно-економічною безпекою й підвищенням її рівня мають велике значення у їх тактичному й стратегічному менеджменті. Серед них як найбільш ефективні виділяються цінове регулювання й митна політика, встановлення стандартів, нормативів і керівництв з якості продукції, оподаткування. Менш ефективними й такими, що потребують подальшого розвитку, є інструменти кредитування, страхування, валютного регулювання, реінвестицій, формування вільних економічних зон і територій пріоритетного співробітництва. З іншої сторони, подальших досліджень потребує не тільки оптимізація вказаних інструментів як процес, але й визначення її шляхів.

Важливим є доповнення складу та забезпечення впливу на ті або інші сторони організаційно-економічної безпеки аграрних підприємств підготовки кадрів і збереження робочих місць, скорочення плінності фахівців, вирішення екологічних проблем, проблем підвищення природної продуктивності аграрних ресурсів, створення додаткових або супутніх видів діяльності. При цьому необхідно враховувати й використовувати механізми їх співіснування у менеджменті аграрних підприємств з макроекономічними інструментами прийняття управлінських рішень щодо стійкого розвитку й підвищення рівня організаційно-економічної безпеки – диверсифікацією виробництва, кооперацією та інтеграцією, соціальною відповідальністю та іншими важливими заходами й чинниками.

Література:

1. Криленко В.І. Економічна безпека аграрного сектору: проблеми регулювання та забезпечення : монографія. Миколаїв : В.П. Шамрай, 2014. 467 с.
2. Ляшенко О. Організаційно-економічна безпека суб'єктів господарювання за умов глобалізації. *Вісник Тернопільського державного економічного університету*. 2007. № 5. С. 357-359.
3. Отенко І.П., Іващенко Г.А., Воронков Д.К. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. 256 с.

Грекова Т.М.,
*здобувач освітнього ступеня «магістр»
факультету економіки та управління
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Запша Г.М.,
*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Підвищена увага до диверсифікації діяльності аграрних підприємств в умовах ринкової економіки з боку вчених та практиків зумовлена низкою чинників: необхідністю поглиблення переробки сільськогосподарської продукції, створення ланцюгів доданої вартості в агропродовольчому секторі, що забезпечує збільшення доходів і прибутків; важливістю вирішення соціально-економічних проблем розвитку сільських територій завдяки створенню нових робочих місць; нагальністю удосконалення товарної структури агропродовольчого експорту за рахунок збільшення частки готових до споживання продуктів харчування.

Теоретико-методологічні та методичні напрацювання стосовно диверсифікації діяльності аграрних підприємств у профільній науковій та навчально-методичній літературі висвітлювали такі вітчизняні та зарубіжні фахівці як Ансофф І., Бахчиванжи Л.А., Корінько В.Г., Котлер Ф., Павленчик Н.Ф., Дереза В.М., Корінько М.Д., Лутфуллін Ю.Р., Карамова Д.М., Чикуркова А.Д. та інші вчені.

Їх дослідження сформували передусім надійний науково-методичний фундамент щодо визначення сутності диверсифікації виробництва, наукового обґрунтування взаємодії складових організаційно-економічного механізму реалізації стратегії диверсифікації діяльності підприємств, а також поглиблення методичних положень щодо оцінки впливу розширення напрямів діяльності на ефективність виробництва. Так, узагальнення представлених в табл. 1 визначень сутності диверсифікації дозволяє розглядати її як системне соціально-економічне явище, що характеризується розширенням спектру видів господарської діяльності підприємства під впливом ринкових факторів та здійснюється з використанням сучасних форм і методів управління інвестиційними, виробничими та маркетинговими процесами з метою забезпечення конкурентоспроможності, підвищення економічної ефективності, а також досягнення інших цілей.

Таблиця 1 - Визначення поняття «диверсифікація»

	Автор	Визначення
1	Ансофф І. [1]	Процес перерозподілу ресурсів, які існують на цьому підприємстві, в інші сфери діяльності, що істотно відрізняються від попередніх.
2	Бахчиванжи Л.А. [2]	Комплекс рішень та дій, спрямованих на отримання доходів із різних джерел, що всередині будь-якого підприємства відповідають заданим цілям та сприяють досягненню кінцевої мети, тобто тих намірів, якими підприємство керується у своїй діяльності.
3	Гур'янов А.Б. [3]	Пов'язує диверсифікацію із інноваційним процесом, який здійснюється на підприємстві, проникаючи в нові сфери діяльності для того, щоб зменшити ризики цієї діяльності.
4	Дереза В.М. [4]	Процес розподілу ресурсів підприємства між різними видами діяльності з метою стабілізації рівня ефективності діяльності підприємства та його фінансового стану.
5	Корінько М.Д. [5]	Поняття представляє собою інноваційний процес розвитку підприємства через проникнення у нові галузі, на нові товарні ринки, перерозподілення ресурсів, сприяючи збільшенню обсягу доходів, зменшенню ризику.
6	Котлер Ф. [6]	Форма ефективного застосування накопиченого досвіду, а також засіб усунення недоліків конкурентоспроможного функціонування.
7	Лутфуллін Ю.Р., Карамова Д.М. [7]	Це освоєння всередині одного бізнесу суміжних видів діяльності, напрямів.
8	Павленчик Н.Ф. [8]	Це різностороння форма діяльності підприємства, яка характеризується багатогранністю явищ і процесів і, в той же час, має самостійний та цілеспрямований характер, зорієнтований на практичні та конкретні дії, з метою одержання певного результату.
9	Чикуркова А.Д. [12]	Термін "диверсифікація діяльності сільськогосподарського підприємства" доцільно визначати як процес, що охоплює стратегію забезпечення конкурентоспроможного розвитку, яка передбачає впровадження організаційно-економічних і правових змін на сільськогосподарських підприємствах.

Джерело: сформовано автором на основі [1,2,3,4,5,6,7,8,12]

Зміна споживчих трендів, динамізм структурних зрушень агропродовольчого ринку, кон'юнктурні коливання та інші чинники і загрози вимагають виваженого підходу до обґрунтування та реалізації стратегії диверсифікації діяльності, що передбачає врахування можливостей та ризиків від її впровадження (рис.1).

<i>Можливості</i>	<i>Ризики</i>
<ul style="list-style-type: none"> – можливості укріплення своїх ринкових позицій за рахунок розширення присутності на різних товарних ринках; – нарощування обсягів виробництва і збуту за рахунок нових видів діяльності; – можливості формування асортиментних ліній продукції з урахуванням попиту споживачів на нових сегментах; – отримання ефекту від оптимізації галузевої структури сільського господарства; – максимізація завантаження виробничої потужності аграрних підприємств; – можливості згладжування впливу фактору сезонності сільського господарства на формування грошових потоків; – раціоналізація форм організації праці, підвищення професійного рівня фахівців, більш повне використання робочого часу в наслідок впровадження нових технологій в рамках багатогалузевого виробництва. 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність досвіду роботи на нових товарних ринках; – технологічні труднощі впровадження нового виробництва; – інвестиційні ризики; – труднощі досягнення раціональної концентрації виробництва в нових видах діяльності; – труднощі адаптації менеджерів і спеціалістів для роботи в нових сферах, необхідність підвищення кваліфікації.

Рис. 1. Можливості та ризики диверсифікації виробництва в аграрних підприємствах

Джерело: сформовано автором.

Прийняття рішення щодо вибору моделі диверсифікації виробництва в аграрних підприємствах має ґрунтуватися на аналізі впливу низки факторів зовнішньої та внутрішньої дії. Чинники зовнішнього характеру пов'язані з станом кон'юнктури товарних ринків, споживчими трендами на цільових сегментах, макроекономічними тенденціями розвитку держави і її регіонів, природно-географічними особливостями місця розташування аграрного підприємства, наявністю транспортної, переробної та збутової інфраструктури, механізмами державного регулювання бізнесу і т.і. Фактори внутрішнього середовища аграрних підприємств формують наявний кадровий, матеріально-технічний та фінансово-інвестиційний потенціал, масштаби виробництва та технологічний рівень виробничих процесів, гнучкість та адаптивність існуючої організаційної структури управління, здатність до організаційного розвитку та спроможність розробляти і реалізовувати результативну маркетингову політику.

Особливе значення при прийнятті рішення щодо стратегії диверсифікації виробництва в аграрному підприємстві має врахування специфічних ознак сільського господарства, до складу яких відносяться: сезонність, розбіжність робочого часу із виробничим періодом, переплітання біологічних та економічних процесів, територіальна розосередженість виробництва,

технологічна сполученість галузей, залежність від природно-кліматичних умов, тощо (рис. 2).

Рис. 2. Основні особливості сільського господарства

Джерело : сформовано автором

Таким чином, диверсифікація виробництва в аграрних підприємствах є перспективним напрямом економічного розвитку та забезпечення конкурентоспроможності в ринкових умовах, виступає дієвим механізмом підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, сприяє формуванню ефекту від сполучення галузей в сільському господарстві. Завдяки розвитку інших сфер діяльності нівелюється негативний вплив сезонності сільськогосподарського виробництва, створюються передумови для соціально-економічного розвитку сільських територій.

Література:

1. Ансофф І. В. Новая корпоративная стратегия. Питер Ком. 2008. 416 с.
2. Бахчиванжи Л. А. Диверсифікація аграрних підприємств як стратегія управління соціально-економічним розвитком. *Наук. вісник між нар. Гуманітарного університету*. 2013. №6. С. 85
3. Гур'янов А.Б. Стратегія управління диверсифікацією сучасного українського підприємства. *Українська державна академія залізничного транспорту*. Харків, 2006. 19 с.
4. Дереза В.М. Диверсифікація виробництва і капіталу як фактор стабілізації фінансового стану підприємства. *Національний гірничий університет. Дніпропетровськ*, 2005. 19 с.
5. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація. *Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України*. Київ, 2008. 36 с.
6. Котлер Ф. Основы маркетинга. [Пер. с англ. Е. М. Пеньковой] М.: Прогресс, 1990. 736 с.

7. Лутфуллін, Ю.Р. Оптимізація диверсифікаційного виробництва. Лутфуллін, Д.М. Карамова. *Менеджер*. 2013. № 5 (45). С. 70-73.

8. Павленчик Н.Ф. Економічний розвиток аграрних підприємств на засадах диверсифікації їх діяльності. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С.57-66

9. Panyuk T. P. (2016), "Diversification as a basis for structural modernization of the economic activity of agrarian enterprises", *Ekonomichnyi forum*, vol. 1, pp. 193

10. Пилипенко В.В. Науково-практичні аспекти оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Вісник СНАУ*. №.1(67) 2016. С. 73-78.

11. Розвиток агропромислового сектору шляхом створення прикордонної сільськогосподарської мережі. URL: <https://sites.google.com/a/orard.od.ua/singerei/home/publikacii/zagalna-harakteristika-agropromislovogo-kompleksu> (дата звернення: 10.11.2022)

12. Чикуркова А.Д. Теоретичні аспекти розвитку диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. №21-22. С.80-86.

Грідін О.В.,

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

КАДРОВИЙ КОНСАЛТИНГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Необхідність створення потужної високо динамічної сфери консалтингових послуг в Україні, свого часу, була обумовлена та визначалась переходом до побудови ринкової моделі економічної системи держави. Наразі, в Україні ця сфера, попри значний потенціал, все ще недостатньо розвинена, хоча консалтинг, як один з основних напрямів діяльності у світовому бізнес-середовищі, володіє, у порівнянні з рядом інших сфер економіки, більш високим коефіцієнтом зростання обсягів продажів [7, с. 557].

Управлінське консультування, на даний момент, є надзвичайно важливим елементом економічної інфраструктури України. На вітчизняному ринку представлений різноманітний спектр консалтингових послуг, зокрема: управлінський консалтинг, інвестиційний консалтинг, аудитінг, фондовий консалтинг, управління якістю, інжиніринг, інформаційно-технологічний консалтинг, маркетинговий консалтинг, юридичний консалтинг, кадровий консалтинг тощо [4, с. 51-52].

Багаторічний світовий досвід доводить, що в умовах як стабільного соціально-економічного розвитку держави, так і у періоди прояву глибоких кризових явищ, з'являється потреба у нових підходах до ефективного управління персоналом компаній, при цьому їх внутрішніх ресурсів дуже часто виявляється недостатньо, відповідно до чого виникає потреба у залученні

зовнішніх організацій-постачальників послуг, зокрема консалтингових компаній з управління персоналом [1-3].

Український ринок консалтингових послуг був сформований у перші роки незалежності нашої держави і функціонує вже понад 30 років, пройшовши складний шлях свого становлення у 90-ті роки, – у часи глибокої соціально-економічної кризи та докорінних системних реформ усіх сфер суспільно-політичного життя. Далі настав період, що характеризувався інтенсивним зростанням ринку консалтингових послуг, зокрема й кадрового консалтингу та був пов'язаний: зі стрімким збільшенням чисельності консалтингових агенцій на ринку; з диверсифікацією пропонованими ними послугами, зокрема з розвитком аутстафінгу, аутсорсингу, лізингу, аутплейсменту, коучингу; з появою сучасних технологій рекрутингу персоналу тощо. Наразі, на внутрішньо українському ринку працює велика кількість як вітчизняних, так і міжнародних компаній, які надають консалтингові послуги з підбору персоналу [5, с. 115]. Так, станом на кінець 2022 року частка ринку, що припадає на кадровий консалтинг становить близько 15 % у структурі надання консультаційних послуг. ІТ-консалтинг займає орієнтовно 35 % ринку, операційний та стратегічний 25 % та 20 % відповідно. Усі інші види консультативних послуг сукупно займають близько 5 % [6]. Проте, вітчизняний ринок кадрового консалтингу, нажаль, на сьогодні перебуває у кризовому стані та характеризується стагнацією, до якої призвели світова економічна криза посилена наслідками широкомасштабної війни в Україні.

У той же час, можна цілком впевнено стверджувати, що одне із чільних місць у галузі управлінського консультування належить саме кадровому консалтингу, який на сьогодні передбачає надання широкого спектру послуг, зокрема з [4, с. 53; 5, с. 117]: проведення комплексного аналітичного огляду внутрішнього та зовнішніх ринків праці; формування збалансованої кадрової політики та стратегії організації; надання рекомендацій з розробки та удосконалення організаційної структури управління; ведення кадрового діловодства; оцінки наявного кадрового потенціалу та атестації персоналу підприємства; планування ефективного використання трудових ресурсів; здійснення профорієнтації, підбору (рекрутингу), наймання та адаптації працівників; надання комплексу послуг адміністративного консалтингу; здійснення коучингу, підвищення кваліфікації та розвитку персоналу; планування кар'єрного зростання; формування кадрового резерву; налагодження та підтримки необхідних внутрішньо-комунікаційних зв'язків; побудови цілісної, прозорої та збалансованої мотиваційної системи; формування та розвитку сильної корпоративної культури; створення та надання рекомендацій з підтримки сприятливого морально-психологічного клімату в колективі; послуг аутстафінгу, аутсорсингу, лізингу, аутплейсменту персоналу; організації процесу вивільнення персоналу шляхом застосування гнучкої політики зайнятості тощо. Зазначимо, що висока конкуренція на ринку кадрового консалтингу вимагає від профільних компаній здійснення постійної диверсифікації та підвищення якості послуг, що ними надаються.

Незважаючи на те, що значна кількість вітчизняних підприємств та

організацій відчуває гостру необхідність у консультативній допомозі з питань кадрової роботи, попит на послуги кадрового консалтингу в Україні залишається, порівнюючи з провідними країнами світу, ще дуже низьким. Основні причини цього криються у [4, с. 55-56; 6]: кризовій суспільно-політичній та соціально-економічній ситуації в країні; високому рівні бюрократизації державної системи; невідповідності окремих норм вітчизняного законодавства світовим підходам, що регулюють вказану сферу; стрімкому загальнодержавному падінні рівня ділової активності; проблемі забезпечення абсолютної конфіденційності інформації у процесі її обробки, використання та зберігання консалтинговими фірмами; поганій поінформованості потенційних клієнтів про спектр послуг, що пропонуються консалтинговими агентствами та їх реальні можливості; низькій платоспроможності більшості потенційних клієнтів; суб'єктивізму в процесі оцінки корисності консалтингових послуг, зокрема внаслідок відсутності сформованої культури їх споживання; відсутності чітких гарантій отримання конкретних результатів і позитивного ефекту від консультування тощо.

Поряд із недостатньою розвиненістю консалтингового бізнесу та, як наслідок, – низьким попитом на його послуги, кадровий консалтинг в Україні все ж має непогані перспективи успішного розвитку. Так, зростання загального попиту на послуги кадрового консультування можна досягти за рахунок постійного поліпшення якості надання консалтингових послуг та переходу підприємств на постійне консультативне обслуговування [4, с. 55-56; 7, с. 559]. Успішний розвиток фірм, що надають послуги з кадрового консалтингу, багато у чому залежить від їх готовності до постійного впровадження нововведень, гнучкості, адаптованості набору послуг до індивідуальних потреб клієнтів, пошуку нових продуктів і ринків, застосування нових підходів та методів тощо. При цьому, майбутнє кадрового консалтингу нерозривно пов'язане з підвищенням професіоналізму консультантів, високою якістю виконання ними замовлень, дотриманням етичних стандартів, здатних повною мірою задовольнити потреби клієнтів.

Література:

1. Грідін О.В. Концептуальні підходи до створення ефективної системи управління персоналом. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки*. 2017. Вип. 188. С. 228-236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhdusg_2017_188_28 (дата звернення: 03.11.2022).

2. Грідін О.В. Особливості та чинники формування ефективної кадрової політики підприємств аграрної сфери економіки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2021. Вип. 41. С. 22-26. DOI: [10.32999/ksu2307-8030/2021-41-4](https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2021-41-4) URL: <http://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/699/687> (дата звернення: 03.11.2022).

3. Грідін О.В. Формування вітчизняної системи управління персоналом у сучасній парадигмі розвитку національної економіки. *Електронний науково-*

практичний журнал «Інфраструктура ринку». 2022. Вип. 63. С. 117-123.
DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct63-22> URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2022/63_2022/24.pdf (дата звернення: 03.11.2022).

4. Жуковська А. Перспективи розвитку ринку кадрового консультування в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 1. С. 51-56.

5. Кир'янова О.В., Павлова Л.О., Фоміна І.В. Підвищення якості консалтингових послуг з управління персоналом: інституціональні аспекти. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. № 2. С. 114-119.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2016_2_20 (дата звернення: 03.11.2022).

6. Консалтингові послуги: аналіз ринку України
URL: <https://sp.agency/konsaltingovi-poslugi-analiz-rinku-ukrayini/> (дата звернення: 03.11.2022).

7. Ровенська В.В., Дегтярьова К.О. Основи використання консалтингу в управлінні персоналом. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 4. С. 556-561.

Данько Ю.І.,

*д.е.н., проф., проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності,
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми, Україна*

Красноручський О.О.,

*д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту ім. Л.І. Михайлової,
Сумський національний аграрний університет,
м. Суми, Україна*

ДОТРИМАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Реалізація моделі сталого розвитку, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, реалізація ними прогресивних інноваційно-інвестиційних проектів у виробничо-технологічній та комерційній сферах неможлива без створення умов, механізмів та систем дотримання безпечного стану здійснення основної діяльності, а також захисту її економічних результатів. В свою чергу, безпечний стан здійснення діяльності підприємства характеризується не тільки організаційними можливостями протидії загрозам та наявністю фінансових ресурсів для компенсації наслідків настання ризикових подій, а й здійсненням управлінських заходів, орієнтованих на уникнення появи та прояву загроз і ризиків, в процесі здійснення основної діяльності та реалізації стратегій економічного розвитку. Останнє досягається в площині отримання та захисту економічних результатів діяльності підприємства в контексті підтримання належного рівня його фінансово-економічної стійкості, а також в організаційно-правовій площині у формі захисту економічних результатів діяльності від негативних наслідків здійснення комерційних операцій, протидії спрямованим на отримання контролю над

підприємством протиправним діям третіх осіб, а також ризику нехтування економічними інтересами в процесі інтеграції.

Відповідно, організаційно-правову безпеку доцільно розглядати в якості окремого об'єкта управління в менеджменті аграрного підприємства, а специфіка її дотримання та органічне її поєднання з іншими складовими безпеки підприємства обумовлює необхідність ідентифікації відповідних організаційно-економічних механізмів, систем та інструментарію управління.

Розгляд структури безпеки господарської діяльності аграрних підприємств доцільно виконувати в трьох ракурсах, а саме: аналітичному – шляхом розгляду безпеки суб'єкта як складової безпеки соціально-економічних систем більш високих порядків з відповідним виділенням макро-, мезо- та макрорівнів, функціональному – через забезпечення протікання організаційних та економічних процесів та заходів в виробничій, комерційній, фінансовій та інших сферах діяльності підприємства, а також в інструментальному – на основі виділення економічної, кадрової, фінансової, інвестиційної, комерційної, організаційно-економічної та організаційно-правової та інших складових дотримання безпечного стану основної діяльності [1, 2].

Організаційно-правова безпека аграрного підприємства, як складова безпеки його господарської діяльності, являє собою специфічне економічне та управлінське явище, яке характеризується таким станом системи менеджменту підприємства, його зв'язків з економічним оточенням та організації внутрішньоструктурної взаємодії, що дозволяє безперешкодно здійснювати ефективну основну діяльність та успішно реалізовувати програми розвитку зі збереженням організаційної цілісності підприємства-суб'єкта господарських відносин, нівелюванням та елімінуванням ризиків, захистом економічних результатів діяльності та власності підприємства (рис. 1).

Механізми управління слід поділяти на організаційні та економічні на критерії залучення засобів впливу та систематизації інструментів, процедур та управлінських рішень при здійсненні впливу на стан дотримання безпеки здійснення основної діяльності [3]. В свою чергу, економічні механізми доцільно поділяти на механізми забезпечення та механізми регулювання, адже зростання потенційних можливостей, доходів, розмірів та масштабів виробництва у підприємстві, з одного боку, обумовлює виникнення більш складних загроз діяльності підприємства, а з іншого боку розширює можливості захисту своїх інтересів.

Саме тому нехтування посиленням заходів з дотримання організаційно-правової безпеки в умовах здійснення підприємством успішної діяльності та підвищення економічної ефективності призводить до підвищення ймовірності настання ризикових явищ. Відповідно, підтримання пропорційності в даному процесі є ключовою умовою раціонального управління організаційно-правовою безпекою, зокрема, та безпекою господарської діяльності підприємства, в цілому.

Об'єктивно визначеним є виділення економічних механізмів забезпечення та регулювання стосовно функціонування системи управління організаційно-правовою безпекою суб'єкта мікрорівня (рис. 2). Основне завдання управління

організаційно-правовою безпекою аграрного підприємства полягає у такому визначенні його економічної та управлінської поведінки, яка в умовах конкурентної взаємодії дозволяла б підтримувати баланс реалізації економічних інтересів.

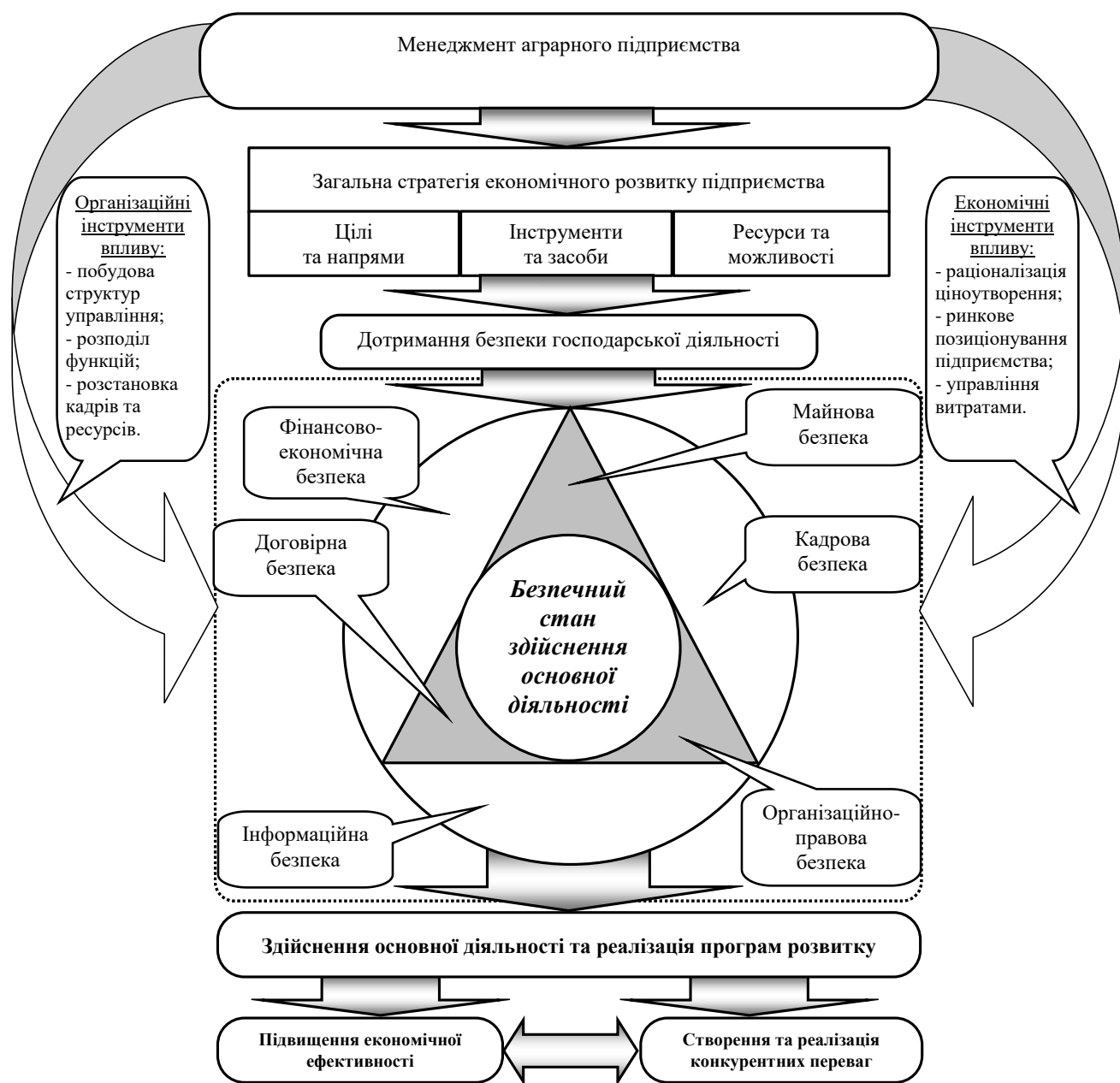

Рис. 1. Безпека господарської діяльності та організаційно-правова безпека як об'єкти управління в менеджменті аграрного підприємства

Змістом вказаного завдання є забезпечення певного балансу між діями підприємства та його зовнішнім середовищем орієнтованого на здійснення виробничо-комерційної діяльності без настання або з мінімальним настанням ризикових подій та виникненням загроз. При цьому виникає необхідність здійснювати постійний контроль виникнення можливостей і загроз безпечності діяльності підприємства в процесі зміни зовнішнього середовища.

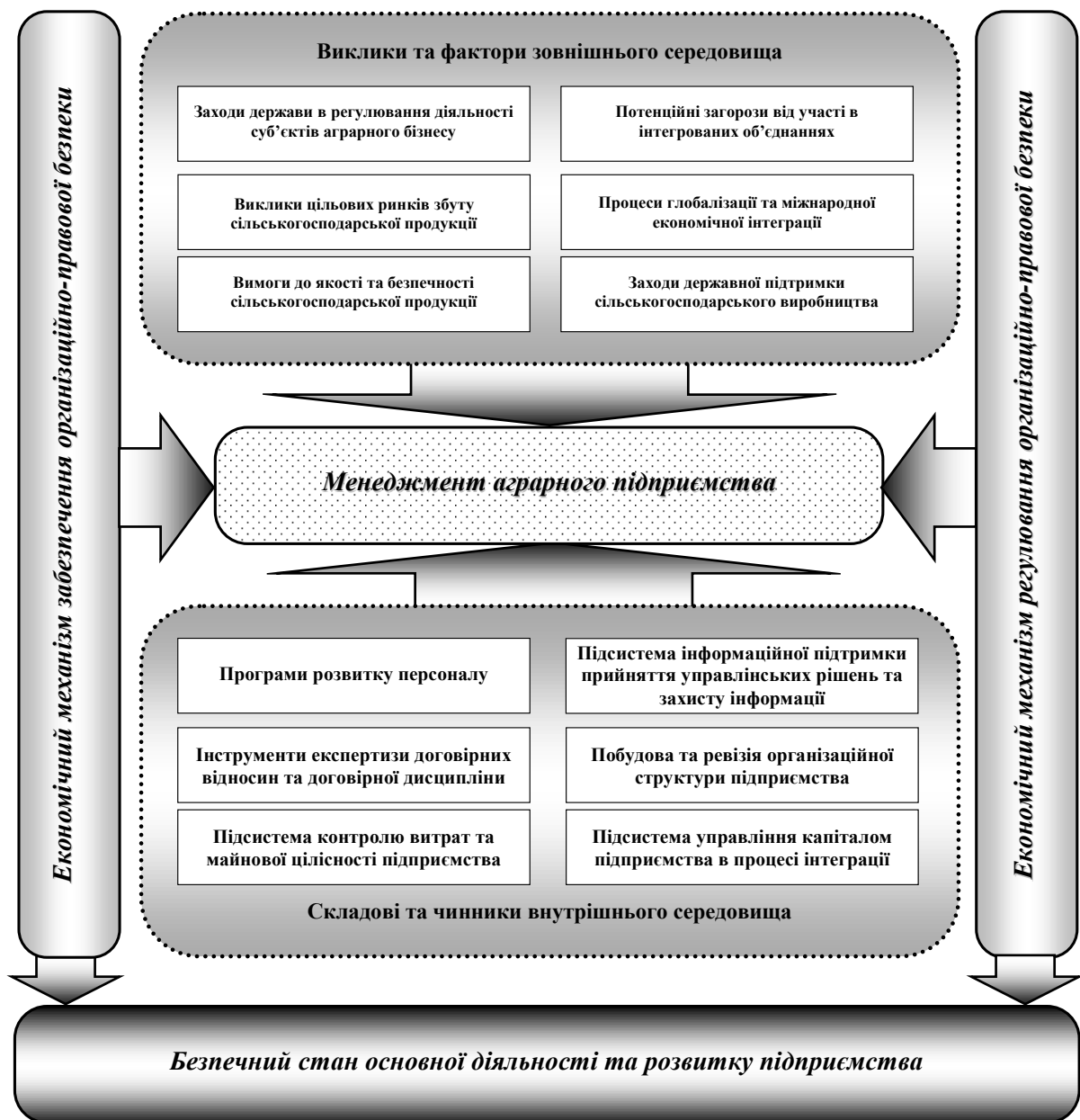

Рис. 2. Архітектура економічних механізмів управління організаційно-правовою безпекою аграрного підприємства

В залежності від фінансових можливостей підприємства, його розмірів та масштабів виробництва, ступеня реалізації економічного потенціалу та рівня ефективності і конкурентоспроможності основної діяльності доцільним є використання двох шляхів розподілу функціональних обов'язків щодо дотримання організаційно-правової безпеки. Перший шлях полягає в створенні власного потужного юридичного підрозділу, який здатен ефективно здійснювати заходи з правового супроводження основної діяльності підприємства, представляти його інтереси в контролюючих та правоохоронних органах, вести договірну і претензійну роботу, захищати інтереси підприємства в інституціях судової влади. Втім, масштаби діяльності та фінансові можливості не завжди дозволяють підприємству реалізовувати організаційні заходи з дотримання безпеки в такий спосіб. Тому другим шляхом є

використання послуг інших організацій та третіх осіб з виконання необхідних заходів на засадах аутсорсингу. Останнє дозволяє підприємству заощадити кошти на утримання власної юридичної служби, спростити процедури управління тощо. Втім, такий підхід містить в собі певні загрози в частині захисту комерційної інформації.

Література:

1. Безпека підприємницької діяльності в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія / Ю.І. Крегул, Р.О. Банк. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 240 с.

2. Микитась А. В. Управління організаційно-правовою безпекою аграрних підприємств: стратегії, механізми, системи : монографія. Харків: Смуґаста типографія, 2018. 321 с.

3. Сьомич М. І. Методологія формування інтегрованих систем управління організаційно-правовою безпекою суб'єктів аграрного бізнесу: моделі та механізми : монографія. Харків: Смуґаста типографія, 2019. 356 с.

Дерменжи А.В.,

здобувач освітнього ступеню «Магістр»

Спеціальності 073 «Менеджмент»

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Дідур Г.І.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В історії розвитку економічної думки, особливо останніх десятиріч, однією з найбільш визначних подій було створення теорії людського капіталу. Вагомий вплив цієї теорії на подальший розвиток всієї економічної науки часто порівнюють з революцією в економічній думці.

Людський капітал визнаний найціннішим ресурсом, набагато важливішим, ніж природні ресурси або накопичене багатство. Саме людський капітал, а не матеріальні засоби виробництва, є визначальним чинником конкурентоспроможності, економічного зростання та ефективності.

З кінця 18-го - по початок 20 століть значний внесок в розвиток теорії людського капіталу внесли Л. Вальрас, Дж. М. Кларк, Ф. Ліст, Дж. Мак-Куллох, Г.Д. Маклеод, А. Маршалл, Дж. С. Мілль, Ш. Сей, І.Ф. Тюнен, Т. Уінштейн, Дж. С. Уолш, І.Фішер, У. Фарра.

Досі немає єдиного визначення цієї складної категорії. Але всі автори наголошують на кількох важливих особливостях:

- це активи, якими володіє людина у вигляді вроджених якостей: фізичних, психологічних, інтелектуальних, а також якості та здібності, які людина набуває протягом життя (знання, навички, уміння, мотивація);

- це активи, які потребують значних інвестицій;
- це активи, які дають дохід протягом певного періоду часу.

Трактування визначення людського капіталу сучасними дослідниками наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 - Визначення поняття «людський капітал» різними авторами

Автор	Визначення	Ключові слова
Г. Беккер [1,с.164].	сукупність природжених здібностей та отриманих знань, навиків, мотивацій, доцільне використання якої сприяє збільшенню доходу (на рівні індивіду, підприємства або суспільства); «людський капітал формується за рахунок інвестицій у людину, серед яких можливо назвати навчання, підготовку на виробництві, витрати на охорону здоров'я, міграцію та пошук інформації про ціни та доходи»	Сукупність природжених здібностей та отриманих знань Формується за рахунок інвестицій
Едвін Дж Долан [1, с. 165].	«капітал у вигляді розумових здібностей, отриманий через формальне навчання чи освіту, або через практичний досвід»	Розумові здібності
С. Фішер [2, с. 313].	«людський капітал – це ступінь утіленої у людині спроможності приносити дохід. Людський капітал включає природжені здібності, талант, освіту, набуту кваліфікацію»	Спроможність приносити дохід
П. Дьомін [2, с. 314].	«природжений, сформований в результаті інвестицій і накопичений визначений рівень здоров'я, освіти, навичок, здібностей, мотивацій, енергії, культурного розвитку, як конкретного індивіду, групи людей, так і суспільства в цілому, які доцільно використовуються в тій чи іншій сфері суспільного відтворення, сприяють економічному росту та впливають на розмір доходів їх володаря»	Природжений, сформований в результаті інвестицій
С. Прохоровська [4, с. 15].	Пропонує включати в структуру людського капіталу не тільки здібності людей до продуктивної праці, але й соціальні, психофізичні, культурні здібності людини	Культурні здібності
Ю. Г. Биченко [3, с. 86].	Виділяє у складі людського капіталу культурний капітал	Культурний капітал
І. А. Кокарев [1, с. 166].	Це сукупність творчих здібностей, особистісних якостей та мотивації індивідів, які знаходяться в їх власності, накопичуються за рахунок інвестицій та використовуються в тій чи іншій сфері суспільного виробництва на протязі усього періоду трудового життя робітників з метою отримання ними у майбутньому більшого доходу	Сукупність творчих здібностей, особистісних якостей та мотивації індивідів
Н.П. Марущак [2, с.314].	Людський капітал— це система характеристик, які визначають спроможність людини до творчої праці з метою створення товарів, послуг, доданої вартості, тобто якості робочої сили індивідуума, сукупного працівника підприємства, фірми, корпорації, країни, і проявляються у ході розширеного відтворення. Таким чином, що досконалішим є людський капітал, виражений рівнем освіти, кваліфікації, знань, досвіду, то більші можливості людини до продуктивної, високоякісної праці	Спроможність людини до творчої праці

Джерело : побудовано автором на основі джерел[1,2,3,4]

Отже, людський капітал - це знання, навички, компетенції та інші характеристики, втілені в окремих особах або групах осіб, що є вродженими, набутими протягом їхнього життя або сформованими в результаті інвестицій, та використовуються для виробництва товарів, послуг чи ідей з метою отримання доходу в ринкових умовах.

Література:

1. Becker G. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. N.Y. 2018. С 164-166.
2. Fisher S. Economics S. Fisher, P. Demin. Personnel management of the organization in the light of the theory of human capital, 2016. С. 313-315.
3. Биченко Ю. Г. Найважливіший показник людського капіталу. Людські ресурси, 2018.С. 86.
4. Прохоровська С.А. Компетентнісний підхід в управлінні персоналом. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. Тернопіль: Економічна думка, 2018. С.15.

Гльїн О.А.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Нагасв В.М.

докт. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу і

адміністрування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ ТА КРАУДСОРСИНГУ ЗА УМОВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Ключовим положенням «нового державного управління» (New Public Management) є завдання зрозуміти громадянина як клієнта публічних послуг і спрямувати процеси організації на задоволення потреб клієнтів. Дане положення є передумовою для реалізації проєктів мобілізації людських ресурсів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Передусім громадянина-клієнта розглядають як основного платника податків, замовника або користувача публічних послуг. Але в останній час поряд із цим поступово відбувається розвиток відкритого громадського сектора із впровадженням принципів відкритих інновацій. Науковці визначають три ключові складові на шляху до підвищення ефективності суспільного управління за рахунок залучення громадянської участі: прозорість, участь, співпраця [1, с. 45].

Органи публічної влади відзначають суттєву користь від «колективної творчості» представників зацікавлених сторін у процесах вироблення, реалізації та оцінювання наслідків політичних рішень. Широке застосування електронного урядування протягом останніх декількох років зумовило

«оцифрування» адміністративних послуг із метою підвищення їх якості. Подібна практика відкрила абсолютно нові можливості для перепроєктування організаційних структур і процедур, зокрема щодо спілкування зі сторонніми зацікавленими сторонами [2, с. 30].

Найбільш поширеними для реалізації громадських проєктів мобілізації людських ресурсів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій є технології аутсорсингу та краудсорсингу. Аутсорсинг (outsourcing – підрядництво) – передача організацією частини її завдань або процесів стороннім виконавцям на умовах субпідяду. Аутсорсингові ресурси залучаються у сфері набору персоналу або надання юридичних, бухгалтерських, логістичних чи ІТ-послуг тощо. Це дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси й отримувати якісні послуги, а також нестандартні для організації методи вирішення проблем [3]. Краудсорсинг (crowd – натовп і sourcing – використання ресурсів) виник із розрахунку на очікуване бажання клієнтів безоплатно або за невисоку ціну поділитися своїми ідеями з організацією виключно у зв'язку з бажанням побачити ці ідеї втіленими у життя. Виділяють три види краудсорсингу в публічному управлінні: створення краудсорсингових ресурсів в умовах надзвичайних ситуацій; законотворчий краудсорсинг; співпраця органів влади та громадянського суспільства в регіонах або муніципальних утвореннях [4]. Найвідомішим прикладом краудсорсингового проєкту в приватному секторі є «Wikipedia», яка пропонує користувачам власноруч створювати та редагувати статті.

Прикладом успішного застосування елементів краудсорсингу в публічному управлінні України є портал державних послуг «iGov». Це волонтерський проєкт. В його створенні брали участь сотні та тисячі волонтерів-ентузіастів по всій країні та навіть світу. Проєкт був запущений за підтримки Агенції електронного уряду разом із Міністерством економіки та Адміністрацією Президента у червні 2015 року. Основною метою була поява можливості отримання довідок та документів в електронному вигляді чи попереднє їх замовлення без очікування в черзі. Портал зроблено в рамках боротьби з корупцією в Україні та вдосконалення бізнес-процесів в наших державних органах [5].

Загалом проєкт показав свою корисність та актуальність в момент, коли ще не був створений Єдиний портал державних послуг Дія, який по суті став більш досконалим наступником порталу «iGov». Тож, вважаємо за доцільне і надалі розвивати державно-приватне партнерство у сфері публічних послуг та електронної демократії. Переконані, що впровадження принципів відкритих інновацій сприяє інтеграції клієнтів-громадян до систем управління організаціями публічної сфери. Саме тому, органи публічного управління мають здійснювати системне управління інноваціями на основі використання технологій аутсорсингу (зادля кращого використання обмежених ресурсів) та краудсорсингу (зadля реалізації громадських проєктів мобілізації людських ресурсів) :

– стандартні, загальні для кількох підрозділів органу публічної влади процеси (управління фінансами, трудовими ресурсами, інформаційними системами) можуть бути передані автономному центру спільного обслуговування у межах організації;

– за допомогою аутсорсингу з метою зменшення витрат окремі групи процесів органу публічного управління можуть бути делеговані зовнішній організації, яка зазвичай є також експертом у цьому виді роботи;

– мобільні платформи зворотного зв'язку з громадянами мають величезний потенціал для покращення управління органами публічної влади та територіями;

– під час участі у краудсорсингових проєктах громадяни отримують можливість зробити власний внесок у вирішення суспільних завдань, зробити те, що традиційно було винятково у компетенції державних службовців та посадовців місцевого самоврядування;

– сучасною практикою в сфері публічного управління має стати розбудова IT-інкубаторів й відповідних інкубаційних програм-стартапів, що підтримуються інвесторами й міжнародними проєктами технічної допомоги;

– участь громадян у спільних проєктах дає можливість ділитися власним досвідом, вивчати і поширювати кращі практики публічного управління, об'єднувати зусилля на принципах соціального партнерства задля розвитку територіальних громад шляхом розробки та впровадження проєктів/програм, а також налагоджувати комунікацію із колегами з усієї країни, навчатися на онлайн курсах, вести дискусії з фахових питань. Це сприятиме постійному підвищенню професійної компетентності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Література:

1. Публічне управління в умовах інституційних змін : колективна монографія / За наук. редакції д. держ. упр. Р. В. Войтович та П.В. Ворони. Київ, 2018. 475 с.

2. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб. у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. Частина 15. Київ, 2017. 52 с.

3. Зінченко Г. В. Використання краудсорсингу у процесі формування політики на регіональному рівні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. Т. 30 (69). № 4, 2019. С. 55–60.

4. Карий О.І., Панас Я.В. Краудсорсинг як інструмент менеджменту: приклади вирішення місцевих проблем. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми економіки та управління. № 847, 2016. С. 213–219.

5. Портал державних послуг «iGov». URL: <https://igov.org.ua/about>

Іщейкін Т.Є.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Україна продовжує своє героїчне протистояння російському вторгненню. Багато українців боронить нашу державу зі зброєю в руках, вступивши до лав ЗСУ або територіальної оборони. Водночас, окрім безпосереднього фронту бойових дій, не менш важливим є фронт економічний. Адже війна коштує Україні мільярдів доларів, які необхідні для забезпечення оборони та підтримання (а в подальшому і відновлення) нашої інфраструктури.

Підприємці та бізнес, здатні стабільно працювати в умовах війни, - це надійний фундамент української економіки. Налагодження і підтримка роботи національного бізнесу є запорукою того, що державний бюджет буде наповнюватися, а населення зберігатиме платоспроможність. Активізація бізнес-діяльності - ключовий фактор посилення економічної стійкості держави, а отже, і її здатності ефективно протистояти агресору [1].

Саме тому парламентом та урядом було запроваджено ряд ініціатив, спрямованих на підтримку підприємництва під час війни. Нові правила передбачають послаблення вимог щодо ведення бізнесу, доступне кредитування, можливості релокації з територій, де ведуться активні бойові дії, та інші поліпшення, які дозволять бізнесу продовжувати функціонувати й наближати нашу перемогу [1]. До законодавчих ініціатив, що спрощують процедуру ведення бізнесу в умовах дії воєнного стану можна віднести :

- зменшення податкового тиску, спрощення і поліпшення податкових правил на період дії воєнного стану. Якщо під час дії воєнного стану в особи немає можливості своєчасно сплатити податки та збори, подати звітність (за винятком податкової), зареєструвати податкові та акцизні накладні тощо - вона звільняється від фінансової та адміністративної відповідальності. Таке звільнення поширюється як на фізичних так і на юридичних осіб;

- скасування обов'язкових податкових перевірок на час дії воєнного стану;

- особи, які беруть безпосередню участь у воєнних діях, звільняються від відповідальності за невиконання податкових обов'язків. Однак їх потрібно буде виконати протягом 1 місяця з дня закінчення дії наслідків, які унеможливили виконання таких обов'язків;

- санкції за невикористання реєстраторів розрахункових операцій не застосовуються;

- соціально значущі продукти харчування, лікарські засоби та медичні вироби, визначені Кабінетом Міністрів, не оподатковуються ввезним митом;

- знижено ставку ПДВ з 20% до 7% для операцій з постачання та ввезення на митну територію України бензинів, важких дистилатів та скрапленого газу,

на які встановлено нульову ставку акцизного податку, а також нафти або нафтопродуктів;

- не оподатковуватимуться ПДВ товари знищені (втрачені) внаслідок дії обставин непереборної сили у період дії воєнного, а також товари передані в державну чи комунальну власність, у тому числі на користь добровольчих формувань територіальних громад, а також надані на користь інших осіб для потреб забезпечення оборони України у період дії воєнного стану;

- не оподатковуватимуться ПДВ передача (надання) товарів, у тому числі пального, на потреби Армії для забезпечення оборони України у період дії воєнного стану;

- не оподатковуватиметься ПДВ ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, крім платників, які залишилися платниками ПДВ;

- не оподатковуватиметься ПДВ ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів, транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту;

Також урядом та Верховною Радою України було прийнято ряд рішень та змін до законів України у сфері ліцензування та порядку отримання дозвільних документів, а саме:

- у період воєнного стану для початку діяльності підприємцю необхідно подати декларацію встановленої форми до Міністерства економіки, а у випадках здійснення охоронної діяльності – до Міністерства внутрішніх справ;

- отримання дозвільних документів не вимагається, за окремими винятками (діяльність, пов'язана з радіоактивними та іншими небезпечними речовинами, видобуток корисних копалин, виробництво лікарських засобів, зовнішньоекономічна діяльність, організація та проведення азартних ігор, оцінка відповідності щодо технічних регламентів тощо).

Отже всі перелічені заходи, які впроваджені верховною Радою та урядом України, спрямовані на стабілізацію та підтримку бізнесу, що зазнав важких втрат під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Вкрай важливим заходом підтримки бізнесу також залишається пільгове кредитування за державною програмою «Доступні кредити «5-7-9%», що надає можливість для бізнес отримання коштів під 0% сумою до 50 млн. грн. протягом дії воєнного стану та впродовж 1 місяця після його припинення [2].

Таким чином, не зважаючи на складні обставини та умови роботи, бізнес продовжує працювати (60% вітчизняних підприємств продовжують здійснювати свою господарську діяльність), сплачувати податки (за перше півріччя 2022 року до бюджету України надійшло понад 5 млрд. грн.) та створювати нові робочі місця і передумови для відновлення економіки України у майбутньому.

Література:

1. Тил працює - Україна воює: підтримка бізнесу в умовах воєнного стану. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html> (дата звернення 10.11.22 р.)
2. Доступні кредити 5-7-9%. Державна програма. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення 09.11.22 р.)

Кабацький Р.І.,
здобувач вищої освіти
Державного біотехнологічного університету
м. Харків, Україна.

Великий І.Є.,
здобувач вищої освіти
Приватний заклад вищої освіти
«Харківський технологічний університет «Шаг»
м. Харків, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА УСТАНОВИ

Управління одна із найважливіших видів діяльності у житті. Для досягнення цілісного неможливо було досягти індивідуально, тому люди почали об'єднуватися в групи. Управління стало важливим елементом для забезпечення координації індивідуальних зусиль. Управління поширюється на всі рівні установи і на всіх керівників. Принципи управління зараз поширюються не тільки на управління бізнесом, але і у всіх сферах життя, а саме в державній сфері, в сфері освіти. Розглянемо тему дослідження на прикладі дошкільного закладу освіти. Розвиток системи дошкільної освіти в Україні змінило уявлення про управлінську діяльність керівника дошкільного закладу, що потребує удосконалення, оновлення змісту і структури управлінської діяльності керівника. Проблема ефективного керівництва закладом дошкільної освіти зумовлена пошуком новітніх педагогічних закономірностей в умовах реформування дошкільної освіти в Україні. Вагома роль у процесі управління закладом дошкільної освіти відводиться керівнику закладу, який повинен забезпечувати конкурентоздатність дошкільного закладу в системі надання освітніх послуг та бути зразком для колег, дітей та батьків. Керівник дошкільного закладу має орієнтуватися у всіх новинках управлінських ідей, використовувати у своїй діяльності перспективний педагогічний досвід та організовувати творчу діяльність педагогічного колективу.

Сучасна система освіти покладає на керівника дошкільного навчального закладу більше вимог, але найважливішою вимогою вважається компетентність керівника в такому важливому напрямі як менеджмент [1].

Аналіз літератури по педагогічному менеджменту й практичної діяльності свідчать про різні визначення поняття "управлінська компетентність" та

застосування наукових підходів до тлумачення їх суті через різноманітні концепти або окремі педагогічні й філософські категорії, такі, як обсяг повноважень посадової особи, педагогічний такт, характерні риси особистості, знання, досвід у тій чи іншій галузі науки, обізнаність, авторитетність, тощо [2].

Сучасний керівник дошкільного навчального закладу має величезний перелік функцій, які він виконує у процесі роботи: управління якістю педагогічного складу; управління якістю освіти та виховання дошкільнят; управління якістю технології освіти; управління якістю матеріально-технічного забезпечення; управління якістю інфраструктури освіти; управління інформаційно-методичним забезпеченням; управління якістю освітньої програми [3]; функція правознавства; функція психолога-посередника [1]; організаторська функція; контроль та координація діяльності [4].

Перелічені функції свідчать, про велику відповідальність керівника дошкільного закладу [1].

Кожен керівник в управлінській діяльності виконує службові обов'язки у певному, властивому лише йому стилі. Стиль керівництва виявляється у тому, якими прийомами керівник спонукає колектив до ініціативного і творчого виконання покладених нею обов'язків, як контролює результати діяльності підлеглих.

Однією з необхідних умов розвитку сучасного ДНЗ є стратегічне бачення керівника шляхів розвитку дошкільного закладу. Стратегічне управління передбачає вміння керівника чітко сформулювати цілі розвитку, намітити загальну програму їх досягнення, виявити основні проблеми, передбачити можливість внесення необхідних коректив, використати різні способи впливу.

Нові умови функціонування та розвитку дошкільних закладів вимагають нових методів управління цими установами. Кінцевий результат залежатиме від професіоналізму керівника. Існуюча система управління повинна зазнати змін, за допомогою мотивації персоналу до ефективності праці. Сучасний керівник покликаний забезпечити вироблення та реалізацію заходів, спрямованих на підвищення мотивації працівників до якісної праці, у тому числі на основі їх матеріального стимулювання, підвищення престижності праці в освітній установі, розвиток раціоналізації управління та зміцнення дисципліни праці. Він має створити умови, які б забезпечували участь працівників в управлінні освітньою установою.

Необхідною умовою оптимальної управлінської діяльності є соціально-психологічна компетентність. Дана компетентність керівника є характеристикою, у якій сконцентровані його суттєві професійно важливі якості, професійна готовність свідомо, вчасно і творчо вирішувати різноманітні управлінські задачі, забезпечує його лідерський статус у колективі [5].

Компетентний керівник здатний виходити за рамки предмета своєї професії, він володіє певним творчим потенціалом саморозвитку. Окрім самовдосконалення, можна виділити такі групи критеріїв ефективності процесу формування управлінської компетентності:

- позитивна мотивація самовдосконалення; особистісно й професійно значущі якості; система управлінських знань;
- сукупність управлінських вмінь – гностичні, організаторські та комунікативні;
- здатності до рефлексії.

Для успішного управління і розвитку інноваційних процесів в дошкільному закладі потребує нового типу керівника-інноватора. Першочерговими стають якості: творчий і інноваційних потенціал, розвиток рефлексивних здібностей; оволодіння новим змістом управлінських функцій, мотиваційна готовність до інноваційних процесів.

Отже, для оптимізації управлінської діяльності керівнику потрібно дотримуватись таких правил: використовуйте технології для спрощення управління складовими процесу; підтримуйте послідовність і персоналізацію для підтримки залученості; створіть найкращу звітність.

Література:

1. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти» та «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijnij-standart-kerivnik-direktor-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
2. Сергеева Л. М. Сучасні орієнтири змісту управлінської компетентності керівника навчального закладу. Теорія та методика управління освітою. 2010. № 3. С. 1- 10.
3. Мартинець Л.А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу: [навч. посібн.]. Вінниця, 2018. 196 с.
4. Яцинік А.В. Організаторські здібності як складова професіограми керівника дошкільного навчального закладу.
5. Савенкова М. Е. Управленческая компетентность в социально политических доктринах античной философии. Сборник научных трудов ДонГАУ «Социально-гуманитарные проблемы менеджмента». Т. IV (19). Донецк: ДонГАУ, 2003. 493 с.

Карпенко А.В.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Нагаєв В.М.,

докт. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ ТА ФУНКЦІЙ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО І РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

Питання цілепокладання в управлінні взагалі, а в державному особливо, належить до переліку найактуальніших і важливих аспектів теорії та практики менеджменту. Сучасний етап переходу України до відкритого демократичного суспільства, глобалізація соціально-економічних відносин висувають нові вимоги до цільової спрямованості державного та регіонального управління. Розбудова сучасної системи державотворення зумовлює необхідність впровадження нових цінностей та принципів публічного управління, оптимізації владних інститутів, вимагає підвищення результативності їх функціонування та якості соціальних послуг, а також забезпечення відкритості влади й співучасті громадян в державному управлінні. Вирішення цих завдань потребує сучасного підходу до організації роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, що обумовлює модернізації цільової програми, заснованій на принципах гуманістичної парадигми [1, с. 48].

Основна мета удосконалення функціональної системи державного та регіонального управління України – забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереження якості навколишнього середовища та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь через побудову високоефективної економічної системи, що стимулює екологічну сталість, продуктивну працю, науково-технічний прогрес, а також має соціальну спрямованість [2, с. 85].

З огляду на останнє, цільова основа державного та регіонального управління детермінується аксіологічною домінантою розвитку суспільства щодо здійснення державної влади, яке полягає у практичному здійсненні організаційних, виконавчо-розпорядчих функцій по втіленню в життя вимог законодавства і здійснення на цій основі демократичного прозорого та публічного управлінського впливу. При цьому, у соціальній сфері взаємодія суб'єктів і об'єктів державного управління відображає все розмаїття соціальних відносин суспільства на макро- та на мікро-рівні. Цілі державного управління з мінімальними витратами і максимальними результатами можуть досягатись тоді, коли потенціал демократії включений у їх реалізацію, коли люди знають місію держави, її стратегію і тактику, поділяють їх, беруть спільну участь у їх реалізації, відчують співвідношення результатів цілей зі своїми особистісними потребами та інтересами [3, с. 26].

Слід зазначити, що функції державного управління за змістом широко розгалужені, адже охоплюють різноманітні сфери суспільного буття (економічна, політична, економічна, соціальна, побутова тощо). При цьому вони водночас тісно взаємопов'язані, завдяки чому система державного управління власне і досягає поставленої мети, координуючи всі свої дії [4, с. 49]. У свою чергу, варто звернути увагу на допоміжні функції системи публічної влади - управління людськими ресурсами, фінансова діяльність і бюджетний процес, юридично-судові функції, інформаційно-комунікативні зв'язки з громадськістю тощо.

Функції регіонального управління здійснюється, як правило, на основі державної регіональної політики як складової національної стратегії соціально-економічного розвитку країни [5, с. 63]. Отже, метою державної регіональної

політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, створення безпечних умов, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання. Перехід до справжньої демократії передбачає насамперед зміну механізмів цілепокладання в державному управлінні, додання даній підсистемі елементів об'єктивно зумовленого, обґрунтованого і раціонального характеру з урахуванням децентралізації управлінських функцій [6, с. 27]. Головним пріоритетом у цілепокладанні для суспільства і тим самим для державного управління є створення, підтримка і поліпшення умов для вільної, спокійної, творчої життєдіяльності людей, налагодження раціональних взаємовідносин між особистістю, суспільством і державою. Державна регіональна політика регулює систему взаємовідносин між центром і регіонами, і спрямована на організацію території відповідно до прийнятої державою стратегії розвитку. Звідси ієрархія цілей державного та регіонального управління побудована на принципі пріоритету потреб та інтересів розвитку суспільства.

Література:

1. Вакуленко В. М., Орлатий М. К., Куйбіда В. С. Основи регіонального управління в Україні : підручник; за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. К. : НАДУ, 2012. 576 с.
2. Державне та регіональне управління: [підручник] / Є.Г. Карташов, В.В. Євдокимов, І.О. Драган, О.І. Дацій та ін.; за заг.ред. Є.Г. Карташова. Київ, 2019. 223 с.
3. Дрешпак В. М. Комунікації в публічному управлінні : навч. Посібник. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. 168 с.
4. Мазур А.Г. Функції регіонального управління в перехідний період. Вісник ДААУ № 1-2, 1999. С. 47-51. Режим доступу: <https://cutt.ly/mVKuN7b>
5. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю. Державне управління: підручник [за ред. А. Ф. Мельник]. К.: Знання, 2009. 582 с.
6. Нагаєв В.М. Публічне адміністрування [електронний ресурс]: навчальний посібник. Харків.: ХНАУ, 2018. 278 с.

Козаченко Д. Г.,
здобувач вищої освіти
Харківський технологічний університет "Шаг"
м. Харків, Україна
Смаглюк Ю.М.,
здобувач вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

АДАПТАЦІЯ, ЯК НАЙГОЛОВНІША СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ HR-МЕНЕДЖЕРА

На будь якому підприємстві, будь то державне чи приватне підприємства, в будь-якій сфері діяльності існує відділ управління персоналом, або відділ HR-менеджменту (управління людськими ресурсами), діяльність яких в сьогоденних умовах воєнного стану та залучення працівників в он-лайн форматі до роботи постійно ускладнюється та набуває більшої значущості.

Діяльність HR-менеджера в організації покликана виконувати безліч різноманітних функцій, а в сьогоденні часи обов'язки та питання які покладаються на HR – збільшуються.

Основними функціями HR-менеджера залишаються: планування, рекрутмент, оцінка продуктивності працівників, навчання та розвиток, кар'єрне планування, оцінка функцій, заохочення, побудова взаємозв'язку з індустрією, комунікація, здоров'я та безпека, програми well-being, адміністративне управління.

Після того, як кандидат прийнят на посаду – починається найвідповідальніший етап як для HR так і для працівника – адаптація. Що з кожним днем зробити якісно стає все складніше, а її негативні наслідки погано відобразяться на самому бізнесі (рис. 1).

Рис. 1. 5 наслідків неякісної адаптації працівників

Джерело: сформовано на основі [1]

З аналізу статистики, кожен 5 працівник організації працює 1,5 місяці і звільняється, в чому ж причина? :

- те що очікує кандидат - не завжди та повністю співпадає з реальністю, яка його чекає на робочому місці. Треба не забувати, що адаптація починається ще на початкових співбесідах, де прозоро, чітко та ясно пояснюються та роз'яснюються обов'язки, задачі, умови які пропонуються і т.п;

- складність пристосуватись новачку до нового колективу, не до задач які потрібно виконувати, а до колег;

- необхідність більшої підтримки на початку роботи в новій організації, менша кількість завдань та проведення необхідного навчання.

Отже в організації необхідно покращувати процес адаптації нових працівників, для зменшення витрачання коштів на підбір, на витрати в результаті простою та для покращення свого бренду. Зупинимось на таких пропозиціях (рис. 2):

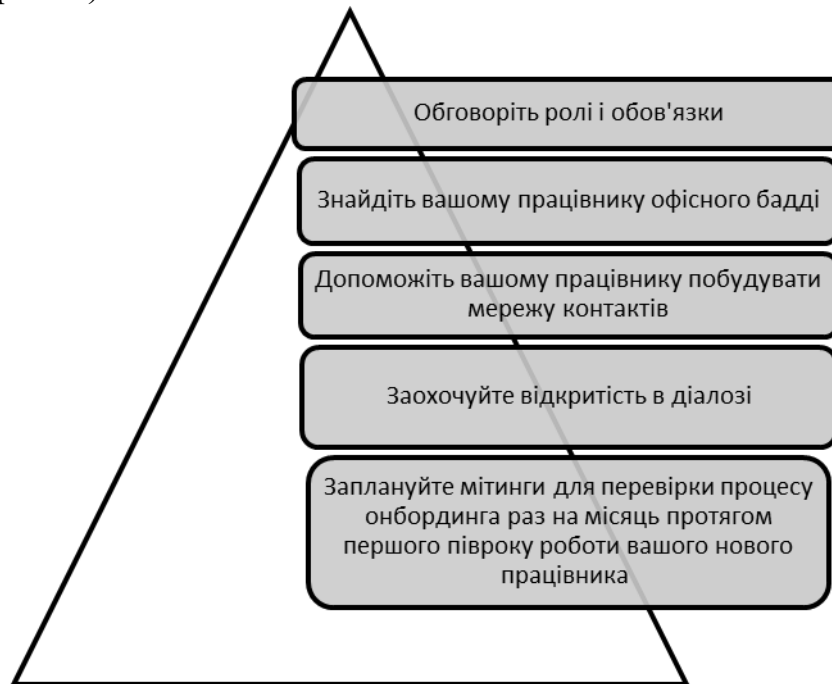

Рис. 2. Напрями підвищення ефективності адаптації нових працівників

Джерело: сформовано на основі [2]

Виконавши запропоновані заходи та пристосувавши їх до конкретного підприємства, організації чи компанії – можна втримати найцінніших співробітників, забезпечити комфортні умови для найбільш ефективної праці, покращити організаційну культуру та комунікацію в середині колективу, підвищити мотивацію до продовження праці в організації та навчання. Тобто адаптація – запорука гарного старту працівника в організації та їх спільної взаємодії для кращих результатів для обох.

Література:

1. Адаптація та онбординг співробітників онлайн: чому новачки йдуть і як цього уникнути. URL: <https://hurma.work/blog/adaptacziya-ta-onbording-spivrobotnikiv-onlajn-chomu-novachki-jdut-i-yak-czogo-uniknuti/>

2. Як адаптувати персонал. URL: <https://www.work.ua/ru/guides/adaptation/2675/>

3. Кейс Billa Україна: як підвищити лояльність співробітників в умовах пандемії. URL: <https://rau.ua/novyni/novini-kompanij/kejs-billa-ukrayina/>

4. Dudnyk O., Maiboroda M., Mینenko S., Bogomolova K. Formation of strategically oriented system of motivation of personnel work in management of the modern enterprise. The III International Science Conference «Interaction of society and science: problems and prospects», October 05 – 08, 2021, London, England. p. 147-152.

5. Богомолова К.С., Дудник О.В., Майборода М.М. Детермінанти формування мотиваційно орієнтованої системи управління персоналом публічної сфери в стратегічному періоді. Держава і регіони Серія: Державне управління 2021 р., № 3 (73). С.40-46.

Котик Т.В.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІННЯ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯМ В УМОВАХ РИЗИКОВАНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

Діяльність сучасних аграрних підприємств характеризується підвищеним рівнем ризикованості, а основна частина ризиків пов'язана із землекористуванням та обумовлена факторами природного, кліматичного та економічного характеру. Сільськогосподарські райони, де в силу несподіваних поворотних заморозків, посухи або, навпаки, затяжних проливних дощів, ймовірних бур і торнадо, земельний потенціал поступово скорочується, внаслідок того, що врожай може не дати очікуваного результату або зовсім загинути, є зонами ризикованого землеробства. З огляду на стрімкі зміни кліматичних умов та зменшення природної родючості ґрунтів управління використанням земельного потенціалу аграрних підприємств має бути спрямоване на адаптацію до умов ризикованого господарювання на основі формування науково – обґрунтованої системи землеробства.

Земельний потенціал є однією з ключових складових ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Кліматичні умови є одним із суттєвих факторів, які зумовлюють різкі коливання врожайності по роках і спричиняють нестабільність сільськогосподарського виробництва в цілому, а відтак, обумовлюють й різкі коливання земельного потенціалу. В ринкових умовах, які характеризуються невизначеністю та динамічністю, кожне підприємство має адекватно оцінювати власні можливості ефективного розвитку в умовах такого ризикованого землеробства.

Зростання продуктивності землі та її еколого-економічної ефективності має бути пріоритетним напрямком сталого розвитку землекористування, а відтак і продовольчої безпеки нашого суспільства. Концепція та моделі землекористування аграрних підприємств повинні бути зорієнтовані (адаптовані) до якісних параметрів земельно-ресурсного потенціалу підприємства[1]. Режим використання землі в умовах ризикованого землеробства має своїм завданням захистити вразливі об'єкти інфраструктури, людей, тварин тощо у процесі господарської діяльності, при цьому не погіршувати природні якісні показники ґрунту.

До зони ризикованого землеробства на території України віднесені: передгірні та гірні райони зони Карпат та Криму, південні райони, де постійно проявляються різкі та складні погодні умови. Різкі перепади температури або навпаки тривалий період погоди, наприклад посухи суттєво впливає на вегетацію рослин, призводить до дефіциту вологи в них, що негативно впливає на біохімічні процеси в організмі рослин та поживні речовини з ґрунту не засвоюються. [2]. Незбалансоване внесення органічних добрив, перевантаженість посівів просапними культурами, низька питома частка багаторічних трав за високої розораності ґрунтів, тривале екстенсивне використання чорноземів та інших земель зумовили прогресуючу деградацію ґрунтів. Деградація ґрунтового покриву деяких територій досягла критичного стану. Щорічні втрати гумусу через мінералізацію та ерозію ґрунтів становлять 32-33 млн. тонн - це більше 10 млрд. грн. збитків.[3] Деградація ґрунтів в Україні спричинена вітровою та водною ерозією. Застосування мінеральних добрив з підвищенням норми внесення, особливо неочищених низької якості, використання отрутохімікатів широкої дії, значна частина яких повільно розкладається і має здатність до концентрації в живих організмах, здійснюють негативний вплив на формування продовольчої безпеки країни. Слід зазначити, що еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів включають складові раціонального аграрного землекористування. Раціональне землекористування є максимальним залученням до господарського обігу усіх земель і їхнього ефективного використання за цільовим призначенням, створення сприятливих умов, який надасть суттєвий результат в підвищенні отримання від одиниці площі доходу при найменших виробничих витрат. Техногенний та антропогенний вплив на земельні угіддя в кожному регіоні різні. Його обов'язково необхідно враховувати під час розроблення перспектив розвитку аграрного сектора економіки та стратегічного планування. Упровадження екологобезпечного землекористування є довготривалим процесом. Доцільно підкреслити, що організаційні механізми можуть стати ефективними тільки у взаємодії та у взаємозв'язках із економічними механізмами в контексті реалізації загальнодержавної політики раціонального використання земельних ресурсів [4].

Як доводять сучасні дослідження порушеної проблеми управління землекористуванням, для подолання еколого-економічної кризи в землекористуванні, раціонального та ефективного використання земель, а також виконання завдань з їхньої охорони та відтворення родючості й екологічних функцій ґрунтового покриву основними стратегічними напрямками діяльності повинні стати:

- раціональне використання земель (зокрема під господарськими системами і поселеннями) шляхом упорядкування структури їхнього розподілу за категоріями, угіддями і власниками;
- оптимізація територіальної структури землекористування повинна базуватися на врахуванні земельно-ресурсної бази, динаміки розселення, регіональних особливостей розвитку продуктивних сил;
- зменшення розораності ґрунтового покриву;

- поетапне встановлення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь у зональних системах землекористування;
- формування систем ґрунтозахисного адаптивно-ландшафтного землеробства;
- екологічна стабілізація ландшафтів через здійснення заходів щодо ґрунтозахисної контурно-меліоративної організації території, встановлення збалансованого співвідношення природних та антропогенно змінених земель, заліснення та рекреаційне освоєння територій;
- удосконалення та застосування економічних важелів впливу на суб'єкти земле господарювання стосовно забезпечення сталості й оптимальної структури агроландшафтів [5].

На мікрорівні суттєвих змін та вдосконалення вимагає управління формуванням та використанням земельного потенціалу аграрних підприємств. З огляду на пріоритетність цієї складової ресурсного потенціалу, в структурі управління аграрними підприємствами, які мають у користуванні (власні або орендовані) значні розміри земельного банку, має бути створений організаційно відокремлений структурний підрозділ, який буде здійснювати моніторинг стану земельних ресурсів, розробляти заходи з меліорації земель, забезпечувати впровадження інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур та інформаційні технології в управління цими процесами. В умовах формування ринку землі актуальним є формування в підприємствах маркетингової інформаційної системи задля моніторингу стану ринку, оцінювання можливості збільшення земельного банку підприємств, оренди землі та здійснення інших правочинностей в процесі землекористування. Земельні ресурси, будучи одним із важливим природних багатств, служать основою господарської діяльності людства. В результаті земельної реформи на сьогодні ми маємо три форми владності на землю: державна, приватна, комунальна. В умовах розвитку ринку землі та господарювання на ній необхідно розвивати різні моделі землекористування, які ефективними.

Земля, як основний засіб виробництва в аграрних підприємствах, повинна бути певним чином впорядкована, організована, необхідно запровадити у господарську діяльність механізм регулювання раціонального використання та охорони земель. В системі управління аграрними підприємствами актуальним є створення структурного підрозділу, стратегічним завданням якого буде формування науково - обґрунтованої системи землеробства з використанням сучасних інформаційних технологій.

Література:

1. Янчук В.П. Управління землями з обмеженим режимом землекористування. Монографія. Миколаїв. Видавництво "Іліон" 2005 (С.7)
2. Шувар І. Україна переходить у зону ризикованого землеробства? URL: <http://agro-business.com.ua/ahrnarni-kultury/item/18236-ukraina-perekhodyt-u-zonu-ryzykovanoho-zemlerobstva.html>)
3. Вишневська О.М. Матеріально-технічна база як основа ресурсного потенціалу підприємств сільських територій в умовах недостатності

фінансового забезпечення. Вісник аграрної науки Причорномор'я. Випуск 4 (51). Миколаїв. 2009. С. 66- 74.

4.Вишневецька О.М., Олійник Т.Г. Інтеграційні перспективи розвитку сільськогосподарських товаровиробників в умовах оновлення ресурсного потенціалу. Вісник аграрної науки Причорномор'я. Випуск 3 (50). Миколаїв. 2009. С. 54-61.

5.Шевчук В.І. Еколого-економічний підхід до проблем природокористування і охорони навколишнього середовища. Український географічний журнал. 2009. № 2. С. 3-9.

Кофман В.Ю.,

*аспірант кафедри маркетингу, менеджменту,
публічного управління та адміністрування*

*Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
м. Одеса, Україна*

ЗМІНА КОНЦЕПЦІЇ МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗРУШЕНЬ

Пандемія корона вірусу COVID-19, після якої було введено військовий стан, здійснили значний вплив на економічні наслідки ведення бізнесу. Вплив пандемії коронавірусу сприяв трансформації економічних відносин. За даними Департаменту з економічних і соціальних питань ООН відомо, що в 2020 році за межею бідності в світі виявилися додатково 131 млн. чоловік, багато з яких - жінки, діти та представники найбільш уразливих верств суспільства. Згідно даних звіту ООН, 12,7 трильйона доларів витрачені на екстрені заходи зі стимулювання світової економіки [1].

Пандемія корона вірусу COVID-19 сприяла активізації цифрової економіки та переведення більшості бізнес-процесів в дистанційний формат. Цю дію підсилило введення військового стану, що створило умови для еволюції концепції маркетингу.

Концепція традиційного маркетингу перетворилась у концепцію соціально-етичного маркетингу, продовженням якої стала концепція маркетингу взаємовідносин, яка набула особливого розвитку в умовах пандемії COVID-19. Подальше введення військового стану в Україні розвинуло індивідуалізацію відносин зі споживачами, переведення бізнесу в цифровий формат та сприяло цифровізації всіх сфер суспільства. Концепція соціально-етичного маркетингу в умовах цифрової економіки набула особливої актуальності. Підприємства, які діють в цифровій економіці повинні зосереджувати особливу увагу на відносинах з покупцями їх продукції, з врахуванням соціально-етичних норм.

Світова наука і практика в області маркетингу та підприємництва обґрунтували й рекомендують виділяти наступні концепції в еволюції маркетингу: виробничу, товарну, збутову, традиційного маркетингу, соціально-етичного маркетингу і маркетингу взаємодії. Одним з найбільш перспективних

шляхів, які дозволяють утримати прихильність і лояльність покупця до тієї або іншої торгової марки, є маркетинг відносин.

Прогресивність маркетингу відносин підтверджується тим, що продукти стають більш стандартизованими, а послуги уніфікованими, що приводить до формування маркетингових рішень, які повторюються. Тому єдиний спосіб утримати споживача – це індивідуалізація відносин з ним, що можливо на основі розвитку довгострокової взаємодії партнерів. У цьому контексті відносини стають найважливішим ресурсом, яким володіє компанія разом з матеріальними, фінансовими, людськими і іншими ресурсами. Відносини як результат ефективної взаємодії стають продуктом, в якому інтегровані інтелектуальні і інформаційні ресурси, головні чинники безперервності ринкових відносин. Маркетинг відносин іноді пов'язують з управлінням взаємовідносин з клієнтами або маркетингом партнерських відносин.

Утримання існуючих споживачів на противагу залученню нових, є метою маркетингу відносин. Витоки маркетингу відносин лежать у сфері промислового маркетингу, де він розглядався як альтернативний підхід щодо маркетингу, оскільки специфіка взаємодії організацій вимагала появи іншої парадигми, відмінної від тієї, що домінувала на споживчому ринку. У 1983 році ця концепція вперше згадується доктором, экс-президентом Американської Асоціації Маркетингу Леонардом Беррі в контексті маркетингу послуг для опису нового підходу до маркетингу, орієнтованого на тривалішу взаємодію із споживачами. Через десятиліття, маркетинг взаємин проникає на споживчі ринки.

В науковій літературі концепція маркетингу відносин трактується по-різному. Ряд авторів, таких як Ф. Котлер [2,3], Ж-Ж. Ламбен [4] та інші, визначають маркетинг відносин як сукупність практичних прийомів утримання споживачів. Ф. Котлер розуміє під маркетингом взаємовідносин практику побудови довгострокових взаємовигідних відносин з ключовими партнерами, які взаємодіють на ринку: споживачами, постачальниками, дистриб'юторами з метою встановлення тривалих привілейованих відносин. В цьому процесі повинні використовуватися високий рівень обслуговування та розумні ціни. Він спрямований на встановлення тісних економічних, технічних і соціальних зв'язків з партнерами, які дозволяють знизити транзакційні витрати і заощадити час, що перетворює транзакції з предмета переговорів у рутинний процес. Кінцевий результат, до якого прагне маркетинг відносин, - формування унікального активу компанії, званого маркетинговою системою взаємодії. Маркетингова система взаємодії включає в себе компанію і всі інші зацікавлені в її роботі групи: споживачів, найманих працівників, постачальників, дистриб'юторів, роздрібних торговців, рекламні агентства, університетських вчених та всіх, з ким компанія встановила взаємовигідні ділові відносини. Таким чином, конкурують уже не стільки компанії-виробники, скільки системи взаємодії в цілому [4].

Таким чином, під маркетингом відносин слід розуміти філософію ведення бізнесу, стратегічну орієнтацію, яка фокусується скоріше на утриманні і «поліпшенні» поточних споживачів, чим на залученні нових [4]

Маркетинг відносин забезпечує наступні переваги для підприємств.

– досягається зниження витрат, особливо пов'язаних із залученням клієнтів;

– отримується зростання кількості та суми покупок, оскільки постійні споживачі збільшують свої витрати по зростаючій ставці та підсумковий прибуток перевищує знижки цієї категорії споживачів. Втрата такого сегменту - втрата високого прибутку;

– маркетинг відносин забезпечує наявність ключової групи споживачів, яка надає компанії ринок для тестування і виведення нових продуктів або пропозицій з меншим ризиком, що призводить до зменшення невизначеності для підприємства в цілому;

– підприємство набуває бар'єру для входу конкурентів за рахунок утримання стабільної бази споживачів, і крім того, стабільна база задоволених споживачів є заставою утримання персоналу підприємства.

Споживач також отримує ряд вигід за допомогою маркетингу відносин. З одного боку, тісна взаємодія з компанією приносить психологічні вигоди (споживач спілкується з постійними співробітниками, йому не доводиться кожного разу звикати до нових людей) і соціальні вигоди (встановлення дружніх відносин з персоналом). З іншого боку, взаємодія з компанією дає і економічні вигоди (отримання знижок, призів і таке інше). А також, за рахунок довгої співпраці постачальник послуги може адаптувати її під даного конкретного споживача [4].

Маркетинг відносин має тривірневу структуру (табл. 1) і чотири наступних вимірювання:

1) Зобов'язання: дві або більше сторін повинні гарантувати один одному розвиток довгострокових контактів, обопільні інтереси повинні співпадати.

2) Чуйність: здатність бачити ситуацію з боку.

3) Взаємність: всякі довгострокові відносини між сторонами припускають деяку частину поступок, прихильність до інших в обмін на таке ж розташування.

4) Довіра: відображає ступінь упевненості однієї сторони в чесності і порядності іншої; є, кінець кінцем, скріплюючим елементом у відносинах на довгі роки [4].

Таблиця 1 – Рівні маркетингу відносин

Характеристика	1-й рівень	2-й рівень	3-й рівень
Головний зв'язок	Фінансова	Соціальна	Структурна
Ступінь індивідуального обслуговування	Низька	Помірна	Від помірної до високої
Потенційна підтримка конкурентної переваги	Низька	Помірна	Висока

Джерело: авторське подання

Поява парадигми відносин і маркетингу відносин міняє образ маркетингового мислення і доповнює попередні парадигми. Порівняльний

аналіз неокласичної, «конфліктної» парадигм і парадигми відносин представлений у таблиці 2.

Таблиця 2 – Порівняльний аналіз маркетингових парадигм

Неокласична парадигма	Конкурентна парадигма	Парадигма відносин
<p>Збут розглядається як функція маркетинг-міксу</p> <p>Орієнтує маркетологів на показники об'єму збуту і інші результати господарської діяльності за деякий короткостроковий період і не розглядає довгострокові наслідки маркетингових заходів.</p> <p>Концентрує увагу на альтернативних рівнях маркетинг-міксу, тобто на кроках тих, що робляться самою компанією, а не її конкурентами.</p> <p>Стверджує, що люди роблять раціональний вибір керуючись виключно розсудливим аналізом інформації.</p>	<p>Основна увага приділяється конкурентній боротьбі.</p> <p>Ринок характеризується з погляду конкурентної боротьби.</p> <p>Основним показником успіху компанії є її частка на ринку.</p>	<p>У основі маркетингу – взаємовигідний обмін і співпраця сторін, а не конкуренція.</p> <p>Конкуренція грає другорядну роль. Вона дозволяє споживачеві зробити вибір, стимулює виробників до економії і нововведенням.</p> <p>Ринок – це система «обтяжених вартістю відносин», об'єднуючих марку і споживача на всіх рівнях каналів розподілу, включаючи кінцевих користувачів.</p> <p>Довгострокові відносини зменшують ризик при здійсненні операцій і таким чином стають вигідними для обох сторін.</p> <p>Встановлення міцних зв'язків залежить не стільки від суми грошей, що витрачаються при цьому, скільки від проявленої сторонами уваги.</p>

Джерело: авторське подання

Можна зробити висновок, що основу концепції маркетингу відносин формують зв'язки між споживачем та підприємством або брендом товару або послуги. Формування цих зв'язків відбувається в системі просування на основі постійної взаємодії зі споживачами.

Література:

1. Офіційний сайт ООН URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>.
2. Kevin Lane Keller (2005) Strategicheskij brend-menedzment: sozdanie, ocenka i upravlenie marochnym kapitalom [Strategic brand management: creating, assessment and management of branded capital] Moskva: Publishing House "Williams", p.509
3. Котлер Ф. Маркетинг. Менеджмент / Ф. Котлер, К. Келлер; [пер. з англ]. – [12-е издание]. – СПб.: Питер, 2012. – 816 с.
4. Ламбен Ж.Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок / Ж.Ж. Ламбен; [Пер. с англ.]; под ред. В.Б. Колчанова. – СПб.: Питер, 2004. – 800 с.

Курило А.В.,
здобувач вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Нагаєв В.М.,
докт. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

МІЖОСОБИСТІСНІ СТИЛІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТНОЮ СИТУАЦІЄЮ

В будь-якій сфері людського життя конфлікти є неминучими, особисто в умовах організаційних змін, що визначається активними взаємовідносинами в системі управління персоналом. До найпоширеніших психологічних конфліктів належать міжособистісні конфлікти [1, с. 31]. Вони охоплюють практично всі сфери людських відносин. Будь-який конфлікт зрештою зводиться до міжособистісного. Навіть у міждержавних конфліктах відбуваються зіткнення між лідерами або представниками держав. Тому знання особливостей міжособистісних конфліктів, причин їх виникнення і способів управління ними є важливою складовою у професійній підготовці будь-якого фахівця. Міжособистісні конфлікти виникають через суперечності у відносинах двох або більшої кількості людей, які виконують спільну діяльність [2, с. 85]. Конфлікт блокує взаємодію між ними і робить їх співпрацю неможливою чи малоефективною.

Від ефективності управління конфліктом залежить його результат. Якщо управління провадилося вчасно і в потрібному напрямку, наслідки конфлікту стануть функціональними (конструктивними). Від цього багато в чому залежить можливість виникнення або невиникнення у майбутньому подібних конфліктів, тому що характер наслідків конфлікту усуває або створює передумови для нового конфлікту [3, с. 102]. Знайти саме ефективний спосіб врегулювання конфліктної ситуації не завжди можливо.

Відомо п'ять основних стилів вирішення міжособистісних конфліктів, або стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях [1; 5; 7].

1. Ухилення від конфлікту. Передбачає намагання людини уникнути конфліктної ситуації, ухилитися від участі в обговоренні спірних питань. Людина, яка обирає цей стиль не бажає зазнавати стресів, вирішуючи проблеми. Така людина, зазвичай, займає пасивну позицію в групі і не зацікавлена у змінах. Ухиляючись від конфлікту, людина ухиляється і від його вирішення.

2. Залагодження конфлікту (пристосування до конфлікту). Це - переконання в тому, що не варто гніватися, бо ми всі працюємо разом, ми - одна команда, а конфлікти негативно впливають на всіх. Людина, яка використовує такий стиль, прагне загасити конфлікт, апелюючи до потреб

солідарності. Такий спосіб може запобігти гострому протистоянню, але причини конфлікту не ліквідує.

3. *Примушення (суперництво)*, як стиль управління конфліктом передбачає нав'язування однією з конфліктуючих сторін чи "третьою стороною" власної точки зору будь-якою ціною. Людина, яка застосовує такий стиль веде себе агресивно, не зважає на інших, для впливу використовує формальну владу. Такий спосіб управління конфліктом може бути ефективним, якщо одна зі сторін (керівник) має реальну владу над іншою (підлеглими). Недолік методу - пригнічення ініціативи підлеглих, можливе обурення членів колективу.

4. *Компроміс* - це прийняття точки зору іншої сторони, але не в повній мірі, передбачає взаємні поступки або відкладення вирішення питання на якийсь час. Компроміс зводить до мінімуму недоброзичливість, дає змогу залагодити конфлікт, задовольнивши обидві сторони. Але питання вирішується не завжди оптимально, існує вірогідність ускладнення його вирішення у майбутньому.

5. *Вирішення проблем (співробітництво)*. Найкращий спосіб розв'язання конфлікту. Рішення приймається на основі виявлення причин конфлікту, детального вивчення різних поглядів на ситуацію та з'ясування розходжень. Прийняте рішення, максимально задовольняє інтереси кожної зі сторін. Цей спосіб найчастіше застосовують за довірливих відносин сторін і за достатністю часу для обґрунтування рішень. При цьому сторони не намагаються досягти мети за рахунок інших, а шукають оптимальний варіанта вирішення проблеми.

Якщо розглядати названі моделі за рівнем їх ефективності, то вони розташовуються у такому порядку: співробітництво, суперництво, компроміс, пристосування, уникання. Якщо ж оцінювати їх з точки зору впливу на тривалість конфлікту і можливість його розростання, то уникання та суперництво надають конфлікту латентної (прихованої) форми, і за найменших розходжень позицій сторін він спалахує знову [4, с. 363].

Вирішення конфлікту значною мірою залежить від керівника, від методів, яким він надає перевагу [5, с. 125]. Але, передусім, керівник мусить виявити причини, що зумовили конфліктну ситуацію, мотиви кожної зі сторін, і виробити для себе таку стратегію поведінки, яка б не допустила екстремальних проявів конфлікту і не спричинила тривалого протистояння в групі. Такі стилі, як ухилення від конфлікту, компроміс, можуть успішно обмежувати його розвиток. Але вони зазвичай не приводять до оптимального вирішення питання, тому що не всі думки і точки зору розглядаються однаково ретельно і проблема найчастіше залишається невирішеною або знімається лише частково.

У складних конфліктних ситуаціях розмаїтість підходів до проблеми і точна інформація є істотними факторами для ухвалення правильного рішення, що сприяє підвищенню ефективності організації. Поява конфліктуючих думок у такій ситуації може стати корисною при правильному управлінні конфліктом. [6, с. 261]. У цьому випадку, результатом конфлікту повинно стати вирішення проблеми і усунення передумов для виникнення конфліктних ситуацій у майбутньому.

Важливим аспектом поведінки в конфліктних ситуаціях і вирішення конфлікту на основі методів асертивності [6, с. 67]. В психологічній літературі відсутнє чітке означення цього поняття. Асертивність можна визначити як “неконфліктна поведінка”, “уміння вирішувати конфлікти”, поведінка людини (включаючи конфліктні ситуації) на основі таких якостей: 1) повага до себе, почуття власної гідності, чесність, протидія маніпуляції; 2) повага до інших, дружелюбність, визнання права інших на власну точку зору, позицію, невикористання відносно інших маніпулятивних технологій; 3) використання при вирішенні конфліктних ситуацій принципу співробітництва.

Висновки. Для керівника важливо не тільки вміння запобігти назріванню конфлікту або звести його до мінімуму, але й заохочувати корисні для організації конфлікти, вчасно знаходити найефективніші підходи до їхнього розв'язання, правильно аналізуючи ситуацію, що склалася і з огляду на всі точки зору на проблему. Це сприятиме підвищенню ефективності роботи організації і її гармонічному розвитку. При розв'язанні діадних конфліктів ефективним є використання наступної методики вирішення міжособистісного конфлікту. Розглянемо один з можливих і, на нашу думку, ефективних варіантів методик.

1. Повернутися до звичного особистісного стану, “стати самим собою”. (“Зняти маски” – відмовитися від схем поведінки, емоційного стану ревнивця, егоїста, диктатора, заздрісника, агресивності тощо).

2. Виявити справжню причину конфлікту.

3. Відмовитися від принципу “перемога за будь-яку ціну”. В конфліктах не перемагають, їх вирішують (улагоджують).

4. Знайти декілька можливих варіантів вирішення конфлікту.

5. Оцінити варіанти і вибрати кращий працюючий варіант.

6. Переконати іншу сторону конфлікту у тому, що даний варіант є найоптимальнішим (“говорити щоб нас почули”, уміти “слухати” іншу сторону).

7. Усвідомлювати і оберігати цінність взаємовідносин.

Література:

1. Нагаєв В.М. Конфліктологія: Курс лекцій (модульний варіант). К.: Центр учбової літератури, 2004. 192 с.

2. Нагаєв В.М., Аубакірова А.Р., Кулинич К.В. Прогнозування організаційних конфліктів засобами інформаційної комунікації. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів*: матер. III Міжнар. науково-практ. конф., 25 жовтня 2018 р. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Х.: «Діса пліс», 2018. С. 84-87.

3. Нагаєв В.М., Кулинич К.В., Нагаєв В.В. Удосконалення системи управління організаційними конфліктами в умовах функціонування аграрних формувань. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 90-річчю екон. освіти в ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 3-4 жовтня 2019 р. Ч. 1. Х.: ХНАУ, 2019. С. 101-103.

4. Нагаєв В.М. Комуникативний менеджмент як методологічна основа вирішення соціальних конфліктів в системі публічного адміністрування. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, 25 березня 2020 р.* Херсон: ХДАЕУ, 2020. С. 361-363.

5. Русинко І. Конфліктологія. Психологічні технології запобігання й управління конфліктами. К.: ТОВ "Професіонал", 2006. 217 с.

6. Татарнікова П.О. Механізми прийняття рішень з управління організаційними конфліктами. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді* [Електронний ресурс] : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених, 22 жовтня 2021 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2021. С. 260-261. URL : <http://btu.kharkov.ua/nauka/konferentsiyi/>

7. Управління конфліктами : навчальний посібник / Г. В. Жаворонкова, О. М. Скібіцький, Т. В. Сівашенко, О. І. Туз. Київ : Кондор, 2018. – 170 с.

Левкіна Р.В.,

*д.е.н., професор кафедри підприємництва і торгівлі
Національний університет «Одеська політехніка»*

м. Одеса, Україна

Котко Я.М.,

*к.е.н., ст. викладач кафедри економіки та бізнесу
Державний біотехнологічний університет*

м. Харків, Україна

Левкін А.В.,

*к.т.н., доцент кафедри кібернетики та інформаційних технологій
Державний біотехнологічний університет*

м. Харків, Україна

СИСТЕМНІСТЬ ІНСТРУМЕНТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Реалізація регіональної політики у галузі розвитку територіальних громад (ТГ) в Україні відбувається в умовах взаємовідносин та тісної взаємодії центральної влади і органів місцевого або регіонального самоврядування і фактично полягає у розподілі повноважень між ними. До таких належать суб'єктні права й юридичні обов'язки по розмежуванню та закріпленню повноважень; дотримання прав, обов'язків і норми відповідальності у процесі забезпечення соціально – економічними ресурсами. У такому разі суб'єктами відносин виступають органи центральної влади та управління, органи місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення, які сприяють соціально-економічному розвитку ТГ. Відповідно об'єктом відносин є соціально – економічні ресурси, що розподіляються між різними системами з метою забезпечення населення суспільними благами. Так В. Кравченко розглядає

відносини між державою та регіонами через взаємозв'язок та взаємозалежність окремих елементів системи регіональних бюджетів, місцевих бюджетів і державного бюджету. Н.П. Новак пропонує визначати відносини між державою та її регіонами (ТГ) як взаємні відносини, що реалізуються через використання принципів фінансового менеджменту (організація фінансово-економічних відносин і потоків, формування і використання загальних бюджетів) і доповнюють податкове адміністрування як методи управління реалізацією податкових відносин [1].

Ми погоджуємося із результатами вище вказаних досліджень, що з позицій стимулювання соціально-економічного розвитку ТГ обґрунтовано відносять відносини між державними або центральними органами влади й органами самоврядування ТГ як результат розподілу повноважень, функцій та обов'язків між ними на різних рівнях влади. Згідно законодавству України вони базуються на взаємообумовленому розмежуванню повноважень і відповідальності відповідно рівнів забезпечення соціально – економічними ресурсами з метою соціально-економічного розвитку ТГ. У такому разі стимулювання соціально – економічного розвитку ТГ доцільно проводити за такими напрямками: через надання органам місцевого самоврядування ТГ економічних ресурсів для виконання завдань і функцій щодо соціально-економічного розвитку громади; через надання права самостійно формувати, затверджувати і виконувати фінансове бізнес-планування, розробляти кошториси і бюджети, проводити моніторинг й контроль бізнес-процесів [2]. Розвиток територіальних громад дозволяє органам місцевого самоврядування організувати та надавати суспільні послуги за умови відповідності напрямкам соціально-економічного розвитку громади, одночасно забезпечуючи обґрунтованість розподілу наявних ресурсів за напрямками. Отже, органи місцевого самоврядування ТГ повинні бути поінформовані про проблеми і потреби громади і конкретних її членів. У цьому полягає реалізація вищого рівня ефективності прийняття управлінських рішень саме у територіальних громадах [3].

Аналіз підходів провідних науковців у сфері стимулювання соціально – економічного розвитку територіальних громад дозволяє встановити певні переваги і недоліки. Серед переваг слід вказати: близькість органів місцевого самоврядування (територіальна і психологічна) до населення громад і взаємодія з ними, що дозволяє швидко і якісно встановити і задовольнити соціальні потреби населення; забезпечення обґрунтованого розподілу соціально – економічних ресурсів; фінансування інвестиційних, соціальних та екологічних програм на підвідомчій території; забезпечення економічної самостійності місцевих органів влади, виконання їх функцій і задач; посилення рівня відповідальності у процесі вирішення стратегічних завдань за рахунок постійного підвищення компетенції та кваліфікації працівників місцевих органів влади; підтримка підприємницької діяльності та зростання інвестиційного потенціалу регіону. Основними недоліками є: низький рівень контролю за формуванням та ефективністю розподілу бюджетних коштів; порушення рівного доступу до суспільних благ; зниження ефективності реалізації бюджетної політики для інфраструктурних інвестицій на місцевому

рівні [4].

З цього виходить, що найбільш актуальним і дієвим для стимулювання соціально – економічного розвитку є реалізація взаємовідносин між органами державної влади й управління та органами місцевого самоврядування, що полягає у закріпленні економічних ресурсів та організаційно-функціональної самостійності за органами місцевого самоврядування. У процесі наукових досліджень питань управління соціально-економічним розвитком ТГ було визначено систему інструментів для його забезпечення: інструменти моніторингу й контролю; інструменти стимулювання й мотивування; інструменти адаптації до змінних умов, забезпечення гнучкості, відповідальності, інструменти впливу на результати діяльності та ін. [5]. Системність інструментарію дозволяє забезпечити ефективність взаємовідносин на рівні держави, регіонів, територіальних громад, населення, що полягає у соціально-економічному розвитку територій, розбудові інфраструктури, добробуті населення.

Література:

1. Новак Н. П. Фінансовий менеджмент та податкове адміністрування соціально-економічного розвитку ОТГ. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 15–18. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.2.15

2. Струк Н. П. Соціально-економічний розвиток територіальних громад і місцеве оподаткування: взаємозв'язок та взаємовплив. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&-z=7864>.

3. Бурик З. М. Розвиток регіонів та об'єднаних територіальних громад у контексті децентралізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 85–90. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.23.85

4. Левкіна Р. В., Котко Я. М. Проблеми та перспективи розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. *Міське самоврядування в Україні: теорія та практика: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва*. Полтава : ПДАУ, 2021. С. 119-122.

5. Левкіна Р. В., Котко Я. М., Левкін А. В. Інструменти соціально-економічного розвитку суб'єктів аграрного підприємництва. *Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю (м. Полтава, 17 листопада 2021 р.)*. Полтава: ПДАА, 2021. С. 127-128.

Лівінський А.І.

*д.е.н., професор кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

КРАУДФАНДИНГ ТА ВОЛОНТЕРСТВО: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні в Україні спостерігається консолідація та об'єднання громадян, суспільства в соціальному та економічному напрямках як реакція на події які відбуваються в країні в час війни. Сучасний світ в наслідок глобалізаційних процесів характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, який проявляється у створенні соціальних мереж, базується на участі громади та дає можливість створювати нові форми фінансування, однією з яких є краудфандинг. Саме цей інструмент дає можливість не лише зібрати кошти для фінансування певних стартапів, підтримки нових ідей, напрямів але і допомогти волонтерству та громадським організаціям які на сьогодні є величезною практичною та фінансовою підтримкою як військовим так і збройним силам України, суспільству.

Краудфандинг – це спосіб залучення коштів для росту і розвитку проекту, ініціативи, підприємства, волонтерства, якогось нового напрямку, або програми, за рахунок внесків від великої кількості сторонніх людей, які можуть бути не пов'язані один з одним ані з самим проектом, ані з професійним бізнес-інвестуванням. В основі краудфандингу лежить добровільний збір коштів громадою однодумців для фінансової підтримки, реалізації ідеї чи стартапу в онлайн-режимі чи певної ідеї яку ставлять до реалізації. Збір таких коштів проводиться на краудфандингових платформах – це спеціалізовані сайти, де представлено різні проекти з метою залучення великої кількості людей, які вкладають свої кошти на підтримку ідеї [1]. Ці сайти є гарантами, що кошти будуть використані за призначенням. Краудфандингова платформа – це інтернет- майданчик для зустрічі автора проекту та інвестора. Відповідно, всі учасники повинні бути зацікавленими. Зрозуміло, що автор проекту зацікавлений у фінансовій підтримці свого проекту. Проте вкладники (спонсори, інвестори) також мають зацікавленість – винагороду [2]. Сьогодні краудфандингові платформи допомагають військовим, волонтерам, громадським організаціям та фондам без отримання будь якої винагороди і в порівнянні з міжнародними відомими краудфандинговими майданчиками такими як Kickstarter, Indiegogo, Goteo чи Kiva, наші українські краудфандингові платформи є активними майданчиками для допомоги та волонтерства. «Спільнокошт» – це одна з найбільших та найпопулярніших українських краудфандингових платформ, яка існує з 2012 року. «Спільнокошт» допомагає сотням українських волонтерів, які збирають гроші на закупівлю спорядження для військових, на виробництво якісних бронезилетів, проведення тренінгів з тактичної медицини, а також на організацію прихистків для переселенців [3]. Інша українська краудфандингова платформа «Українська біржа благодійності» яка була заснована також у 2012 році, відпочатково була спрямована на підтримку благодійних проектів. За цей

час вона зібрала майже 500 мільйонів гривень на благодійність. Зараз ініціативи на ресурсі переважно мають на меті вирішення гуманітарних проблем, спричинених війною. Так, на платформі вдалось успішно зібрати понад 500 тисяч гривень на медичну допомогу для поранених дітей в Запоріжжі та майже 800 тисяч гривень на підтримку дитячих лікарень. Для тих, кому складно самотійно обрати серед різних проєктів, на сайті існує окрема Скарбничка. Через Скарбничку допомогу отримують окремі сім'ї з дітьми, люди похилого віку, військові частини ЗСУ та представники територіальної оборони. Платформа «Startera» спрямована на краудфандинг для творчих, соціальних та стартап проєктів. Та зараз на ресурсі також розміщено гуманітарний фандрейзинговий проєкт: збір коштів для евакуації людей з районів, де відбуваються бойові дії, та розміщення таких людей на території Львівщини. «Моє місто» – це локальна краудфандингова платформа, яка діє в Одесі, Харкові та Дніпрі з 2015 року. Цей ресурс примітний тим, що концептуально він є інструментом спільнототворення: за допомогою платформи громади можуть фінансувати соціально корисні локальні проєкти. Зараз на сайті долучаються до забезпечення потреб військових та волонтерів: збирають кошти на тепловізори, коліматори та автомобілі. Ці ініціативи є успішними – на коліматори для морської піхоти вже зібрили 320 тисяч гривень. «Ukraine Now» – цей ресурс одночасно є і волонтерською, і краудфандинговою платформою. З одного боку, можна запропонувати свою фізичну допомогу, з іншого, фінансово підтримати волонтерство. Організація почала працювати на підтримку України з початку повномасштабного вторгнення і на сьогодні їй уже вдалося зібрати близько 170 тисяч доларів. Ці кошти йдуть на різноманітні потреби: доставлення гуманітарних вантажів, евакуацію громадян, закупівлю машин медичної допомоги тощо.

Аналізуючи діяльність краудфандингу та українських краудфандингових платформ в час повномасштабної війни приходиш до висновку що цей, новий, сучасний інструмент фінансування стартап-проєктів та іноваційних ідей на сьогодні в Україні вчасно та ефективно використовується у поєднанні з волонтерством та роботою громадських організацій. Що є допомогою та підґрунтям майбутньої Перемоги.

Література:

1. Огородник В.О. Краудфандинг як іноваційний інструмент модернізації національної фінансово- інвестиційної системи. Науковий вісник Ужгородського університету. 2014. № 3(44). С. 103–105.
2. Івоздь М.Н Краудфандинг як інструмент залучення коштів для фінансування стартапів-проєктів: аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду. Економіка та управління підприємствами. 2020. № 43. С. 131-136
3. Як українські краудфандингові платформа допомагають військовим, волонтерам і не лише їм. URL: <https://cedem.org.ua/news/kraudfandyngovi-platformy>

Мусурін В.Р.,
здобувач вищої освіти
Одеський аграрний університет,

м. Одеса, Україна
Левіна-Костюк М.О.,
к.е.н., асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

На сучасному етапі розвитку економіки України, через розширення кризових явищ, все більшої значущості набуває проблема побудови раціональної структури реалізації продукції в аграрних підприємствах. Таке становище зумовлене високим ступенем нестабільності через нестачу економічних механізмів, недостатній розвиток ринкової інфраструктури, потребу в додатковій інформації щодо кон'юнктури ринку та відсутність практичного досвіду роботи в умовах конкуренції. Рушійною силою у розв'язанні цих проблем може стати організація збуту сільськогосподарської продукції від виробника до покупця на засадах маркетингу. Саме тому, виявлення особливостей маркетингової діяльності аграрних підприємств є актуальною темою дослідження в сучасних умовах.

Метою статті є виділення особливостей маркетингової діяльності в агропідприємствах задля їх ефективного розвитку, покращення конкурентних позицій та розширення ринків збуту як внутрі країни так і за її межами.

Розглянемо особливості маркетингової діяльності аграрних підприємств (табл. 1).

На нашу думку такі особливості свідчать, що розвиток маркетингової діяльності в агросфері є дуже багатостороннім явищем, яке в значній мірі залежить від зовнішнього впливу та державного регулювання діяльності аграрного ринку.

Основна концепція маркетингового підходу в агросфері базується на дослідженні структури ринку товарів, рівня виробництва та обслуговування, схвалення рішень стосовно форм та методів використовуваних для розвитку конкурентного середовища на даному ринку.

Формування маркетингових структурних відділів повинні базуватись на принципах комплексності, раціоналізації та узгодженості. На практиці створення структури маркетингу представляє собою створення служби або відділу маркетингу, які діють на основі взаємовигідних відносин з іншими підрозділами в агропідприємстві [2].

Створення маркетингових служб в агросфері це дуже актуальне нововведення у наш час. Його найголовнішим завданням є:

- багатогранне вивчення ринку та напрямів його розвитку;
- врахування виробництвом споживчого попиту та пристосування до нього;
- аналіз діяльності конкуруючих компаній, їх стратегічних та тактичних дій (конкурентні методи, цінова політика, реклама);

- дослідження взаємодія з клієнтами;
- чітка організація процесу виробництва;
- аналіз існуючої структури управління агропідприємства, зокрема тих, що виконують маркетингові функції;
- створення сприятливих умов для ефективної роботи працівників відділу маркетингу.
- організація плідної співпраці служби маркетингу з іншими відділами агропідприємства[3].

Таблиця 1 - Особливості маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств

Особливість	Характеристика особливостей
1. Агропродукція - товар першої життєвої потреби	Фахівці агромаркетингу працюють з товарами повсякденного попиту, це вимагає задоволення наявних потреб своєчасно, у необхідному розмірі та асортименті, з дотриманням національних традицій, рівня добробуту споживачів.
2. Розбіжність робочого періоду та періоду виробництва.	Служба агромаркетингу повинна займатись прогнозом попиту споживачів, досліджувати ринкову кон'юнктуру. Сезонність виробничого процесу в агросфері впливає на методи та форми агромаркетингу, формує їх відмінні риси.
3. Земля як основний предмет та засіб виробництва	Випуск агропродукції залежить від основного предмету та засобу виробництва – землі, інтенсивності її використання та якості. Все це має значний вплив на обсяги, якість продукції, асортимент та специфіку агромаркетингу у процесі його організації та функціонування.
4. Вища адаптивність, самоорганізація і самоврядування	Система агромаркетингу має такі особливості порівняно з іншими видами маркетингу через відмінності споживчого попиту, наявність значного рівня конкуренції на ринку аграрної продукції.
5. Нижчий рівень використання маркетингу як мистецтва	В агропідприємствах існує потреба в науково обґрунтованих рекомендаціях щодо застосування агромаркетингу порівняно з іншими галузями, слабо розвинена комунікаційна політика, особливо в частині застосування рекламних засобів.

Джерело : Розроблено автором за даними [1]

Фахівці маркетингової служби повинні відокремлювати прибуткові ринки, аналізувати їх ринкову кон'юнктуру, формулювати маркетингові рекомендації для виходу нового виду продукції, розробляти торгові тактики та стратегії, встановлювати ключові вимоги до асортименту, формувати цінову політику та пропозиції щодо просування виробленої продукції. Система агромаркетингу має стосуватися всіх елементів виробничого циклу [4].

Отже, агромаркетинг виступає важливим елементом ринкової діяльності, що допомагає стимулювати збутову діяльність підприємства в оптимальному ритмі, забезпечуючи мінімізацію витрат на зберігання з одночасною максимізацією задоволення потреб споживачів.

Література:

1. Ілляшенко С.М. Маркетинг: бакалаврський курс: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2004. С. 510–570.

2. Куденко Н.В. Принципи стратегічного маркетингу. *Вчені записки*. 2012. Вип. 14. Ч. 1. С. 125–133.

3. Романенко О.О. Види маркетингових інтернет-стратегій. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2018. № 6 (16). С. 70-76. – URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2014/No6/70-76.pdf>

4. Лошенюк О.В., Галан Л.В., Посохов І.М. Сучасні стратегії в міжнародному маркетингу. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. №2 (66). С.123-131 URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/57716/1/VZ_UK_2022_2_Losheniuk_Suchasni_strategii.pdf

Мязін О.С.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Логвінова А.Є.,

здобувач вищої освіти

Приватний заклад вищої освіти «Харківський

технологічний університет «Шаг»

м. Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Організації оточують сучасну людину впродовж усього її життя, а ключем до успішного їх функціонування є саме організаційна культура. Її суть базується на міцному та широко поширеному наборі переконань, які підтримуються стратегією та організаційною структурою. На думку Молчанова А. О., Воляник І. В. та Кондратьєва В. П. наявність в організації сильної культури забезпечує три важливих ефекти: співробітники знають, як вище керівництво хоче, щоб вони реагували на будь-яку ситуацію, співробітники вірять, що очікувана реакція є правильною, і співробітники знають, що вони будуть нагороджені за демонстрацію цінностей організації [1].

Роботодавець повинен чітко розуміти, що таке культура в загальному розумінні та яка конкретна організаційна культура їхньої організації. Щодо поняття організаційної культури, то для вітчизняних науковців це поняття відносно нове на відміну від закордонних. Дослідження даного поняття зустрічаємо в працях таких вчених як Г. Морган (1986 р.), П. Добсона, А. Уільямса, М. Уолтерса (1993 р.) та інших. В Україні даному вектору досліджень присвячені праці О. Андросова, Г. Дмитренко, В. Кириченко, Д. Лефінцева, С. Оборська, З. Шершньова та інші [2], але враховуючи визначний вплив організаційної культури та функціонування організацій, набуває актуалізація поглибленого вивчення даного питання в умовах сучасного динамічного зовнішнього середовища.

У сучасному нестабільному бізнес-середовищі організаційне проектування представляє серйозний виклик для будь-якого менеджера, будь то

багатонаціональної корпорації чи маленьке підприємство. Щоб ефективно працювати, менеджери повинні мати чітке розуміння організаційної структури та організації культури. Структура визначає структуру організації як через визначення місця кожного члена (з точки зору розподілу роботи, завдань і обов'язків) і через визначення їх бажаної поведінки та поведінки засновані на стосунках. Отже, організаційна структура має вирішальну функцію контролю, мінімізуючи кількість випадковості і непередбачуваності організаційної поведінки.

Поняття «організаційна культура», з точки зору Хомутенко Л.І., Вязовченко В.Є., формується у зв'язку з необхідністю позначення всіляких поведінкових реакцій особи (групи) на організаційні дії (стимул-реакції, ролеві і адміністративні вимоги, розпорядження і санкції), а також у зв'язку з варіативністю типів цих реакцій. Отже можна зробити висновок: аби максимально ефективно використовувати можливості організаційної культури, необхідно добре розуміти її сутність і зміст, з яких елементів вона складається, які функції і завдання виконує, в яких формах може виявлятися. При цьому слід зазначити, що в літературі зустрічається безліч підходів як до трактувань організаційної культури, так і до виділення її елементів [3, с. 6].

На практиці ж під організаційною культурою розуміють будь-яку культуру підприємства. Проте вважаємо, що вона складається із загальних переконань та цінностей, встановлених лідерами, а потім переданих та закріплених за допомогою різних методів, що зрештою формує сприйняття, поведінку та розуміння співробітників щодо організації бізнес-процесів та взаємовідносин в середині організації.

Якщо культура організації призначена для підвищення загальної ефективності організації, то вона повинна забезпечувати стратегічну конкурентну перевагу, а переконання та цінності мають широко поділитися та твердо підтримуватись. Сучасному керівнику для проведення ефективної конкурентної політики варто розуміти про визначну роль людських ресурсів в даному процесі, а відповідно володіти необхідними інструментами для якісної організації роботи. Робота працівника в організації є процесом взаємодії з організаційним оточенням.

Сильна культура може принести такі переваги, як зміцнення довіри та співробітництва, зменшення розбіжностей та ефективніше прийняття рішень. Культура також забезпечує неформальний механізм контролю, сильне почуття ідентифікації з організацією та загальне розуміння серед працівників того, що є важливим. Співробітники, чий організації мають суворо певну культуру, також можуть виправдовувати свою поведінку на роботі, тому що ця поведінка відповідає культурі.

Лідери компанії відіграють важливу роль у формуванні та підтримці організаційної культури. Якщо самі керівники не підтримують прийняті культурні норми організації, часто не справляються зі своєю роботою чи звільняються через невідповідність вимогам. Отже, організаційна культура має поглинати всі рівні управління та всіх працівників на їх робочому місці.

У основі побудови організаційної культури знаходяться універсальні цінності, що можуть бути адаптовані до різних типів організаційних структур та галузевої приналежності. Можливе й розширення чи доповнення зазначених цінностей на рисунку 1, але організаціям необхідно вирішити, на які цінності вони будуть опиратися.

Рис. 1 Базові цінності організаційної культури

Цінність «Ориєнтація на результат» визначає необхідність досягнення запланованих цілей та оперативне вирішення поточних проблем. Дану цінність доповнює наступна – «дух змагання», яка стимулює змагальний дух співробітників та мотивує до більш швидкого вирішення поставлених завдань.

«Ориєнтація на людей» - відображає терпимість, справедливість, повагу до особистості, виключення різного роду міжрасових та гендерних конфліктів.

«Ориєнтація на команду» - проведення командо утворюючих заходів, сукупність заходів тренінгового характеру для підвищення дієвості командної роботи та налагодження якісних взаємозв'язків.

«Увага до деталей» - точність та аналітичні підходи до поточних ситуацій та проблем з метою уникнення можливих ризикових ситуацій в майбутньому.

«Стабільність» - забезпечення стабільного розвитку та дотримання запланованого стратегічного вектору. Даний принцип можливо втілити при постановці реальних цілей та застосуванні гнучких та ощадливих методів управління, в тому числі Agile та Lean.

«Інноваційність» - формування стійких конкурентних переваг можливе при вчасному реагуванні на інноваційні рішення та їх оперативне впровадження, бо тільки інновації дають можливість підвищити якість процесів та оптимізувати витрачені ресурси. Інноваційність в організаційній культурі має на меті розвиток креативного мислення та застосування його у поєднанні з бажанням навчатися та опановувати нові інструменти на робочих місцях працівниками всіх рівнів та напрямів діяльності.

Отже, запровадження дієвої організаційної культури є основою організаційного проектування та дозволить підвищити якість перебігу бізнес-процесів та взаємозв'язків між структурними підрозділами та працівниками.

Література:

1. Молчанова А. О., Воляник І. В., Кондратьєва В. П. Організаційна поведінка: Навч. посібн. / за наук. ред. А. О. Молчанової. Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», 2015. 176 с

2. Захарчин Г. М. Корпоративна культура. Львів: Новий світ-2000, 2011. 344 с.

3. Хомутенко Л.І., Вязовченко В.Є. Організаційна культура підприємства: теоретичні та практичні аспекти формування URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/53095/5/Khomutenko_Orhanizatsiina_kultura.pdf;jsessionid=F6B58A7911BC7E3E379D38E0522E9426

Павлюкова Д.І.,

здобувач вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

Олійник А.О.,

здобувач вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

Чернікова Н.М.,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Маркетинг відіграє важливу роль в економіці України в ринкових умовах, що спричиняє необхідність застосування у підприємницькій діяльності неординарних маркетингових рішень, заснованих на детальному вивченні ринку та потреб споживачів. Сучасний маркетинг є дієвим інструментом для підприємців та допомагає обрати ефективний напрям діяльності в умовах нестабільного і непередбачуваного зовнішнього середовища. Низький рівень використання або взагалі ігнорування маркетингових засад у діяльності будь-яких підприємств неодмінно призведе до зниження їх конкурентоспроможності та, відповідно, до зниження обсягів продажу та прибутку [1, С. 45-56].

Ефективність функціонування маркетингової системи має безпосередній вплив на діяльність будь-яких підприємств, у тому числі й підприємств аграрної галузі. Працівники цієї системи особисто не створюють продукцію, але, здійснюючи певну організаційну і комерційну діяльність з виробництва

продукції, збереження його якості, забезпечення товарної інфраструктури, є складовою частиною виробничого персоналу.

На даний момент, спостерігаються значні недоліки в організації маркетингової діяльності аграрних підприємств, зокрема:

- відсутність маркетингових служб у переважній більшості підприємств даної галузі та систем управління такою діяльністю;
- відсутність стратегічних цілей і планів маркетингової діяльності;
- зосередження уваги окремих керівників на «виробничій» маркетинговій концепції, яка є застарілою;
- відсутність єдиної маркетингової концепції в аграрних підприємствах;
- відсутність систем управління маркетинговою діяльністю та чітких маркетингових планів;
- нерозвиненість інформаційної системи в організації маркетингової діяльності підприємства;
- відсутність налагодженої системи аналізу та контролю маркетингової діяльності підприємства;
- відсутність єдиної маркетингової політики щодо розвитку і вдосконалення товарів і послуг підприємства.

Ці недоліки зумовлені неухважним ставленням керівників аграрних підприємств до цих питань, нерозуміння доцільності і переваженості, відсутністю керівника маркетингової служби та чітко розробленої кадрової політики [2, С. 70-78].

Вивчення даних питань показує, що на сьогодні серед вітчизняних та зарубіжних науковців суттєво зросло зацікавлення питаннями організації та економічної доцільності функціонування маркетингу в аграрній сфері економіки. Проте, у теперішніх умовах господарювання система маркетингу аграрних підприємств потребує суттєвого поліпшення.

По-перше, цього можливо досягти завдяки покращенню орієнтації керівників аграрних підприємств вищої та середньої ланки у сучасному бізнес-середовищі шляхом їх залучення до участі у відповідних тренінгових програмах, семінарах, вебінарах, круглих столах, форумах тощо.

По-друге, дана проблема може бути вирішена шляхом удосконалення підсистем забезпечення функціонування маркетингової діяльності, зокрема шляхом інформаційного забезпечення щодо кон'юнктури ринку сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, розробки плану маркетингу, створення служби маркетингу на аграрних підприємствах та узгодженість її роботи з іншими підрозділами підприємства, використання сучасного програмного забезпечення тощо. Досягнення цілей підприємства, як стратегічних так і тактичних, буде слугувати, у свою чергу, критерієм ефективності його маркетингової діяльності.

Таким чином, організація маркетингової діяльності в аграрних підприємствах передбачає: створення структури управління маркетингом; підбір спеціалістів; визначення їх прав, обов'язків та відповідальності, а також постійний професійний розвиток відповідно до викликів часу; встановлення

взаємовідносин маркетингової служби з іншими підрозділами певного підприємства, удосконалення інформаційного та технічного забезпечення та ін. Дані заходи дозволять забезпечити розвиток підприємств досліджуваної галузі та посилити їх конкурентні позиції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Література:

1. Маркетингова діяльність підприємств: сучасний зміст: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Н.В. Карпенко. Київ: Центр учбової літератури. 2016. С. 45-56.
2. Тарасюк А. В. Особливості управління маркетинговою діяльністю аграрного підприємства України. *Агросвіт*. 2019. № 17. С. 70–78

Рожнова А.П.,

здобувач вищої освіти

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

Сментина Н.В.,

д.е.н, професор

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ

У сучасних тенденціях сталого розвитку національної економіки, активізації процесів посилення конкуренції на внутрішньому ринку значна роль відводиться торгівлі. Торгівля наразі є стрімко зростаючою сферою, а одним із найприбутковіших її секторів є роздрібна торгівля. Жорстка конкуренція на торговельному ринку України об'єктивно обумовлює необхідність постійного підвищення якості товарів та пристосування до сучасних умов.

За оцінками аналітиків, бізнес в Україні адаптувався до війни швидше, аніж до COVID-19. Такий висновок зроблено на підставі даних відносно того, що у перші три місяці повномасштабного вторгнення темп реєстрації нових підприємств становив 81% порівняно з аналогічним періодом 2020 року та 47% – 2021. З 24 лютого до 24 травня 2022 року в Україні зареєстровано 31266 суб'єктів господарювання, з яких 84% – ФОП. Найпопулярніші сектори – комп'ютерне програмування та роздрібна торгівля продуктами харчування, напоями, цигарками. Одеський регіон увійшов до топ-10, де за звітний період було зареєстровано найбільшу кількість нових ФОП – 1648 (5,3%) [1].

Згідно даних державної служби статистики України оборот роздрібною торгівлі по усім регіонам України, без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях у 2021 році склав 1 443 832,9 млн. грн., проте у 2020 р. – 1 201 624,0 млн. грн. Індекс фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі у 2021 р. до 2020 р. становить 110,7% [2]. Це

пояснюється тим, що в умовах адаптивного карантину спостерігається відновлення економічної активності завдяки матеріальній підтримці бізнесу та населення з боку держави, стимулювання попиту.

За даними аналітиків, перша п'ятірка ритейл-операторів України за загальною кількістю магазинів за 2021 рік порівняно з 2020 роком не змінилася. Як і раніше, лідером за цим показником залишається мережа АТБ, яка станом на 31 грудня 2021 року вже налічувала 1314 магазинів (+9% порівняно з даними на кінець 2020 року) [3]. Загальна кількість магазинів провідних фуд-ритейлерів України протягом 2020-2021 рр. представлена на рис. 1.

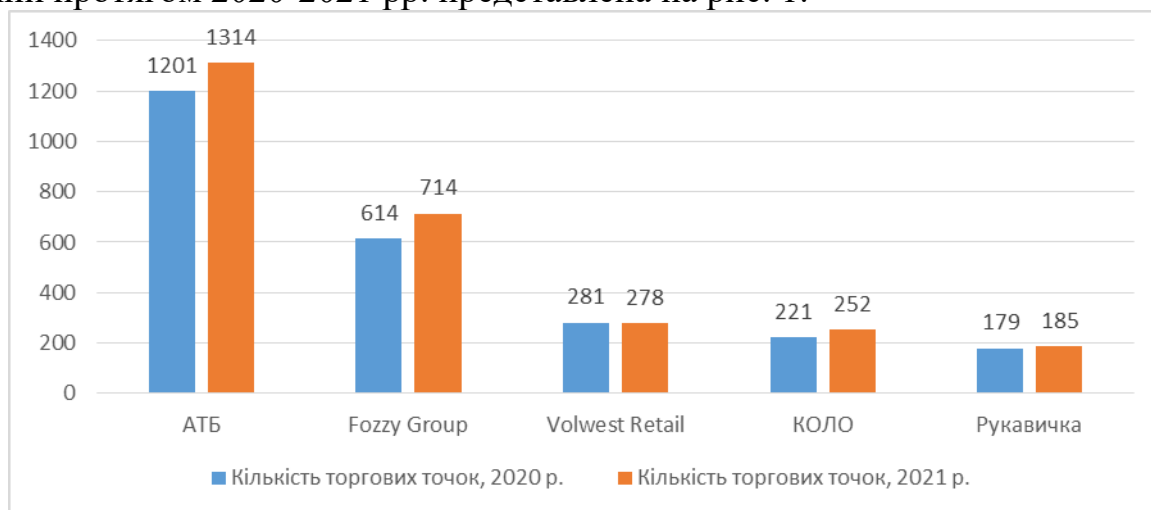

Рис. 1. Загальна кількість магазинів провідних фуд-ритейлерів України у 2020-2021 рр., од.

Джерело: складено за матеріалами [3]

Відповідно до даних рис. 1, лише два ритейлери з п'яти значно розширили свої мережі, збільшуючи відрив від конкурентів. Слідом за АТБ як і раніше йде компанія Fozzy Group (Київ), яка об'єднує мережі Сільпо, Фора, Fozzy Cash&Carry, Le Silpo і Thrash!Траш!, що сумарно налічують 714 торгових точок. При цьому, за рік компанія в кількісному вираженні збільшилася на 16%. Третю позицію, за кількістю торгових точок, утримує компанія VolWest Retail (Луцьк), що об'єднує мережі Наш Край та Spar. Сумарна кількість магазинів під цими вівісками на кінець 2021 року становила 278 торгових точок. Це на три магазини менше ніж торік. Четверте місце у списку топ-5 посіла мережа КОЛО (Київ), яка на кінець 2021 року нараховувала 252 магазини, розташованих у Київському та Одеському регіонах. Замикає групу лідерів львівська мережа магазинів Рукавичка, що у 2021 році масштабувалась до 185 магазинів (з приростом +3%).

Якщо ж брати першу десятку, то тут змінилося одразу три гравці, як це видно з таблиці 1.

Замість мереж ЛотОК (Київ), Varus (Дніпро) та Копійка (Одеса) до списку топ-10 мереж за кількістю торгових точок увійшли Близенько (Львів), Сім23 (Луцьк) та М'ясомаркет (Київ). Причому остання мережа одразу посіла шосте місце за результатами року, потіснивши ЕКО маркет на восьме місце. Сама

мережа ЕКО маркет за рік ще трохи «схудла» і тепер налічує лише 137 магазинів [4].

Таблиця 1 - ТОП-10 продовольчих операторів України за кількістю магазинів

№	Компанія	Мережі	Центральний офіс	Кількість торгових точок, 2021	Кількість торгових точок, 2020
1	ТОВ «АТБ-маркет»	АТБ, АТБ express	Дніпро	1314	1201
2	Fozzy Group	Сільпо, Фора, Fozzy, Іє Silpo, Thrash!, Favore	Київ	714	614
3	Volwest Retail	Наш Край, Наш Край express, SPAR	Луцьк	278	281
4	ТОВ «АРИТЕЙЛ»	КОЛО (Продукти коло дому)	Київ	252	221
5	ТОВ ТПК «Львівхолод»	Рукавичка, Під Боком	Львів	185	179
6	ПАО «МХП»	М'ясомаркет	Київ	180	52
7	ТОВ «ОПТТОРГ-15», ТОВ НМСМ «Делві»	Делві	Київ	156	135
8	ТОВ «ЕКО»	ЕКО маркет, Sympatic	Київ	137	144
9	ТОВ «Клевер Сторс»	Сім23, Сім 23 to go	Луцьк	126	89
10	ПП «Мережа-Сервіс-Львов»	Близенько	Львів	119	90

Джерело: складено за матеріалами [4]

Порівняно з аналогічним звітом річної давності відбулися істотні зміни й за темпами зростання різних мереж. Так, в топ-5 мереж FMCG за темпами розширення змінився оператор-лідер за кількістю нових магазинів, відкритих за січень-грудень 2021 року. Якщо у 2020-му лідером за кількістю відкритих торгових точок була мережа АТБ з показником у 127 нових магазинів, то у 2021 році вона зайняла лише другу позицію (113). Тепер лідером став відносно молодий оператор М'ясомаркет (Київ), що відкрив 128 торгові точки. Таким чином за рік мережа, яку розвиває агрохолдинг МХП, збільшилася у розмірах майже вчетверо: з 52-х до 180-ти торгових точок. Третьою за кількістю відкритих об'єктів стала компанія Fozzy Group (10 магазини). Четверта позиція – за мережею магазинів КОЛО (відкрито 31 торгових точок у 2021 році).

У регіональному розрізі, як і рік тому, ритейлери найбільше відкривали нові магазини на Західній Україні та в столиці, як це видно з рис. 2.

Результати дослідження свідчать, що власне всі три мережі новачки у топ-10 якраз і представляють ці регіони. Так, у Волинській, Рівненській, Тернопільській, Львівській, Івано-Франківській, Хмельницькій, Чернівецькій, Закарпатській областях відбулась майже третина запусків нових торгових точок. На Київ та його околиці прийшлося майже 20%.

У 2021 році помітно зріс інтерес ритейлерів до Північного регіону країни, який знаходиться на третьому місці по кількості відкриттів, займаючи частку у 16 %. Так само розвивалася ситуація й у Центральній Україні – тут кількість відкриттів за рік збільшилася з 8,7% до 15% від загального числа. Відповідно зменшилась кількість нових торгових точок у Східній та Південній Україні. Але треба відмітити, що загалом розподіл по регіонах став більш рівномірним, на рівні 10-15%.

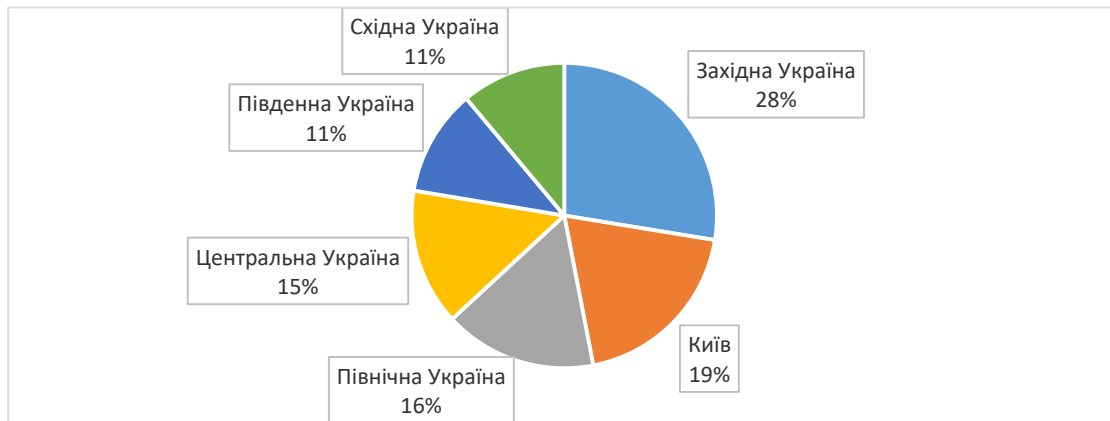

Рис. 2. Регіональна структура торговельних мереж в Україні у 2021 році

Джерело: складено за матеріалами [4]

Таким чином, в сучасних умовах відбувається швидке зростання роздрібного ринку України та жорстка конкуренція. Наразі, щоб втриматися на плаву, необхідно впроваджувати нові технології, оскільки світ вступив в епоху «інтелектуальної економіки», або «економіки знань». На сьогоднішній день основними джерелами добробуту та провідними факторами виробництва стають інновації, а також творчі досягнення людей. В сучасних умовах ефективно розвиваються ті підприємства, які вчасно реагують на вимоги ринку, створюють та добре організовують виробництво конкурентоспроможної продукції, забезпечують ефективність перебудови внутрішньовиробничого управління.

Література:

1. Одесская область в топ-10: в регионе регистрируется новый успешный бизнес (инфографика). URL: <https://usionline.com/odesskaja-oblast-v-top-10-v-regione-registriruetsja-novuj-uspeshnyj-biznes-infografika/>.
2. Оптовый та роздрібний товарооборот підприємств оптової та роздрібної торгівлі. Сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Найспритніші у 2021 році: топ-10 українських продуктових мереж за кількістю магазинів і темпам відкриттів. URL: <https://rau.ua/novyni/top-10-fmcg-merezh-2021/>.
4. Миколайчук І. П., Силкіна Ю. О. Сучасні тренди розвитку мережевого ритейлу в Україні. Львів: Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2019. № 57. С. 39-46.

Романюк І.А.,
*д.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу,
управління репутацією та клієнтським досвідом
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка передбачає використання цифрових комунікаційних технологій. Її розвиток призводить до того, що значна частина національного продукту забезпечується інформацією, яка виступає як ресурс, і як продукт. Цифрові технології пронизують та перетворюють різні сфери соціально-економічного життя, у т.ч. маркетинг та його інструменти. Природно, що у цифровій економіці розвивається цифровий маркетинг [1, с. 84]. За оцінками, нині маркетологи витрачають 75 % маркетингового бюджету на цифровий маркетинг, чим на традиційний маркетинг.

Цифровізація кардинально трансформує інструменти маркетингу. Цей феномен можна розглянути на прикладі класичного комплексу маркетингу 4P, до складу якого входить "product" (продукт), "price" (ціна), "promotion" (просування), "place" (місце).

Продукт. Цифровізація сприяє розширенню товарного асортименту: з'явилися електронні книги, фото, навчальні відео тощо. Функціонують цифрові провайдери, що забезпечують вирішення завдань суб'єктів господарювання та включають платформи, мобільні платежі, машинне навчання [2, с. 68]. Розробка, оптимізація та реалізація товарної та асортиментної політики в сучасних умовах стає неможливою без цифрового забезпечення. Процес покупки, знайомство з товаром теж часто починається за допомогою «цифри». Компанії, що гнучко підлаштовуються під динамічні зміни макросередовища маркетингу, поступово трансформуються в екосистеми, що надають товари та послуги за допомогою «цифри».

Ціна. Від встановленої ціни та її релевантності очікуванням цільової аудиторії, як відомо, багато в чому залежать показники результативності господарської діяльності підприємств та організацій. Трансформація даного маркетингового інструменту за умов цифровізації пов'язана переважно з моделюванням ціни з допомогою штучного інтелекту. Штучний інтелект дозволяє оцінювати різні сценарії зміни ціни і порівнювати ефекти від них, пов'язувати зміну ціни з наступними змінами товарного асортименту, знаходити взаємозалежності між позиціями товарного асортименту, що не лежать на поверхні. Крім того, завдяки штучному інтелекту можна практично втілити кастомізацію та розробити персоналізовану комерційну пропозицію, що включає й персоналізовану ціну.

Просування. Просування являє собою систему заходів, спрямованих на формування та спрямування потоків інформації на цільову аудиторію та/або широку громадськість за допомогою маркетингових засобів просування, які утворюють комплекс маркетингу [3, с. 8]. Традиційно вважається, що комплекс просування включає рекламу, особистий (персональний) продаж, PR (зв'язки з громадськістю), стимулювання продажів. Цифровізація впливає як на засоби просування, і з їхньої комунікаційні канали.

У 2022 р. 46,1% жителів нашої країни користуються соцмережами; 95,7% цих користувачів використовують соцмережі з мобільних пристроїв; головна пошукова система країни – Google; лідери з динамічного розвитку платформ, віддачі трафіку – Instagram і LinkedIn. З'являються різні формати цифрової реклами. Реклама транслюється за допомогою цифрових каналів, таких як мережа Інтернет, соціальні мережі, цифрові дисплеї реклами ООН, смартфони та айфони і т.д. Популярними стали такі види цифрової реклами, як пошукова, банерна, нативна, In-App реклама, POP-UP реклама, таргетована реклама соцмереж, директ-реклама та ін.

Як свідчить зарубіжний досвід, цифровізацію як самого процесу, так і каналів просування суттєво каталізувала пандемія COVID-19 та обмеження, що вводяться на державному та/або корпоративному рівнях, що включають дистанційну роботу та комунікації між співробітниками компаній та їх клієнтами. Важливо відзначити, що сам маркетинг, маркетингові комунікації, просування та продажі набувають у цифрову епоху не просто багатоканальний характер, а стають омніканальні. Омніканальність надає ринковим суб'єктам безшовний досвід у різних девайсах та, відповідно, точках торкання.

Місце (розподіл). Цей інструмент маркетингу націлений на забезпечення доступності товарів (послуг) з допомогою розподільної політики та надійних логістичних систем, ланцюжків поставок. Розподільна сфера стала широким полем для апробації та впровадження нових ІТ-технологій. Йдеться, наприклад, ІТ-платформах для логістичних компаній з численними функціями, що забезпечують вирішення маркетингових завдань, що стоять перед компаніями, формуванні високоавтоматизованих логістичних ланцюжків [4, с. 380]. Важливо, що з клієнтів логістичних компаній є потреба у швидкості доставки вантажів, а й у можливості перманентного контролю над ними.

Отже, «цифра» сприяє трансформації як самого маркетингу як наукової концепції, а й змісту практичної маркетингової діяльності та її інструментів. Головним об'єктом маркетингової діяльності компаній стають комунікації, потоки інформації, що розповсюджуються за допомогою цифрових платформ, каналів та інструментів. Компанії, які швидко реагують на технологічні зміни в цифровому середовищі, зможуть підтримувати та підвищувати свою конкурентоспроможність, «відбудовуватися» від конкурентів, бути сучасними, і навпаки.

Література:

1. Романюк І.А., Мандич О.В., Сєвідова І.О., Бабко Н.М., Квятко Т.М. Рекламний менеджмент: навч. посібник. Харків: ХНТУСГ, 2020. 163 с.

2. Бабко Н.М., Мандич О.В., Сєвідова І.О., Квятко Т.М., Романюк І.А. (2020). Поведінка споживача: навч. посіб. Харків : ХНТУСГ, 165 с.
3. Ihnatenko M.M., Romaniuk I.A., Yatsenko Ya.I. Support of projects and strategies for development of rural green tourism enterprises by local communities and the state. Економічний вісник університету. Вип. 51. 2021. С. 7-13.
4. Романюк І.А. Характеристики основних компонентів діджитал-маркетингової стратегії компанії. Управління розвитком соціально-економічних систем: матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 червня 2022 р. Харків: ДБТУ, 2022. С. 379-381

Русова О.І.,
здобувач вищої освіти
Одеський аграрний університет,
м. Одеса, Україна
Левіна-Костюк М.О.,
к.е.н., асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

СТРАТЕГІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне аграрне підприємство представляє собою складну та динамічну соціально-економічну систему, що володіє комплексом взаємопов'язаних процесів, які у безперервному зв'язку здатні стати чинником підвищення його конкурентоспроможності. Складні умови функціонування, підвищений рівень нестабільності, непередбачувана поведінка конкурентів диктують необхідність підприємствам бути максимально мобільними та швидкими. Саме тому діяльність аграрного підприємства в сучасних реаліях повинна бути заснована на засадах постійного розвитку: інноваційного, економічного, організаційного, комунікаційного.

Метою статті є обґрунтування стратегії організаційного розвитку як основного чинника підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства в умовах швидкої зміни умов зовнішнього середовища.

В умовах невизначеності зовнішнього середовища особливої уваги агропідприємство повинно приділяти вибору власної стратегії. Класичні стратегії, в таких умовах є недостатньо ефективними, потребують змін та доповнень. В теорії стратегічного управління існує низка стратегій, які можуть бути використані у комплексі задля більшої результативності. Особливу увагу науковців серед цих стратегій має стратегія організаційного розвитку, що включає в себе крім класичних конкурентних стратегій, також і стратегії формування ефективної та оптимальної організаційної структури та бізнес-моделі [1].

Основні завдання стратегії організаційного розвитку представлено на рис 1.

Рис.1. Завдання стратегії організаційного розвитку

Джерело: розроблено автором за джерелом [2,3].

Для забезпечення ефективного розвитку аграрне підприємство повинно засновувати власну діяльність на постійному інноваційному розвитку, трансформувати організаційну складову, оптимізувати бізнес-процеси, при цьому забезпечуючи ефективний внутрішній комунікаційний процес. Саме стратегія організаційного розвитку покликана вирішити ці питання і вивести діяльність агропідприємств на якісно новий рівень, що сприятиме підвищенню загальної ефективності та зростанню конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Література:

1. Гаміє А.М Методичне забезпечення вибору стратегії організаційного розвитку підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 8. 2015. С. 344-347.
2. Mintzberg H., Lampel J., Ahlstrand B. *Strategy Safari: A Guided Tour Through The Wilds of Strategic Management*. New York. The Free Press, 2005. – 365с.
3. Підвальна О.Г., Швець А.Г. Управління організаційним розвитком організацій. *Економічні відносини*. 2010. URL: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/76062.doc.htm

Терещенко І.О.,

к.е.н., доцент

*Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

Комар В.П.,
здобувач вищої освіти СВО Доктор філософії
спеціальності 073 Менеджмент
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

META BUSINESS SUITE ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОСУВАННЯ РЕКЛАМНИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Одним з найефективніших каналів комунікації із цільовою аудиторією, громадськістю й іншими контактними групами на сьогодні є соціальні мережі. З року в рік кількість зареєстрованих користувачів зростає, присутність бізнесу підвищується, а конкуренція за увагу потенційного глядача-покупця загострюється. Тому алгоритми просування публікацій, рекламних звернень і бізнес-сторінок змінюються, а вимоги до контенту – підвищуються.

Найпопулярнішою соціальною мережею у світі є Facebook, а враховуючи належність WhatsApp, Messenger та Instagram компанії Meta, можна говорити про лідерство останньої у цій сфері із загальною кількістю зареєстрованих користувачів 7,5 млрд. З цього випливає необхідність дослідити особливості просування рекламних публікацій у соціальних мережах компанії Meta [1].

Одним із найсучасніших інструментів, створених для ефективного просування рекламних публікацій й бізнес-контенту, є Meta Business Suite. Для збільшення частки охоплення цільової аудиторії із персонального комп'ютера можна запланувати просування публікації на потрібну дату та час [2].

Однак, перш ніж почати, потрібно додати сторінку Facebook у свій бізнес-акаунт у програмі Business Suite і мати права на створення і запуск реклами на сторінці.

Щоб запланувати просування розміщеної публікації [2]:

1. Відкрийте Business Suite.
2. Натисніть «Публікації та історії» в меню у лівій частині екрана.
3. Знайдіть потрібну публікацію та натисніть «Просувати публікацію».
4. Введіть дані для націлювання рекламного оголошення. Компанія Meta буде автоматично використовувати зображення та текст з публікації, але можна змінити наступні параметри для детальнішого націлювання:
 - a. ціль (результат, який очікується від реклами);
 - b. аудиторію (оберіть рекомендовану аудиторію або створіть нову на основі заздалегідь визначених характеристик);
 - c. загальний бюджет (вказіть тип і розмір бюджету);
 - d. спосіб оплати (вказіть спосіб оплати, у разі потреби зможете змінити або оновити його);
 - e. місця розміщення рекламного звернення (виберіть, де буде транслюватися реклама: у Facebook, Messenger чи Instagram).
5. У розділі «Графік та тривалість» вкажіть дату і час початку показу, при цьому значивши тривалість показу в полях «Дні» або «Дата закінчення».

1. Коли все буде готове, натисніть кнопку «Запланувати». Інформацію про заплановане оголошення можна переглянути на вкладці «Реклама». Якщо ви вирішите скасувати просування, сама публікація не буде видалена.

Коли рекламне оголошення опубліковане зі сторінки підприємства чи компанії, його можна відредагувати змінивши деякі компоненти публікації, що просувається (наприклад, бюджет або тривалість показу, щоб ефективніше охоплювати цільову аудиторію) [2-5].

Однак, якщо публікація вже перевірена нейромережею та опублікована, ви не зможете відредагувати текст, зображення або відео. Для того, щоб змінити текст або рекламний креатив, створіть нову публікацію.

Щоб відредагувати рекламну публікацію, що просувається [2]:

1. Перейдіть на сторінку Facebook.

2. Натисніть «Центр реклами» у лівій частині екрана, а потім виберіть «Усі оголошення» в меню, що розкривається.

3. Знайдіть потрібну публікацію та натисніть на неї. Назви публікацій, що просуваються, згруповані в залежності від обраної цілі. Наприклад, якщо ви вибрали мету «Отримати більше переглядів відео», ваше оголошення називатиметься «Перегляди відео».

4. Натисніть «Редагувати оголошення» в розкривному меню та внесіть потрібні зміни. Ви можете змінити наступні установки: рекламний креатив (дати URL-адресу, текст, зображення та відео для реклами); цільову аудиторію (рекомендовану або створіть нову на основі визначених характеристик детального таргетингу); денний бюджет (виберіть рекомендований або вкажіть бюджет самі); термін дії (оберіть один із запропонованих часових проміжків або введіть дату закінчення показу самостійно); спосіб оплати (перевірте та редагуйте спосіб оплати). Коли все буде готове, натисніть кнопку «Зберегти зміни».

За допомогою Meta Business Suite можливе і видалення публікацій, що просуваються. Якщо видалити рекламну публікацію, що просувається, показ відразу ж припиниться, а результати її ефективності не будуть доступні. Щоб видалити публікацію, що просувається:

1) Перейдіть на сторінку Facebook.

2) Натисніть «Центр реклами» в меню в лівій частині екрана і виберіть «Усі оголошення» в меню, що розкривається.

3) Знайдіть активну публікацію, що просувається, і натисніть «Подивитися результати».

4) Виберіть «Видалити оголошення» в меню, що розкривається.

5) Натисніть «Підтвердити» у спливаючому вікні.

Успішність публікацій вимірюється по-різному. Основні метрики для виміру ефективності того чи іншого типу рекламних публікацій [2-5]:

– Публікації із зображенням та/або текстом (метрика: взаємодія із публікацією – загальна кількість дій, які люди виконують із вашою рекламою).

– Відеопублікація (метрика: перегляди ThruPlay – кількість переглядів відео до кінця або принаймні протягом 15 секунд).

– Публікація з кнопкою із закликом до дії (метрика: кліки за посиланням – кількість кліків за посиланнями в рекламі, що направляють у місця призначення або на ресурси у мережі Facebook та поза нею). Для реклами, спрямованої на збільшення кількості переглядів профілю Instagram, до кліків за посиланням відносяться кліки за заголовком оголошення або коментарями, що ведуть у профіль рекламодавця.

– Публікація про захід із квитками (метрика: кліки за посиланням – кількість кліків за посиланнями в рекламі, що направляють у місця призначення або на ресурси у мережі Facebook та поза нею). Для реклами, спрямованої на збільшення кількості переглядів профілю Instagram, до кліків за посиланням відносяться кліки за заголовком оголошення або коментарями, що ведуть у профіль рекламодавця.

– Публікація про захід без квитків (метрика: відповіді на запрошення – кількість людей, які вибрали «Цікаво» або «Піду» для вашого заходу в результаті перегляду реклами).

Для того, щоб подивитися результати рекламної публікації, що просувається, перейдіть на сторінку Facebook та натисніть «Центр реклами» в меню в лівій частині екрана і виберіть «Усі оголошення» в меню, що розкривається. Знайдіть активну публікацію, що просувається, і натисніть «Подивитися результати».

Таким чином, використання Meta Business Suite дає можливість детально націлювати рекламу на конкретну аудиторію, розміщувати публікації й контролювати їх результативність, що забезпечує підвищення ефективності маркетингової діяльності підприємств, ФОП, установ й організацій у соціальних мережах.

Література:

1. Рейтинг: Найпопулярніші соціальні мережі у світі та кому вони належать URL: <https://uaspectr.com/2021/12/12/najpopulyarnishi-sotsialni-merezhi-u-sviti-2022/>(дата звернення: 08.11.2022).

2. Meta Business Suite. URL: <https://business.facebook.com/latest/home> (дата звернення: 08.11.2022).

3. 2021 Digital Marketing Trends: The New vs the Tried and True. URL: <https://www.wordstream.com/blog/ws/2021/03/26/digital-marketing-trends-2021> (дата звернення: 09.11.2022).

4. Ігнатенко Р. Технології таргетингової реклами: сутність та ефективність. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2022, 1(42), С. 428–435.

5. Ads Manager. Створюйте рекламу та керуйте нею на комп'ютері або мобільному пристрої. URL: <https://www.facebook.com/business/tools/ads-manager> (дата звернення: 28.09.2022).

Торяник А. І.,
*здобувач вищої освіти СВО Магістр ОПП Бізнес-адміністрування
спеціальності 073 Менеджмент*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБУТОВОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

За сучасних умов формування збутової політики підприємства є одним із важливих аспектів його менеджменту. Етап, за якого керівники суб'єктів господарювання займалися лише виробничими питаннями, не приділяючи достатньої уваги процесу реалізації продукції, закінчився остаточно

Доведено, що оцінювання збутової діяльності залежить від рівня методичного та інформаційного забезпечення, об'єктивності кількісних, кількісно-якісних і якісних параметрів, а результативність – від її організації й управління системою збуту [3, с. 118-119].

Ефективність збутової політики зазвичай можна визначити за допомогою організаційних показників, функціональних показників і показників ефективності.

Перша і друга групи показників відображають налагодженість системи, а третя – функціональний результат (ефективність прийнятих рішень).

Вивчаючи механізм формування збутової політики підприємства, особливо варто звернути увагу на наступні ключові властивості: безперервність; циклічність; залежності ефективності управління від послідовності його етапів; динамічність; стійкість.

Ефективність формування збутової політики багато в чому залежить від особливостей самого ринку, виду продукції, галузевої приналежності тощо. Однак, основними напрямками, за якими доцільно здійснювати збутову діяльність є [2, с. 414-418]:

- визначення стратегії збуту та політики організації каналів збуту;
- вибір систем та методів збуту і відповідних типів каналів;
- створення мережі посередницьких, оптових точок;
- визначення маршрутів товаропросування, організація і транспортування та вантажно-розвантажувальних робіт;
- забезпечення ефективності збуту.

Збутова політика повинна максимально відповідати потребам покупців і забезпечувати найбільшу зручність, враховуючи при цьому елементи конкурентного тиску, присутні у політиці й практиці збуту.

Очевидно, якщо збутова політика конкурента є більш ефективною, виробнику для підвищення конкурентоспроможності доведеться або піти з ринку, або радикально модернізувати всю систему збуту, або змінити виробничо-збутову спеціалізацію.

Саме тому, стратегічне управління збутом – це єдиний спосіб успішної діяльності бізнесу. Це означає налагодження довгострокових відносин, швидке реагування на зміни ринку, збереження позиціонування продукту та обсяг продажів, а також отримання численних конкурентних переваг [1, с. 171].

Для досягнення найкращих результатів у сфері вдосконалення збуту рекомендується постійно контролювати маркетингові параметри, такі як потреби споживачів, асортимент продукції та відповідне ціноутворення, налагодження системи розподілу та ефективного стимулювання.

Таким чином, ефективність збутової політики визначається як ефективність розробки та впровадження заходів, які спрямовують збутову діяльність на забезпечення ефективності, а збутова діяльність визначається співвідношенням отриманих результатів до досягнутих витрат.

Діагностика ефективності збуту передбачає аналіз факторів, що впливають на відхилення фактичних показників від планових, співвідношення «ціна – якість» продукції, а також забезпеченості складськими приміщеннями для продажу продукції в умовах найвищої ціни, дебіторської заборгованості за відвантажену продукцію, витрат на використання технічних засобів обслуговування покупців, цінової конкурентоспроможності тощо.

Кількісну оцінку ефективності збутової діяльності здійснюють шляхом порівняння динаміки та визначення темпів зміни і відхилень показників

Отже, ефективність збутової політики окреслюється дієвістю розроблених і реалізованих заходів, які спрямовують збутову діяльність на забезпечення ефекту, а збутової діяльності – визначається співвідношенням одержаних результатів до витрат на їх досягнення.

Література:

1. Воронько-Невіднича Т.В., Коваль В.А. Особливості розробки та обґрунтування збутової стратегії агроформування. *Наукове забезпечення економічного розвитку, правового регулювання і управління в агропромисловому комплексі*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава: ПДАА, 2019. 253 с. С. 170-172.

2. Ключник А.В. Збутова політика та її значення у розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 414-418. URL: <http://global-national.in.ua/issue-4-2015/12-vipusk-4-berezen-2015-r/596-klyuchnik-a-v-zbutova-politika-ta-jiji-znachennya-u-rozvitku-zovnishnoekonomichnoji-diyalnosti-pidpriemstva>.

3. Халіна В.Ю., Корсунський Г.Ю. Місце системи збуту у маркетинговій діяльності підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 4. С. 116-119.

Філатова М.О.,
здобувач вищої освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Орлова Н.В.,
к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕСУ ЗА ДОПОМОГОЮ ФРАНШИЗИ НА ПРИКЛАДІ СИДРЕРІЇ «БІЛИЙ НАЛИВ»

Сьогодні на розвиток бізнесу впливає безліч факторів, як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, адже в сучасних ринкових умовах для підприємця існує безліч викликів, виникають нові причини для появи ризиків, що зумовлює необхідність активної адаптації підприємств. Для цього компанії постійно займаються інноваційною діяльністю, дослідженнями та розробками, виходять на нові ринки та впроваджують нові продукти, проте й не покидають та розвивають свою основну діяльність. Після того, як бізнес перетнув точку беззбитковості і отримує прибуток, який можна вкладати в подальший розвиток, підприємці часто приймають рішення про масштабування діяльності для того, щоб збільшувати та максимізувати прибуток. Проте розширення бізнесу прямо залежить від наявних можливостей та потужностей підприємства, а також наявної бази знань у вигляді трудових ресурсів. Тому для досягнення основної цілі – максимізації прибутку за рахунок масштабування бізнесу, необхідна адекватна оцінка положення підприємства на ринку та аналіз наявного ресурсного потенціалу і виробничих можливостей.

Масштабування бізнесу означає розвиток бізнесу шляхом розширення діяльності для отримання більшого прибутку. Дане розширення може відбуватися різними способами. Це масштабування з точки зору розширення наявних потужностей на існуючому виробництві. Тобто збільшення кількості випуску продукції, збільшення кількості одиниць обладнання, розширення асортиментної позиції та виробництво нових для компанії товарів [1].

Масштабування бізнесу дозволяє компанії захопити більший обсяг ринку, зробити власну торгову марку більш пізнаваною та закріпити власний імідж у конкурентному середовищі. Проте дані переваги можуть існувати лише за умови повного дотримання концепції бізнесу в процесі масштабування та перетворення підприємства у стійку систему, діяльність якої можна буде побудувати на основі прогнозів. На сьогодні існує багато способів розширення бізнесу – це відкриття нових торгових точок, створення мережі, заснування інтернет-магазинів, вихід на нові ринки, в тому числі і на міжнародні, або розробка франшизи.

Деякі науковці розглядають франчайзинг у вузькому значенні ліцензійної угоди або угоди, що має схожі з ліцензійною угодою ознаки. Так, Г. Андрощук і В. Денисюк трактують франчайзинг як угоду, «при якій виробник або

одноосібний розповсюджувач продукції чи послуг, які захищені товарним знаком, дає ексклюзивні права на розповсюдження на певній території своєї продукції або послуг» [2]. Британська асоціація франчайзингу наводить таке визначення: «контрольна ліцензія видана однією особою іншій» [3].

Отже, франчайзинг – це встановлення певного виду відношень між ринковими суб'єктами, коли одна сторона передає іншій право користування власною концепцією бізнесу, використовуючи готову бізнес-модель та наявні технології і інструменти. При цьому друга сторона отримує право діяти від свого імені, проте зобов'язується дотримуватися всіх заздалегідь визначених правил ведення бізнесу та ділової етики.

У даному дослідженні для розгляду процесу масштабування бізнесу за допомогою франшизи взято за приклад сидрерію «Білий налив».

«Білий налив» – це перша унікальна українська сидрерія. Основою концепції закладу є шампанізовані яблучні напої – сидр, наливки та пунш, які коштують близько 1 євро, тобто заклад позиціонує себе як «one euro bar». Ще однією особливістю закладів є оптимізація процесів обслуговування, метою якої є досягти швидкості виконання замовлення, що не перевищує 3 хвилин. Концепція закладу розроблялася більше двох років, надихаючись сидровою культурою Європи.

Перший «Білий Налив» відкрився у Києві на Хрещатику у 2018 році. Сьогодні в Україні працює понад два десятки закладів формату: у Києві, Львові, Одесі, Харкові, Житомирі, Івано-Франківську, Дніпрі, Павлограді, Вінниці, Сумах, Кропивницькому, Кривому Розі, Хмельницькому та Чернігові [4].

Щодо умов франшизи «Білого наливу», то партнер платить вступний внесок в розмірі \$ 25 000, на зовнішній ринок – \$ 50 000. Інвестиції становлять \$ 60 000 – \$ 80 000. Щомісяця партнер оплачує роялті в розмірі 5%. «Білий налив» надає партнеру бізнес-модель: фудкост, штатний розклад, операційні витрати. Термін окупності від 10 до 24 місяців, при цьому заклад повинен працювати з такими показниками: приблизно 1000 відвідувачів на день, середній чек – 125 гривень, торговельний обіг – 1,5-2 млн грн на місяць, рентабельність – щонайменше 25%. Підготовка персоналу здійснюється за допомогою комплексної програми. Необхідна кількість персоналу становить 8 – 14 осіб [5].

Отже, умови використання франшизи «Білого наливу» є досить простими та прийнятними, а концепція бізнесу сучасною та цікавою. В порівнянні з іншими барами «Білий налив» має модернізований моноформат закладу, неповторні рецепти та високі стандарти обслуговування. Термін окупності є порівняно невеликим, проте власники франшизи попереджають про середній рівень ризику, який в основному пов'язаний із зовнішніми екстерналіями та мінливістю сучасного світу.

Завдяки використанню такого інструменту масштабування бізнесу як франчайзинг, кількість закладів «Білий налив» за 4 роки досягла позначки у більше ніж 30 закладів в Україні, та 1 заклад у Білорусі.

Франшиза є одним з найефективніших інструментів масштабування бізнесу. Процес розширення діяльності підприємства сьогодні найчастіше відбувається двома шляхами: відкриття нових філіалів або створення Інтернет-платформ для торгівлі та іншої діяльності. Проєкт «Білого наливу» завдяки своїй унікальній концепції та цікавому формату досить швидко зміг окупитися і вже за 4 роки масштабував свою діяльність до 30 закладів, при цьому франшизу даного бренду продовжують використовувати і надалі.

Література:

1. Вертелецька О. М. Розвиток підприємства на основі стратегії масштабування бізнесу. Збірник тез доповідей учасників декади студентської науки «Наукові барви» у межах 87-ої наукової студентської конференції, 2020. 82 с.
2. Бедринець М. Д., Сурженко А. В. Фінансовий менеджмент у малому бізнесі : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 352 с.
3. Варналій З. С. Основи підприємництва. Київ : Знання-Прес, 2002. 239 с.
4. Новий заклад. Київ: «Білий Налив» — сидрерія біля фунікулера на Поштовій. Інтернет-джерело: <https://posteat.ua/obzory/de-svyatkuvati-den-narodzhennya-v-kiyevi-restorani-dlya-osoblivogo-svyata/> (дата звернення: 14.09.2022)
5. Франшиза Білий Налив. Огляд Ресторану. Ресторани Діми Борисова. Інтернет-джерело: <https://proriat-franchise.com/uk/franshiza-blij-naliv-oglyad-restoranu-restorani-dmi-borisova/> (дата звернення: 14.09.2022)

Хало О.М.,

здобувач вищої освіти

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

Воронько-Невіднича Т. В.,

к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Стратегічне управління є ключем до успіху будь-якої організації, що працює у непередбачуваних і ризикованих умовах зовнішнього середовища.

Безумовно, за умов повномасштабного вторгнення в Україну стратегічне управління підприємством вимагає переосмислення та переорієнтації стратегії. Адже продумане та налагоджене створення системи стратегічного управління відіграє вирішальну роль у контексті визначення розвитку як національного пріоритету і для окремих підприємств, галузей, так і для економіки в цілому.

Сутність стратегічного управління підприємством агропродовольчої сфери полягає в реалізації завдань, пов'язаних зі стратегічним аналізом, розробкою, реалізацією та контролем за виконанням стратегії, досягненням переваг на ринках; розкриттям перспективних напрямів господарської діяльності; забезпеченням поставлених цілей з урахуванням найважливіших умов досягнення конкурентної переваги; розробкою та впровадженням системи стратегій тощо.

Для вибору ефективної стратегії розвитку або формування власного стратегічного плану управління підприємством необхідно, щоб керівники, які приймають стратегічні рішення, володіли навичками стратегічного менеджменту. Управлінці повинні розуміти принципи формування стратегії та аналізувати чинники, що впливають на внутрішнє та зовнішнє бізнес-середовище діяльності, яке характеризується надзвичайною динамікою, хаотичністю, непередбачуваністю наслідків тощо.

Водночас стратегічне планування залишається важливим інструментом, що стосується не лише локації виробництва, а й соціальних, екологічних аспектів агропродовольчої діяльності. Одночасно, у фокусі уваги суб'єктів господарювання знаходяться питання зайнятості та підвищення (збереження) рівня життя населення, а також функціонування сільських територій; ресурсозбереження та відтворення навколишнього середовища.

Низка дослідників відзначають, що основними причинами неефективної реалізації стратегії у підприємствах агропродовольчої сфери є [1-4]:

- невідповідність існуючих організаційних структур, які слабо адаптуються до змін залежно від обраної стратегії та обґрунтування стратегічних змін;
- нерозуміння керівниками завдань і термінів досягнення цілей (необхідних змін);
- відсутність досвіду та необхідної кваліфікації менеджерів, фахівців зі стратегічного управління (особливо, антикризового);
- неготовність менеджерів до подолання опору, пов'язаного з стратегічними змінами;
- низька ефективність механізмів моніторингу результативності стратегій і внесення необхідних коригувань при виявленні відхилень;
- недостатнє вирішення питань визначення, забезпечення й розподілу ресурсів, необхідних для реалізації стратегії (фінансових, інформаційних, людських та часових);
- відсутність системи колективного прийняття рішень щодо напрямів стратегічного розвитку підприємства;
- відсутність відповідальності команди за досягнення стратегічних цілей протягом усього періоду реалізації;
- значні витрати, пов'язані з потребою у переорієнтації виробництва та реалізації окремих видів продукції (послуг);
- значна диференціація продукції за асортиментом, каналами збуту та просування на ринок;

– неефективність збутової діяльності, нерозвиненість маркетингової діяльності тощо.

Отож, Україна сьогодні перебуває у вирі воєнних, економічних, політичних подій, які продукують масштабування діапазону невизначеності зовнішнього середовища як на рівні країни, так і на рівні господарюючих суб'єктів. Саме з цієї причини дотримання принципів стратегічного управління, своєчасне коригування поставлених цілей стає запорукою функціонування підприємств національної економіки.

Література:

1. Березіна Л.М., Воронько-Невіднича Т.В., Логінська І.Я., Шкурупій К.Є. Ключові аспекти управління розвитком агропродовольчої сфери в межах національної економічної стратегії – 2030. *Modern Economics*. 2021. № 30. С. 34-38. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-05).

2. Воронько-Невіднича Т.В., Биченко С.Я., Прокопенко Н.О., Каплун Ю.В. Тенденції, що визначають розвиток стратегічного управління у підприємствах агропродовольчої сфери за сучасних умов. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2021. Вип. 46. С. 54-61. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2021.46.0.3652>.

3. Кустріч Л.О. Економічна оцінка впровадження інноваційних стратегій у діяльність підприємств сільського господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 36-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2018_1_8.

4. Постол А.А. Удосконалення стратегічного управління аграрних підприємств на засадах планування, маркетингу та конкурентних переваг. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 7. С. 135-139. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Postol-A.A.pdf>.

Bondarenko V.P.,

the teacher of Kharkiv specialized school of I-III degrees №87 of Kharkiv city council of Kharkiv region, the master's student, speciality 281, Kharkiv State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine

Nagaev V.M.,

the doctor of Pedagogical Sciences, the professor of the department of management, business and administration of Kharkiv State Biotechnological University, Kharkiv, Ukraine

THE PROBLEM OF THE QUALITY AND EFFICIENCY OF EDUCATIONAL INSTITUTION MANAGEMENT

Education in all countries of the world is seen as the corner stone of the development. It forms the basis for literacy, skills acquisition, technological

advancement as well as the ability to harness the natural resources of the environment for development. To be able to actualize this, the school organization must be properly managed. The school is an organization of complex activities which are carried out by people and are coordinated by different persons. Thus, management is necessary in school to coordinate the various activities of the units for goal achievement. Management in school entails working with and through teachers, non teaching staff and pupils or students to get things done effectively. School management has its attention primarily on the school. It is more concerned with the institution, its goals, policies and execution of these policies. In school management, the primary aim has to do with the improvement of teaching and learning, and all the activities of the school. The functions of management in school are performed by the schools heads known as the school manager.

The problem of the quality of management is the key to the quality of education. Quality is designed to make management able to ensure the optimal level of functioning and development of the educational institution, all its systems and indicators. The generally accepted definition of the concept of quality is as follows: it is a set of characteristics of an object that belongs to its ability to meet the established and anticipated needs of customers. To understand what the quality of management should be, it is necessary, first of all, to find out who the clients of this type of activity are. The customer is a user of the services. It is advisable to attribute and divide the following clients of educational management into two groups: external clients: authorities, founders, education departments, the public, scientific and training centers, partners, sponsors, etc. organizations that cooperate with the head of the educational institution; internal clients: teaching staff, support staff, students' and parents' team, heads of educational institutions. Each group of clients has their own interests in the quality of management. Although clients have the opportunity to influence on different degrees, but they are all dependent on the quality of management decisions. For a deeper understanding of the importance of management quality, it is also necessary to find out what exactly is the product of this activity. We agree with O.M. Moiseev that the main products of management are management decisions and organization of interaction. However, a reasonable, competent decision and a brilliantly conducted seminar are not yet indicators of the quality of the results of the manager's activities. The result is what was obtained after performing a certain work, the result (S.I. Ozhegov) and the final conclusion, the solution (V.I. Dahl). V.V. Goncharov, describing the criteria for the effectiveness of management, comes to the conclusion: the assessment of the effectiveness of the management of firms cannot be limited to the assessment of management activities in itself, since the criterion for this assessment is the performance of the firms themselves. Thus, if the management system of an educational institution serves its interests, then the assessment of its success should be carried out by: the actual indicator of the control system; the result of the controlled object. It is stated that management is not the end in itself, and the assessment of management cannot be divorced from the results of an educational institution. Nevertheless, we consider it erroneous to evaluate management only on the basis of the results of the school's life. It is necessary not to lose the entire complex range of management activities, to determine the links

between management products and their impact on the results of school activities, to establish the contribution of management to these results. The methodological basis of management quality is systematic, situational and optimization approaches. This means that the quality of management will be determined by: a) goals, objectives, objects and subjects of activity; b) variable factors of the external (socio-economic conditions) and internal (motives, education) environment; c) adequate to the situation methods, techniques, forms of management that will give the best results. The quality of management concerns: the quality of the manager's work; the quality of the management system; the quality of management interaction in the system "subject-object of management"; quality of management decisions; quality of management results. The quality of management is significantly influenced by the determining factors of a professional modern manager: professional inquiry, professional suitability, professional competence, professional satisfaction, professional success. The criteria for assessing the quality of management activities are: achievement of the goals and objectives; concern for the dignity, honor, health of people; improving the working conditions of staff; improving their own competence and professional staff; actualization of business interest among subordinates to innovations; creating conditions for the prospective development of the organization. The performance category is related to performance.

Productivity is the nature of the activity, which shows the relationship between the usefulness of the results obtained over a certain period of time and the associated costs. Efficiency – means a characteristic that reflects the relationship between achieved and possible performance. According to E.M.Muravyov and A.E.Bogoyavlenska, the conditions for effective management of an educational institution are as follows: if the school as a system is scientifically based, if the management as a system is scientifically based, if the management is aimed at the development of an educational institution, if there are alternative management solutions and the ability to choose the best, if the school principal knows the real state of the managed system, if the director monitors changes in the state of the educational process, understands the factors that provide them, if the director understands and explains the nature of the interaction of the educational institution with the external environment, if the manager optimally selects resources, if the manager owns and knows how to model in the system of management methods and technologies, if the director has clear criteria for effectiveness in the activities of the educational institution and constantly monitors them,

Given the in-depth analysis of scientific research on the management and practice of managing educational institutions, we came to the conclusion that the main means of improving the efficiency of management activities can be considered the achievement of the following properties of management systems: value nature of management; adaptability of management; relevance; prevention; predictiveness; consolidating, unifying character; consistency with other systems of the organization; innovation, creativity; democratic character; personality-oriented orientation; flexibility, mobility; reflexivity, orientation to self-esteem, self-correction, self-development.

References:

1. Alekseenko T. Structural and functional analysis of quality management of training specialists at the university . Issue. 224. P.3 – 9.
2. Berd P. Time-management: Planning and time control M.: Fair-Press, 2018. 281 p.
3. Zinchuk N.A. Formation of analytical competence of future managers in higher educational institutions: autorep. Dis. for the sciences. degree of cand. ped. Sciences: special. 13.00.04 "Theory and methods of vocational education" . Kyiv, 2010. 23 p.
4. Kalyuzhny A.A. Psikhologiya shapiya odytika uchitel'ya.M.:Vlados, 2018. 391p.
5. Marmaza O.I. Innovative management .Kh.: Planeta Print LLC, 2016. 197 p.
6. Marmaza O.I. Motivation and stimulation of staff as a basis for management quality .School management. 2017. №16-18. P.62 – 66.
7. Marmaza O.I. Fundamentals of management theory . Kh.: Planeta-print LLC, 2018. 139 p.
8. Marmaza O.I. About the one who leads to the success of others . Postmethodics. 2017. № 2-3. P.101 – 104.
9. Marmaza O.I. Implementation of the facilitator function of the head in the process of developing the strategy of the educational institution. School management. 2007. № 19-21. P.2 – 4.
10. Marmaza O.I. Strategic management . Kh.: Planeta-print LLC, 2018. – 103 p.
11. National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021 [Electronic resource]. Access mode: <https://cutt.ly/cyjHJkG>

Lesan Victor,
PhD student, State University of Moldova?
Republic of Moldova

THE PHENOMENON OF MIGRATION—FACTOR OF INFLUENCE ON THE ECONOMY

With the intensification of the flow of migrants, the concern of most states about the problems created by these processes also increased. The International Labor Organization confirms that currently the extent of this phenomenon is not sufficiently known and there are no reliable statistical data that would reflect the proportions of migration in the world and allow its correct assessment for the development of appropriate policies.

This phenomenon is quite complex because it is not only a movement of the population, but also involves different aspects approached from the perspective of several disciplines, such as sociological, cultural, anthropological, historical, psychological, economic, demographic, geographical, methodological, religious and

ideological, legal and political, diversified due to the goals pursued by migrants (work, studies, business, family), which generate negative visions (racism, xenophobia, discrimination, segregation, social marginalization, poverty and human trafficking) and positive visions (cooperation, development through remittances, pluralism, diversity, tolerance, economic growth and mobility).

The growing interest in migration, especially international migration, since the early 1990s of the 20th century hides the fact that migration is not a unique feature of our time. The migratory movements of the population can be observed since the beginning of human history. These are represented by fleeing natural disasters, adverse climatic conditions, famine, territorial aggression by hostile communities and other forms of displacement.

Migration processes are also said to represent, as a rule, mass population transfer processes associated with a change of place of residence. In the opinion of S. Huntington, if demography is fate, then population displacement (ie migration n.n.) represents the engine of history.

In most discussions about migration, the starting point is usually the numbers. Understanding the scale changes, emerging trends and demographic shifts linked to global social and economic transformations such as migration helps us understand the changing world we live in and plan for the future. The current global estimate is that there were approximately 281 million international migrants in the world in 2020, which equates to 3.6% of the global population.

Overall, the estimated number of international migrants has increased over the past five decades. The total estimated number of 281 million people living in a country other than their country of birth in 2020 was 128 million more than in 1990 and more than three times the number estimated in 1970.

The growing interest in comparative analyzes of migration has led to a variety of attempts to assess and compare countries' migration policies and governance, including immigration, emigration and integration. This effort is also enshrined in the Sustainable Development Goals (SDGs). In SDG target 10.7., the member states of the United Nations (UN) commit to facilitate by 2030 "orderly, safe and responsible migration and mobility of people, including through the implementation of planned and well-managed migration policies".

Migrant-receiving economies link migration to economic development through labor market audits and "critical skills lists". For migrant-receiving countries, linking inward migration to economic development requires governments to attract workers who can fill identified labor and skills gaps.

Canada, Germany and South Korea are all making proactive efforts to stimulate migration for economic development purposes. Canada's federal government works with the provinces to identify labor shortages and uses a related point system to govern flows, while Germany's Federal Employment Agency publishes lists of in-demand occupational groups and notifies qualified foreign professionals about career prospects in Germany through the Make it in Germany program. South Korea sets quotas for workers each year based on labor market demand and the 2013-2017 immigration plan (implemented by 17 agencies) which includes measures to facilitate

visa access for academics and professionals, upgrade foreign workers' skills and attract more "investor" immigrants.

Despite the growing interest in migration issues, it is not yet possible to systematically analyze immigration policies over time and across a large number of countries. It is important to understand the benefits of the participation in these processes of the public administration, civil society and the scientific community, for the current purpose of transforming migration into a resource for development, improving the situation of migrants, their awareness, security, involvement in community life or vice versa, assistance in the reintegration of migrants who return by setting up their own business or job. A significant role is played by providing information and other services for migrants, creating investment and opportunities for returned migrants, developing relations with the Diaspora for better use of their resources for the development of the homeland, as well as strengthening the link between host countries and countries of origin and so on

In many countries, migration is perceived as a problem that needs to be solved. However, it is important that migration is perceived by the public administration, responsible for the implementation of migration policy and society as a whole, as a resource that should be used for development, we can hardly expect that the positive potential of migration will work in the benefit of the country and society. And the most important consequence of population movement, from the point of view of a country's economic activity, is represented by remittances. In the situation where the main reason why the migrant chose to leave his native country is to support his family and cover his primary needs (food, house, clothing, etc.), he decides to periodically send a sum of money to the family, so that these needs are met and the quality of life of the family members improves. In many cases, the migrant chooses to send money to the family for the health and support of the children's education. In the case of families with a volatile income, the decision is made that a family member is sent to another country to financially support the household. Thus, the cost of migrating to another country is initially borne by the whole family, in exchange for obtaining an income from remittances for a temporary period. Migrants can choose to leave their country of origin only to save the income obtained abroad, in order to later invest it either in the country of destination or in the country of origin. Thus, the remittances sent by migrants are not used for consumption, but are part of a long-term strategic behavior of the migrant, namely that of making an investment. The decision to invest in the country of origin or the country of destination is influenced by factors such as: the level of inflation, macroeconomic stability, the environment conducive or not to invest, the need for an investment in the respective market.

References:

1 Romania's statistical yearbook. [Statistical Yearbook of Romania]. Bucharest, National Institute of Statistics, 2006-2018.

2 Bantuș Igor, Bantuș, Mariana, History of the State and Law of the Republic of Moldova, Chisinau, 2001—page 35

3 Burian Cristina, The phenomenon of migration and the legal status of foreigners in public international law, Inst. Of History, State and Law of AȘM,

USEM, the Association of Internal Law from the Republic of Moldova—Chisinau, CEP USM, 2010—192 pages (p.37)

4 Cernea Emil, Molcut Emil, History of the Romanian State and Law, Edit Press Mihaela S.R.L., Bucharest, 1999, page 21 7. Vlăsceanu Lazăr (coord.) s.a., Sociology, -Iași: Polirom, 2011-page. 800

5 Cămărășan, Vasile-Adrian. Migration and European policies. [Migration and European Policies]. Cluj-Napoca: CA Publishing, 2013.

6 Daianu, D., ed. Balance of payments financing in Romania. The role of remittances. Bucharest: Romanian Center for Economic Policies, 2002.

7 Ehrenreich, Barbara, Russell Hochschild, Arlie. Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy. New York: Henry Holt and Company, 2004.

8 Constantin Solomon, PhD in political science, university professor, Academy of Public Administration "Public administration in the Republic of Moldova in the context of migration processes".

9 Moșneaga Valeriu "Migration and development: political-legal aspects", Chisinau, 2017

10 Hein de Haas, Katharina Natter, Simona Vezzol "Compiling and coding migration policies: Insights from the DEMIG POLICY database", 2019

11 Portes A. Migration and Development: Reconciling Opposite Views, "Ethnic and Racial Studies", vol. 32, 2009, no. 1, pp. 6–17.

Serhiienko Serhii

Specialist of the educational and methodological department of distance learning technologies of the Center for Information Technologies in Education of the Institute of Postgraduate Education, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

MODERN FEATURES OF THE SELECTION OF TOOLS FOR OVERCOMING RESISTANCE TO INNOVATIVE CHANGES AT THE ENTERPRISE

The current state of the economy and its globalization, war, financial crises, increased competition, as well as the acceleration of the pace of scientific and technological progress stimulate comprehensive innovative development of enterprises. In order to maintain competitive positions, high quality of manufactured products or provided services, a good corporate image both in the internal and external arena, enterprises are obliged to carry out strategic innovative changes. In such operating conditions, enterprises face an extremely important issue of adaptive and flexible management of strategic innovative changes. The effectiveness of such management depends on the quality planning of the process of implementing strategic innovative changes at the enterprise and the formation of its development strategy.

One of the directions for solving this situation is the improvement of management decision-making processes in order to overcome the resistance of

personnel to strategic innovative changes, which can ensure the effective functioning of the enterprise and its stable development in the future. The use of effective tools for managing strategic and innovative changes allows not only to increase the adaptability of the enterprise to the external environment, but also to successfully develop its internal environment.

References:

1. Сергієнко С., Кочетков О. Дослідження чутливості управління ресурсним потенціалом до зміни нерегульованих параметрів виробництва. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2022. Випуск № 2 (88). Частина 2. С. 40-47.

2. Zos–Kior M. V., Ilin V. Y., Kyryliuk I. M., Solod O. V. Digitalization in Realization of Ecological and Economic Principles of Managing Sustainable Development of Agrarian Enterprises. *Механізм регулювання економіки*. 2020, № 2. С. 29-37.

Zamsa A.,

*Graduate student of Academy of Public Administration,
Republic of Moldova*

Popovici A.,

*Scientific Advisor, Associate Prof., Ph.D.
Republic of Moldova*

PROFESSIONALIZATION OF THE CIVIL SERVICE

The professionalization of the public function consists in an extensive process of attracting, selecting and creating within the public institutions a body of specialized and competent officials according to the field of activity, which will lead to the achievement of special performances in public institutions through the application of modern techniques, mechanisms and innovative approaches in response to citizen's expectations.

Therefore, a priority aspect in triggering the process of reforms in the public sector and a major change that will be emphasized is the creation and development of a professional body of civil servants, politically neutral and who take responsibility for both the implementation of the legislative framework in force, but especially in terms of achieving the fundamental objective of the public administration.

Professional performance and improvement of professional training of civil servants and personnel involved in public institutions have become a pressing necessity in many public institutions in many countries. Thus, in Western countries, the process of professionalization of public management began with the redefinition of the activity of selecting candidates for public positions. The purpose of this process is to identify the best person for a civil servant career based on their skills and abilities.

It should be taken into account that the mechanism for recruiting competent people starts with the human resources department within the institutions, which needs to be reformed first. Thus, the human resources subdivision is responsible for

recruitment, selection, development, advancement, promotion and all other processes related to the personnel employed in the administrative entities of the State.

In recent years, reality has shown that in all Western countries there is an huge need for training and improvement of the training of holders of positions and public management positions.

An important objective aims at the development of the career system, paying particular attention to the development of the skills and experience of capable people working in public authorities and institutions. Over time, these categories of people are given greater powers to carry out a varied range of activities even in different institutions or public authorities to create a body of civil servants with a systemic vision and a greater degree of flexibility.

The competence framework model proposed by the World Bank (* World Bank (2020) - Proposal for the competence framework, page 21-23.) for the public administration in Romania recommends the use a unique general competence framework, adapted to the country's context (conceptualization of good performance, societal and digitalization requirements, social expectations, degree of maturity of already implemented reforms). In a later phase, after the legislation and implementation of the general competence framework, it is necessary to develop specific competence frameworks for each type of post, taking into account the needs of each, the specifics of the field of activity and the hierarchical level/administrative level of the institution. A clear distinction is made between the skills required for all civil servants at all levels - called "basic (general) skills" and the skills needed only in a specialized field of activity - called "functional (specific) skills". For executive-level positions, three groups of basic skills are proposed (personal effectiveness, interpersonal effectiveness and social responsibility), and for management positions, five groups of skills are provided (the three related to executive functions, to which two groups are added) of competencies related to managerial and leadership skills). Each group of skills corresponds to a set of skills adapted to the level of each function (execution, technical manager, manager, senior civil servant), correlated with the increase in the degree of complexity of these skills (expert, advanced, professional) and with the proposal to simplify the classification positions.

In Denmark there are three major coordinates of the process of modernization of the civil service. The first is the professionalization of the function through which the efficiency of public services and the system of their provision is used. The second major coordinate is the privatization of public services in order to make them profitable. The third coordinate concerns the remuneration of civil servants according to the individual performances obtained and the degree of achievement of the objectives.

In Switzerland, the professionalization of the civil service is strongly supported by the introduction of a specific system of "specific indicators", defined exclusively for political representatives integrated into the structure of the administrative system and public management. Thus, it is possible to measure the efficiency of the system and the effectiveness of those who respond for important political decisions.

Another important step that Western democracies have taken in terms of the professionalization of civil service has been to motivate civil servants to become

good professionals. All the states of the European Union consider this process difficult, because it is recognized that most citizens do not want "to see their tax money spent on the high salaries of officials in the institutions". On the other hand, it starts from an elementary but essential truth, namely from the fact that without proper motivation of civil servants, in general and those with management positions, in particular, public authorities and institutions will not succeed never attract, integrate and professionalize human resources, developing a professional public management based on competence and oriented towards achieving performance.

Fig. 1 Categoriile de competențe recomandate pentru toate posturile publice

Categoriile de competență	Descriere	
Managerial skills	Competențe necesare pentru orice profesionist care își propune să obțină performanțe într-un rol de conducere	Nivel de conducere
Leadership	Competențe necesare pentru ca un manager senior să creeze o viziune clară, să stimuleze implicarea în proiecte de impact și să schimbe procese sau să atingă rezultate ambițioase	
Personal efficiency	Valorificarea cunoștințelor, informațiilor, judecateri, energiei și a timpului de lucru. Utilizarea resurselor disponibile, în vederea obținerii de performanțe la cele mai înalte standard	Nivel de execuție
Interpersonal efficiency	Competențele necesare schimbului interpersonal de gânduri, idei, sentimente, problem sau propuneri, în vederea îndrumării persoanelor către soluții, satisfacție, performanță	
Social responsibility	Competențele care produc un impact direct asupra normelor sociale, bunăstării cetățenilor, eticii profesionale și valorilor instituționale	

[5]

Professional development of civil servants from Republic of Moldova

The actual normative framework, in particular Law no. 158/2008 on public office and the status of civil servants, decision 201/2009 on the implementation of the provisions of law no. 158 (annex 10), promote the continuous professional development of civil servants who it is carried out through training activities of different types and forms in order to deepen and update knowledge, develop skills and model the attitudes/behaviors necessary for the effective exercise of service duties.

At the same time, art. 37 of law 158/2008 mentions that the civil servant has the right and the obligation to continuously improve his skills and professional training. Each public authority will ensure the organization of a systematic and planned process of continuous professional development of the civil servant, which includes:

- a) deepening and updating knowledge, developing skills;
- b) shaping the attitudes necessary for the civil servant to effectively exercise the duties of the position.

Thus, the professionalization of the public function provides not only the recruitment and identification of qualified employees from the very beginning, but also the continuous professional development that will increase the capacities of the staff employed in the public function. In the Republic of Moldova, the public authorities have the obligation to provide in their own annual budget means for financing the process of continuous professional development of civil servants, in the amount of at least 2% of the salary fund, and the Government approves the way of organizing and conducting training courses improvement.

The professional development of civil servants is carried out within the Academy of Public Administration.

For the year 2020, the Academy of Public Administration was responsible for carrying out training courses for civil servants according to Government Decision no. 18/2020 regarding the state order regarding the professional development of civil servants. Thus, AAP realized 12 training programs out of 13 planned. Not a single topic "The use of new information technologies at work in public administration" was carried out for 60 people, due to the lack of a trainer. At the same time, due to the restrictions imposed by the epidemiological situation in the country and the conditions established by the Ministry of Education, Culture and Research, the training workshops were adapted to be conducted remotely. In this sense, the Academy of Public Administration combined classroom training with distance training, depending on the evolution of the epidemiological situation. Thus, despite the pandemic situation caused by the COVID-19 virus, the number of people trained constituted 97.5% of the planned number of people (1034 out of 1060). It should be noted that a lower degree of participation from local public authorities is attested. Detailed information about the activities of training carried out by AAP in 2020 can be accessed at: www.aap.gov.md.

Trainings organized with the support of development partners in 2020, the State Chancellery, through the EU project "Support for the development of professional capacities and the motivation of public administration employees in the Republic of Moldova", developed and implemented a Managerial Training Program, within which train 45 leading civil servants from 6 ministries and the State Chancellery. The program offered a unique combination of international expertise and local practice, and helped participants improve their management skills. At the same time, for the preparation of the development of the Managerial Training Program, 7 days of training were held for the performance of trainers, attended by 16 people - civil servants and experienced trainers. The participants in the Program positively appreciated its implementation and supported the continuity of the Program, for other participants from the central public authorities. Also, with the support of the EU projects "Support in the Public Administration Reform Process" and "Motivation", between January 15 and February 21, 2020, the State Chancellery in partnership with the District Councils organized information training in order to strengthen the professional capacities of to the more than 2,000 level one and two employees (civil

servants and dignitaries) from all the territorial administrative units of the country. Due to the situation caused by the COVID-19 pandemic, training courses in other countries have been canceled (China, Japan, Singapore). Thus, out of the total number of activities planned, only 2 people managed to participate in the courses organized in Japan.

Conclusion. In accordance with the provisions of the Central Public Administration Reform Strategy, one of the key priorities of the Government is the modernization of the public service according to European principles and practices, increasing the attractiveness and transparency of the public service.

The current civil service management system does not fully ensure the fairness of the process of recruitment, promotion and evaluation of civil servants. An appropriate approach should lead to the promotion of political neutrality of civil servants and increase the transparency of the process. The recruitment of senior officials must be carried out on the basis of merit and professional performance, and at the same time, correlated with an attractive reward system.

An important step in the effort to establish a professional body of public managers is the professionalization of the public function, which consists in the fact that the exercise of administrative functions has become a job that requires the existence of specialized knowledge and produces a strong corporate solidarity. The introduction of this concept within the administrative apparatus implies the fulfillment of several specific requirements: permanence, status, competence, body and team spirit, continuous development and specific knowledge in the field.

A first way of promoting professionalism involves the employment of well-documented people, with appropriate studies and a high degree of competence. Thus, recruitment, selection and career promotion will be based on objective criteria. Competence, knowledge and personal performance constitute the basic criteria, while non-values such as servility, political loyalty and relatives will be abandoned for increasing performance in the public institution.

References:

1. Strategia privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 356 din 22 aprilie 2005 cu privire la aprobarea Planului de Acțiuni: Uniunea Europeană – Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1402 din 30 decembrie 2005 cu privire la aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice centrale în Republica Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006
4. "Profesionalizarea Administrației Publice prin introducerea cadrelor de competențe generale și specifice pentru funcția publică din România", Paula Vitriuc și Lavinia Niculescu, articol prezentat în 2020, DOI: 10.5281/zenodo.3996023
5. Banca Mondială (2020) Raportul privind competențele și tipurile de posturi din administrația publică din România (Report on the competencies and jobs within the Romanian public administration).
6. Raport anual privind funcția publică și statutul functionarului public, Cancelaria de Stat.

7. Legea nr.158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public

8. Hotărârea nr.18/2020 cu privire la comanda de stat privind dezvoltarea profesională a funcționarilor publici în anul 2020

СЕКЦІЯ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Бендасюк О.О.,
*доктор економічних наук,
Інститут агроекології і природокористування НААН
м. Київ*

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

Загостренню та поглибленню екологічних проблем, деградації навколишнього природного середовища сприяло ряд факторів, а саме: не послідовність політики запровадження принципів раціонального природокористування; мінімізація негативного впливу на екосистему при здійсненні сільськогосподарської та промислової діяльності на місцевому рівні і недостатньою увагою щодо необхідності забезпечення ефективної екологічної політики на засадах «зеленого» зростання та якісного відтворення ресурсного, трудового і наукового потенціалу.

Одним із засобів спроможним забезпечити сталий розвиток сільських територій та суспільства в цілому є впровадження в практику господарювання екологічних інновацій.

Екологічні інновації являють собою певний кінцевий продукт екологічно-інноваційної діяльності щодо створення, використання та впровадження у виробництво екологічно-орієнтованого нововведення та як результат у вигляді відповідних екологічних товарів, технологій, операцій виробництва, що сприяє розвитку і покращенню соціально-економічної ефективності функціонування суб'єктів господарювання, забезпечує ресурсно-екологічну безпеку територій та мінімізує вплив на навколишнє середовище [1].

Таким чином, головна роль запровадження екологічних інновацій в практику господарювання полягає в сприянні розвитку і розширенню ринку екологічно чистих товарів і послуг.

Міжнародні програмні документи екологічні інновації трактують як інновації, що сприяють підвищенню ефективності використання природних ресурсів з економічної точки зору, зниження негативного впливу антропогенної діяльності людини на навколишнє природне середовище або підвищення стійкості екологічної системи до навантаження.

Екологічні інновації відіграють значну роль в екологізації господарських процесів і національної економіки загалом, забезпечуючи систему природоохоронної діяльності новаціями. Українським вченим С.М. Ілляшенком систематизовано напрямки формування і розвитку екологічних потреб та товарів за наступними сферами: технології виробництва продуктів харчування; розробка нових та вдосконалення існуючих технологій для хімічної

промисловості, інформатизація виробництва та збуту, використання нетрадиційних джерел енергії, переробка відходів [2].

Разом з тим, екоінновації сприяють вирішенню протиріч, що виникають під час здійснення господарської діяльності через капіталомісткість природоохоронних заходів, занадто велику кількість і недосконалість всіляких заборон та санкцій, які звужують можливості успішного сільського розвитку.

При розробленні державних програм, що стосуються розвитку сільських територій та агропромислового комплексу в цілому необхідно особливу увагу приділити напрямкам екологізації аграрного виробництва на основі застосування нових технологій з метою збереження природно-ресурсного потенціалу та підвищення якості і безпеки сільськогосподарської продукції.

Застосування екологічних інновацій сприятиме виведенню на новий етап сільський розвиток, оскільки впровадження новітніх технологій дозволить збільшити продуктивність, знизити собівартість виробництва, покращити якість та підвищити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. Важливим у розвитку інноваційної діяльності на сільських територіях також є і забезпечення сприятливого інвестиційного клімату.

Вагомим чинником, що стримує впровадження екологічних інновацій в розвиток сільських територій, виступає слабе інституційне середовище сільських громад щодо забезпечення екологізації інноваційної діяльності, відсутність стимулів до здійснення реформ і низьким рівнем інвестиційно-ресурсного забезпечення.

Основні екологічні інноваційні процеси спрямовані, перш за все, на [3]: – розроблення, створення й упровадження нових технологічних процесів і циклів розроблення та погодженого розвитку всіх функціональних ланок із добутку ресурсів, їх перероблення, використання відходів і відтворення цих ресурсів; – розроблення й використання ресурсозберігаючої техніки, розроблення та впровадження маловідходних і безвідходних технологій, що забезпечують комплексне освоєння природних ресурсів, розроблення біотехнологій; – освоєння нових територій, а також розширення тих, що діють з урахуванням екологічної безпеки населення й виробництва; – розроблення та випуск нових екологічно чистих продуктів і створення потужностей для їх виробництва, розроблення варіантів використання нових та поновлюваних джерел енергії; – упровадження нових організаційних форм, включаючи вдосконалення організаційно-територіальної структури потенційно небезпечних виробництв із метою зниження їх екологічної небезпеки; – формування нового мислення у розробників інновацій із погляду необхідності їх екологізації через упровадження обов'язкової екологічної освіти.

Сільський розвиток спрямований на забезпечення економічного добробуту і підвищення якості життя сільського населення через зміни у ставленні до навколишнього природного середовища. Аналіз і темпи його функціонування, дозволяє виділити ряд основних факторів, що стримують еколого-інноваційний розвиток: 1) брак власних фінансових засобів для впровадження технологічних, організаційних та маркетингових нововведень; 2) невизначеність та відсутність реєстру прав власників чи користувачів земельними ділянками

сільськогосподарського призначення, що гальмує механізм іпотеки земель сільськогосподарського призначення та розвиток екоінновацій; 3) високий ступінь зносу матеріально-технічної та технологічної бази; 4) відсутність можливості практичного застосування наукових розробок; 5) нерозвиненість ринку технологічних інновацій та низька інноваційна активність населення та підприємств; 6) досить велика тривалість дослідження деяких проблем, пов'язаних із відтворювальним процесом.

Адміністративно-територіальна реформа, проведення децентралізації істотно розширює права місцевих органів влади у сфері планування і управління природокористуванням. Її метою є створення і впровадження правових, економіко-організаційних та екологічних умов для формування сільських громад, які б володіли матеріально-фінансовими, економічними та організаційними ресурсами та механізмами для ефективної реалізації завдань та функцій місцевого самоврядування.

Саме тому процес запровадження екологічних інновацій в систему сільського розвитку має стати одним із пріоритетних напрямів державної аграрно-промислової політики. Головними напрямками системи державної підтримки впровадження екологічних інновацій у розвиток сільських територій і сільськогосподарського виробництва є наступні:

- формування та вдосконалення комплексної системи організаційно-управлінської, нормативно-правової бази та фінансово-податкових норм, що регулюють процес створення та впровадження екологічних інновацій;

- формування та реалізацію дієвих економічних та адміністративних механізмів стимулювання та відповідальності підприємців, їх залучення у виробленні цільових програм та інноваційних проектів;

- відбір перспективних вітчизняних виробничих технологій організації ефективної сільськогосподарської діяльності на сільських територіях та сприяння в впровадженні нових енергозберігаючих технологій та енергогенеруючих систем, відновлюваних джерел енергії;

- створення інформаційно-аналітична бази управління розвитком сільських територій за умов невизначеності інформації;

- формування відповідної інноваційної інфраструктури; сприяння організації підготовки та перепідготовки інноваційних кадрів та ін.

Урядом України проводяться заходи щодо стимулювання підприємств до застосування екологічних інноваційних технологій та раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, що передбачають наступне: застосування пільгового режиму оподаткування; надання на пільгових умовах короткострокові і довгострокові позички; фонди охорони навколишнього природного середовища звільняються від оподаткування та інше.

На підставі сказаного, можемо зробити висновок, екологічні інновації є ефективним інструментом спроможним вирішити як екологічні, так і соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій. Виступають інструментами обмеженого використання природних ресурсів, забезпечують раціональне

природокористування та збереження навколишнього природного середовища.

Література:

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://conf.management.fmm.kpi.ua/proc/article/view/179315>.
2. Научные основы маркетинга инноваций: монография в 3 т. Том 1. / под ред. д.э.н., профессора С.Н. Ильяшенко. – Сумы: ООО «Печатный дом «Папирус», 2013. –279 с.
3. Андреева Н.Н. Экологические инновации и инвестиции: сущность, системология, специфика взаимодействия и управления. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 2. Т. 2. С. 207.
4. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://magazine.faaf.org.ua/ekologichni-innovacii-osnova-zbalansovanogo-rozvitku-suspilstva.html>.

Біценко К.Р.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Прокопченко С.В.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

СЦЕНАРІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Аграрний сектор національної економіки України на сьогодні є однією з найважливіших галузей розвитку та поновлення економіки країни. Так як Україна є аграрною країною та має найголовніший ресурс – родючі ґрунти та кваліфікований персонал, тобто найголовніші можливості для вирощування аграрної продукції, то на це потрібно звернути найголовнішу увагу та інвестувати необхідні кошти в розвиток аграрної сфери, забезпечення її всіма необхідними ресурсами та матеріалами, залучати іноземних інвесторів, розробляти цільові програми, включати різні дотації нашим аграріям при плануванні держбюджету.

Для забезпечення продовольчої безпеки нашої країни та країн, які залежать від аграрної продукції України необхідно провадити удосконалення управління ефективністю виробництва рослинницької продукції та розробляти можливі умови покращення збутової та логістичної діяльності аграріїв та посередників продукції рослинництва [1, 2].

На сьогодні можемо сказати, що головним напрямком рослинництва в Україні є вирощування зернових культур. Тому розглянемо які ж можуть бути доступні сценарії ефективного виробництва зерна. В цьому аспекті можна

виділити можливість підвищувати ефективність вирощування зернової продукції по-перше за рахунок впливу на витрати:

- підвищення культури землеробства за рахунок науково-обґрунтованого використання матеріально-технічного забезпечення підприємства, або залучення послуг інших організацій, для виконання окремих складових технологічних операцій, з метою уникнення втрат і невиробничих витрат ресурсів;

- дотримання збалансованості матеріально-технічного забезпечення масштабам виробництва;

- використання науково-обґрунтованих обсягів факторів виробництва з урахуванням природно-кліматичних умов;

- розробка системи заміщення недостатньої кількості певних ресурсів господарства або окремих їх складових високої вартості [3].

А по-друге підвищувати ефективність вирощування зернових культур сільськогосподарськими товаровиробниками можливо за рахунок впливу на результат:

- пошук раціональних каналів збуту продукції та необхідних посередників;

- обґрунтування ціни на товар в умовах сезонних коливань цін на цільовому ринку та зміни конкурентоздатності товару за рахунок кооперації підприємства з товаровиробниками різних рівнів матеріально-технічного забезпечення;

- вибір оптимальних способів кондиціювання вирощеної продукції з метою більш повного задоволення потреб споживачів [3].

Для запровадження запропонованих сценаріїв конкретним аграрним підприємством необхідно мати в наявності певні резерви, в результаті їх залучення можна більш ефективно слідкувати певному сценарію та отримувати кращі результати їх виробничої діяльності. Звісно резерви у всіх різні та залежать від багатьох чинників, в першу чергу від забезпеченості конкретного підприємства необхідними ресурсами. Саме від рівня забезпеченості необхідно обирати запропоновані сценарії, щоб найефективніше використати наявні ресурси, спрямувавши їх на конкретний напрямок, а не потрошку вкладати в усе. Кожне підприємство повинно підрахувати та виявити найкращій для себе напрямок для отримання найбільшого прибутку від виробничої діяльності.

Література:

1. Дудник О.В., Майборода М.М. Міненко С. І. Стратегічні перспективи розвитку організаційно-технічної складової інфраструктури товарного ринку. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2021. Том 6. № 4. С. 175 – 181.

2. Чалий І. В., Майборода М. М. Особливості розвитку діджиталізації в публічному управлінні. Матеріали П'ятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції "Управління розвитком соціально-економічних систем", 26-30 квітня 2021 р. Харків: ХНТУСГ, 2021. С. 41-43.

3. Майборода М.М. Влияние материально-технического обеспечения на эффективность производства зерна. The 5th International scientific and practical

conference “The world of science and innovation” (December 9-11, 2020) Cognum Publishing House, London, United Kingdom. 2020. – pp. 551-557.

Бондаренко В.П.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Нагаєв В.М.

докт. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу і

адміністрування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Звернення науковців до проблеми модернізації державного управління освітою в умовах воєнного стану є необхідним і своєчасним, коли гостро стоїть питання підвищення фахової компетентності майбутніх фахівців. Якісна освіта органічно пов'язана із суспільним виробництвом, забезпечує відтворення виробничого потенціалу держави, є важливим чинником підвищення продуктивності праці та добробуту громадян [1, с. 6].

Підґрунтям для вирішення цих питань є чинне законодавство «Про освіту», Конституція України, Закони України «Про освіту», Указ Президента «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування і розвитку освіти в Україні», Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників (Постанова КабМіну України від 29.07.2020 р. № 672), Рекомендації щодо організації та проведення методичної роботи з педагогічними кадрами в умовах державного управління освітою [2].

Істотно зростає роль управління освітою під час воєнного стану, коли країні потрібно переорієнтувати дидактичну систему на інноваційні рейки освітніх послуг. Сучасний викладач вже не в змозі ігнорувати той освітній потенціал, який дають сучасні інформаційні технології, які переводять освітній процес на якісно новий рівень, що відповідає сучасним світовим вимогам. Тому, сьогодні вектор роботи викладачів спрямовано на рішення проблеми інноваційних впроваджень, як важливого чинника в реалізації державних освітніх ініціатив, спрямованих на формування компетентного фахівця в умовах дії воєнного стану на території України.

Відповідно до сучасних умов, підготовка фахівців повинна ґрунтуватися на інноваційній методологічній основі [3-5]. Реалії сьогодення доводять, що настав час активного пошуку інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів, форм та засобів, які б гарантували досягнення якісно нових освітніх результатів в умовах віддаленого доступу. При цьому важливою педагогічною умовою і, одночасно, актуальною проблемою формування

цифрової компетентності майбутніх фахівців є методичне забезпечення управління якістю їх підготовки. Провідного значення набуває участь здобувачів у різних формах дистанційної взаємодії, забезпечення навчально-пізнавальної активності студентів у віддаленому доступі, посилення уваги до комунікаційних процесів та надійності інформаційно-цифрових технологій у педагогічній взаємодії суб'єктів навчання [5, с. 190].

Власний досвід і педагогічна практика показали, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) значно підвищують ефективність навчального процесу під час самостійної роботи студентів, лекційних, лабораторних, практичних і семінарських заняттях. Використання ІКТ під час лекційних занять дозволяє перейти від традиційної технології подання матеріалу з використанням дошки та крейди до використання нового освітнього середовища, що містить всі можливості подання навчальної інформації в електронному вигляді. Викладач за допомогою мультимедіа в аудиторії отримує потужний інструментарій для представлення навчальної інформації в різній формі (текст, графіка, анімація, звук, відео), самостійно визначає послідовність та форми викладу матеріалу [6, с. 67].

Сучасні умови життя, інформатизація та цифровізація багатьох суспільних процесів призводить до виникнення новітніх технологій впливу, у тому числі в освітньому просторі. Одним з таких елементів діджиталізації освіти є нейролінгвістичне програмування (НЛП) [3]. Інколи НЛП ототожнюють з маніпуляцією, так як за допомогою цього механізму можна свідомо, навмисно та приховано здійснити вплив на співрозмовника з метою досягнення певної мети. Але, на наш погляд, НЛП можна розглядати як педагогічну технологію, за допомогою якої здійснюється вплив педагога на навчальну діяльність здобувача нетрадиційними методами та засобами. НЛП являє комплекс моделей та технік за допомогою яких можна досягти особистісного розвитку людини завдяки підвищенню контрольованої емоційності нейролінгвістичних реакцій її головного мозку [3, с. 9]. Відповідно, запровадження НЛП в якості педагогічної технології забезпечить досягнення освітнього результату більш «тонкими» - психологічними методами спонукання здобувачів до активізації їх навчально-творчої діяльності і, відповідно, до покращення якості їх професійної підготовки.

Виходячи з вище зазначеного, можна виділити ряд переваг використання ІКТ в освітньому процесі закладу вищої освіти: забезпечення можливості самостійного пошуку потрібної інформації серед величезної кількості електронних джерел; використання у навчанні здобутків новітніх інформаційних технологій; розробка методичних і дидактичних матеріалів (презентації, зображення, анімація тощо); підвищення пізнавальної активності студентів, формування фахових компетентностей, розвиток творчих здібностей; використання різних форм контролю навчальних досягнень студентів; забезпечення спілкування учасників освітнього процесу в режимі онлайн; проведення олімпіад, семінарів та інших форм НДРС; використання хмарних технологій для збереження навчальної інформації тощо [9, с. 60].

Використання телекомунікацій є складовою проектною діяльністю,

заснованої на пошукових, дослідницьких методах, що дозволяє організовувати різного роду спільні дослідницькі роботи студентів, викладачів, науковців із різних навчальних закладів. Дослідники відзначають такі особливості ІКТ, як багатofункціональність, оперативність, продуктивність, насиченість, можливість швидкої й ефективної творчої самореалізації студентів, наявність для них персональної освітньої траєкторії. Це не лише потужний засіб навчання, що дозволяє навчати роботі з інформацією, а й, з іншого боку, комп'ютерні телекомунікації – це особливе середовище спілкування один з одним, середовище інтерактивної взаємодії представників різних національних, вікових, професійних й інших груп користувачів незалежно від їхнього місця знаходження.

Для реалізації ефективної системи управління освітою потрібно забезпечити високий рівень децентралізації педагогічного впливу, створити таку структуру дидактичного процесу, за якої студенти матимуть можливість доповнювати інформаційну підсистему елементами самопланування, самоорганізації та самоконтролю відповідно завдань фахової підготовки. Організаційними компонентами моделі освітнього менеджменту на макро-рівні є: 1) організація роботи викладача з розробки та впровадження педагогічної технології; 2) співуправління з метою налагодження дієвого інтерактивного зв'язку в системах: «викладач-студент» та «студент-студент»; 3) самоуправління НТД студентів під час самостійної та індивідуальної роботи; 4) контроль та самоконтроль освітніх результатів [9, с. 62].

Удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогів закладів професійної освіти має суттєве значення для вирішення соціально-економічних та соціокультурних проблем країни в умовах дії воєнного стану. Зараз вся науково-педагогічна спільнота знаходиться в інтенсивному пошуку таких форм організації навчального процесу в післядипломній освіті, які б забезпечували правильний баланс між кращими традиційними методиками та новими формами і методами навчання, що ґрунтуються на інформаційно-цифрових технологіях. Зокрема, в межах сучасної освітньої парадигми та відповідно до існуючих соціально-економічних викликів особлива увага зосереджується на запровадженні технологій дистанційного навчання, педагогічних технологій управління навчально-творчою діяльністю здобувачів, цифровізації освітнього середовища.

Література:

1. Алексєєнко Т. Структурно-функціональний аналіз управління якістю підготовки фахівців в університеті. *Педагогіка та психологія*: наук. зб. – Чернівці: Чернівецький університет. Вип. 224, 2017. С.3 – 9.
2. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Бондаренко В.П. Застосування в освітній діяльності нейролінгвістичного програмування. *Управління якістю підготовки фахівців в умовах цифрової педагогіки*: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції, м. Харків, 22-23 грудня 2021 р. Харків.: НЦДМО, 2021. С. 10-14.

4. Гуржій А.М. Інформаційні технології в освіті. *Проблеми освіти: науково-методичний збірник*. Київ: ІЗМН. 2013. С. 5-11.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
6. Лапінський В. Електронні засоби навчального призначення – світовий досвід й українська освіта. *Вища освіта України*. №3, 2011. С. 487-495.
7. Мармаза О.І. Інноваційний менеджмент. Х.: ТОВ «Планета-принт», 2016. – 197 с.
8. Нагаєв В.М., Нагаєва Г.О., Кускова С.В. Цифровізація освітніх ресурсів у процесі дистанційної підготовки фахівців економічного профілю. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. № 1 (59). С. 56-64. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-1-4.
9. Тамм А. Вища освіта як об'єкт державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. № 3 (7), 2011. С. 183–187.

Бондаренко Н.П.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Шевченко А.А.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Собівартість являється одним із найважливіших показників, що характеризує господарську діяльність підприємства. Особливого значення показник набуває у умовах ринкової конкуренції. Лише скоротивши рівень собівартості, при усіх інших рівних умовах, товаровиробник може зменшити й ціну, для того, щоб привабити покупця та отримати переваги над конкурентами [1].

Собівартість як економічний показник використовується для [2]: аналізу рівня господарювання підприємства і його структурних підрозділів; контролю за результативністю витрачених ресурсів; обґрунтування економічної доцільності інвестиційної й інноваційної діяльності; запровадження заходів стосовно забезпечення більш ефективного процесу господарювання; розробки й установлення ціни на продукцію (роботи, товари й послуги); обчислення економічної доцільності і вигідності провадження підприємницької діяльності тощо.

На думку науковця В.І. Мацибори, «собівартість продукції – це частина вартості, що дорівнює вартості витрачених засобів виробництва частини вартості необхідного продукту і частини вартості додаткового продукту, що

виступає в грошовій формі і представляє частину ціни продукту, за рахунок якої відшкодовуються витрати на освоєння, виробництво й реалізацію і виражає певні виробничі відносини» [3]. Науковець Андрійчук В.Г. розглядаючи собівартість у аграрному виробництві дає таке визначення: «собівартість один із найважливіших показників господарської діяльності аграрних підприємств, оскільки показує, у що саме обходиться господарству виробництво відповідного виду продукції і наскільки економічно вигідним воно є в конкретних природно - економічних умовах господарювання» [4].

Слід зазначити, що в умовах сьогодення гостро постало питання пошуку шляхів зниження собівартості продукції для підприємства, адже це надасть можливість [5]: нарощувати величину прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства, а, отже, в появі можливості не лише в простому, але і розширеному відтворенні; вирішити питання соціальних проблем працівників підприємства; покращити фінансовий стан підприємства та знизити ступінь ризику банкрутства; досягти зниження реалізаційної ціни на власну продукцію, що дозволить значною мірою збільшити конкурентоздатність продукції.

Резерви скорочення собівартості продукції можна поділити на такі групи:

резерви, які можуть бути використані у виробництві без додаткових витрат; резерви, які вимагають незначних додаткових затрат та можуть бути використані на протязі календарного чи господарського року; резерви, що вимагають суттєвих капітальних вкладень та можуть бути застосовані у перспективі [6].

На практиці зниження собівартості забезпечується у випадках: збільшення урожайності сільськогосподарських культур чи продуктивності тварин при одночасному зменшенні виробничих витрат на один гектар чи на одну голову; збільшення урожайності сільськогосподарських культур чи продуктивності тварин при сталих витратах матеріально-грошових коштів на один гектар чи на одну голову; підвищення врожайності сільськогосподарських культур чи продуктивності тварин при одночасному зростанні витрат виробництва, але темпи підвищення урожайності і продуктивності тварин є вищими; коли незмінними лишаються урожайність сільськогосподарських культур чи продуктивність тварин, а затрати виробництва скорочуються; коли виробництво продукції зменшується, але матеріально-грошові затрати мають дещо вищі темпи зниження.

Під факторами зменшення собівартості продукції розуміється уся сукупність рушійних сил та причин, що визначають її рівень й динаміку. До факторів зменшення собівартості продукції підприємства відносять: зростання технічного рівня виробництва, зокрема, упровадження нових прогресивних технологій, зростання рівня механізації і автоматизації виробничих процесів; розширення масштабів використання та удосконалення техніки та технології, що використовується; покращення організації виробництва та праці, тобто вдосконалення управління виробництвом та скорочення витрат на нього; впровадження наукової організації праці; поліпшення використання основних виробничих фондів; зміна об'єму виробництва, що зумовлює відносне

зниження умовно-постійних витрат унаслідок збільшення об'єму виробництва; зміна структури, асортименту і покращення якості продукції [5].

Отже, при обґрунтуванні шляхів зниження собівартості сільськогосподарської продукції, варто розуміти, що з ростом урожайності культур та продуктивності тварин відбувається пропорційне зниження собівартості. Чинники, які призводять до такого підвищення, можна визначати як шляхи зниження собівартості продукції сільськогосподарського підприємства. Перерахуємо основні з них [7]: перехід на економічно доцільні сучасні системи землеробства з основами науково - обґрунтованих сівозмін та інноваційних ресурсозберігаючих стратегій виробництва; здійснювати процес інтенсифікації виробництва через раціональну хімізацію; застосувати краплинне зрошення в рослинництві; імплементувати у виробництво сучасних економічно доцільних сортів сільськогосподарських культур і порід тварин, додержання вимог агротехніки; використовувати сучасні комплексні агрегати, що дозволить поєднувати технологічні операції і мінімізувати витрати; покращувати умови годівлі тварин, дотримання зоотехнічних вимог під час складання раціонів відносно збалансованості протеїном та мінералами; використовувати ІТ – технології.

Важливим чинником зниження собівартості продукції сільськогосподарського підприємства є збільшення продуктивності праці на базі комплексної механізації та автоматизації виробництва, впровадження в систему підприємства ефективної стратегії економічного розвитку. Також необхідно ефективно використовувати машинно-тракторний парк, транспортні засоби, живу тяглову силу. Це дозволить значно скоротити потреби в них до раціональної міри, знизить витрати на амортизацію і ремонт, що, в свою чергу, призведе до здешевлення виробництва продукції [8].

Істотного зниження собівартості продукції сільськогосподарського підприємства можна досягти за допомогою удосконалення системи управління виробничим процесом і імплементації наукової організації робочого часу. Ці фактори призведуть до зменшення накладних витрат і зниження собівартості продукції. Важливу роль у питанні зниження собівартості продукції відіграють і такі соціально-економічні чинники, як: підвищення кваліфікації персоналу, мотивованість робітників у результатах власної праці, застосування моральних стимулів. Водночас додержання загальних економічних нормативів є важливим шляхом для зниження собівартості продукції сільськогосподарського підприємства, що дасть змогу отримувати додаткові прибутки вітчизняним товаровиробникам [9].

Таким чином, лише системний підхід до проблеми зростання собівартості дозволить визначитись із причинами, які зумовили зміну собівартості як окремих видів продукції, так і по підприємству в цілому; дозволить сформулювати конкретні стратегії її зниження. Запропоновані шляхи зниження собівартості продукції сільськогосподарського підприємства торкаються суто загальних напрямків зниження витрат на її виробництво. На кожному агропідприємстві варто спрогнозувати конкретні шляхи відносно запровадження економічних

важелів, росту врожайності культур і продуктивності тварин, із врахуванням місцевих кліматично - економічних умов.

Література:

1. Точонов І.В. Роль собівартості продукції у формуванні ціни. Збірник наукових праць ДонНАБА, 2017. №1. С.68-78
2. Сосновик Ю.Ю. Аналіз собівартості сільськогосподарської продукції. Управління розвитком, 2014. №4(167). С.106-108
3. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства. К. : Каравела, 2015. 320 с.
4. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. К.:КНЕУ, 2013. 779 с.
5. Настич В.Г. Зниження собівартості продукції як чинник підвищення стабільності підприємства. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2014. №2(26). С.87-91
6. Цап В.Д. Особливості формування витрат в сільськогосподарській підприємствах в умовах інфляційно – девальційних процесів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161690783.pdf>
7. Коваленко Ю. С. Концептуальні основи прогнозування собівартості продукції сільськогосподарських підприємств. К.: ННЦ ІАЕ УААН, 2019. 24 с.
8. Кузьменко О. А. Додати продуктивності. Farmer. 2021. № 9 (81) С. 144–146.
9. Шевченко А.А., Петренко О.П., Добрянська Н.А. Інноваційний розвиток аграрних підприємств. Аграрний вісник Причорномор'я: Економічні науки. Одеса: ТОВ «ВМВ».2017. с.200-213 URL: <http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/1686>

Деркач О.В.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Попов Д.О.,

аспірант

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АКТИВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Здійснення соціальної відповідальності суб'єктів агробізнесу є складовою їх поточної діяльністю, спрямованою на збільшення вартості активів бізнесу через зміцнення репутації, іміджу компанії, бренду, підвищення якості продукції, збільшення лояльності клієнтів і співробітників, захисту екології, прозорості і прилюдної звітності в діловій практиці тощо. Зміщення ключових орієнтирів з питань максимізації прибутку та підвищення рентабельності на

вирішення соціальних питань і інтелектуальну капіталізацію аграрного виробництва у сучасних умовах постає головним чинником досягнення економічного успіху та зміцнення конкурентних позицій на ринку суб'єктів господарювання.

Однією із головних складових стратегії сталого розвитку аграрної економіки є соціальна відповідальність суб'єктів аграрного бізнесу, яка, по суті, виступає внеском підприємств, їх об'єднань, інших категорій товаровиробників у довгостроковий сталий розвиток суспільства [2].

Стратегічні завдання активізації соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу, що узгоджуються із загальною стратегією їх розвитку, класифікуються нами у розрізі економічних, соціальних та екологічних частин та отримують своє практичне впровадження в реальних діях менеджменту [1-4].

Вагомою частиною формування механізму активізації соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу є його принципові доміанти: поліструктурності, компліментарності, інституційної визначеності та конвергентного поєднання. Забезпечення кожного з названих принципів дозволяє досягати стійкості та оптимального поєднання структурних елементів механізму та ефективності їх взаємодії в умовах у трансформації структури соціально – економічних зв'язків суб'єктів аграрного бізнесу, що дозволяє обґрунтувати економічний ефект, який буде одержаний як на рівні регіональної економіки та державному рівні, так і на рівні носіїв соціально-відповідальних ініціатив (підприємницьких структур та інших суб'єктів аграрного бізнесу). Економічним ефектом для в такому випадку постає підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єкту господарювання, покращення кінцевих результативних економічних показників та максимізація ринкової вартості бізнесу.

Принцип поліструктурності, на наш погляд, є фундаментальним у розумінні економічної сутності окресленої дефініції, який розкриває дуалістичний зміст економічної природи та багато елементність механізму соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу

Принцип компліментарності, що визначає стратегічну узгодженість складових елементів механізму активізації соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу та характеризує економічні горизонти розвитку, які взаємодоповнюють один одного.

Принцип інституційної автентичності забезпечує наявність організаційно-економічних механізмів відповідних форм та інструментів регулювання для активізації соціальної відповідальності бізнесу, у тому числі потреби у створенні відповідних інститутів, які зводять нанівець баланс відповідальності між суб'єктами соціально-економічного розвитку. реконструкція та оптимізація соціально-економічних відносин.

Механізм активізації соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу базується на концептуальних основах соціальної конкурентоспроможності та функціональному управлінні, оскільки реалізація основних принципів передбачає проведення певних процедурних заходів соціального менеджменту, в результаті якого очікують отримати економічні

результати, зокрема підвищення ринкової вартості бізнесу в довгостроковій перспективі, оптимізацію структури джерел формування соціальних інвестицій, формування внутрішніх резервних фондів соціального інвестування метою мінімізації соціальних ризиків, розвиток інтелектуального капіталу за рахунок більш ефективного використання трудових ресурсів, перехід на інноваційну модель розвитку бізнесових процесів із трансфером інноваційних технологій тощо.

Концепція соціальної конкурентоспроможності розглядає формування та реалізацію конкурентних переваг аграрних суб'єктів за рахунок активізації соціально-економічної складової, спрямованої на підвищення ринкової вартості бізнесу при одночасному конструктивному розв'язанні соціальних проблем. забезпечення економічних переваг усіма учасниками ринку за рахунок перерозподілу функцій та створення інноваційних моделей соціально-економічного розвитку, скасування дискримінаційних інструментів у процесі розвитку кооперації в довгостроковій перспективі, відмова від соціальних протиріч.

Детальне методологічне забезпечення ефективності механізму активізації соціальної відповідальності бізнесу можна забезпечити за допомогою схеми підпорядкування економічним інструментам соціальної відповідальності бізнесу. Основними показниками соціальної відповідальності сільськогосподарських суб'єктів традиційно називають заробітну плату найманих працівників; податки, які сплачує підприємство; благодійні витрати; екологічні збори та витрати на науково-технічну діяльність.

Отже, концепція соціальної конкуренції, яка вимагає трансформації соціально-економічних відносин, формування цілісної стратегії розвитку, а її зміст полягає в поступовому переході від одноразових соціальних зобов'язань до здійснення систематичних соціальних інвестицій, а виходячи з цього, лише економічні вигоди (збільшення прибутку або задоволення фінансових інтересів власників бізнесу), а також мережі, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, галузей, забезпечення не тільки економічної складової, але й соціального захисту персоналу суб'єктів господарювання та загальної спільноти.

Література:

1. Гречишкіна О.О. Концептуальні засади управління соціально-економічним розвитком підприємства. *Економічний простір: зб. наук. пр.* № 28/2. Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009. С. 154-158.

2. Ігнатенко М.М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб'єктів господарювання аграрної сфери економіки: монографія. Херсон: Айлант, 2015. 470 с.

3. Красноруцький О.О. Концептуальні засади здійснення корпоративної соціальної відповідальності харчовими та переробними підприємствами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. Вип. 10. Ч. 3. 2015. С. 52–54.

4. Шабатура Т.С. Імплементация соціально-орієнтованого бізнесу в площину економічного потенціалу харчових підприємств. *Економіка: реалії часу: науковий журнал*. 2014. № 3 (13). С. 13–21.

Дмитриченко М.Ф.,
д.т.н., професор, в.о.ректора
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна

Бондар Н.М.,
д.е.н., професор, професор кафедри економіки
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна

Грищук О.К.,
к.т.н., професор, проректор з навчальної роботи
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна

ДОСВІД ПАРТНЕРСТВА У ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТРАНСПОРТНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ ЕРАЗМУС+ PAGOSTE

Сталий розвиток національного господарства базується на формуванні передумов підготовки кваліфікованої робочої сили. Викликами повоєнного періоду стануть питання забезпечення закладів професійної освіти кваліфікованими викладачами, які будуть розумітися на новітній техніці та виробничих процесах, володітимуть сучасними педагогічними технологіями та навичками.

Слід відмітити, що в останні роки в Україні спостерігаються негативні тенденції у сфері професійної освіти. Для її подолання та формування конкурентоспроможної системи професійної освіти, яка задовольняє потреби ринку праці та особистості у професійній реалізації, КМУ у 2019 році була схвалена Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. *Ця концепція передбачає проведення реформ за такими напрямками:* децентралізація управління та фінансування; підвищення якості професійної освіти; посилення зв'язку з ринком праці.

Успішна реалізація такого напрямку, як «Підвищення якості професійної освіти», потребує кооперації зусиль закладів професійної та вищої освіти, що здійснюють підготовку педагогів професійної освіти і навчання (ПОН).

НТУ вже багато років здійснює підготовку фахівців за освітньою програмою «Професійна освіта (транспорт)» спеціальності «Професійна освіта (транспорт)». Особливістю цієї програми є бінарність професійних компетентностей: педагога ПОН у галузі транспорту та інженера-механіка.

У 2019 році Національний транспортний університет долучився до міжнародного наукового проекту Еразмус+ КА2 Розвиток потенціалу вищої освіти №609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-SBHE-SP (PAGOSTE).

Результати аналізу існуючої практики підготовки викладачів професійної освіти в НТУ, проведеного в рамках роботи над проектом PAGOSTE, підтвердили необхідність не тільки зміни освітніх програм, а й упровадження механізму, що забезпечить якісну підготовку майбутніх педагогів ПОіН шляхом налагодження партнерських відносин із закладами професійної освіти, представниками бізнесу, органами влади. Це зумовило актуальність розроблення Концепції розвитку системи підготовки педагогів ПОН в НТУ на основі партнерства.

Під час розроблення Концепції до уваги брались виявлені потреби стейкхолдерів: закладів професійної освіти, викладачів та здобувачів освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (транспорт) в НТУ. Також враховувалися закони України, накази МОН, внутрішні положення, що регламентують діяльність НТУ. Метою розроблення концепції стало створення умов для підвищення якості та актуальності підготовки педагогів професійної освіти і навчання в НТУ на основі розвитку партнерства.

Отже, участь у цьому проекті дозволила по-новому поглянути на зміст та форму підготовки майбутніх викладачів професійної освіти і навчання. Зокрема, було створено передумови для залучення партнерів – стейкхолдерів до вдосконалення освітньої програми, розширення бази практики, участь у формуванні та функціонуванні платформи комунікацій з закладами професійної освіти.

Основною точкою відліку початку реального впровадження механізму партнерства у підготовку викладачів професійної освіти в НТУ на основі партнерства стала розроблена Концепція. Протягом травня-жовтня 2021 року Концепція була оприлюднена на сайті проекту НТУ для публічного обговорення. Наприкінці серпня на засіданні Вченої ради факультету економіки та права відбулось підсумкове обговорення Концепції з академічною спільнотою та здобувачами освіти в НТУ. Представлена для дискусії Концепція отримала підтримку. Була підкреслена її спрямованість на взаємодію із всіма групами стейкхолдерів, як зовнішніх, так і внутрішніх. Остаточна версія Концепції оприлюднена на сайті НТУ.

Були сформульовані пропозиції щодо складу Комітету з підтримки забезпечення якості та розвитку підготовки педагогів професійної освіти. До складу Комітету увійшли гарант освітньої програми, завідувачі випускових кафедр, здобувач освітньої програми, представники зовнішніх стейкхолдерів, як закладів вищої освіти, так і професійної освіти.

В рамках реалізації проекту НТУ було підписано п'ять угод про партнерство з Національним агентством кваліфікацій, Всеукраїнським об'єднанням роботодавців транспорту «Федерація роботодавців транспорту України», закладами професійної освіти.

Представники партнерів активно беруть участь у заходах, що проводяться Національним транспортний університетом, зокрема: наукових конференціях,

круглих столах, обговореннях освітніх програм, а також проходять курси підвищення кваліфікації, організовані на базі НТУ.

Важливою передумовою упровадження плану заходів за проектом є матеріальне забезпечення. Наприкінці 2021 року була завершена процедура закупівлі обладнання для партнерських закладів освіти. Координував цю роботу НТУ. Отримане в рамках проекту PAGOSTE обладнання є необхідним для формування актуальних професійних компетентностей майбутніх викладачів професійної освіти і навчання і використовується для: розвитку практичних професійних навичок (забезпечено лабораторію необхідним обладнанням кафедри технічної експлуатації автомобілів та автосервісу); розвитку іншомовних компетентностей (створено лінгвістичний кабінет); розвитку педагогічної майстерності (забезпечено необхідним обладнанням лабораторію кафедри філософії та педагогіки); розвитку навичок ораторського мистецтва та формування правових компетентностей у сфері освіти (забезпечено презентаційним обладнанням аудиторію кафедри конституційного та адміністративного права).

За цей час викладачі НТУ, його структурних підрозділів, партнерських закладів ПО взяли участь у 2 круглих столах, 6 навчальних тренінгах, навчальному візиті персоналу, 2 навчальних візитах студентів.

Загальна кількість тільки науково-педагогічних працівників НТУ, які відвідували тренінги і отримали відповідні Сертифікати, становить 46 осіб. Також, у Міжнародному цифровому студентському форумі «Обмін досвідом: як здійснюється підготовка викладачів професійної освіти в Німеччині» взяли участь 8 студентів. Ще 4 студенти взяли участь у навчальних візитах до міста Констанц та Рим у листопаді цього року. Зазначені проектні заходи були дуже корисними для подальшого впровадження механізму партнерства у підготовці студентів за спеціальністю «Професійна освіта», зокрема у НТУ.

3 січня 2021 року в НТУ розпочалася робота Комітету з підтримки забезпечення якості та розвитку підготовки педагогів професійної освіти і навчання НТУ. Незважаючи на військові події, що відбуваються на території України, робота Комітету проходить не рідше двох разів на рік. Набули подальшого розвитку форми проходження практики студентами спеціальності 015 «Професійна освіта». Так, завдяки технологіям дистанційного навчання студенти наочно набувають досвіду проведення практичних занять з майбутніми робітниками автосервісу.

Активно залучаються майбутні викладачі професійної освіти і навчання до наукової діяльності. Так протягом 2020 -2022 років участь у конференціях взяли 7 здобувачів освіти. Якщо ж розглядати якісні показники – середній рівень оцінок за семестр піднявся на 10%. Це дає підстави стверджувати про підвищення якості підготовки та зростання мотивації студентів до саме педагогічної діяльності.

У 2022 році команда НТУ брала участь у складі робочої групи з розроблення Методичних рекомендацій щодо запровадження механізмів управління на основі партнерства у закладах вищої освіти, що здійснюють

підготовку за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Отже заплановані дії по впровадженню концепції виконані. Тепер НТУ працює над підвищенням якості підготовки та досягненням запланованих результатів у тісній співпраці із закладами професійної освіти, та закладами вищої освіти – партнерами проекту.

Література:

1. Концепція розвитку системи підготовки педагогів професійної освіти і навчання в Національному транспортному університеті на основі партнерства. URL: http://www.ntu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/WP2_PBG_PAGOSTE_NTU_ua.pdf

2. Офіційний сайт міжнародного проекту Erasmus+ «Нові механізми управління на основі партнерства та стандартизації підготовки викладачів професійної освіти в Україні (PAGOSTE)» № 609536-EPP-1-2019-1-DE-EPPKA2-CBHE-SP. URL: <https://pagoste.eu>.

Задорожна Л.М.,

здобувач вищої освіти

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

м. Одеса, Україна

Орлов В.М.,

професор факультету бізнесу та соціальних комунікацій

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку

м. Одеса, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІТ-СФЕРИ

У сучасних умовах розвитку ІТ-сфери, тенденцій інформатизації, впливу глобальних інноваційних та технологічних стандартів функціонування підприємств ефективно ведення бізнесу в Україні стає неможливим без впровадження інформаційних технологій, які спроможні забезпечити інтеграцію і комунікацію підприємств на сучасному бізнес-рівні.

Ефективне управління підприємствами в сучасних умовах глобалізації вимагає використання якісно нових, науково обґрунтованих підходів щодо механізму оцінки ефективності їх діяльності. Розуміння значення, ролі, напрямів і факторів оцінки ефективності діяльності підприємств (рентабельності, результативності) господарювання сприяють досягненню поставлених цілей і задач, отриманню конкурентних переваг, перспектив розвитку в умовах динамічності ринкового середовища. Тому оцінка ефективності функціонування підприємств є актуальністю сьогодення.

Метою роботи є обґрунтування методологічних підходів до визначення ефективності діяльності підприємств; узагальнення теоретичних та практичних

аспектів, щодо оцінювання ефективності функціонування підприємств в сучасних ринкових умовах.

Процес виробництва на підприємствах здійснюється за чіткої взаємодії основних чинників, а саме: робочої сили, предметів праці та її засобів. Використовуючи наявні на підприємстві засоби виробництва, працівники виробляють матеріальні блага або надають виробничі та побутові послуги. Отримання бажаного результату передбачає наявність певної сукупності витрат. Відомо, що співвідношення витрат до отриманого результату – являється, основним визначенням та трактуванням категорії «ефективності», яку вивчали та вивчають в сучасних умовах багато вчених та науковці [1].

Ефективність як відносна величина характеризує рівень економічного ефекту, тому ефективне управління як складне комплексне завдання потребує оптимальної взаємодії різного роду ресурсів [2]. Ураховуючи сучасні тенденції розвитку економічного рівня бізнес-середовища, інформаційні технології набувають усе більшої ваги та займають ключові позиції в діяльності суб'єктів економіки, забезпечуючи не тільки автоматизацію та інформатизацію бізнес-процесів підприємства, а й загальне адаптивне, чітке й ефективне управління взагалі. Упровадження інформаційних технологій у процес управління підприємством здатне забезпечити підвищення його конкурентоспроможності та можливість зайняти більш вигідну позицію серед конкуруючих підприємств, а також адаптуватися до факторів зовнішнього середовища які постійно змінюються. Можна виділити три основні напрями формування факторів, які зумовлюють упровадження інформаційних технологій: потреби підприємства, наявний технологічний рівень підприємства і наявність кваліфікованих користувачів. Упровадження інформаційних технологій дасть змогу створити сучасну інформаційну систему та перейти на нові методи управління, якісно новий рівень менеджменту та більш актуальні методи ведення бізнесу.

При визначенні та ефективності діяльності підприємств у ІТ-сфері, виникає істотна необхідність у методологічному її пізнанні. Слово-термін «методологія» (від грец. *methodos* - дослідження і *logos* - знання) позначає вчення про науковий метод пізнання, а також сукупність методів, що застосовуються у будь-якій науці. Методологія - це спосіб дослідження явищ, підхід до досліджуваних явищ, планомірний шляхів наукового пізнання і встановлення істини. Спочатку методологія була неявно представлена у практичних формах взаємин людей з об'єктивним світом. Надалі вона виділяється у спеціальний предмет раціонального пізнання і фіксується, як система соціально запропонованих правил і нормативів пізнання та дій, які співвідносяться з властивостями і законами дійсності. А ось, методологія наукової діяльності – це економічний процес, який у свою чергу охоплює сукупність конкретних прийомів, підходів, способів, дій, спрямованих на отримання нових наукових результатів, що в свою чергу обумовлено досягненням поставленої мети та виконанням запланованих завдань [3,4].

Оцінка становища підприємства ІТ-сфери на сучасному конкурентному ринку сьогодні визначається тим, наскільки ефективно воно може задовольняти кінцеві потреби своїх споживачів. Правильніше вважати її одним з факторів

підвищення ефективності при найменших витратах. Серед великої кількості показників ефективності найважливішу роль відіграє показник ефекту.

Ефект – це категорія, що характеризує перевищення результатів реалізації проекту над понесеними витратами за певний період часу. Розвиток науки і техніки, а також конкуренція, змушують підприємства (зокрема у сфері зв'язку та інформатизації) шукати і освоювати нові ринкові ніші. Застосування старих технологій і способів розробки товарів та послуг у кінцевому підсумку не буде сприяти розвитку підприємств.

Показники економічної ефективності – це частина інформації, яка відображає стан всієї системи. Для оцінки ефективності підприємства необхідна відповідна інформаційна база. Такою базою можуть бути звіт про фінансові результати діяльності і баланс – підсумковий синтетичний документ про склад засобів діяльності підприємства та джерела їхнього формування в грошовій формі на початку та наприкінці звітного періоду, а також звіт про основні економічні показники роботи підприємств зв'язку. Умовою стійкого розвитку підприємств сфери зв'язку та інформатизації в цілому є його ефективна господарська діяльність, спрямована на забезпечення власного виживання, стабільності, розвитку й наближення до визначених цілей.

Виміряти дійсну прибутковість прибуток від упровадження ІТ із загального прибутку підприємства досить складно, тому значення показника ефективності не зможе певною мірою забезпечити точною інформацією про раціональність упровадження тієї чи іншої інформаційної технології.

Узагальнюючи вище викладене, маємо зазначити, для підвищення економічної ефективності на підприємствах, можна такі методологічні підходи: оптимізація витрат, ціноутворення, нові рішення та послуги. Тому, оцінка економічної ефективності у ІТ-сфері дозволяє активно впливати на поточний стан і тенденцію розвитку нових технологій і послуг, що в свою чергу збільшить кількість і якість надаваних послуг та істотно збільшить річний прибуток підприємств.

Література

1. Задорожна Л.М., Орлов В.М. Оцінка ефективності діяльності підприємств у сфері телекомунікації: *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції* «Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства.» Одеса, 2021. С. 52-54.

2. Гупало А. О. Визначення змісту понять: «ефект», «ефективність» та «результативність» / А. О Гупало // Проблеми формування нової економіки XXI століття : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 21-22 груд. 2012 р. : у 3 т. - Дніпропетровськ - С. 6-9.

3. Методологія наукової діяльності: методи аналізу та досліджень. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/24685/>

4. Орлов В.М., Новицька С.С., Яцкевич І.В. Основи методології наукових досліджень в економіці зв'язку: навчальний посібник. Одеса: ВМВ, 2011. 250 с.

Земляна Л.С.,
здобувач вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Нагаєв В.М.,
докт. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу і
адміністрування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО КАДРОВОГО ПЛАНУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Важливою передумовою сталого розвитку економіки України є процес кадрового планування, оскільки в організації кваліфікований персонал закладає фундамент майбутнього успіху. Науковці приділили достатню увагу різним питанням, що стосуються кадрового планування в системі управління організацією. Можна помітити, що іноземні джерела зосереджують увагу здебільшого на плануванні потреби організації в кадрах, тоді як вітчизняні вважають це лише одним з видів кадрового планування, відзначаючи ще ряд інших (планування використання персоналу, планування його навчанням, кар'єрою тощо) [1, с. 230]. Водночас, деякі теоретичні і практичні аспекти кадрового планування ще не зовсім висвітлені в науці та практиці.

Метою наукового дослідження є обґрунтування семантичного змісту поняття «кадрове планування» у розрізі онтологічного аналізу та розгляд управлінських засад щодо підвищення ефективності цього процесу.

Кадрове планування – це система комплексних рішень і заходів із реалізації цілей організації та кожного працівника, яка дає змогу визначити [2, с. 255]. До цієї системи відносять функціональні напрями: визначення кількості працівників необхідної кваліфікації; формування функціональної структури персоналу щодо його професійної компетентності; оптимізація методів кадрового планування; обґрунтування структури професійної компетентності майбутніх кадрів; розвиток творчого потенціалу кадрового складу; вивчення соціальних потреб кадрів; мотивування кадрового складу; оптимізація витрат на утримання кадрової структури тощо.

Кадрове планування результативне виключно тоді, коли включається в єдиний напрямок планової діяльності підприємства. Воно не лише вирішує більшість проблем на підприємстві, але й вдовольняє інтереси і вимоги працівників. Ефективне кадрове планування покращує результати діяльності підприємства завдяки: оптимальному використанню персоналу (створення вакансій, перерозподіл працівників за їх вміннями для підвищення продуктивності праці, перебудова виробничих процесів тощо); поліпшенню процесу формування персоналу; запровадженню заходів з перепідготовки кадрів; зменшення загальних витрат на робочу силу внаслідок систематичної та ініціативної політики на ринку праці.

Для того щоб раціонально спланувати потребу у кадровому складі організації важливо виконати такі операції [3, с. 110]: провести аналіз і спроектувати робочі місця; узгодити виробничу програму; унормувати працю; визначити шляхи покращення її ефективності; ієрархічно структурувати роботи з реалізації проекту тощо. Вітчизняні вчені виділяють три етапи кадрового планування: 1) оцінка наявного персоналу і його потенціалу; 2) оцінка майбутніх потреб у персоналі; 3) розробка програми розвитку персоналу.

На початковому етапі встановлюють головні завдання, враховуючи цілі організації. На усіх робочих місцях й у належний час забезпечується необхідна чисельна та високоякісна трудова діяльність. Також стимулюється ефективність праці співробітників. Далі виробляють кадрову стратегію підприємства у зв'язку із передумовами його росту та відновлення за пріоритетними напрямками, щоб працівники мали можливість просування по кар'єрних сходах. Крім того, організацією встановлюються науково-обґрунтовані умови праці з обов'язковим забезпеченням реалізації персональних здібностей кожного працівника. На останньому етапі окреслюють точні цілі кожного працівника й висвітлюють принципи управління персоналом. Тривалість планового періоду суттєво різниться, тому розглянемо три види кадрового планування [4, с. 48]:

1. Стратегічне (перспективне): орієнтоване на далекосяжні (не менше 10 років) цілі підприємства, курс його розвитку, прогнозуючи зміни попиту на ринку праці, чинники розвитку внутрішньої і зовнішньої торгівлі, концепції і напрямки розвитку промислового та сільськогосподарського виробництва; визначаються усі ресурси (трудові, фінансові, матеріальні тощо), необхідні для досягнення бажаного результату підприємства; віддається перевага одній зі стратегій досягнення цих цілей.

2. Тактичне (середньострокове): перетворює глобальні плани в самостійні частини планування, конкретизує їх на період 2-5 років, і відповідно до окреслених завдань залучаються необхідні ресурси.

3. Поточне (оперативне): деталізується план на рік, підкріплений необхідними розрахунками і обґрунтуваннями; вирішуються поточні завдання, які обумовлені економічною ринковою ситуацією.

Успішне кадрове планування потребує кадрового контролю, для того щоб цілеспрямовано приймати рішення, оптимізувати використання персоналу, забезпечувати дотримання трудових та соціально-правових норм. Кадровик-плановик бере до уваги планові та поточні дані, виробничі дані про обіг, збут, результат, використаний час, здійснення інвестицій. Він має володіти інформацією про коригування цілей на різних етапах, які призводять до певних кадрових наслідків. Шляхи підвищення ефективності кадрового планування полягають у розумінні та виконанні наступних кроків: 1) інвестиції у формування освітнього рівня персоналу і повне використання його потенціалу; 2) створення центрів управління персоналом на вищому та середньому рівні керівництва; 3) планування кар'єрного зростання персоналу; 4) обґрунтування

стратегії і тактики розвитку персоналу; 5. інноваційна підтримка персоналу засобами збагачення його освітнього та інтелектуального розвитку.

Кадрове планування є найважливішим елементом кадрової політики, допомагає при визначенні її завдань, стратегії і цілей, сприяє їх виконанню через відповідні заходи. Інноваційні підходи щодо наукового обґрунтування систематичного кадрового планування в організації дозволяє значно підвищити якість управлінських рішень, що формує передумови для досягнення цілей соціально-економічної системи й забезпечує перспективи її розвитку. Управління кадровим плануванням в організаційній структурі є складним процесом, який потребує значних ресурсів і удосконалення господарського механізму та методів кадрового менеджменту.

Література:

1.Грідін О.В. Концептуальні підходи до створення ефективної системи управління персоналом. *Вісник Харківського національного технічного університету імені Петра Василенка: Економічні науки*. Харків: ХНТУСГ, 2017. Вип. 188. С. 228-236.

2.Земляна Л.С. Економічний механізм управління кадровим потенціалом аграрного формування. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених, 22 жовтня 2021 р. Харків, 2021. С.254-255.

3.Нагаєв В.М., Земляна Л.С. Формування кадрового потенціалу аграрної сфери в умовах інноваційного розвитку аграрних відносин. *Підсумкова конференція професорсько-викладацького складу ХНАУ ім. В.В.Докучаєва: матеріали конференції*. Ч. I, 22-25 січня 2014 р. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. Х.: ХНАУ, 2014. С. 109-112.

4. Нагаєв В.М., Нагаєва Г.О. Дидактичні засади формування кадрового потенціалу аграрної сфери як стратегічного ресурсу розвитку соціально-економічних систем / В.М.Нагаєв, Г.О.Нагаєва // *Вісник ХНТУСГ: Економічні науки*. – Вип. 200. - Х.: ХНТУСГ, 2019. – С. 44-53.

Іванів С.І.,
*аспірантка спеціальності 051 «Економіка»
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сільськогосподарським підприємствам властиве залучення великого обсягу ресурсів для забезпечення своєї продуктивної діяльності. Ресурсна база

нагромаджується через матеріальні, нематеріальні, трудові, фінансові, природні, економічні, соціальні та інноваційні ресурси.

Ресурсний потенціал є категорією, що відображає у комплексі взаємозв'язок ресурсів, умов їхнього використання, наявних та потенційних можливостей їхнього застосування сільськогосподарськими підприємствами. На думку Т. А. Талах, ресурсний потенціал – це наявність на конкретну дату в суспільному виробництві відповідних засобів виробництва (предметів праці і засобів праці), трудових ресурсів і відповідної їм системи управління (потенціал управління) [1, с. 507].

Для спрощення процесу формування складових ресурсного потенціалу та виокремлення методологічних засад та принципів, які будуть сприяти якнайдоцільнішому формуванню виникає потреба у функціонуванні відповідних інституцій. У дослідженнях науковців знаходимо таке трактування поняття інституції – це сформовані часом та діяльністю людини правила, формальні й неформальні зв'язки, обмеження, які структурують людську взаємодію, забезпечують регулювання життєвого простору індивідуального та організаційного розвитку [2, с. 87]. Сукупність інституцій внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства утворюють інституційне забезпечення досліджуваних процесів чи категорій. На нашу думку, інституційне забезпечення формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств можна охарактеризувати як сукупність рекомендацій, правил, методологій, законів, нормативних вказівок, внутрішньо управлінських рішень, які допоможуть структурувати та виокремити найбільш ефективні підходи до формування ресурсного потенціалу.

Призначення інституційного забезпечення реалізується через основні функції, серед яких можна виділити наступні: інформаційну, регуляторну, методологічну, організаційну, управлінську та аналітичну. Тобто на основі отриманої інформації через нормативну базу сільськогосподарське підприємство може вибирати методику, якою буде керуватися при організації та управлінні з питань формування ресурсного потенціалу. Також інформаційна база допомагає урегулювати спірні питання у процесі діяльності підприємств та виконує аналітичну функцію, адже на основі отриманих даних стає можливим проведення аналізу та формулювання висновків.

Інституційний механізм реалізується як на державному рівні через Конституцію України, закони, постанови, кодекси, методичні рекомендації, так і на рівні сільськогосподарського підприємства через правила та принципи які розробляють працівники апарату управління. Також виділяють проміжну ланку, яка впливає на рівень інституційного механізму у розвитку сільськогосподарських підприємств – органи місцевого самоврядування, які у сучасних умовах отримали більш розширенні права в управлінні територіальними громадами. Серед їхніх завдань виокремлюють наступні:

- надання допомоги у підготовці й оформленні документів (оренда, купівля земельних ділянок) [3, с. 267];

- забезпечення інформацією щодо наявної робочої сили, яку можна залучити, як трудові ресурси у сільськогосподарські підприємства;

- забезпечення юридичними консультаціями [3, с. 267];
- сприяння розвитку кластерної системи, що буде сприяти ефективному та мобільному використанню наявних ресурсів;
- залучення фінансових, інвестиційних і матеріальних ресурсів для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств [3, с. 267].

Важливо відзначити, що інституційне забезпечення потребує рекомендацій та врахування специфічних особливостей діяльності підприємств різних галузей та різних форм господарювання на законодавчому рівні, що на даному етапі провадження сільськогосподарської діяльності не у повній мірі знаходить своє відображення у практичному застосуванні. Тому, окрім нормативної бази, необхідним є впровадження внутрішніх стандартів. Дані стандарти можуть базуватися на основі зарубіжного досвіду, отриманої інформації у результаті досліджень роботи конкурентних підприємств або з власного попереднього досвіду. Це дозволить сформувати, враховуючи, характерні ознаки ведення сільськогосподарської діяльності, збалансований інституційний механізм, який реалізується через управління.

Стратегія управління сільськогосподарським підприємством має містити в собі також установки щодо формування, використання та розвитку ресурсного потенціалу. Слід чітко розуміти та усвідомлювати необхідність залучення конкретних видів ресурсів, а також здійснити прогнозування у перспективі щодо результату, який підприємство зможе отримати відповідно до поставлених завдань.

Високий рівень інституційного забезпечення у сільськогосподарських підприємствах дозволить скоригувати такі проблемні питання:

- буде сприяти оптимальним взаємовідносинам між державою та сільськогосподарськими підприємствами;
- зближить інтереси держави та господарюючого суб'єкта у питаннях щодо особливостей формування та використання ресурсів;
- підвищить ступінь адаптивності до різних змін у економічному середовищі;
- забезпечить високу конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства (через формування ресурсного потенціалу з використанням інституційного забезпечення);
- забезпечить можливість формувати ресурсну базу у відповідності до вимог ринкового середовища;
- урегулює спірні питання між сільськогосподарськими підприємствами жителями села: використання земельних ділянок, екологічність виробництва, забезпечення робочими місцями тощо.

Отже, вплив інституцій на формування ресурсного потенціалу має важливе значення проте ефективність використання інституційного забезпечення буде виражатися тоді, коли воно буде відповідати сучасним вимогам ринкової економіки. Необхідно впроваджувати в роботу сільськогосподарських підприємств інституції, що пропонуються на усіх рівнях: державному, рівень органів місцевого самоврядування та внутрішньо управлінський рівень. У сучасних умовах господарювання спостерігається низький рівень

зацікавленості зі сторони держави у врегулюванні інституційного забезпечення до потреб сільськогосподарських підприємств, що також впливає на їхнє становище у галузі сільського господарства порівняно з великими агрохолдингами.

Література:

1. Талах Т. А. Загальні підходи до комплексної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. *Економічні науки*. 2012. Вип. 9 (2). С. 506-518.

2. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Лузан О. Ю. Інститути й інституції у розвитку інтеграційних процесів в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2013. № 4. С. 86-93.

3. Шеленко Д. І. Організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств в економічному вимірі. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2019. 476 с.

Іванова А.В.,

здобувач вищої освіти

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Гоголь М.М.

к.е.н., доцент кафедри обліку і фінансів

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

На сьогодні в Україні економіка розвивається досить складно. Дуже важливим елементом є її підтримка. Підтримуючи вітчизняні підприємства люди дають можливість економіці функціонувати на належному рівні. Навіть при можливій підтримці міжнародних інвесторів необхідним фактором розвитку економіки у самій державі є її оптимізація зсередини. Цей фактор можливо розвивати за допомогою використання людського ресурсу самої держави. Достатня кількість економічно залученого суспільства позитивно впливатиме на покращення ситуації.

Кожен вид діяльності людини повинен бути заслужено оцінений. При різних формах власності у всі часи наймана праця оплачувалась у той чи інший вид: матеріальними благами (продукти харчування, житло), грошовими виплатами. У сьогоднішній кожен працівник отримує свою частину у грошовому вимірнику в національній валюті.

Головними законодавчими актами, що регулюють усі питання оплати праці на рівні держави визначено: Конституція України [2], Закон України «Про оплату праці» [5], Кодекс законів про працю України [1], Закон України "Про колективні договори і угоди" [4] та Закон України "Про підприємства в Україні" [6]. Основна думка, яку вони доносять:

- кожен громадянин має право на отримання заробітної плати не нижчої від встановленої Верховною Радою за участі Кабінету Міністрів України;

- право на отримання заробітної плати в установлені строки захищається законом;

- встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) або посадового окладу, в залежності від місця роботи;

- премії, заохочувальні компенсації, доплати, надбавки гарантії також включаються у склад заробітної плати;

- розмір заробітної плати залежить від умов праці, від складності виконуваних робіт (наданих послуг), професійно-інтелектуальних якостей працівника та результатів його діяльності у рамках підприємства.

- оплата праці проводиться у грошових знаках, затверджених на території України. У випадку виплат чеками, операції проводять відповідно положення, встановленого Кабінетом Міністрів України, а також з ухваленням від Національного банку України.

Виходячи з визначення заробітної плати з Закону України «Про оплату праці» можна сформулювати таке визначення: Заробітна плата – потенційна винагорода у грошовому вимірнику за виконані нею роботи, надані послуги тощо і основні строки і розміри виплат якої відображено у трудовому договорі.

Її розмір визначається складністю виконуваних робіт, спеціальністю, можливостями працівника, через його уміння і навички. Сьогодні майже не знайти місця, де за витрачений час не будуть давати кошти, винятком можна вважати волонтерство. Джерелом формування фондів оплати праці є розрахунок з доходу самого підприємства та інші грошові надходження отримані від господарської діяльності. Суб'єктами організації оплати праці є: органи державної влади та місцевого самоврядування; роботодавці, організації роботодавців, об'єднання організацій роботодавців або їх представницькі органи; професійні спілки, об'єднання професійних спілок або їх представницькі органи; працівники [5]. Усі часи економіка була нестабільна, через вплив зовнішніх факторів, природних катаклізмів, війн, хвороб, тощо. Українська економіка завжди трималась у тонусі через постійні зміни у тому чи іншому напрямку. Розглядаючи період сьогодення візьмемо 2020-2022 роки. Виокремлюючи саме один фактор – оплату праці – можна сказати достатньо про те як змінювалась величина заробітної плати за той час.

Якщо аналізувати період 2020-2022 років, то мінімальна заробітна плата з кожним роком збільшується. У період з 1 січня по 8 серпня 2020 року показник був на рівні 4723 грн. З 1 вересня по 31 грудня того ж року сума збільшилась і вже становила 5000 гривень. Від 1 січня 2021 року сума складала вже 6000 грн., а на кінець року підвищилась до 6 500 грн. На період 01.10.2022 року показник становить 6 700 грн, тобто збільшилась на 200 грн. у відповідно попереднього періоду (рис. 1).

Як ми бачимо, мінімальна заробітна плата має тенденцію зростання, але ми не можемо сказати, що це впливає на економічну ефективність росту країни. Наприклад, у порівнянні з показниками прожиткового мінімуму, зарплата зростає, але через підвищення вартості важливих для життя показників це не

дозволяє. Якщо розглядати продуктивний кошик, то він стане ще більш порожнім, ніж у тому ж минулому році.

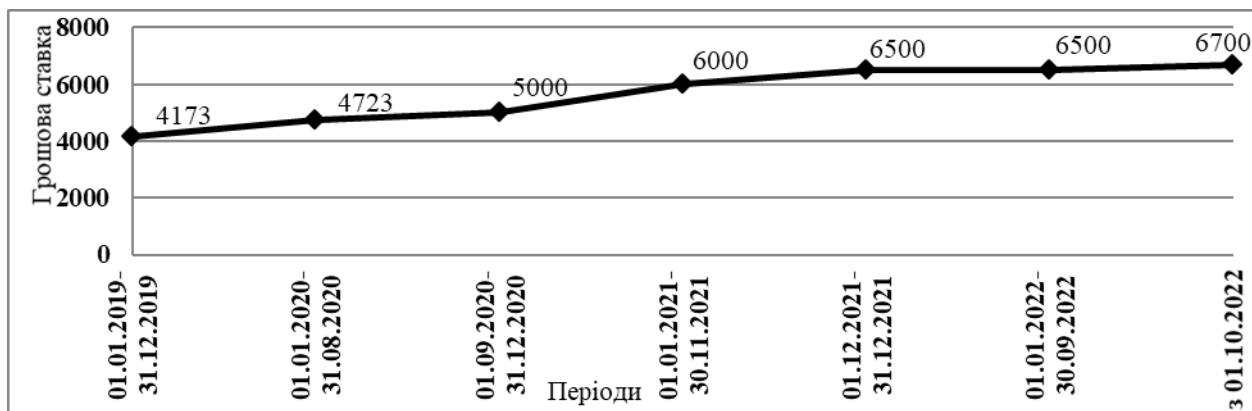

Рис. 1. Динаміка мінімальної заробітної плати в країні

Сформовано за даними: [3]

З початком поширення респіраторної інфекції COVID-19 велика кількість вітчизняних суб'єктів господарської діяльності були змушені скорочувати свій штат працівників. Під час звичайної рецесії економічна активність падає. Але у період «вибуху» захворюваності у країні відбувалась зовсім інша ситуація. Зменшення контактів між людьми зумовили зменшення попиту і пропозиції на ринку, як результат менші прибутки підприємств, які було важко або неможливо покрити. Керівники були змушені скорочувати до 20% робочих колективів задля можливості реабілітуватись на ринку. Це зумовило виникнення більшого пласту безробітних людей, збільшилась кількість тих у кого виникали проблеми з виплатами по кредитах та орендній платі. Переглянувши розмір середньої заробітної плати у 2020 і вирівнявши його з тим самим періодом 2021 року можна бачити тенденцію. У порівнянні з 2020 роком у 2021 році середня заробітна плата значно підвищилась. Але також підвищились податки та інші супутні витрати, що має громадянин.

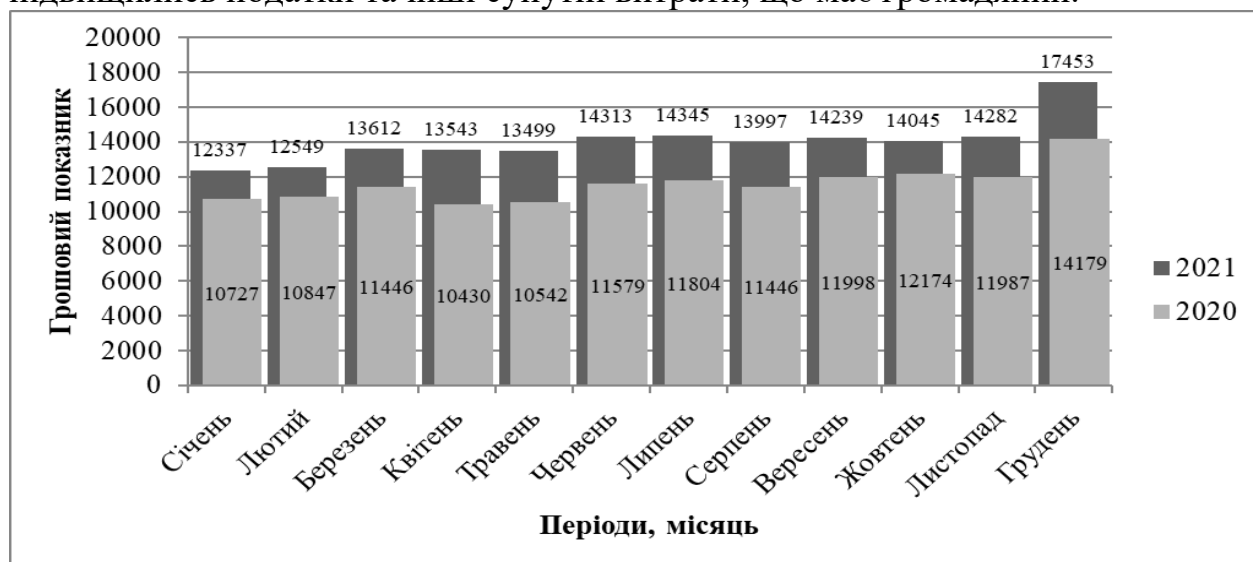

Рис. 2. Розмір середньої заробітної плати 2020-2021 рр.

Сформовано за даними: [7,8]

Економіка періоду 2022 року на даний момент не відслідковується. Середня заробітна плата у січні 2022 року становила 14 577 грн., але у період повномасштабного вторгнення очевидно країна понесла колосальні втрати по у всіх галузях і на даний момент точної ситуації державні органи не відображають. Багато підприємств були покинуто, зруйновано або окуповано, що не дає позитивних аспектів по розвитку. На відновлення і підтримку економіки країни необхідно залучати міжнародні кредити, щоб країна не збанкрутувала і виконувала свої зобов'язання.

Ситуація по заробітній платі за 2020-2021 роки мала тенденцію зростання. Держава з кожним роком збільшує мінімальне значення оплати праці, але на фоні ситуації в якій опинилась країна ці збільшення недостатні для комфортного життя. На думку автора спираючись на прогнози військового командування, є можливість стабілізації економіки вже у наступному 2023 році. Це станеться за допомогою вирівнювання податкових надходжень, підтримки малого, середнього та великого бізнесу, відновлення пошкодженої інфраструктури і появу робочих місць, які необхідно заповнювати.

Література:

1. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII : станом на 29 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

2. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

3. Мінімальна заробітна плата (2000-2022). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (дата звернення: 30.10.2022).

4. Про колективні договори і угоди : Закон України від 01.07.1993 р. № 3356-XII : станом на 27 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3356-12#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

5. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР : станом на 19 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

6. Про підприємства в Україні : Закон України від 27.03.1991 р. № 887-XII : станом на 1 січ. 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-12#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

7. Середня заробітна плата (2020). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2020/> (дата звернення: 27.10.2022).

8. Середня заробітна плата (2021). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2021/> (дата звернення: 05.11.2022).

Іудіна Л.С.,
здобувач вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Нагаєв В.М.,
докт. пед. наук, професор кафедри
менеджменту, бізнесу і адміністрування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

ЗАКОННІСТЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У сучасному суспільстві для регулювання відносин в системі публічного управління та адміністрування діють норми права, які в свою чергу, поділяються на певні види. Це означає, що будь-яка діяльність, відносини, статус людини та громадянина несе за собою визначені правила поведінки задля захисту прав, свобод та інтересів населення країни. Тому, з вищезазначеного, впливають такі правові явища як «законність» та «відповідальність» [1, с. 48]. Особи, які займають посади в сфері державного управління теж мають дотримуватися норм права, виконувати свою діяльність в межах зазначених законодавством повноважень, бо державне управління – це вид діяльності держави, та одними з основних принципів правового регулювання, тобто здійснення державою контрольної та регулятивної функцій, є законність, та, безпосередньо відповідальність яка діє разом з покладеними на посадову особу статусу, обов'язків та повноважень.

Значення законності полягає в тому, щоб виражені у правових нормах позитивні зобов'язання було виконано, дозволи використано, заборон дотримано, закон реально виконував свою роль у житті держави, суспільства і конкретної людини. Тому під законністю доцільно розуміти систему юридичних правил, норм, засобів і гарантій з відповідними їм державними структурами, покликану забезпечувати практичну реалізацію законів та інших правових актів [4].

Основоположними принципами державно-правового регулювання в сучасних умовах мають стати принципи справедливості, законності, єдності справедливості та законності як найважливіші соціальні цінності; вихідні положення, на яких ґрунтується державне управління, правотворчість, правореалізація і правоохорона [2, с. 114]. Саме ці принципи визначають найважливіші структурні зв'язки у предметі, методи та механізми державно-правового регулювання як у середині правової системи, так і поза її межами, здійснюючи управлінський вплив на соціальне середовище.

Нам відомо, що державне управління ґрунтується на принципах правового регулювання, серед них особливе значення має принцип законності. Тепер можна провести паралель та зробити висновок- законність являє собою загальну вимогу дотримання та виконання законів які діють на території

держави, а що стосується діяльності, то під законністю розуміють метод і режим. Законність, як важливе політико-правове явище, є критерієм правового життя суспільства. У найбільш загальному вигляді законність відображає правовий характер організації суспільного життя, органічний зв'язок права і влади, права і держави [3, с. 74].

Законність, як і будь-яке правове явище має свої вимоги, а саме: 1) втілення ідеї верховенства права в житті суспільства, держави. Законність вимагає, щоб при загальній регламентації суспільних відносин зміст закону, підзаконних нормативно-правових актів завжди відповідав ідеї права; 2) верховенство закону; 3) рівність всіх перед законом.

У всіх суб'єктів правових відносин повинен бути рівний обов'язок виконувати правові приписи, в рівних умовах всі повинні мати рівні права і не мати привілеїв, всі права повинні бути однаково захищені. Тобто: 1) виконання правових актів всіма суб'єктами права; 2) забезпечення реалізації прав і свобод громадян; 3) належне, правильне та ефективне застосування права державними органами; 4) послідовна боротьба з правопорушеннями; 5) недопущення свавілля у діяльності посадових осіб [4].

За недотримання вимог законності, настає відповідальність. Це явище має вираження у формі санкцій, які є елементом правової норми. Відповідальність формується завдяки взаємодії трьох елементів, а саме: а) усвідомлення обов'язку; б) оцінки поведінки; в) накладання санкцій. Можна виділити такі види юридичної відповідальності: дисциплінарної, адміністративної, матеріальної, кримінальної. Це питання регулюють нормативно-правові акти, наприклад ЗУ «Про державну службу», ЗУ «Про запобігання корупції», ККУ, КУпАП та ін. [4].

Відповідальність державних службовців настає за порушення законності та службової дисципліни, невиконання або неналежне виконання ними посадових обов'язків. Вона полягає в застосуванні до державних службовців тих чи інших покарань, стягнень, передбачених законодавством, за вчинення ними правопорушень, тобто за провини та дії, що юридично визнані протиправними. Та чи інша дія (чи бездіяльність) працівника є порушенням трудової дисципліни лише за наявності одночасно трьох умов:

– якщо дія (бездіяльність) є протиправною, тобто порушується певна вимога чи положення нормативно правового акта;

– якщо протиправна дія (бездіяльність) є винною, тобто вчинена навмисно або через необережність (іншими словами, невиконання працівником службових обов'язків з причин, що від нього не залежать: недостатня кваліфікація або працездатність, відсутність належних умов роботи, неотримання службовцем інформації й матеріалів, потрібних для виконання посадових обов'язків і т. д., – така дія не може розглядатись як невиконання службових обов'язків, бо в цьому разі працівник не винний у її невиконанні);

– якщо не виконано саме посадові обов'язки, тобто обов'язок, що впливає з певних державно-службових відносин (прикладом таких порушень посадових обов'язків, зокрема, є недотримання державної та іншої таємниці, що охороняється законом, розголошення відомостей, які стали відомі державному

службовцеві у зв'язку з виконанням посадових обов'язків і стосуються приватного життя, честі та гідності громадян) [3].

Ознайомившись зі змістом понять «законність» та «відповідальність», можна зробити такі висновки: по-перше, законність – це явище, яке походить від встановлених правил поведінки, тобто законів та інших нормативно-правових норм, які поширюються на території держави в цілому, або регулюють відносини в окремій сфері (наприклад в сфері державного управління, медичній діяльності, або інші види діяльності, які потребують дозволу для її здійснення у виді ліцензії та інші). Тобто, законність, явище яке забезпечує дотримання та виконання тих самих законодавчо прийнятих правил поведінки. Відповідальність – наслідок, який настає в результаті порушення, недотримання, ігнорування норм права.

Модель державного управління, сформульована в Конституції, законах та інших документах, а також виражена у них нормативна модель державного й суспільного життя, що підлягає реалізації через державне управління, набувають реального значення за умови, коли вони дійсно стають орієнтиром законності та відповідальності, фактором і складовою свідомості, поведінки та діяльності людей. Для надання дієвості нормативно - законодавчим актам необхідно виробити певний механізм забезпечення їх практичної реалізації.

Література:

10. Віхров О. П., Віхрова І. О. Теорія держави і права : курс лекцій. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 303 с.

11. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю. Державне управління: підручник [за ред. А. Ф. Мельник]. К.: Знання, 2009. 582 с.

12. Нагаєв В.М. Публічне адміністрування: навчальний посібник. Харків.: ХНАУ, 2018. 278 с.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України № 3207-VI від 7 квітня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України* № 92, 2011.

Кальян О.С.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри підприємництва і права
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ

Створення дієвого механізму, здатного забезпечити безпечне існування суспільства, захист і захист прав людини та можливість безперешкодно реалізовувати її правові можливості, є одним із пріоритетних завдань реформування правової системи України, побудови реальної правової держави і громадянського суспільства.

У системі державно-правових актів, покликаних гарантувати права і свободи особи, законні інтереси суспільства і самої держави, провідна роль належить суду, як єдиному органу уповноваженому на здійснення правосуддя.

Право на судовий захист є важливою складовою права на захист прав, свобод, інтересів осіб. Саме, судовий захист відіграє провідну роль у правовому механізмі, що забезпечує гарантованість прав і свободи людини, а рівень судового захисту є також основним показником правового характеру держави й демократичності суспільства в цілому [1, с. 48].

Так згідно до положень статті 55 Конституції України визначено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом [2].

Згідно до нормативних приписів статті 6 Конвенції «Про захист прав і основоположних свобод» кожній особі гарантується право на справедливий суд, що включає право на розгляд справи [3].

З цією метою на рівні національного законодавства визначається та забезпечується функціонування відповідної судової процедури для реалізації цього права.

Погоджуємося і з думкою О.В. Гаран, яка відзначає, що розуміння правової природи права на судовий захист залежить від кута зору дослідників, чинного національного законодавства із урахуванням судової практики та практики міжнародних інституцій. Дослідження правової природи права на судовий захист мають велике значення як для розвитку теорії права так і для формування дієвої практичної діяльності. Перспективним вектором подальших наукових досліджень є вдосконалення національного законодавства і гармонізація його з міжнародними стандартами дотримання права особи на судовий захист [4].

Слід відзначити, що судовий захист є одночасно видом державно-правового захисту та відповідно і найбільш ефективним способом захисту прав і законних інтересів суб'єктів суспільних відносин, що засвідчується сталою міжнародною практикою. Рівень судового захисту є найважливішим показником ствердження правової природи держави і розвитку демократичного суспільства.

Універсальність судового захисту та зростаюча потреба в його здійсненні ставить перед судовою системою та всіма державними та громадськими інституціями, що забезпечують її діяльність, завдання щодо функціонування незалежного, неупередженого та справедливого правосуддя, перетворення суду на справді незалежну гілку державної влади.

Запроваджена в нашій державі довготриваюча судова реформа спрямована на створення передумов для підвищення значення суду в державному механізмі та його ролі в суспільстві, забезпечення високого рівня правового захисту особи, суспільства і держави.

Зазначена мета модернізації суду є дуже важливою, оскільки судова влада може існувати лише як безальтернативний державно-правовий інститут, орієнтований на загальновизнані міжнародно-правові стандарти у сфері здійснення правосуддя та захисту прав людини, а також покликана всебічно задовольняти інтереси всіх інших суб'єктів права шляхом оперативного, законного та справедливого вирішення правових конфліктів.

Література:

1. Николаєнко Я. М. Поняття та зміст права на судовий захист: сучасний погляд: Вісник МГУ 2014, № 8. С. 48–50
2. Конституція України від 28.06. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254 %D0 % BA/96- %D0 %B2 %D1 %80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80)
3. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Гаран О. В. Квінтесенція розуміння «право на судовий захист». *Правова держава*. 2021. № 41. С. 9–13.

*Князева О.А.,
д.е.н., професор,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
м. Одеса, Україна*
Мартинюк Ю.О.,
*здобувач 2-го курсу освітнього рівня «магістр»,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
м. Одеса, Україна*

ПІДХОДИ ДО СКОРОЧЕННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Фінансова стабільність банку, яка містить у собі низку критеріїв, що визначають це поняття, в складних умовах сьогодення стає най актуальним питанням його виживання. Зростає ймовірність настання банкрутства в умовах невизначеності та тривалих військових дій на тлі скорочення платоспроможності населення, зсувів споживчих пріоритеті (зокрема, зменшення інтересів до іпотечних та споживчих кредитів при одночасному зменшення депозитного портфелю та галопуючої інфляції) тощо. Відтак, надійність банку на сьогоднішній момент стає першочерговим запитанням, яке потрібно розглядати і з точки зору споживачів, і з точки зору самого банку. Одним з шляхів забезпечення цієї надійності є скорочення кредитного ризику.

Проблемам формування та оцінки системи управління кредитним ризиком присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Але наразі в національній та європейській практиці не має аналогів забезпечення стабільності банку та мінімізації кредитного ризику в умовах військових дій.

Банківська система сама по собі є відкритою динамічною системою, яка знаходиться під постійним впливом значної кількості факторів оточуючого середовища. Ризик є складовою банківської діяльності, оскільки для неї, як і для будь-якої фінансово-економічної діяльності, характерним є високий рівень залежності прийняття управлінських рішень від впливу значної кількості факторів та дій контрагентів, які досить важко передбачити з достатньою ступеню точності. На сьогодні узагальнено деякі традиційні методи мінімізації

кредитного ризику, які базуються на запровадженні системи дій щодо попередження та повернення проблемних боргів. До цих методів можна віднести :

- відчуження закладеного майна, який є найпростішим способом управління кредитним дефолтом позички;

- використання послуг фінансових посередників, а саме колекторів та страховиків;

- реструктуризація позичок шляхом збільшення здатності боржника генерувати фінансові потоки або перебудові фінансової структури так, щоб компанія була здатна погасити борг за рахунок фінансових потоків від операційної діяльності.

Втім сьогодні наведені методи не мають біти застосовані для усіх боржників. Це пов'язано з наслідками військових дій, коли певна кількість населення втратила житло та роботу, є тимчасово переміщеними особами або проходять службу в лавах ЗСУ, територіальній обороні тощо. Відношення банку до кредитних боргів, які належать таким категоріям населення, мають отримати інші підходи до їх погашення. При цьому повинно бути ураховано і інтереси банку з метою недопущення значного підвищення рівня ризику неповернення боргів та скорочення загальної фінансової стабільності банку.

У систему заходів для погашення кредиту з боку бізнес-середовища може включати такі конкретні дії, які можуть бути реалізовані за участі банку та його клієнтської бази:

- реалізація застарілого та/або тимчасово незадіяного обладнання, виробничих ліній та цехів, які на сьогодні не приносять прибутку;

- пошук нових можливостей на ринку або нових ринків при одночасному введенні жорсткої системи контролю за запасами;

- пошук додаткового акціонерного капіталу або залучення нових партнерів (припустимо, з числа клієнтів банку), які є фінансово-стійкими;

- сприяння прискоренню стягнення дебіторської заборгованості за допомогою залучення до співробітництва фінансових посередників банку (страховиків).

Для приватних осіб можна запропонувати такі підходи для прискорення погашення кредитів:

- «канікули» по тілу кредиту за умови регулярної сплати відсотків з можливим підвищенням на декілька пунктів відсоткової ставки за кредит;

- пролонгація кредиту на прийнятних для обох сторін умовах;

- зменшення відсоткової ставок по кредитах за умови одночасного погашення значної частки кредиту;

- працевлаштування боржника у банку в разі його придатності за фахом та при наявності вільних посад (особливо це стосується тимчасово переміщених осіб), що одночасно матиме соціальний ефект.

Одночасно, враховуючи складність поточної ситуації, задля формування підґрунтя для скорочення кредитного ризику, банку потрібно удосконалити поточну роботу із кредитування за такими напрямками:

- ретельний аналіз та прогноз рівня забезпечення кредиту із врахуванням поточної ситуації та місця перебування кредитора;
- розширення умов та підстав для надання гарантій щодо повернення кредиту;
- диверсифікація кредитних ліній, що надаються фізичним та юридичним особам;
- залучення інструментів державно-приватного партнерства для часткового погашення кредитів особам, які приймають участь у військових діях або постраждали від війни.

Ці та інші заходи сприятиме скороченню кредитного ризику банку та формуванню бази для стабілізації національної фінансової системи, прийнятної для усіх прошарків населення в сучасних надскладних умовах.

Кобрин Т.А.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна
Шабатура Т.С.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної
теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вторгнення російських військ на територію України відбулося 24 лютого 2022. На кінець червня 2022 року відбулася локалізація наземних бойових дій на Сході та Півдні України. Проте продовжуються обстріли прикордонних регіонів та ракетні удари по всій Україні.

Для України настав час серйозних випробувань, коли основною метою українського бізнесу, уряду та суспільства загалом є вижити та перемогти. Аграрний бізнес відіграє значну роль в досягненні цієї мети: забезпечення функціонування бізнесу, підтримка економіки країни, забезпечення базових потреб населення (їжа та інша сільськогосподарська продукція), надання робочих місць – все це може робити аграрний сектор в умовах війни [1].

Попри масштабні руйнування сільськогосподарської інфраструктури, мінування наших полів та зниження обсягів виробництва, провідні експерти стверджують, що цій ключовій галузі навряд чи загрожує втрата статусу житниці Європи та світу.

За попередніми оцінками науковців, потенційна пряма шкода, якої було завдано вітчизняній сільськогосподарській інфраструктурі та її активам внаслідок повномасштабної агресії Росії проти України, перевищує 6 мільярдів доларів.

Через три місяці після початку повномасштабної війни збитки в аграрному секторі України вже сягнули 4,3 мільярда доларів, що становить майже 15% капіталу держави. Найбільшу частину втрат фіксують через знищення чи пошкодження сільськогосподарських угідь та відсутність збору врожаю [2].

Основними проблемами аграрного сектору, що спричинені військовими діями в Україні є наступні:

1. Окупація українських територій: руйнування виробничих потужностей, інфраструктури, проблеми організації посівної компанії, відсутність кормів для тварин, зупинка роботи сільськогосподарських підприємств, велика кількість замінованих територій (близько 100 тис. га – Чернігівська, Луганська, Донецька, Харківська, Херсонська, Запорізька, Київська області).

2. Проблеми з логістикою: блокування шляхів експорту сільськогосподарської продукції (зокрема, портів), руйнування транспортної інфраструктури, розрив/розсинхронізація логістичних ланцюгів всередині країни, так і назовні.

3. Зменшення обсягу внутрішнього ринку та зниження купівельної спроможності більшості українців. Дефіцит споживання українцями м'ясних і молочних продуктів, який спостерігався ще до війни, у воєнний час суттєво зріс.

4. Недостатність ресурсів для сільськогосподарського виробництва: дефіцит палива, брак кормів, дефіцит окремих видів добрив, нестача засобів захисту рослин, проблеми з матеріально-технічним забезпеченням, а також зростання цін на засоби виробництва аграрного сектору.

5. Проблеми з робочою силою: внутрішня та зовнішня міграція, мобілізація до ЗСУ, зростання рівня безробіття, психологічні проблеми кадрів: робота в постійному стресі та тривозі.

6. Крадіжки української сільськогосподарської техніки та продукції: зерна (більше 600 000 тонн), олії, овочів, фруктів та ін. [1].

Український аграрний сектор потребує підтримки як з боку держави, так і з боку міжнародних організацій та світових лідерів. Вже сьогодні міжнародні донори прагнуть забезпечити так званий ефект win-win — таку форму співпраці, коли обидві сторони в роботі залишаються задоволеними. Залучають до своїх програм постачальників матеріальних ресурсів, підтримуючи обидві сторони [3].

Цільова аудиторія міжнародних донорських організацій — сільські домогосподарства та фермери, яких справедливо вважають чинником боротьби з безробіттям та запорукою інклюзивного економічного зростання у сільській місцевості. Сектор дрібних фермерських господарств має вирішальне значення для місцевої зайнятості, це основний постачальник продуктів на локальному рівні.

У квітні 2022 року український уряд направив до ЄС докладну інформацію, чого потребує сільськогосподарський сектор для відновлення. Координувати очікувану допомогу має Єврокомісія.

Вже з 1 вересня у Державному аграрному реєстрі розпочато приймання

заявок в межах нової програми допомоги малим агровиробникам на загальну суму понад 1,5 мільярда гривень, яка фінансується з бюджетної підтримки ЄС.

Не останню роль відіграє ФАО, яка після початку війни вона розробила план швидкого реагування і закликає спрямувати 115,4 мільйона доларів на підтримку майже мільйона жителів сільської місцевості шляхом надання сільськогосподарської допомоги і гарантування продовольчої безпеки для тих, хто найбільше постраждав унаслідок війни. У межах цієї програми ФАО вже надала допомогу для 80 тисяч осіб у 13 областях України, продовжує надавати багатоцільову грошову допомогу для покриття основних потреб понад 5 тисяч сімей у найбільш постраждалих регіонах на сході та півдні України [2].

Відповідно до прогнозів Інституту аграрної економіки, цьогорічне виробництво зернових і зернобобових культур може знизитися до 30% порівняно з 2021 роком. Імовірно, зменшиться виробництво пшениці на 34%, ячменю — на 45%, кукурудзи — на 2%. Але це ніяк не вплине на задоволення внутрішньої потреби населення у продуктах зернових та зернобобових культур. До речі, виробництво гречки за рахунок пересівання та зміни структури посівів дасть змогу повністю забезпечити потреби населення та отримати певні залишки. Щодо технічних та інших сільськогосподарських культур прогнозують скорочення виробництва до 30%, а соняшнику до 34% [2].

Військові дії на території України створили нові умови для функціонування економіки країни загалом, і аграрного сектору зокрема. Виклики, які постали перед аграрним сектором, вимагають нових підходів, швидкої адаптації до нових умов, трансформації діяльності та фокусування на основному завданні – виживанні. На додаток до цього, для аграрного сектору відкриваються і нові можливості, на які аграрному сектору варто звернути увагу. Зокрема, на ринку сільськогосподарської продукції з'являються нові потреби:

- потреба в забезпеченні продуктами харчування Збройних Сил України, особливо галети та закуски;

- зміна структури споживання в період воєнного часу;

- регіональні зміни: зокрема, збільшення попиту в західному регіоні внаслідок внутрішньої міграції населення; припинення постачання овочів і фруктів з окупованих територій;

- проблема з імпортом, що виникла внаслідок порушення логістичних ланцюгів, створила потребу в імпортозамінниках.

Все це відкриває нові можливості для аграрних виробників. Аграрним виробникам необхідно не лише формувати стратегію виживання, а й дивитися в бік використання можливостей, які відкриваються в даний момент.

Реальні події російсько-українська війни свідчать про її тривалість. Проте вже зараз потрібно розуміти, що чекає аграрний сектор після війни. Як правило, післявоєнний період – це період відновлення та зростання. У цей період аграрний сектор матиме свої зони зростання, де:

- ключовим фактором розвитку аграрного сектору є людський капітал: головне завдання – повернути, створити комфортні умови для роботи персоналу в аграрному секторі;

- розвиток аграрної освіти і науки;
- розвиток інновацій в аграрному секторі;
- створення стійких ланцюгів у регіонах: розвиток малого та середнього підприємництва;
- інтеграція з конкурентоспроможною продукцією у світові ринки, особливо в ЄС;
- адаптація до клімату; стійке та екологічне сільське господарство; технологічний розвиток та цифровізація аграрного сектору [1].

Саме тому попереду ще шлях до перемоги та процес відновлення аграрного сектору та всієї країни. Проте, варто пам'ятати, що ці виклики створюють не лише труднощі, а й відкривають нові можливості для українського аграрного сектору. І саме на це аграріям варто звернути особливу увагу.

Література:

1. Громов.О. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. Назва з екрану. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silske-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>
2. Негрей Н.М., Трофімцева О.В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. серія «Економічна»*, 2022, випуск 102.с.49-56.
3. Балян А.В., Гришова І.Ю. Шабатура Т.С. Публічна політика та державна підтримка розвитку аграрного виробництва в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 2. С. 156-167. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1906/1786>

Козак С.О.,

здобувач вищої освіти

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Нагасв В.М.,

докт. пед. наук, професор кафедри менеджменту, бізнесу і

адміністрування

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРВИННОЇ ЛАНКИ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

За умов трансформації суспільства охороні здоров'я притаманні динамічні зміни чисельності зайнятих, глибокі кількісні та якісні зрушення в структурі кадрового потенціалу, значною мірою зумовлені зростаючими потребами в медичних послугах, необхідністю розширення їх асортименту. Процеси формування кадрового потенціалу охорони здоров'я розглядаються, як

правило, на макрорівні або ж на рівні окремих медичних закладів різного профілю. Багато науковців приділяють увагу різним аспектам розвитку кадрового потенціалу держави та системи охорони здоров'я зокрема [1, 3, 4, 6], водночас ще існує проблема розробки кадрових стратегій закладів охорони здоров'я на мікро-рівні (практично не розробляються питання раціоналізації структури кадрів закладів охорони здоров'я на регіональному рівні). Кадровий потенціал закладів охорони здоров'я і насамперед, їх первинної ланки потребує комплексного вивчення, у тому числі й виявлення регіональних особливостей формування раціональної професійно-кваліфікаційної структури, визначення основних проблем і перспектив розвитку.

В Україні донедавна системної оцінки потреб і попиту на медичні кадри не здійснювали, що ускладнювало їх стратегічне планування. Усі тривожні дзвінки про «оголення фронтів» на окремих напрямках, постаріння кадрів чи їхній масовий відтік за кордон розцінювали як «опір старої системи», натомість суспільство заспокоювали тим, що в Україні є «зайві» лікарі. Що засвідчує аналіз кадрового резерву вітчизняної медичної галузі. Тому, змінюючи структуру системи, передусім слід ретельно проаналізувати її кадровий потенціал: чи відповідатиме він новим завданням і потребам галузі, чи забезпечуватиме надання якісної медичної допомоги населенню. До того ж упродовж останніх 10 років відбувалася спонтанна внутрішньогалузева міграція медичних кадрів: державний розподіл спеціалістів існував, але вони могли вільно перепрофілюватися за власним бажанням. Терапевти, педіатри та деякі вузькопрофільні спеціалісти перекваліфіковувались на лікарів загальної практики-сімейних лікарів.

На сьогодні в Україні сформовано хороший кадровий резерв кваліфікованих спеціалістів. Попри нав'язування суспільству думки про те, що в Україні погані лікарі, їх приймають по всій Європі. І це є найпершим підтвердженням їхнього професіоналізму. Наприклад, 20% стоматологів, які офіційно працюють у Польщі - українці. Доступність медичної допомоги визначається передусім доступністю пацієнта до лікаря будь-якого фаху й рівня, інше питання - її вартість, але наразі ми говоримо про кадри. В Україні пацієнти легко можуть потрапити до «вузького» спеціаліста не лише вторинного, а й третинного рівня. Тому спеціалізована медична допомога в Україні є доступнішою, ніж в інших країнах Європи, адже наші пацієнти не чекають у чергах до фахівця 3-4 місяці.

Отже, перед менеджментом системи охорони здоров'я постає питання - скільки на сьогодні в Україні лікарів і чи достатньо їх для повноцінної роботи медичної галузі; яка структура кадрового потенціалу має бути сформована? Особливо актуально це питання виглядає у сфері первинної ланки закладу охорони здоров'я, яка стоїть «на передовій» лікарняних послуг населенню. У табл. 1 наведена структура кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я в Україні на 2020 р.

Аналізуючи дану таблицю, слід зазначити, що найчисельнішу із досліджуваних груп складають фахівці терапевтичних спеціальностей (28% від загальної кількості лікарів). Адже до неї потрапили сімейні лікарі, яких, за

даними НСЗУ, на сьогодні 15,116 тис. осіб, а також терапевти (12,467 тис.). Однак з останніх лише 3,277 тис. осіб надають первинну медичну допомогу (2,069 тис. обіймають посади лікарів-терапевтів дільничних). Також на первинці працюють 4,398 тис. лікарів-педіатрів (із них 3,198 тис. обіймають посади лікарів-педіатрів дільничних). Тобто первинну медичну допомогу надають усього 22,872 тис. лікарів. Тому ситуація з кадровим лікарським потенціалом стосовно чисельності відповідає сучасному рівню відповідно нормативу чисельності населення України. Однак, існують проблемні питання щодо управління цими кадрами з точки зору рівномірного розподілу, особливо у сільській місцевості.

Таблиця 1 - Структура кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я в Україні на 2020 р.

Групи кадрових спеціалістів	Кількісний склад лікарів
Управління охороною здоров'я	10360
Стоматологія	25651
Лікарі-інтерни	13317
Екстерна медична допомога	
Медицина невідкладних заходів	4213
З них у закладах МОЗ України	4035
Первинна медична допомога	
Загальна практика-сімейна медицина	15197
Лікарі-терапевти	3277
Лікарі-педіатри	4398
Усього	22872
Вторинна ланка надання медичної допомоги	
За спеціальностями «внутрішні хвороби»:	
- Терапевти широкого профілю	9190
- Вузькопрофільні спеціалісти	20339
- Фахівці за спеціальністю «хірургія»	40905
- Фахівці за спеціальністю «педіатрія»	13853
- Фахівці-лікувальники інших спеціальностей	6662
Усього лікарів різних спеціальностей для забезпечення надання спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги	90949

Джерело: [5]

На цьому має ґрунтуватися державне замовлення на підготовку спеціалістів, і їх «перерозподіл» у процесі реформ, якщо він доцільний. Наприклад, чи потрібно «перековувати» педіатрів на сімейних лікарів, зокрема й «вузьких» дитячих спеціалістів, котрі є безцінними фахівцями. Та й ментальність пацієнтів така, що вони всіма способами намагатимуться

проконсультувати дитину в педіатра, а не в сімейного лікаря. Поки що в нас недостатньо сімейних лікарів, підготовлених за міжнародними стандартами. На сьогодні в Україні 18,2 тис. педіатрів, тобто 10% від загальної кількості лікарів, половина з них «вузькі» фахівці (за 25 спеціальностями). Вони мають залишатися працювати на вторинному або й на третинному рівні, адже їх не так уже й багато. Наприклад, дитячих онкологів лише 33 на всю Україну, імунологів - 61, гематологів - 128, дитячих фтизіатрів - 309, інфекціоністів трохи більше - 530, хірургів - 820. Якщо втратимо ці кадри, пошкодуємо вже через кілька років.

Постає питання - яким має бути співвідношення кадрів первинної та спеціалізованої ланок згідно зі світовими стандартами і чи відповідає їм Україна? У країнах ЄС це співвідношення становить 1:3. В Україні - 1:3,98. Для його визначення ми використовували дані Центру медичної статистики МОЗ України та Національної служби здоров'я України і рахували лише лікарів, котрі безпосередньо надають первинну, спеціалізовану та високоспеціалізовану допомогу (без урахування управлінців і стоматологів), й окремо фахівців екстреної допомоги. А якщо взяти лише первинну та вторинну ланки (без високоспеціалізованої допомоги), то це співвідношення взагалі становитиме 1:3,26, що не набагато перевищує показник країн з ефективними національними системами охорони здоров'я. Врахуймо й те, що в розвинених країнах до надання соціально-медичних послуг активно залучені соціальні працівники, а в Україні всі клопоти лягають на медиків (за винятком хіба що окремих сфер).

Для вирішення цих проблем потрібно удосконалювати структуру кадрового потенціалу й правильно оцінити потреби медичної галузі (особливо первинної ланки охорони здоров'я). Якщо держава витратила шалені кошти на підготовку висококласного спеціаліста, а потім ще його і перенавчатиме, то фахівці будуть демотивовані таким підходом і можуть взагалі піти з галузі або виїхати з країни. Безумовно, у процесі трансформації галузі відбуватимуться оптимізація закладів і скорочення кадрів. Певною мірою це виправдано, але потрібно усвідомлювати наслідки та враховувати реальні диспропорції. Отже, трансформація кадрового потенціалу первинної ланки закладу охорони здоров'я має сприяти підвищенню якості медичних послуг та їх доступності для населення. Забезпечити її можна лише шляхом вирішення цілого комплексу питань, зокрема, й визначивши реальні потреби в медичних кадрах на порозі змін, а також на перспективу.

Література:

- 1) Вороненко Ю.В., Литвинова О.Ш. Менеджмент та лідерство в медсестринстві. Тернопіль: Укрмедкнига, 2011. 367 с.
- 2) Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України в 2004 р. Статистичний бюлетень. К.: Держкомстат України, 2004. 81 с.
- 3) Латишев Є.Є. Управління кадровими ресурсами вітчизняної галузі охорони здоров'я на шляху до європейської інтеграції. *Одеський медичний журнал*. №1(87). 2005. С. 109–115.

4) Лементовська В.А. Маркетинг персоналу в формуванні ефективної системи кадрового планування. Вісник ХНАУ. № 3, 2011. С. 110-116.

5) Охорона здоров'я в Україні. Статистичний збірник. К.: Держкомстат України, 2020. 271 с.

6) Шевчук Л.Т. Медико-соціальні аспекти використання трудового потенціалу: регіональний аналіз і прогноз. Л.: ІРД НАН України, 2019. 489 с.

Криницька Д.О.,

здобувач вищої освіти

Національний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Бавико О.Є.,

д.е.н., професор, завідувач кафедри підприємництва і торгівлі

Національний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

СУТНІСТЬ ТА ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Прискорення кризово-хвильової динаміки у процесах соціально-економічного розвитку привертає все більше уваги до проблеми реалізації соціальної відповідальності підприємницькими структурами. Генеза наукового розуміння поняття «соціальна відповідальність» відбувалась в межах процесу усвідомлення та формалізації концептуальних основ суспільного розвитку. Іманентна соціальність історії, вже на перших етапах розвитку наукового знання, обумовила актуалізацію пошуку механізмів суспільної організації, які б забезпечували умови для реалізації приватних і загальносуспільних інтересів, створюючи основу для сталого розвитку суспільства.

Центральним елементом ліберально-демократичної доктрини суспільної організації стало поняття особистої свободи. Тривалий процес пошуку механізмів забезпечення реалізації головної цінності демократичного світу, призвів до формування концептуальної єдності в усвідомленні ключової ролі соціальної відповідальності як фактору, що відіграє роль базису сталої соціальної організації. Розуміючи діалектичний характер суспільних відносин, філософи і дослідники різних періодів обґрунтовували необхідність закріплення механізмів соціальної відповідальності на рівні законів: «Закон має на меті не добробут певної верстви населення, а благо всієї держави; то переконанням, то силою забезпечує він згуртованість усіх громадян, діючи так, щоб вони були один одному взаємно корисні тією мірою, якою вони взагалі можуть бути корисні для всього суспільства» [1].

На зміну законам Платона, прийшло усвідомлення особистої свободи і відповідальності за свої вчинки, обґрунтоване Ф. Аквінським. Раціоналізація уявлень про суспільну організацію, що засновується на системі взаємної відповідальності відбулась в межах концепції суспільного договору, що є базовою для ліберальної демократії та ринкової економіки.

Ознак формалізованого елемента економічної поведінки підприємницьких структур, соціальна відповідальність набула за часів індустріального суспільства в межах американської соціально-економічної науки, під впливом суперечливих тенденцій соціально-економічного розвитку країн з ринковою економікою. Швидке збільшення промислового виробництва та багатократне посилення впливу підприємницьких структур на державні інституції, суспільство, екологію, обумовили формування у масовій свідомості уявлення про їх безпосередню відповідальність за постійне зростання соціально-економічної ентропії, поглиблення соціальних та екологічних проблем.

Авторство класичного визначення соціальної відповідальності у сфері бізнесу належить Г. Боуену: «Соціальна відповідальність бізнесмена полягає в реалізації такої політики, прийнятті таких рішень або додержанні такої лінії поведінки, які були б бажані для цілей і цінностей суспільства» [2].

Подальший розвиток концепції соціальної відповідальності бізнесу відбувається у працях американського дослідника К. Девіса. У своїх працях вчений обґрунтовує тезу про те, що підприємницькі структури являють собою соціальні підприємства, які «...відповідають за задоволення не тільки економічних, але й соціальних, психологічних, політичних та інших очікувань суспільства» [3].

Сучасного оформлення концепція соціальної відповідальності підприємницьких структур набула у працях А. Керолла, який запропонував тлумачення корпоративної соціальної відповідальності як такої, що відповідає економічним, правовим, етичним і дискреційним очікуванням суспільства [4]. Відповідною була й структура корпоративної соціальної відповідальності. Всі перелічені елементи розглядалися у взаємозв'язку з цілями управління.

Економічна відповідальність полягає у задоволенні визначених потреб споживачів. Правова відповідальність передбачає дотримання підприємницькими структурами норм чинного законодавства у сфері забезпечення якості та безпечності продукції, організації праці, фінансової дисципліни, екологічності. Етична відповідальність передбачає відповідність діяльності підприємницьких структур нормам моралі. Філантропічна відповідальність знаходить свій прояв в участі у вирішенні соціальних, гуманітарних, екологічних проблем та покращенні якості життєдіяльності суспільства на добровільній основі.

Аналіз змісту сучасних дефініцій поняття «соціальна відповідальність» відносно діяльності підприємницьких структур, надає підстави виокремити його основні змістові елементи: фактор формування позитивного соціального іміджу підприємницьких структур; усвідомлена керівництвом (власниками) необхідність прийняття моральних зобов'язань; відповідність запитам суспільства щодо участі у вирішенні актуальних проблем соціально-економічного розвитку; відповідність організації господарювання нормам діючого законодавства; функціональний напрям управління; організаційний елемент стратегії розвитку підприємницької структури.

Виокремлення основних змістових елементів створює теоретичну основу для формування авторського визначення поняття «соціальна відповідальність

підприємницьких структур»: обумовлена взаємозалежністю ефективності суб'єктів підприємництва з проблемами суспільства, соціально-відповідальна поведінка підприємницьких структур, яка передбачає врахування загальносуспільних інтересів у процесі здійснення господарської діяльності, а також безпосередню участь у вирішенні соціальних, екологічних, гуманітарних проблем на умовах філантропії та меценатства.

Більшість підприємницьких структур використовують окремі види соціальної відповідальності або їх комбінації. Звичайно, ідеальний варіант втілення корпоративної соціальної відповідальності передбачає поєднання її основних рівнів: економічного, правового, етичного.

Питання взаємодії підприємницьких структур із зовнішнім соціальним середовищем, з огляду на їх довгостроковий та фундаментальний характер, відносяться до сфери стратегічного управління. Реалізація завдань соціальної відповідальності у процесі реалізації стратегії розвитку, на думку К. Девіса, може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

До позитивних наслідків реалізації соціальної відповідальності у стратегії розвитку підприємницьких структур можуть бути віднесені:

- довгострокова зацікавленість бізнесу в суспільній стабільності;
- підвищення суспільного іміджу конкретних підприємницьких структур;
- підтримка життєздатності бізнесу як системи;
- послаблення державного регулювання бізнесу;
- відповідність бізнесу соціокультурним нормам;
- зниження ризиків акціонерів щодо диверсифікації інвестиційного портфеля;
- нові шляхи вирішення соціальних проблем;
- можливість «конвертації» соціальних проблем у прибутковий бізнес.

Реалізація соціальної відповідальності підприємницькими структурами може супроводжуватись й негативним впливом на їх ефективність:

- фінансові втрати від соціальної активності;
- брак навичок вирішення соціальних завдань;
- розмивання основних цілей бізнесу;
- послаблення міжнародного платіжного балансу;
- надмірна концентрація влади в руках бізнесу;
- слабкість суспільного контролю;
- брак широкої суспільної підтримки.

Не дивлячись на неоднозначний характер впливу від реалізації соціальної відповідальності, на сучасному етапі розвитку економічної науки та практики, сформувалось загальне уявлення про те, що соціально-відповідальна поведінка підприємницьких структур відіграє роль однієї з необхідних умов їх стратегічного успіху.

Література:

1. Платон Діалоги / Пер. з давньогр. Київ: Основи, 1999. 395 с.
2. Bowen H. Social responsibilities of the businessman. N.Y.: Harper & Row, 1953. 276 p.

3. Davis K. Understanding the social responsibility puzzle: what does the businessman owe to society. *Business Horizons*. 1967. Vol. 10 (4). P. 46-47.

4. Carroll A. B. A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*. 1979. Vol. 4(4). P. 498-525.

Лупенко Ю.О.,
д.е.н., професор, академік НААН,
директор ННЦ «ІАЕ»,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Зважаючи на сучасні глобальні виклики суспільства, трендом соціально-економічної політики є концепція сталого розвитку, яка передбачає збалансованість екологічного, економічного і соціального векторів розвитку суспільства. Сталий розвиток сільського господарства є частиною загальної світової концепції сталого розвитку до 2030 року, яка була прийнята на саміті ООН в 2015р. Універсальний принцип концепції сталого розвитку - забезпечення потреб сучасного покоління без ризиків і загроз для майбутніх поколінь щодо забезпечення своїх власних. Головний акцент концепції сталого розвитку сільського господарства - орієнтація на задоволення потреб людства (за умов підвищення рівня якості життя населення) за умов збереження та відновлення біо- і екосистем.

В Україні ці світові тенденції враховані у стратегічних векторах національного економічного розвитку, зокрема, Національній економічній стратегії розвитку на період до 2030р., Стратегії продовольчої безпеки – 2030, проектах Стратегії розвитку аграрного сектору до 2030р. та Стратегії сталого розвитку України до 2030р. Стартом процесу трансформації і розбудови сільських територій став Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», відповідно до якого було створено об'єднаних територіальних громад, з яких 56,1% становили сільські громади [1].

Стратегічною метою сталого розвитку сільських територій є забезпечення збалансованого економічного, демографічного, соціального та екологічного розвитку сільських територій на основі підвищення конкурентоспроможності і доходності аграрного виробництва, диверсифікації господарської діяльності та активізації несільськогосподарського підприємництва на селі, охорони і раціонального використання природних, трудових і виробничих ресурсів сільських територій, досягнення соціальних стандартів і нормативів проживання для сільського населення.

З урахуванням стратегічних векторів і засад розвитку національної економіки та сільського господарства України було окреслено стратегічні завдання і пріоритети розвитку сільських територій (рис. 1).

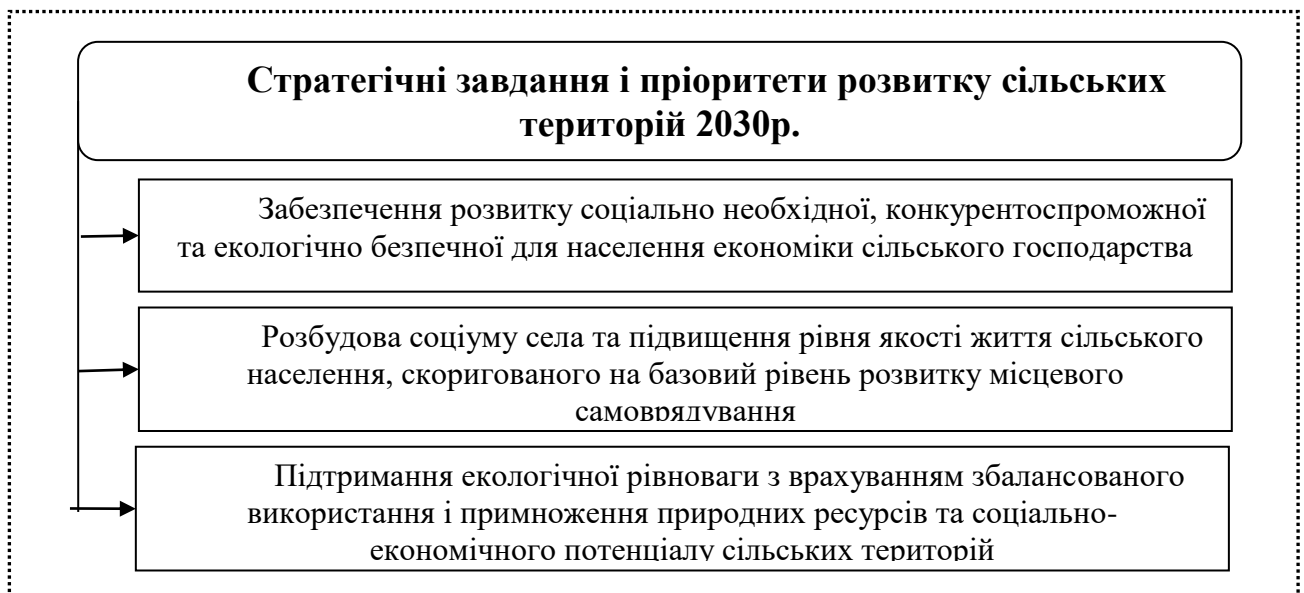

Рис. 1. Стратегічні завдання сталого розвитку сільських територій

Ключовими векторами розвитку сільських територій у контексті пріоритетів національної стратегії розвитку економіки і сільського господарства мають стати економічний, соціальний, екологічний, а також інституційний механізм забезпечення збалансованого сталого розвитку всіх елементів системи сталого господарювання (рис. 2).

Ключовою умовою реалізації стратегічних цілей і виконання поставлених завдань сталого розвитку сільських територій України є запровадження ефективного інституційного механізму забезпечення й підтримки стратегічних трансформацій.

Пріоритетним елементом такого механізму постає фінансове забезпечення сталого розвитку агросектору і сільських територій. Метою фінансового забезпечення сталого розвитку сільських територій є створення ефективної системи фінансування потреб сільських громад на основі сучасних підходів до формування і розподілу бюджетних коштів, створення сприятливих умов для залучення інвестицій, розвитку спеціалізованої інфраструктури. Виконання цих завдань передбачає такі напрямки дій:

- 1) створення та функціонування фонду розвитку сільських територій;
- 2) розвиток державно-приватного партнерства, партнерства сільських громад з бізнес-структурами;
- 3) реалізацію спільних планів розвитку сільських громад, партнерств, асоціацій, органів місцевого самоврядування за механізмами самофінансування;
- 4) розвиток спеціалізованої фінансово-кредитної інфраструктури обслуговування сільських територій;
- 5) удосконалення фіскальної політики, міжбюджетних відносин, посилення дії інструментів фінансової децентралізації;
- 6) стимулювання інвестицій у розвиток соціальної інфраструктури села;

7) удосконалення механізму преференцій для активізації розвитку аграрного і неаграрного бізнесу у межах сільських територій, створення механізму доступу юридичних і фізичних осіб до пільгових кредитних ресурсів.

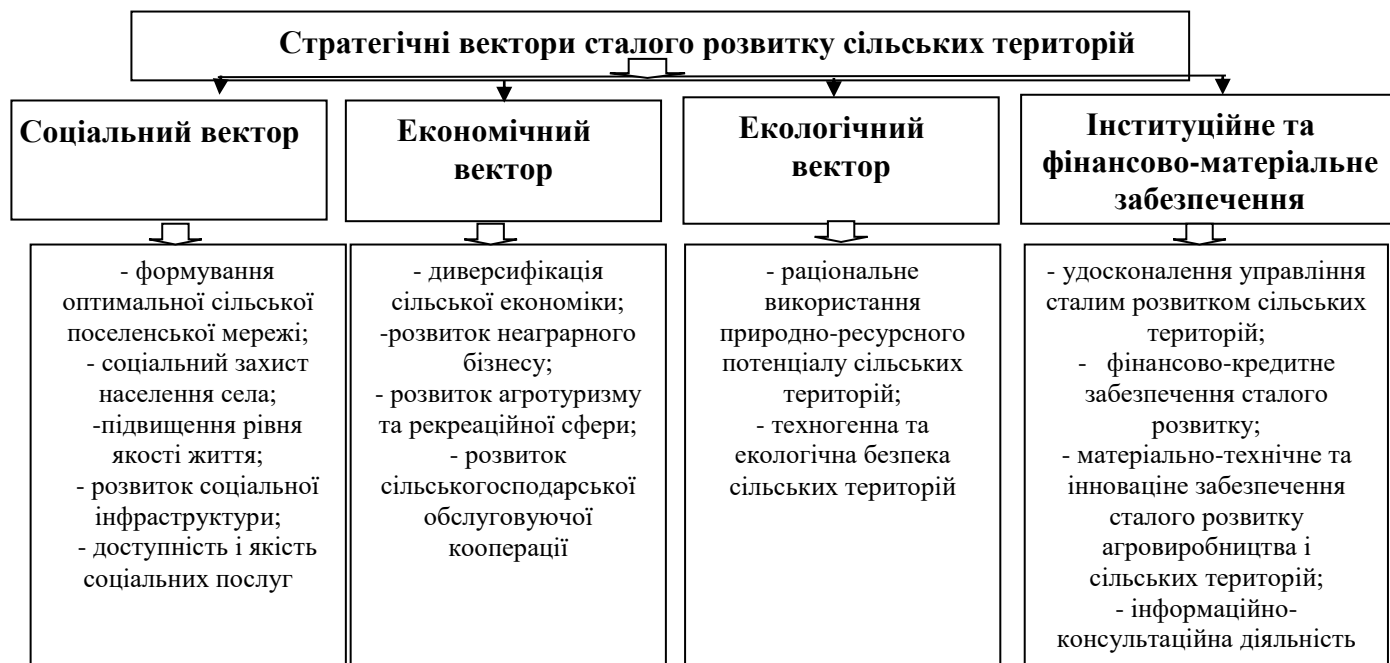

Рис. 2. Стратегічні вектори сталого розвитку сільських територій

Результатом таких заходів має стати ріст доходів сільського населення, нарощування фінансового потенціалу місцевих бюджетів та належне фінансове забезпечення реалізації стратегічних програм сталого розвитку українського села.

Стратегічні напрями і завдання сталого розвитку сільських територій України сьогодні компліментарні та уніфіковані із єдиною сільськогосподарської політикою ЄС, визначеною на період 2023-2027рр., яка визначає базовими пріоритетами справедливу, екологічну та орієнтовану на ефективність спільну діяльність у межах затвердженого європейського курсу «Green Deal». Розвиток сільських районів постає однією з ключових цілей нової САП європейських країн, на реалізацію якої планується виділити не менше 35% коштів.

Першочерговими завданнями нової європейської аграрної політики зеленого курсу постають: перерозподіл підтримки доходів на користь малих та середніх агроферм, підтримка «активного фермерства», забезпечення соціальної обумовленості (дотримання трудових стандартів), гнучка фінансова політика рівневої підтримки доходів агровиробників, підтримка молодих фермерів, досягнення гендерного балансу сільських територій, зміцнення позицій агроферм у ланцюгу створення вартості. На реалізацію стратегічних цілей і завдань сталого розвитку сільських територій країн ЄС планується виділити 387 млрд євро (за рахунок Європейського сільськогосподарського гарантійного фонду EAGF – 291,1 млрд євро та Європейського аграрного фонду розвитку сільських територій (EAFRD) – 95,5 млрд. євро) [2].

Спільні глобальні цілі сталого розвитку аграрного сектору і сільських територій України та ЄС активно підтримуються всесвітньої організацією Продовольчою і сільськогосподарською організацією Об'єднаних Націй (FAO) у частині загальних підходів до вирішення найважливіших завдань у сфері сталого розвитку до 2030 року. Контекст міжнародного стратегічного діалогу у частині розвитку агровиробництва і сільських територій доповнений п'ятьма пріоритетними напрямками співробітництва у стратегічній перспективі: 1) продовольчі системи та здоров'я нації; 2) зміна клімату, біорізноманіття та природні ресурси; 3) забезпечення продовольчої безпеки, сталі засоби для існування населення; 4) інвестиції і політика сталих виробничо-збутових ланцюгів у агропродовольчому секторі; 5) подальша трансформація продовольчої системи завдяки цифровізації [3].

Виклики і загрози, які сьогодні постають на порядку денному, формують спільну площину подальшого активного співробітництва між Україною та ЄС у сфері продовження трансформацій у напрямку сталого розвитку суспільства. Сільське господарство і сільські території є одним з домінантів стратегічних змін, за яких ключовими пріоритетами подальшого розвитку є забезпечення балансу інтересів і потреб теперішніх і майбутніх поколінь, що у кінцевому підсумку, формує потенціал життєздатності суспільства, національних економік, країн та регіонів світу.

Література:

1. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015р. №. 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
2. The new common agricultural policy: 2023-27. An official website of the European Union. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/new-cap-2023-27_en
3. FAO and EU Partnership. An official website of FAO. URL: <https://www.fao.org/europeanunion/eu-partnership-home/en/>

Маркевич К.Л.,

*к.е.н., провідний експерт економічних і соціальних програм,
Центр Разумкова
м. Київ, Україна*

СТАН ТА ГОЛОВНІ ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ РОЗБУДОВИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Сьогодні світ живе в епоху автоматизації та цифрових технологій, які виступають джерелом конкурентних переваг та ключовим фактором виробництва. Ставши більш автоматизованими, компанії підвищили рівень продуктивності, ефективності та прибутковості. Четверта промислова революція або Індустрія 4.0 інтегрувала машини, людей та Великі дані у цифрову екосистему. Це призвело до збільшення кількості компаній, які використовують інтелектуальні мережі для оптимізації та автоматизації цілих виробничих ліній. Водночас, в Індустрії 4.0 відсутніми є елементи захисту

людини та природного навколишнього середовища. Індустрія 4.0 більше зосереджується на підвищенні ефективності виробництва через запровадження цифровізації, а не на соціальному добробуті та сталості.

Індустрія 5.0., яка сьогодні активно обговорюється у наукових та експертних колах, набирає все більшої підтримки на політичному рівні країн. Індустрія 5.0 не є еволюцією Індустрії 4.0 і не є її заміною. Вона покликана доповнити, підтримати та розширити всі технологічні досягнення, які Індустрія 4.0 продовжує приносити компаніям, державам та суспільству. Індустрія 5.0. є додатковим підходом до цифрової промислової революції, який спрямований на перенесення фокусу із суто технологічного процесу на революцію в існуючих галузях промисловості та використання технологій для вирішення людських та екологічних проблем, з якими світ стикнувся у 21 сторіччі [1].

Відповідно до Індустрії 5.0, виробництво не має шкодити навколишньому середовищу та ставити добробут працівників у центрі виробничих процесів. Життєздатним інструментом для досягнення цього, зберігаючи економічне та технологічне зростання, є циркулярна економіка. В Індустрії 5.0 моделі циклічного виробництва підтримуються передовими технологіями, які дозволяють повторно використовувати, переробляти, відновлювати та ефективно розподіляти ресурси, а також розглядають природні ресурси як дорогоцінні товари.

Циркулярна економіка швидко стає мейнстрімом, оскільки дедалі більше компаній усвідомлюють, що це новий, більш екологічний спосіб ведення бізнесу, який дає можливість отримати прибуток. Деякі виробники побоюються, що потоки продуктів другого чи третього терміну експлуатації знищать їхні звичайні лінії продуктів. Однак це не так. Бізнес-кейс циклічної моделі стає глобальним.

Циркулярна економіка – це регенеративна модель, у якій виробники знаходять способи використовувати матеріали та товари набагато довше, створюючи більше одного життєвого циклу продукту. Її запровадження в Індустрії 5.0 відбувається по-різному. Наприклад, впровадження нових практик ланцюга постачання може зменшити відходи та підвищити ефективність. На практиці компанії можуть скоротити кількість матеріалів, збільшити повторне використання та переробку, зменшити матеріальні відходи, створити більш ефективні системи постачання. Інший спосіб, за допомогою якого Індустрія 5.0 підтримує більш циклічне виробництво, – це використання штучного інтелекту та адитивного виробництва для підвищення персоналізації, що оптимізує ефективність використання ресурсів і мінімізує відходи.

Монетизація відходів у спосіб циркулярної економіки, що підживлюється використанням цифрових технологій, може принести суттєві фінансові переваги для компаній – до 2050р. можливим стане акумулювання \$25 трлн. [2].

Потенціал циркулярної економіки – необмежений, проте на практиці розгортання країнами, у т.ч. Україною досі повільне, дороге та надскладне. У деяких випадках уряди країн воліють уникати вкладення інвестицій у розбудову циркулярної інфраструктури, аргументуючи це ризиковістю та низьким рівнем рентабельності. З-поміж іншого сьогодні відсутнє належне

законодавче (в Україні лише цього року прийнято рамковий закон – Закон України «Про управління відходами» від 20 червня 2022р.) та інституційне забезпечення розвитку та впровадження циркулярних технологій і на рівні міст, і на рівні країни; відчувається брак спеціалістів та млявим є процес залучення усіх без виключення верств населення до процесу циркулярності, особливо ці процеси уповільнилися з початком російських агресії у 2022р.

Циркулярність як тема привертає все більшу увагу, але країни, і Україна – не виключення, запроваджуючи циркулярні рішення, стикаються з рядом перешкод, які необхідно подолати, аби масштабувати циркулярність у галузях. Ці бар'єри знаходяться в різних площинах – організаційній, інституційно-правовій, фінансовій, технологічній, інфраструктурній та психологічній [3].

– Організаційні: відсутність довгострокового бачення функціонування циркулярної інфраструктури; відсутність координації та комунікації між учасниками розробки та реалізації циркулярних рішень; бюрократичні перепони; недостатній рівень залучення громади до реалізації циркулярних проектів; низький рівень популяризації концепції циркулярної економіки серед населення.

– Інституційно-правові: відсутність цілісної політики впровадження циркулярної економіки на загальнонаціональному рівні; відсутність єдиних (ухвалених на законодавчому рівні) стандартів впровадження циркулярних технологій; відсутність інвестиційної політики, стимулюючої розвиток циркулярних технологій; державна політика може стимулювати створення відходів.

– Фінансові: недостатність фінансових ресурсів (обмеженість державного бюджету); недостатність наявних інвестиційних ресурсів (у т.ч. іноземних); дорогі та довгі інвестиційні цикли; тривалий термін окупності вкладених інвестицій; обмеженість довгострокових кредитних ресурсів; висока транзакційна вартість для споживачів.

– Інфраструктурні: млявість інтеграції циркулярних технологій в існуючу промислову політику; відсутність чітких кількісних і якісних показників ефективності впровадження циркулярної інфраструктури; нерозвиненість ринку циркулярних технологій в Україні; відсутня належна інфраструктура утилізації та переробки відходів.

– Психологічні: відсутність «циркулярного» мислення у громадян; психологічна неготовність до нових методів управління та соціальної взаємодії.

Перехід до циркулярної індустрії вимагає не лише зміни мислення. Необхідна підтримка з боку урядових організацій, а також організацій, які допомагають просувати, регулювати та контролювати впровадження циркулярної економіки. Для цього потрібен новий набір інструментів і краще розуміння того, як новітні технології можуть допомогти галузям змінити свій підхід до сталого розвитку.

Для прийняття циркулярної економіки як майбутньої економічної моделі, потрібні зусилля з удосконалення існуючих заходів, а також розгортання широкого спектру політик для подолання зазначених перешкод. Потрібні

інноваційні процеси державно-приватного партнерства. Компанії, уряд та громадянське суспільство мають балансувати в пошуку унікальних фінансових, інтелектуальних та операційних активів, які можна впровадити для вирішення великих проблем, які вони не можуть вирішити поодиножко.

Література:

1. Lopera-Valle A. Industry 5.0 and circular economy, 20 Jun 2022, <https://www.aloperav.com/industry-5-0-and-circular-economy/>
2. The birth of circular manufacturing. *Manufacturing*, May 16, 2020, <https://manufacturingdigital.com/lean-manufacturing/birth-circular-manufacturing>
3. The Barriers to Circular Approaches. *World Economic Forum*, <https://www.weforum.org/circular-economy-for-net-zero/barriers>

Мельничук О.І.,

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Колот Є.О.,

*здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Здійснюючи пошук напрямків підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств, все частіше науковці і практики звертають свою увагу на ресурси нематеріальної природи. В сучасних умовах інтелектуальні активи забезпечують ефективне функціонування суб'єктів аграрного підприємництва, а їх розвиток визначає організаційна культура підприємства.

Існування різних підходів щодо трактування поняття «організаційна культура» зумовлено тим, що в науковій літературі нараховується майже п'ятсот визначень терміну «культура». Найпоширенішим з яких є таке, що розглядає її як «сукупність виробничих, суспільних і духовних досягнень людей», а в контексті організації – як сукупність цих досягнень та вмінь певної групи людей, зайнятої у виробничому процесі підприємства, вагоме місце серед яких належить керівникові» [3, с.63].

Найбільший внесок у формування та поглиблення теоретичного базису організаційної культури здійснили К. Левін і Х. Уайт (1936 р.), С. Картрайт і Б. Зандер (1953 р.), К. Арджирис (1958 р.), Д. Мак-Грегор (1960 р.), К. Гертц (1973 р.), П. Тернер (1971 р.), С. Ганді (1978 р.), А. Петтигру (1979 р.), Т.Петер, Т. Ділл, А. Кеннеді, Р. Вотермен, Е Шейн (1980 р.), О.С. Віханський і О.І. Наумов (1998 р.).

Сучасні науковці Хомутенко Л.І. та Вязовченко В.Є. [9, с. 32.]. зазначають, що найбільш поширеним визначенням організаційної культури є запропоноване

Денісоном Даніелем та Е. Шейном, в якому вона сприймається як «колективна поведінка людей, що є частиною якої-небудь організації» [12, с. 101] чи «зразок колективної поведінки і обов'язків, які викладаються новим членам (співробітникам організації) як єдиний спосіб сприйняття дійсності, а також - системи «мислення» і «відчуття» [10].

В підходах Віханського О.С. і Наумова О.І. [1] та Кригульської Т.В. [4, с.77] спільним є те, що трактування сутності організаційної культури подається через сукупність ціннісних установок і орієнтацій, звичок, норм і правил, що діють в підприємстві та визначають стиль поведінки працівників.

Визначати організаційну культуру як «систему уявлень, якої отримуються усі члени організації і яка відрізняє дану організацію від інших», «соціальний клей, який допомагає утримувати цілісність організації» пропонує Роббінз Ст. П. [6].

Чарльз Хіль та Гарет Джонес організаційну культуру пропонують розглядати, як таку, що «визначає дорогу, по якій окремі індивіди і групи здійснюють взаємодію один з одним, з клієнтами і з власниками/засновниками» [11].

Харчишина О.В. наголошує, що організаційна культура є продуктом досвіду соціальних груп, який забезпечує досягнення організаційної ефективності. Процес формування культури відбувається важко і повільно, переважно під впливом лідерів організації [8, с. 203].

Процес формування та розвитку організаційної культури аграрних підприємств включає такі етапи [2, 5, 7]:

1) Аналізується клімат та оцінюється стан організаційної культури (цінності, норми, стиль поведінки, національні стереотипи, трудовий менталітет).

2) Визначається місія, цілі та стратегія підприємства (визначаються критерії досягнення цілей підприємства та цілі формування організаційної культури);

3) Формуються цінності, норми та правила бажаної поведінки;

4) Визначаються методи та засоби впровадження сформованих цінностей, норм, правил поведінки (формується система внутрішніх комунікацій, створення легенд, символів, обрядів);

5) розробляється програма адаптації та навчання працівників підприємства з урахуванням елементів організаційної культури (структурна побудова);

6) реалізується програма впровадження організаційної культури та здійснюється її моніторинг, щодо усунення недоліків та формування нових компетенцій.

Особистість керівника суттєво впливає на формування організаційної культури. Він визначає умови в яких буде відбуватись її розвиток, чітко встановлює цілі і цінності підприємства.

Література:

1. Виханский О.С., Наумов А.И. Менеджмент: учебник / 3-е изд. М.: Гардарики, 1998. 528 с.

2. Зінов'єв Ф.В., Брустінов Д.В., Пижинський Я.І. Сутність і складові організаційної культури підприємства. *Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво*. 2010. Вип. 3. С. 46-50.
3. Калініченко Т. І. Теоретичні підходи до тлумачення організаційної культури. *Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво*. 2010. № 3. С. 62-67.
4. Кригульська Т.В. Деякі аспекти проблеми структуризації організаційної культури підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2010. №3. С.76-80.
5. Пижинський Я.І., Брустінов Д.В. Формування концепції організаційної культури. *Економіка и управление*. 2008. №5. С. 20-25
6. Роббинз Ст. П. Основы организационного поведения: Пер. с англ. 8-е изд.: М.: Изд. Дом «Вильямс», 2006. 448 с.
7. Смолінська Н.В. Формування та зміна організаційної культури підприємства. *Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка"*. 2011. № 698. С. 290-294.
8. Харчишина О. В. Концепція організаційної культури підприємств: ретроспективний аналіз та перспективи практичного застосування. *Вісник Державного агроекологічного університету*. 2007. №2. С. 202-208.
9. Хомутенко Л. І., Вязовченко В. Є. Організаційна культура підприємства: теоретичні та практичні аспекти формування. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип. 1/2. С. 31-36.
10. Шейн Э. Организационная культура и лидерство: Пер. с англ./ Под ред Т. Ю. Ковалевой. 3-е изд. СПб.: Питер, 2007. 336 с.
11. Charles W. L. Hill, Gareth R. Jones. *Strategic Management*. Houghton Mifflin College Division, 2001. 512 p.
12. Denison Daniel R., Haaland S., Goelzer P. *Corporate Culture and Organizational Effectiveness: Is Asia Different from the Rest of the World? Organizational Dynamics*. 2004. pp. 98-109.

Мирна О.В.,
*к.е.н., доцент кафедри публічного
управління та адміністрування
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

Шкарін Б.В.,
*здобувач вищої освіти
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

Уфанцев М.С.,
*здобувач вищої освіти
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна*

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ

Однією з ознак демократизації суспільства є транспарентність діяльності органів публічного управління, зокрема, і виконання повноважень їх посадовими і службовими особами, прийняття рішень щодо виконавчої організації державної підтримки аграрного розвитку. Метою тез є дослідження фактичного висвітлення і доцільності інформаційної відкритості питань державної підтримки розвитку тваринництва на офіційних вебсайтах органів публічного управління, розкриття наявних проблем, пов'язаних з цим питанням, та напрацювання відповідних рекомендацій для їх усунення.

В умовах втілення в життя основоположного демократичного управлінського принципу транспарентності інформація про стан державної підтримки розвитку тваринництва стала загальнодоступною. Дотримання принципу транспарентності висвітлення інформації щодо державної підтримки агропромислового розвитку забезпечує реалізацію функції захисту інтересів суспільства шляхом підвищення управлінської ефективності і активізації процесу боротьби з корупцією. Для глибшого розуміння закономірностей механізмів прийняття рішень облдержадміністраціями їм доцільно публічно повідомляти і відкрито та прозоро обґрунтовувати свої рішення. У цій площині під транспарентністю діяльності органів публічного управління будемо розуміти можливість людини одержувати відкриту (публічну) інформацію із загальнодоступних джерел. Так, інформація, отримана або створена в процесі виконання міністерствами, їх відомствами, облдержадміністраціями, іншими органами публічного управління своїх обов'язків, повинна оприлюднюватися згідно Закону України «Про доступ до публічної інформації» [1] на офіційних вебсайтах в мережі Інтернет; в офіційних друкованих виданнях (газети «Голос України», «Відомості ВРУ», «Урядовий кур'єр», бюлетенях «Офіційний вісник Президента України», «Офіційний вісник України»); на інформаційних стендах; на єдиному державному вебпорталі відкритих даних тощо.

Фахівці, що створюють відкриту владу в Європейському Союзі,

відмічають її трикомпонентність: прозорість (transparency), іншими словами – перебування під публічним контролем; доступність (accessibility) кожному, у будь-який час, всюди; чутливість до нових ідей та вимог, готовність оперативно реагувати (responsiveness) [2, с. 20].

Нині органи публічного управління декларують принцип прозорості в нормативно-правових актах з регулювання їх діяльності. Разом з тим, потрібно підкреслити, що жоден нормативно-правовий акт не містить чіткого визначення принципу транспарентності. В більшості випадків він міксується з принципами прозорості, гласності, відкритості та публічності.

Дослідимо публічне представлення питання державної підтримки розвитку тваринництва на сторінках офіційних вебсайтів обласних військових адміністрацій (табл. 1).

Таблиця 1- Узагальнення інформації з офіційних вебсайтів окремих обласних військових адміністрацій (ОВА)

ОВА	Інформаційна вкладка	Приклади наведеної інформації, джерело	Дата оприлюднення
Полтавська	Вкладка Новини, перехресний лінк на Звіт щодо отримувачів державної підтримки в галузі АПК	Мінагрополітики відкрило дані про 13 млрд грн державної підтримки за останні три роки [3]	відсутня
Сумська	Вкладка Департамент агропромислового розвитку	Державна підтримка АПК [4]	оновлено: 05.10.2022 р.
Харківська	Головна, вкладка Новини	Президент підписав закон щодо підтримки сільгоспвиробників України [5]	02.12.2020 р. 14:03
		Уряд підтримав аграрний сектор на понад 6 млрд грн [6]	09.02.2018 р. 13:32
		Уряд розширив державну підтримку аграріїв на 2021 рік [7]	07.04.2021 р. 15:43
Чернігівська	Вкладка АПК Рубрика Обласні програми – Обласні цільові програми	Комплексна Програма підтримки розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області на 2021-2027 роки [8]	відсутня

На нашу думку, найбільш повно інформація щодо державної підтримки розвитку тваринництва представлена на офіційному вебсайті Сумської ОВА. На вебсайтах інших досліджених ОВА потрібно систематизувати інформацію і представити її у вкладці, наприклад, Державна підтримка АПК.

Також законодавчої конкретизації потребує питання висвітлення публічної інформації у соціальних мережах, месенджерах, оскільки незважаючи на відсутність обов'язку у органів публічного управління оприлюднювати

відповідну інформацію у Фейсбучі або Телеграмі їх використання в умовах воєнного стану є оптимальним шляхом реалізації права на доступ.

Література:

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI, редакція від 19.02.2022. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 10.11.2022).

2. Корж І.Ф. Право на відкриті дані – як право приватного характеру. Інформація і право. 2019. № 1(28). С. 19-28.

3. Мінагрополітики відкрило дані про 13 млрд грн державної підтримки за останні три роки. Офіційний вебсайт Полтавської ОВА. URL: <https://www.adm-pl.gov.ua/news/minagropolitiki-vidkrilo-dani-pro-13-mlrd-grn-derzhavnoyi-pidtrimki-za-ostanni-tri-roki> (дата звернення: 10.11.2022).

4. Державна підтримка АПК. Офіційний вебсайт Сумської ОВА. URL: <http://www.apk.sm.gov.ua/index.php/uk/derzhavna-pidtrimka-apk> (дата звернення: 10.11.2022).

5. Президент підписав закон щодо підтримки сільгоспвиробників України. Офіційний вебсайт Харківської ОВА. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/105950> (дата звернення: 10.11.2022).

6. Уряд підтримав аграрний сектор на понад 6 млрд грн. Офіційний вебсайт Харківської ОВА. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/91067> (дата звернення: 10.11.2022).

7. Уряд розширив державну підтримку аграріїв на 2021 рік. Офіційний вебсайт Харківської ОВА. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/108336> (дата звернення: 10.11.2022).

8. Комплексна Програма підтримки розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області на 2021-2027 роки. Офіційний вебсайт Чернігівської ОВА. URL: <https://cg.gov.ua/index.php?id=15239&tp=1> (дата звернення: 10.11.2022).

Петренко О.П.,

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Абгаш Т.І.,

*здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИЙХ РИНКІВ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Фінансові ринки – це ринки, що визначають попит і пропозицію різних фінансових інструментів. До фінансових ринків належать грошовий ринок, ринок капіталу та валютний ринок. Національний банк працює на фінансових ринках для досягнення цілей монетарної політики. Він пропонує і надає банкам

кредити та депозитні сертифікати, купує та продає цінні папери та іноземну валюту. Таким чином НБУ впливає на вартість грошей і керує інфляцією через трансмісійні механізми.

Фінансовий ринок доволі вразливий механізм. Він швидко і гостро реагує на будь які зміни. Щоб не допустити серйозних наслідків і негативних явищ, треба буди до всього готовим і завжди мати план дій. Але війна не надає багато часу і можливостей для перебудови монетарної політики країни, тому рішення повинно бути швидким і продуманим. Починаючи з 2014 року, коли Росія анексувала Крим і взяла частину Донбасу під окупацію, питання введення оптимальної економічної політики стало актуальним для НБУ та українського уряду. З 24 лютого 2022 року, початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України всім стала зрозуміла необхідність швидкої реакції НБУ та уряду. Разом з запровадженням воєнного стану в Україні, НБУ було прийнято Постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» № 18 від 24 лютого 2022 року.

Першими діями було швидке фіксування обмінного курсу та запровадження контролю за рухом капіталу. Заборонили інвестиції та репатріації доходів до закордонних компаній, а іноземну валюту можливо було придбати лише для оплати критичного імпорту. Таким чином вдалось пом'якшити перший удар та запобігти паніці на фінансовому ринку. Наступними кроками було посилення обмежень, щоб захистити фінансовий сектор. Були встановлені ліміти на платіжні картки та зняття коштів за кордоном. Для підтримки ліквідності банківських установ було розроблено механізм бланкового рефінансування. Скасування обмежень рефінансування по сумі і терміну та можливість продовження його ще на рік – це головна суть розробленого механізму.

Маючи на меті подальшу підтримку ліквідності банківської системи, Правлінням НБУ було прийнято наступні рішень:

1. Припинити проведення тендерів по розміщенню депозитних сертифікатів терміном на 14 днів.
2. Тендери по рефінансуванню оголошувати залежно від напрямку розвитку ситуації в країні.
3. Збільшення нормативів обов'язкового резервування, проведене у лютому 2022 року скасувати [1].

Було запроваджено ще декілька кроків. На час воєнного стану Нацбанку надається дозвіл купувати цінні папери в емітентів. Надання пільг клієнтам банків у вигляді «кредитних канікул» (усування відповідальності за несвоєчасну оплату кредитів). Розпочато випуск військових облігацій внутрішніх державних позик Міністерством фінансів. За метою Міністерства фінансів «...кошти підуть на забезпечення збройних сил України і в цілому на витрати держави під час воєнного стану. Надання можливості Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку отримання кредиту та проводити операції, пов'язані із заставою в банках за всіма ОВДП під час воєнного стану. Зокрема, юридичним та фізичним особам-нерезидентам дозволили відкривати рахунки та підписувати договори з військовими облігаціями за спрощеною

процедурою. Відповідно до рішення, для фізичних осіб-нерезидентів достатньо паспортних даних, для юридичних осіб – коду/номера з торгового, банківського або судового реєстру та реєстраційного посвідчення місцевого органу влади іноземної держави про реєстрацію юридичної особи» [2].

Також скасовано комісію за послуги Національного банку в системі BankID НБУ. До страхових компаній, які порушують обов'язкові нормативи, такі як показники достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, вартості активів та операційних ризиків страхової компанії, заходи впливу не застосовуватимуться. Також заходи впливу не стосуватимуться кредитних спілок, які порушують правила та обов'язкові фінансові вимоги, що знижують ризик операцій з фінансовими активами кредитних спілок. Крім того, органи влади не вживатимуть заходів впливу за порушення термінів проведення чергових зборів членів кредитних спілок за підсумками 2021 року. Заходи впливу не застосовуються до гарантованих фінансових компаній, які порушують обов'язкові фінансові правила та вимоги щодо запобігання ризикам операцій з фінансовими активами. Небанківські фінансові групи, довірчі особи та інші учасники небанківських фінансових груп не постраждають від порушення закону про достатність капіталу, складання та подання звітності в поєднанні з окремими від інших вимогами.

Важливим кроком для зменшення чинних обмежень на валютному ринку, запроваджених 14 квітня, є зняття обмежень на продаж банками іноземної валюти громадянам. При цьому відхилення купівлі-продажу іноземної валюти вітчизняними банками від законного курсу Нацбанку не повинно перевищувати 10%. Цей крок знизить рівень спекуляцій у роботі біржі, тим самим знизивши ризик для громадян. Крім того, муніципалітетам дозволено вилучати кошти зі своїх бюджетів до суми, еквівалентної 30 тисячам гривень. З 24 лютого фінансовий ринок відновив роботу лише у сфері випуску та обслуговування облігацій військової державної позики, випущених у два етапи на загальну суму 40 млрд грн. Незважаючи на складні зовнішні умови, у фінансовому секторі ще є місце для стабільності. Уряд за підтримки міжнародних організацій робить усе від нього залежне, щоб зберегти таку ситуацію і надалі. Питання лише в тривалості воєнного стану та розподілі бойових дій.

Література

1. Чернишова О.Б., Чорновол А.О., Мирончук В.М. Функціонування фінансового сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та Суспільство*. 2022. Випуск 38. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1304/1257> (дата звернення 03.11.2022)
2. Як працюватиме економіка в умовах воєнного стану URL: https://finance.ua/ua/saving/kak-budet-rabotat-ekonomika-v-usloviah-voennogo-polozenia#headline_12 (дата звернення 03.11.2022)
3. Петренко О.П. Державне регулювання грошового обороту та грошового ринку в умовах воєнного стану. *Food Industry Economics*. 2022. 14(3). <https://doi.org/10.15673/fie.v14i3.2358> (дата звернення 04.11.2022)

Рогачко В.І.,
здобувач вищої освіти
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Головною тенденцією розвитку сучасної економіки є впровадження інформаційних технологій у різні сфери життя. Виходячи з цього виділяють окремий сектор економіки, який має назву цифрова економіка. Її можна розглядати як систему економічних та соціальних відносин, яка складається з взаємопов'язаних між собою елементів. Одним із провідних елементів є електронна торгівля, без якої неможливо представити сучасні ринкові відносини. Тому дослідження питань розвитку електронної торгівлі в системі цифрової економіки є актуальними.

Метою дослідження є визначення сутності поняття цифрової економіки, електронної торгівлі, та її роль в системі цифрової економіки. Задля цього необхідно провести аналіз статистичних даних та тенденцій розвитку електронної торгівлі в світі та України, а також визначити головні напрями її подальшого та стрімкого розвитку.

Існує багато визначень поняття цифрова економіка. Узагальнивши тлумачення науковців, можна зробити висновок, що цифрова економіка - це інноваційно динамічна економіка, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, що дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення [1, с. 14]. Її відмінністю та також особливістю є зв'язок з економікою саме в той час, коли це необхідно, тобто необмежений часом доступ (on demand economy).

Розглядаючи цифрову економіку як цілісну систему, необхідно визначити її основні сегменти. Основні сегменти цифрової економіки:

- сектор інформаційно-комунікаційних технологій, інфраструктура електронного бізнесу (e-business infrastructure) (мережі, софтвер, комп'ютери і т.ін.);
- цифрове виробництво та електронний бізнес, у т.ч. промисловість, тобто процеси організації бізнесу з використанням комп'ютерних мереж;
- електронна торгівля, тобто роздрібні Інтернет-продажі товарів. [2, с. 13].

Для того щоб визначити роль електронної торгівлі в системі цифрової економіки необхідно дати визначення цьому поняттю. Узагальнюючи офіційні визначення, можна дійти висновку що електронна торгівля - це організація і технологія купівлі-продажу товарів та послуг, що здійснюється електронними засобами у віртуальному режимі [3]. Досить часто електронну торгівлю плутають з поняттям електронної комерції, головною її відмінністю є

специфікація на процесі купівлі-продажу, а не на всьому процесі товарно-грошового обміну.

Стрімкий розвиток електронної торгівлі став передумовою створення електронного ринку, без якого не можна уявити сучасну економіку розвинених країн світу. Факторами які впливають на розвиток електронної торгівлі в світі є: ступінь розвитку технологічної інфраструктури, стабільність політичної системи країни та рівень добробуту і освіти населення. Наразі можна виокремити 10 найбільших країн та ринків електронної торгівлі у світі, це: Китай, США, Великобританія, Японія, Німеччина, Франція, Південна Корея, Канада, Росія та Бразилія [4 с. 8].

Світовий обсяг електронного роздрібного продажу щорічно збільшується і станом на початок 2021 р. 20% покупок в світі були зроблені через інтернет (рис 1).

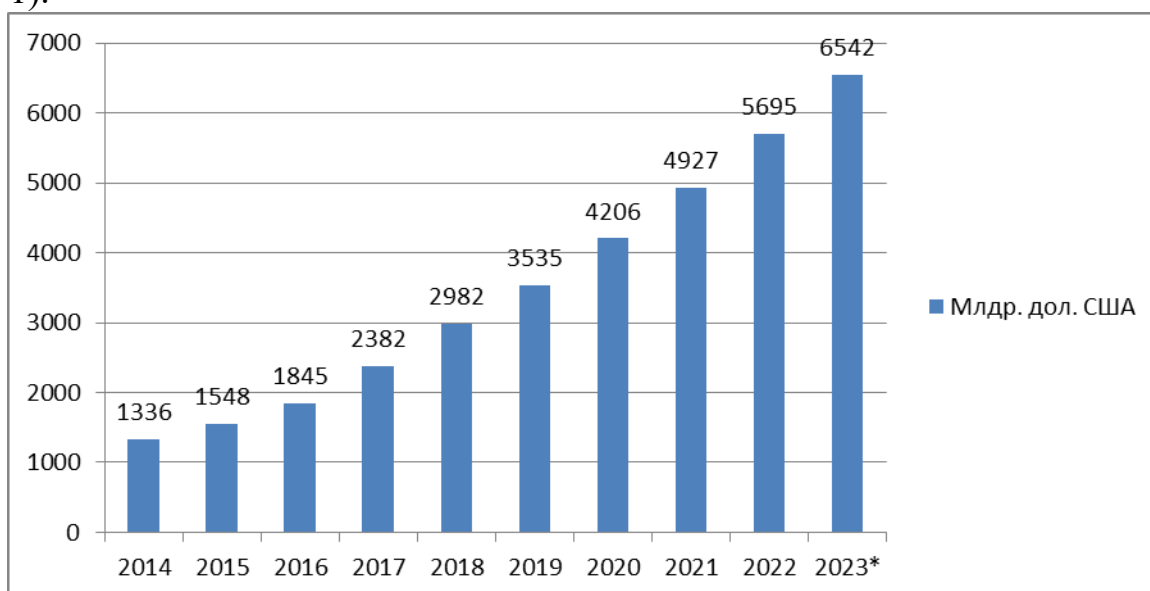

Рис. 1. Динаміка світових обсягів електронного роздрібного продажу станом за період 2014-2023 р.

Джерело: [5, с. 4]

Якщо звичайні продажі зросли всього на 1% за рік, то в інтернеті вони збільшилися на 24% [6]. Аналітики прогнозують стрімке зростання доходів від електронної роздрібної торгівлі в світі до 6,54 трлн.дол. США. Величезним поштовхом цього стала пандемія, яка лише прискорила зростання електронної комерції в світі приблизно на 5 років.

Розвиток електронної торгівлі у світі не оминув і український електронний ринок. За даними дослідження компанії CBR, на початку 2021 року в Україні 10,6 млн людей регулярно купували в інтернеті — це третина населення. Йдеться про постійних клієнтів інтернет-магазинів і торгових майданчиків [6]. Активне наповнення електронного ринку новими продавцями та покупцями дало позитивний результат щодо обсягу продажів в 2020 році, який зріс на 41% та досягнув \$4 млрд, що становило 8,8% від загального обсягу роздрібної торгівлі в Україні. Очікувалося, що ця частка за підсумками 2021-го буде на рівні 9,2%, або \$4,4 млрд. [7].

Після практично повної зупинки онлайн-торгівлі в перші тижні війни ритейлери поступово налагодили логістику, перенесли склади та підлаштувалися під зміни попиту. Проте, незважаючи на окремі сплески споживацьких запитів та збільшення середнього чеку, повноцінне відновлення сектору почалося тільки з літа [7].

Для здійснення реалібітації української електронної торгівлі для подальшого її розвитку необхідно виділити такі напрямки її розвитку:

- Активна роль держави у впровадженні реалізації стратегії розвитку електронної торгівлі;
- Цифровізація усіх сфер діяльності;
- Активне впровадження нових технологій як для підприємств, так і населення;
- Формування необхідних професійних навичок та перенесення досвіду іноземних торгівельних платформ.

Загалом, перспективи електронної комерції в українських інтернет магазинах багатообіцяючі, адже все більше споживачів стають онлайн покупцями, а все більше магазинів переходить в інтернет- продажі [8 с. 35].

Проаналізувавши поняття цифрової економіки, можна її охарактеризувати як цілу систему взаємопов'язаних між собою елементів, одним із провідних якого є електронна торгівля. Роль електронної торгівлі в системі цифрової економіки є дуже важливою так як вона є показником розвитку економіки держав світу, без неї неможливо представити сьогоденні торгівельні відносини. Тенденція розвитку електронної торгівлі охопила не тільки країни з розвинутою економікою, а й увесь світ. Український електронний ринок характеризується стрімкий розвитком, проте існують фактори його призупинення. Отож можна виділити напрями його розвитку, такі як створення нормативно правової бази, впровадження нових технологій, цифровізація усіх процесів та також формування необхідних навичок та досвіду на прикладі іноземних торгівельних платформ.

Література:

1. Карчева Г.Т. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. URL:<https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1703/17kgttme.pdf> (дата звернення 01.11.2022).
2. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти URL:https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (дата звернення 01.11.2022).
3. Апопій В.В. Організація торгівлі. URL: https://pidru4niki.com/18641210/marketing/elektronna_torgivlya (дата звернення 01.11.2022).
4. Яценко О.М. Електронна комерція як елемент глобальної торговельної системи. URL: https://eco-science.net/archive/2019/APE-08-2019/8.19_topic_Yatsenko%20O.pdf (дата звернення 01.11.2022).
5. Лакіза В.В. Особливості застосування електронної торгівлі суб'єктами господарювання в умовах міжнародної економічної діяльності. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/55.pdf (дата звернення 02.11.2022).

6. Селіщев М. E-commerce 2021 – як розвивається інтернет-ринок в Україні. URL: <https://horoshop.ua/ua/blog/e-commerce-2021-v-ukraine/> (дата звернення 02.11.2022).

7. Симоненко К. Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі рітейлерів протягом I півріччя 2022 року. URL: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/> (дата звернення 03.11.2022).

8. Ожго Д.Є. Електронна комерція в Україні та світі. Проблематика та перспективи 2030. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20054/Ozhho_Elektronna_komertsia_v_Ukraini_ta_sviti.pdf?sequence=1&isAllowed= (дата звернення 03.11.2022).

Сахацький М.П.,

*д.е.н., професор кафедри менеджменту і маркетингу
Одеська державна академія будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна*

Нічик А. І.,

*здобувач освітнього ступеня магістр
факультету економіки та управління
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Корольова Є. О.,

*здобувач освітнього ступеня магістр
факультету економіки та управління
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність науково-прикладного дослідження організаційно-економічного механізму управління розвитком ресурсного потенціалу аграрних підприємств спричинює: значущість аграрних підприємств для сільської місцевості в соціально-економічній, політико-інституціональній та демографічно-відтворювальній сферах життєдіяльності Української нації; вагомість ефективного функціонування сільського господарства країни в якості визначального чинника національної та світової продовольчої безпеки, що підтверджується зниженням доступу людей до продуктів харчування через перешкоджання їх вивезенню Російською Федерацією з морських портів України та загрозою голоду серед низки країн з несприятливими для ведення сільського господарства природно-погодними умовами; відсутність надійного науково-прикладного забезпечення організаційно-економічного механізму

управління розвитком ресурсного потенціалу аграрних підприємств, що відповідає вимогам сьогодення та передбачає – націленість на адаптацію до динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища, орієнтованість на проектно-інноваційний характер функціонування, спрямованість на збалансування суб'єктами господарювання економічних, соціальних та екологічних складових життєдіяльності відповідних територіальних громад і суспільства в цілому.

Дослідження показують, що термін «управління» літературні джерела трактують по різному (табл. 1).

Таблиця 1 - Визначення поняття «управління» різними джерелами

Автори	Управління – це ...
Вікіпедія [1]	... перетворення інформації про стан об'єкта в командну інформацію від суб'єкта; це цілеспрямований програмований чи довільний вплив на об'єкти задля досягнення кінцевої мети за допомогою процесорів, явищ, процесів, коли з ними існує взаємодія в режимі детермінованої чи довільної програми/регламенту.
Великий тлумачний словник сучасної української мови [2]	«дія за значенням управляти. Управляти 1. Спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; керувати». 2. Користуючись кермом та іншими регулювальними пристроями, спрямовувати рух, хід, роботу чого-небудь. Спрямовувати хід, перебіг якогось процесу, впливати на розвиток, стан чого-небудь».
Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева Є. Б. [3]	«...– процес систематичного, свідомого, цілеспрямованого впливу людей на суспільну систему в цілому або її окремі ланки (виробництво, соціальне й духовне життя, галузі економіки та ін.) на основі пізнання й використання властивих суспільству об'єктивних закономірностей і прогресивних тенденцій в інтересах забезпечення його ефективного функціонування й розвитку»»
Борисов О. Б. [4]	«...вид інтелектуальної праці, що представляє собою систему послідовних управлінських функцій, циклів, процесів, які забезпечують координацію й регулювання інших видів людської праці»
Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф. [5]	«...процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти мети організації»
Ожегов С. І., Шведова Н. Ю. [6]	«1) ... свідомий цілеспрямований вплив з боку суб'єктів, керуючих органів, на людей і економічні об'єкти, здійснюваний з метою направити їхні дії й одержати бажані результати; 2) великий підрозділ вищих органів управління, департамент».

Джерело: сформовано автором

Наведені й інші джерела інформації показують, що спільними для всіх визначень управління як виду людської діяльності, постають наступні властивості:

- системність;
- цілеспрямованість;
- суб'єктність;
- об'єктність;
- алгоритмічна послідовність;
- функціональність; результативність.

Наведені вище властивості породжують цілісну єдність та створюють соціально-економічну синергію у вигляді вищої продуктивності праці від взаємодії всіх учасників виробничо-господарського процесу по відношенню до результативності без управлінського впливу. Відтак, управління відображає вид людської діяльності, що передбачає цілеспрямований й системний вплив суб'єкта управління на його об'єкт для досягнення наперед визначеного результату.

Суб'єктом управління в даному дослідженні виступає управлінський апарат аграрного підприємства. Об'єктом управління проведеного дослідництва постають процеси економічної, соціальної та біологічної природи, що приймають участь у формуванні ресурсного потенціалу аграрного підприємства. Метою цілеспрямованого впливу постає посилення ресурсного потенціалу аграрного підприємства на основі підвищення результативності використання наявних людських, земельних, фінансових, інформаційних, техніко-технологічних та біологічних ресурсів.

Наведені визначення належать до загальних і безпосередньо стосуються як державного підприємства «Дослідне господарство «Андріївське» Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України», так і фермерського господарства «Поле» Федорова Віктора Миколайовича Баштанського району Миколаївської області.

Результати дослідження організаційно-економічного механізму управління розвитком ресурсного потенціалу вказаних аграрних підприємств обґрунтовують:

- перспективність високопродуктивного використання ресурсного потенціалу та нарощування його потужності на основі використання новітніх науково-технічних здобутків в умовах посилення турбулентності військово-політичних, соціально-економічних та еколого-кліматичних процесів глобалізованого світу.

- можливість формування результативного організаційно-економічного механізму співпраці приватно-державного партнерства на базі взаємодії державних підприємства та приватних форм господарювання в сільських територіальних громадах півдня України;

- необхідність комплексного забезпечення соціально-економіко-екологічного розвитку досліджуваних аграрних підприємств, представлених державною формою власності та фермерським господарством, з метою підвищення результативності використання ними ресурсного потенціалу на основі збалансованого екологічного менеджменту, органічного еколого безпечного виробництва, збереження природного довкілля, розбудови комфортної соціально-побутової сфери для жителів м. Баштанка Баштанського району Миколаївської області та села Андріївка Мологівської сільської громади, Білгород-Дністровського району Одеської області.

Література:

1. Електронний ресурс. Режим доступу:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F>

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1428 с.
3. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь. Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. 2-е изд., испр. М.: ИНФРА-М., 1999. 479 с.
4. Борисов А. Б. Большой экономический словарь. М.: Книжный мир, 2009. 864 с.
5. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. Основы менеджмента. Учебник. Пер. с англ. Киев : Вильямс, 2012. 672 с.
6. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. М.: ООО «А ТЕМП», 2006. 944 с.

Сенченко І.Р.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Шевченко А.А.,

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

БЕЗВІДХОДНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність тематики є беззаперечною, адже безвідходне виробництво є не тільки світовим трендом, але й дієвим механізмом захисту та збереження навколишнього середовища та більш повного використання потенціалу обмежених виробничих ресурсів. Основна ідея безвідходного виробництва полягає в перетворенні сировини, яку отримує бізнес, її залишків і відходів, отриманих у процесі виробництва, у готову продукцію, яка може приносити прибуток. Раціональне використання ресурсів і принцип безвідходності є основою підвищення ефективності виробництва, що дозволяє комплексно вирішити проблеми економічного ресурсозабезпечення та охорони навколишнього природного середовища.

Коли йдеться про безвідходне виробництво, слід пам'ятати про два аспекти одного процесу. Перший полягає в тому, щоб отримувати та повністю використовувати ресурси найбільш розумним способом, тим самим зменшуючи утворення відходів. Другий – в розширенні максимального використання утворених відходів. Ця методика вважається найбезпечнішою. На жаль, у сфері поводження з відходами Україна відстає від європейських країн: кількість утворених відходів, стан полігонів і сміттєзвалищ свідчить про те, що довкілля та населення знаходяться у великій небезпеці, а особливо наразі в період воєнного стану [1].

Адже в сучасних умовах для подальшого сталого розвитку спостерігається дефіцит багатьох ресурсів. І однією з причин цього дефіциту не використання зовсім деяких із них (відходів) [2].

Безвідходне виробництво передбачає встановлення повного контролю над рухом матеріальних ресурсів на всіх стадіях: видобутку сировини, її виробничої переробки, споживання, утилізації відходів виробництва і споживання. Безвідходні технології стають ефективними навіть у тих випадках, коли собівартість одержаної продукції стає вищою. Проте необхідно, щоб перевитрати виробництва були меншими, ніж економія на зменшенні збитків від забруднення навколишнього середовища. У визначенні безвідходної технології, мається на увазі не тільки виробничий процес, а і результат, тобто кінцева продукція, яка повинна мати такі фактори: довгий термін служби виробів, можливість багаторазового використання, легкість повернення у виробничий цикл та переведення в екологічно нешкідливу форму після виходу з ладу.

В Україні в результаті воєнного конфлікту у 2022 році значно збільшилась кількість відходів, які потрібно мінімізувати та повторно використати: медичні відходи, відходи від руйнації інфраструктури, нерозірвані снаряди та уламки від них, згорілий транспорт та військову техніку. Щоб не допустити шкідливого впливу на навколишнє середовище їх потрібно правильно переробити.

До повномасштабної війни було актуальним питання щодо функціонування та реконструкції сміттєзвалищ. Наразі деякі регіони мають більше навантаження через переміщення людей з окупованих територій, тобто зі збільшенням населення - збільшується і кількість твердих побутових відходів.

Для того щоб правильно провести утилізацію відходів від руйнації, у першу чергу їх необхідно відсортувати. Наступним кроком є визначення групи матеріалів, які можна використовувати повторно (наприклад, скло, метал, пластик, бетон), а також групи матеріалів, які не підлягають механічній обробці та потребують обробки (наприклад, ізоляція фасадів, що піддається термічній деформації). Останнім етапом переробки є повернення зібраних матеріалів у цивільний обіг із їх використанням як вторинної сировини: будівельні кам'яні залишки (може використовуватися для підсипки під дороги); вцілілі уламки будівель (використовувати як будівельні матеріали); повалені дерева (використовувати на друски); перероблений бетон (використовувати як щебінь); арматуру можливо повторно використовувати у будівництві.

Усі запропоновані варіанти є одними з дешевших, адже вивезення такого сміття комунальними службами може коштувати дорожче. До того ж, вторинне використання значно зменшує навантаження на звалища та є економією для нашої країни у такий складний час.

Відмітимо, що у червні 2022 року було прийнято та оновлено закон «Про управління відходами». Основними цілями та принципами державної політики сфері запобігання утворенню та управління відходами є: захист здоров'я людей та навколишнього природного середовища від негативного впливу відходів; здійснення заходів у сфері управління відходами без загрози здоров'ю людей та

спричинення шкоди навколишньому природному середовищу в межах встановлених нормативів шкідливого впливу фізичних факторів; дотримання ієрархії управління відходами; запровадження розширеної відповідальності виробника [3].

Таким чином, за законом України, утворювач або власник покриває витрати на запобігання утворенню відходів, їх збирання, перевезення та оброблення, включаючи витрати на створення та утримання об'єктів оброблення відходів.

Зазначимо, що розробка та впровадження безвідходних технологій і виробництв спирається на такі принципи: системності, що враховує взаємозв'язки та взаємозалежності виробничих, соціальних та природних процесів; комплексного використання ресурсів, що передбачає максимально повне, комплексне використання природної мінеральної сировини; циклічності матеріальних потоків, це є використання водоворотних, газоворотних та інших циклів [4, 5].

Ієрархія управління відходами впроваджується центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями з метою підготовки відходів до повторного використання, запобігання утворенню відходів, рециклінгу, відновлення відходів задля виробництва енергії та видаленню відходів [6].

Тематика безвідходного виробництва заповнила сучасний світ. Тож за додержання нового законодавства та достатньої кількості докладених зусиль та фінансових вкладів, ми зможемо змінити ситуацію і з відходами від війни, і з іншими відходами, які ми продукуємо. Щодня з'являється все більше однодумців та прихильників таких технологій і завдяки такому стрімкому розвитку є надія, що людство власними силами зможе покращити навколишнє середовище.

Література:

1. Безвідходні технології як основний важіль охорони навколишнього природного середовища та економії ресурсів. URL: <https://buklib.net/books/28212/> (дата звернення 20.10.2022 р.)
2. Андрейченко А.В. Забезпечення розвитку безвідходного виробництва в аграрному секторі економіки: теоретико-методологічне обґрунтування. *Академічний огляд*. 2020. №1 (52). С.38 - 47. URL: https://www.researchgate.net/publication/342473538_Zabezpecenna_rozvitku_bezvidhodnogo_virobnictva_v_agrarnomu_sektori_ekonomiki_teoretiko-metodologicne_obgruntuvanna (дата звернення 20.10.2022 р.)
3. Стан та перспективи розвитку безвідходних технологій в Україні. URL: https://www.researchgate.net/publication/353073366_STAN_TA_PERSPEKTIVI_ROZVITKU_BEZVIDHODNIH_TEHNOLOGIJ_V_UKRAINI_V_UMOVAN_PROGRESU_CIRKULARNOI_EKONOMIKI (дата звернення 22.10.2022 р.)
4. Горбаль Н.І., Крохмальна Я.О. Безвідходне виробництво в Україні: досвід ЄС. 2021. №2 (6). URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25524/nzmened-149-156.pdf> (дата звернення 20.10.2022 р.)

5. Закон України про відходи. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення 23.10.2022 р.)

6. Зменшення втрат і відходів їжі. Nestle. URL: <https://www.nestle.com/csv/impact/environment/waste-andrecovery> (дата звернення 23.10.2022 р.)

Сологуб С.І.,
аспірант спеціальності 051 «економіка»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Пилипів Н.І.,
д.е.н., проф., завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОТГ

Моніторинг виступає одним з головних елементів реалізації стратегій соціально-економічного розвитку територіальної громади (ОТГ), оскільки забезпечує правдивою інформацією органи місцевого самоврядування для оперативного реагування на неї. Слід зазначити, що організація моніторингу являє собою складний процес безперервного спостереження за допомогою використання наперед визначених показників, що характеризують стан та перспективи обраного об'єкту.

Дослідження питань організації моніторингу були наведені у наукових працях провідних вчених, таких як Гавриленко О. В. [1, с. 175], Дутченко О. М. [2, с.178], Коваленко В. В. [3], Мудрак О. В. [4, с. 65], Процишин О. Р. [5], Удалих О. О. [6], Чепіжко О. В. [7], Чубукова О. Ю. та ін. [8, с. 124]. Однак єдиного підходу стосовно визначення економічної сутності та порядку організації моніторингу дотепер немає. Проте кожний підхід запропонований дослідниками не суперечить, а, навпаки, доповнює один одного.

Так, Гавриленко О. В. визначає організацію й функціонування чіткої системи фінансового моніторингу як невід'ємного елемента фінансової політики. Тому питання її розвитку вважає за доцільне розглядати не автономно, а як ланку в загальній системі заходів, спрямованих на вдосконалювання всього господарського й фінансового механізму [1, с. 175].

Дутченко О. М. зазначає, що організація моніторингу повинна передбачати наявність методичного забезпечення, збір та аналіз інформації, аналіз дотримання та виконання умов кредитного договору [2, с.178].

Коваленко В. В. описує організацію фінансового моніторингу як процес ідентифікації даних, збереження відомостей, оновлення ідентифікаційних даних, фіксування відомостей та передавання відомостей його учасниками до спеціально уповноваженого органу [3].

На думку Мудрака О. В., організація моніторингу є невід'ємною частиною системи управління об'єктом, яка включає збір, представлення, обробку, передачу та зберігання інформації, пов'язаної з фактичним станом і вимірюванням міцності об'єкта [4, с. 65].

Процишин О.Р. під організацією моніторингу визначає комплекс механізмів практичної реалізації стратегії розвитку регіонів і при цьому застосовність тих чи інших методів та інструментів управління залежить від достовірності й оперативності оцінювання процесів, що відбуваються в регіонах [5].

Удалих О. О. вважає, що організація моніторингу повинна мати на меті контроль за показниками ефективності діяльності підприємств, підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю підприємств, а також своєчасне реагування на зміни системи зовнішніх та внутрішніх чинників впливу на діяльність підприємств [6].

Чепіжко О.В. зазначає, що організація моніторингу у часі і просторі представляє з себе систему спостереження сплановану у часі і просторі, оцінки і прогнозу стану середовища, які із заданою закономірністю повторюються [7].

Чубукова О. Ю. та ін. характеризують процес аналізу, оцінки та планування використання інформації, отриманої в результаті моніторингу, як послідовність дій – від визначення інформаційних потреб до використання інформаційних результатів [8, с. 124].

Вважаємо, що організація моніторингу реалізації стратегій соціально-економічного розвитку ОТГ має включати систему заходів з метою більш точної оцінки стану ОТГ, підвищення ефективності розподілу та використання ресурсів для розвитку важливих сфер їх життєдіяльності. Звідси випливає потреба у вирішенні проблем удосконалення організації моніторингу реалізації стратегій соціально-економічного розвитку ОТГ із врахуванням їх особливостей, зокрема, через виокремлення трьох взаємопов'язаних етапів організації (рис. 1).

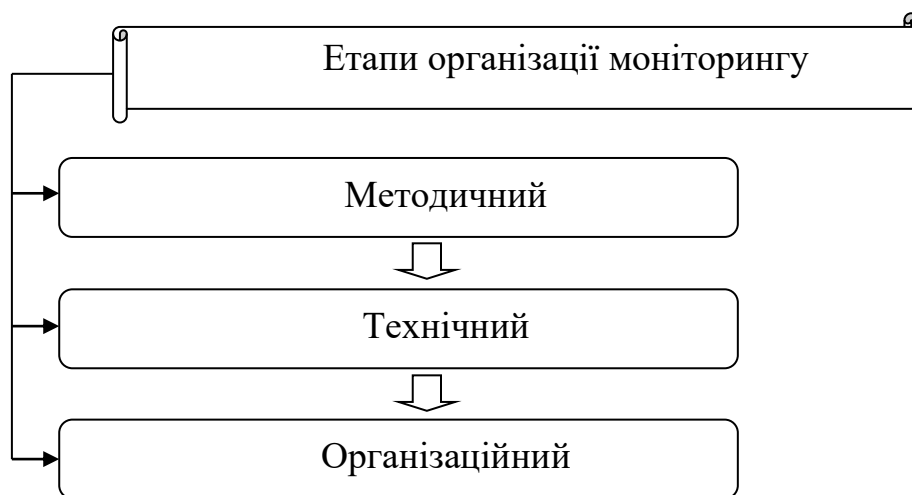

Рис. 1. Етапи організації моніторингу реалізації стратегій соціально-економічного розвитку ОТГ

Джерело: розроблено автором на основі [1-8].

I етап організації моніторингу – методичний – включає в себе вибір способів, методів, прийомів та визначення процедур для проведення спостереження, визначаючи форми робочої документації, систему показників, виокремлення інформаційних джерел, видів і форм звітності, розрахунків тощо, які забезпечать формування інформації для аналізу поточного стану ОТГ.

II етап організації моніторингу – технічний – полягає у виборі засобів та форм збору інформації та інших даних, що відповідає визначеним заходам у стратегії соціально-економічного розвитку ОТГ. Даний етап включає також визначення способів обробки отриманої інформації внаслідок збору (автоматизованого/неавтоматизованого), визначені переліку і форм акумулювання інформаційних даних, створення порядку занесення записів у документи.

III етап організації моніторингу – організаційний – визначає порядок роботи відповідних експертів, іншими словами, процес організації здійснення моніторингу. Сутність його полягає у формуванні найбільш ефективної системи проведення спостереження із мінімальним залученням додаткових ресурсів, визначення необхідної структури залучених експертів (розподіл обов'язків, обсягів і ділянки роботи), визначення термінів виконання роботи щодо розробки проектів розвитку ОТГ, необхідного для здійснення переліку визначених робіт тощо.

Таким чином, для забезпечення порядку організації моніторингу реалізації стратегій соціально-економічного розвитку ОТГ важливо здійснювати його із дотриманням трьох вищенаведених етапів, що дозволить поєднувати аналіз поточного стану ОТГ із залученням заходів, визначених у стратегії та необхідних ресурсів для розробки конкретних проектів розвитку ОТГ.

Література

1. Гавриленко О. В. Організація моніторингу і контролю економічних результатів в процесі управління аграрними підприємствами. Український журнал прикладної економіки. 2019. Т. 4, № 1. С. 127-134.
2. Дутченко О.М. Моніторинг кредитної операції як інструмент забезпечення ефективності проведення банківського кредитування. Бізнес Інформ. 2012. № 2 (409). С. 173-175.
3. Коваленко В.В. Методичні підходи до реалізації етапів фінансового моніторингу. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>
4. Мудрак О. В. Організація та вдосконалення системи екологічного моніторингу заповідних територій Поділля. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.5. С. 63-74.
5. Процишин О. Р. Проблеми реалізації моніторингу регіональних і місцевих стратегій. Нуково-технічний журнал. 2012. № 2. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20183\(131\)/sep20183\(131\)_032_PopadynetsN,ProtsyshynO.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20183(131)/sep20183(131)_032_PopadynetsN,ProtsyshynO.pdf)
6. Удалих О.О. Організація моніторингу економічної ефективності капіталовкладень в системи водопостачання промислових підприємств.

Ефективна економіка. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3821>

7. Чепіжко О. В. Системна концепція моніторингу геологічного середовища території північного Причорномор'я. Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. URL: <http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/29449/1/64-66.pdf>

8. Чубукова О. Ю., Геселева Н. В., Синенко О. І. Інформаційний моніторинг: навчальний посібник. Київ: КНУТД, 2011. 200 с.

Степаненко С.В.,

*к.е.н., докторант кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування,
старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

Традиційно, розвиток аграрного сектору і сільських територій України супроводжується низькою проблемних аспектів, які у сукупності створюють вкрай негативний ефект розриву потенціалу можливостей, ресурсів, доходів, рівня якості життя населення сільських територій на відміну від населення міст, що поглиблює проблему соціальної несправедливості та порушує соціальну стабільність у суспільстві. Подолання цих негативних тенденцій можливо за рахунок переходу на інклюзивні принципи економічного зростання аграрного бізнесу і сільських територій, які довели свою дієспроможність, корисність і принципову важливість вирішення соціально-економічних завдань у розвинутих країнах.

Активна трансформація підходів до управління суспільним виробництвом і суспільним життям у глобальному та локальному рівнях зумовлюють розширення базису факторних чинників, які забезпечують темпи та якість інклюзивного розвитку. Якщо на початковому етапі становлення і реалізації концепції ключовими факторами інклюзивного розвитку вважались людський фактор, умови макроекономічної стабільності національної системи та інституційні зміни у структурі економіки [2], то сьогодні це перелік доповнюється засадами сталого розвитку, принципами високого рівня інноваційної активності та цифровізації соціально-економічних відносин.

Динамічність факторів бізнес-середовища, виклики і загрози, що мають місце у відкритих соціально-економічних системах, зумовили практичні складнощі, які сьогодні супроводжують розвиток інклюзивної моделі економічного зростання у агробізнесі: 1) недосконалий інституційний механізм регуляторного забезпечення структурних трансформацій агросектору і сільських територій; 2) традиційно низький рівень фінансового забезпечення та підтримки розвитку сільських територій, зокрема, за умов акумулювання витрат на утриманні і розвиток сільських територій на баланси територіальних

громад; 3) традиційно низький рівень заробітної плати найманого персоналу і доходів мешканців сільських територій у порівнянні з іншими видами економічної діяльності; 4) криза розвитку соціальної інфраструктури села, обмежені можливості доступу сільського населення до якісних і доступних послуг у сфері освіти, охорони здоров'я, відпочинку, задоволення інших матеріальних і нематеріальних потреб; 5) зниження загального рівня добробуту і якості життя населення сільських територій протягом останніх років; 6) відсутність ефективного механізму забезпечення реалізації права селян на землю; 7) обмеженість можливостей активної участі селян у політичному, суспільному та громадському житті регіонів та країни в цілому.

Вирішення завдань інклюзивного розвитку аграрного сектору і сільських територій України неможливо забезпечити без формування інноваційної бізнес-моделі, яка буде поєднувати цілі агробізнесу, сільських територій і суспільства. Інституційним базисом такої моделі має стати механізм державно-партнерських відносин та імплементація у його практичну площину дієвих мотиваторів для бізнесу.

Рис. 1. Інструменти інклюзивної моделі агробізнесу

Джерело: розробка автора

Модель інклюзивного агробізнесу стратегічно орієнтована на забезпечення і підвищення рівня інклюзивної ділової активності у контексті глобальної ініціативи сталого розвитку агробізнесу і сільських територій. Результатом є

користь (задоволення інтересів) власників агробізнесу та населення міських громад. Інструменти інклюзивної моделі агробізнесу мають визначатись відповідальними інклюзивними стратегіями сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

Внутрішні інструменти реалізації інклюзивної бізнес-моделі агробізнесу мають бути доповнені інституційними інструментами державної, галузевої та регіональної політики управління. Серед таких інструментів слід виділити: підготовка бізнес-лідерів для просування моделей у практичну діяльність; створення спеціалізованих органів регулювання (координаційні центри, консалтинг тощо); інформаційна підтримка популяризації інклюзивних бізнес-моделей; фінансові інструменти державної підтримки (фіскальні пільги, страхування по кредитуванню, страхування інвестицій, дотації); допомога у створенні соціальних програм (подолання безробіття, бідності, тощо); зв'язок інклюзивного розвитку із концептом сталого розвитку і соціальною відповідальністю агробізнесу; забезпечення ефекту синергії у локальному та регіональному вимірі.

Створення інклюзивної агробізнес-моделі відбувається у трьох вимірах: забезпечення прибутковості агрорумування різного розміру на основі створення продукту, доступного для широкого кола споживачів з різними рівнями доходів, масштабності дій; забезпечення рівного доступу учасників до ринків (ресурсів, інвестицій, агросировини та продовольчих ринків) та включення (розвиток) у ланцюги створення вартості; розв'язання соціально-орієнтованих завдань територіальних громад та суспільства.

Ефективність дій інструментів інклюзивної моделі агробізнесу значно підвищується за умови активної цифровізації та використання можливостей платформних зав'язків між всіма учасниками агробізнесу та мешканцями сільських територій. На базі цифрових платформ сьогодні формуються інвестиційні ресурси, реалізуються партнерські взаємовідносини, забезпечуються умови рівності доступу і розподілу ресурсів, формуються передумови інтеграції суспільства у глобальний процес досягнення спільної мети, індивідуального, колективного та суспільного соціально-економічного розвитку і зростання.

У вітчизняному агробізнесі завдяки таким цифровим платформами можливо активізувати потенціал інклюзивності сільських територій за рахунок: додатковим інвестиційним потокам, обмін інформацією (освіта, працевлаштування, участь у соціальних, екологічних та політичних проектах розвитку села, масштабування та популяризація інклюзивного розвитку серед населення, зокрема, молоді тощо). Інклюзивні моделі розвитку агробізнесу і сільських територій можуть стати частиною більш масштабної інклюзивної соціально-економічної платформи, яка охоплює весь цикл створення ланцюга вартості у межах агропромислового комплексу. Таким чином, формуватимуться передумови для створення міжгалузевих інклюзивних моделей, що матимуть позитивний ефект для національної економіки в цілому, регіонів та територій. Масштабність у такому випадку буде додатковим мотиватором залучення

учасників, які продуктують інвестиції і інклюзивні інновації, що має створити мультиплікаційний ефект інклюзивного економічного зростання.

Література:

1. Майовець Є.Й., Майовець Я.М. Інклюзивна інституційна модель інноваційного розвитку аграрної економіки. *Вісник ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 4. С. 114-120.

2. Inclusive Growth: Measurement and Determinants. Washington DC: IMF, 2013. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=40613.0>.

3. Зінчук Т.О. Стратегія інклюзивного сільського розвитку на базі громад: проекти, реалії та європейські перспективи для України: монографія. Київ: ЦУЛ, 2019. 55 с.

Стоянова-Коваль С.С.,

*д.е.н., проф., Одеський державний аграрний університет,
м.Одеса, Україна*

Варгатюк М.О.,

*к.е.н., Одеський державний аграрний університет
м.Одеса, Україна*

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ БІЗНЕСФОРМУВАНЬ НА ЗАСАДАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Державне управління екологічною безпекою аграрного виробництва необхідно проводити з урахуванням екологічного потенціалу щодо найбільш збалансованого розподілу і використання природних ресурсів аграрної сфери, оптимізації структури виробництва і реалізації еколого-соціо-економічних функцій аграрного виробництва. У свою чергу, стратегічною основою має бути екологічна ефективність аграрного виробництва як показник, що одночасно враховує еколого-соціо-економічні параметри сучасного аграрного виробництва. Тобто комплементарний підхід до врахування екологічних, соціальних та економічних чинників сприяє в аграрному виробництві ефективнішому використанні природних ресурсів, та, у свою чергу, зменшить рівень антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Загальновідомий факт, що аграрний сектор дуже тісно пов'язаний з використанням природних ресурсів, що спонукає до розгляду її як потужного механізму культивування живих природних багатств поряд із забезпеченням нормального функціонування та охорони аграрних екологічних систем. Актуальність проблеми забезпечення екологічної безпеки аграрного виробництва посилюється також у наслідок забруднення аграрних екологічних систем у процесі аграрного виробництва, надмірного виснаження земельних ресурсів, що спричиняє зниження родючості ґрунтів, погіршення якості вод, атмосфери, завдаючи шкоду рослинництву і тваринництву [1].

Розвиток аграрного виробництва на основі хімізації, меліорації, інтенсивних технологій виробництва, комплексної механізації призводить до

поширення сукупності проблем: засолення, переущільнення, водної і вітрової ерозії, закислення, скорочення біорізноманіття, підтоплення хімічного забруднення ґрунтів і водоймищ

Існує значна кількість факторів, які впливають на рівень екологічної безпеки аграрного виробництва через деградаційні процеси саме в земельних ресурсів, що безпосередньо пов'язане з станом збору та поводженням з відходами. В Україні за 2020 рік утворилось понад 54 млн. м³ побутових відходів, які захоронюються на 6 тис. сміттєзвалищ і полігонів загальною площею майже 9 тис. га. (рис 1)

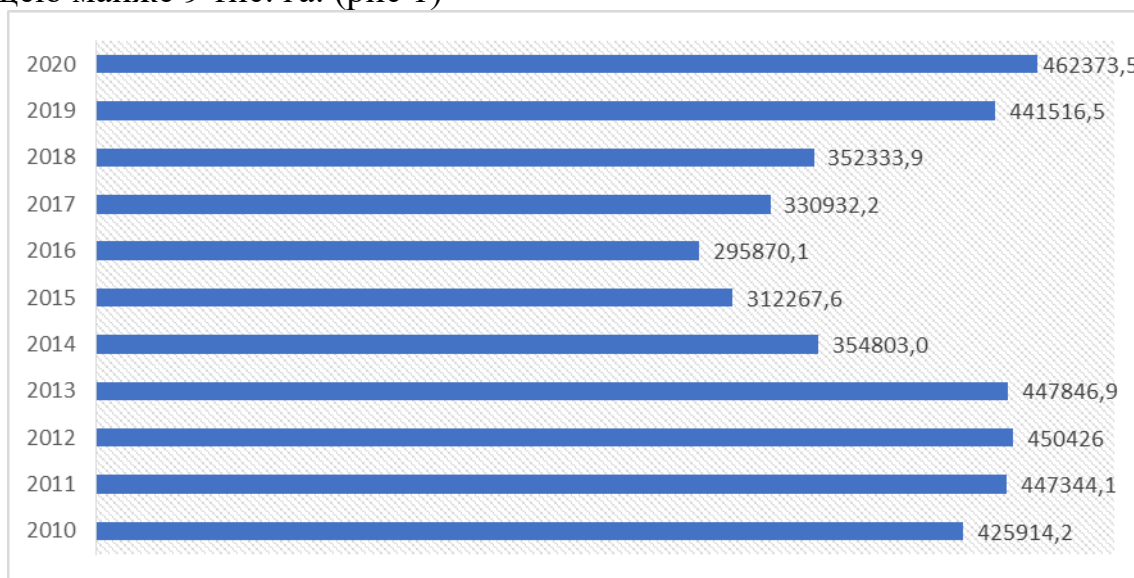

Рис. 1. Динаміка утворення відходів по Україні, тис. т

Джерело: сформовано автором за матеріалами [3].

Разом з тим, кількість перевантажених сміттєзвалищ становить 261 од. (4,3%), а 868 од. (14%) не відповідають нормам екологічної безпеки. Неналежним чином проводиться робота з паспортизації та рекультивації сміттєзвалищ. З 1542 сміттєзвалища, які потребують паспортизації, у 2020 році фактично паспортизовано 93 одиниці (потребує паспортизації 23,9 % сміттєзвалищ від їх загальної кількості). Найбільша кількість полігонів, які потребують паспортизації, у Житомирській області – 243 одиниці, у Дніпропетровській області – 147 одиниць та у Чернігівській області – 132 одиниці. Майже 79% населення України охоплено послугами з вивезення побутових відходів. Найгірший показник охоплення населення послугами з вивезення побутових відходів у Кіровоградській області – 64,8% та у Житомирській області – 65,3%.

Завдяки впровадженню, в 1725 населеному пункті роздільного збирання побутових відходів, роботі 34 сміттесортувальних ліній, 1 сміттєспалювального заводу і 3 сміттєспалювальних установок перероблено та утилізовано близько 6,3 % побутових відходів, з них: 1,7 % спалено, а 4,6 % побутових відходів потрапило на заготівельні пункти вторинної сировини та сміттєпереробні лінії [3].

За експертними оцінками на 26 полігонах України влаштовано системи вилучення біогазу та експлуатуються установки для виробництва електроенергії, потужність яких досягла 30 МВт. Кількість утилізованого біогазу у 2020 році склала 64.0 млн м³ (50% метана). Кількість виробленої у 2020 році електроенергії – 112.3 ГВт*год.

Імплементация кращих практик управління відходами та застосування моделі циркулярної економіки сільському господарстві, які можуть мобілізувати капітал для реалізації цілей сталого розвитку, потребує створення нового економічного механізму для забезпечення довгострокової цінності.

Під принципами сталого розвитку підприємств аграрної сфери можна розуміти продуктивність, вплив на довкілля, економічну життєздатність та соціальне благополуччя [4]. Для досягнення сталості аграрне підприємство повинно досягти таких цілей:

- виробляти достатню кількість високоякісних продуктів харчування;
- покращити природно-ресурсну базу та середовище;
- бути фінансово спроможним;
- сприяти добробуту сільськогосподарських виробників та їх громад.

Досягнення сталого сільського господарства, незважаючи на привабливість концепції, є досить складним завданням. Стратегії циркулярної економіки випливають з її принципів та спираються на дію економічних законів, що спрямовані на зростання норми прибутку та представляють різні альтернативи розробки циркулярних моделей, а саме: звуження, уповільнення та закриття циклів ресурсів, регенерацію ресурсних потоків. Нині у більшості аграрних підприємств переважає лінійна модель економіки. Проблема лінійного типу виробництва полягає в його низькій ефективності щодо використання ресурсів та утворенні значного обсягу відходів. В циркулярній моделі передбачається, що ланцюг створення вартості організований так, що виходи одного ланцюга стають входами для іншого, знижуючи залежність від нових видів сировини. Ключова ідея полягає в тому, щоб заново переосмислити споживчі навички від «взяти, використати і викинути» до моделі, коли продукти виготовляються і просуваються таким чином, щоб їх матеріали і компоненти можна використовувати багато разів.

Особливо це актуально для сільського господарства у переробці органічних відходах, так як це потенційне джерело натуральних добрив. Рациональне використання такого ресурсу допоможе Україні скоротити імпортозалежність цілої галузі, згладити ціновий тиск на сільськогосподарських виробників за рахунок підвищення конкуренції в секторі добрив і скоротити використання мінеральних добрив, які можуть чинити негативний вплив на навколишнє середовище.

Література:

1. Стоянова-Коваль С. С., Варгатюк М. О. Особливості ідентифікації загроз екологічній безпеці аграрного виробництва в Україні. *Агросвіт*. 2019. № 5. С. 53–60. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.5.53

2. Страпчук С. Механізм забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств на засадах циркулярної економіки. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 2. С.33-40.

3. Статистичний збірник «Довкілля України». URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnav_ser_u.htm

4. Reganold, J. P., & Wachter, J. M. (2016). Organic agriculture in the twenty-first century. *Nature Plants*, 2(2), 15221. <https://doi.org/10.1038/nplants.2015.221>.

Тарасенко В.М.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Рудік Н.М.,

к.с.г.н., доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РИНКОВОГО САМОРЕГУЛЮВАННЯ

Визначальним критерієм, що характеризує стан національної економіки, її можливості інтегруватися в світовий ринок є конкурентоспроможність. Формування конкурентного середовища в сучасному інформаційно-технологічному світі забезпечує інноваційна модель розвитку економіки. На формування конкурентного середовища активно впливає самостійне господарювання суб'єктів підприємницької діяльності. Розвиток підприємництва значною мірою визначає реалізацію економічного потенціалу на світовому ринку. Ефективна конкурентна політика є однією з передумов інтеграції національного ринку в загальноєвропейський. Від поглядів, що домінують в науці залежить економічна політика держави й економічна теорія виступає її підґрунтям.

Основу механізму функціонування сучасної економіки становить поєднання ринкового та державного регулювання в різних співвідношеннях, згідно обраної моделі. Проте визнання такого механізму пройшло складний шлях в еволюційному плані.

Дослідження механізму функціонування економіки було започатковано на рівні окремих товаровиробників, натепер це макрорівень, і лише окремі процеси на рівні суспільства. Найбільш значним був вклад класичної політекономії, школи, засновником якої вважають Адама Сміта.

Вчений увійшов в історію економічної думки як засновник глибокого, системного викладу світової теорії економічної науки. Його теорія економічного устрою, заснована на ідеях лібералізму, принципах економічної свободи як підвалин розбудови й розвитку вільного, демократичного, громадянського суспільства[1].

Основні погляди Адама Сміта відображені в роботі «Дослідження про природу та причини багатства народів» що вийшла в світ в 1776 році. Праця складається із п'яти книг. Основним його постулатом, надзвичайно прогресивним, для того часу був механізм саморегулювання економіки.

В основу здатності ринку до саморегулювання Адам Сміт поклав механізм ціноутворення. Він виділив ціну природну, яка покриває витрати на виробництво і відповідно забезпечує середню норму прибутку, та ринкову, за якою товар продається на ринку. В роботі «Дослідження про природу і причини багатства народів» основні ідеї - економічна свобода, а вплив держави на економіку перешкоджає її нормальному розвитку. І натепер ця праця Адама Сміта вважається загально визнаною базою економічної освіти. В 2005 році науковці Шотландії цю працю включили в список 100 кращих шотландських книг. Так вшанували великого теоретика, «адвоката ринку».

Сміт вважав будь-яке втручання держави у вільну конкуренцію є не бажаним, а економічна політика держави має бути заснована на принципі „лесе фер” („laissez faire”, від фр. – дозволяти діяти, не заважати). Згідно поглядів Сміта, природний порядок має бути заснований на ліберальній економічній ідеї вільного підприємництва та невтручання держави в господарську діяльність. Базова теза - ринок здатний до саморегулювання за допомогою цін. Йому належить принцип „невидимої руки”, під яким розумів стихійні об'єктивні закони ринкової економіки, які діють незалежно від волі і бажань окремих людей. На практиці це механізм стихійної координації економічної поведінки суб'єктів господарювання та узгодження їх власних інтересів за умов вільної ринкової конкуренції. Адам Сміт вважав що «Економічна людина», як суб'єкт економічних відносин є: поінформованою про ситуацію на ринку; незалежною, здатною самостійно приймати рішення; керуватися у своїй діяльності особистими егоїстичними економічними інтересами і потребами; здатна раціоналізувати свою діяльність з метою максимізації вигод.

Власна вигода досяжна лише через задоволення чиєїсь потреби. Споживачі досягають задоволення потреб товарами та послугами максимізуючи загальну корисність. Виробники досягають мети - максимізації прибутку виробляючи товари та послуги на які є попит. Як результат рушійний мотив - особистий інтерес, а об'єднує всіх ринок, де координатором виступає ціна. Кожен економічний агент маючи метою особисту вигоду служить інтересам суспільства, а ринковий механізм забезпечує досягнення максимальної ефективності. В підсумку ресурси суспільства витрачаються найефективніше.

Сміт висловлювався за державне регулювання мінімуму заробітної плати, норми позичкового відсотку, і держава повинна охороняти життя, власність громадян [1].

Отже робота вільного ринку за Адамом Смітом базується на внутрішніх економічних механізмах.

Цікавим було бачення добробуту суспільства, яке Адам Сміт пов'язував із зростанням продуктивності праці через розподіл праці і спеціалізацію. Адам Сміт первісну вартість продукту при розподілі розділяв на: заробітну плату, прибуток і ренту. Сукупний суспільний продукт ділиться на дві основні

частини: капітал, споживання непродуктивними класами суспільства. співвідношення яких визначає добробут суспільства. Зростання частки капіталу, уможливило зростання суспільного багатства.

Неспроможність ринкових механізмів до саморегулювання економіки показала Велика депресія 1929-33 рр. З метою створення чистої науки, яка обґрунтувала виключно економічну мотивацію господарської діяльності з часом виокремився напрям – економікс, в послідуючому з різними економічними школами. Їх внесок в розуміння господарського життя, його трендів, формування нової економіки, соціально-економічних політик держави беззаперечні. Проте їх формування доповнило базову теорію класиків, яка залишається засадничою, базовою і доповнюється послідуючими школами, а внесок Адама Сміта залишається неперевершеним. Класична політична економія ціле століття впливала на економічну політику більшості держав [2].

Як засновник класичної школи, фахівець і вчений в області економіки і фінансів Адам Сміт був належним чином оцінений і вшанований. Він був першим шотландцем, зображеним в 2007 році на англійській новій 20 фунтовій банкноті, а взагалі його портрет на банкнотах з'явився вперше в 1981 році на облігації в 50 фунтів стерлінгів, випущеній Банком Клайдсдейл в Шотландії.

Для нагородження високопрофесійних фахівці в області економіки і фінансів Європейський науково-промисловий консорціум (EUROPEAN SCIENTIFIC AND INDUSTRIAL CONSORTIUM «ESIC»), заснував медаль Адама Сміта.

Заслуга Сміта полягає в започаткуванні систематизованого викладу політичної економії. Опрацюванні значення особистого інтересу як рушійної сили прогресу за умов забезпечення однакових можливостей для всіх. Ринковий механізм створить гармонію лише тоді, коли його буде включено у відповідні правові та інституціональні рамки. Англійський історик економічної думки М. Блауг писав: «...Сміту немає рівних ні у XVIII, ні навіть у XIX ст. за глибиною і точністю проникнення в суть економічного процесу, економічної мудрості...» [3].

Література:

1. Історія економічних вчень: Навчальний посібник / За ред. В. В. Кириленка. – Тернопіль: „Економічна думка”, 2007. – 233 с.
http://library.wunu.edu.ua/files/EVD/istoriya_econ_vthen_kyrylenko.pdf

2. Історія економічних вчень: підручник / за ред. Тарасевича В. М., Петруні Ю. Є. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 352 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Petrunia_Yurii/Istoriia_ekonomichnykh_vchen.pdf

3. Сміт А. Економічне вчення. <https://buklib.net/books/23549/>

4. Рудік Н.М. Організаційно – правові аспекти реалізації потенціалу підприємництва. *Інноваційне підприємництво та торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку*: зб. матеріалів Міжнародної науково – практичної Інтернет конференції / за ред. д.е.н., проф. Танклевської Н.С. Херсон : ХДАУ, 16-17 квітня 2020 р. 210с.

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ РІВНЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кадрова безпека ґрунтується на взаємодії керівників і персоналу підприємства, тому ефективність їх діяльності залежить від ефективного мотиваційного механізму, індивідуалізації та відсутності дискримінації в оплаті праці, гарантії своєчасної та повної виплати заробітної плати [2]. Тож при формуванні системи оцінки рівня кадрової безпеки підприємств агропродовольчої сфери треба обов'язково враховувати дані фактори, елімінуючи кадрові ризики.

Враховуючи сучасну модель людини хомоекономікус, можна чітко визначити головні функції, які має виконувати служба економічної безпеки за умови її наявності на підприємстві агропродовольчої сфери (той суб'єкт, що користуватиметься даною оцінкою):

- охорона виробничої діяльності підприємства та захист комерційної інформації від несанкціонованого доступу;
- упровадження спеціальних інформаційних систем протидії одержання комерційних таємниць;
- виявлення та нейтралізація можливих каналів витоку конфіденційної інформації в процесі виробничої діяльності;
- забезпечення охорони приміщень, устаткування, продукції, персоналу підприємства від неправочинних дій конкурентів.

До складу такого відділу доцільно включати економіста, юриста, ризик-менеджера, технолога, маркетолога, програміста й інших фахівців за специфікою функціонування підприємства агропродовольчої сфери [1, с. 143; 4], завданням яких має, окрім іншого, є сигнатурна діагностика характеристик-патологій зовнішнього та внутрішнього середовища, що можна продемонструвати матрицею моніторингу актуальних чинників кадрової безпеки в системі управління підприємств агропродовольчої сфери (табл. 1).

Щодо чинників, зазначених в представленій матриці, для формування методики оцінки рівня кадрової безпеки підприємств агропродовольчої сфери дуже важливим є національний трудовий менталітет, що узагальнено відображає рівень трудової свідомості суспільства та його соціальних груп щодо сприйняття сенсу трудової діяльності та віддзеркалює потреби, інтереси, ціннісні орієнтації населення, якими зумовлюються спонукальні мотиви трудової поведінки на ринку праці [2]. Даний менталітет створюючий, а не нейтральний, або руйнівний. Тобто задача суб'єктів кадрової безпеки на

підприємстві полегшена в цьому плані та заключається у попередженні попадання об'єктів у інституціональні пастки.

Таблиця 1 - Актуальні чинники кадрової безпеки в системі управління підприємств агропродовольчої сфери

Об'єктивні	Суб'єктивні
Специфічна трудова ментальність населення	Асоціальні орієнтири власників підприємств
Орієнтація вітчизняних підприємців на активне використання методів недобросовісної конкуренції	Неефективність системи управління персоналом
Недоліки чинного законодавства	Неефективність мотивації персоналу
Замінованість фізичних об'єктів	Невідповідність оплати праці критеріям гідності
Високий ризик фізичного знищення та заволодіння майном окупаційними силами	Недостатня професійна підготовка керівників підприємств
Високий ризик зупинки виробництва через проблеми епідеміологічного характеру	Недостатня професійна підготовка керівників структурних підрозділів

Джерело: удосконалено автором на основі [4]

Другим чинником є філософія ведення підприємництва, яка склалася в Україні з моменту отримання нею незалежності. Одним із характерних її проявів є орієнтація на активне використання методів недобросовісної конкуренції в усіх сферах господарської діяльності [2]. Проте з ростом національної свідомості та децентралізацією даний фактор поступово нівелюється.

Третім чинником є недоліки чинного трудового законодавства, що стосуються персоналу та якості трудового життя, що якраз і підштовхує в першу чергу жителів сільської місцевості до трудової міграції.

Четвертим чинником виділяємо замінованість фізичних об'єктів, що є наслідком війни, і безпосередньо впливає на соціально-трудові, а відповідно і кадрову безпеку. Враховуючи використання в агропродовольчій сфері землі як основного фактору виробництва, дана проблема є надзвичайно великою на багато років.

Щодо високого ризику фізичного знищення та заволодіння майном окупаційними силами маємо прямий вплив у районах проведення військових (бойових) дій або тих районах, що перебувають у тимчасовій окупації.

Крім того є високий ризик зупинки виробництва через проблеми епідеміологічного характеру, особливо це стосується тваринницьких комплексів та переробних підприємств.

Дія суб'єктивних чинників прямо залежить від власників підприємств або уповноважених ними органів управління.

Перший суб'єктивний чинник – асоціальні орієнтири власників, зазвичай, полягають в ігноруванні принципів соціальної відповідальності не лише перед суспільством, але й перед персоналом, що виражається в:

- позиціонуванні персоналу як одного з видів ресурсів, необхідних для ведення уставної діяльності, а не як людського капіталу, розвиток якого

потребує постійних цільових інвестицій, економічної, соціальної і психологічної підтримки;

- прагненні мінімізувати витрати стосовно кадрової діяльності, у тому числі за рахунок економії витрат на навчання працівників, формування у трудовому колективі корпоративного духу та корпоративної культури;

- підборі топ-менеджменту, орієнтованого на тоталітарний стиль управління та ігнорування вимог доктрини розвитку людського капіталу тощо [2].

Другим суб'єктивним чинником є неефективність системи управління персоналом, що не сприяє забезпеченню конкурентоспроможності підприємств різних галузей на ринку товарів і послуг, підвищенню ефективності їх діяльності [2].

Зважаючи на чинники за представлено матрицею і орієнтуючись на дослідження методичних засад визначення рівня відповідності персоналу підприємств агропромислового виробництва завданням реалізації програм розвитку, впровадження виробничо-технологічних та комерційних інновацій, створення передумов для елімінування кадрових ризиків з подальшим встановленням на цій основі інтегрального показника дотримання кадрової безпеки підприємства [3, С.8], актуальним є критичний аналіз різних методик.

Література

1. Васильєв О. В., Мейта В. І. Формування системи управління економічною безпекою промислових підприємств. *Економічний аналіз*. 2013. Том 14. № 2. С. 138-145.

2. Кравченко О. О. Оплата праці в контексті забезпечення кадрової безпеки. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Вищий навчальний заклад у кооперації «Полтавський університет економіки і торгівлі», Полтава, 2020. 220 с.

3. Халін С. В. Механізми та системи управління кадровою безпекою підприємств агропромислового виробництва. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, 2019. 23 с.

4. Ярославський А. О. Формування механізму управління економічною безпекою підприємств. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – економіка. Вінницький національний аграрний університет. Вінниця, 2020. 228 с.

Тур М.А.,
здобувач вищої освіти
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

Бохан В.В.,
здобувач вищої освіти
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

Чернікова Н.М.,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної
Полтавський державний аграрний університет
м. Полтава, Україна

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки є важливою властивістю для будь-яких підприємств, незалежно від сфери та галузі діяльності. Слід зазначити, що в умовах посилення конкуренції основою конкурентоспроможності виступають інновації. Підприємства, які сьогодні розробляють та /або активно впроваджують інновації мають значні конкурентні переваги як на національному так на міжнародних ринках. Інновації в сільському господарстві є також дуже важливою складовою, хоча їх розвиток у даній галузі відбувається дуже повільно на відміну від інших галузей. Інноваційна діяльність в сільському господарстві, як правило, пов'язана з:

- 1) виведенням нових сортів рослин та порід тварин або птиці;
- 2) використанням нових видів техніки та технологій у галузі рослинництва та тваринництва;
- 3) екологізацією виробництва та застосуванням ресурсозберігаючих технологій;
- 4) застосуванням сучасних систем добрив та засобів захисту рослин;
- 5) впровадженням нових форм організації та управління господарством;
- 6) забезпеченням добробуту сільського населення;
- 7) створенням ефективних систем менеджменту;
- 8) удосконаленням якості продукції та механізму її розподілу тощо.

За даними Державної статистики кількість сільськогосподарських підприємств, які займаються інноваційною діяльністю поки що залишається на низькому рівні [1]. Проте, кожен аграрій сьогодні розуміє, що тільки інноваційний шлях розвитку господарства допоможе створити сприятливі умови для ефективного та конкурентоспроможного бізнесу.

В останні роки в сільському господарстві активно впроваджуються такі новітні інформаційні технології як геоінформаційні системи (ГІС), супутникові дані, дрони та GPS навігації для ведення точного землеробства. Великі вітчизняні агропромислові холдинги, такі як Астарта-Київ, Кернел,

Миронівський хлібопродукт (МХП), Укрлендфармін та ін., автоматизують власні бізнес-процеси, застосовуючи як існуючі технології, так і власні розробки, завдяки чому дані підприємства мають конкурентні переваги.

Показник конкурентоспроможності у сільському господарстві уособлює у собі: ступінь задоволеності споживачів (клієнтів) продукцією даної галузі; рівень прибутковості підприємства; його інвестиційну привабливість; ефективність використання ресурсів; затребуваність та соціальну значущість продукції тощо [2, С. 16-23].

З метою підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств необхідно як на рівні підприємств так і на рівні держави розробляти стратегії їх інноваційного розвитку, фінансового забезпечення та всебічної підтримки такої діяльності.

Література:

1. Писаренко Т.В. та ін. Стан науково-інноваційної діяльності в Україні у 2020 році: науково-аналітична записка. Київ: УкрІНТЕІ. 2021. 39 с.

2. Лупенко Ю. О., Патика Н. І. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності України на світових ринках сільськогосподарської продукції. Агросвіт. 2019. № 11. С. 16–23.

Чернов М.Г.,

*аспірант факультету економіки та управління
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ДЕРЖАВНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність науково-методологічного забезпечення дослідження проблеми управління ресурсним потенціалом державних аграрних підприємств спричинюється цілою низкою об'єктивних та суб'єктивних чинників, до числа основних з яких слід віднести:

по-перше, належність державних підприємств до господарюючих суб'єктів, що здійснюють виробничо-господарську діяльність на основі державної форми власності, утворюються при міністерствах і відомствах, установах та організаціях, надають державі право вирішального впливу на господарську діяльність, поєднують ринкові та госпрозрахункові засади функціонування, зазнають значного суспільно-політичного тиску з боку громади в силу втрати домінуючого положення після реформування аграрного сектора економіки, проведення роздержавлення та приватизації основних засобів виробництва, включно із земельними ресурсами сільськогосподарського призначення;

по-друге, необхідність забезпечення продовольчої безпеки як Української нації, так і всієї сучасної ойкумени, особливо тієї, що потерпає від нестачі продовольства і значною мірою залежить від надходження сільськогосподарської продукції від світового співтовариства;

по-третє, перспективність інтегрування аграрного сектора України у світовий економічний простір за рахунок геостратегічних переваг завдяки родючості чорноземів, сприятливим для аграрного виробництва природно-кліматичним умовам, землеробському хисту вітчизняного селянства та зручній шляхово-транспортній логістиці доставки сільськогосподарських продуктів для потреб населення країни й світу;

по-четверте, важливість надійного наукового супроводу здійснюваних в аграрному секторі трансформацій, покликаних поєднувати інтереси держави й селян, зокрема через високоефективне функціонування державних підприємств в умовах ринкової економіки та домінування в сільському господарстві приватної власності на землю й майно;

по-п'яте, об'єктивність включення земель сільськогосподарського призначення в ринковий обіг через зняття мораторію на продаж цього специфічного товару в Україні й особливу суспільно-політичну та соціально-економічну місію державних науково-дослідних підприємств, угіддя яких не приймають безпосередньої участі в цьому ринковому процесі.

Методологія, будучи вченням про методи пізнання та перетворення дійсності, покликана на наукових засадах формувати для практичної діяльності алгоритм заходів, використання яких слугує суб'єктам господарювання дороговказом щодо адаптування до умов конкретного середовища та обґрунтовує дії, проведення яких створює можливості для подальшого розширеного відтворення. Відтак, науково-методологічне забезпечення управління ресурсним потенціалом державних аграрних підприємств першочергово включає висвітлення актуальності дослідження існуючої в реальній економіці проблеми через обґрунтування вибору та формулювання відповідної дослідницької тематики. Для цього розкривається її зв'язок із сучасними дослідженнями шляхом їх критичного аналізу в даній галузі з визначенням сутності наукової проблеми.

Стосовно управління ресурсним потенціалом державних аграрних підприємств актуальність подається в розрізі їх можливості використовувати інноваційно-дослідний потенціал вітчизняної та світової науки предметно управління біоресурсами та природокористуванням у виробничо-господарській діяльності; а також обов'язковості залучення всього ресурсного потенціалу державних підприємств для вирішення проблем національного та світового рівня, в першому випадку – прийняття безпосередньої участі працівників, матеріально-технічних та фінансових ресурсів державних підприємств в захисті територіальної цілісності й суверенітету України від збройної агресії з боку Російської Федерації, в другому – прямого реагування на загрози, що містяться в природно-погодних катаклізмах планетарного характеру та небезпек, що породжені взаємодією людини з біологічними організмами, на зразок пандемії COVID-19.

Важливою складовою науково методологічного забезпечення дослідження постає визначення його мети та завдань. Мета означає стан в майбутньому, який можливо змінити відносно теперішнього та котрий необхідно досягнути. Тому метою зазначеного науково-прикладного дослідження виступає

обґрунтування теоретико-методологічних положень та розробка методичних й науково-прикладних рекомендацій щодо управління ресурсним потенціалом державних аграрних підприємств в ринкових умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні ставилися та вирішувалися такі основні задачі: перша, ідентифікувати понятійно-категоріальний апарат через розкриття сутності та змісту управління ресурсним потенціалом державного аграрного підприємства в ринкових умовах господарювання; друга, проаналізувати умови та фактори впливу на управління ресурсним потенціалом державного аграрного підприємства; третя, обґрунтувати основні напрями удосконалення управління ресурсним потенціалом державного аграрного підприємства.

Об'єкт дослідження віддзеркалює ту частину практики й наукового пізнання, що стосуються процесів управління ресурсним потенціалом в підприємствах аграрного сектора економіки України. Предмет дослідження представлений сукупністю теоретичних, методичних та прикладних положень щодо управління ресурсним потенціалом в державних аграрних підприємствах в умовах поточних інституційних змін нашої країни.

Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження виступає: загальнонауковий діалектичний метод пізнання соціально-економічних процесів управління ресурсним потенціалом в державних підприємствах аграрного сектора з позицій їх розвитку та взаємозв'язку; критичний метод – під час аналізу різних джерел інформації стосовно управління, ресурсного потенціалу, виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки. В процесі виконання дослідницької роботи доцільно використовувати такі методи пізнання, як: абстрактно-логічний (при узагальненні сутності управління ресурсним потенціалом); монографічний (при вивченні вітчизняного та зарубіжного досвіду з управління ресурсним потенціалом аграрних суб'єктів господарювання); індексний (при характеристиці макроекономічних та мікроекономічних умов управління виробничо-господарською діяльністю державного аграрного підприємства); індексний (для оцінки змін значень показників в управлінні ресурсним потенціалом підприємства аграрного сектора); розрахунково-конструктивний (при обґрунтуванні основних напрямів удосконалення управління ресурсним потенціалом державного аграрного підприємства); графічний (для аналізу динаміки ресурсного потенціалу державного аграрного підприємства).

Практичне значення отриманих результатів демонструє можливість щодо Державного підприємства «Дослідне господарство «Андріївське» Інституту водних проблем і меліорації, а саме:

- використовувати науково-дослідний потенціал Національної академії аграрних наук України та Одеського державного аграрного університету для переведення виробничо-господарської діяльності державного підприємства на інноваційно- проектну модель розвитку;

- розвивати зрошувальну меліоративну систему господарства за рахунок різних фінансово-кредитних джерел для отримання гарантованих обсягів сільськогосподарської продукції та продуктів її промислової переробки, а

також доходу та прибутку, масштаб яких дозволяє здійснювати розширене виробничо-господарське відтворення.

Шевченко А. А.,
*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і
економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Антонюк М. В.,
*здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АГРАРІЇВ

Вже довгий час людство, прагнучи до найкращого та сучасного, з метою задоволення своїх потреб, загостило становище між своїм «хочу» і станом екосистем. Постійне прагнення до максимального задоволення в своїх потребах в економічному розумінні, призвело до руйнування екологічної системи.

Серед забруднювачів навколишнього середовища необхідно виділити і ведення сільського господарства.

Зазначимо деякі екологічні проблеми, які виникають в результаті господарювання аграріїв та як результат виробництва продукції рослинництва та тваринництва:

- Забруднення ґрунтів, річок, а також і питної води залишками мінеральних добрив.
- Забруднення відходами тваринницьких ферм (бактеріальне зараження ґрунту, забруднення атмосферного повітря метаном, сірководнем, аміаком).
- Зменшення видового різноманіття рослинного й тваринного світу.
- Виснаження, заболочення, засолення ґрунтів.
- Зростання дефіциту водних ресурсів.
- Негативний вплив на здоров'я людини від уживання в їжу культурних рослин, у яких накопичилися небезпечні речовини (зокрема, залишки мінеральних добрив та отрутохімікатів).
- Ризики для здоров'я людини у разі вживання в їжу продуктів харчування, отриманих з генетично модифікованих організмів [1].

Відмітимо, що негативно впливає на навколишнє середовище і надмірне і нераціональне використання мінеральних добрив і агрохімікатів у сільськогосподарському виробництві.

Використання сільськогосподарської техніки в польових роботах, а також при транспортуванні продукції та сировини спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферу від пересувних джерел, а отже впливає і на стан повітря [2].

Сучасні фермери усвідомлюють своє ставлення до навколишнього середовища. Більшість із них вміють поводитися, щоб не завдати шкоди навколишньому середовищу; формують бажання співпрацювати з природою, активно вести природоохоронну діяльність з позицій рівності з іншими організмами системи живого світу, адже завдання кожного хлібороба — не тільки отримати з землі продовольство, а й здійснити всі заходи щодо охорони навколишнього середовища [3].

Дбайливе ставлення до навколишнього середовища – не модний тренд, а вимога часу. Зелені проекти в країні є економічно обґрунтованими, дешевшими та стають самостійним бізнесом.

Сьогодні настав час українським власникам зосередитися на енергоефективності та зелених ресурсах, інвестуючи кошти в конкретні енергозберігаючі та економічно вигідні проекти.

Українські компанії вже почали експлуатувати біогазові комплекси, за допомогою яких можна утилізувати різні органічні відходи та виробляти енергію замість того, щоб спалювати імпортований газ. Залишки та відходи сільськогосподарського виробництва через біогазові технології можна трансформувати в електричну і теплову енергію.

Відновлюваним газам потрібно приділяти значну увагу в наш час. Біогаз, з яким уже в Україні працюють, можна очистити до якості біометану й отримати фактично природний газ.

Органічне сільське господарство надає можливість узгодити і гармонізувати екологічні, економічні та соціальні цілі в аграрному секторі економіки [4].

Щоб аграрії дотримувались дбайливого ставлення до навколишнього середовища і використовували екологічно чисті (зелені) проекти, а також несли відповідальність при руйнуванні екосистеми, виникає необхідність вироблення механізмів державної політики щодо вдосконалення агроекологічних умов функціонування сільського господарства, за яких буде забезпечено стабільний еколого-збалансований розвиток галузі, а також сільських територій, на яких здійснюється сільськогосподарська діяльність [2].

Чинне законодавство України передбачає механізми стимулювання сільськогосподарських підприємств до раціонального та екологічно безпечного використання ресурсів у виробництві.

Тому на нашу думку, екологічна відповідальність - це обов'язок підприємця вживати заходів щодо запобігання та ліквідації наслідків екологічної шкоди, відновлення природних ресурсів у первинному стані до їх виникнення та нести витрати на здійснення заходів.

Отже, враховуючи викладене, сучасне сільське господарство створює для жителів планети цілу низку гострих екологічних проблем. Їх успішне розв'язання можливе тільки на основі раціонального природокористування, здійснення комплексної системи заходів з охорони природи і підвищення продуктивності землеробства і тваринництва.

Також необхідно зазначити, що сприяння на державному рівні вирішенню проблеми вдосконалення агроекологічних умов функціонування сільського

господарства в Україні дозволить задовольнити окремі економічні, соціальні та екологічні інтереси держави і суспільства.

Література:

1. Яка відповідальність за порушення законодавства в АПК в Україні. *Екологія підприємства*. №2 2022р. URL: <https://ecolog-ua.com/news/yaka-vidpovidalnist-za-porushennya-zakonodavstva-v-apk-v-ukrayini> (дата звернення 13 вересня 2022)

2. Щодо вдосконалення агроекологічних умов функціонування сільського господарства". Аналітична записка: веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-vdoskonalennya-agroekologichnikh-umov-funkcionuvannya-silskogo> (дата звертання 21 вересня 2022)

3. Негода Тетяна, Короткий Василь Сільське і високотехнологічне: як господарюють аграрії 21 століття. УКРІНФОРМ: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-yakisne-zhyttia/3222373-silске-i-visokotehnologicne-ak-gospodaruut-agrarii-21-stolitta.html> (дата звернення 13 вересня 2022)

4. Шевченко А. А., Нікіфорчук М.Ю. Органічне виробництво с.-г. продукції: можливості для аграріїв в Україні. *«Економічний вісник Причорномор'я»*. 2021. №2. с. 115 – 123 URL:<https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/28/25>

Шевченко А.А.,

*к.е.н., доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Міхнєва А.О.,

*здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Будь - яка держава для здійснення своїх функцій та досягнення певних державних та соціально - економічних завдань використовує фінансові інструменти. Важливу роль в реалізації державою поставленої мети відіграє фінансова політика, яка є вагомим інструментом суспільного розвитку. В сучасних умовах дослідження питання виваженої фінансової політики набуває ключового значення через подальший вплив на стабілізацію економічного розвитку України, фінансове забезпечення соціального захисту населення, що є особливо важливим у період пандемії COVID-19 та в умовах російсько – українського конфлікту.

У фінансовому словнику «фінансова політика» визначається як система заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово - кредитної системи

та національної економіки загалом [1, с. 357]; енциклопедія банківської справи термін фінансова політика визначає як комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй повноважень у сфері фінансової діяльності [2, с. 529].

Вчені – економісти мають різні точки зору щодо трактування фінансової політики. Більшість із них погоджуються, що вона є частиною економічної політики; є певним видом діяльності, який спрямований на досягнення конкретних цілей; планується та здійснюється з ініціативи та під керівництвом відповідних органів управління тощо. Водночас у визначеннях учених не враховано те, що формування фінансових ресурсів в економіці не є сталим процесом та залежить від економічної кон'юнктури, яка, своєю чергою, визначається комплексом різноманітних чинників [3].

Держава виступає суб'єктом фінансової політики. Сукупністю заходів держави забезпечується реалізація фінансової політики, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і перерозподіл для виконання державою її функцій і програм. Оптимальний розподіл ВВП є основною метою фінансової політики між усіма галузями, соціальними групами та територіями. Залежно від тривалості періоду й характеру завдань, що вирішуються, фінансова політика поділяється на фінансову стратегію (розраховану на довготермінову перспективу і вирішення глобальних питань) та фінансову тактику (націлена на вирішення питань поточного періоду). Прикладами стратегічних завдань є: оптимізація пропорцій між індивідуальним та суспільним споживанням, розвиток і формування ефективного фінансового ринку, створення сприятливого інвестиційного клімату, формування і нарощування національного капіталу тощо. Фінансова тактика спрямована на вирішення завдань конкретного етапу розвитку суспільства, який відрізняється гнучкістю і зазвичай завдання фінансової тактики обмежені роком чи трохи більшим проміжком часу. Фінансова стратегія та тактика мають бути взаємопов'язані, але тактика підкоряється стратегії. У фінансовій політиці стратегія утворює сприятливі можливості для вирішення тактичних завдань.

Зазначимо, що фінансова політика здійснюється під впливом зовнішніх (залежить від безперебійності поставок необхідних ресурсних складових; технологічного рівня в Україні та країнах – партнерах; можливості здійснення експорту та ступеню інтеграції у світову економічну систему) та внутрішніх факторів (структури ВВП та можливості утримання стабільності у створенні ВВП; стриманні рівня платоспроможності населення; утримання стабільності гривні; стабільності функціонування фінансового та кредитного ринку країни).

Стратегія та тактика фінансової політики взаємопов'язані. Стратегія створює сприятливі можливості для вирішення тактичних завдань. Сама по собі фінансова політика не може бути поганою чи доброю. Вона оцінюється відповідно до того, наскільки вона відповідає інтересам суспільства (або певної його частини) і наскільки вона сприяє досягненню поставлених цілей і вирішенню конкретних завдань в конкретно - історичних умовах та особливостях життя суспільства.

На підставі проведеного дослідження встановлено, що фінансовий та економічний рівень в Україні в сучасних умовах є відносно стабільним, що пов'язано із високим професіоналізмом у прийнятті державних та політичних рішень, а також - професіоналізмом та стійкістю Збройних сил України. Фінансова політика України у 2022 році – це політика національної оборони і безпеки та встановлення оптимальних пропорцій в забезпеченні добробуту українців в постійних мінливих умовах існування з необхідністю внесення змін за векторами перерозподілу ВВП. На виконання вимог статті 35 Закону України «Про національну безпеку України» на 2022–2024 роки для сектору безпеки і оборони передбачено спрямовувати ресурс на рівні не менше 5 відсотків від запланованого обсягу ВВП [4].

Владою нашої країни було здійснено багато коригувань у фінансовій тактиці. Так, на початку російсько – українського конфлікту почали розробку програми із здійсненням виплат компенсацій за зруйноване житло та частково пошкоджене житло, що дозволить більшій кількості громадян України відновити гідні умови проживання. Також було запроваджено соціальну допомогу в рамках Програми «Підтримка» у зв'язку із втратою частини заробітної плати (доходу), робота (економічна діяльність) яких тимчасово зупинена внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні. Усі громадяни, котрі виїхали з зон бойових дій (гарячих точок) в інші області, мали змогу зареєструватись як внутрішньопереселені люди та отримувати додаткові виплати в розмірі 2000 - 3000 гривень на місяць.

Ми вважаємо, що у майбутньому фінансового розвитку України можна досягнути через виважену фінансову стратегію і фінансову тактику, які мають бути спрямовані на: забезпечення динаміки зростання ВВП, нарощування конкурентоспроможності економіки України; утвердження оновленої моделі фінансового розвитку; визначення оптимальних меж функціонування бюджетів усіх рівнів і забезпечення їх якісного і ритмічного виконання при збереженні провідної ролі Державного бюджету України; подолання незбалансованості у видатках та доходах бюджету; оптимізації раціонального розподілу витрат.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що стабілізація у суспільстві та поступове економічне зростання потребують проведення активної фінансової політики та забезпечення функціонування стабільної фінансової системи. Усі зміни, які відбуваються у фінансовій політиці в Україні у реаліях сьогодення, є зваженим кроком від органів державної влади. Вже понад півроку як економіка України переживає випробовування політичного характеру, і незважаючи на досить нейтральні показники загального економічного розвитку останніх років, сьогодні фінансовий та економічний рівень є стабільним.

Література:

1. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. 3 – є видання, виправлене та доповнене. К.: ТОВ «Знання», КОО, 2000. 567с.
2. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В. С. Стельмах та ін. К.: Молодь, Ін Юре, 2001. 680с.

3. Григорська О.С. Сутнісна характеристика фінансової політики держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2016. № 2(30). С. 51–54 URL:<https://ecj.oa.edu.ua/articles/2016/30/11.pdf>(дата звернення: 16.10.2022)

4. Фінансова політика в умовах військового стану : веб-сайт.URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/259607/256149> (дата звернення: 03.10.2022)

Шевченко А.А.,

*к.е.н., доц. кафедри економічної теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Синельник О.А.

*Здобувач факультету економіки та управління
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК ІННОВАЦІЙ

Останніми десятиріччями у світовій економіці повністю змінюються фактори, що сприяють економічному зростанню в країні. Ми погоджуємось з думкою багатьох вчених, що в сучасних мінливих кризових умовах господарювання перше місце посідають інновації. Аналіз економічного розвитку провідних країн світу довів це. Так, за даними Лондонського економічного інституту, в економічно розвинених країнах частка інноваційних факторів у прирості ВВП становить 70% і більше [1]. Будь-які інновації, їхнє втілення у технології, виробництво продукції та послуг допомагають підвищити рівень конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і держави в цілому, а також і на міжнародному рівні.

Зазначимо, що інновації є дуже дієвим способом підвищення якості життя населення та у певній мірі допомагають полегшити виконання певних дій. Але вони несуть і значний негативний вплив на довкілля. Наслідки можуть бути миттєвими та проявлятися потім протягом багатьох років.

Проведений нами аналіз різних напрямів діяльності в аграрній сфері свідчить про те, що за останні роки значно зростала частка екологічного ризику. Такий ризик може виникнути в результаті недооцінювання суб'єкта господарювання своєї ролі та значення екологічних факторів у господарській діяльності та не усвідомлення наслідків прийнятих рішень.

Екологічний ризик інновацій – це імовірність втрати ресурсів, зниження чи недоотримання прибутків, збільшення витрат суб'єктами інноваційного процесу внаслідок деструктивного впливу інновації на навколишнє середовище [1].

Інновації мають неоднозначний прояв. З одного боку, вони дають змогу застосовувати сучасні, ресурсо- та енергозберігаючі технології. А з іншого, існує інноваційний ризик, який впливає на недоотримання прибутку, втрати

коштів, збиток від використання продукції чи сировини, погіршення стану навколишнього середовища [2,3].

Існує декілька критеріїв екологічного ризику: ймовірність події, потенційний збиток, суспільна значимість, наявність оцінки, багатофакторна невизначеність [4].

Аналіз екологічного ризику пропонується авторами проводити за наступною схемою: визначення сутності ризику – виявлення можливих наслідків – формування чинників ризику. Оцінку дії окремих чинників ризику рекомендовано виконувати на основі досвіду роботи в аналогічних умовах або методом експертних оцінок, при цьому експертами можуть бути провідні спеціалісти, керівники підприємства або запрошені фахівці [1].

Сільське господарство в Україні виступає основою забезпечення продовольчої безпеки держави. Але одночасно із цим воно має дуже великий вплив на довкілля. І не завжди позитивний. У ХХ ст. вплив агропромислового виробництва на навколишнє середовище посилюється з інтенсифікацією виробництва. Це проявилось в результаті: збільшення механізації технологічних процесів, надмірної розораності території та використання традиційного глибокого обробітку (глибокої оранки), підвищених доз мінеральних добрив та пестицидів, меліорації, високої концентрації виробництва [5]. Тому ми вважаємо, що питання збереження екології у нашій країні є дуже важливим.

Пропонуємо для визначення сутнісно - змістовної основи екологічної безпеки в аграрному секторі використовувати TRID-аналіз (визначення загроз, ризиків, інтересів та напрямів захисту) [6].

Виявлені нами загрози (Threats) екологічній безпеці проявляються з боку держави в наступному: погана система екологічного моніторингу; домінування економічних інтересів товаровиробників перед екологічними; відсутність ефективних інструментів екологічно-безпечного виробництва.

Також загрози мають місце і з боку аграріїв: екологічно необґрунтована сільськогосподарська діяльність (порушено дисбаланс між галузями рослинництва та тваринництва); недотримання норм зберігання та внесення пестицидів та мінеральних добрив, небезпечних відходів; висока ступінь забруднення довкілля шкідливими відходами.

До виявлених екологічних ризиків (Risks) слід віднести: збільшення ризику екологічних катастроф і надзвичайних ситуацій; зниження родючості природних ресурсів і як результат, збитки; сильне забруднення ґрунтів, вод, повітря, що впливає на якість продукції.

Відмітимо, що і держава і аграрії є зацікавленими особами щодо подальшого екологічно безпечного господарювання. Інтереси держави пов'язані із підвищенням рівня екологічної безпеки аграрного виробництва; збалансованим використанням природних ресурсів; вирішенням всіх конфліктів між екологічною та економічною сферами в аграрному виробництві.

Інтереси аграріїв мають виражатись через фінансове забезпечення природоохоронних заходів; покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської діяльності; підвищення інвестицій в аграрну галузь.

Актуальним є питання і подальшого захисту від екологічних ризиків (Defence). Ми погоджуємось, що на державному рівні це має бути: затвердження підходу до комплексної та адекватної оцінки рівня екологічної безпеки в агросфері; стимулювання до збалансованого використання природних ресурсів; прийняття відповідних законодавчих актів; дотації аграріїв на початкових етапах переходу на деякі екологічні проекти (з метою прискорення терміну окупності проекту); підвищення рівня екологізації аграрного виробництва.

В свою чергу аграрії мають звернути увагу в цьому напрямку на: затвердження інструменту страхування екологічних ризиків; впровадження системи екологічного менеджменту та аудиту, використання екологічного маркетингу; подальшому розвитку та впровадженні еколого - безпечних технологій в аграрному виробництві. Наприклад, переходу на органічне виробництва аграрної продукції. Адже середня рентабельність інвестицій в органічне сільське господарство становить близько 300%, що робить його одним з найпривабливіших напрямів інвестування в українську економіку. На початок 2020 року в Україні майже 468 тис. га земель було зайнято під органічним виробництвом, що складає приблизно 1,13% площі с.-г. угідь країни. За останні 17 років площа угідь під органічним виробництвом в Україні зросла у 2,8 рази [7].

На нашу думку, щоб досягти стабільного розвитку в аграрній сфері, необхідно вирішувати питання стратегічного планування та запроваджувати нову систему нормативно - правових актів, що сприятимуть регулюванню екологічної безпеки в аграрній галузі. Також обов'язковим є наявність агроєкосистем, які будуть добре працювати при наявних навантаженнях та максимально реалізувати свій потенціал.

Наприклад, Закон України «Про сталий розвиток аграрного сектора України», який став основним законодавчим актом, який регламентує аграрні відносини направлений на сталий розвиток сільського господарства. Цей нормативний акт слугує доктриною екологічно - збалансованого розвитку в аграрному секторі [7].

Дослідження теоретичних засад екологічного ризику інновацій дає змогу зробити наступні висновки. У наш час навколишнє середовище дуже страждає від необережного впровадження та використання інноваційних технологій. Відповідальність за це покладено як на окремі суб'єкти господарювання, так і на державу. Для того, щоб зменшити негативний вплив на екологію необхідно постійно аналізувати загрози, тому що вони мають чіткий характер, джерело прояву та вимагають швидкої реакції. Будь-яка загроза конкретна і не буде чекати. Саме тому необхідно оперативно запроваджувати заходи запобігання ризиків, мінімізації ступеню їх впливу або їх усуненню. Дуже важливо застосовувати ефективні шляхи відновлення та збереження екології, розумно використовувати природні ресурси, що посилить у подальшому економічне зростання окремого як окремого суб'єкта господарювання так і економіки України в цілому.

Література:

1. Ілляшенко С.М., Божкова В.В.. Екологічні ризики інновацій: класифікація та аналіз. *Бібліотека НТУ «Харківський політехнічний інститут»*. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/323020859.pdf>
2. Шевченко А.А., Згадова Н.С., Данкогло К.В. Агроінновація як перспектива до розвитку аграрних підприємств. *Аграрний вісник Причорномор'я: Економічні науки*. Одеса. 2020. № 96. 152-163 с.
3. Шевченко А.А., Петренко О.П., Добрянська Н.А. Інноваційний розвиток аграрних підприємств. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2017. С. 200-213 URL:<http://lib.osau.edu.ua/jspui/handle/123456789/1686>
4. Зінченко Ю.В. Методологічні підходи до аналізу екологічного ризику. *Економічні інновації*. Випуск № 60 Книга І. 2015. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/95425/16-Zinchenko.pdf?sequence=1>
5. Федулова І.В. Вплив сільського господарства на екологію. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/21189/1/2.pdf>
6. Шкуратов О.І. Стратегічні імперативи забезпечення екологічної безпеки а аграрному секторі України. *Електронний журнал «Ефективна економіка»* №12, 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5129>
7. Шевченко А. А., Нікіфорчук М.Ю. Органічне виробництво с.-г. продукції: можливості для аграріїв в Україні. *«Економічний вісник Причорномор'я»*. 2021. №2. с. 115 – 123 URL:<https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/28/25>

Шеленко Д.І.,

д. е. н., професор, професорка кафедри теоретичної та прикладної економіки

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Смушак М.В.,

д. е. н., доцент кафедри обліку і оподаткування

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Петях Б.Г.,

здобувач вищої освіти

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ТІНІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

В Україні певна частина роботодавців використовують не зовсім законні схеми для уникнення легального використання робочої сили. Це робиться з метою приховання оподаткування розмірів своїх справжніх доходів. Також є випадки коли роботодавець без укладання передбачених законодавством

договорів запрошує працівників до роботи. Тіньові зарплати займають половину зарплат українців. Звісно через це держава втрачає щорічно мільярди несплачених податкових коштів. Чому на це погоджуються працівники? Тому, що «конвертна» оплата праці вигідна як роботодавцю, який зберігає кошти за рахунок неповної сплати податків так і працівникові, який отримує більш високу зарплату. Також у цьому є багато мінусів.

Перший головний мінус у тому, що це не законно, з цього випливають інші проблеми. Якщо працівник, погодився на половинну оподатковану зарплату, то він ризикує втратити захист під час втрати працездатності та під час травм на роботі. Отримувати в конверті частину зарплати, але працювати офіційно, погоджуються більше половини працівників в Україні. “На повну зарплату у конверті, працюючи неофіційно погоджуються приблизно 40 %” [1].

Половина компаній в Україні припинили свою діяльність у воєнний час. “У результаті повномасштабного вторгнення росії, падіння ВВП України у 2022 році може становити від - 10% (прогноз МВФ) до - 35–40 %. За даними опитування КШЕ та Gradus, близько 39 % компаній зупинили свою діяльність і ще 20 % практично не працюють. Наразі ділова активність відновлюється дуже повільно” [2].

Уряд України хоче позбутися тіньової економіки. З одного боку якщо всі будуть оплачувати повну суму податків, то держава отримає більшу суму грошей у бюджет.

На думку В. Зеленського “в Україні не має бути тіньової економіки, оскільки, ми просто не можемо собі дозволити, щоб у нас була тіньова частина економічного життя” [3]. Тіньова економіка була і буде існувати після війни. В умовах війни держави мають звернути особливу увагу на сплачені податки. Для того, щоб досягти перемоги доцільно випродукувати внутрішній трудовий фронт та сприяти зменшенню тіньової економіки. А це можна досягти за рахунок:

- легалізації податків. Наприклад, одні платять за всіма рахунками, а інші користуються пільгами. Оскільки податки впливають на вибір між працею та відпочинком і стимулюють пропозицію робочої сили в тіньовій економіці, викривляючий ефект цього впливу викликає серйозне занепокоєння економістів;

- демонополізація та дерегуляція. В умовах монополістичної економіки малі підприємства йдуть у «тінь» для мінімізації оподаткування, а не програють ринковим монополіям. Тому першочерговою дією для зменшення «тіні» є демонополізація та дерегуляція.

У той же час, зростання активності в тіньовій економіці внаслідок збільшення загального податкового та соціального навантаження підриває базу оподаткування та життєздатність системи соціального захисту.

Тіньова економіка є в усіх країнах, і спроба повністю її знищити призведе до мікрокризи. Вона була підстраховкою під час будь-якої кризи, а зараз допомагає людям виживати. Можливо, деяким підприємцям краще мати роботу в тіньовій економіці під час війни, ніж взагалі не мати роботи і жити на подачки від держави, у якій поступово закінчуються гроші. Нелегкий податковий та

регуляторний тягар спричинює більше зростання тіньової економіки, що зменшує державні надходження та посилює тиск на фінанси, що, у свою чергу, знижує якість та кількість товарів і послуг, що надаються державою, та державного управління.

Отже, перемогти тіньову економіку адміністративними методами буде зазвичай важко. Тіньову економіку можливо подолати лише частково, за рахунок зниження податкового тиску. Оскільки на сьогоднішні в Україні мобілізаційна економіка, але після війни виникне потреба у стабілізаційних заходах. Тоді, найкраще, що зможе зробити Україна, – це створити таку модель економіки, щоб внутрішнє споживання було спрямоване на свій внутрішній продукт. Діяти відповідно до принципу субсидіарності (питання мають вирішуватися на найнижчому компетентному рівні управління) є економічно доцільним та ефективнішим.

Література:

1. Що відбувається з економікою України під час війни. URL: <https://cutt.ly/JBH2n8f>
2. Тіньова економіка: абсолютне зло чи порятунок під час війни URL: <https://u.to/ddVWHA>
3. Ближче до світла. Як вивести економіку України з тіні в умовах війни. Сайт РБК Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/blizhe-svetu-vyvesti-ekonomiku-ukrainy-teni-1655737514.html>

Шпат С.С.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Телічко Н.А.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток економіки країни в сучасних умовах глобалізації економічних відносин вимагає підвищення рівня інноваційної діяльності підприємств. Сьогодні інноваційна діяльність підприємств, особливо аграрного сектору є однією з головних умов створення конкурентоспроможної перспективи її розвитку.

Інновації оцінюються за технологічними параметрами та умовами позиції аграрного підприємства на ринку. Проте реалізація заходів із впровадження інновацій будь-якими підприємствами потребує великих витрат. Саме тому державна політика підтримки інноваційного розвитку діяльності таких підприємств має бути чітко сформульована та реалізована.

Серед багатьох факторів, що призводять до виникнення економічних криз, провідне місце посідає недосконалість системи управління, використання застарілих управлінських методів, технологій та інструментів. Сучасні умови розвитку економіки сьогодні потребують змін за вимогами ринку. З цієї причини актуальним стає питання управління інноваційним розвитком підприємств. [1]

Аналіз останніх досліджень. Питаннями формування стратегії інноваційного розвитку займаються вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, зокрема: А. Бакаєва, К. Бояринова, В. Василенко, А. Гриньов, Р. Громика, М. Дем'яненко, П. Друкер, І. Крюкова, Л. Ліпич, В. Міллер, В. Непочатенко, В. Орлова, О. Петухова, С. Радинський, Т. Радіщук, Б. Санто, П. Саблук, О. Шавшич та ін. Проте низький рівень інноваційної активності підприємств аграрно-промислового виробництва свідчить про недостатність утілення у господарську практику результатів наукових досліджень, тому питання стратегічних пріоритетів розвитку суб'єктів підприємництва на інноваційній основі потребують подальшого обґрунтування та вдосконалення.

Саме тому, в сучасні ринкові умови вимагають, щоб одним із основних напрямів покращення фінансових показників підприємств та їх ефективного функціонування став саме інноваційний розвиток їх діяльності, який включатиме застосування ними принципово нових прогресивних технологій, завдяки переходу до виробництва високотехнологічної продукції й розробки і удосконалення механізмів реалізації їх управлінських рішень [2].

Саме інновація повинна стати основною складовою процесу інноваційного розвитку аграрних підприємств в сучасній Україні. Дослідження лінгвістичного походження цього терміну показують, що він має латинське коріння і трактується як «інновація», «нове явище».

Саме інновації є найважливішим інструментом забезпечення економічного зростання у світовій економіці, який значно впливає на конкурентоспроможність та фінансову стабільність будь-якого підприємства.

У науковій літературі найчастіше виділяють три основні підходи до визначення сутності інновацій, у яких цей термін трактується як результат, процес або зміни

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що інноваційний розвиток аграрних підприємств — це вдосконалення системи (об'єкта) управління на основі будь-якої інновації.

Для ефективного функціонування та розвитку вітчизняним аграрним підприємствам необхідно активізувати саме інноваційну складову їх діяльності. Активізація такого розвитку передбачає інтеграцію в сучасні умови ефективної інноваційної ринкової діяльності, а також надає можливість таким підприємствам підтримувати високий рівень конкуренції як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках шляхом постійного впровадження техніко-технологічних інновацій у своїй діяльності, які дають змогу прийняти інноваційну стратегію розвитку підприємством у майбутньому.

Література:

1. Концептуальні засади стратегії інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/123.pdf.
2. Ковту В. А. Стратегія інноваційного розвитку аграрних підприємств URL: https://khntusg.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/aref_golubnicha-073.pdf.

Damascan Andrei,
Doctoral student of the economy faculty
of the Doctoral School,
Academy of a Public Administration,
Chisinau, Republic of Moldova

ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO THE ISSUE OF ENERGY SECURITY OF THE STATE. METHODOLOGY AND METHODICAL METHODS FOR STUDYING THE PROBLEM IN DIFFERENT COUNTRIES

To understand scientific approaches to the problem of energy security of the state, let's return to the definition of the concept of energy security of the country as an object to which the research will be directed. Today, researchers, scientists, statesmen, politicians and other interested persons distinguish such types of security as state or national, public, technogenic, economic, energy, information and personal. Energy security, having stood out and increased its role in recent decades, is part of the national security of the state.

As you know, there is no single definition for energy security, therefore, for example, we will give the definition given by Professor of the Institute of Energy of the National Academy of Sciences of Belarus A.A. Mikhalevich: "Energy security is a state of protection of a country (a group of countries, a region, etc.) from the threat of a shortage in providing energy needs with economically affordable fuel and energy resources of acceptable quality under normal conditions and in emergency situations, as well as from the threat of disruption of stable energy supply." [6] As can be seen, even, from this definitions, understanding of energy security may vary based on certain specific situations, conditions and from country to country. First of all, it depends on whether the country is an importer and, accordingly, either a consumer or a transit country of energy resources or an exporter, which means a producer or supplier of energy resources. And due to the presence of threats of shortage in the provision of energy carriers, most of the research and approaches to the issue of energy security reflect the problem of consumers.

Obviously, in this case, the unification of approaches for countries and researchers can only be a wish or a goal, and the choice of methods will be more structured and limited within the whole variety of aspects and perspectives of scientific methods or research methodologies. But on the other hand, the study of this type of problem requires different approaches and methods, and each of them may not be absolute in achieving the result, but will look like an offer of an analysis

option or a tool for looking at such a sensitive issue as security. Moreover, the part of it that so acutely affects our daily life in modern conditions, such as energy security, where an accurate analysis of situations, forecast or scenarios of its development is needed. It is no coincidence that, at the same time, very often the security of supplies, especially for consumer countries, is analyzed using quantitative and qualitative methods.

"Despite such a difference in approaches to energy security, the following is true: in any country, energy security is an integral part of the entire national security system." [8] After all, the current stage of world energy development is characterized by the emergence of new global challenges and the deepening of old contradictions that increase threats to the reliable functioning of the world energy sphere. Uneven resource provision, as the circumstances and visible consequences of the war in Ukraine show, has an impact on the formation of various approaches to ways to protect states in the energy field and is very often the cause of conflicts over access to resources, at the same time acting as an incentive for global interaction of all countries. At the same time, different approaches of states to solving issues of international energy security create additional difficulties in ensuring this security, but diversify approaches to its study and give a certain pluralism to researchers with different experience in expressing their own opinions.

Further, in this abstract, it is proposed to divide the consideration of energy security problems into 3 parts or directions of our research: scientific approaches, methods and methodologies, specifics and features of application in various countries.

Scientific approaches to the problem of energy security are transformed depending on the change of the very concept or essence of the issue, as well as the definition of energy security in space, from country to country, and in time. At the same time, "the formation of the conceptual apparatus of energy security is partly based on the reliability ideology (partly on the ideology of national security), however, unlike the concepts of reliability of energy systems and continuity (reliability) of energy supply, which are attributes of energy supply systems, the concept of energy security has a more general character and carries a greater semantic load." [13] In addition, "over time, the structure of the national security system is steadily becoming more complex, new components appear in it. At the same time, the "old", traditional threats to national security have ceased to be relevant... It is possible to distinguish such non-traditional types of security as cyber security, energy security (relatively new), migration security, environmental security." [12] Arguing in this abstract about energy security, we note, that "there are three main approaches, or measurements of the energy security of states, which were developed within the framework of individual scientific disciplines as responding to challenges and threats of fundamentally different nature. Among them are the political, technological and economic dimensions ..." [11] These three dimensions formulate "energy security as a constant choice between economic development, national security and nature protection" [15], ultimately – technologies, policies and their costs. "This choice is always faced by states when it comes to energy security, since the economic, political or climatic components of building this security do not always coincide. Sometimes

States are forced to make political decisions as a result of this choice, attaching importance to national security issues at the expense of economic benefits, for example, in order to reduce dependence on a particular state. An example of such a political choice is the relations of many EU member states with Russia, when they prefer to import energy carriers at high prices from other states to the detriment of their economic interests, but to reduce political dependence on Moscow." [15] Let us further briefly consider each of the so-called dimensions as a set of scientific approaches combining these approaches from the point of view of politics, technology and economics.

So, the scientific approach, from the point of view of politics, is an expression of the concept of building state-protected public relations. The actions of the state in foreign and domestic policy should be directed at the fundamental foundations and laws, including the main law of the country - the constitution, and the rules that are enshrined in other legislative documents of various levels. In this sense, scientific approaches to the issue of energy security from a political point of view are based on the foundations of the constitutional system, including such as independence, neutrality, forms of ownership, attitude to each person or citizen, social orientation and appear as the basic values that social development is guided by. The basic principles that act as the governing foundations of more specific elements of the social system and the branch of state law, which are the basis for studying and building the energy security of the state, are built depending on the attitude of the state to the topic and are tied to the general policy of the state, the availability in sufficient quantity and its relation to the types of energy carriers that are at the disposal of the citizens of the country. The self-sufficiency of the state with energy resources, the presence of export or transit potential, determines the norms through which the values and principles mentioned above receive direct justification, consolidation and determining legal significance. The degree of influence on state policy or the level of their politicization determines the level of approach to the issue of energy security as a policy or elements of political science. It is this approach that creates the conditions for the formation of systemic ideas about the fundamentals of energy security, and from a scientific point of view, general, fundamental political science methods are often called research approaches or methodologies. It is well known that today there are various methodological approaches in political science: behavioral, which is especially characteristic of the United States, systemic, which is inherent in European countries, structural-functional, Marxist, which has taken root not only in the post-Soviet space and represents a global approach to social reality, critical-dialectical, psychological. Research approaches set the direction of the study of politics, in line with which the scientist selects real facts, makes generalizations, makes forecasts for the future. Naturally, research approaches, including energy security policy, are associated with trends in the development of political science, with the problems that political science solves at a particular historical stage in each particular state, in a particular time period, including the future. Therefore, before proceeding to the consideration of the main research methodologies arising from the empirical and theoretical parts of the study, it is necessary to consider the trends in the development of political science in general and for each country separately. As an

example, we clearly observe the change in relations between consumer countries and suppliers of energy carriers, in particular, hydrocarbons against the background of the war in Ukraine and can analyze or predict them only on the basis of research methods used to study politics (political science). "In political science, it is common to divide security into different levels, depending on the scale of the object under threat, into the security of an individual, the security of a group of individuals, public security, national, regional and global security. In this structure, each previous level of security is included in the subsequent one according to the "matryoshka" principle, but each subsequent one is not reduced to the sum of the components of the previous level." [16] Applying this "matryoshka" principle for the regions of Moldova, including Transnistria, reasoning on these issues and predicting the future for the RM, it is necessary to take into account the form of government in the supplier countries or large consumers of energy, which serves as a guide for understanding the essence of the foundations of the social system of these countries and has a fundamental influence on their behavior.

At the new stage of human development that has come after the pandemic and against the background of today's redistribution of zones of influence in the world, one should not delude oneself if the concretization of the ideas laid down in the Constitutions of different countries begins with the consolidation as the highest value of a person, his rights and freedoms, as well as the duty of the state to recognize, respect and protect the rights and freedoms of the freedoms of man and citizen. The policy of major global players speaks of contradictions and different approaches, different understanding of these rights and freedoms. In the context of energy security, this means recognition of human and citizen rights, on the one hand, to reliable access to sufficient and affordable energy, on the other — to protection from harmful natural and man-made environmental factors that may lead to the termination or significant restriction of the provision of fuel and energy services, as well as from illegal actions of officials and legal entities, including heads of state, on the use of objects, processes and phenomena that are man-made and natural sources of danger.

The technological approach to studying the issue of energy security proceeds from the role of applied technologies in providing energy resources. The concepts of energy security of various states include the principles of the need to cover long-term demand for energy, economic accessibility, as well as limitations in terms of environmental standards and the availability of technological capabilities for the implementation of the concept. Actually, the methodology of this approach is based on the analysis and planning of opportunities for the formation of the domestic energy production market, determining the role and significance of national enterprises for the production and transmission of energy carriers, the development of basic and reserve capacities for the production, transmission and storage of energy, ensuring infrastructure protection, analyzing the feasibility, from a technological point of view, the totality of the significance and effectiveness of innovative costs, including access to information and research resources. It is the technological approach to research and their results that push to increase the level of production of local energy resources and the development of alternative energy through improving the institutional environment, improving the investment climate, improving and

developing transport and energy infrastructure. The approach to the analysis of the problem of energy security, as the presence of threats of a technological nature, determines the guidelines and aspirations for the development of local RES, the integration of local energy generation into regional, the improvement of technologies and the system of main transmission of electricity, a new look at the advantages of nuclear energy, and in the future - the advantages of green energy, in particular, hydrogen. Also, there is an understanding of the need for a new management system for fuel and energy resources of countries at the stage of a close connection between energy conservation and reduction of energy intensity in the GDP structure on the one hand, and on the other hand at the stage of a widespread desire to reduce energy import dependence and the development of its own structured industry model of the economy.

"The more new technologies are developed and appear on the market, the wider the range of energy supply options for individual consumers and countries will be, and the more favorable the situation in the field of energy security will be." [14] In her report on "The European Union's Global Strategy for Foreign and Security Policy", Federica Mogherini, High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, Vice-President of the European Commission, She spoke on the issue of energy security in the light of the technological approach to the problem as follows: "Within its borders, the EU will work on a full-fledged internal energy market, paying special attention to ensuring sustainable energy and improving energy efficiency, consistently develop reversible energy flows, interconnection of energy systems and develop the storage infrastructure of liquefied natural gas (LNG)."

Returning to the approaches within the economic dimension, let us recall that the EU countries have traditionally considered significant dependence on energy imports, as well as high oil and gas prices, as well as their fluctuations, as the main threats to their energy security. Accordingly, predictable and stable political regimes in energy exporting countries were called necessary conditions for ensuring energy security, on the one hand, which reflects the need for a political component in a scientific approach to studying the issue of energy security, and on the other hand, internal economic issues, such as - a stable and understandable system of taxation of energy carriers, the absence of unfair administrative barriers to supply, the search for a balanced energy prices, price differentiation for different consumers, etc. This understanding also led to measures to ensure economic security: open the markets of resource countries for investment, remove any restrictions on the export of energy resources, provide full information on oil and gas reserves for planning the volume of supplies, make transparent the process of managing state revenues from the sale of energy resources in order to prevent the financing of militarism or terrorism. These measures are provided for in EU directives, designated as "energy packages" with phased implementation, from the first to the third packages, applied today not only in all EU countries, but also in Ukraine, Moldova and some Balkan countries. At the same time, the process of realizing that the solution to the problem of energy security is on the path of economic cooperation, that is, first in the field of economics, and then in politics. More precisely, in the close connection of the economy and politics of all countries and each one separately, where, in the classical version, the subject of

economic science research is the essence and patterns of development of economic processes in their interrelation and interdependence in conditions of limited resources.

Agree that modern economics is in a difficult situation, because its provisions poorly correspond to the basic principles of science as a whole. This is due to the fact, that the formation of economic methods is a continuous process that is associated with the economic picture of the world and its change. The main directions and features of modern economics clearly show the continuity of improvement of already existing well-known scientific directions and the constancy of the birth of new scientific approaches that are in tune with the requirements and meet the needs of economic reality. The more interesting and effective the use of economic theories and methods in relation to the subject of energy security can be. The solution may be associated with a radical rethinking of the subject of energy security and methods of economic theory, the transformation of the principles of scientific knowledge themselves, or the transition to a new stage of the relationship between economic theory and the modern paradigm of scientific knowledge in the field of a new branch of knowledge - energy security. Taking into account the versatility of the concept of energy security and the variety of scientific approaches that I fit into 3 dimensions, where each dimension is a separate art, the symbiosis of economics as an art to earn and economics as a science to be able to count and anticipate, will allow you to get a holistic picture of economic activity and will provide an opportunity to create a realistic forecast of further development of the energy sector of the economy against the background of confrontation threats, which is essentially the subject of energy security for most importing countries.

In the economic approach to the issue of energy security assessment, its fundamental nature and coverage of the impact of the reality of actions or processes aimed at the energy sector are important, since in economics it is customary to divide economic processes into those levels of the economy (micro-, macroeconomic, international and global), which should be considered, forming a multi-stage energy security, echoing with the above-described "matryoshka" principle. Considering modern methods in economics applied to the existing reality, where phenomena and events affecting the situation in Moldova in the energy sector occur, including beyond its borders, the cluster method of economic analysis, which is gaining popularity, is applicable as a form of studying the benefits of economic interaction and functioning of subjects conditionally located in the same territory or cluster. For example, such a method could indicate from an economic point of view within which key elements of the production-industrial spheres of the functioning of entities in a geographically dependent territory the highest effect or synergy is achieved and which production system will be the most effective, from an economic point of view, for solving complex tasks of ensuring energy security. Taking into account the sensitivity of the issue, a systematic approach will not be superfluous, as a direction of the methodology of scientific cognition and practical activity, which is based on the study of any object as a complex integral socio-economic system.

It is obvious that theoretical approaches to the consideration of the essence of the concept of "energy security" as a scientific substance should be developed, taking

into account the nature of global energy problems, the need to ensure national economic security, meeting the needs of the population and economic entities in energy resources, and therefore, it is necessary to distinguish the levels of energy security, highlighting global, national and regional. "The paradigm of realism is best suited for studying the problems of energy security, since the state and the struggle for power and influence in international politics are at the center of its analysis. Its various versions, which include internal variables and non-military aspects of force in their analysis, make it possible to explore the role of energy resources in world affairs." [7] So, following the EU energy security concept, in order to determine scientific approaches, we will establish that energy security is a system of elements that provide economically justified energy needs, taking into account features of the organization of economic activity, natural resource potential, the level of energy consumption and minimal damage to the environment.

Going back to the basics of the concept of methods and methodologies in the study of any subject, for application equally to the study of the issue of energy security, it should be recalled that it is customary to distinguish 2 main levels of scientific research: empirical and theoretical. The dynamics of the development of the energy industry in recent decades makes it possible to obtain the most up-to-date and relevant knowledge by experience or, scientifically speaking, empirically. Everything that fits into our cognitive logical reasoning or calculations is a theoretical level or a way of cognition.

At the same time, the method of scientific research is a way of cognition of objective reality, which is a certain sequence of actions, techniques, operations. In turn, a methodology or methodology is a set of methods and techniques of research, the order of their application and interpretation of the results obtained with their help.

The empirical level of cognition consists or is based on the following: observation of a phenomenon, accumulation of facts and their selection, search and establishment of connections between phenomena, facts and actions. The empirical level in research is the collection of data about objects and phenomena, their reflection in the outside world, connections with other aspects of life, for example, social, political, natural–ecological, or other manifestations, and the study of real activities. Here, their own empirical research methods are applied, which are also applicable to the study of the issue of energy security. These include such as:

- measurement as obtaining quantitative data;
- questioning or interviewing, as a survey on the right problem, including a survey of experts, industry specialists, consumers, etc.;
- observation and recording of any phenomena;
- experiment or material modeling. In our case, this is the organization of directed surveillance;
- comparison of phenomena, events, actions or their qualities.

The theoretical level of cognition is based on cognitive activity for processing and comprehension of accumulated empirical material and facts. It allows, in the course of comprehension, to build an internal structure or system, to understand the patterns inherent in systems, their development or the evolution of phenomena in these systems. The theory allows us to reveal the interaction of systems and

phenomena, their cause and conditions of occurrence, existence and change. Methods of theoretical research of energy security issues can also be divided into general or general scientific and special or private. It is well known that general scientific research methods include such as:

- analysis of literature or regulatory documents on the research topic;
- historical method. In our case, this is a study in chronological order of events and phenomena;
- study and generalization of information;
- comparison of different research schools or different results of the same activity in different conditions or different countries;
- abstracting or studying a subject outside of its connections with the world, which is especially when looking at the issue of energy security in isolation;
- synthesis or unification of facts into one whole;
- induction as reasoning from the particular to the general;
- deduction, as opposed to induction, that is, reasoning from the general to the particular;
- analogy, in the sense of transferring knowledge from one subject to another;
- classification, which implies the creation of a system that unites heterogeneous phenomena according to a single principle;
- mental modeling or obtaining information about a subject through a model created in your mind.

Of course, taking into account the breadth, specificity and complexity of the problem we are considering, in addition to general scientific or theoretical and empirical methods, private or special methods can also be used. They are always used in certain branches of knowledge and are necessary for the study of individual, specific issues, and the topic of energy security is no exception like any special scientific problem.

The theoretical and methodological foundations of the study of the problem of energy security of the state are related to the objectives of the study. The main methods used in the work on the problem will be, first of all, systemic, comparative, sociological, institutional, historical.

The systematic method will help to determine not only what role the energy component plays in the global political process, but also, using the example of Moldova, will reveal the interrelationships of energy market participants and reveal the degree of influence they have on the market, the country's economy and each other. Due to changes in the Moldovan market of sources of natural gas and electricity supply, in addition to the system method, the comparative method is gaining a decisive role.

The comparative method makes it possible to evaluate the mechanisms of energy policy implementation implemented by different countries, as applied to the Republic of Moldova (RM) and to identify the most effective forms and optimal ways to ensure energy security. On the one hand, Moldova is not the only consumer of energy resources, but, on the other hand, it should look for its own way in comparison with other countries to ensure energy security. By definition, the goal of ensuring energy security has a social orientation. After all, countries are us, its

citizens, including its society. In this regard, there is a need to apply the sociological method.

The sociological method will be necessary to identify the dependence of the energy policy of the Republic of Moldova, including in cooperation with other countries, on other spheres of society: foreign and domestic policy, geopolitical and national characteristics, the economy as a whole, etc. Given the dire financial situation of the majority of Moldovan citizens, the decline in well-being amid the consequences of the pandemic, the military actions in Ukraine, inflation and rising energy prices, it is necessary to apply this method with maximum versatility of application.

The institutional method for studying the problem of energy security will be applied in the analysis of the activities of international institutions and energy corporations in the field of energy, as well as the assessment of the role of states in ensuring both national, including the Republic of Moldova, and global energy security.

The historical method should identify the main stages of the development of scientific knowledge about the political aspect of the energy security of states, trace under the influence of which factors and events the policy of the Republic of Moldova in the field of energy security was formed and make predictions about its future energy course, and if possible, in conjunction with other knowledge, in the future, give recommendations.

The method of mental modeling will allow us to investigate, using concrete examples, stable and temporary conditions and circumstances that affect the formation of approaches to ensuring energy security. It is necessary to determine the degree of dependence between the various participants in the process of ensuring energy security and identify the most influential players in the energy sector in the country and abroad.

On the one hand, the empirical research base is widely represented by copies of various documents on the Internet. It consists of regulatory legal acts defining the specifics of the energy policy of states, including the Republic of Moldova. Recently, we have access to speeches by representatives of the authorities of Moldova or other analyzed countries, various official documents and declarations. We can base our research on the materials of the official websites of international organizations, domestic and foreign energy companies. Analytical studies of domestic and foreign scientists in the field of energy and energy security are especially relevant.

The specifics of applying scientific approaches to the study of energy security issues are related to determining its place in the national security system of each state, its complexity and the presence of many components, a number of which may be unique. It is not superfluous to repeat that the sign of a country as a net exporter or net importer of energy resources is of particular importance. Priorities and focus on the elements of energy security change as new threats change or appear. We pointed out earlier that energy security is an unconventional type of security and therefore each of the countries builds its own attitude to it, but on the other hand, many threats to countries are common and require common approaches, analysis, solutions. In this regard, it is appropriate to quote the words of the former President of the European

Commission, Jose Manuel Barroso, said in July 2006: "Energy security is a global problem that requires a global solution."

The difference in approaches to the issue of energy security between different states can be observed and highlighted based on the statements of national researchers. For example, for one of the American scientists, "energy security is ... a system consisting of national policies and international institutions whose task is to respond in a coordinated manner to interruptions, violations and emergencies, as well as to assist in maintaining a stable flow of resources." [12] That is, referring to international institutions, the country's energy security goes beyond its borders and moves to the international level or the sphere of relations covered by the policy. To a greater extent, for example, for Moldova, which is not able to have a serious impact on international organizations and does not occupy a leading position as a net importer, such as Germany, one can agree with another approach, which is also proposed by US scientists. "According to A. Hoffman, "the study of energy security should begin with the recognition that people value not energy as such, but services that are made possible by energy," which include heating, lighting, transportation of people, water and goods, etc. e"[12] Thus, the energy and security associated with it is all-pervasive and all-encompassing. Realizing this, the decisions of the state to ensure energy security can be correlated and pursue only utilitarian interests with a guarantee and at the lowest possible price, and energy security becomes of paramount importance for the economic sphere. The growing importance of energy security for the country's economy pushes importing countries to diversify supply sources and develop infrastructure, and exporting countries to find solutions to protect their own interests, including energy supplies as an element of politics or militarization.

According to Belarusian researchers L.M. Khukhlyndina and A.M. Chizh, Hungary's energy security strategies for this country, "the main threats to energy security stem from the fact that "the country is very dependent on imports, while the diversification of sources and ways of delivering minerals lags far behind the desired level." [12] It is these reasons that make Hungary resist the introduction of full-fledged sanctions against the Russian Federation by the European Union, using the right of veto or the principle of consensus. The Hungarian Government is aware of the scale of the crisis and acts strictly based on the assessment of threats to national and energy security. Energy security is singled out as a technocratic problem and the solution to eliminate threats is subordinated to the decision to keep energy imports through existing channels, while maintaining an acceptable tariff level in the interests of the citizens of their country. Such an action in domestic politics dictates behavioral postulates in foreign policy and in the international arena. In this sense, for example, the Czech energy security strategy cuts off the approaches used by Hungary, mentioning in the "Security Strategy of the Czech Republic" the need to respect political interests that influence other spheres of state activity. At the level of approaches in the security strategy, the Czech Republic restricts "the desire of exclusive suppliers of raw materials or transit states to abuse their position to promote their own interests in the field of politics or security also affects the provision of basic needs of the Czech Republic and can be considered as an asymmetric threat of a strategic nature." [12]

Naturally, approaches to the issue of energy security of oil, gas and electricity exporting countries differ from importing countries. For example, Russia, being the largest exporter of hydrocarbons, does not hide the possibility of an energy argument for its political purposes. There is even an allegory that Russia uses energy carriers as a weapon against dependent countries, which for some reason, apart from outrage, is surprising. Why be surprised if it is written in the "Energy Strategy of the Russian Federation" that, given Russia's role in the global energy sector, global problems have forced the energy factor to become an element of Russian diplomacy. Russia approaches the issue of energy security only through the prism of ensuring its own geopolitical interests. Moreover, by linking its interests in the global energy security system, Russia points to sanctions against itself as a political mistake. Surely, it points to the similarity of such an approach to sanctions against Venezuela and even Iran. At that time, applying a unified approach to issues of national and, as part of, energy security, Western countries, EU countries and the United States imposed sanctions or restrictions on the export of oil and gas supplies from Iran. Here we can see another side of the political approach to the problem of the importance of energy resources, when the purpose of these measures is to ensure compliance with the non-proliferation of nuclear weapons.

Speaking about sanctions and the difference in approaches to energy security, the example of Ukraine is interesting, a large country that produces natural gas, but which is not enough for domestic consumption, generates a large amount of electricity, of which a significant part is generated in the nuclear energy industry. The use of its own transit potential for hydrocarbons is tied to the centers of consumption, which are European countries and the source of supply, which is Russia. The beneficiaries of electricity can be neighboring European countries, including Moldova. Moreover, the National Security Strategy of Ukraine itself, approved by the President of Ukraine in 2012, explicitly states among the list of threats "insufficient use of its own energy potential" and "insufficient realization of energy transit potential and integration of Ukraine into the European energy market" [12] And nevertheless, the efforts of the Ukrainian leadership to ensure national and energy security actions in domestic and foreign policy directly contradict the conditions for ensuring energy security. In this case, it cannot even be said that one of the approaches, for example, political, has prevailed in the implementation of the energy security strategy, countering threats. In a sense, Ukraine is still unique when other interests have taken precedence over the interests of energy security, as an element or component of national security, or completely contradict them.

The last pandemic, the war in Ukraine, the struggle of major world players, primarily the Russian Federation and China on the one hand, the United States, the EU, the United Kingdom and their allies, on the other hand, for the redistribution of zones of influence and dominance in certain sectors of the economy, rising prices and unprecedented inflation are decisive factors that have actualized the problems of international energy security. The desire for energy independence of most countries of the world, the development of renewable energy sources on a par with the development of green energy and climate conservation policy, the expansion of energy transportation opportunities and the diversification of fuels themselves,

sources and forms of energy, the search for new sources of energy acquisition and supply - these are the latest trends defining the new geopolitical and geo-economic landscape of the world energy. Along with this, modern political and related economic and social risks in the energy sector are increasing and changing shape, transforming. Thus, the need to solve energy security problems as a consistent solution to the problems of analysis, timely response and minimization of threats to the energy security of the country and its population comes to the fore. For such a small country as the Republic of Moldova, devoid of fossil hydrocarbons, it is very important to have a fundamental and scientific understanding of the problem of ensuring a balance of interests between the main players in the global energy sector. In this case, the study of energy security issues, as a science with characteristic scientific approaches, is designed not only to provide a real tool for understanding the essence of what is happening, but also to help solve the problem of improving the level and quality of life of the population of the country.

Scientific research, the connection between theory and practical actions, the application of the most modern methods of studying the problem of energy security and the implementation of concrete measures in close connection with European partners, major global actors of the energy market should enhance the role and place of the Republic of Moldova in ensuring international energy security. It is very important that the vector of research and the actions planned on their basis be limited by a clear goal that can be envisaged within the framework of the concept of long-term socio-economic development of the Republic of Moldova, that our country is a social state whose policy is aimed at creating conditions that ensure a decent life and free human development.

References.

1. Raluca GÂRBOAN "METODE DE CERCETARE UTILIZATE ÎN EVALUARE" Transylvanian Review of Administrative Sciences, 20/2007, pp. 33-51.
2. Valeriu Ioan-Franc, Ana-Lucia Ristea "METODE ŞI STRATEGII DE CERCETARE ÎN ŞTIINŢELE SOCIOUMANE" revista Institutului National de Cercetari Economice (INCE), Article · April 2009.
3. BĂHNĂREANU CRISTIAN "Securitatea energetică a României în context European" Bucureşti : Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", 2010.
4. Быкова Е.В., Михалевич А.А., Постолатий В.М. и др., Методические подходы к решению проблемы энергетической безопасности Молдовы и Беларуси, Академия Наук Молдовы, Ин-т энергетики, Национальная Академия наук Беларуси, Tipografia ASM, 2010, ISBN 978-9975-62-275-2, 2010.
5. Е. В. Быкова, В. П. Берзан, В. М. Постолатий, И. В. Васильева АСПЕКТЫ МЕТОДОЛОГИИ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ИНДИКАТОРОВ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ НА ОСНОВЕ СТАТИСТИЧЕСКИХ ДАННЫХ, ISSN 2221-3805. Електротехнічні та комп'ютерні системи. 2018. № 28 (104).

6. Михалевич А.А., Методология анализа энергетической безопасности, бюллетень Института Энергетики НАН Беларуси Energy Buletin, №20, 2015 год.
7. Хлопов О.А. «Анализ подходов к изучению энергетической безопасности в политическом реализме», вестник МГУ, серия 12, политические науки, №5, 2016 год.
8. Школер Р.А., «Различные подходы к анализу энергетической безопасности и ее универсальных характеристик», вестник Академии экономической безопасности МВД России, №9, 2009 год.
9. Гафуров А.Р., «Сущность категории "энергетическая безопасность" и ее место в общей структуре безопасности», Вестник МГТУ, том 13, №1, 2010 г., стр.178-182.
10. Дука Г.Г., Постолатий В.М., Е.В.Быкова, «АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМЫ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА», реферат, PROBLEMELE ENERGETICII REGIONALE Nr. 1, 2005 .
11. Болкунов О.Н. «ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ОБЕСПЕЧЕНИЮ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВ», журнал «Национальная безопасность / nota bene», № 5 за 2013 год, рубрика, "Глобализация и национальная безопасность" страница 94-105.
12. Хухлындина Л.М., Чиж А.М., «Энергетическая безопасность в системе национальной безопасности государства», журнал БГУ, УДК 620.9, статья поступила в редакцию в апреле 2013 г., Минск-2013.
13. Воропай Н.И., Сендеров С.М. «ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ: СУЩНОСТЬ, ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ, МЕТОДЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ», открытый семинар «Экономические проблемы энергетического комплекса», сто девятнадцатое заседание от 29 марта 2011 года, Издание осуществлено при финансировании ИНП РАН, Москва – 2011.
14. «НОВЫЕ РИСКИ ДЛЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ И ПУТИ ИХ СНИЖЕНИЯ: ГЛОБАЛЬНЫЙ ОБЗОР», ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ, ЭКОНОМИЧЕСКИЙ И СОЦИАЛЬНЫЙ СОВЕТ, ЕВРОПЕЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КОМИССИЯ, КОМИТЕТ ПО УСТОЙЧИВОЙ ЭНЕРГЕТИКЕ, пятнадцатая сессия, г. Женева, 28-30 ноября 2006 года, пункт 4 предварительной повестки дня, записка секретариата, ECE/ENERGY/2006/2, 31 August 2006, RUSSIAN, Original- ENGLISH.
15. Армен Манвелян «ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ФАКТОР В СОВРЕМЕННЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ», (часть3), «Глобус», аналитический журнал, номер 8, статья от 03.11.2017 год, Москва - 2017.
16. Емелин Константин Николаевич «ОСОБЕННОСТИ ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ ПОЛЬШИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ», Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук, Санкт-Петербург, 2014 .

Furculița Tatiana,
PhD student, Academy of Public Administration,
Chisinau, Republic of Moldova

QUALITY MANAGEMENT IN PUBLIC ADMINISTRATION - HOW TO INCREASE PERFORMANCE

Studies performed in the field of quality management kept the specialists in the field of production of goods and services preoccupied for a long. The expression „quality” will be used most often when products and services are being intended to be purchased, this being their main feature. Quality is an inherent concept with the very essence of the human being [4, p.82]. From the most distant origins of man, it was understood that doing things well and in the best possible form would give a competitive advantage over others and over the environment interacted. This was evident from the beginning of evolution, a person had to control the quality of the products consumed, through a long and painful process, which allowed him to differentiate between the products he could consume and those that would be harmful to his health.

The level of quality of products and services has captured people's attention since the first exchange process, called barter, continuing and developing along with human society, this notion persists at the current stage, with a multitude of approaches [2, p.5].

According to the author, quality includes all the features and specifications of goods and services, which meet the needs and expectations of consumers.

The current concept of quality has evolved to become a form of management and leadership, which introduces the concept of continuous improvement in any organization and at all levels of management in the organization, affecting all processes and people related to the activity.

The quality management system [7, p.101] represents a set of organizational structures, responsibilities, procedures, processes and resources, which aims to keep control of an organization in the field of quality. Whether institutionalized or not, the quality management system is efficient only if it helps the organization to constantly meet customer requirements. According to the definition given by the elements of a quality management system, they are structured in four domains: management responsibility; resources management; realization of products / services; measurement, analysis and improvement.

Thus, in the continuous process of building an efficient, transparent and citizen-oriented public administration, the countries of South-Eastern Europe have become, in recent years, increasingly interested in promoting and introducing elements of quality management in the public sector, and all projects public sector reform measures are designed to meet these objectives [3, p.75].

Therefore, „quality” is neither a generic nor a new concept in public administration. This concept appeared in public administration since the inception of the modern administrative state, when it was associated with compliance with rules and procedures, formal correctness, skill and absence of arbitrary decisions.

An overview of the emergence of quality in public administration can be found in Engel (2004) [5, p.92], which highlights the idea that the „momentum for quality” encompassed the public sector in the latter half of the 1980’s and on a much larger scale in 90’s.

In Republic of Moldova, the implementation of the reform is a major priority for the government, through which the public administration would meet European standards, would contribute to meeting the needs of society, including raising the living standards of citizens, characterized by transparency, predictability, accountability and efficiency. Public administrations across Europe are now, more than ever, challenged by society to demonstrate and improve their added value in order to sustain and further develop social welfare. In times of socio-economic crisis and austerity, policy efficiency, performance and quality of public services are crucial factors in meeting the ever-changing needs and expectations of citizens and businesses.

If we make a connection between these public institutions, following the implementation of the quality management system according to ISO 9001: 2008, their activity is based on those eight principles of quality management that lead the organization to improve performance, namely [10, p.7]:

- Customer orientation. Organizations depend on their customers and therefore should understand the current and future needs of customers should meet customer requirements and should be concerned with exceeding customer expectations.
- Leadership. Leaders establish the unity between the purpose and orientation of the organization. They should create and maintain the internal environment in which the staff can become fully involved in achieving the organization's objectives.
- Employed personnel involvement. The employees at all levels are the essence of an organization and their full involvement allows their skills to be used for the benefit of the organization.
- Process-based approach. The desired result are obtained more efficiently when the activities and related resources are conducted as a process.
- Approaching management as a system. Identifying, understanding and leading the correlated processes as a system contributes to the effectiveness and efficiency of an organization in achieving its objectives.
- Continuous improvement. Continuous improvement of the overall performance of the organization should be a permanent goal of the organization.
- Fact-based approach to decision making. Effective decisions are based on the analysis of data and information.
- Mutually beneficial relationships with the supplier. An organization and its suppliers are interdependent and a mutually beneficial relationship enhances the ability of both to create value.

The application of total quality management in administration and public services can play an important role. Thus, we can highlight [1, p.53]:

1.Impact on the economy: public administrations (central and local) have an important role in the world economy. In fact, it represents almost 1/2 of the G.D.P. in

most European countries. Public administrations that act according to the criteria of Total Quality will be a model, emphasizing cultural values that stimulate the search for efficiency and quality in environments other than strictly public ones.

2. *Limited resources*: limited resources, the fiscal crisis and the attempt to reduce the public deficit require their proper management. On the other hand, the citizen is increasingly demanding, both in terms of the quality of public services and in terms of tax management, which in one form or another he pays. Although an increased quality is required, the means available do not increase as much.

3. *Reaffirming democratic values*: once the equality of rights and indicators are established before the law, the accent of democratic values will imply the correlation of the activity of the state and public administrations with the social demands and needs. The responsibility of public organizations must also have the objective of adequate public plans, assimilating the idea of improving services at a lower cost. In their plan, the relative factors will have to be taken into account, like the different segments of the citizens (population). Traditionally, the planning of service standards has been defined by professionals, and it is then up to policy makers to assess the performance of public organizations [6, p.35]. In the current concept of quality, the citizen who uses public services is the protagonist (the one who evaluates) and each action must take into account his expectations, requirements and needs. Also, the quality of various public services must be assessed by the citizen, who ultimately must become the true judge of the quality of services. In addition, the society, the citizens, are the ones who really impose the standards of public services, evaluate their performance and thus reaffirm the democratic values. The implicit condition is that the various measures increase the democratic accountability of political leaders, because they must recognize the wide range of actors who must be actively involved in the evaluation of public programs.

4. *Legitimacy of the public domain*: there is a tendency to believe that the public domain is inherently inefficient, consequently losing acceptance by society.

5. *The pressure of the citizens*: lately, with the increase of the population, the relation that the citizen had with the state and with the public administrations has evolved, this one passing from the status of beneficiary to that of court that has rights and desires to receive some services or supplies. We can affirm that, in general, the citizen is more and more informed, enjoys a higher cultural level and is more aware of the fact that he supports the state and the administrations with his taxes (indirect or direct) and therefore expects a response to his requirements. The citizen is pressuring the administrations to manage their resources more rationally and to direct their activity towards satisfying its requirements. Sometimes these requirements are not explicit, but this could be due to the lack of mechanisms that facilitate citizen-administration participation and communication.

In this context, it is attested that the quality of a country's public services correlates with the level of trust in the public administration, with the ease with which economic activities can be carried out and with the level of well-being of society [9, p.52]. The quality of public services is also a good indicator of the proper functioning of a state.

In conclusion, it is to be mentioned that the public administration based on European Standards can be considered a cornerstone for its efficient functioning. Compliance with the provision of services in general to European standards will bring a less arbitrary legal framework and less corruption. For citizens this will mean effective and efficient services, more transparent information system, as well as professional servants. Regarding the introduction of the self-assessment methodology together with the organizational systems of quality management, the study shows that states have progressed to some extent, but self-assessment has only just begun to develop. It would be desirable for quality management tools to be implemented in all central and local public administration institutions - mainly for reasons of transparency, credibility and efficiency. The quality of the public sector is indispensable for legitimate governance. At the same time, this seems impossible, intangible, opaque, ambiguous and multidimensional [8, p.63]. This paradox is becoming one of the main challenges of the decade.

Bibliography

1. Bossaert, D., Demmke, C. *Civil Services in the Accession States. New Trends and the Impact of the Integration Process*, Maastricht: EIPA, 2003
2. *Documentacion de la calidad* (pag.5), [online] [19.10.2022] Available: http://www.apmarin.com/download/691_cal1.pdf.
3. Drăgulănescu, N.G., *The new vision on European quality*, Bulletin AGIR, nr. 74, [online] [10.10.2022] Available: <http://www.agir.ro/buletine>
4. *El concepto de calidad: Historia, Evolucion e importancia para la competitividad* (pag.82), [online] [15.10.2022] Available: <https://revistas.lasalle.edu.co/index.php/ls/article/view/1260/1153>.
5. Engel, C. *Quality management tools in the candidate countries of Central and Eastern Europe*, Editura Economică, București, 2004
6. Matei, A., Andreescu, S., *Total quality management in the public sector. European experiences, Proceedings*. In: International Conference Public administration at the beginning of the third millennium. Disseminating the best Japanese practices in Romania, Bucharest, Romania, 2005. [online] [15.10.2022] Available: <http://www.admpubl.snspace.ro/fisiere/Proceedings.pdf>
7. Moldoveanu, G., Dobrin, C. *Quality management in the public sector*, Publishing house ASE, Bucharest, 2005
8. OCDE. *Open administration. Service quality initiatives*, Economic Publishing House, Bucharest, 2001
9. Pollitt, C., Bouckaert, G. *Quality Improvement in European Public Services. Concept, Cases and Commentary*, London: Sage Publications, 1995
10. Standard SR ISO 8402:1995, *Quality management and quality assurance, Vocabulary*, p.7.

Khodakivska Olga,
Dr. Sc. (Econ), Professor, Deputy Director National Scientific Center “Institute
of Agrarian Economics”

Zos-Kior Mykola,
Dr. Sc. (Econ), Professor, Professor of I. Markina Department of Management,
Poltava State Agrarian University

Korduban Roman,
PhD student of I. Markina Department of Management
Poltava State Agrarian University

CONCEPTUAL ASPECTS OF DETERMINING THE DEGREE OF READINESS OF THE ENTERPRISE FOR CHANGES IN SECURITY DEVELOPMENT

Changes are one of the main tools for increasing the efficiency of the enterprise's functioning in today's conditions, because positive prerequisites are created for improving the quality of management decisions in the field of security development, which contribute to the growth of production efficiency. In turn, the rapid growth of interest in strategic changes leads to the need to assess the company's readiness for their implementation and forecast the economic efficiency of the transformation of system elements. Therefore, taking into account the need for a flexible response to fast-moving market factors and, accordingly, the importance of implementing strategic changes at modern industrial enterprises, the conceptual aspects of assessing the enterprise's readiness for strategic changes are of particular importance.

Therefore, the enterprise's readiness for strategic changes in the field of security development represents its balanced state, in which all subsystems are configured for favorable conditions for planning and implementing the results of changes. The necessity and priority of their implementation depends on the level of the company's readiness for strategic changes. Therefore, in order to achieve strategic goals, the enterprise must have internal capabilities and be able to maintain relationships with the external environment. The ability of the enterprise to change and the corresponding capacity of its infrastructure allows predicting the results of the implementation of the chosen strategy and reducing the risk of its failure in the most optimal way.

Despite the availability of conceptual approaches to determine the level of readiness of the enterprise for organizational changes in the field of security development, it should be recognized that there are no highly effective practical tools for measuring the readiness of the enterprise for strategic changes, as well as technologies for working with staff resistance during their implementation.

References

1. Mazur N., Khrystenko L., Pásztorová J., Zos-Kior M., Hnatenko I., Puzyrova P., Rubezhanska V. Improvement of Controlling in the Financial Management of Enterprises. *TEM Journal*. 2021. Vol. 10, Issue 4, P. 1605-1609.

2. Prokopenko O., Martyn O., Bilyk O., Vivcharuk O., Zos-Kior M., Hnatenko I. Models of State Clusterisation Management, Marketing and Labour Market Management in Conditions of Globalization, Risk of Bankruptcy and Services Market Development. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. 2021. Vol. 21 No. 12 pp. 228-234.

3. Rossokha V., Mykhaylov S., Bolshaia O., Diukariev D., Galtsova O., Trokhymets O., Ilin V., Zos-Kior M., Hnatenko I., Rubezhanska V. Management of simultaneous strategizing of innovative projects of agricultural enterprises responsive to risks, outsourcing and competition. *Journal of Hygienic Engineering and Design*. 2021. Vol. 36, pp. 199-205.

4. Stolyarov V., Pásztorová J., Zos-Kior M., Hnatenko I., Petchenko M. Optimization of material and technical supply management of industrial enterprises. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2022. № 3(189). pp. 163-167.

Petco Iulian,

*PhD University of State of Moldova,
Chişinău, Republic of Moldova*

THE ROLE OF MIGRATION IN THE DEVELOPMENT OF THE BUSINESS ENVIRONMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

A developed and highly innovative business environment is the basic premise for the advancement of an economy and the prosperity of a society. Based on this concept, state governments have the role of regulating procedures to encourage entrepreneurs and provide them with clear and concise opportunities, rather than becoming a burden on them. The existing business environment in the Republic of Moldova is largely characterized by unjustified financial and time costs that, having a direct impact on the economic growth of the state, demotivate the exploitation of the country's innovative and competitive potential [1. p.1].

In order to discover the reality of the business environment in the Republic of Moldova, numerous international studies were carried out by institutions such as the World Bank, Heritage Foundation, OECD (Organization for Economic Cooperation and Development), etc. *The indices of economic freedom* place the Republic of Moldova in 110th place, characterizing the economy as one, to a small extent, free. Thus, this indicator highlights that the realization of growth potential remains constrained by state intervention in the private sector, which has left the economy vulnerable in a changing political environment. Political instability has led to fragmented fiscal policy, and corruption is significant in most areas of the bureaucracy [2. P. 569].

Gradually, international migration turned into a reality of the political, socio-economic and cultural process, becoming one of the major causes of the change in society at the national and global level.

The Republic of Moldova is considered a country supplying migrants and has continuously faced several problems related to the mass emigration of the population. According to IOM (World Organization for Migration) data, more than 45% of the total population currently emigrate, which is 1.16 million people.

The shocking data is explained by the socio-economic situation of the families in the Republic of Moldova, which includes the low standards of living, poverty, lack of access to education, limited possibilities for professional development/growth, as well as the country's political instability. The primary goal proposed by migrants is to obtain a better life in the host country, but at other times, it is to obtain financial resources and return home. The factor influencing the return to the homeland is the inability to integrate into a new society or homesickness.

The sociologist Hein De Haas said that we need to start looking at migration as "an intrinsic part of economic growth and social change rather than a primary social problem to be solved" [3, P. 5]. In this context, the migrant community returned to the Republic of Moldova represents a benefit not only from a demographic point of view, but primarily from an economic point of view. The educational, scientific, technical skills and their experience obtained in the host countries need to be taken into account, because, once returned to their homeland, migrants contribute considerably to the development and economic modernization of the state through the innovations and knowledge acquired outside the country. Their skills are obtained through the direct contribution of the quality of life in the Republic of Moldova.

This characteristic that differentiates them is the main reason why returned migrants propose to apply their experience in developing their own business, applying the methods and technologies acquired abroad. Thus, a category of entrepreneurs is formed that invest financial sources from abroad on the market of the Republic of Moldova. To motivate this process, the BRD (Diaspora Relations Office) within the State Chancellery, which ensures the coordination of state policy in the field of diaspora relations, has launched various programs aimed at supporting and training the returned diaspora, such as: Diaspora Home Succeeds "DAR 3+1"; Diaspora Engagement Hub, Diaspora Business Forum, Program for Attracting Remittances in the Economy (PARE 1+1), etc.

According to the statistical data of the program implemented for those who returned home, PARE 1+1 approved for financing in June, 2022, 43 migrants or their first degree relatives will access from the state up to 250 thousand lei for starting/developing a business in the Republic Moldova with the total amount of grants of about 11 million MDL, and the volume of investments in the economy will constitute about 30 million MDL. Expectations in the investment projects are that the 43 companies will employ 136 people [4. P.1].

Despite the programs implemented above, a number of factors remain obstacles for the economy and society, but especially for entrepreneurs in the Republic of Moldova, namely, the presence of corruption and corruption methods within state institutions, a fact that reflects our country in a vulnerable position. The factors that

facilitate corruption and constitute a barrier for entrepreneurs are the regulatory policies in the way of business:

- the large number of procedures and the high cost associated with launching, running and liquidating a business;
- the large number of state inspections;
- difficult and non-transparent formalities, procedures and rules in customs administration;
- bureaucracy. The impressive number of permissive acts;
- insufficiently developed entrepreneurial culture;
- low competitiveness of the SME sector (small and medium enterprises);
- the low share of SMEs in exporting and reduced capacities in the field of export techniques/access to foreign markets;
- the insufficiency of sufficiently intensive branches and the weak pace of development of technology transfer processes and innovations;
- the reduced number of advanced forms of cooperation and integration in international chains;
- the fragmented implementation of the regulatory reform, the uneven interpretation of the regulatory acts, supplemented by the biased attitude towards entrepreneurs of the public authorities and institutions empowered with the function of state control;
- low degree of development of quality infrastructure, weak conformity assessment capabilities, etc. [5, P. 25].

While the diaspora returns home with the accumulated savings, initiates businesses, creating and developing new jobs, it collides with all the aspects listed above, from which we deduce that the state of the Republic of Moldova, instead of reducing the bureaucracy and to operate with the control bodies over the legal control mechanism, most of the time it suffocates the entrepreneurs until their exhaustion and disappearance.

These facts denote the degree of involvement of the public authorities of the Republic of Moldova in the business environment and, consequently, we obtain the lack of such attitude, or even an inhibitory role on the entrepreneurial activity. So, to some extent, the attitude of the authorities towards companies also represents a constraint in the development of the business environment. This is even more obvious in relation to migrants who have returned to the country, who represent a vulnerable category of people, but who open the door to opportunities for the development and growth of the economy of the Republic of Moldova, for attracting innovations in various fields, starting from the medical field, tourism, agriculture and even food technologies. Of course, young people who return from abroad and start businesses represent a valuable resource, but, unfortunately, their share is getting smaller and smaller.

Judging from the above, we consider that the diaspora can play a relevant role in the development of the business environment in the Republic of Moldova. In recent years, success stories of Moldovans abroad who manage to open a shop or restaurant, develop transport or IT companies, launch small factories or provide consulting

services in the most requested segments have often been talked about. Why can't they make it at home? Why do they leave and create jobs for other countries? Why do they pay taxes and build the economies of other states? Governments have answered these questions over time, but in practice they have not offered sufficiently tangible solutions.

REFERENCES:

1. Crudu R., Cebotari E. The business environment in the Republic of Moldova: Constraints and perspectives. "ECONOMICA" magazine. 2014. No. 3 (89). P. 23 - 34.
2. Schwab K., Sala-I-Martin X. The Global Competitiveness Report 2013-2014, World Economic Forum. 2012. P. 569.
3. Zilinskaite M., Hajro A. What Migration Means for Business. 2022. P. 5.
4. Press release published by ODIM: <https://odimm.md/ro/presa/comunicate-de-presa/5513-odimm-sustine-revenirea-diasporei-acasa-pri-oferirea-de-grants-pentru-dezvoltarea-afacerilor>
5. Crudu R., Cebotari E. The business environment in the Republic of Moldova: Constraints and perspectives. "ECONOMICA" magazine. 2014. No. 3 (89). P. 25.

Ștefanachi Bogdan,
PhD Associate Professor, Alexandru Ioan Cuza University of Iași
Iași, Romania

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SUSTAINABILITY AGENDA AT THE BEGINNING OF THE XXI-st CENTURY

Defined as an *umbrella concept* relevant for the development and the heritage of the future generations, sustainability can be analyzed from the social, economic and environmental points of view. Traditional perspectives on sustainability present the concept in terms of development and economic growth. Starting from 1993 and 2002 both United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) and United Nations (UN) have defined the concept of sustainability by referring to the social, economic and environmental pillars of development. Beyond the classical pillars of the sustainable development scholars have emphasized the role played by institutions in obtaining an optimal level of social and economic development. In the first decade of the XXI-st century, theorists from different epistemological and methodological fields have tried to create an adequate statistical tool for measuring various intersections and interactions between the components of the sustainable development. In accordance with the methodological guidelines and requests, statistical indicators reflect the linkage between environmental-economic perspectives, socioeconomic frameworks and socio-environmental dimensions and institutional design.

The historical origin of the sustainability dates from the early of the 1980s. In 1983, the World Commission on Environment and Development (WCED) headed by Gro Harlem Brundtland defined sustainability in terms of interrelations between

people, resources, environment and development. In this context, Bruntland Report from 1987 defined sustainable development as “development that meets the needs of the present without compromising the ability of the future generations to meet their own needs”. The Worldwatch Institute’s Report from 1984 regarding the relation between resources and environment and the United Nations Conference on Environment and Development from Rio de Janeiro (1992) could be seen as the main pillars for strengthening the future paradigm of sustainable development. In accordance with these perspectives, sustainable development is analyzed through: environment/ecology, economy/employment and equity/equality. Moreover, for mapping the sustainable development we agree the fact that “specifically, a system will tend toward sustainability if the (a) ecological systems exhibit balance and resilience; (b) economic production and consumption account for efficiency and equity; (c) governance involves participation and responsiveness; and (d) institutions demonstrate adaptation and feed-back. In short, if—and only if—prevailing trends point toward these conditions will a social system tend toward sustainability”.

From the economic perspective, sustainable development could be seen as a manner for developing social responsibility, emphasizing the role played by business freedom and entrepreneurship. The social basis of the sustainable development could be explained through a high quality of life, education, community development, equal opportunities and fair justice. In correlation with the social pillar of the sustainable development, the economic aspects are based on smart economic growth, cost savings and long range planning. Moreover, the environmental perspective is integrated in this socio-economic field, being structured on environmental protection and preservation and a real management of natural resources. Sustainability could be seen as the common point of the following three dimensions: fair trade and economic ethics, human rights and governmental spending. An integrated approach towards sustainability would require realizing the potentials of its key dimensional pillars simultaneously, as well as managing the tensions, trade-offs and synergies among these dimensions”.

The milestone in the conceptual and empirical approach related to sustainability and development could be considered the year 2015, when global political leaders from UN have adopted 17 Sustainable Development Goals (SDGs), aiming to “free humanity from poverty, secure a healthy planet for future generations, and build peaceful, inclusive societies as a foundation for ensuring lives of dignity for all”. The current SDGs continue the development perspectives proposed and implemented through the eight Millennium Development Goals (MDGs, Millennium Summit of the UN, 2000), the actual outcomes of SDG agenda being “legacies from the past, competing worldviews and different readings of the sustainable development challenge”. Reducing poverty, equitable economy, sustainable environment, life on land, social satisfaction and well-being are several variables which are integrated in the quantitative models for measuring both sustainability and the objective level of achieving the SDGs developed by UN in 2015. Since the beginning of the UN deliberation regarding the SDGs, scholars have proposed a scientific tool for measuring the level of achieving the real goals using five priorities: devise metrics, establish monitoring mechanisms, evaluate process, enhance infrastructure,

standardize and verify data. Moreover, academic studies use SDGs in various research fields for observing and estimating the real impact in achieving UN objectives in different countries or geographical areas.

In this context, good governance for achieving SDGs is based on four principles as: accountability, transparency, participation and polluter pays principle. An optimal level of sustainable development, especially focused on economic and environmental issues, could be based on a solid partnership and institutions for monitoring and assessing the progress. Also, beyond the traditional perspectives related to good governance and inter-governmental mechanisms for managing SDGs, scholars emphasized the active role played by social community and citizens in shaping models and practices of sustainability. Academic literature underlines the fact that the main innovation in the field of sustainability could be realized at the social and environmental level, “while the economic dimension must not be ignored, but become subservient to the other two primary dimensions”.

Current researches analyze the impact of SDGs across the world in accordance with 2030 Agenda. Through 2030 Agenda political decision-makers are interested in managing “the major challenges we face, recognizing that poverty eradication requires strategies that can work on economic growth by ensuring environmental protection and managing a series of social needs including health, education, and gender equality. Moreover 2030 Agenda and SDGs should be applied in accordance with national, historical and cultural patterns, in conditions in which “differences in geography, governance and technology make it dangerous to rely on generalized knowledge”. Empirical analyses underline the fact that there are significant differences in applying 2030 Agenda which depend on the geographical areas, political culture, traditional perspectives or civic engagement in changing the society. The global sustainability could be achieved through the integration of the social, economic and environmental perspectives, related with fight to poverty and human well-being. Regarding this perspective, we agree the fact that community, economy and environment should be seen as an interactive and complex system, characterized by moments of equilibrium and entropy.

Despite the conceptual and theoretical design, sustainability should be understood in terms of social development, economic growth and stability and environmental protection. Thus, an important predictor for understanding and explaining the dynamics of sustainability in the global world could be represented by the quality of the political regime and by the level of the political stability.

References:

1. Ashraf, N.B. Economic impact of government interventions during the COVID-19 pandemic: International evidence from financial markets. *J. Behav. Exp. Financ.* 2020.
2. Boese, V.A.; Edgell, A.B.; Hellmeier, S.; Maerz, S.F.; Lindberg, S.I. How democracies prevail: Democratic resilience as a two-stage process. *Democratization* 2021. P. 885–907.
3. Choucri, N.; Mistree, D.; Haghseta, F.; Mezher, T.; Baker, W.R.; Ortiz, C.I. *Mapping Sustainability Knowledge e-Networking and the Value Chain*; Springer: Dordrecht. 2007.

4. Edwards, A.R. *The Sustainability Revolution. Portrait of a Paradigm Shift*; New Society Publishers: Gabriola Island. 2005.
5. Gomez Martins, A. Teaching and researching on sustainability: The case of an interdisciplinary initiative at a higher education institution. In *Higher Education and Sustainability Opportunities and Challenges for Achieving Sustainable Development Goals*. CRC Press Taylor & Francis Group: New York. 2020. P. 133–150.
6. Griggs, D. Sustainable development goals for people and planet. *Nature* 2013. P. 305–307.
7. Handa, N. *Education for Sustainability through Internationalisation*. In *Transnational Knowledge Exchange and Global Citizenship*; Palgrave MacMillan: London. 2018.
8. Li, Y.; Mutchler, J.E. Older Adults and the Economic Impact of the COVID-19 Pandemic. *J. Aging Soc. Policy* 2020. P. 477–487.
9. Merkel, W.; Lührmann, A. Resilience of democracies: Responses to illiberal and authoritarian challenges. *Democratization* 2021. P. 869–884.
10. Neumayer, E. Human Development and Sustainability. *J. Hum. Dev. Capab.* 2012. P. 561–579.
11. Neumayer, E. The human development index and sustainability—A constructive proposal. *Ecol. Econ.* 2001. P. 101–114.
12. Nhamo, G.; Mjimba, V. *Sustainable Development Goals and Institutions of Higher Education*; Springer Nature: Basel. 2020.
13. Nilsson, M.; Griggs, D.; Visbeck, M. Policy: Map the interactions between Sustainable Development Goals. *Nature* 2016. P. 320–322.
14. Silvestre, B.S.; Tîrca, D.M. Innovations for sustainable development: Moving toward a sustainable future. *J. Clean. Prod.* 2019. P. 325–332.
15. Steger, U. *The Business of Sustainability. Building Industry Cases for Corporate Sustainability*; Palgrave Macmillan: New York. 2004.

СЕКЦІЯ 4. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Герасимчук В.Г.,

*д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Андрос С.В.,

*д. е. н., доцент, провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ РАЙОНІВ НА ПРИКЛАДІ БОЛГАРІЇ

Європейський Союз (ЄС) витрачає близько 30% бюджету на підтримку аграрної галузі економіки та сільських територій, що підтверджує їхнє значуще місце у забезпеченні національної безпеки країн – членів ЄС. Підтверджуючи важливість сільських районів для розвитку європейських країн, статистика демонструє такі факти: бюджет ЄС на 2021 рік передбачав асигнування на зобов'язання у розмірі 168,5 млрд євро. На Єдину сільськогосподарську політику (CAP) у 2021 році було передбачено 33,1% бюджету ЄС-27 (55,71 млрд євро). При цьому на заходи щодо розвитку сільських районів – 23,2% (15,3 млрд євро) [1].

Внесок CAP у досягнення цілей ЄС щодо розвитку сільських районів підтримується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських районів (EAFRD). У період з 2014 до 2020 років EAFRD виділив 100 млрд євро на програми розвитку сільських районів (RDP). Витрати на розвиток сільських районів за напрямками представлено на рис. 1.

Програма розвитку сільських районів Болгарії (RDP) була офіційно прийнята Європейською Комісією 26 травня 2015 року, в якій визначено пріоритети Болгарії щодо використання 2,9 млрд євро державних коштів, доступних на період 2014-2020 рр. (2,4 млрд євро з бюджету ЄС, у т. ч. 28 млн євро перераховано з болгарського пакету для прямих платежів у рамках CAP та 0,5 млрд євро національного фінансування) [3].

Регламент (ЄС) № 1305/2013 [4] стосується економічних, екологічних і соціальних пріоритетів, а програми містять цілі з визначенням того, чого потрібно досягти. Для кращої координації дій та максимізації синергії з іншими європейськими структурними та інвестиційними фондами з кожною державою-членом укладено Угоду про партнерство, яка висвітлює її стратегію щодо структурних інвестицій, що фінансуються ЄС. Цей документ містить короткий огляд того, як проблеми та можливості, з якими стикається Болгарія, розглядаються в RDP.

Рис. 1. Витрати на розвиток сільських районів за напрямками, 2014–2020 рр.
Джерело: складено авторами за [2].

Площа Болгарії становить 110 900 км², з яких 81% займає сільська місцевість. Із загальної площі 46,1% займають сільськогосподарські угіддя, а ліси – 37,4%. Загальна чисельність населення – 7,28 млн осіб, з яких 39% проживають у сільській місцевості. Сільськогосподарський сектор створює 6% валової доданої вартості (ВДВ) країни та 18,3% робочих місць, тоді як частка харчової промисловості становить 3,8% у ВДВ та 3,4% у зайнятості. Структура сільськогосподарських холдингів є поляризованою – хоча середнє господарство в Болгарії використовує 12 га землі, 91% із 370 500 сільськогосподарських господарств країни мають менше 5 га [3].

Середній економічний розмір сільськогосподарського холдингу – 6 847 євро. 23% ферм знаходяться в діапазоні від 2 000 до 7 999 євро і вони забезпечують 24% зайнятості у сільському господарстві [3]. Традиційні галузі сільського господарства (такі як фрукти та овочі та тваринництво) не працюють і відчувають структурні труднощі. Крім потреби у технологічній модернізації, існує необхідність сприяти коротким ланцюжкам поставок, реструктуризації малих ферм і оновленню покоління у сільському господарстві для забезпечення більшого зростання продуктивності та створення нових робочих місць.

Болгарська екологічна мережа Natura 2000 охоплює 34,4% території країни. 504 600 га класифікуються як території високої природної цінності. Нітратно вразливі зони займають 34,5% території та 69% сільськогосподарських площ [3]. Проте залишення земель або інтенсифікація сільськогосподарського виробництва створює ризик для біорізноманіття, неефективне використання природних ресурсів і негативний вплив на воду та ґрунт. 57% болгарських лісів включено до Natura 2000 і лісові пожежі становлять значний ризик, що призводить до втрати біорізноманіття та збільшення викидів. Інші виклики включають депопуляцію та зниження економічної активності у сільській місцевості, що супроводжується низькою якістю основних послуг для сільського населення та застарілою громадською інфраструктурою, соціальними та культурними закладами. Для

вирішення цих проблем RDP Болгарії фінансуватиме заходи у рамках пріоритетів розвитку сільської місцевості – з акцентом на конкурентоспроможності аграрного сектору та сталого лісового господарства, а також соціальній інтеграції та місцевому розвитку в сільській місцевості. Буде реалізовано тематичну підпрограму для сприяння сталому розвитку малих фермерських господарств.

Стосовно конкурентоспроможності агросектору та стійкого лісового господарства, кількість господарств, які будуть підтримані для інвестицій, становитиме 3 500 (1%), а кількість бенефіціарів, які отримають стартову допомогу для розвитку малих ферм, – 4 060. 1 630 (0,44%) сільськогосподарських холдингів отримають стартову допомогу для молодих фермерів [3].

Що стосується захисту та сталого управління екосистемами, ефективного використання природних ресурсів, а також пом'якшення та адаптації до зміни клімату, підтримка органічного землеробства охоплюватиме близько 46 000 га (з яких 23 000 га охоплюватиме перетворення на органічне землеробство). Агроеколого-кліматичні заходи будуть реалізовані на 113 тис га, а 60 тис га у визначених зонах Natura 2000 отримають компенсаційну підтримку. Платежі для територій з природними обмеженнями планується охопити 310 тис га гірських територій та 220 тис га інших територій зі значними природними обмеженнями. Стосовно лісового господарства, 8 750 000 євро державного фінансування передбачено на лісо-екологічні та кліматичні заходи та збереження лісів [3].

RDP спрямована на підтримку передачі знань та інформаційних дій, консультаційних послуг, управління фермами та служб допомоги фермам та співпраці. Близько 4800 осіб пройдуть навчання для підвищення рівня знань і навичок працівників сільського та лісового господарств. Загальна кількість заходів співпраці – 470, тоді як 20 операційних груп у рамках Європейського інноваційного партнерства отримають підтримку [3].

В рамках організації харчового ланцюга, включаючи переробку та маркетинг сільськогосподарської продукції, добробуту тварин та управління ризиками у сільському господарстві 450 агрохолдингів (0,12%) отримають підтримку для участі на місцевих ринках і коротких ланцюгах постачання, а також в організаціях виробників. Будуть підтримані операції, пов'язані з інвестиціями у виробництво або збут сільськогосподарської продукції, а також групи виробників, які охоплюють агрохолдинги.

Виробництво відновлюваної енергії буде підтримуватися через інвестиційні операції, які будуть спрямовані на підвищення енергоефективності в сільськогосподарському секторі та харчовій промисловості. Інвестиції в управління тваринництвом з огляду на скорочення викидів парникових газів та/або аміаку (переробка гною) торкнуться понад 18 000 голів худоби (1,6% від загальної кількості). Понад 2 000 га сільськогосподарських і лісових угідь перебувають під контрактами на управління, що сприятиме поглинанню та збереженню вуглецю [3].

У рамках пріоритету соціально-економічного розвитку сільських районів понад 4 200 робочих місць буде створено шляхом диверсифікації та розвитку малих підприємств та ще 600 робочих місць завдяки реалізації стратегій місцевого розвитку ЛІДЕР. Інвестиції для диверсифікації у несільськогосподарську

діяльність будуть надані 1600 підприємствам. Третина сільського населення виграє від покращення інфраструктури. Підтримка буде надана 60 місцевим групам дій у рамках ЛЦДЕР для впровадження стратегій місцевого розвитку, які охоплюють 23% сільського населення. 1,64% сільського населення виграють від покращеного доступу до ІКТ (інфраструктура широкопasmового доступу нового покоління) [3].

Література:

1. Financing of the CAP. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/106/financing-of-the-cap>
2. Common agricultural policy funds. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en#eagf
3. Rural development programme. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development/country/bulgaria_en
4. Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета. URL: <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1305/oj>

Петренко О.П.,

к.е.н., доцент кафедри

економічної теорії і економіки підприємства

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Домаскіна О. О.,

здобувачка 3 курсу факультету економіки та управління

спеціальності 051 «Економіка»

м. Одеса, Україна

АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ КОМПЛЕКС У ЕКСПОРТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сільське господарство - це найважливіша галузь господарського комплексу України. На території України знаходиться близько 32 мільйонів гектарів чорнозему, що становить третину орних земель усієї Європи. Виробляючи 90-100 мільйонів тон зернових культур щорічно, при цьому країна є третім найбільшим експортером зерна у світі експорт становить 50-60 мільйонів тонн.

24 лютого 2022 року після повномасштабного вторгнення Росії було запроваджено військовий стан, який призвів до паузи всіх підприємств. Змінив всі плани, а особливо роботу агробізнесу. За майбутнє країни ЗСУ борються на полі бою, а аграрії — у полях [1]. Постало велике питання що робити з експортом агропродукції, адже порти заблоковані, залізничний транспорт не

стабільний. Ця війна створила глобальний ризик голоду, адже Україна - це житниця 400млн. людей.

На початку війни всі порти були заблоковані і у аграріїв залишилося лише одне рішення – експорт залізницею по 20тис. тонн на добу. Країна масштабно вивозе хліб через кордони замість моря суходоли через Закарпатську митницю до країн Євросоюзу з початку війни вивезено майже 900 тис. тон різних культур зерна. Експортують через залізниці та вантажівками через пункти пропуску в Румунії, Словаччині та інші. На кордонах сусідніх держав діє спрощений механізм оформлення наших вантажів. Це спричиняло немало складнощів, адже в багатьох фермерів залишився врожай у сховищах з минулого року. За оцінками консалтингової компанії Barva Invest, у сховищах на продаж залишається близько 25 млн тонн пшениці та кукурудзи. Якщо припустити, що ці обсяги вціліли, то залізницею їх можна вивезти за три роки [2]. Ще однією проблемою став соняшник. Термін його зберігання менший ніж у пшениці та кукурудзи і продати його ні в сирому ні в переробленому вигляді майже не можливо. Складність продажу в сирому вигляді проявляється у відсутності на Європейському ринку переробних потужностей для такої кількості соняшнику. Складність продажу в переробленому вигляді проявляється у відсутності експортних потужностей для перевалки олії.

З часом порти почали працювати і Україна почала інтенсивний вивіз ресурсів. За перші чотири місяці війни з України було вивезено через морські порти приблизно 5.2 млн. тон сільськогосподарської продукції, це лише маленький відсоток зернових, до 24-го лютого наша країна експортувала 4-5 млн. тон зернових щомісяця. Такі дані було оприлюднено 6 липня комітетом аграрної та земельної політики Верховної Ради. З кожним місяцем потужність експорту нарощувалася і вже в серпні місяці рівень експорту України з країнами ЄС досяг довоєнного рівня, але в цілому рівень експорту зменшився в два рази порівнюючи з довоєнними показниками. "Якщо в січні-лютому Україна експортувала щомісяця на рівні \$6 млрд і більше, то зараз ми виходимо на рівень \$3,4 млрд — приблизно такий буде результат по вересню", — зазначив заступник міністра. "Торгівля між Україною та Європейським Союзом фактично відновилася. У серпні експорт в ЄС склав 90% рівня експорту, зафіксованого в серпні 2021 року", - Тарас Качка. Експорт до Європи за результатами 1-3 кварталів навіть виріс в порівнянні з довоєнними відповідними показниками. Все це досягалось спільними кроками країн ЄС та Кабміном. 24 травня 2022 року Рада Європейського союзу ухвалила постанову, яка дозволила тимчасову лібералізацію торгівлі та інші торговельні поступки щодо деяких українських товарів. Це означає, що протягом одного року ввізне мито на весь український експорт до Європейського Союзу не буде сплачуватися. Завдяки цим заходам ЄС зможе суттєво підтримати економіку України. 21 серпня 2022 року Голова Представництва Європейського Союзу в Україні Матті Маасікас заявив, що ЄС може збільшити термін скасування ввізного мита на весь український експорт. Вже с 1 жовтня для України запроваджений «митний безвіз» [3]. Це ще один крок до порятунку українського агропродовольчого комплексу.

Як результат у порівнянні з серпнем цього року експорт у грошовому еквіваленті виріс більше ніж на 23%. Обсяг експорту продукції українськими підприємствами на вересень місяць склав 4 млрд 144 млн доларів коли той же показник в серпні місяці склав 3 млрд 363 млн доларів. Це найкращий результат з лютого 2022. Виріс також кількісний об'єм українського експорту на 32% у вересні порівняно з серпнем. Обсяг експортованої продукції за кордон на серпень місяць склав 7,29 млн тонн, а у вересні 9,66 млн тонн. Завдяки цьому у вересні покращився показник сальдо торгового балансу – обсяг імпорту минулого місяця перевищував обсяг експорту всього на 354 млн доларів, тоді як в серпні від'ємне сальдо торгового балансу складало 1 млрд 53 млн доларів. «Зараз ми спостерігаємо висхідну динаміку експорту української продукції. Якщо в липні обсяги експорту склали 5,79 млн тон, в серпні - 7,29 млн тон, то у вересні маємо 9,66 млн тон. Найголовніший успіх – це скорочення торгового дефіциту.

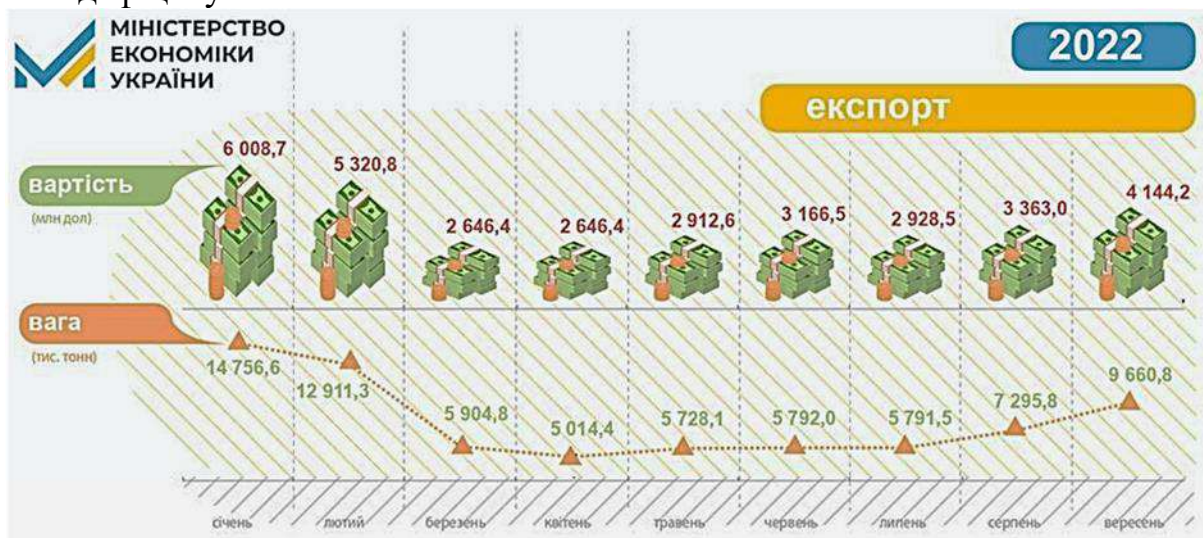

Рис. 1. Співвідношення вартості і ваги експорту агропродукції в 2022

р.

Джерело: [4].

Сальдо торгівлі товарами на жаль поки ще негативне, але при цьому від'ємний показник в порівнянні з серпнем скоротився в три рази. Будемо сподіватись, що завдяки діям уряду щодо стимулювання українського експорту, показники торгового балансу і надалі будуть покращуватись», - наголосила Перший віцепрем'єр-міністр України - Міністр економіки Юлія Свириденко [4].

Література:

1. LATIFUNDIST.COM. Суворий експорт 2022: як під час війни продати українське зерно та запобігти продовольчій катастрофі у світі? URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/969-suvorij-eksport-2022-yak-pid-chas-vijni-prodati-ukrayinske-zerno-ta-zapobigti-prodovolchij-katastrofi-u-sviti> (дата звернення 08.11.2022)
2. ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА. А що в нас з експортом та імпортом? Як Україна торгує в умовах війни. URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/25/684674/> (дата звернення 08.11.2022)

3. УНІАН. У Мінекономіки розповіли, що відбувається з експортом під час війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-minekonomiki-rozprovili-shcho-vidbuvayetsya-z-eksportom-pid-chas-viyni-11994930.html> (дата звернення 08.11.2022)

4. Міністерство економіки України. УКРАЇНСЬКИЙ ЕКСПОРТ У ВЕРЕСНІ ВИРІС ДО РЕКОРДНОГО ЗНАЧЕННЯ З ПОЧАТКУ ВІЙНИ (ІНФОГРАФІКА). URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5500f9a2-2c71-4daa-82817d68eb6c6b22&title=UkrainskiiEksportUVeresniVirisDoRekordnogoZnachenniaZPochatkuViini> (дата звернення 08.11.2022)

Козак О.А.,
*д.е.н., старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник відділу економіки
аграрного виробництва та міжнародної інтеграції,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ*

За обсягами виробництва молока Європейський Союз посідає друге місце у світі з показником – 157,6 млн тонн у 2021 р., поступаючись лише Індії–236,8 млн тонн [1, с. 77, 122]. Крім того, ЄС разом із Океанією являються найбільшими експортерами молочних продуктів. Протягом тривалого періоду (30 років) виробництво молока в ЄС стримувалося квотою, яка була застосована з метою уникнення перевиробництва та відповідно для захисту фермерів від нестабільності цін на молоко. У 2015 р. молочні квоти згідно плану було скасовано, а виробництво молока зросло від 148,7 млн тонн до 157,6 млн тонн, або на 6%. Занепокоєння напередодні скасування молочних квот не виправдалися, а європейські фермери швидко адаптувалися до нових умов, повною мірою реагуючи на ринкові сили [2]. Періодично світовий молочний сектор зазнавав впливу різних прямих та непрямих факторів (наприклад, глобальна фінансова криза у 2007-2008 рр., російське продовольче ембарго для країн ЄС у 2014 р., пандемія COVID-19 у 2020-2021 рр.). Проте, не дивлячись на відчутні наслідки таких викликів для ЄС, пропозиція молока залишалася стабільно високою, дозволяючи задовольняти власний попит та експортувати значні обсяги молочних продуктів за межі ЄС. Закупівельні ціни на молоко в ЄС формуються під впливом балансу між попитом та пропозицією і характеризувалися циклічністю та сезонністю (зменшенням цін у літній період). Починаючи із жовтня 2021 р., світова закупівельна ціна на молоко почала

зростати, а у квітні 2022 р. сягнула абсолютного історичного максимуму 63 дол. США за 100 кг молока. Таке зростання було зумовлене, насамперед, ростом світового попиту швидшими темпами, ніж пропозиція. Ціна в ЄС корелювала із світовою ціною з певними коливаннями (рис. 1).

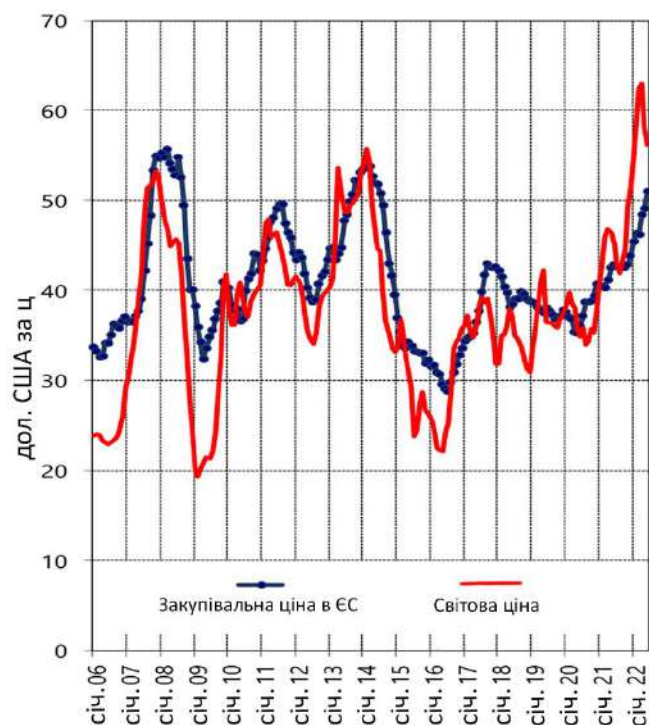

Рис. 1. Закупівельна ціна на молоко по місяцях у світі та в країнах ЄС
Джерело: [1]

За даними IFCN світовий попит на молочну продукцію зріс на 3,2% у 2021 р. порівняно з 2020 р., а пропозиція лише на 2,9% [3]. Виробництво молока в Європейському Союзі в 2021 р. скоротилося на 1,3% порівняно з 2020 р. У Німеччині, Франції, Нідерландах, Польщі та Італії зменшення становило від 1% до 13%. Якщо під час дії квот стабілізація виробництва молока була передбачувана та відбувалася з рамок діючої аграрної політики ЄС, то в 2021 р. зменшення стало досить неочікуваним. До основних причин такої ситуації можна віднести: несприятливі природні умови, зміна екологічних норм та інфляція, яка розпочалася ще під час пандемії коронавірусу. Виявилося, що висока закупівельна ціна на молоко не може компенсувати зростаючу вартість витрат на виробництво (корми, паливо, добрива та ін.). Як результат, за даними IFCN, у 2021 р. 72% ферм ЄС не змогли покрити витрати на виробництво молока, 56% не могли заплатити гідну заробітну плату, 32% не забезпечили навіть мінімальну заробітну плату своїм працівникам [4]. Загалом в ЄС функціонує понад 1 млн молочних ферм, які різняться за розмірами – від 1 корови і до 1000 корів. Середній розмір ферми в ЄС складав 21 корову в розрахунку на господарство [5, с. 78]. Найбільше постраждали від росту цін на ресурси середні ферми (10-300 корів), тоді як великі (більше 300 корів) могли працювати ефективно за рахунок ефекту масштабу. З іншої сторони, скорочення молока відбулося переважно в країнах ЄС-15, розташованих в західній частині Європи (Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція,

Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Швеція та Великобританія). В той час, східні країни ЄС-13 засвідчили вищу стійкість до непередбачуваних несприятливих факторів, що було зумовлено активно триваючою консолідацією молочних ферм, нижчою вартістю виробництва молока (в середньому на 22%) із-за дешевшої робочої сили, обладнання та будівель, а також власно виробленими кормами. У 2021 р. в ЄС-15 чисельність молочних ферм скоротилася на 3,8%, чисельність корів – на 1%, продуктивність підвищилася на 0,9%. В ЄС-13 відповідно на 1,7%, 0,9% та 3,8%. Тобто фактично східні країни Європейського Союзу стримували зменшення виробництва молока, проте це ненадовго (рис. 2).

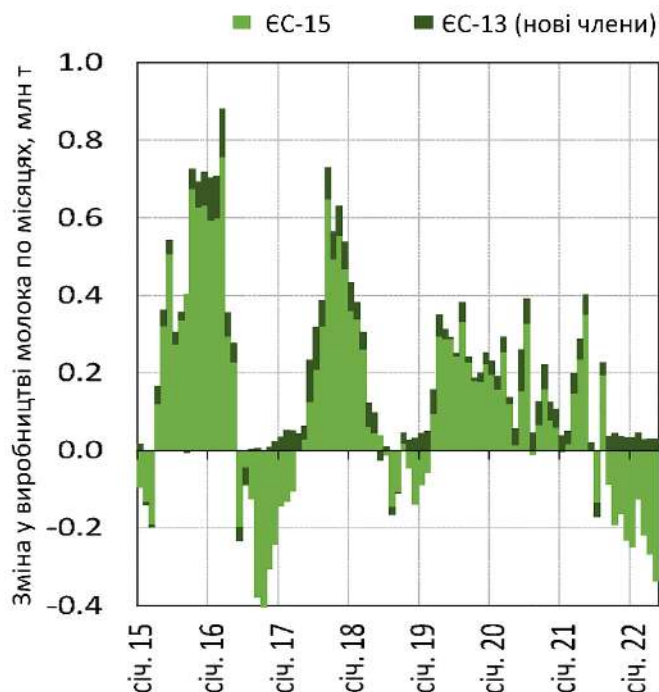

Рис. 2. Зміна у виробництві молока по місяцях в країнах ЄС

Джерело: [1].

Аналіз виробництва молока в ЄС за січень-серпень 2022 р. свідчить про посилення негативних тенденцій. Більшість країн ЄС за цей період скоротили виробництво молока, що в цілому склало 1,5% до відповідного рівня 2021 р. Основними стримуючими факторами для європейських фермерів у 2022 р. стали: зростаючі витрати, екстремальна жара та посуха, негативні настрої фермерів щодо запровадження нових екологічних норм, регуляцій та законів, дефіцит робочої сили, особливо кваліфікованої, слабка соціальна підтримка фермерів. Згідно прогнозів IFCN, загальне зменшення виробництва молока в ЄС у 2022 р. складе 2 млн тонн.

Слід відмітити наявність багатьох невизначеностей, які прямо чи опосередковано впливатимуть на ринок молока ЄС. Насамперед, це війна в Україні. І хоч ЄС не залежить від поставок молочних продуктів з України, існує багато непрямих впливів, які стосуватимуться в тому числі і молочного сектору ЄС. Непередбачуваними є і погодні виклики, які мають суттєвий вплив на розвиток молочного виробництва. Лякають європейських фермерів і нові регулятивні акти щодо збереження навколишнього середовища та забезпечення

добробуту тварин в ЄС. Зокрема, це стосується, насамперед, «Європейського зеленого курсу» (the EU Green Deal) [6], згідно якого ЄС планує зробити Європу першою у світі кліматично нейтральною зоною до 2050 року, відокремивши економічне зростання від споживання ресурсів. В рамках Зеленого курсу діятиме програма Fit for 55, якою передбачається підвищення кліматичних амбіцій, взявши на себе зобов'язання скоротити викиди парникових газів на 55% до 2030 року. Новий кліматичний план збільшить витрати на викиди вуглецю для європейських виробників металів та добрив, а також для тих, хто експортує в ЄС. Для молочних фермерів наслідки запровадження даної програми можуть проявитися у пришвидшенні консолідації, яка також має свої межі росту, скороченні виробництва молока, виходу з ринку збиткових ферм та ін. Прогноз виробництва молока в ЄС до 2030 р. з урахуванням запровадження Зеленого курсу, здійснений науковцями IFCN, вказує на щорічне зменшення обсягів на 1%, що в кінці періоду складе мінус 20 млн тонн. У цьому випадку Європейський Союз буде лише забезпечувати внутрішні потреби у молоці та молочній продукції. Тобто, фактично втрати відчують країни нетто-імпортери. Така ситуація може мати непередбачувані наслідки.

Фермерам ЄС та інших країн доводиться адаптуватися до «нової норми» в молочному секторі, яка означає високі ціни на молоко, зростання світового попиту, що випереджає пропозицію, високі витрати на виробництво, дефіцит енергетичних ресурсів, наявність невизначеності та важкопрогнозованого майбутнього. Світ вперше зіткнувся із ситуацією, при якій дефіцит молока можливий в Європейському Союзі – одному із найбільших виробників та експортерів. Замінити його іншим постачальниками неможливо, принаймні в найближчому майбутньому. Світовий акцент із попиту, який наразі стабільно зростає, переноситься на пропозицію, яка не зважаючи на рекордні закупівельні ціни скорочується. В такій ситуації закупівельна ціна на молоко залишатиметься високою як і на складові собівартості виробництва. Фермерам доведеться шукати шляхи для отримання прибутку. Інвестування в молочний бізнес відбуватиметься з фокусом на скорочення витрат та досягнення ефективності. Що стосується переробних підприємств, то їм доведеться «боротися» за фермерів та їх молоко. Для України у цьому зв'язку з'являється унікальний шанс – стати постачальником молочних продуктів до ЄС або до інших країн, які відчуватимуть дефіцит даних продуктів із-за скорочення виробництва молока в ЄС.

Література:

1. Hemme (ed.) 2022: IFCN Dairy Report 2022, IFCN, Kiel, Germany.
2. Roel Jongeneel, Ana Rosa Gonzales-Martinez (2022). The role of market drivers in explaining the EU milk supply after the milk quota abolition. *Economic Analysis and Policy* 73 194-209.
3. Inflation and low supply growth dominate the dairy sector. 17.10.2022. IFCN, The Dairy Research Network. URL : <https://ifcndairy.org/inflation-and-low-supply-growth-dominate-the-dairy-sector/>

4. Lukasz Wyrzykowski Dairy Scenarios for Future: The “New Normal”. Presentation at the 23rd IFCN Dairy Conference “Next Generation of Dairy Farming & Dairy Farmers”, May 29th -31^s, Kiel, Germany.

5. Hemme (ed.) 2021: IFCN Dairy Report 2021, IFCN, Kiel, Germany.

6. The European Green Deal. European Commission, Brussels, 11.12.2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>

Левіна-Костюк М.О.,

*к.е.н., асистент кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ДІЛОВОГО ПРОТОКОЛУ ТА ВЕДЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

В умовах воєнного часу дипломатична діяльність є одним з пріоритетних інструментів для забезпечення економічної стабілізації за рахунок поглиблення співпраці на міжнародній арені. Дипломатична служба України забезпечує формування та реалізацію зовнішньої політики держави, в тому числі і в галузі економіки, та забезпечує ефективне управління нею. В цьому аспекті обрана тема набуває значної актуальності.

Метою статті є виділення та дослідження характерних рис ділового протоколу та ведення дипломатичної діяльності в Україні задля визначення напрямів розвитку економічної діяльності на засадах поглиблення зовнішньої співпраці.

Активізації розвитку української дипломатії сприяло набуття суверенітету державою у 1990 р. Після проголошення незалежності у 1991 р. дипломатична діяльність Україна була направлена на затвердження міжнародної правосуб'єктності на світовій арені. Понад 170 країн визнали незалежність України і сприяли активізації дипломатичної діяльності. За рахунок цього Україна стала членом більше ніж 90 міжнародних організацій, уклала та приводить у дію понад 2000 міжнародно-правових документів [1].

Як зазначає президент України В. Зеленський: “Зовнішня політика України сьогодні потребує чотирьох речей: швидкості, креативності, амбітності та результативності”[2]. Саме на цьому формується стратегічний напрямок дипломатичної діяльності в сучасний період.

Державний протокол та дипломатична діяльність України засновані на засадах та правилах прописаних в Указі Президента 2002 р. «Про Державний Протокол і Церемоніал України» [3].

Система протокольної служби України складається із ряду управлінь, при цьому Управління Державного Протоколу та Церемоніалу Президента України, забезпечує координацію та методичну підтримку всіх елементів системи, що позначено пунктирними лініями (рис.1).

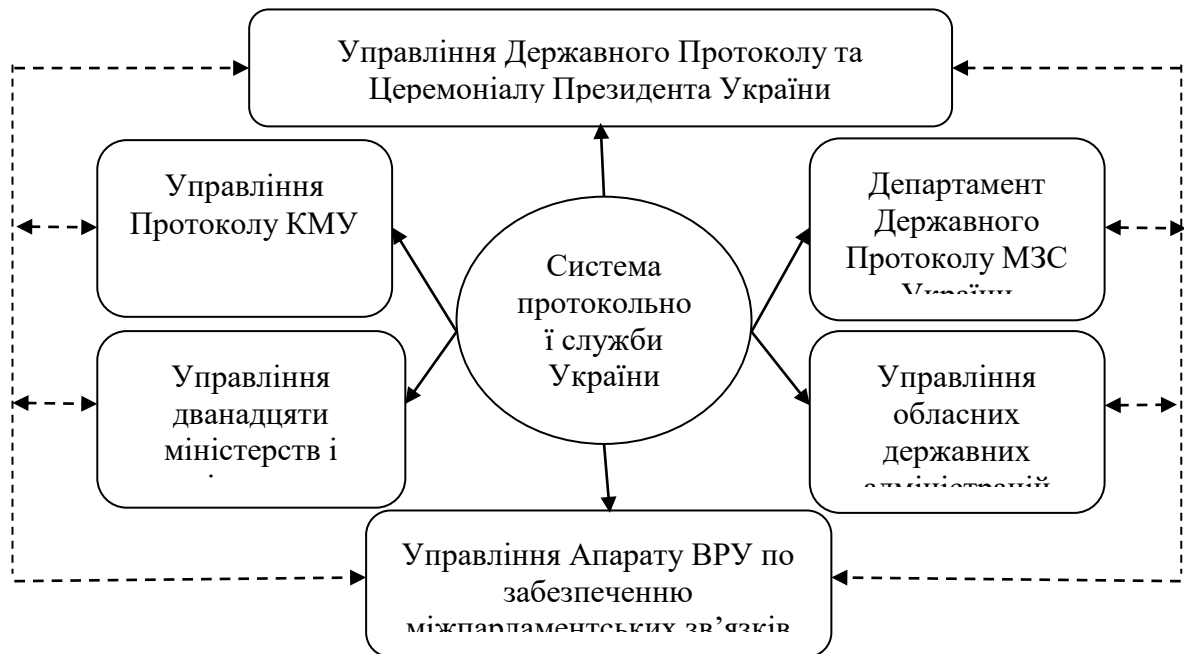

Рис. 1. Система протокольної служби України

Розроблено автором на основі джерела [3]

Основні функції, що покладені на службу передбачають організацію та управління проведенням офіційних ділових зустрічей та передбачають подачу рекомендацій Президенту, Прем'єр міністру, Голові Верховної ради, міністру закордонних справ України з приводу ряду питань (рис. 2).

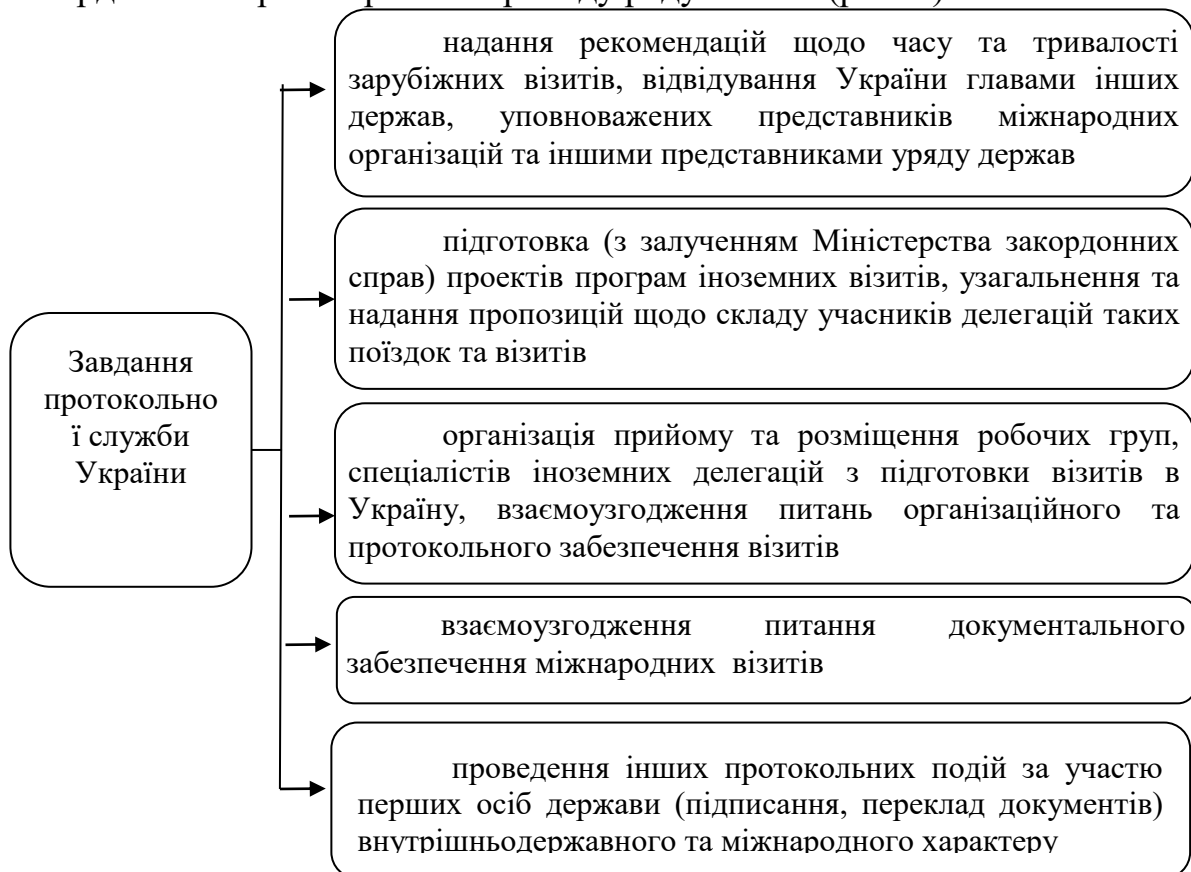

Рис 2. Завдання протокольної служби України

Розроблено автором на основі джерел [1,3]

Дипломатична служба України є одним з елементів державної служби, що має дуже специфічні функції, за рахунок того, що на її меті стоїть побудова та реалізація зовнішньої політики держави.

Ефективне ведення дипломатичної діяльності є однією з основних умов здійснення державою власних функцій, досягнення стратегічних завдань зовнішньої політики України. Охарактеризувати його можна з зазначенням ряду кроків, що мають стратегічний характер для майбутнього розвитку (табл. 1).

Таблиця 1 - Визначні дипломатичні кроки України на світовій арені

Досягнення	Характеристика
Інтеграція до НАТО	1990 р. включення до програми щодо співпраці «Партнерство заради миру». Об'єднані військові збори та навчання Україна - НАТО. 1997 р. підписання «Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору». Початок функціонування представництва України при НАТО та Центру інформації та документації Альянсу в Україні. 2019 р. затвердження на конституційному рівні стратегічного напрямку України на здобуття повноправного місця в ЄС і НАТО. 2020 р. закріплення статусу Партнера НАТО з розширеними можливостями.
Угода про Асоціацію з Європейським Союзом	1990 р. початок Європейської інтеграції України, як один з стратегічних напрямів розвитку. 2014 р. підписання економічної та політичної частини Угоди про Асоціацію України з Європейським Союзом про тісну соціально-економічну співпрацю, що сприяло активізації торгівлі та освітньому обміні, стало поштовхом до децентралізації. 2016 р. виникнення урядових посад заступників міністра з євроінтеграції, а також віце-прем'єра з європейської та євроатлантичної інтеграції. 2022 р. виконання на 70% Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію з Європейським Союзом завдяки законодавчим змінам та впровадженню стандартів і усвідомлення важливості виконання встановлених юридичних процедур для отримання членства в ЄС.
Світовий безвізовий режим	2017 р. отримання Україною безвізового режиму з Євросоюзом. Системна робота над підписанням багатосторонніх угод з об'єднанням держав та двосторонніх угод з іноземними країнами про безвіз. Безвізовий режим чи отримання візи на місці у 144 держав.
Статус кандидата до Євросоюзу	28.02.2022 р. подання заявки на вступ до ЄС. Прискорення євроінтеграції внаслідок повномасштабного вторгнення Росії, попри те, що Угода про Асоціацію 2014 р. не передбачала членство в ЄС, 23.06.2022 р. на саміті Євросоюзу Україна отримала кандидатський статус.
Тактика створення малих союзів	запроваджена президентом В. Зеленським політики створення малих союзів задля посилення позицій в Центральній та Східній Європі: Асоційоване тріо (Грузія, Республіка Молдова, Україна), Люблінський трикутник (Україна, Польща, Литва). 2022 р. створення безпекового союзу на рівні Лондона, Варшави та Києва.
Відкрита дипломатія	просування позитивного іміджу держави за кордоном, через формування інтересу до культури, мови та історії держави, сприяння продовженню співпраці з країнами світу. 2017 р. створення при МЗС Українського інституту, з метою об'єднання культурних заходів різних країн разом з Україною, проведення аналізу громадської думки іноземців з приводу двосторонніх відносин з Україною.

Розроблено автором на основі джерел [2,4,5]

Згідно з проведеними дослідженнями, виявлено, що стратегічний план діяльності України направлений на процес інтеграції у європейський простір, з одночасним налагодженням та розвитком контактів з країнами Латинської Америки, Африки та Азії.

Значна підтримка України Америкою та Євросоюзом у важкі воєнні часи забезпечує значний вплив не тільки на політичну сферу та безпосередньо військову, а має великий ефект на економічну сферу країни.

Тісна співпраця та розвиток дипломатичних стосунків України забезпечує можливість виходу на нові ринки підприємств, отримувати ними спрощення умов ведення власного бізнесу в світовому просторі. Саме тому дипломатична діяльність з дотриманням правил ділового протоколу в теперішній час стає основою майбутнього добробуту та ефективного розвитку сфер економіки України.

Література:

1. Чичкало-Кондрацька І.Б., Новицька І.В. Конспект лекцій «Дипломатичний та діловий протокол». – Полтава: НУПП, 2020. – 70 с.
2. Зеленський В.О. Промова на конференції «Дипломатія 30. Стратегія сильної держави» від 21.12.2001р. URL: <https://president.gov.ua/news/zovnishnya-politika-ukrayini-sogodni-potrebuye-chotiroh-rech-72205>
3. Указ Президента «Про Державний Протокол і Церемоніал України» від 22.08.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002#Text>
4. Брайлян Є. Топ-10 перемог зовнішньої політики України. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/08/24/top-10-peremog-zovnishnoyi-polityky-ukrayiny/>
5. Стефанішина О. Промова на відкритті комунікаційної кампанії «Разом ми Європа» від 21.08.2022р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3555142-ukraina-na-70-vikonala-zobovazanna-za-ugodou-pro-asociaciu-z-es-i-cekae-asnosti-stefanisina.html>

Лесюк В. С.,
*аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР

Особливістю сучасного глобального економічного простору є поглиблена інтернаціоналізація національних економік, що супроводжується зближенням та розвитком економічних взаємозв'язків між різними країнами світу. Це відбувається внаслідок економічної зрілості, розширення ринку праці, ресурсних потреб та перевиробництва продукції, яка може бути затребувана на міжнародному ринку.

Визначальною для національної економіки України є аграрна сфера, яка достатня для забезпечення внутрішнього споживача, тому від самого початку спрямована на експорт виробленої продукції. Водночас перед аграрними підприємствами постає необхідність реагувати на сучасні виклики міжнародних економічних відносин, а саме забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Це зумовлює потребу в конкурентній боротьбі вітчизняних підприємств із закордонними. Тільки здобувши перемогу в такій боротьбі можна досягнути поставлених цілей та успішно інтегрувати національну економіку в глобальний економічний простір.

Сильна економічна позиція країни на світовому рівні потребує багато зусиль та здатності економічно адаптуватись до впливу чинників внутрішньорегіонального та міжнародного середовища. За час історичного розвитку України стан її економіки змінювався, а зручне геополітичне положення дає змогу вести торгівлю із багатьма країнами [1, с. 202].

Міжнародна конкуренція, поширення іноземних товарів на національному ринку, зниження конкурентоспроможності продукції національного виробництва зумовлюють необхідність урахування чинників, які забезпечують виживання національних виробників в економічному середовищі та їх ефективне функціонування в «агресивному» конкурентному середовищі. Виокремлені чинники повинні бути враховані при постановці цілей, розробці оптимальної стратегії конкурентоспроможності довгострокового розвитку, що є основним завданням виробників. Своєю чергою, функціональні можливості стратегії дають змогу забезпечити зв'язок діяльності національних виробників із перспективами розвитку в майбутньому [2, с. 117].

До основних проблем управління міжнародною конкурентоспроможністю виробників сільськогосподарської продукції України можна віднести [3, с. 63]:

- нестійка економічна та політична ситуація в державі, недосконала політика уряду щодо підтримки міжнародної конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору;
- недостатність інформаційного забезпечення процесу управління міжнародною конкурентоспроможністю сільськогосподарських виробників;
- невідповідність кваліфікації кадрового персоналу вимогам міжнародного ринку слабкий кадровий потенціал;
- слабкі темпи впровадження у сільськогосподарське виробництво та у процес управління результатів науково-технічних досліджень порівняно з іноземними конкурентами;
- низький рівень розробки та впровадження міжнародних конкурентних стратегій, розроблених з урахуванням конкурентних переваг та існуючих можливостей підприємств.

Хоча Україна є одним з найбільших світових виробників та експортерів сільськогосподарської продукції, однак у подальшому розвиток агросектору може зіштовхнутися зі значними проблемами через занепад власного машинобудування, нестачу технічних нововведень, фінансових ресурсів тощо [1, с. 203].

Розглядаючи чинники, які визначають конкурентні переваги національної економіки з урахуванням її місця в міжнародному поділу праці в аграрній сфері, слід виокремити [2, с. 118]:

- природно-кліматичні умови (рівнинний рельєф, помірний клімат, великі площі сільгоспугідь, великі за розміром площі окремих полів);
- ресурсні можливості (корисні копалини, мобільні трудові ресурси та ін.);
- географічне положення (наявність транспортних коридорів, вигідний радіус доставки сільгосппродукції, транзитне положення);
- кон'юнктурні (високий попит на основні експортоорієнтовані культури, можливість створення аграрних полів).

Міжнародна конкуренція стимулює вітчизняні аграрні підприємства до удосконалення процесів виготовлення власної продукції, змін в управлінні та застосуванні нових технологій у своїй діяльності. Дані заходи спрямовані на підвищення економічної ефективності аграрних підприємств, що у свою чергу забезпечить їхні конкурентні переваги на ринку.

Для ефективного управління міжнародною конкурентоспроможністю виробників сільськогосподарської продукції на світовому ринку необхідно до процесу управління задіювати усі структурні підрозділи підприємств та налагоджувати чітке співробітництво між ними. Крім того, важливим є ефективне використання усіх наявних ресурсів (виробничих, трудових, фінансових, екологічних, інтелектуальних), виробництво якісної сільськогосподарської продукції, що відповідає міжнародним стандартам та використання новітніх засобів і методів здійснення сільськогосподарської діяльності. При цьому, основною метою управління міжнародною конкурентоспроможністю виробників сільськогосподарської продукції є їх економічний ріст через використання переваг функціонування в міжнародному середовищі [3, с. 62 – 63].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку національної економіки України важливим є забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств, що дозволить їм успішно конкурувати на міжнародному ринку. Врахування власних проблем та конкурентних переваг прискорить процес адаптації українських виробників до сучасних умов міжнародної економіки та дозволить їм на рівних конкурувати із закордонними підприємствами.

Література:

1. Мустафаєва Л. А., Босак А. О. Міжнародна конкурентоспроможність аграрного сектору України: теоретичний базис і проблеми розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2016. № 851. С. 199 – 205.
2. Переверзева А. В., Матвієнко С. Є. Аналіз чинників формування міжнародної конкурентоспроможності аграрного сектора національної економіки. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 4. С. 116 – 122.
3. Шибаніна О. В., Федосєєва Г. С. Міжнародна конкурентоспроможність виробників сільськогосподарської продукції. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 59 – 64.

Павленко-Дідур К.С.,
здобувач освітнього ступеня «доктор філософії» з менеджменту
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

Запша Г.М.,
д.е.н. професор кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна

ІДЕЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗЕЛЕНОЇ УГОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Протягом трьох останніх десятиліть світове співтовариство активно розробляє та впроваджує ефективний механізм управління господарськими процесами, який дозволить підвищити економічний потенціал при мінімізації використання природних ресурсів, забезпечити їх відтворення при зменшенні антропогенного впливу на довкілля. Людство вже досягло критичного рівня використання ресурсного потенціалу, який не тільки виснажує біоту, а й, безумовно, має руйнівні екологічні наслідки. Здійснюваних в сучасних умовах заходів щодо раціонального використання ресурсів недостатньо, необхідні активні глобальні рішення для скорочення викидів в атмосферу, забезпечення умов для відтворення природного капіталу. У цьому контексті Європейський Союз прийняв урядову програму «Європейська зелена угода», спрямовану на перетворення ЄС на процвітаюче суспільство з сучасною, ресурсоефективною та конкурентоспроможною економікою. Основний меседж програми – відмова від чистих викидів парникових газів до 2050 року та забезпечення економічного зростання з мінімальним використанням ресурсів [1,2,3,4,5].

Адаптація до змін клімату та необхідність екологізації виробництва є питаннями національної безпеки України та важливими передумовами поглиблення євроінтеграційних процесів. Це вимагає не лише розробки програм реалізації екологічної політики, але й обґрунтовує необхідність співпраці між Європейським Союзом та Україною у законодавстві. Крім того, зміни в технічних регламентах, стандартах виробництва, кліматичних нормах, екологічних правилах та умовах доступу на європейський ринок мають бути орієнтовані на ефективну практичну реалізацію нової соціально-еколого-економічної парадигми господарювання. Належність території України до європейського континенту та активізація торговельних відносин з ЄС (рис. 1) актуалізують імплементацію в Україні принципів «Зеленого курсу» Європи.

Скорочення викидів в атмосферу, що за прогнозами фахівців призведе в перспективі до зниження негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище є однією із важливих цілей Європейської зеленої угоди (рис. 2). Разом з цим, основна ідея цієї угоди полягає в поєднанні забезпечення економічного зростання з раціональним використанням наявних ресурсів та збереженням екологічної цілісності.

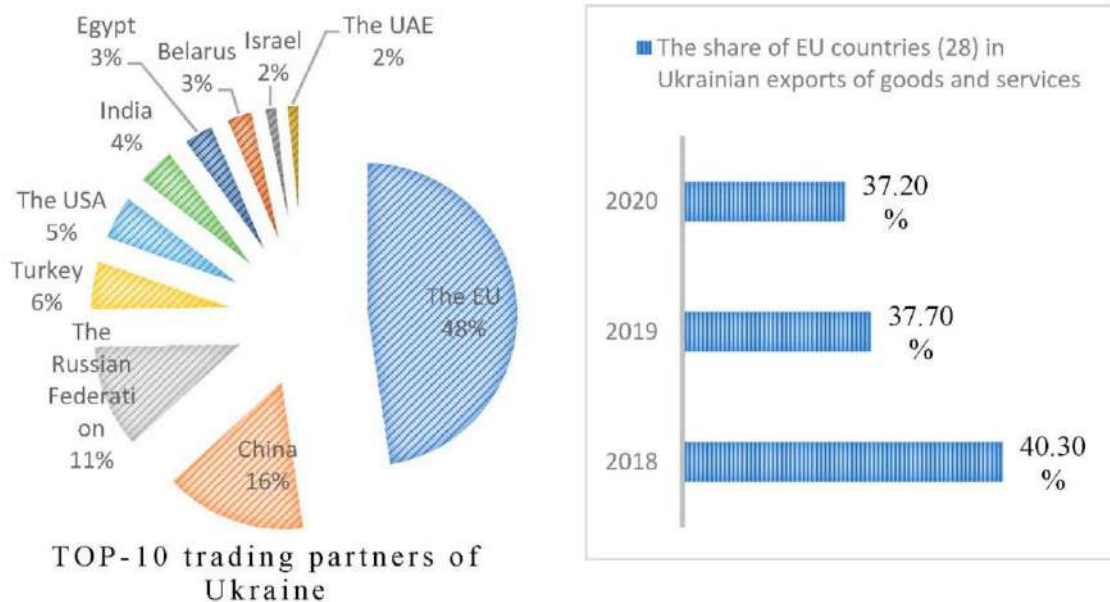

Рис. 1. Інфографіка експорту товарів і послуг України до ЄС у 2020 р.
Джерело: Узагальнено авторами [6].

В контексті викладеного, для українських аграрних товаровиробників відкриваються можливості щодо нарощування виробництва екологічно чистих продуктів харчування, модернізації виробничих процесів з урахуванням нових трендів споживання на світових агропродовольчих ринках, підвищення конкурентоспроможності та фінансової стійкості. Ключовим напрямком імплементації ідей Європейського зеленого курсу в практику господарювання аграрних товаровиробників в Україні є впровадження екологічно чистих ресурсозберігаючих технологій, таких як системи no-till або органічне виробництво.

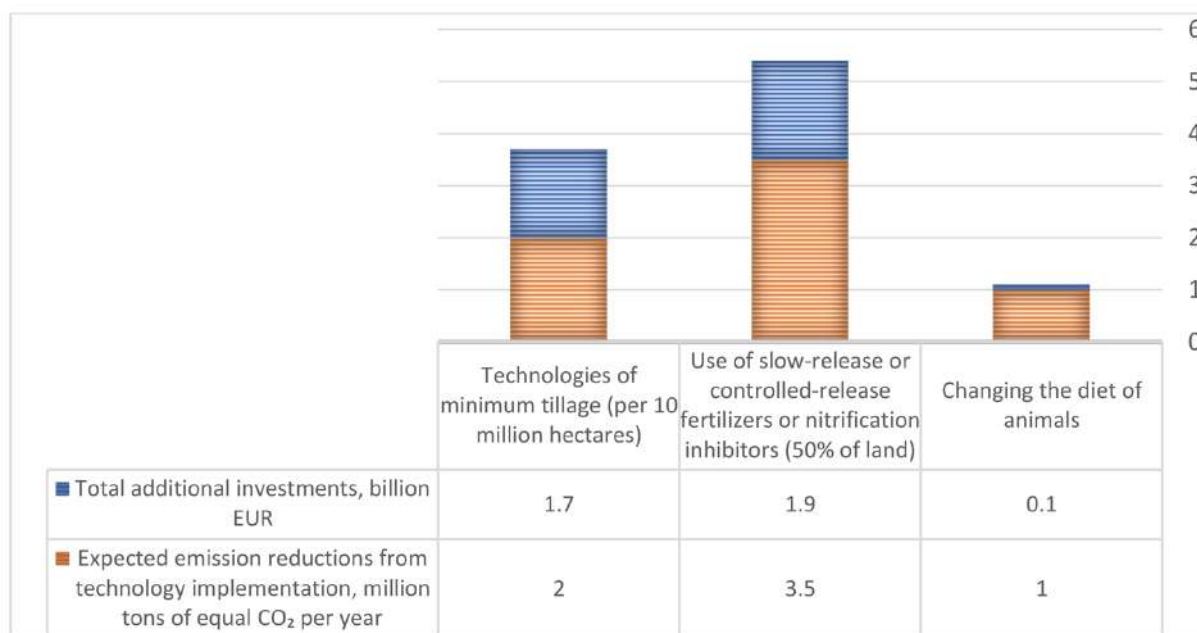

Рис. 2. Прогноз очікуваного скорочення викидів від впровадження екологічних ініціатив
Джерело: Узагальнено авторами [7,8].

Проект European Green Deal спрямований на одночасне вирішення низки гострих проблем щодо захисту довкілля, забезпечення продовольчої безпеки, досягнення високих економічних результатів, а також спроможності сільськогосподарських товаровиробників боротися зі зміною клімату. Зокрема, визначена угодою стратегія «Від ферми до столу» відкриває можливості для аграрних підприємств використовувати нові бізнес-моделі, що мають активно сприяти досягненню мети створення безвуглецевої Європи до середини 21 століття. Ще одним аргументом на користь нагальної необхідності модернізації виробництва в сільському господарстві є посилення посухи, повеней, лісових пожеж, поява нових шкідників, що призводить до втрат врожаю [12].

Нова стратегія «Від ферми до столу» спрямована на формування економіки замкнутого циклу, заснованої на рішеннях для: забезпечення енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії; зменшення використання хімічних пестицидів і протимікробних засобів; забезпечення доступу аграрних підприємств до асортименту якісних сортів рослин, адаптованих до тиску зміни клімату; сприяння сталому переробленню харчових продуктів; зменшення харчових втрат і відходів; сприяння сталому споживанню їжі; використання космічних технологій ЄС для підтримки точного землеробства та внутрішньої продовольчої безпеки ЄС у разі сільськогосподарської кризи [9,10,11].

Ще одним перспективним напрямом реалізації принципів Європейської зеленої угоди в сільському господарстві України може стати органічне виробництво. За даними моніторингу Мінекономіки у 2020 році встановлено, що у 2019 році загальна площа органічних земель складала 468 тис. га (1,1% від загальної площі сільськогосподарських угідь в Україні), що на 20% більше порівняно з 2018 роком. Водночас, чисельність операторів органічного ринку становила 617, з яких 470 сільгоспвиробників.

Органічний ринок в Україні динамічно розвивається, чому сприяють територія, географічне розташування, близькість до потенційних міжнародних покупців та родючі чорноземи. Вітчизняну органічну продукцію купують переважно країни ЄС. У 2020 році Україна посіла 4 місце серед 124 країн за обсягом імпорту органічної продукції до ЄС. У 2020 році до ЄС було імпортовано 2,79 млн тон органічної агропродовольчої продукції, 7,8% з яких українські (217,2 тис. тон).

Таким чином, забезпечення енергоефективності, запобігання забрудненню навколишнього середовища, раціональне використання і відтворення ресурсів є пріоритетними напрямами сталого розвитку сільського господарства України. Керуючись відомим висловом Леонардо да Вінчі щодо того, що «недостатньо мати бажання, ми повинні робити», квінтесенцією світової науки і практики мають бути дієві зусилля щодо боротьби зі зміною клімату, раціонального використання природного капіталу та реалізації можливостей його відтворення. Імплементация ідей European-Green-Deal в практику ведення аграрного виробництва в Україні є перспективним напрямом нарощування

агропродовольчого експорту на світовий ринок, а також забезпечення висхідного соціо-еколого-економічного розвитку її сільського господарства.

Література:

1. UNIDO Brussels Focus the European Green Deal. Available online: https://www.unido.org/sites/default/files/files/2020-11/EU_Green_Deal_2020.pdf (accessed on 22 May 2022).

2. Kubon, M.; Latawiec, A.; Scarano, F.; Drosik, A.; Strassburg, B.; Grzebieniowski, W.; Bastos, J. Searching for solutions to the conflict over Europe's oldest forest. *Conserv. Biol.* 2019, 33, 476–479. [Google Scholar] [CrossRef] [PubMed]

3. Tryhuba, A.; Bashynsky, O.; Rozkosz, A.; Prokopova, O. Justification of Parameters of the Energy Supply System of Agricultural Enterprises with Using Wind Power Installations. *E3S Web Conf.* 2020, 154, 04005. [Google Scholar] [CrossRef][Green Version]

4. Kovalenko, N.; Labenko, O.; Glowacki, S.; Sorokin, D. Ecological and Economical Substitution of Production of Hydrogen. *Environ. Technol. Resour. Proc. Int. Sci. Pract. Conf.* 2021, 1, 127–131. [Google Scholar] [CrossRef]

5. Tryhuba, A.; Hutsol, T.; Kubon, M.; Tryhuba, I.; Komarnitskyi, S.; Tabor, S.; Kwaśniewski, D.; Mudryk, K.; Faichuk, O.; Hohol, T. Taxonomy and Stakeholder Risk Management in Integrated Projects of the European Green Deal. *Energies* 2022, 15, 2015. [Google Scholar] [CrossRef]

6. Infographics on the General Results of Exports of Goods and Services of Ukraine of the Ministry of Economy of Ukraine. Available online: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3c3c882-4b68-4f23-8e25-388526eb71c3&tag=TendentsiiEksportuInfografika-eksport-> (accessed on 22 May 2022).

7. Information and Analytical Materials of the Center for Economic Recovery. Available online: https://ubta.com.ua/files/20210713/Annex_1.pdf (accessed on 22 May 2022).

8. Information and Analytical Materials of the Center for Economic Recovery. Available online: https://ubta.com.ua/files/20210713/Annex_2.pdf (accessed on 22 May 2022).

9. Chowaniak, M.; Gródek-Szostak, Z.; Kotulewicz-Wisińska, K.; Luc, M.; Suder, M.; Szelaż-Sikora, A. The RES in the Countries of the Commonwealth of Independent States: Potential and Production from 2015 to 2019. *Energies* 2021, 14, 1856.

10. Romaniuk, W.; Mazur, K.; Borek, K.; Borusiewicz, A.; Wardal, J.; Tabor, S.; Kubon, M. Biomass Energy Technologies from Innovative Dairy Farming Systems. *Processes* 2021, 9, 335.

11. Farm to Fork Strategy Adopted—For a Fair, Healthy and Environmentally-Friendly Food System. Available online: <https://www.switchtogreen.eu/farm-to-fork-strategy-adopted-for-a-fair-healthy-and-environmentally-friendly-food-system/> (accessed on 22 May 2022).

12. Faichuk, O.; Voliak, L.; Hutsol, T.; Glowacki, S.; Pantsyr, Y.; Slobodian, S.; Szelaґ-Sikora, A.; Gródek-Szostak, Z. European Green Deal: Threats Assessment for Agri-Food Exporting Countries to the EU. Sustainability 2022, 14, 3712.

Підпригора М.С.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Шабатура Т.С.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної
теорії і економіки підприємства
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ЕКСПОРТ ЗЕРНА З УКРАЇНИ: ДО І ПІСЛЯ

Вирощування зернових культур формує особливу галузь сільського господарства, яка у свою чергу окреслює в сучасних умовах рівень розвитку аграрного сектору економіки України. Зерну належить пріоритетне місце у структурі базової сільськогосподарської продукції, що визначає продовольчу безпеку держави та гарантує її необхідний рівень.

Український аграрний ринок забезпечує зерном не лише 40-мільйонну Україну, а й ще 190 країн світу, при цьому залишається тенденція до зростання обсягів виробництва. Серед інших Україна вирізняється потужним потенціалом задля збільшення виробництва, якому сприятиме динамічно зростаючий попит на світових ринках. Якщо у 2001 р. Україна вирощувала 37,71 млн. тонн зернових культур, то 2020 р. цей показник досягнув 62,53 млн. тонн. І з кожним роком обсяги експортних поставок зерна зростають. Протягом останніх п'яти років Україна впевнено експортує понад 40 млн. тонн, а у 2019/20 Міжнародної ради – показник перевершив 55 млн. тонн зерна на рік [1].

За даними «АПК-Інформ», у 2021 році українські аграрії відправили на експорт 51,2 млн. т зерна на суму \$12,5 млрд. Найбільше експорт здійснювався до країн Африки та Азії. Протягом перших двох місяців 2022 року з України було експортовано 10,4 млн. т зерна.

За даними Держстату, у 2021 році українські аграрії відправили на експорт морськими шляхами 6 523 тис. т зерна з залишків урожаю попереднього сезону. Протягом січня-лютого 2022 року з українських портів експортували 1 398 тис. т зерна, з них: пшениці і суміші пшениці та жита — 296,6 тис. т, ячменю — 120,94 тис. т, кукурудзи — 895,4 тис. т.

Ключовими імпортерами пшениці з України вже котрий сезон залишаються Єгипет та Індонезія. За підсумками 2021/22 МР їх частки в загальному обсязі відвантажень зернової на зовнішній ринок склали 16% і 14% відповідно (2,9 млн і 2,5 млн тонн в натуральному вираженні), при цьому Єгипет збільшив закупівлі української пшениці відносно сезону-2020/21 на 19%, а Індонезія – на 2%.

Третю позицію в рейтингу основних імпортерів зернової зайняла Туреччина, її закупки в порівнянні з попереднім сезоном зросли більш ніж в 2 рази – з 794,0 тис. до 1,9 млн тонн, а частка в загальному експорті збільшилася з 5% до 10%.

На четвертому місці знаходиться Пакистан, який за підсумками звітного сезону імпортував близько 1,5 млн тонн зерна (8% загального обсягу), збільшивши при цьому закупівлю відносно 2020/21 МР на 5%.

Також варто відзначити суттєвий приріст експорту пшениці з України до Саудівської Аравії (в 5 разів) – зі 154,4 тис. тонн в 2020/21 МР до 750,8 тис. тонн в сезоні-2021/22, що забезпечило останній п'яту позицію в ТОП-5 основних світових покупців української зернової.

Зазначимо, що за звітний сезон у напрямку 5 ключових імпортерів сумарно було експортовано 52% загальних відвантажень пшениці українського походження [2].

Але відсутність умов для повної реалізації експортного потенціалу пшениці в Україні призвела до формування її високих перехідних залишків на кінець 2021/22 МР, які, за нашими оцінками, складають 5,3 млн. тонн, що в 2,5 рази перевищує кінцеві запаси сезону-2020/21 (2,1 млн. тонн). В результаті великі запаси пшениці будуть і далі тиснути на ціни, українські аграрії недоотримають прибуток від реалізації зернової, а також кількість вільних потужностей для зберігання зерна нового врожаю буде обмеженою.

Війна в Україні та посуха знизили світові запаси зерна о десятирічного мінімуму, а панічні настрої, прововані пандемією, стихійними лихами та війною, не дають цінам на зернову продукцію суттєво відійти від їх максимальних показників.

Так, станом на 9 травня ціни на продовольчу пшеницю із вмістом білка 11,5% на внутрішньому ринку (СРТ) знаходилися у ціновому діапазоні 5400–7000 грн/т та оновили нижню цінову позначку. Ще 6 травня пшениця торгувалася дорожче — 6000–7400 грн/т. Такі дані наводять у консалтиногово-аналітичній компанії Varva Invest. «Ціни на українську пшеницю продовжують зниження на фоні слабкого попиту на внутрішньому ринку», — коментують у Varva Invest. Разом з тим, вересневий контракт пшениці на Euronext (EBMU2) становить 397.5 €/т, а липневий контракт пшениці Black Sea (BWFK2) — 384.25 \$/т, станом на 9 травня [3].

Експорт зерна у ЄС, який відбувається залізницею та автомобільним транспортом, за оцінкою УЗА, становить 5% від усього українського експорту зернових (тобто сухопутними та морськими шляхами) [4].

Вивезення зерна з України у довоєнний період здійснювався переважно морськими шляхами. Після анексії Криму у 2014 році та до початку війни в Україні діяли 13 морських портів, 7 із яких знаходяться в Одеській області (Білгород-Дністровський, Одеський, Чорноморський, Ренійський, Ізмаїльський, Усть-Дунайський, Південний), 2 — у Миколаївській (Миколаївський та Ольвія), 2 — у Херсонській (Херсонський та Скадовський), 1 у Запорізькій (Бердянський) та 1 у Донецькій області (Маріупольський).

Основні обсяги експорту зернових в Україні до нападу росії на Україну проходили через порти Миколаєва та Південної Одеси та Чорноморська. Сумарно це 95% зернових вантажів, що вивозили морськими шляхами. Ще 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. Здебільшого зерно в порти транспортувалося залізницею.

Проте вже сьогодні стоїть ряд питань, які заважають нормалізації експортних процесів. Серед них:

- мала пропускна здатність залізничних станцій на кордоні з Європейськими країнами;
- бюрократичні державні перепони країн Європи щодо імпорту та сертифікації зернових;
- обмеженість вантажоперевезень сухопутними шляхами;
- відсутність достатньої кількості європейських вагонів для перевезення зерна;
- обмеження пропускної спроможності європейських логістичних центрів;
- нестача водіїв для міжнародних перевезень автотранспортом.

Підсумовуючи, слід відмітити, що вторгнення Росії в Україну викрило і загострило напруженість на світових ринках зернової продукції, яка вже виникла під час COVID-19. Тому стає очевидною необхідність формування стійких ринків зернової продукції шляхом формування в Україні нових моделей торгівлі, що неможливо без підтримки українського аграрного сектору як з боку держави, так і з боку міжнародних організацій та світових лідерів.

Література:

4. Балян А.В., Гришова І.Ю. Шабатура Т.С. Публічна політика та державна підтримка розвитку аграрного виробництва в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 2. С. 156-167. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1906/1786>

5. Ринок зерна та олії: справедливих цін у війну не буває. URL: Agravery.com

6. У новому сезоні Україна залишиться у першій “десятці” світових виробників зерна. URL: <https://landlord.ua/news/u-novomu-sezoni-ukraina-zalyshytsia-u-pershii-desiattsi-svitovykh-vyrobnykiv-zerna/>

7. Ранні зернові: результати сезону-2021/22 та старт 2022/23 МР в умовах війни URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1528022>

Самуйлік М.М.,
к. політ. н., доцент кафедри філософії, історії і політології
Одеський державний аграрного університет
м. Одеса, Україна

Третьякова Ю.М.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР У ДЗЕРКАЛІ ПОЛІТИКИ

Економічна глобалізація охопила всі країни світу та створила систему транснаціональних зв'язків, зумовлених швидким зростанням руху товарів, послуг та капіталу через кордони, що призводять як до взаємозбагачення, так і до виникнення нових суб'єктів міжнародного життя у глобалізованому світі, а також формування нових політико-економічних систем та нових “політичних акторів” на міжнародній арені. Все це об'єктивний процес, який носить системний характер, та охоплює всі сфери життя суспільства, являє собою нові напрями інтернаціоналізації світового господарства. Від ефективності механізму взаємодії національних економік залежить успіх економічних перетворень та життєдіяльність суспільства. Особливо яскраво проявляються глобалізаційні проблеми під час інтегрування економік розвинених країн із менш розвинутими економіками країн, які відстали в розвитку. Основними наслідками цього процесу є світовий поділ праці, міграція капіталу, людських і виробничих ресурсів в масштабах всієї планети, стандартизація законодавства, економічних і технологічних процесів, а також зближення і злиття культур різних країн.

Економічна глобалізація відновила проблему геополітичних інтересів провідних держав світу. Такім чином ми можемо спостерігати створення нових політичних центрів, як підтвердження давніх теорій, що до залежності між економікою та політикою. Аналіз ступеня вивчення даної проблеми показує, що у науковій літературі є багато досліджень, які присвячені розгляду сутностей політичних інститутів та економічних процесів. Проте, що стосується їх взаємодії в процесі глобалізації, таких публікацій значно менше. Економічне обґрунтування політики знайшло своє відображення у наукових працях Аристотеля, А. Сміта, М. Вебера, К. Маркса. Великий внесок у розробку проблеми взаємодії політичних процесів та економіки зробили Г. Беккер, Д. Белл, М. Доган, М. Олсон, Б. Ротстайн, К. Оффе, Д. Хелд, К. Ерроу та ін. [1, с.4-5]. Метою даної роботи є розгляд механізму взаємодії між економікою та політикою в процесі інтеграції національних економік в глобальний економічний простір, що вимагає трансформації їх політичних систем. Для дослідження розуміння цього явища доцільно проаналізувати виникнення і становлення діалектики економічних і політичних взаємовідносин. Взаємодія людини з природою відбувається в процесі матеріального виробництва через

господарську діяльність. В її основі була покладена діяльність, щодо задоволення матеріальних потреб людей в їжі, житлі, одязі і т. ін. Називають таку діяльність економічною, що походить від поняття «економіка». Історично першим було натуральне виробництво при якому існував замкнений кругообіг (рух) продукту, який, як правило, не виходив за його межі. З появою нових знарядь праці, виникла можливість виробляти продукти для обміну, відбувається розпад первісно-общинного ладу. Утворюються рабовласницькі держави. У цей час вперше запроваджується в обіг термін «політика» давньогрецьким мислителем Арістотелем, у своєму трактаті «Політика», для позначення мистецтва управління державою [2, с.8]. Таким чином етимологічно першим феноменом була економіка на основі матеріального виробництва.

Матеріальне виробництво є процесом, що формує спосіб існування суспільства, тобто його спосіб виробництва. У сучасних умовах економіка – це сукупність галузей господарства, засобів та процесів, що використовуються людьми для забезпечення життєдіяльності суспільства. Для його управління утворюється держава як сукупність спеціальних інститутів, організацій та установ які визначають своє ставлення до економіки через економічну політику.

Економічна політика здійснюється державою, її органами через систему практичних заходів у сфері управління, по наданню економічним процесам спрямованості у відповідності з метою, завданнями та інтересами країни. У визначенні економічної політики спостерігається тісний діалектичний взаємозв'язок економіки та політики. Визначальною серед суперечностей "економіка – політика" виступає економіка, що концентрує інтереси партій, громадських організацій, які відстоюють інтереси тих чи інших верств населення, соціальних угруповань [3, с. 130-133]. Інститутом, що утримує протиборство інтересів, виступає держава через соціальну політику, спрямовану на узгодження суперечностей, що можуть проявлятися досить гостро та загрожувати основам її існування. Усе це і дає підставу вважати політику концентрованим відображенням економіки. З іншого боку політика активно втручається в глобальний економічний розвиток і може впливати на його у трьох напрямках: сприяти розвитку процесів глобального економічного простору; його стримувати; суперечливо діяти на економічний розвиток, через прискорення або гальмування його тих, чи інших напрямів.

Історичний досвід переконує, що політика стає рушійною силою розвитку суспільства і людини, якщо вона ґрунтується на об'єктивно діючих законах, враховує різноманітні інтереси суспільства, передбачає багатоваріантність рішень і свободу вибору. Якщо ж політика підпорядковує одні інтереси іншим, не ураховує всієї сукупності інтересів суспільства, не виходить з об'єктивних законів глобального економічного простору, то вона веде його до кризових явищ, а то й регресу. Негативний взаємозв'язок політики і економіки може проявлятися через прагнення держави жити не по достатках, що неминуче штовхає уряд на грошову емісію та інфляцію, яка наростає і здатна породити гіперінфляцію на сотні відсотків в рік.

Сьогодні суттєвим фактором, що впливає на глобальну економіку виступає російсько-українська війна. Вона є активним і агресивним засобом політики для просування геополітичних інтересів Росії та де яких інших країн. Війна просто знищує людей, робочу силу та економічні здобутки суспільства. Вона стала засобом сьогодношній політики. Але ми можемо спостерігати як глобальна економіка світу мобілізувалась проти агресора, що намагається змінити світ у власно своїх інтересах. Ми бачимо, що разом з глобалізацією світ охопила хвиля демократизації, ідейного плюралізму та багатопартійності. Вона впливає на розвиток економічних процесів з метою спрямування їх в інтересах громадянського суспільства. Глобальні економічні зміни мають позитивно впливати на людство. Сьогодні Україна завдяки світовій спільноті успішно захищає свою територію та світ в цілому. Головним нашим завданням є: зупинити війну, відбити напад агресора, вивести країну з кризового економічного стану.

Література:

1. Стулова І. М. Політичні інститути й економіка: автореф. дис. ... канд. політичних наук. Одеса, 2002. 18 с.
2. Лазоренко О. В., Лазоренко О. О. Теорія політології. Київ: Вища шк., 1996. С. 8.
3. Подмазко Є. А. Загальна теорія політики як метатеорія: монографія. Одеса: Друк, 2008. 222 с.

Цира О.В.,

*к.ф.н., доцент кафедри комп'ютерної інженерії
та інформаційних систем*

*Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна*

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ СЕРВІСІВ НА БАЗІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Впровадження сучасних інноваційних рішень на базі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), а саме різноманітних платформних рішень та мобільних додатків надає великий спектр послуг, які мають широке коло застосувань. Метою дослідження є розкриття економічного потенціалу впровадження новітніх сервісів у сфері інформаційних комунікацій соціально-економічного суспільства. Для вирішення проблематики, необхідно детально проаналізувати специфіку ринкових відносин, провести якісну оцінку пропонованого застосунку та його конкурентоспроможність, провести детальний розрахунок виробничої собівартості застосунку, що може стати базисом для обґрунтування економічної ефективності сучасних послуг сфери ІКТ.

Визначення аналізу ринку можна розкривати як цілеспрямовану діяльність на вивчення упорядкованих чинників, специфічних впливів та обставин, від яких формується поточний стан і розвиток ринку, зміни його обсягів, уявлення

детальної структури та масштабів. Сфера ІКТ надає велике коло сучасних сервісів та інноваційних рішень, що потребують детального аналізу [1, с. 70]. Тому слід зазначити, що інформаційний ринок безпосередньо розкривається в контексті ринкових відносин, що тісно пов'язані з процесами отримання/надання послуг, і необхідно детально описати взаємодію з питання функціонування інформаційних сервісів від провайдерів до користувачів.

Тут суттєво відіграє роль питання класифікації інновацій послуг сфери ІКТ, де необхідно врахувати особливості інформаційного процесу: внутрішньо-організаційні та між-організаційні; розглянути сервісні рішення по етапах життєвого циклу; врахувати тривалість етапів інформаційного процесу; виділити за змістом особливості (технічні, організаційні, соціальні, економічні); за ступенем новизни (абсолютні, відносні, умовні, часткові); за рівнем розробки і поширення: на державному, галузевому, регіональному рівнях; за напрямом проектування та профільними умовами застосування: у виробництві, у науці, у законодавчому та правовому полі [2, с. 67].

Основними вимогами споживачів до інновації є забезпечення зручного використання додатків, зрозумілий інтерфейс, показники ергономічності, робота з додатками у зручний для споживача час. В якості потенційних споживачів послуг ІКТ можуть бути усі користувачі, які бажають отримувати пропонований вид послуг в зазначений час. В якості потенційних ринків збуду можуть виступати магазини додатків, а також інтернет ресурси.

Дослідження попиту на розроблювальні додатки та сервіси є ключовим із напрямів діяльності компаній, пов'язаних з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Провайдерам та операторам немає сенсу витрачати кошти на науково-дослідні та конструкторські розробки при умові, що не буде отримано належного прибутку.

Наразі основним товаром на ринку виступає глобальна мережа Інтернет, традиційні телекомунікаційні послуги не приносять великого прибутку (послуги передачі голосу – зниження прибутку за рахунок появи месенджерів). Тому слід зазначити, що шляхи отримання Інтернет-послуг можна структурувати за рахунок поєднання так званого «чистого Інтернет» (Tier-перші та Tier-другі провайдери), що надають можливість отримувати на базі технології CDN (Content Delivery Network), яка є географічно-розподіленою мережевою інфраструктурою, що гарантована надає швидку доставку бажаного контенту користувачам web-сервісів та сайтів (час відповіді для користувачів сайта/сервісу мінімальний). Також можливі варіанти організації точок обміну, в Україні такими є UA-IX-точки обміну Інтернет-трафіком, що забезпечує оптимальну зв'язність мереж провайдерів на сучасному ринку сервісів за найкоротшими мережевими маршрутами без виходу за межі держави [3]. Тут для здешевлення трафіку відбувається кешування трафіку (збереження копії отриманого ресурсу) всередині інфраструктури оператора.

Середній відсоток споживачів, які зацікавлені придбанням інформаційного контенту можна визначити за допомогою даних про кількість громадян в державі, які зацікавлені та надають згоду на використання додатків та платформних рішень. З них відсотку зацікавлені осіб, враховуючи вік та

рівень зацікавленості додатком, також варіанти долучення до бази даних на рівні держави, або локального сегменту для налаштування процедур ідентифікації, пов'язаних зі створенням особистих акаунтів та питань безпеки особистих даних [4, с. 266].

Необхідним постає розрахунок щільності ринку. Спираючись на отримані дані необхідно спрогнозувати: середнє число користувачів, які отримають сервіси, що є аналогічними розроблюваному; середню кількість користувачів, які є зацікавленими у придбанні інформаційного сервісу; середній час заміни інформаційної послуги; середню кількість користувачів, що будуть придбати оновлений контент повторно.

Комплексне дослідження ринку інформаційних сервісів, що включає в себе аналіз існуючих платформних рішень провайдерів інформаційно-комунікаційних технологій, їх основні функції та можливості надають змогу сформуванню загального уявлення про інфраструктуру гравців на ринку послуг та їх економічний потенціал.

Література:

1. Заварзіна Т.В. (Жук Т.В.). Систематизація факторів, що впливають на фінансування інноваційного розвитку підприємств торгівлі. *Економіка та держава*. 2013. № 7. С. 70–72.
2. Теряник О. Особливості формування та дослідження регіонального ринку інформаційних послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 7. С. 66–69.
3. Українська мережа обміну трафіком [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ix.net.ua>.
4. Сучасні тенденції функціонування та розвитку підприємств: загрози і виклики: колективна монографія / під заг. ред. С.Б. Довбні. Дніпро: ЛІРА, 2016. 456 с.

Muntean Aliona,
PhD student, State University of Moldova,
Republic of Moldova

WORK FLEXIBILIZATION: AN OPPORTUNITY FOR EMPLOYERS AND EMPLOYEES SUMMARY

The concept of flexibility in recent years has become the center of debates regarding European policies addressed to the labor market. Flexibility targets both employees and employers, reconsidering traditional working time structuring regimes. There are advantages for both sides involved, so on the one hand employees want greater flexibility reflected in individual work accounts, various types of leave that take into account the increasingly individualized and diverse life path, and employers call to forms of flexible working time to meet customer demands, to become more competitive in the labor market to manage periods where the required workforce varies.

In the 70-80s of the last century remote work was perceived as the working arrangement of the future for the economy of any state. However, despite optimistic forecasts, the diffusion of remote work, especially as a casual work model, proved to be slow until 2019, when the outbreak of Covid-19 occurred [1]. Through the second wave of coronavirus in Europe, organizations were required to implement a remote work system covering more than 50% of their staff. The press has become full of articles related to various aspects of a telecommuter's life.

The flexibility of the labor market is a concept that refers to the speed of the labor market that manages to adapt to changes that can affect society, the economy or production. For a long time, the only definition available for this concept was one of neo-liberal origin, which assumed that the institutions related to it can allow the labor market to reach a certain equilibrium determined by the intersection of demand and supply. This concept has been developed differently in separate literatures, such as strategic management and human resource management. This new shape of flexibility is seen from the perspective of reconciling professional and personal life. In that way, just as businesses adapt their labor market needs to their business cycles, so workers adapt their work needs to their personal lives.

It should be mention that in the research about the flexibility of the way and working time it is seen from the perspective of reconciling professional and personal life. Thereby, just as businesses adapt their labor market needs to their business cycles, so do workers adapt their work needs to their personal lives. In most studies workplace flexibility is defined as a strategy to respond to changing circumstances and expectations. Employees who approach their workplace with a flexible mindset are usually more valued by employers. Similarly, employers who cultivate a flexible work environment are attractive to employees.

The concept of telework appeared during the outbreak of the oil crisis in the 70s, being proposed by an american Jack Nilles, who suggested that information technology has the ability to replace physical travel through electronic communications and this work can be done remotely" - he considered- to be the basic pillar that marked the evolution of the entire process [2].

According to specialized studies in the field of labor relations, the freedom to choose the working schedule, to choose the place where to perform work or non-traditional forms of employment (such as part-time employment contract, with unequal or individualized/flexible schedule) are preferred to substantial salary benefits. In such a context, the employer has the mission, not always easy, to find those tools / ways / facilities that make it attractive to future employees. On the other hand, the facilities offered to employees, in order to increase the attractiveness, must be compatible with the business needs of the employer, but also comply with the legal provisions. Thus, the flexible approach to the employment relationship should not only follow current trends or only try to increase employee satisfaction. In practice, employers should consider several aspects to justify the implementation of flexible approaches, such as:

- flexibility must be introduced for a reason, namely for the employer to identify those business problems that they are trying to solve;

- establishing through internal policies the forms and limits of flexibility, as well as defining the minimum requirements that are not negotiable and that the employer must implement so that, in the end, the benefits of flexibility are mutual;
- establishing the functions that will be the decision-makers for the implementation of forms of flexibility – these functions should be the ones that closely manage the employees' activity and that can decide, in real terms, whether a certain form of flexibility is or is not compatible with that activity;
- it is important that employees are informed about all aspects and implications of a flexible formula that they wish to access;
- last but not least, it is necessary to document the implementation of the form of flexibility applicable for each individual employee; in the absence of documentation or poor documentation of the way in which the employee and the employer must collaborate and of the applicable rules during the implementation of the respective form of flexibility can generate real problems in their relationship.

One of the most commonly mentioned myths about telecommuting in the public sector is that it is very different from telecommuting in the private sector, especially in terms of delivering services to citizens. Certainly, there are a number of constraints in the public sector regarding face-to-face contact with citizens; however, these types of jobs also exist in the private sector. Not all roles lend themselves to telecommuting in any sector. The main difference, however, is perhaps in the approach to telecommuting in meaning that civil servants are paid by taxpayers to work in the interest of citizens, and remote work may still be perceived as a luxury or a privilege or an opportunity to lose out, and this would not be well regarded by the public. This notion, however, has little to do with the real problems with remote work and more to do with a misperception of what telecommuting is.

With more and more private sector employees who are also citizens and users of public services recognize and experience the benefits of remote working, they will be less skeptical or judgmental about this working arrangement for public servants.

In conclusion, we would like to mention that workplace flexibility can be defined as a response strategy to changing circumstances and expectations. Employees who approach their workplace with a flexible mindset are usually more valued by employers. Similarly, employers who cultivate a flexible work environment are attractive to employees. Studies have shown that the biggest risks of remote work may include greater professional isolation, blurring the lines between work and private life, or increased stress levels of remote workers. The flexibilization of the labor market takes place together with the changes in the global organization of production, the liberalization of trade, the processes of economic restructuring and national legislative reform. Labor market flexibility is widely believed to enhance competitiveness in an environment of rapidly changing markets and technologies. Flexibility is often constructed in opposition to the "rigidities" of work, such as protective labor laws, collective bargaining agreements, and codified customary employment.

International practices show us different experiences and models for the application of schemes for flexibility of the way and time of work. Indisputably, their

application contributes to ensuring the balance of professional and family life, being an effective mechanism in solving problems at the micro and macro level. Talking about the regulation and transposition of these models in national practice, especially in public administration, implies a complex approach to all aspects of public administration, taking into account the level at which these new models are applied.

The success of any company in the new conditions depends on the ability of the organization's management to develop a workforce that can adapt to the objective changes that occur. For this purpose, the management of any organization must take into account a series of requirements, as follows:

- improving the adaptability of the company to be done through its employees, responding to their needs;
- the need to create and support a flexible state of mind, because first a change must take place at the mental level and then at the organizational level;
- for the application of measures of flexibility of the labor force, adequate information and dialogue must be ensured, so that there is support for all employees;
- the change process towards organizational flexibility requires a visionary, charismatic and courageous leadership.

References:

1. ESRA Marni and Melissa Deckman, *Balancing Work and Family Responsibilities: Flextime and Child Care in the Federal Government* published in *Public Administration Review* Vol. 56, No. 2 (Mar. - Apr., 1996), pp. 174-179 (6 pages) Published By: Wiley, <https://www.jstor.org/stable/977205>, accessed on 15.06.2022
2. Eurofound, *The potential for teleworking in Europe and the risk of a new digital divide*, 2020
3. <https://www.civilservicejobshare.service.gov.uk/>, accessed on 18.06.2022
4. <https://www.globalgovernmentforum.com/fit-for-the-future-cementing-sustainable-flexible-working-practices/>, accessed on 16.08.2022
5. <https://revistacariere.ro/leadership/piata-muncii-employment/flexibiliteta-in-munca-in-timpul-pandemiei-un-exercitiu-eficient/>, accessed on 20.06.2022
6. https://www.ey.com/ro_ro/news/2020/10/studiul-ey--revenirea-la-munca--noile-conditii---60--dintre-anga, accessed on 16.09.2022
7. <https://www.shrm.org/resourcesandtools/tools-and-samples/toolkits/pages/managingflexibleworkarrangements>, accessed on 10.10.2022
8. [https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440\(21\)02268-4?_returnURL=https%3A%2F%2Flinkinghub.elsevier.com](https://www.cell.com/heliyon/fulltext/S2405-8440(21)02268-4?_returnURL=https%3A%2F%2Flinkinghub.elsevier.com), accessed on 03.10.2022

СЕКЦІЯ 5. ОБЛІК, АУДИТ ТА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ.

Арістова О.О.,
здобувач вищої освіти факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна
Назаренко І.М.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Власний капітал – важлива складова джерел фінансування фінансово-господарської діяльності підприємства. Складовими компонентами зазначеного виду капіталу є зареєстрований капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал. Кожен зазначений вид капіталу є важливим, оскільки може як збільшити загальний розмір власного капіталу, так і зменшити. Власний капітал – це основа фінансової стабільності та платоспроможності підприємства. Відповідно, актуальним питанням на сьогодні є побудова дієвої системи менеджменту, діяльність якої забезпечила б імплементацію ефективних управлінських дій, які сприяли розширенню виробництва, збільшенню розміру фінансового результату (прибутку) та власного капіталу. Враховуючи факт, що основу інформаційної платформи управлінського процесу складають показники бухгалтерського обліку, а якість і дієвість управлінських рішень залежить від достовірності та своєчасності отримання інформаційного ресурсу, а рівень достовірності облікової інформації залежить від значної кількості факторів, відповідно, для того, щоб управлінський процес базувався на достовірній інформації, актуальності набуває питання проведення аудиту фінансової звітності. Аудит власного капіталу є складовою компонентою аудиту фінансової звітності, оскільки він відображається у першому розділі пасиву ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» та ф. 4 «Звіт про власний капітал».

Беручи за основу вимоги МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» на рисунку 1 візуалізовано цілі та завдання аудиту власного капіталу.

Для досягнення цілей та виконання ідентифікованих завдань аудиту власного капіталу потрібно використовувати інформаційне забезпечення, складовими якого можуть бути: нормативні документи, які враховує підприємство для регламентації фінансово-господарської діяльності; статут та колективний договір; облікова політика; видаткові та прибуткові касові ордери; журнал реєстрації видаткових та прибуткових касових ордерів; касова книга;

акт приймання-передачі основних засобів, акт переоцінки основних засобів, інвентарна картка, бухгалтерська довідка; стандартні звіти (оборотно-сальдові відомості, картки рахунків, аналіз рахунків, обороти по рахунках та ін.); форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; ф. 4 «Звіт про власний капітал» та ін.

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

Ціллю аудитора є отримання обґрунтованої впевненості у тому, що фінансова звітність в частині власного капіталу у цілому не містить суттєвого викривлення внаслідок шахрайства чи помилки, надаючи в такий спосіб аудитору можливість висловити думку, чи складена фінансова звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до концептуальної основи фінансового звітування та надати звіт про фінансову звітність і повідомити інформацію, як цього вимагають МСА, відповідно до результатів, отриманих за результатами аудиту.

Завдання:

- 1) перевірка правильності формування зареєстрованого, додаткового, пайового та інших видів капіталу;
- 2) оцінка системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю на підприємстві;
- 3) перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку складових компонент власного капіталу, відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку, узагальнення інформації у формах фінансової звітності (ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», ф. 4 «Звіт про власний капітал»);
- 4) арифметична перевірка визначення загального значення показника власного капіталу;
- 5) узгодження показників в розрізі складових компонент ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» з ф. 4 «Звіт про власний капітал»;
- 6) перевірка своєчасності розрахунків із засновниками;
- 7) оцінка платоспроможності підприємства, рентабельності власного капіталу;
- 8) визначення можливості функціонування підприємства на безперервній основі з урахуванням фінансової групи показників, які базуються на врахуванні значень власного капіталу в розрізі складових компонент;
- 9) оцінка ризику банкрутства за допомогою дискримінантних економіко-математичних моделей, методика розрахунку яких передбачає використання індикаторів, в обчисленні яких беруть участь показники власного капіталу.

Рис. 1. Цілі та завдання аудиту власного капіталу

Джерело: складено автором за матеріалами [1].

Аудит власного капіталу повинен базуватися на використанні різних методів дослідження, які для кожного етапу аудиторської перевірки ідентифікуються по різному, а саме: переддоговірний етап - аналіз, групування, оцінка, опитування, ознайомлення, обговорення, обстеження, синтез; договірний етап – обговорення; планування - аналіз, аналогія, дедукція, групування, опитування, синтез, модулювання; виконання завдання – аналіз, аналогія, інспектування, порівняння, оцінка, розрахунково-аналітичний,

абстрагування, інвентаризація, зворотного зв'язку, класифікація, опитування, прогнозування, співставлення, синтез, узагальнення; заключний етап – оцінка, моделювання, співставлення, аналіз, порівняння, прогнозування, опитування, синтез, узагальнення [2]. Беззаперечно, зазначений перелік методів не є кінцевим, оскільки методика, методичне забезпечення аудиту власного капіталу визначає аудитор самостійно з урахуванням власного досвіду, специфіки діяльності підприємства, при цьому, методи аудиторського дослідження повинні забезпечити отримання аудитором необхідної кількості аудиторських доказів.

У якості аудиторських доказів доцільно аудиторів використовувати інформацію, яка надається підприємством; інформацію, яка підготовлена експертом управлінського персоналу; інформацію, отриману за результатами тестування. Проте, головною умовою визнання даної інформації у якості аудиторських доказів є те, що дані докази мають відповідати двом критеріям: прийнятності (аудиторські докази є надійними, доречними, підтверджують висновок аудитора, на яких ґрунтується думка аудитора) та достатності (аудиторські докази отримані в достатній кількості). Крім того, аудиторські докази мають бути надійними, але при цьому повинні бути дотримані наступні умови: аудиторські докази аудитор отримав від зовнішніх осіб; аудиторські докази, отримані від підприємства на якому дієва система внутрішнього контролю; аудиторські докази, отримані аудитором при виконанні аудиторських процедур; аудиторські докази отримані з документів бухгалтерського обліку; аудиторські докази підтверджуються оригіналами документів [1].

Важливу роль в процесі аудиту власного капіталу відіграє оцінка показників, які характеризують платоспроможність (фінансову стійкість) та рентабельність власного капіталу. Зазначена оцінка базується на розрахунку на оцінці таких показників, як коефіцієнт платоспроможності, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами, коефіцієнт маневреності власного капіталу, рентабельність власного капіталу та ін. Результати аудиторської перевірки у процесі аудиту повинні бути зафіксовані у робочій документації аудитора, а на заключному етапі узагальнені в Звіті аудитора.

Підводячи підсумки дослідження, доцільно зазначити, що результати аудиторської перевірки, які узагальнені в підсумковій документації доцільно розглядати в якості достовірного інформаційного забезпечення процесу управління власним капіталом.

Література:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 р. Міжнародна федерація бухгалтерів. Аудиторська палата України. Київ. 2018. Ч.1. 1142 с.
2. Сучасний аудит: підручник, ред. І.І. Пилипенка; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 2015. 643 с.

Бабіч В.Є.,
здобувач вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Звітність є завершальною стадією облікового процесу на підприємствах. Серед видів бухгалтерської звітності, яка складається на підставі даних бухгалтерського обліку, важливе місце належить фінансовій звітності. Як свідчить практика, управлінський персонал підприємств та інші зацікавлені особи не в повній мірі використовують можливості звітних форм щодо надання доречної та достовірної інформації для прийняття ефективних рішень.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства [1]. Складові фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду та розкриття облікової політики та її змінах, що дає можливість робити ретроспективний та перспективний аналіз діяльності підприємства для подальшого прийняття управлінських рішень. Фінансова звітність – це джерело накопичення інформації при формуванні стратегії та тенденцій розвитку суб'єкта господарювання. Облікові дані, сформовані у формах фінансової звітності, використовуються не тільки для вивчення поточного стану справ на підприємствах, а й для складання перспективних бюджетів і прогнозів розвитку різних галузей національної економіки, встановлення між ними певних співвідношень.

Фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо: придбання, продажу та володіння цінними паперами; участі в капіталі підприємства; оцінки якості управління; оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості зобов'язань підприємства; визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу; регулювання діяльності підприємства; інших рішень [2, с. 130].

Повний комплект річної фінансової звітності для вітчизняних підприємств включає такі форми: баланс (звіт про фінансовий стан); звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід); звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; примітки до річної фінансової звітності [3] (рис. 1).

Форма і склад статей фінансової звітності визначаються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» і наводяться у додатках 1 і 2 до цього НП(С)БО [3]. Важливою звітною формою є баланс (звіт про фінансовий стан). Роль балансу в діяльності підприємства важко переоцінити. Адже це фінансовий звіт, який відображає реальний фінансовий стан підприємства та на підставі якого можна зробити висновок про діяльність такого підприємства.

Бухгалтерський баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства на певну дату, який показує у грошовому еквіваленті його господарські засоби (активи) та джерела їх утворення (зобов'язання і власний капітал). Мета складання балансу – надання користувачам повної, правдивої, неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. Баланс дає можливість визначити склад та структуру майна підприємства, ліквідність та оборотність засобів, наявність власного та запозиченого капіталу, зміну дебіторської та кредиторської заборгованості та інші показники. Отримання такої інформації – необхідна умова для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а також для оцінки ефективності вкладень капіталу та ступеня фінансових ризиків.

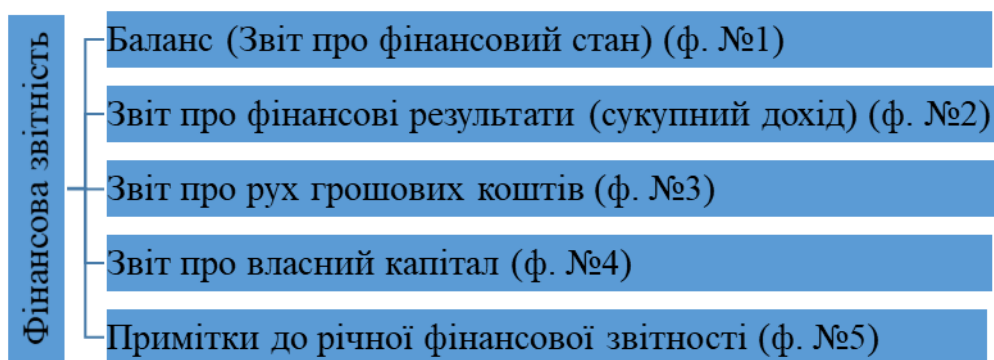

Рис. 1. Склад річної фінансової звітності підприємства

Метою звіту про фінансові результати є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати та фінансові результати підприємства за звітний період [3]. Цей звіт містить інформацію: про доходи і витрати, які виникли у процесі діяльності підприємства протягом звітного періоду; про чистий прибуток (або збиток); дає можливість порівняти показники про доходи і витрати, про чистий прибуток (або збиток) з показниками попереднього періоду.

Звіт про рух грошових коштів надає користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що сталися у складі грошових коштів підприємства та їх еквівалентів за звітний період [3]. Інформація, яка міститься у цьому звіті, дає змогу здійснити оцінку змін у чистих активах, фінансовій структурі, зокрема ліквідності та платоспроможності; дає можливість впливати на суми і час потоків грошових коштів з метою пристосування до умов, що змінюються, і можливостей; виконує функції індикатора майбутньої економічної життєздатності підприємства.

Звіт про власний капітал – це звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу протягом звітного періоду [3]. Дані звіту дають змогу користувачам оцінювати причини й наслідки змін, які відбуваються з власним капіталом та його складовими.

Примітки до фінансової звітності представляють собою сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також іншу інформацію, розкриття якої передбачено

відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності. Вони мають розкривати: обрану облікову політику підприємства; інформацію, яка не міститься у формах фінансової звітності, але є обов'язковою за відповідними стандартами; інформацію, яка містить додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості та доцільності.

Отже, основна інформація про показники підприємства зосереджена у чотирьох формах фінансової звітності та у її примітках. Для прийняття раціональних економічних рішень, а також для ефективного управління фінансами, підприємство повинно таким чином якісно формувати фінансову звітність, щоб вона дозволяла оцінити, проаналізувати фінансовий стан підприємства, результати його діяльності та рух грошових коштів за звітний період та планувати фінансову політику підприємства на майбутнє, а також здійснювати управління фінансами з метою отримання більшого прибутку, ніж за попередній період. Тому підприємствам необхідно дотримуватися всіх встановлених вимог щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Науковий керівник – д-р екон. наук, проф. Т.Г. Маренич

Література:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Станом на 10.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 20.10.2022).
2. Маренич Т.Г. Бухгалтерський облік у схемах і таблицях: Навч. посібник. В 2-х част. Ч. 1. Харків: «Міськдрук», 2011. 190 с.
3. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Станом на 10.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

Баланюк І.Ф.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Смушак М.В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Стефанишин М.В.,
магістерка спеціальності облік і оподаткування
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

МІСЦЕ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СТРУКТУРІ ПІДПРИЄМСТВА

Під час провадження господарської діяльності у суб'єкта господарювання виникає велика кількість зобов'язань, які є ключовим елементом у пасивах підприємства, оскільки значна кількість активів утворюється саме за їх допомогою. Для будь якого працюючого суб'єкта підприємництва є нормальним станом мати зобов'язання, оскільки саме такі зобов'язання є визначальним взаємозв'язком між суб'єктами господарювання. Керівництво та адміністративний персонал суб'єкта господарювання повинен достатньою мірою володіти правдивою інформацією про розміри зобов'язань та їх класифікацію. Оскільки це має значний вплив на фінансову стійкість та ліквідність суб'єкта господарювання. Усі користувачі бухгалтерської інформації повинні знати що всі зобов'язання є правдиві, вчасно сформовані та внесені до звітності згідно з принципами бухгалтерського обліку.

Для того, щоб суб'єкт господарювання мав високу рентабельність, керівництво повинно володіти актуальною інформацією про господарську діяльність, отже і про наявність поточних зобов'язань. Поточні зобов'язання являють собою під'єднанні грошові активи для користування суб'єкта господарювання на власний розсуд. Такі грошові активи повинні бути повернутими юридичним або фізичним особам, тобто позичальникам.

Поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу суб'єкта господарювання або повинні бути погашені впродовж дванадцяти місяців з дати балансу.

Поточні зобов'язання суб'єкта господарювання, що відображають його заборгованість перед партнерами по комерційних операціях згідно з рахунками, прийнятими до оплати, в практиці називають кредиторською заборгованістю. Наявність заборгованості, дебіторської або кредиторської, свідчить про те що у суб'єкта господарювання наявні кредитори і дебітори (покупці і постачальники). Тоді, цей суб'єкт господарювання активно веде свою господарську діяльність та має можливість сплачувати податки та збори до місцевих та державних бюджетів. Жоден суб'єкт господарювання, не може бути

впевнений що провівши попередню оплату, він вчасно отримає певний товар чи послугу. І навпаки, відвантаживши товар чи виконавши послугу, немає гарантії про вчасне закриття розрахунків. Завжди виникають різні причини і обставини через які неможливо вчасно розрахуватися з продавцями і покупцями.

Можна виділити такі основні переваги виникнення зобов'язань:

- прискорюється рух грошових ресурсів та матеріальних цінностей через своєчасне забезпечення розрахунків і перерозподілу грошових коштів;
- зростає швидкість обороту і ефективність користування власними обіговими коштами, адже користування тільки власними обіговими коштами у поточній діяльності зумовлює до їх формування;
- скорочує строки для вводу в експлуатацію нових основних фондів.

Суб'єкти господарювання мають безліч видів зобов'язань. Виходячи з цього, пошуки максимальної вигоди від їх реалізації має бути основним методом фінансового аналізу. За таких умов, суб'єкт господарювання повинен враховувати стратегічну ціль своєї діяльності, а також певні обмеження які пов'язані із залученням таких видів активів. Тому можна зробити висновок, що основною ціллю аналізу грошових заборгованостей є покращити структуру сум та їх види.

Для того, щоб у суб'єкт господарювання мав оптимальнішу структуру капіталу необхідно збільшувати ділову активність та забезпечувати його фінансову стійкість на необхідному рівні.

Підсумувавши, можна сказати, що контроль над сумами поточних зобов'язань завжди повинен займати важливе місце в управлінні. Щоб суб'єкт господарювання не опинився у важкому фінансовому становищі і не знизив свої позиції на ринку йому необхідно контролювати та аналізувати розрахунки за поточними зобов'язаннями.

Література:

1. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання": Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 р. № 20. Законодавство України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 01.10.2022).

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 (МСБО 37) "Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи". Законодавство України : веб-сайт. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051 (дата звернення: 01.10.2022).

Балинська К.С.
здобувач вищої освіти
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

Здирко Н.Г.,
д.е.н., професор кафедри аналізу та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

ОБОРОТНІ АКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ

Сучасні науковці досить часто ототожнюють поняття «оборотні активи» з такими економічними категоріями, як «оборотні кошти», «оборотні фонди», «оборотні засоби», «оборотний капітал». Але, на нашу думку, існують істотні відмінності між даними економічними поняттями.

Велика кількість авторів надає у своїх працях визначення сутності поняття «оборотні активи», спираючись на НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Відповідно до цього документу оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців із дати балансу.

Заслуговує уваги твердження Р.А. Слав'юк: «Оборотні активи – ресурси, які належать підприємству і які напевно буде перетворено на гроші чи використано іншим чином протягом року з дати складання бухгалтерського балансу» [7, с. 289].

Писаренко Т.М. у своїх працях зазначає, що оборотні активи – це оборотні засоби, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [9, с. 186]. Причому поняття «оборотні засоби» автор вживає як синонім поняття «оборотні кошти».

Аналізуючи існуючі в економічній літературі трактування поняття «оборотні активи» (табл. 1), слід відзначити, що більшість авторів при характеристиці оборотних активів акцентують увагу на матеріально–речовій складовій таких активів підприємства, обслуговуванні поточного господарського процесу, споживанні матеріальних оборотних активів протягом одного року або одного операційного періоду. Деякі автори підкреслюють високий рівень ліквідності оборотних активів і, як наслідок, значний їх вплив на платоспроможність та ліквідність підприємства.

На нашу думку, ототожнення таких економічних категорій, як «оборотні активи» і «оборотні кошти» з «оборотними засобами» є некоректним, оскільки термін «оборотні засоби» є помилковим перекладом терміну «оборотные средства» з російської мови і невірно відображує сутність даного поняття.

Учений О.С. Філімоненков [8, с. 124] вважає доцільним розгляд поняття «оборотні активи» з двох протилежних сторін. Оборотні активи як натурально–речовинна категорія – це сукупність матеріально–речовинних цінностей і грошових коштів, які беруть участь у створенні продукту, цілком

споживаються у виробничому процесі та повністю переносять свою вартість на виробничий продукт упродовж операційного циклу.

Таблиця 1 - Трактування сутності поняття «оборотні активи»

№ п/п	Джерело	Визначення терміну
1	2	3
1	М. Д. Білик [1, с. 161]	Оборотні активи – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями
2	І. О. Бланк [2, с. 162]	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що забезпечують поточну виробничо – комерційну діяльність підприємства та повністю споживаються у процесі одного виробничо–комерційного циклу
3	М. В. Володькіна [3, с. 67]	Оборотні активи – сукупність коштів, які забезпечують безперервний їх кругообіг
4	Т. А. Демченко [4, с. 179]	Оборотні активи – сукупність оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі
5	Н.І.Коваль [5, с. 203]	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаних протягом одного операційного циклу

Джерело: узагальнено автором

Вважаємо необхідним виділити чотири аспекти: економічний, юридичний (правовий), управлінський, стратегічний (рис. 1).

Економічний аспект вивчення потребує використання єдиної методології визначення сутності та вартісного змісту оборотних активів сільськогосподарських підприємств, а також дослідження функцій, які вони виконують на стадіях кругообігу і у фазах відтворення.

Юридичний (правовий) аспект вказує на те, що деякі елементи оборотних активів сільськогосподарських підприємств, наприклад дебіторська заборгованість, пов'язані з юридичними правами, включаючи право на володіння. Згідно з П(С)БО 2 "Баланс" до активів, в тому числі оборотних, відносяться тільки ті економічні ресурси, які повністю контролюються підприємством.

Управлінський аспект реалізується шляхом створення інформаційної системи для внутрішнього управління оборотними активами сільськогосподарського підприємства і фокусує увагу на майбутніх результатах, тобто передбачає проведення перспективного аналізу оборотних

активів з метою створення моделі управління ними.

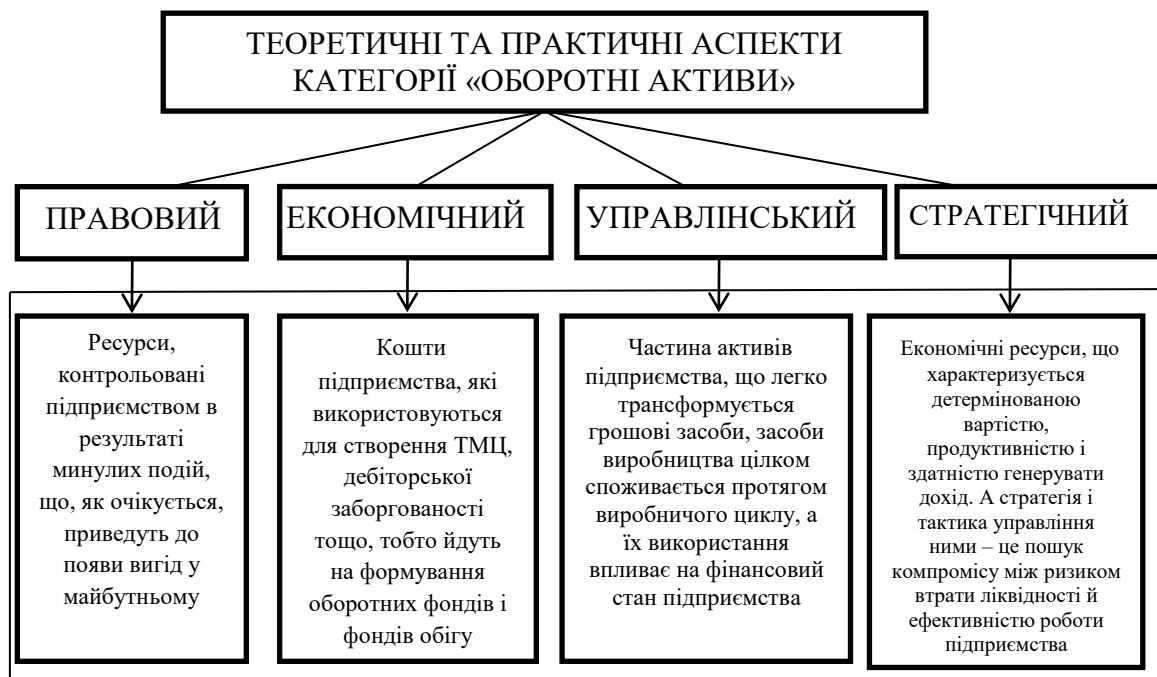

Рис. 1. Теоретичні та практичні аспекти категорії «оборотні активи»

Джерело: [6, с. 77]

Стратегічний аспект полягає у тому, що цільовою установкою політики управління оборотними активами сільськогосподарських підприємств є визначення їх обсягу й структури, джерел їхнього формування й співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої й ефективної фінансової діяльності підприємства.

Таким чином, термін «оборотні активи сільськогосподарських підприємств» на сучасному етапі розвитку економічної науки повинен відображати всі чотири аспекти діяльності сільськогосподарського підприємства, враховувати ціль діяльності підприємства, економічні умови та особливості функціонування сільськогосподарських підприємств та роль оборотних активів в процесі відтворення.

Обов'язковою умовою функціонування оборотних активів сільськогосподарських підприємств є їх безперервний рух або оборот активів. Управління оборотними активами підприємства не можливе без таких інструментів управління, як фінансовий аналіз, управлінський облік та аудит спеціального призначення, що базуються на класичних функціях управління – аналіз, облік та контроль (рис. 2), та не можливі без ефективного планування та такої часткової функції управління, як моніторинг.

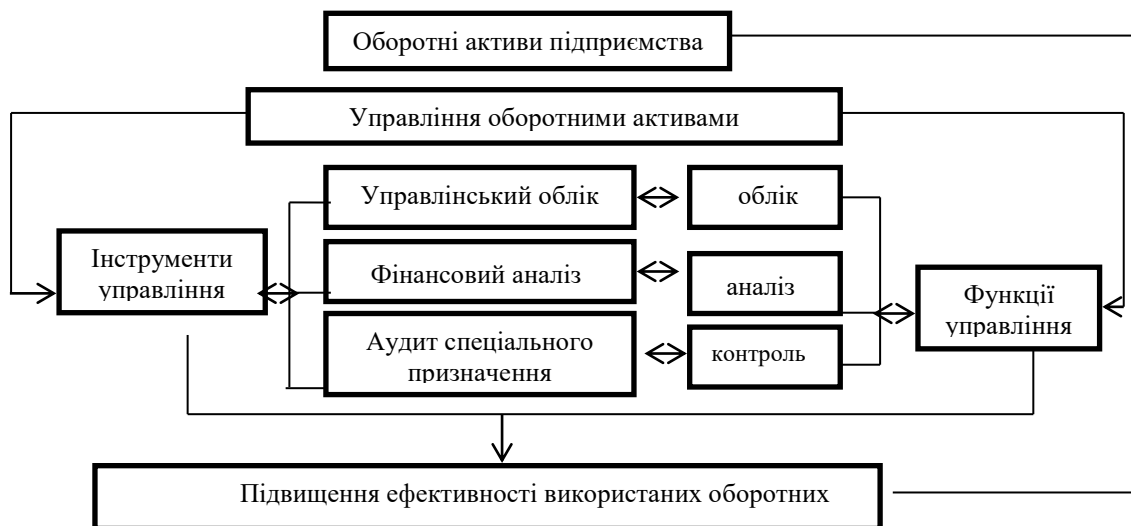

Рис. 2. Склад інструментів в системі управління оборотними активами підприємства

Джерело: Узагальнено авторами [4, с. 106]

Проаналізувавши основні поняття сутності оборотних коштів, капіталу та активів, необхідно розрізнити ці три визначення, враховуючи, що оборотні кошти – це кошти, які спрямовані на фінансування виробничого циклу з метою отримання додаткового прибутку, а оборотний капітал – об’єднує в собі як матеріальну – речову, так і вартісну форму капіталу, при тому, що оборотні кошти відображають тільки вартісну форму. Порівнюючи оборотні активи з оборотними коштами, необхідно виділити, що оборотні активи – це ширше поняття, оскільки грошові кошти є одними із елементів оборотних активів.

Література:

1. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2013. №12. с. 24-36
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. К.: Ника – Центр, 2001. 528 с.
3. Володькіна М. В. Економіка промислового підприємства: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 196 с..
4. Демченко Т. А. Економічна суть оборотних активів і проблеми їх визнання й класифікації. Актуальні проблем економіки : Науковий економічний журнал. 2011/2. № 12. С. 175-180
5. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 7. С. 93—105
6. Окселенко Н. О. Оборотні активи сільськогосподарських підприємств: теоретичні засади та практичні аспекти. *Агросвіт* №24, 2013. С. 74-79.
7. Слав’юк Р. А. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 460с..
8. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 328 с.
9. Писаренко Т. М., Московчук А. Т Стратегічний облік виробничих

запасів на промисловому підприємстві. Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2019. Вип. 16. С. 105-111.

Бєльчик Ю. В.,
здобувач вищої освіти
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна
Назаренко О.В.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ НЕФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В умовах сьогодення, перед органами місцевого самоврядування, бюджетними установами, у зв'язку з дефіцитом фінансових ресурсів, нагально постає проблема щодо організації внутрішнього контролю наявності та руху нефінансових активів (основних засобів, нематеріальних активів, цілісних майнових комплексів, запасів тощо).

Досить вагомий внесок у дослідження питань організації обліку та внутрішнього контролю нефінансових активів та джерел їх утворення в бюджетних установах зробили провідні вітчизняні науковці: П.Й. Атамас, К.В. Безверхий, Д.О. Грицишен, Р.Т. Джоба, О.О. Дорошенко, С.М. Кафка, Е.І. Литвиненко, Т.О. Мєліхова, В.П. Пантелєєв, С.В. Свірко, Н.І. Сушко, Т.В. Черкашина та інші. При цьому вивчення особливостей організації та функціонування механізму внутрішнього контролю в органах місцевого самоврядування вирізняється безперечною актуальністю.

Внутрішнім контролем охоплюються питання планування діяльності установи, управління бюджетними коштами, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової і бюджетної звітності, забезпечення захисту нефінансових активів від втрат, цільового і ефективного використання бюджетних коштів та інші питання, що не обмежуються лише фінансовими аспектами функціонування установи. Внутрішній контроль слід розуміти не як окрему подію чи обставину, а як цілісний процес, який здійснюється керівництвом та працівниками установи. [2].

У сучасному нормативному середовищі впровадження та підтримка надійної системи внутрішнього контролю щодо наявності та руху нефінансових активів є досить важливими. Слід визнати, що, на сьогодні, єдиної універсальної моделі системи внутрішнього контролю для використання у бюджетній сфері не існує. Дане твердження обумовлюється різноманіттям наявних галузей бюджетної сфери, різним рівнем розвитку внутрішнього

контролю в бюджетних установах, що унеможлиблює, апріорі, її розробку та функціонування.

Наказ Міністерства фінансів України № 995 дозволяє органам місцевого самоврядування, іншим бюджетним установам при формуванні системи внутрішнього контролю застосовувати кращі міжнародні практики, в межах, що не суперечать діючому законодавству України.

Чинне законодавство визначає систему контролю, як запровадження керівником політики, правил та заходів, які забезпечують взаємозв'язок, функціонування та підтримку всіх компонентів внутрішнього контролю і спрямовані на досягнення визначених: завдань, місії, стратегічних та інших цілей, планів і вимог щодо функціонування органу місцевого управління чи іншої бюджетної установи.

Для сприяння ефективній роботі системи внутрішнього контролю, щодо наявності та руху нефінансових активів, необхідно забезпечити функціонування та взаємопов'язаність всіх складових елементів. На рисунку 1 відображено перелік та надано детальні роз'яснення щодо кожного елементу системи внутрішнього контролю з урахуванням положень нормативно-правових актів України та міжнародних документів даної сфери.

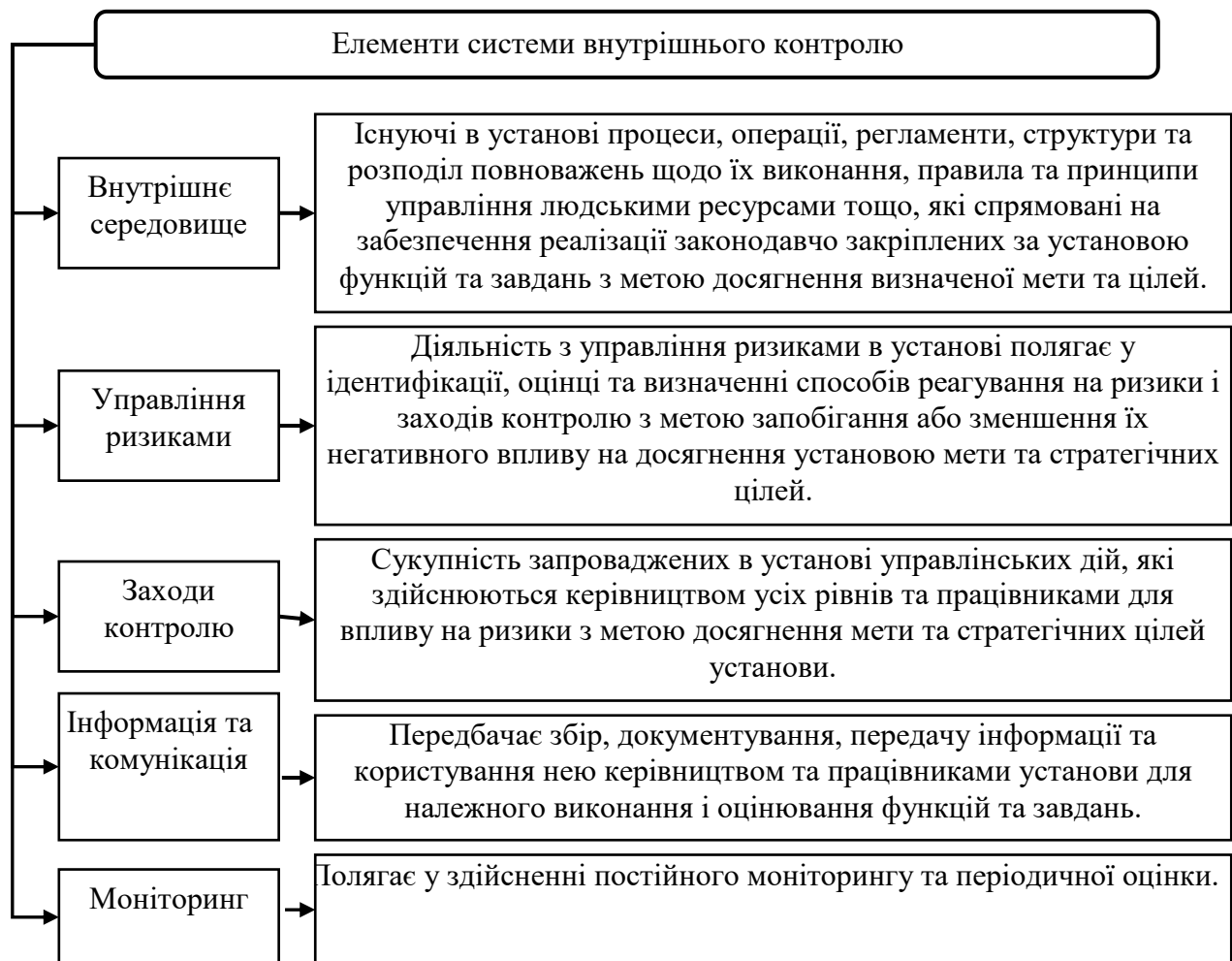

Рис. 1. Елементи системи внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах
Джерело: узагальнено автором на підставі [2]

Для підвищення ефективності функціонування структурних підрозділів окремого органу місцевого самоврядування, які відповідають за реалізацію контрольних процедур фінансово-господарської діяльності щодо наявності та руху нефінансових активів (відділу внутрішнього фінансового контролю та аудиту, відділу комунальної власності (або іншого уповноваженого органу в межах його функціональних обов'язків), слід чітко ідентифікувати та представити етапність, змістовне наповнення контрольно-облікового супроводження наявних необоротних, нефінансових активів [1].

Проводячи узагальнення, можемо констатувати, що при формуванні (удосконаленні) системи внутрішнього контролю наявності та руху нефінансових активів та її функціонуванні на основі єдиних принципів необхідно враховувати такі фактори:

- увага має акцентуватись на найбільш ризикових функціях (операціях, процесах), невиконання яких, належним чином, може спонукати до недосягнення ідентифікованих цілей (операційних, стратегічних) розпорядником бюджетних коштів;

- контроль у будь-якому вигляді, що здійснюється персоналом розпорядника бюджетних коштів, незалежно від рівня управління, повинен ставити на меті: бути періодичним, формалізованим, прозорим, ідентифікуватися в розрізі виконавців. Він має вирізнятися доречністю і економічністю, заздалегідь знаходити та аналізувати фактори, що здійснюють негативний вплив на функціонування та розвиток окремого органу місцевого самоврядування або іншої бюджетної установи;

- отримані результати за підсумками здійснення внутрішнього контролю, є вагомим критерієм оцінки функціонування бюджетної установи.

Література:

1. Назаренко О.В. Контрольно-облікове супроводження оренди необоротних нефінансових активів органів місцевого самоврядування. *Moderní aspekty vědy: XX. Díl mezinárodní kolektivní monografie /Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. str. 434-444*

2. Про затвердження Методичних рекомендацій з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах: Наказ Міністерства фінансів України від 14.09.2012 р. № 995 (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0995201-12#Text> (дата звернення: 17.10.2022)

Гапич А. В.,
студент факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Назаренко О.В.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР ПРИ АУДИТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Достовірність показників фінансової звітності, якість організації бухгалтерського обліку, обґрунтованість класифікації, доцільність понесення та інші питання щодо адміністративних витрат окремого суб'єкта господарювання можуть виступити окремою компонентою незалежної аудиторської перевірки. За підсумками якої, аудитор висловить свою незалежну думку та, за потреби, надасть власні рекомендації для запобігання виявленим недолікам у майбутньому.

У наукових публікаціях з аудиту адміністративних витрат досліджуються мета та завдання, методика проведення аудиту, окремі його практичні складові, але не достатньо уваги приділяється застосуванню безпосередньо аналітичних процедур.

Вивчення аудиту адміністративних витрат проводилось такими вітчизняними науковцями: Н.С. Андрющенко, Ф.Ф. Бутинець, Т.П. Карпова, Л.П. Кулаковська, А.П. Макаренко, Т.О. Меліхова, В.Ф. Палій, Ю.В. Піча, Н.М. Ткаченко, Б.Ф. Усач та інші. При цьому певні організаційно-методичні особливості застосування аналітичних процедур в аудиті адміністративних витрат вимагають уточнення та удосконалення.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» на законодавчому рівні регламентує склад адміністративних витрат. Згідно даного нормативного документу, адміністративні витрати включають у себе загальногосподарські витрати, спрямовані на обслуговування та управління підприємством.

Аудит адміністративних витрат дуже часто досліджується науковцями одночасно з аудитом витрат загалом. При цьому, слід зазначити, що адміністративні витрати мають власні особливості формування та облікового супроводження, а тому потребують і певних особливостей при застосуванні аналітичних процедур при їх аудиті.

Завданням аудитора виступає розробка та виконання аудиторських процедур у такий спосіб, що уможливить отримання прийнятних аудиторських доказів, дозволить сформулювати незалежну аудиторську думку, щодо адміністративних витрат, яка буде обґрунтовано відображена у звіті аудитора. Беручи до уваги зарубіжний досвід, можемо відзначити, що серед методів, які знаходять застосування у аудиторів, потребують особливої уваги аналітичні

процедури, які мають регламентацію на всіх етапах здійснення аудиторського дослідження. При аудиті адміністративних витрат, аудитор повинен розробити та провести аналітичні процедури, що мають сприяти досягненню визначеної мети: отримання у достатньому обсязі прийнятних аудиторських доказів.

В межах практичного здійснення аудиту адміністративних витрат, за умов перевірки окремо визначеного господарюючого суб'єкта, цілі та перелік аналітичних процедур за окремими ознаками в розрізі етапів проведення відображено на рисунку 1.

Рис. 1. Цілі аналітичних процедур відповідно до етапів аудиту адміністративних витрат

Джерело: узагальнено автором на підставі [1]

Процедура отримання аудиторських доказів з різних доступних джерел або, відповідно, різного характеру може акцентувати увагу на той факт, що окремий аудиторський доказ не є надійним.

При аудиті адміністративних витрат, така ситуація може мати місце у випадку, якщо аудиторські докази, отримані з одного джерела, мають відмінності щодо отриманих з іншого. Крім цього, даний факт може бути ідентифікованим, коли відповіді на запити до внутрішнього аудиту, управлінського персоналу та інших підрозділів суб'єкта господарювання не збігаються або якщо відповіді на запити до власників (тих, кого наділено найвищими повноваженнями), зроблені для підтвердження відповідей управлінського персоналу мають відмінності [1].

Для виконання аналітичних процедур можуть використовуватися різні методи. Ці методи варіюються від виконання простих порівнянь до здійснення комплексного аналізу з використанням сучасних статистичних методів. Аналітичні процедури можна застосовувати до консолідованої фінансової звітності, компонентів і окремих елементів інформації [2].

Окремо необхідно визнати, що на достовірність результатів здійснених аналітичних процедур в ході аудиту мають вплив різноспрямовані фактори: розмір та питома вага статті, що підлягає перевірці; коливання та виміри показників, що знайшли використання при аналізі; присутність та якість нефінансової інформації; релевантність внутрішніх та зовнішніх даних при розробці прогнозу облікових показників; інші процедури аудиту. Результати здійснення аналітичних процедур мають знайти відображення у застосовуємій робочій документації.

Міжнародні стандарти аудиту ставлять за вимогу до аудитора розробку і застосування аналітичних процедур (включаючи аудит адміністративних витрат) для кожного суттєвого класу операцій, залишку рахунку та розкриття інформації незалежно від оцінених ризиків суттєвого викривлення. Найактуальнішим аспектом виконання аналітичних процедур в аудиті адміністративних витрат виступає розуміння можливості їх застосування з урахуванням ідентифікованої мети та поставлених завдань.

Література:

1. Назаренко О.В. Сутність, функціональне призначення та особливості застосування аналітичних процедур в аудиті. *Агросвіт*. 2018. № 14. С. 3-8.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017 років / Міжнародна федерація бухгалтерів ; Аудиторська палата України. К., 2018. Ч. 1. 1141с.

Гаценко Ю.С.,
здобувач вищої освіти факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Назаренко І.М.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ КОНТРОЛЬНИХ ПРОЦЕДУР ЩОДО ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Основні засоби – одна з найважливіших компонент необоротних активів, адже для здійснення діяльності підприємствам, установам потрібні дані засоби праці. Якість та достовірність бюджетного обліку основних засобів забезпечує можливість оцінки ефективності та результативності використання бюджетних коштів; узгодженості показників звітності з міжнародними нормативами; повним та достовірним відображенням всіх фінансових операцій з основними засобами; виявленні повноти задоволення суспільства в певних видах послуг за обсягом, змістом та якістю [1, с. 103].

На сьогодні найвагомішим джерелом фінансового забезпечення бюджетних організацій є кошти державного та місцевих бюджетів, а кошти, отримані з інших джерел, – додаткові фінансові ресурси. Ключовою особливістю бюджетного фінансування є те, що воно базується на наступних принципах: плановість (всі витрати державних коштів зазначені у відповідних планово-фінансових актах та документах), контроль (постійний контроль за витрачанням бюджетних коштів), цільове спрямування коштів (заплановані кошти відпускають та використовують на суворо зазначені цілі), фінансування в міру виконання планів (базується на забезпеченні асигнувань фактичних витрат на конкретні цілі), фінансування бюджетних організацій на основі встановлених економічних нормативів (в залежності від сфери та виду діяльності), безвідплатність та безповоротність фінансування державних витрат, ефективне використання бюджетних коштів [4, с. 185-186].

Враховуючи, що одним з принципів бюджетного фінансування є контроль, відповідно особливої уваги заслуговує питання дослідження пріоритетних напрямів контрольних процедур основних засобів. Контрольний процес може бути організованим на внутрішньому на зовнішньому рівні установи.

Внутрішній контроль проводиться працівниками установи, а головними орієнтирами його є дослідження питань щодо правильності ведення обліку основних засобів; оцінка необхідності придбання, списання, модернізації об'єктів основних засобів; перевірка дотримання кошторису витрат на придбання, модернізацію об'єктів основних засобів; визначення витрат, пов'язаних з нестачею, псуванням об'єктів основних засобів та встановлення винних осіб і притягнення їх до відповідальності. Невід'ємною частиною

внутрішнього контролю є інвентаризаційний процес, оскільки інвентаризація є методом бухгалтерського обліку. На рисунку 1 візуалізовано характеристику процесу інвентаризації основних засобів.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	
Випадки обов'язкового проведення інвентаризації	Перед складанням річної фінансової звітності
	У разі передачі майна бюджетної установи в оренду
	У разі встановлення фактів крадіжок, зловживань, псування цінностей (на день встановлення таких фактів) в обсязі, визначеному
	За судовим рішенням
	У разі техногенних аварій, пожежі чи стихійного лиха (на день після закінчення явищ) в обсязі, визначеному керівником установи
	В інших випадках, передбачених законодавством
Методичні аспекти інвентаризації	Підготовчі роботи: перевірка наявності і стан технічних паспортів та іншої технічної документації на ОЗ; наявності документів на ОЗ, що здані чи прийняті підприємством в оренду, на зберігання, у тимчасове користування. <i>При виявленні розбіжностей і неточностей у бухгалтерському обліку або технічній документації вносяться відповідні виправлення й уточнення</i>
	Інвентаризаційний опис складається за об'єктами ОЗ чи групами та окремо за кожною матеріально відповідальною особою
	ОЗ вносяться до інвентаризаційного опису за найменуванням відповідно до основного призначення об'єкта із зазначенням інвентарного номера, виготовлювача, заводського номера, року випуску, первісної (переоціненої) вартості, суми зносу, строку корисного використання та ін.
	На ОЗ, які не придатні до експлуатації і не підлягають відновленню, складається окремий інвентаризаційний опис із зазначенням часу введення в експлуатацію та причин, що довели до стану
	Інвентаризація бібліотечних фондів оформлюється груповими інвентаризаційними описами
Організаційні аспекти	Для проведення інвентаризації на підприємстві розпорядчим документом керівника підприємства створюється інвентаризаційна комісія
	Документальне оформлення інвентаризаційного процесу: інвентаризаційний опис, акт інвентаризації незакінчених ремонтів ОЗ, звіряльна відомість результатів інвентаризації ОЗ

Рис. 1. Характеристика процесу інвентаризації основних засобів

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Стосовно зовнішнього контролю основних засобів, то необхідно орієнтувати увагу персоналу не лише на точність та достовірність даних, відображених у бухгалтерському обліку, а й на факти недооприбуткування основних засобів, поставки техніки та обладнання в неповній комплектації, наявності та оцінки необхідності невикористовуваного обладнання тощо. Також слід при оцінці ефективності використання основних засобів крім розрахунку загальноприйнятих показників, які характеризують оновлення, інтенсивність використання, вибуття, приріст досліджуваних активів, особливу увагу приділити розрахунку ефективності капітальних вкладень. Це дасть змогу визначити ефективність та доцільність будь-яких капітальних інвестицій, пов'язаних з купівлею чи модернізацією основних засобів [2].

Аналіз наукових доробок вітчизняних та зарубіжних вчених щодо організації контролю (в т.ч. зовнішнього) основних засобів дозволяє зазначити, що на сьогодні не сформовано єдиної організаційно-методичної моделі, яка може бути універсальною для практичного застосування, оскільки глобальна економічна турбулентність створює виклики, які повинні бути враховані не тільки в процесі організації бухгалтерського обліку та діяльності установи, але й організації контрольних процедур. До прикладу, 1) у зв'язку з тим, що цифровізація здійснює вплив на систему бухгалтерського обліку та систему контролю, необхідно перевіряючим опанувати сучасні ІТ-технології; 2) в перспективі актуальним для перевіряючих буде питання щодо перевірки правильності документального оформлення в бухгалтерському обліку пошкодження, знищення необоротної компоненти майна установи, а також оцінки збитків від пошкодження об'єктів основних засобів внаслідок воєнних дій. Реалії сьогодення вносять корективи щодо визначення напрямів контрольних процедур, оскільки цифровізація, військова агресія та інші фактори зовнішнього середовища здійснюють вагомий вплив як на процес організації обліку, так і контролю вцілому, тому питання є актуальним, перспективним для подальшого дослідження.

Література:

1. Гамова О.В., Козачок І.А., Спіркач Т.А. Удосконалення обліку основних засобів та контролю за ефективністю їх використання у ТВО Олександрівського району. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 102–106.
2. Кравченко О.В., Селезньова О.В. Стан розвитку обліку та контролю основних засобів на вітчизняних підприємствах та напрями їх удосконалення. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*, 2022. № 2. С. 9 – 16.
3. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014. URL: <https://cutt.ly/NN3q453>.
4. Романькова О.М., Глущенко І.А. Організація бухгалтерського обліку та контролю над використанням коштів бюджетних установ. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. № 2. Ч. 31 (70). С. 185 – 191.

Дацюк А.А.,
викладач
*ВСП «Ковельський промислово-економічний
фаховий коледж ЛНТУ»
м. Ковель, Україна*

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В сучасних умовах господарювання податки є суттєвим фактором впливу на діяльність підприємств. Поряд з виробничими та іншими витратами суб'єкта господарювання, податки виступають вагомим статтею витрат, а тому впливають на величину чистого прибутку.

Податки – це обов'язкові платежі до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляються з платників податку [4].

Податки, за своєю суттю, є примусовим і безповоротним стягненням на користь держави частини активів платника податку, що регулюється податковими законами. Забезпечення розвитку та конкурентоспроможності підприємства є неможливим без виваженої податкової політики та дієвого інформаційного механізму в управлінні оподаткуванням.

Прийняття ефективних управлінських рішень базується не тільки на інформаційному забезпеченні показників внутрішньої діяльності підприємства, але й вимагає врахування особливостей організації податкової системи країни.

Неправильний або недостатній облік та аналіз податкового навантаження, рівень якого має постійну тенденцію до зростання, може призвести не тільки до небажаних фінансових наслідків, але й до банкрутства суб'єкта господарювання.

Суми, розміри, терміни нарахування та сплати податків визначає податкове законодавство. Розміри обраних ставок податків є фіксованими, їх необхідно сплачувати за будь-яких умов при виборі відповідної сфери та виду діяльності. Чітко визначені суми планових податкових платежів суб'єктів господарювання практично не дають можливостей для будь-яких змін чи вибору варіантів, є безальтернативними, оскільки залежать від розмірів ставок податків. Однак ці розрахунки лежать в основі подальших дій та управлінських рішень підприємств, прямо впливають на вибір різних варіантів здійснення фінансово-господарської діяльності й розміщення активів.

Податкове планування є важливою та невід'ємною частиною системи управління на підприємстві. Це обумовлено тим, що з оподаткуванням пов'язані всі сфери виробничої, фінансової, господарської діяльності підприємства – з моменту прийняття рішення про його створення, в процесі функціонування і до повної ліквідації суб'єкта господарювання.

Питання оптимізації оподаткування розглядалися у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, дослідження особливостей податкового планування в системі обліку та управління на підприємствах не втрачає своєї актуальності.

Податкове планування – це діяльність з розробки та практичного застосування схем, які дозволяють знизити податковий тиск, це методи і заходи, спрямовані на збільшення коштів, які залишають в розпорядженні підприємства після сплати належних податків [3, с.76].

Податкове планування передбачає активне використання засобів податкової політики підприємства, воно направлене на зменшення бази оподаткування та переміщення бази оподаткування на більш пізніші періоди, що призводить до відстрочки сплати податків [2, с.18].

Окремі вчені під податковим плануванням на мікрорівні розуміють цілеспрямовану діяльність суб'єкта підприємницької діяльності, яка здійснюється за допомогою сукупних планових дій, об'єднаних в єдину систему і передбачає вибір оптимальних варіантів фінансово-господарської діяльності [5].

Для забезпечення оптимального податкового планування особливу увагу необхідно звертати на групи саме тих податків, які мають найбільшу питому вагу в процесі здійснення господарської діяльності.

Податкове планування, з одного боку, є процесом формування облікової політики, який передбачає визначення сум податкових зобов'язань на плановий період. Зокрема, сюди належать: податки, які відносять на витрати виробництва та обігу, податкові платежі, що включаються до ціни товару (податок на додану вартість, акцизний збір), податок на прибуток, загальна сума податкових зобов'язань, яка повинна бути сплачена до бюджету. З іншого боку, отримання найвищого прибутку шляхом досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань. Тобто податкове планування є легальним шляхом зменшення податкових зобов'язань, яке ґрунтується на використанні недосконалості чинного податкового законодавства України та методів ведення бухгалтерського обліку [1, с.49].

Основними завданнями податкового планування на підприємстві є дотримання податкового законодавства через правильність розрахунків податків, зборів і платежів податкового характеру; зведення до мінімуму зобов'язань за податками; збільшення прибутку; розробка структури взаємовигідних відносин з постачальниками підприємства та його замовниками; ефективне управління грошовими потоками; уникнення штрафних санкцій і т.д.

Розрізняють поточне та довгострокове податкове планування. Короткострокове планування забезпечує організацію заходів, спрямованих та поточну оптимізацію оподаткування, розробку і складання схем окремих операцій, а також реалізацію певних нетипових угод.

Довгострокове податкове планування передбачає вибір систем оподаткування, зміну видів та форм діяльності та ін. В процесі такого планування найбільш оптимальні показники фінансово-господарської діяльності підприємства досягаються за рахунок мінімізації податкових платежів до бюджету, проводиться зіставлення різноманітних варіантів застосування ставок і об'єктів оподаткування.

Податкове планування є легальним шляхом оптимізації податкових платежів до бюджету. Ефективність системи податкового планування значною мірою залежить від методів, які використовуються в процесі оптимізації оподаткування на підприємстві. Без наявності відповідних принципових положень, сукупності методів розробки та застосування податкове планування не зможе реалізувати свого призначення.

Податкове планування дозволяє шляхом зниження витрат на сплату податків та обов'язкових зборів до бюджетів суттєво збільшити прибутковість бізнесу.

Ефективна податкова політика суб'єкта господарювання сприяє вдосконаленню методів господарювання, підвищенню рентабельності виробництва, є запорукою стійкого фінансового стану та виконання підприємством своїх зобов'язань перед бюджетом, контрагентами, банками.

Застосування податкового планування забезпечує збереження капіталу, збільшення прибутків, розвитку діяльності, впливає на інвестиційну привабливість підприємства. Здійснення податкового планування на підприємстві дозволить досягти встановлених пріоритетів діяльності та має бути обов'язковим елементом стратегії розвитку суб'єкта господарювання.

Література:

1. Гринчук Ю.С. Податкове планування як складова податкового менеджменту. Інвестиції: практика та досвід. 2011. №22. С.48-50
2. Грінько А.П. Дослідження організації податкового планування як однієї з умов ефективного розвитку вітчизняних підприємств. Технологічний аудит і резерви виробництва. 2016. №6(4). С15-20
3. Єріс Л.М. Податкове планування як засіб збільшення фінансових ресурсів підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2004. №2. С.76-86.
4. Податковий кодекс від 02.12.2010р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#Text>
5. Усенко Л.М. Методика вдосконалення податкового планування на підприємстві. Держава та регіони. Серія: економіка та підприємство. 2006. №5. С.418-420

*Джалова-Фісун О.С.,
здобувач вищої освіти
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

ОСНОВНІ ЗАСОБИ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ

Процес реформування бухгалтерського обліку бюджетних установ розпочато в Україні в 2007 році. У результаті реалізації Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007-2015 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 р. № 34, і Стратегії розвитку системи управління державними фінансами, схваленої

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 р. № 774, здійснено ряд заходів з удосконалення системи бухгалтерського обліку в державному секторі, зокрема затверджено: 20 національних положень (стандартів), які розроблені на основі міжнародних стандартів, та методичні рекомендації щодо їх застосування; план рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, розроблений з урахуванням бюджетної класифікації, та порядок його застосування; форми фінансової звітності та порядок їх заповнення; типові положення про бухгалтерську службу бюджетної установи.

Головною метою реформи є розвиток і вдосконалення механізму управління фінансами на державному і місцевому рівні, що вимагає своєчасного і точного інформування про результати виконання бюджетів для забезпечення середньо- та довгострокового бюджетного планування, а також постійного ефективного контролю над цільовим використанням бюджетних коштів [1]. На сьогодні в Україні триває процес реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі з урахуванням вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для державного сектору шляхом запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі [1].

Основні засоби є важливою складовою нефінансових активів будь-якої бюджетної установи. З введенням в дію НП(С)БОДС 121 «Основні засоби» [2] суттєво змінилися методологічні та методичні підходи до обліку основних засобів бюджетних установ, що призводить до певних труднощів у практичному застосуванні нових правил. Від правильного відображення в обліку бюджетних установ основних засобів залежить якість та достовірність інформації, що забезпечує: можливість оцінки ефективності та результативності використання бюджетних коштів; узгодженість показників звітності з міжнародними нормативами; повне та достовірне відображення всіх фінансових операцій з основними засобами; виявлення повноти задоволення суспільства в певних видах послуг за обсягом, змістом та якістю [3]. В умовах політичної, фінансової нестабільності, пандемії Covid-19, воєнних дій вимагаються нові підходи до діяльності бюджетних установ, особливо через обмеження бюджетного фінансування на розвиток та функціонування бюджетних установ та організацій.

Значущість облікового процесу у бюджетних установах висвітлюється у працях багатьох вітчизняних вчених. Особливий внесок у дослідження питання удосконалення обліку основних засобів у бюджетних установах зробили: Бутинець Т.А. [4], Височан О.С., Фок Ю.Р. [5], Гамова О.В., Козачок І.А., Ракоєд Н.В. [3], Метелиця В.М., Коваль Н.І. [6], Хмелюк А., Донських Н. [7] та ін. Проте залишаються невирішеними ряд облікових питань, які є актуальними в сучасних умовах.

Необоротні матеріальні активи, як відомо, поділяються на два види – основні засоби та інші необоротні матеріальні активи. У НП(С)БОДС 121 «Основні засоби» основні засоби та інші необоротні матеріальні активи об'єднують між собою в один термін – «основні засоби». Основні засоби – матеріальні активи, які утримуються для використання їх у

виробництві/діяльності або при постачанні товарів, виконанні робіт і наданні послуг для досягнення поставленої мети та/або задоволення потреб суб'єкта державного сектору або здавання в оренду іншим особам і використовуються, за очікуванням, більше одного року [2].

Відповідно до Методичних рекомендацій з обліку основних засобів, до малоцінних необоротних матеріальних активів, які входять до складу інших необоротних матеріальних активів, включаються активи, вартість яких складає до 6000 гривень включно за одиницю (комплект) без ПДВ [8]. Нині бюджетні установи отримали можливість самостійно визначати собі вартісний критерій розділення основних засобів та малоцінних необоротних матеріальних активів. Більшість підприємств у своїй обліковій політиці використовують критерій з пп. 14.1.138 ПКУ, де він з 23.05.2020 р. зріс з 6000 грн до 20000 грн. Таким чином бухгалтери бюджетних установ у прийнятті рішення щодо віднесення активу до складу основного засобу або іншого необоротного матеріального активу сковані вартісним критерієм цього активу, що, на думку Метелиці В.М. та Коваль Н.І., є недосконалим підходом [6, с. 198]. При цьому на визначення вартісної межі впливає наявність або відсутність податку на додану вартість. Науковці вважають, що такий підхід при віднесенні активу до основних засобів або інших необоротних матеріальних активів спричиняє до відсутності уніфікованого підходу, що негативно впливає на побудову системи бюджетного обліку та на процес планування в бюджетних установах. Вирішення цієї проблематики, на погляд вчених, можливо здійснити двома шляхами. Перший шлях передбачає включати у вартісний критерій податок на додану вартість, тим самим не обмежувати віднесення активу залежно від форми оподаткування постачальника товарно-матеріальних цінностей. Другий шлях – взагалі відмовитись від вартісного критерію, що дозволить розпорядникам коштів нижчого рівня самостійно визначати належність активу залежно від його властивостей і характеристик [6, с. 199].

Проведений Бутинець Т.А. [4] аналіз стану обліку основних засобів, показує, що поряд з порушеннями в аналітичному обліку (відсутність документів, які характеризують технічний стан основних засобів; відсутність ведення інвентарних карток аналітичного обліку основних засобів) є також порушення, пов'язані з оцінкою основних засобів і оприбуткуванням основних засобів за завищеною ціною їх придбання, включенням зайвих витрат на транспортування та монтаж.

В організації обліку основних засобів значне місце відводиться їх достовірній оцінці на дату балансу. Феофанова І.В. та Антонова О.Д. встановили переваги та недоліки використання оцінки основних засобів за первісною та справедливою вартістю. Авторами з'ясовано, що методу оцінки основних засобів за історичною вартістю притаманні такі недоліки, як зміна вартості основних засобів в процесі експлуатації і залежність формування первісної вартості від способу надходження основного засобу на підприємство. Недоліком оцінки за справедливою вартістю вважають науковці є те, що вона викривляє результати господарчої діяльності підприємства [9, с. 205].

Проблемним питанням, яке виникає при обліку основних засобів при оподаткуванні та бухгалтерському обліку, є також визначення найкоротшого терміну служби, що чітко передбачено Податковим кодексом України. Однак, мінімальний термін, що передбачений ПКУ, часто перевищує фактичний термін експлуатації певних активів, що ускладнює амортизацію цих об'єктів [9, с. 207].

Для діючої бюджетної установи важливим аспектом обліку основних засобів є облік отримання та використання цільового фінансування на придбання (спорудження, ремонт та реконструкцію) основних засобів. В якості важливої кваліфікаційної ознаки виступають такі: джерела придбання, функціональне призначення активів, право власності, матеріальна форма та інші.

Встановлення наявності, законності, правильності, відповідності здійснених операцій з надходження та вибуття основних засобів бюджетних установ і правильності їх відображення в обліку та звітності уможлиблюється за допомогою внутрішнього контролю. Завданнями внутрішнього контролю руху основних засобів є: проведення інвентаризації основних засобів; дослідження реального стану основних засобів; перевірка наявності первинних документів з обліку руху основних засобів; перевірка правильності надходження та списання основних засобів; перевірка правильності відображення в обліку руху основних засобів. Належна організація внутрішнього контролю буде сприяти поліпшенню облікового процесу у бюджетній установі.

Таким чином, інші необоротні матеріальні активи є частиною основних засобів, що вимагає встановлення вартісного критерію для їх розмежування. Вирішення проблемних питань в обліку основних засобів дозволить уникнути помилок при визнанні активу при постановці його на облік, використанні та списанні, а також покращити організацію планування доходів і витрат у бюджетних установах.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Маренич Т.Г.

Література:

1. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2018-p#Text>

2. НП(С)БОДС 121 «Основні засоби»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 12.10.2010 р. № 1202. Редакція від 01.01.2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1017-10#Text>

3. Гамова О.В., Козачок І.А., Ракоед Н.В. Особливості ведення обліку та розробка програми державного аудиту основних засобів в бюджетній установі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 42–49.

4. Бутинець Т.А. Внутрішній аудит основних засобів: виявлення типових порушень в обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2014. № 3. С. 3–12.

5. Височан О.С., Фок Ю.Р. Сучасні тенденції досліджень проблематики обліку, аналізу та аудиту основних засобів суб'єктів державного сектору економіки у роботах вітчизняних науковців. *Інфраструктура ринку. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2021. Вип. 53. С. 161–166. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/53_2021/29.pdf

6. Метелиця В.М., Коваль Н.І. Проблемні аспекти обліку необоротних та оборотних матеріальних активів у бюджетних установах. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 3. С. 193–204. URL:

<http://efm.vsau.org/storage/articles/November2020/AofHzgdIUFKD0Tn5Hv0f.pdf>

7. Хмелюк А., Донських Н. Удосконалення бухгалтерського обліку в бюджетній сфері: перспективні напрямки реформування. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 3. С. 205–211. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/viewFile/1809/6565656915>

8. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів суб'єктів державного сектору: затв. наказом Міністерства фінансів України від 23.01.2015 р. № 11. Редакція від 28.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-15#n14>

9. Феофанова І.В., Антонова О.Д. Проблеми обліку основних засобів на підприємстві. *Молодий вчений*. № 11 (87), листопад, 2020 р. С. 205–208. URL: <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/129/123>

Дриманова Л.М.,
аспірантка факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

СУТНІСТЬ ПРИРОДООХОРОННИХ ВИТРАТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОБЛІКУ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Стрімкий розвиток виробничих потужностей призвів до зміни ландшафтів на великих територіях і знищення лісових ресурсів, виснаження ґрунтів внаслідок надзвичайної інтенсифікації сільського господарства та інших видів економічної діяльності.

Зважаючи на важливе значення лісових ресурсів у сучасних умовах здійснення господарської діяльності, першочерговим завданням є їх збереження та недопущення пошкоджень лісових екосистем для забезпечення сталого розвитку людства. Бухгалтерський облік як підсистема управління є важливим інструментом для збереження лісових ресурсів і зменшення антропогенного впливу на ці повільно відновлювальні природні ресурси, оскільки надає інформацію про витрати на збереження, використання та відтворення лісових ресурсів. З метою удосконалення методичного забезпечення бухгалтерського обліку операцій з лісокористування потребують вирішення ряд теоретичних і практичних питань.

Рівень розвитку лісового господарства має безпосередній вплив на

розвиток економіки країни, оскільки є однією із важливих її галузей. Сучасний стан даної галузі економіки перебуває на досить низькому рівні в порівнянні з країнами Європи. Тому виникає потреба не тільки в ефективному та раціональному веденні лісогосподарської діяльності, а і в належному відображенні її результатів в бухгалтерському обліку, який є основним джерелом інформації для прийняття ефективних управлінських рішень [1, с.47].

Все більшої актуальності набувають проблеми відображення в бухгалтерському обліку природоохоронної діяльності підприємств. Якісний рівень природоохоронної діяльності у лісовому господарстві залежить від багатьох чинників, серед яких необхідно виділити такий, як повнота відображення природоохоронних витрат в обліку. Тому розуміння змісту природоохоронних витрат та удосконалення класифікації витрат на природоохоронну діяльність відповідно до завдань їх обліку, потребує подальших досліджень.

Нами встановлено, що існують невирішені теоретичні проблеми, пов'язані зі складністю визначення терміну «природоохоронні витрати». Це пов'язано з тим, що на практиці важко відрізнити витрати на здійснення природоохоронної діяльності від інших витрат. В літературних джерелах існує цілий ряд визначень і трактувань терміну «природоохоронні витрати». В багатьох випадках вони ототожнюються з екологічними витратами чи витратами природоохоронної діяльності та розглядаються найчастіше без врахування необхідності їх обліку.

На нашу думку, природоохоронні витрати є частиною екологічних витрат, а витрати на природоохоронну діяльність підприємства, в свою чергу, частиною природоохоронних витрат. Взаємозв'язок екологічних, природоохоронних витрат та витрат на природоохоронну діяльність підприємства, а також їх склад наведені на рис. 1. [1, с. 53].

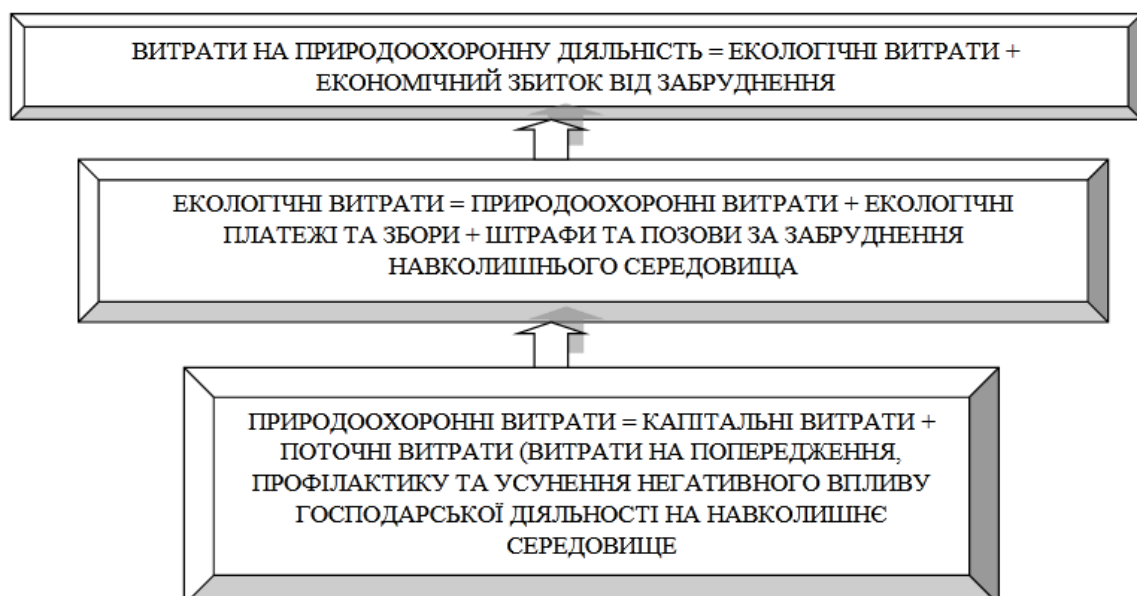

Рис. 1. Взаємозв'язок і склад екологічних, природоохоронних витрат та витрат на природоохоронну діяльність підприємства

Джерело: складено автором на основі [1, с. 53]

Отже, під природоохоронними витратами підприємства пропонуємо вважати сукупність його витрат понесених на проведення активних природоохоронних заходів з метою запобігання, попередження, зниження та компенсації негативного впливу виробничо-господарського процесу на навколишнє середовище, а також на ліквідацію наслідків такого впливу.

Аналіз практики обліку природоохоронних витрат лісового господарства показує неможливість задоволення користувачів для потреб управління, оскільки на підприємствах не ведеться відокремлений й систематичний облік природоохоронних витрат [3,с.30].

Для класифікації природоохоронних витрат в основному виділяють такі напрями:

- за цільовим призначенням – витрати на попередження забруднення, витрати на усунення наслідків забруднення;
- за економічним змістом – поточні, капітальні;
- за об'єктами природи – витрати на охорону повітря, води, земельних ресурсів, лісових ресурсів тощо;
- за джерелами відшкодування – відшкодовуються за рахунок собівартості, прибутку, коштів екологічних фондів [1, с. 57].

Природоохоронна діяльність визначається методами запобігання забрудненню та усунення збитку, завданого природі. На основі вивчення й узагальнення теоретичних досліджень та врахування практичного досвіду підприємств лісового господарства систематизовано природоохоронні заходи залежно від призначення, змісту й об'єктів природоохоронної діяльності [3, с. 11].

До природоохоронних заходів лісового господарства віднесено такі:

- з попередження лісових пожеж, своєчасного їх виявлення та боротьби з ними;
- попередження та усунення вітровалів, буреломів, сніголамів та інших стихійних лих;
- спрямовані на охорону лісів від самовільних рубок, псування та інших лісових порушень;
- контролю за виконанням лісокористувачами правил відпуску лісу;
- виявлення шкідливих комах і хвороб лісу та боротьба з ними;
- зі спорудження та утримання постійних лісових доріг, які б забезпечували доступ до всіх ділянок лісового масиву.

З урахуванням викладеного вище та галузевих особливостей лісового господарства виокремлено класифікаційні групи поточних природоохоронних витрат [2, с.4]:

- Матеріали
- Паливо й енергія на природоохоронні цілі
- Заробітна плата працівників, зайнятих природоохоронною діяльністю
- Відрахування на соціальне страхування
- Технічне обслуговування і поточний ремонт природоохоронного

обладнання

- Амортизація природоохоронного обладнання
- Витрати на спільне використання основних засобів природоохоронного призначення

- Втрати у зв'язку зі стихійними лихами
- Утилізація сировини (вираховується)

Отже, різнонаправлені, складні за своєю структурою і факторами виникнення природоохоронні витрати класифікуються за різними ознаками, які зумовлені загальними і галузевими особливостями цього виду діяльності, а також економічною природою витрат. Для управління природоохоронною діяльністю необхідна інформація про її обсяги і витрати на її здійснення. Детальна класифікація природоохоронних витрат необхідна для організації їх обліку, планування й аналізу. З урахуванням викладеного та галузевих особливостей лісового господарства нами виокремлено класифікаційні групи поточних природоохоронних витрат, що дозволить сформулювати систему об'єктів їх обліку.

Література:

1. Замула І.В., Танасієва М.М., Шавурська О.В. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит лісових ресурсів і витрат на їх відтворення та використання: монографія. Житомир, 2021. 257 с.
2. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах, що належать до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України, затверджені наказом Державного агентства лісових ресурсів України від 14.05.2013 р., № 124.
3. Москаленко А. П. Экономика природопользования и охраны окружающей среды. М.: ИКЦ «МарТ», Ростовн/Д: Издательский центр «МарТ», 2003. 224 с.

Забунова Є.В.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Крюкова І.О.,

д.е.н., професор

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

ОБЛІК І АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Будь-який суб'єкт господарювання формується на основі головної мети, незалежно від форми власності чи виду його діяльності, результатом якої є отримання кінцевого фінансового результату. В свою чергу фінансовий результат узагальнює та показує ефективність виробничо-господарської діяльності. У загальному значенні фінансовим результатом господарської

діяльності може виступати прибуток або збиток, отриманий при результаті своїм господарюючим суб'єктом.

Трактування поняття «фінансовий результат» досить різноманітне, воно представляє сучасну наукову проблематику, що залишається, насамперед, в центрі уваги більшості науковців, наприклад таких як: Бутинець Ф.Ф., Борисов А.Б., Мочерний А.Д., Лондар С.Л., Тимошенко О.В., Кондраков Н.П.. (рис.1.)

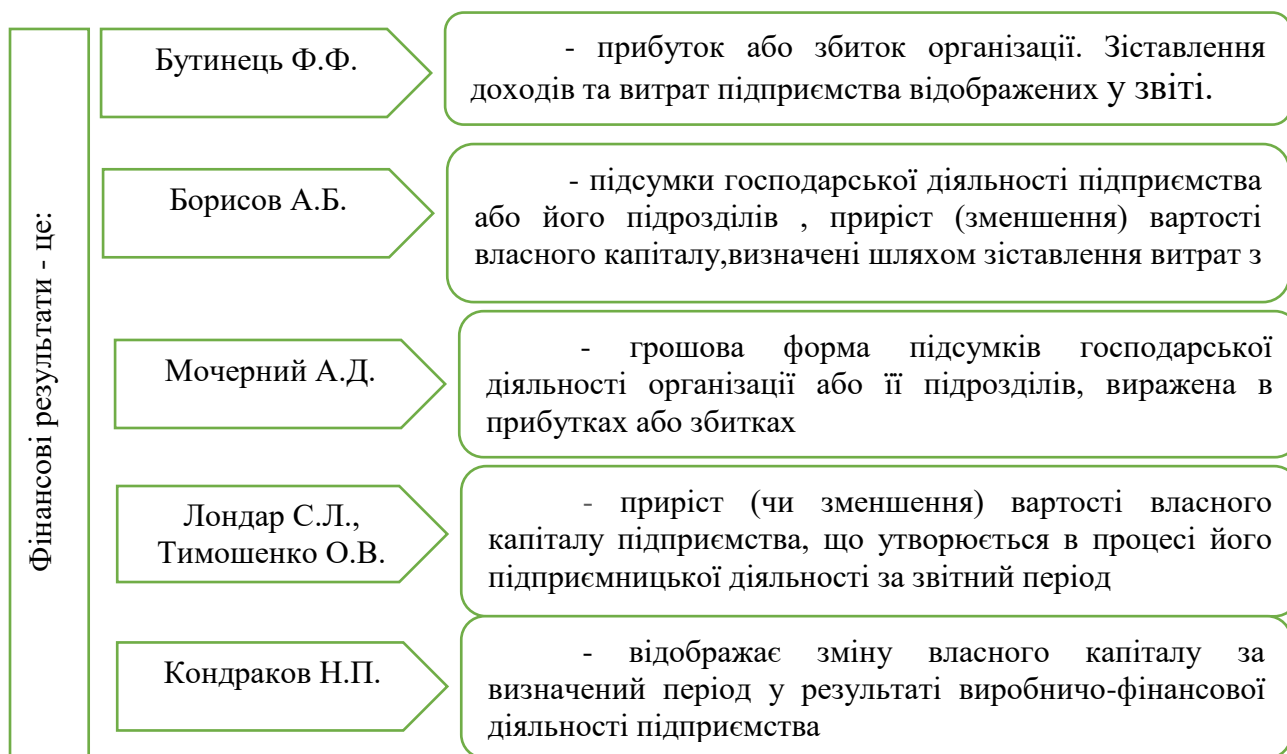

Рис. 1. Визначення в науковій літературі терміна “фінансові результати”

Аналізуючи окремо кожне поняття науковців, можна узагальнити, що основним фінансовим результатом підприємства виступає прибуток, результат якого означає значне збільшення фінансових ресурсів та фінансових результатів. Збиток господарського суб'єкта показує втрату фінансових ресурсів підприємств, якщо збитки будуть нести постійний характер, то підприємство врешті-решт втратить всі фінансові ресурси і збанкрутує.

Інакше кажучи - фінансові результати = доходи-витрати = прибуток(збиток);

В свою чергу бухгалтерський облік фінансового результату визначаються окремими стандартами: П(С)БО 15 “Дохід”, П(С)БО 16 “Витрати”, НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”. Окремого стандарту щодо обліку фінансових результатів не існує.

Можна виділити два правила на основі принципів обліку доходів і витрат:

- доходи і витрати визначаються в момент коли вони фактично понесені незалежно від отримання/витрачання грошей;
- при розрахунку фінансового результату доходи співставляють саме з тими витратами, які були понесені заради їх отримання.

На основі Плану рахунків, для обліку фінансових результатів представлено рахунки 7 класу «Доходи і результати діяльності», 9 класу «Витрати діяльності», та субрахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Рахунок 79 «Фінансові результати» та його субрахунки використовуються для відображення фінансових результатів, які відображаються у відомостях про доходи і витрати операційної діяльності та «Фінансових звітах». Після амортизації на відповідних субрахунках рахунка 79 «Фінансові результати» витрат і доходів відповідного виду діяльності різниця між ними визначається та закривається на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Для того, щоб більш детально зрозуміти всю цю систему рахунків розглянемо такий приклад (табл.1).

Таблиця 1 - Облік фінансового результату в кінці місяця

П/н	Господарські операції	Дт	Кт	Сума, грн.
1	Дохід від реалізації віднесений на фінансовий результат	701	791	16000
2	Собівартість реалізованого продукту віднесена на фінансовий результат	791	901	10000
3	Зарплата директора віднесена на фінансовий результат	791	92	4000
4	Нараховано податок на прибуток	981	641	360
5	Витрати з податку на прибуток списані на фінансовий результат	791	981	360
6	Віднесено фінансовий результат на нерозподілені прибутки	791	441	1640

Аналіз фінансових результатів діяльності господарства відіграє важливу роль у забезпеченні ефективних форм управління господарською діяльністю, які впливають на процес прийняття фінансових та інвестиційних рішень. Розмір фінансових результатів визначає можливість подальшого розвитку підприємства шляхом розширення виробництва, впровадження сучасних і прогресивних технологій [2].

Основними завданнями аналізу фінансових результатів діяльності є:

- виявлення та оцінка потенційних резервів зростання прибутку та рентабельності;
- оцінювання показників фінансових результатів.

Відображення фінансового результату можна знайти у формі №2 «Звіт про фінансові результати», «Баланс», «Податкова декларація з податку на прибуток».

Провідну роль у визначенні та оптимізації величини фінансових результатів відіграє бухгалтерський облік і управління економікою. Це пояснюється тим, що можливість максимізації економічної віддачі при мінімальних витратах праці, матеріалів і фінансових ресурсів сильно залежить від того, наскільки швидко і точно підприємство веде бухгалтерський облік, контроль власних витрат і доходів. Правильна організація бухгалтерського обліку на підприємстві дозволяє своєчасно та об'єктивно відображати витрати

та доходи, приймати рішення щодо їх оптимізації та значно покращує фінансові результати підприємства [2].

Література:

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

2. Полятикіна Л.І. Методологічне та обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку підприємств малого бізнесу: монографія / Л.І. Полятикіна // Суми: Видавництво: ПП Винниченко М.Д., ФОП Литовченко Є.Б., 2016. 380 с.

3. Труфіна Ж.С. Облік і контроль формування фінансових результатів операційної діяльності підприємств: торія, методика, організація України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Київ, 2010. 3 с.

Замлинський В.А.,

д.е.н., професор кафедри маркетингу, менеджменту, публічного управління та адміністрування, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку м. Одеса, Україна

Юхновець О. М.

здобувач 3 курсу спеціальності 073 «Менеджмент» Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку м. Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ

Новітні технології змінюють світ на впливають на всі аспекти життя в тому числі і сферу обліку та оподаткування. Застосування інформаційних технологій в обліку як інструментів реалізації основних функцій та задач цієї сфери веде до неминучої її трансформації.

Впровадження сучасних цифрових технологій в сферу бухгалтерського обліку впливає як на методологічні аспекти організації бухгалтерського обліку і обробки облікової інформації, так і на технологічні й інформаційні. Процес реєстрації господарських операцій вийшов на новий рівень. Враховуючи можливості інформаційних технологій, бухгалтер може працювати в будь-якому місці з будь-якого пристрою (який забезпечує доступ до мережі Інтернет) в спеціалізованій програмі, де використовує зворотній зв'язок в процесі обробки інформації і отримання вхідних документів. Розглянемо основні технології, що можуть бути використаними.

Хмарні технології – це технології зберігання і роботи з даними онлайн в хмарі, а не на жорсткому диску комп'ютера або ноутбука. Доступ до програм через хмару забезпечує вільний потік інформації, незалежно від того, де

знаходиться користувач і який комунікаційний напрямок він використовує. Хмарний контент також дає внутрішнім і зовнішнім користувачам доступ до даних про діяльність підприємства, полегшуючи спільну роботу й обмін інформацією.

Можна виділити наступні позитивні моменти від використання хмарних технологій під час ведення бухгалтерського обліку:

- активне сприяння переходу з «паперового» на електронний варіант роботи та зберігання даних з використанням сховищ даних;

- забезпечення безперервності бізнесу на основі регулярного автоматичного резервного копіювання, зберігання архівних копій баз даних у хмарі, їх швидкого відновлення після аварії;

- мобільність і динамічність використання баз даних, які розміщені на хмарі, у будь-якій точці світу, де є Інтернет і відповідні технічні засоби ;

- автоматичне обслуговування і оновлення програмних продуктів провайдером без участі персоналу компанії та зменшення потреби в обслуговуванні (за додаткові кошти, що вимагає додаткового аналізу доцільності) комунікаційних мереж;

- масштабованість інфраструктури відповідно до зростання бізнесу;

Технології блокчейн. З блокчейн (в перекладі з англ. blockchain — ланцюжок з блоків) пов'язують революцію в інформаційній інфраструктурі, яка лежить в основі фінансових послуг і багатьох інших сферах діяльності. Застосування технології блокчейн веде до створення реєстру або облікової книги записів про події у цифровому середовищі. При цьому одного разу записана інформація не може бути змінена або знищена (по що не впевнені окремі науковці і кваліфіковані спеціалісти), оскільки кожна нова транзакція підтверджується історією попередніх. Отже, технологія блокчейн дозволяє створити базу даних з високим рівнем захисту від фальсифікації чи знищення записів, щоб зменшило ризики протиправних, корумпованих дій.

До найбільш істотних переваг технології блокчейн відносяться:

- забезпечення прозорості та абсолютної визначеності щодо власності та історії активів та наявності зобов'язань;

- забезпечити цілісність облікових даних шляхом інтеграції технології з типовими процедурами бухгалтерського обліку;

- підвищення ефективності за рахунок автоматизації завдань оперативного контролю під час впровадження технології, відмови від системного дублювання трудомістких ручних операцій, регулярного контролю та дорогих аудитів;

- зменшення помилок внаслідок участі людини у виконанні облікових завдань;

- зменшення шахрайства через те, що технологія блокчейн унеможливає маніпулювання обліковими даними.

Технології програмних роботів та штучного інтелекту. Прикладом використання технологій програмних роботів і штучного інтелекту для цифровизації бізнес-процесів на підприємствах є технологія роботизованої диджиталізації бізнес-процесів (Robotic process automation, RPA). У традиційних системах розробник створює список дій для автоматизації завдання з

використанням програмних інтерфейсів (API) або мови сценаріїв. При цьому технологія RPA виконує монотонні, прості і стандартизовані процеси, для яких вже існує інструкція – починаючи з перенесення даних та закінчуючи формуванням звітів, написанням листів та аналізом даних. До переваг цієї технології належать:

- забезпечення безперервної роботи системи та оперативне діагностування і контроль поточних бізнес-процесів;
- забезпечення коректності введення даних та оцінки виконання стратегічних планів і результатів діяльності;
- забезпечення належного рівня сумісності RPA з іншими програмами і додатками, які використовує компанія;
- автоматизація великих масивів інформації по рокам, стандартизованих на правилах дій, що легко піддаються структуризації;
- звільнення бухгалтерів від арифметичних і аналітичних завдань і вивільнення часу для виконання стратегічної роботи;
- звільнення підприємства від необхідності придбавати, підтримувати й оновлювати інформаційні технології (відповідні програмні та технічні засоби);
- доступність для всіх компаній
- забезпечення правильності введення даних та оцінки результатів кампанії;
- Забезпечення сумісності RPA (тобто можливостей співпраці роботів) з будь-яким додатком, який використовує компанія;
- автоматизація найбільш трудомістких, стандартизованих, заснованих на правилах операцій (завдань), які легко структуруються;
- звільнення бухгалтерів від повсякденних завдань і звільнення часу для інтелектуальної праці;

Вважаємо, що впровадження цих технологій відкриває нові перспективи для вдосконалення первинної організації бухгалтерського обліку підприємств. Отже, аналітичні дані збираються, оскільки основні компоненти через відповідні пристрої забезпечують виконання та керування та процесорами під час виробничого процесу. Після відповідної обробки (наприклад, фільтрації за заданими параметрами, заповнення шаблонів даних тощо) та передачі в облікову інформаційну систему автоматично формується база даних про стан обладнання та відповідні виробничі процеси.

Це виключить необхідність складання і передачі первинних документів традиційним шляхом та дозволить забезпечити високу достовірність і оперативність збору первинних даних. В результаті виникає необхідність трансформації професійної діяльності бухгалтерів і аудиторів. Отже, використання новітніх технологій відіграє ключову роль у переході на наступну фазу цифровізації економіки.

За цих умов чітке розуміння диджитал технологій, блокчейн, програмного забезпечення для автоматизації та інших суміжних технологій сприятиме підвищенню професійної цінності бухгалтерів і аудиторів у сучасному світі та їх успішній кар'єрі. За цих умов надзвичайно важливим є своєчасне визначення перспектив розвитку професійної діяльності у сфері фінансового і

управлінського обліку та звітності, актуалізація підготовки і збільшення компетенцій бухгалтерів і аудиторів.

Література:

1. Бездушна Ю.С., Замлинський В.А., Замлинська О.В., Щуровська А. Ю. Роль звітності та статистики в капіталізації активів підприємств та національного багатства. *Innovation and Sustainability*. 2022. №3. С.103-109. 2. Замлинська О. В., Замлинський В. А. Розвиток суб'єктів аграрного ринку України: пріоритети, інвестиційні джерела та маркетингова стратегія. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2016. Вип. 4 (68). С. 71–76.

4. Замлинський В. А. Реноваційні механізми інтенсифікації підприємств агропродовольчого сектору. *Проблеми і перспективи економіки і управління*. 2019. №1 (17). С. 50-59.)

Іванюк Т.Л.,

асистент кафедри обліку і оподаткування

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

Банашкевич Т.П.,

викладач кафедри обліку і оподаткування

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

Казімирчук В. Р.,

здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр» ОП «Облік і оподаткування»

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ, Україна

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

З приходом інформаційних технологій відбувся шалений прорив в бізнесі, який в порівнянні з іншими періодами сильно відрізнявся своїми успіхами. Тепер для ведення власного бізнесу потрібні знання в сфері технологій. Через це кожен працівник стане обізнанішим в тій чи іншій сфері, адже отримає доступ до безмежного потоку інформації. Так відбувається просування бізнесу в наш час, коли завдяки автоматизації робочих процесів можна вести діяльність, ґрунтуючись на реальних інформативних даних. “Оптимізація допомагає диверсифікувати виробництво і приймати раціональні рішення в процесах діяльності” [1, с. 14]. Новітні інформаційні технології змінили хід гри і зараз кожне підприємство, яке обладнане такими розробками, готове виходити на ринок та показувати рівень. Підприємства мають можливість розширювати сферу своєї діяльності, використовуючи глобальну мережу, що робить управління бізнесом максимально ефективним.

Бухгалтерський облік є однією з багатьох спеціальностей, яка взаємодіє з цифровими технологіями. «Він є процесом виявлення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень» [2, с. 173]. Більшість завдань обліку пов'язані саме з інформацією та операціями пов'язаними з нею. Актуальність цього питання полягає саме в тому, що завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій скорочуються витрати часу на збір та обробку інформації. Наявність електронного документообігу збільшує безпеку передання різних цінних паперів, адже зменшує можливість витоку інформації та загрозу передання паперів в треті руки. Завдяки йому швидкість передачі інформації на підприємстві зростає в рази цим самим не затримує роботу установи.

Багато підприємств на даний час мають власні хмарні середовища. «Хмарне середовище – це модель збереження даних, яка охоплює кілька серверів під час зберігання даних» [3, с. 18]. Наявність хмари на підприємстві надає можливість зберігання документів в єдиному просторі до якого можуть мати доступ тільки працівники компанії, що зменшує шанси витоку інформації. «Хмарні технології покращують роботу підприємства, адже мають такі переваги: має високу швидкість обробки інформації; гнучкість дозволяє додавати та зменшувати кількість ресурсів можна за лічені хвилини; зменшує завантаження пам'яті на власних пристроях через можливість використання хмарних ресурсів хмарних технологій» [4]. Вагомою перевагою є те, що завдяки єдиному хмарному середовищу працівник може здійснювати накопичення та первинну обробку інформації з будь-якого місця за умови доступу до мережі Інтернет.

Популярності набирають віртуальні офіси, які дозволяють працівникам працювати віддалено, що є безпечно та зменшує витрати працівників. Така форма використовується багатьма великими компаніями такими як: AppleInc., SpaceX, Mars, Incorporated та інші [4]. На конференції «New Horizons 22», яка організовувалась міжнародною молодіжною організацією «AIESEC», була присутня працівниця компанії «Mars» в Україні. Вона розповідала про компанію і те, як хвороба «COVID-19» та війна вплинули на її діяльність. Компанії було важко пристосуватись до змін, але з'явилась можливість працювати віддалено не створюючи загрози працівника за допомогою використання інформаційних технологій. Віртуальний офіс допоміг відновити та стабілізував роботу на підприємстві. Працівники мають можливість здійснювати роботу будь-коли не затримуючи процеси діяльності.

Суб'єктам господарювання доводиться швидко пристосовуватись до реалій. Завдяки ефективному управлінні та технологіям вдається знаходити ефективні виходи із проблематичних ситуацій. Деякі рішення несуть за собою зміни, які змушують вирішувати або провадити свою діяльність у звичайному режимі, або ризикнути і щось змінити. Слід зазначити, що технології в наш час розвиваються шаленими темпами і якщо освоїти їх, то бізнес буде мати великі перспективи.

Таким чином, можна зробити висновок, що інформаційні технології допомагають розвивати бізнес. Суспільству потрібно опанувати всі технологічні аспекти зараз, щоб вміти вчасно реагувати на проблеми та вирішувати їх. Інформаційні технології мають шалені перспективи в усіх сферах діяльності, оскільки оптимізують роботу підприємств в цілому.

Література:

1. Когут Ю.І. Цифрова трансформація економіки та проблеми кібербезпеки: практич. посіб. Київ: Консалтингова компанія «СІДКОН», 2021. 368 с.
2. Король С.Я., Клочко А.О. Цифрові технології в обліку й аудиті. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2020. № 1. С. 170-176.
3. Ратинський В. В. Інформаційні технології в бухгалтерському обліку. перспективи та проблеми. Економіка. Фінанси. Право. 2021. № 4(1). С. 17-20.
4. GIGACLOUD «Що таке хмарні сервіси та як вони допомагають бізнесу?». URL: <https://cutt.ly/iF24YSr> (дата звернення 31.10.2022 р.)

Іщенко Я.П.,

*к. е. н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця, Україна*

РЕМОНТ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЦІ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Наразі на території України ведуться воєнні дії, армією країни-агресора захоплюються енергетичні потужності, руйнується та знищується інфраструктура електромереж. На сьогодні складно визначити, який обсяг мереж та обладнання потребує відновлення і неможливо точно оцінити масштаби руйнувань. Для відновлення та ремонту мереж за умов обмеженого фінансування, значного здороження ресурсів та відсутності повної інформації про обсяги та вартість пошкодженої інфраструктури, необхідно здійснити комплекс заходів, серед яких і організація належного інформування на всіх рівнях управління цими процесами.

Основні засоби відіграють особливу роль у електроенергетиці України. У загальній вартості активів енергетичних компаній основні засоби мають домінуючу частку. В деяких підприємствах електроенергетики України вони становлять 92,8 % [1]. П(С)БО 7 «Основні засоби» типізує класифікацію основних засобів, що не може задовольнити інформаційні вимоги менеджмент електроенергетичних підприємств України [2]. Через технологічну специфіку таких суб'єктів господарювання, об'єкти, що відносяться до основних засобів групи «Будівлі, споруди та передавальні пристрої» у структурі цього виду активів мають найбільшу питому вагу. Для прикладу представимо структуру основних засобів АТ «Вінницяобленерго» (табл. 1).

Таблиця 1 - Структура основних засобів АТ «Вінницяобленерго»

Група основних засобів	2018 р.		2019 р.		2020 р.		Відхилення, +/- 2020 р. до 2018 р.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн..	%
Земельні ділянки	-	-	2483	0,1	2483	0,1	+2483	+0,1
Будівлі, споруди та передавальні пристрої	950817	52,1	1023632	49,6	1067559	48,3	+116742	-3,8
Машини та обладнання	619513	33,9	749907	36,4	874507	38,5	+254994	+4,6
Транспортні засоби	66675	3,7	70270	3,4	75945	3,3	+9270	-0,4
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	88395	4,8	97242	4,7	103593	4,6	+15198	-0,2
Інші основні засоби	99439	5,5	118684	5,8	118684	5,2	+19245	-0,3
Всього	1824839	100	2062218	100	2269442	100	289807	-

Джерело: сформовано автором на основі інформації фінансової звітності АТ «Вінницяобленерго»

Дана група цього підприємства за аналізований період знаходиться в діапазоні від 48 % до 52 %. При цьому основу групи «Будівлі, споруди та передавальні пристрої» складають саме лінії електропередач, тобто передавальні пристрої. Вважаємо за доцільне для потреб забезпечення інформаційних запитів користувачів інформації електроенергетичних підприємств виділити окрему групу «Передавальні пристрої», що дозволить отримувати більш детальну інформацію про об'єкти, що становлять основу засобів діяльності таких суб'єктів. Відповідно в Робочому плані рахунків таких підприємств варто передбачити окремий субрахунок 102 «Передавальні пристрої».

Організація обліку ремонтів та поліпшень основних засобів потребує не стільки виокремлення класифікаційних ознак власне основних засобів, скільки поділу витрат, що здійснюються протягом терміну їх експлуатації. В бухгалтерському обліку такі витрати поділяють на дві групи:

- витрати, здійснювані для підтримки об'єкта у придатному для використання стані та можливості отримання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигід від його використання;

- витрати, спрямовані на поліпшення техніко-економічних характеристик об'єкта.

Відповідно до зазначеної класифікації витрат, різниться методика їх обліку. Витрати на ремонт (поточний, капітальний) відносяться до складу поточних витрат підприємства залежно від функціонального призначення об'єкта. Витрати на поліпшення основних засобів капіталізуються і збільшують первісну вартість об'єктів.

Згідно із Правилами організації технічного обслуговування та ремонту обладнання, будівель і споруд електростанцій та мереж [3]. Система технічного обслуговування та ремонту електричних мереж передбачає виконання

комплексу робіт, які проводяться з визначеною періодичністю і послідовністю, скерованих на забезпечення справного стану електричного обладнання, його надійної та економічної експлуатації при оптимальних трудових і матеріальних витратах.

На жаль, в умовах воєнних дій та негативних наслідків в економіці, спричинених війною, підприємства електроенергетики практично відійшли від системи планово-попереджувальних ремонтів, що негативно вплинуло на утримання та використання основних засобів.

Як показали дослідження, незважаючи на складні умови функціонування галузі, витрати на ремонти, особливо на капітальні ремонти підприємств електроенергетики необхідно планувати. Якщо ці суб'єкти знаходяться територіально в зоні активних бойових дій, звичайно, про планування навряд чи йтиметься. Якщо ж це відносно спокійний регіон, як, наприклад, Вінницька область, підприємство має змогу запланувати річний бюджет витрат на ремонт та формувати місячні бюджети. Це дозволить вчасно забезпечити ремонтні роботи матеріальними ресурсами та рівномірно розподілити витрати за періодами.

Для забезпечення оперативної ліквідації аварійних ситуацій в електричних мережах необхідно створити аварійний запас електроустаткування, матеріалів і виробів. Обсяг аварійного запасу та умови його зберігання і поповнення визначається на підставі Норм аварійного запасу устаткування та матеріалів для магістральних і міждержавних електричних мереж [4], Норм аварійного запасу електроустаткування, будівельних конструкцій та матеріалів для електричних мереж напругою 0,38-150 кВ [5]. Вартість ремонтів і технічного обслуговування на електрооб'єктах визначається кошторисами, складеними на базі нормативних документів «Норми часу на ремонт і технічне обслуговування електричних мереж» [6]. Проте, зазначені нормативні документи не враховують, по-перше, екстремальних умов функціонування електроенергетики під час повномасштабних воєнних дій; по-друге, умов інтеграції української електроенергетики в ЄС.

Зважаючи на значний обсяг витрат на капітальний ремонт об'єктів, тривалий характер робіт та негативні наслідки війни (незаплановані витрати на ремонт та відновлення через пошкодження об'єктів електроенергетичної інфраструктури), вважаємо за необхідне створювати резерв для капітального ремонту та відновлення основних засобів. Так як витрати з капітального ремонту за П(С)БО 7 «Основні засоби», відносять на витрати періоду, формування резервів на ремонт також логічно відносити за рахунок цих витрат. Розмір резерву слід диференціювати за ступенем ризику, залежно від місця розташування підприємства. При цьому формування та використання резерву для капітального ремонту та відновлення основних засобів варто обліковувати на окремих аналітичних рахунках до субрахунку 474 «Забезпечення інших витрат і платежів», зокрема 4741 «Забезпечення витрат на капітальний ремонт основних засобів», 4742 «Забезпечення витрат на відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів».

Пропонована методика обліку витрат на ремонти відображена в (табл. 2).

Таблиця 2 - Пропонована кореспонденція обліку витрат на ремонт основних засобів

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Д-т	К-т
1.	Створено резерв витрат на капітальний ремонт, відновлення основних засобів	23, 91 92 93	4741 4742
2.	Відображено витрати на ремонтні роботи: - поточний ремонт - капітальний ремонт	233 234	13, 20, 23, 63, 65, 66, 685
3.	Після підписання актів про закінчення ремонтних робіт витрати на поточний ремонт списуються на витрати діяльності відповідно до функціонального призначення об'єктів, що ремонтуються: - виробничі об'єкти - адміністративні об'єкти - об'єкти збуту	23, 91 92 93	233
4.	Списано витрати капітального ремонту за рахунок створеного резерву	4741 4742	234

Джерело: сформовано автором

Узагальнення досліджень теоретичних і організаційно-методичних засад обліку витрат на ремонт, відновлення та поліпшення основних засобів дозволило розробити і запропонувати методичні прийоми облікового відображення таких витрат.

Література:

1. Цебень Р.Л. Особливості обліку основних засобів в енергопостачальних компаніях України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. С. 199-202.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

3. Правила організації технічного обслуговування та ремонту обладнання, будівель і споруд електростанцій та мереж. URL: <https://forca.com.ua/knigi/pravila/pravila-organizaciyi-tehnicnogo-obslugovuvannya-ta-remontu-elektrostantsii-ta-merezh.html>

4. Норми аварійного запасу устаткування та матеріалів для магістральних і міждержавних електричних мереж: Наказ Міністерства палива та енергетики України від 15.08.2007 р. №396. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0396558-07#Text>

5. СОУ-Н МЕВ 40.1-00013741-76:2012 Норми аварійного запасу електроустаткування, будівельних конструкцій та матеріалів для електричних мереж напругою 0,38-150 кВ. URL: <https://forca.com.ua/knigi/pravila/normi-avariinogo-zapasu-elektrostatkuvannya-konstrukcii-ta-materialiv-dlya-elektrichnih-merezh.html>

6. СОУ 40.1-00130044-834:2010 Норми часу на ремонт і технічне обслуговування електричних мереж. Том 1. Повітряні лінії електропередач

напругою 0,4-20 кВ, трансформаторні підстанції напругою 6-20/0,4 кВ, розподільні пункти напругою 6-20 кВ. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=61068

Кардашева А.А.,
здобувач вищої освіти
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Назаренко І.М.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ЗНАЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Результативність управління значною мірою визначається рівнем його організації та якістю інформаційного забезпечення. Управління підприємством взаємопов'язане з первинною інформацією, що групується та перетворюється в системі бухгалтерського обліку на інформаційні сукупності, які характеризують стан об'єктів обліку. Внаслідок такого перетворення інформація набуває нової якості, відмінної від початкової. Завдяки цьому бухгалтерський облік є надійною та достовірною інформаційною базою управління господарською діяльністю підприємства.

На якість забезпечення управлінської діяльності впливає принцип відповідності вкладеної та потрібної інформації. Суть даного принципу полягає в наступному: 1) бухгалтер, який надає звітну форму, повинен розуміти необхідність та корисність для аналізу та управління даних, які він має намір включити до звіту; 2) бухгалтеру недостатньо добре володіти технікою, а необхідно вміти у кожній цифрі бачити її зміст; 3) керівник, як користувач звітної інформації, повинен розуміти, що потрібно для нього дані включені до звіту.

Баланс відображає інформацію про фінансовий стан підприємства на звітну дату, а саме дана форма звітності надає інформацію щодо господарських засобів та джерел їх утворення у грошовому еквіваленті. Отже, користувач інформації з балансу отримує повну, неупереджену та правдиву інформацію про фінансовий стан підприємства на певну дату. Структура ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» дозволяє користувачу отримати відповіді на наступні запитання: чим володіє підприємство (активи); що підприємство винне іншим (зобов'язання); якою є частка власників підприємства (власний капітал).

Інформацію за даними бухгалтерського балансу управлінський персонал вищого рівня використовує для формування та обґрунтування стратегії розвитку підприємства та перспективу; прийняття тактичних управлінських рішень задля виконання стратегічних цілей, які були поставлені власниками;

контролю за досягненням підприємством запланованих цілей. У інформації, яка акумулюється у досліджуваній формі звітності, зацікавлені як внутрішні користувачі (керівники підприємства або менеджери, працівники), так і зовнішні користувачі (банківські установи, постачальники та ін.).

Важливу роль у процесі формування інформаційного забезпечення управлінського процесу відіграє управлінський баланс. При розробці управлінського балансу слід виходити з потреб менеджерів та бухгалтерів, цілі яких зводяться до вимірювання економічної ефективності та успішності діяльності суб'єкта господарювання. Управлінський баланс є похідною моделлю від стандартного бухгалтерського балансу, його функціональне призначення зводиться до встановлення об'єктивної картини стану майна підприємства, його зобов'язань та капіталу. Побудова управлінського балансу спирається на форму стандартного балансу, відповідно, він має бути зручним та легким для розуміння. Періодичність складання такого балансу встановлюється з урахуванням потреб користувачів.

Методика побудови управлінського балансу повинна включати розкладання статей балансу відповідно до цілей управлінської політики. Створення раціональної постатейної інформації має спиратися на низку умов та принципів, а саме: інформаційні потреби користувачів; об'єктивність та повнота інформації про процеси господарської діяльності; встановлення відповідальності за своєчасне та якісне подання.

При трансформації вихідного балансу на управлінський необхідно виходити з таких обмежень: 1) форма управлінського балансу будується шляхом агрегування однорідних за своїм складом балансових статей, а також їх розкладання для зручності розрахунку показників ефективності з використанням стандартного набору рахунків відповідно до чинного плану рахунків; 2) форма повинна давати інформацію (відомості) про основні пропорції (співвідношення) оборотних та необоротних активів, позикового та власного капіталу, надавати можливість розрахунків показників оцінки платоспроможності, ліквідності, визначати основні пропорції раціональної структури балансу; 3) форма має зберегти принцип рівності активу та пасиву.

Для прийняття управлінських рішень користувачі повинні розуміти зміст статей звітності, оцінювати та пов'язувати їх з іншими статтями. За даними бухгалтерського балансу можна оцінити ліквідність підприємства, фінансову залежність від зовнішніх джерел та ефективність використання активів підприємства. Таким чином, бухгалтерський баланс відіграє важливу роль в управлінській діяльності, оскільки є цінним джерелом інформації про забезпеченість суб'єкта господарювання майном та джерелами їх формування.

Література:

1. Бержанір І.А. Значення бухгалтерського обліку в управлінні підприємством. Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Сучасні тенденції та суперечності розвитку світової економіки та бізнесу»: збірник матеріалів конференції (м. Київ, 25 січня 2022 р.). Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2022. С. 83–85.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://cutt.ly/nN7E2uj>.

Коваль В.І.,
здобувач вищої освіти
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна
Ткаль Я.С.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИЗНАННЯ ВИТРАТ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ВІД ОБМІННИХ ТА НЕОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ

Особливі умови функціонування суб'єктів державного сектору спонукають до проведення дослідження сучасних організаційно-методологічних підходів щодо організації облікового супроводження, класифікації витрат, через наявність специфіки в їх діяльності, що формує особливі вимоги до узагальнення інформації, потрібної для виконання функцій обліку і контролю. В умовах сьогодення, актуальним виступає визначення сутності, визнання видатків та фінансових результатів діяльності суб'єктів державного сектору (в т.ч. органів місцевого самоврядування).

Методика обліку витрат бюджетними установами та організаціями, через запровадження НП(С)БОДС, зазнала суттєвих змін, чим і обумовлена актуальність досліджуваної теми. За діючими стандартами, перш ніж представити господарську операцію на субрахунках бухгалтерського обліку, слід визначити, до якого саме типу відноситься операція: до обмінної чи необмінної. Необхідно зазначити, що НП(С)БОДС 124 «Доходи» та НП(С)БОДС 135 «Витрати» ідентифікують, які саме операції з обліку доходів та витрат відносяться до обмінних або необмінних. При цьому, враховуючи особливості обліку та узагальнення інформації у бухгалтерській звітності, виникає потреба детального розгляду та систематизації.

Дослідження сучасних науковців спрямовані на вивчення порядку організації обліку, здійснення контролю витрат діяльності суб'єктів державного сектору, що знайшло відображення в наукових працях провідних українських вчених: П.Й. Атамаса, І.І. Бабіна, Р.Т. Джоги, Ф.Ф. Бутинця, Л.К. Воронової, С.В. Левицької, С.В. Свірко та інших.

Не зважаючи на розробку значної кількості теоретико-практичних положень щодо обліку витрат, в установах державного сектору, недостатньо уваги приділено проблематиці їх сутності та процедурі визнання. Реформування вітчизняної облікової системи, імплементація ринкових відносин у діяльність бюджетної сфери (в т.ч. органів місцевого самоврядування), надають даним питанням беззаперечної актуальності.

Господарські операції бюджетних установ безпосередньо пов'язані із обліком витрат. Серед науковців до теперішнього часу присутні окремі дискусії щодо ідентифікації та розмежування понять «витрати» та «видатки» в бюджетному обліку. Відповідно до Бюджетного кодексу України:

- видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом;

- витрати бюджету - це видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів [2].

Елементи, які входять до складу витрат за обмінними та за необмінними операціями суб'єктів державного сектору відображено на рисунку 1.

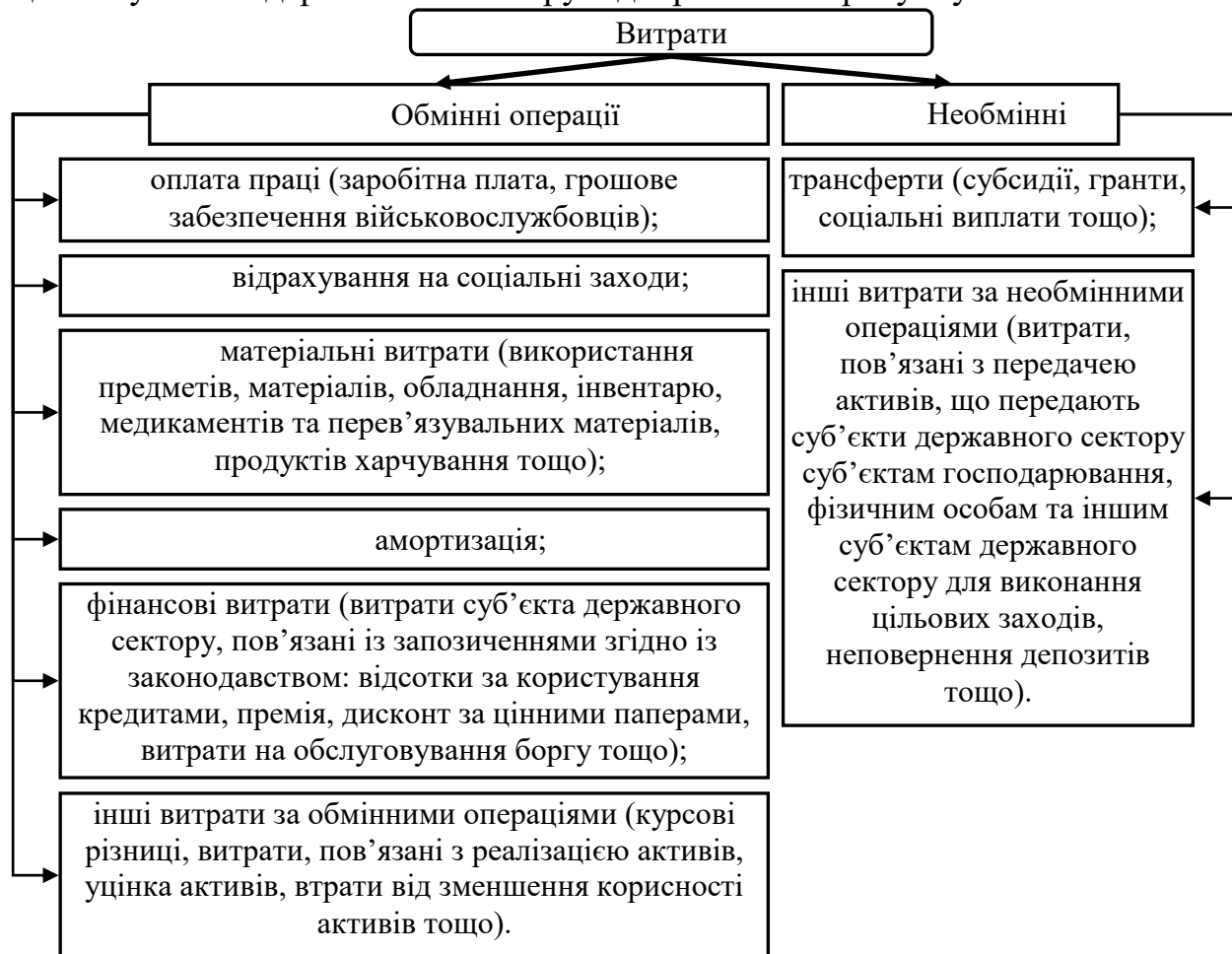

Рис. 1. Складові компоненти витрат за обмінними та необмінними операціями суб'єктів державного сектору

Джерело: узагальнено автором на підставі [1]

Реформи в бухгалтерському обліку суб'єктів державного сектору, що мають відношення до обліку витрат, взяли початок зі спроби побудови нових підходів до їх визнання, оцінки та класифікації. Починаючи з 2017 року вступили в дію національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі, що на перспективу ставлять за мету уніфікацію українського бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами. Відповідно, при дослідженні питання обліку витрат бюджетних установ потрібно керуватись НП(С)БОДС 135 «Витрати».

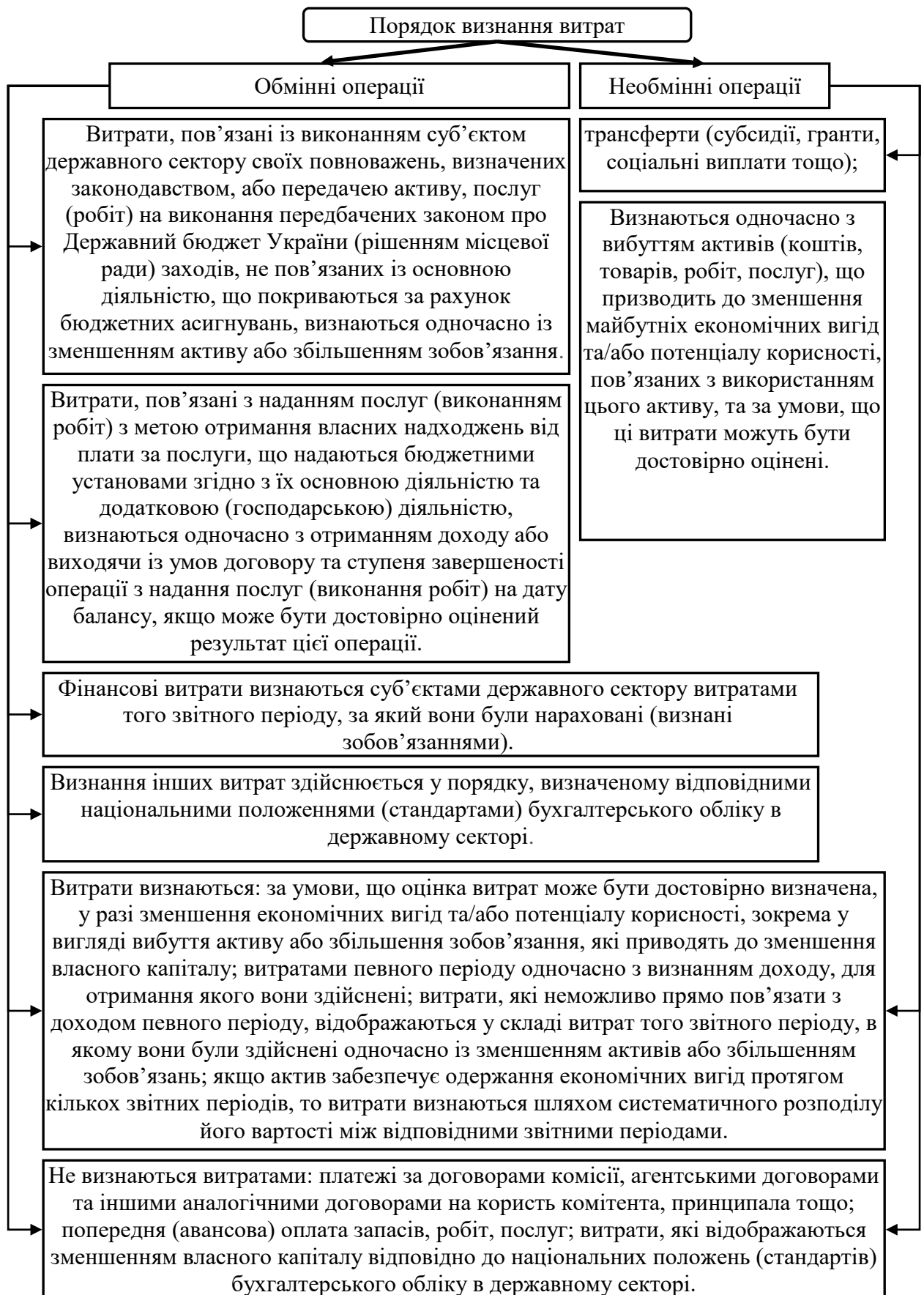

Рис. 2. Порядок визнання витрат за обмінними та необмінними операціями суб'єктів державного сектору

Джерело: узагальнено автором на підставі [1]

Витрати суб'єктів державного сектору класифікуються в бухгалтерському обліку за такими групами: витрати за обмінними операціями, витрати за необмінними операціями. Порядок визнання витрат за обмінними та необмінними операціями, загальні підходи до визнання чи не визнання витрат представлено на рисунку 2.

Окремо слід зазначити, що удосконалення методології бухгалтерського обліку витрат державних установ, органів місцевого самоврядування має проходити послідовно, тому є наявною потреба подальших змін, мета яких полягає у ідентифікації більш чітких критеріїв визнання проведених операцій, а також витрат обмінними чи необмінними.

У формі фінансової звітності суб'єктів державного сектору № 2-дс «Звіт про фінансові результати» відображається та узагальнюється інформація щодо доходів та витрат, які мали місце впродовж виокремленого (досліджуваного) звітного періоду. Форма даного звіту та порядок формування показників регламентується НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності».

Проведене дослідження, дає підставу зазначити, що основним завданням облікового супроводження понесених витрат розпорядниками бюджетних коштів різних рівнів, в межах чинного законодавства, виступає їх формування у належності до затвердженої класифікації, забезпечення контролю щодо відповідності витрачених коштів їх цільовому призначенню та затвердженим кошторисам. Якісне відображення облікових даних сприятиме забезпеченню релевантною інформацією користувачів всіх рівнів для ухвалення ефективних управлінських рішень щодо наявності та руху коштів як державного так і місцевого бюджетів.

Література:

1. Безверхий К. В. Облік в бюджетних установах: Навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2020. 312 с.
2. Цятковська О. Особливості обліку доходів і витрат суб'єктами державного сектору відповідно до НП(С)БОДС. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2018. № 3-4 с. 72-79 URL: <http://ibo.wunu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/321/321> (дата звернення 22.10.22).

Коновальчук Л.П.,
заступник директора з навчальної роботи
Прикарпатський фаховий коледж лісового господарства та туризму
м. Болехів, Україна

Баланюк І.Ф.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Середяк Р.А.,
здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр» ОП «Облік і оподаткування»
Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Раціонально організований бухгалтерський облік є однією з умов ефективного управління сучасним підприємством та досягнення комерційного успіху. Слід відзначити, що поява заборгованості є звичною справою під час здійснення господарських операцій та має суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства. При відвантаженні готової продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства часто не отримують своєчасної оплати. Момент від дати продажу продукції до дати отримання платежу за її відвантаження називається дебіторською заборгованістю. Збільшення дебіторської заборгованості на підприємстві спричиняє погіршення платоспроможності, що в кінцевому результаті може спричинити навіть банкрутство.

Управління дебіторською заборгованістю визначається як потрібна та основна умова ефективної діяльності підприємства, що в результаті дозволяє створити умови для підвищення його фінансових можливостей. Облік дебіторської заборгованості організовується та ведеться відповідно до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] та ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість» [2].

Згідно з вищевказаними нормативно-правовими документами, дебіторська заборгованість класифікується за різними ознаками. Так, за терміном погашення дебіторську заборгованість поділяють на:

- поточну;
- довгострокову [3].

Поточна дебіторська заборгованість (або короткострокова) відноситься до дебіторської заборгованості, яка створюється протягом одного операційного циклу або буде покрита протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Довгострокова дебіторська заборгованість – це заборгованість, відповідно протилежна поточній, яка не створюється протягом одного операційного циклу і буде покрита після дванадцяти місяців з дати балансу.

- Також дебіторську заборгованість класифікують на:
- сумнівну;
 - безнадійну [3].

Сумнівною заборгованістю прийнято вважати ту, стосовно якої існує невпевненість в її погашенні дебітором. У свою чергу, безнадійною заборгованістю називають заборгованість, стосовно якої існує впевненість в її непогашенні.

Немає єдиного правила, щоб визначити, коли борг стає безнадійним. Якщо боржник не сплачує борг згідно з договором або відмовляється платити після встановленого терміну, це не обов'язково означає, що існує безнадійна заборгованість. Одним із показників часткової або повної неможливості стягнення дебіторської заборгованості є неплатоспроможність боржника. Інші показники включають ліквідацію бізнесу боржника, зникнення боржника, наявність декількох безуспішних спроб стягнення заборгованості або неможливість стягнення її через силу закону тощо.

Відповідно, існує два способи погашення дебіторської заборгованості:

- за допомогою товарів, робіт, послуг;
- за допомогою коштів у визначеній валюті.

В сучасних умовах ведення господарської діяльності існують певні проблеми щодо забезпечення ефективної організації обліку розрахунків з дебіторами. Для уникнення цих недоліків та покращення ведення обліку дебіторської заборгованості, варто: проводити інвентаризацію дебіторської заборгованості згідно графіку; застосовувати автоматизовані системи обробки даних; запровадити ведення графіку документообігу та дотримуватися його; детально проводити аналітичний облік дебіторської заборгованості.

Література:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 31.10.2022 р.).

2. Положення стандарт бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» від 08.10.1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 31.10.2022 р.).

3. Гнатюк Т.М., Шкроміда В.В., Мельник Н.Б. (2018) Оперативний облік та аналіз закупівель, продаж та розрахунково-кредитних операцій підприємства. *Вісник Прикарпатського університету. Серія економіка*. № 8, С. 42-47.

Костинчук А.О.,
здобувач вищої освіти,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

Здирко Н.Г.,
д.е.н., професор,
Вінницького національного аграрного університету
м. Вінниця, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАУДИТСЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Контрольне забезпечення управління передбачає здійснення державного фінансового контролю у формі державного фінансового аудиту, аудиту ефективності, перевірку та моніторинг закупівель спеціальними контролюючими органами з метою оцінки законності та правильності використання бюджетних коштів, а також рівня задоволення державних та суспільних потреб.

В умовах складної соціально-економічної ситуації в Україні особливої актуальності набувають дослідження питань забезпечення фінансово-економічної безпеки. У теоретичних дослідженнях, предметом яких є механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки, часто нівелюється роль суб'єктів у цьому процесі. Одним із таких суб'єктів є Державна аудиторська служба України, діяльність якої має важливе значення для підтримання нормального функціонування фінансової системи держави.

Місією Державної аудиторської служби України (далі – Держаудитслужба, ДАСУ) є забезпечення економічного добробуту країни шляхом реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Принципами Держаудитслужби є: верховенство права; законність; професіоналізм; прозорість; політична неупередженість; незалежність; конфіденційність; добросовісність.

Базовими засадами діяльності Держаудитслужби є:

- 1) захист реальних (не формальних) державних інтересів;
- 2) виявлення втрат (збитків) та їх відшкодування;
- 3) попередження фінансових порушень та їх наслідків;
- 4) оперативність реагування на економічні загрози державі;
- 5) ризикоорієнтований підхід до планування;
- 6) мінімізація втручання в діяльність об'єктів контролю;
- 7) висока якість доказової бази, невідворотність відповідальності за вчинені порушення.

Завдання та функції Держаудитслужби:

– реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю;

– здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, досягнення економії бюджетних

коштів;

– внесення Міністру фінансів пропозицій щодо формування державної політики у сфері державного фінансового контролю.

Основна функція – реалізація державного фінансового контролю шляхом здійснення: інспектування (ревізії), перевірки закупівель, моніторингу закупівель, державного фінансового аудиту

ДАСУ здійснює контроль за органами виконавчої влади, державними фондами, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетними установами, суб'єктами господарювання державного сектора економіки, підприємствами, установами та організаціями, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно. Також ДАСУ контролює діяльність суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні.

Виявлення порушень бюджетного законодавства здійснюється за допомогою використання різних методів фінансового контролю.

Загалом, методика державного фінансового контролю – це сукупність технічних (методичних) прийомів контролю, яка дає можливість всебічно, повно й об'єктивно дослідити господарські та фінансові операції установи незалежно від форми і часу їх здійснення з метою виявлення та попередження недоліків і порушень у використанні фінансових ресурсів.

Правовий статус ДАСУ обумовлений його ключовою функцією у сфері державних фінансів, тобто державним фінансовим контролем (ДФК) за цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, а також досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів. За умов хронічного бюджетного дефіциту зазначений напрямок діяльності відіграє важливу роль у забезпеченості збалансованості основного кошторису нашої країни.

Разом з тим, ця функція частково здійснюється відповідними підрозділами Державного казначейства України, що демонструє недосконалість правового регулювання в цій сфері та створює невиправдану конкуренцію між різними за своєю суттю державними органами.

Важливим повноваженням служби у її роботі превентивного характеру залишається можливість надавати міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади і підконтрольним установам обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які можуть призвести до вчинення порушень та виникнення недоліків у діяльності під-контрольних установ, а також отримувати від зазначених органів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій. Крім цього, ДАСУ уповноважена призупиняти бюджетні асигнування, зупиняти операції з бюджет-ними коштами в установленому законодавством порядку, а також застосовувати та

ініціювати відповідно до закону інші заходи впливу у випадку виявлення порушень законодавства.

Подальше удосконалення нормативно-правової регламентації попереджувальної функції ДАСУ повністю підтверджується аналізом практики застосування фінансового законодавства Державною фінансовою інспекцією України. За результатами перевірок виявляються такі найбільш поширені порушення фінансово-бюджетної дисципліни:

- недотримання законодавства з оплати праці, штатної дисципліни;
- здійснення за рахунок коштів місцевих бюджетів видатків, які віднесено до місцевих бюджетів іншого рівня;
- безпідставне покриття витрат сторонніх юридичних, фізичних осіб або покриття за рахунок загального фонду кошторису витрат спеціального фонду;
- незаконне відчуження майна;
- понаднормове списання матеріальних цінностей;
- незаконна ліквідація (знищення) матеріальних ресурсів;
- зайва оплата за придбані товари, виконані роботи та надані послуги внаслідок завищення їх вартості чи обсягів;
- нецільове використання бюджетних коштів;
- зайве виділення коштів унаслідок завищення розрахунків;
- недоотримання фінансових ресурсів;
- порушення вимог тендерного законодавства.

За даними Державної фінансової інспекції у Вінницькій області, встановлено, що близько 80-85 % правопорушень у сфері бюджетного законодавства вчинені за відсутності умислу, можливо, через недостатню правову ерудицію розпорядників коштів у сфері фінансового законодавства, в тому числі, через брак спеціальної освітньої підготовки.

З огляду на це, діяльність ДАСУ та її територіальних підрозділів має бути не завжди каральною, а в окремих випадках повинна мати профілактичну спрямованість.

Територіальні органи Держаудитслужби наведені в табл. 1.

Одним з важливих шляхів зменшення правопорушень та підвищення рівня правової обізнаності суб'єктів може стати запровадження інституту бюджетної консультації, схожої на ту, що існує у Податковому кодексі України.

Для цього в БКУ необхідно закріпити такі положення:

– ДАСУ та її територіальні підрозділи надають розпорядникам бюджетних коштів безоплатні консультації з питань практичного використання окремих норм бюджетного законодавства протягом 10 календарних днів після дня отримання звернення;

– бюджетна консультація має індивідуальний характер і використовується винятково розпорядником бюджетних коштів, якому вона надана;

– консультація, надана в письмовій або електронній формі, обов'язково повинна містити опис питань, що порушуються розпорядником бюджетних коштів, з урахуванням фактичних обставин, указаних у його зверненні, обґрунтування застосування норм законодавства та висновки з питань

практичного використання окремих норм фінансового законодавства;

Таблиця 1 - Територіальні органи Держаудитслужби

№ п/	Офіси	Управління
1	2	3
1	Північний офіс Держаудитслужби (м. Київ)	Управління Північного офіс Держаудитслужби у Вінницькій області
		Управління Північного офіс Держаудитслужби в Житомирській області
		Управління Північного офіс Держаудитслужби в Черкаській області
		Управління Північного офіс Держаудитслужби в Чернігівській області
		Управління Північно-східного офіс Держаудитслужби в Луганській області
2	Північно-східний офіс Держаудитслужби (м. Харків)	Управління Північно-східного офіс Держаудитслужби в Полтавській області
		Управління Північно-східного офіс Держаудитслужби в Сумській області
		Управління Східного офісу Держаудитслужб в Донецькій області
3	Східний офіс Держаудитслужби (м. Дніпро)	Управління Східного офісу Держаудитслужб в Запорізькій області
		Управління Східного офісу Держаудитслужб в Кіровоградській області
		Управління Західного офіс Держаудитслужби у Волинській області
4	Західний офіс Держаудитслужби (м. Львів)	Управління Західного офіс Держаудитслужби в Закарпатській області
		Управління Західного офіс Держаудитслужби в Івано-Франківські області
		Управління Західного офіс Держаудитслужби в Рівненській області
		Управління Західного офіс Держаудитслужби в Тернопільській області
		Управління Західного офіс Держаудитслужби в Хмельницькій області
		Управління Західного офіс Держаудитслужби в Чернівецькій області
		Управління Південного офіс Держаудитслужби в Миколаївській області
5	Південний офіс Держаудитслужби (м. Одеса)	Управління Південного офіс Держаудитслужби в Херсонській області

Джерело: узагальнено за даними сайту Держаудитслужби

- надається консультація в усній, письмовій або електронній формі за вибором розпорядника бюджетних коштів;
- в усній формі може надаватися консультація територіальними підрозділами ДАСУ;
- у письмовій або електронній формі – ДАСУ та її обласними територіальними підрозділами;
- ця інформація підлягає обов'язковому розміщенню на сайті органу, який надав консультацію у письмовій або електронній формі, протягом 10 календарних днів після дня її надання без зазначення найменування (прізвища, ім'я, по батькові) розпорядника бюджетних коштів та його місцезнаходження;
- ДАСУ та її територіальні підрозділи мають право надавати консультації винятково з тих питань, що належать до їх повноважень.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, проводить періодичне узагальнення бюджетних консультацій, які стосуються значної кількості розпорядників бюджетних коштів або значної суми бюджетних зобов'язань, та затверджує наказом такі консультації, що підлягають оприлюдненню, у тому числі на офіційному веб-сайті цього органу, протягом 5-ти календарних днів.

Правове забезпечення та принципи діяльності ДАСУ у сфері протидії бюджетним правопорушенням потребують суттєвого вдосконалення в напрямку підвищення ролі превентивної діяльності, одним з яких є введення у бюджетне законодавства інституту бюджетних консультацій.

Література:

1. Територіальні органи Держаудитслужби. Електронний ресурс: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/1485>

Крюкова І.О.,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна*

Яковенко А.О.,

*к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет,
м. Одеса, Україна*

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ-АУДИТ АГРАРНИХ БІЗНЕС-СУБ'ЄКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ

Успішна реалізація стратегічних цілей розвитку бізнес-суб'єктів всіх видів економічної діяльності, зокрема, аграрного сектору, за теперішніх умов бізнес-середовища неможлива без дієвої та гнучкої маркетингової стратегії, ефективність якої визначає маркетинг-аудит. Складність та динамічність бізнес-оточення суб'єктів господарювання вимагає гнучких оперативних

рішень, проактивної реакції на ринкові чинники, обґрунтованих прогнозів поведінки споживачів та дієвих мотиваторів стимулювання попиту на продукцію, товари і послуги. Всебічну, якісну і системну оцінку вирішення цих важливих завдань та результативності маркетингу компанії в цілому сьогодні надає маркетинговий аудит. Маркетинг-аудит, завдяки своїм основним функціям забезпечує комплексну перевірку і оцінку зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища діяльності компанії, маркетингової стратегії і цілей, ресурсів їх досягнення, слабких місць та резервів маркетингового потенціалу. Результатом маркетингового аудиту постає окреслення ключових напрямів підвищення рівня активності компанії на ринку, покращення комунікативної поведінки, здобуття прихильності споживачів та нарощування контактної аудиторії реальних і потенційних споживачів. Маркетинговий аудит допомагає компаніям зрозуміти потреби, прагнення, інтереси покупців (споживачів), налагодити ефективні комунікації, визначити інструменти і способи їх задоволення. Маркетинговий аудит сьогодні – це дієвий спосіб перевірки придатності маркетингової функції компанії, щоб визначити, наскільки вона пристосована для досягнення бізнес-цілей.

З урахуванням активних трендів цифровізації національних економік світу та економіки України зокрема, найближчими перспективами ефективного маркетингового аудиту постає цифрова площина його організації та здійснення. За таких умов маркетинговий аудит доповнює спектр своїх класичних функцій (превентивна, захисна, оперативна, інформаційна, контролююча) [1] новими аспектами управління діяльністю компанії. Сучасний цифровий маркетинговий аудит виконує функції активної комунікації, оцінки, контролю та допомоги у створенні цінностей, узгодження цілей і інтересів, бізнес-навігації.

За визначенням зарубіжних аудит-компаній, що спеціалізуються на проведенні цифрового маркетинг-аудиту, цифровий маркетинговий аудит постає найважливішим компонентом механізму реалізації бізнес-стратегії компанії [2]. Це засіб всіх он-лайн спроб забезпечити видимість, життєздатність, актуальність та економічне зростання бізнесу. За умов активної трансформації у цифрову реальність аудит цифрового маркетингу – це інструмент розширення можливостей прийняття і реалізації маркетингових рішень компанії.

Для бізнес-суб'єктів аграрного сектору ефективна та організована маркетингова діяльність й досі залишається «вузьким місцем» агроменеджменту, за виключенням крупних за розмірами агрокомпаній та агрохолдингів [3].

Сучасні спеціалізовані маркетингові аудиторські фірми пропонують цілий комплекс цифрового маркетинг-аудиту, який сьогодні носить наступні характеристики:

- 1) структурованість - чіткість і підпорядкованість, яка дозволяє впевнено йти до досягнення маркетингових цілей і завдань розвитку компанії;
- 2) комплексність – охоплення всього маркетингового комплексу з урахуванням поточних і майбутніх трендів (контент-стратегія, поштовий

маркетинг, аудит маркетингу соціальних мереж, SEO-маркетинговий аудит та аудит конкурентів, тощо);

3) періодичність – надзвичай швидка зміна ринкових факторів та маркетингові виклики бізнес-середовища зумовлюють об'єктивну необхідність оперативного і постійного маркетингового аудиту;

4) цифрова контекстність та відповідність - постійна оцінка змін бізнес середовища у призмі змін сприйняття, знань, технології, відношення, філософії життя компанії і споживачів.

За сучасних умов роботи аграрних компаній ключовими мотиваторами для використання цифрового маркетингового аудиту можуть постати: 1) виявлення та визначення «слабких місць» у маркетинговому агроменеджменті; 2) пошук невикористаних ринкових можливостей та покращення кінцевих результативних показників діяльності; 3) цільова орієнтованість та узгодження стратегічних цілей бізнесу із поточними; 4) відновлення зав'язків із командою співробітників, споживачами, покупцями і контактними аудиторіями; 5) підвищення «видимості бізнесу» на ринку, активності у збутових мережах, рентабельності інвестицій.

Сьогодні профільні аудиторські маркетинг-компанії пропонують широкий спектр інструментів цифрового маркетингового аудиту. Вибір і компліментарність визначаються аспектами завдань маркетингового аудиту та фінансових можливостей компаній-замовників. Серед найпопулярніших інструментів цифрового маркетинг-аудиту на ринку аудиторських послуг сьогодні пропонується: сервіси Google для аудиту трафіків і веб-сайтів компаній, перевірки алгоритмів підбору інформації і ключових слів запиту покупців, аудит розрахунку швидкості роботи офіційної сторінки компанії та виправлення технічних помилок, інструменти і можливості для технічного SEO -аудиту.

Невід'ємним інструментом цифрового маркетинг-аудиту постає аудит брендів та брендової політики компанії. Брендінг сьогодні є слабкою ланкою аграрного менеджменту. Більшість середніх та малих агропідприємств України не мають зареєстрованих брендів та втрачають величезний потенціал маркетингу, нарощування фінансового і вартісного потенціалу. Разом з тим, дане питання супроводжує процес виробництва і реалізації сировинної агропродукції і в меншій мірі притаманний компаніям, які мають власну переробку і власні торговельні мережі. Маркетинговий аудит бренду реалізується за такими основним напрямками: аудит якості бренду, аудит правової захищеності бренду, аудит популярності бренду, аудит HR-бренду.

Задля фокусування зусиль на найважливіших аспектах управління розвитком компанії і бізнесу, цифровий маркетинг-аудит концентрується на наступних функціональних областях: веб-сайт компанії, зміст його контенту і зворотного зв'язку із покупцями (споживачами), SEO-маркетингу і цифровий брендінг, плата за клік (PPC), соціальні медіа. Сьогодні цифровий маркетинг-аудит виглядає як сукупність напрямів і інструментів, зображених на рис. 1.

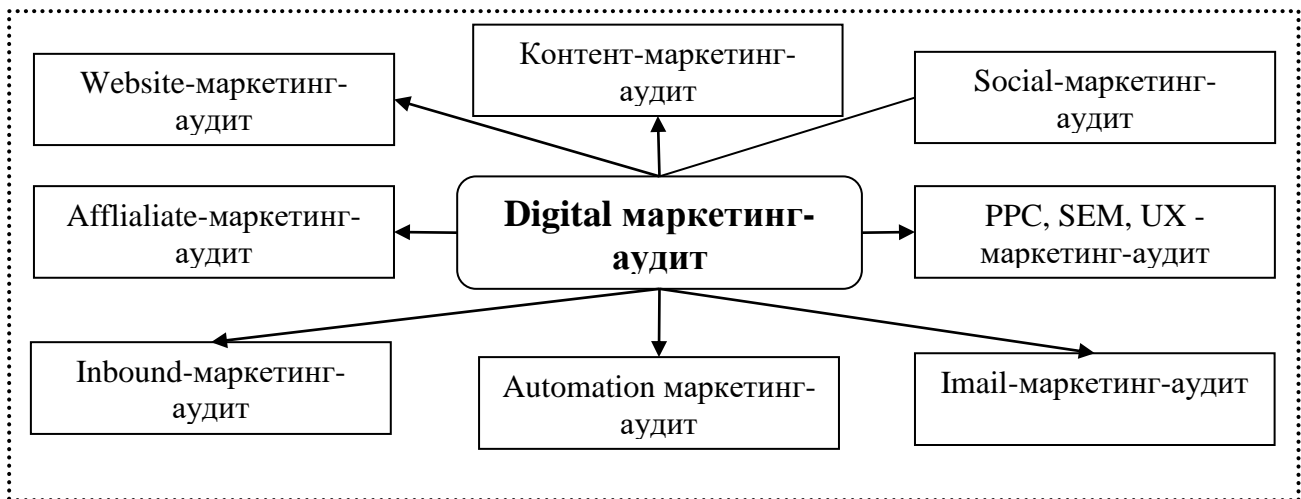

Рис. 1. Інструменти і напрями цифрового маркетингового аудиту аграрних бізнес-суб'єктів

Джерело: авторська розробка

Цифровий маркетинговий аудит відповідає базовим ознакам аудиту, як визнаному і ґрунтовному інструменту підтвердження відповідності (правилам, вимогам, нормативам, стандартам і трендам) та змістовності звітності, системності діяльності компанії. За такого підходу digital-маркетинг аудит працює у сфері аналізу, оцінки, перевірки та надання пропозицій; звітності компанії (офіційної, внутрішньої, управлінської); цілей і завдань маркетингу і діяльності компанії в цілому; існуючої стратегії розвитку (за наявності цифрової стратегії розвитку); корпоративних маркетингових технологій; корпоративних брендинг-технологій; технологій і результативності соціальних медіа-інструментів; SEO і SEM маркетингу.

За результатами digital-маркетинг аудиту компанія має отримати інформацію у розрізі: 1) кількісної оцінки факторів внутрішнього і зовнішнього бізнес-оточення задля корегування оперативних і стратегічних завдань розвитку; кількісного аналізу цифрового портфолію компанії, аналітику про можливості та результативність доступу до цифрових маркетингових платформ у сфері діяльності компанії; динаміки та призми показників електронної та реальної комерції; 2) якісного аналізу роботи у сфері сучасних цифрових комунікаціях (дизайн веб-сайту, відклики та сприйняття, результативність інформації і окупність продажами, популярність бренду та зауваження до продукції з боку споживачів тощо); 3) конкурентного аналізу діяльності; 4) ключові показники результативності, 5) перспектив використання цифрових активів на майбутнє; 6) пріоритетних рекомендацій для управління.

Проведені дослідження показують широкую перспективу і площину можливостей для використання цифрових перспектив і Digital-маркетингового потенціалу сучасних агроформувань. Чіткі тренди та яскравість сучасних реалій підтверджує доцільність спрямованості і векторності маркетингової діяльності агрокомпаній у спектрі використання цифрового маркетингового аудиту як ефективного інструменту досягнення коротко- та довгострокових цілей розвитку.

Література:

1. Wilson A. (2003). Marketing Audit. Dnepropetrovsk, pp. 368.
2. The Why and How of a Digital Marketing Audit. URL: <https://www.startupgrind.com/blog/the-why-and-how-of-a-digital-marketing-audit/>
3. Краснорпуцький О.О., Данько Ю.І. Розвиток маркетингу на ринку агропродовольчої продукції України: монографія. Харків:МІсдрук, 2009. 262с.

Кучерявенко Н.В.,

*здобувач вищої освіти факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет*

м. Суми, Україна

Назаренко І.М.,

*д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет*

м. Суми, Україна

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ БАЛАНС – ІНФОРМАЦІЙНА ПЛАТФОРМА УПРАВЛІНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Підвищення складності господарського процесу на підприємстві зумовлює відповідну багатогранність та багатовекторність управлінського процесу. Управлінському персоналу потрібно приймати значну кількість рішень для досягнення визначених цілей фінансово-господарської діяльності підприємства та виконання управлінських завдань. Дана ситуація вимагає від управлінців всіх рівнів управління достеменного володіння знаннями щодо алгоритму та складових елементів процесу прийняття управлінських рішень [1, с. 14]. Баланс (Звіт про фінансовий стан) - звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал [6].

Бухгалтерський баланс посідає одне з центральних місць у науковій концепції обліку та вважається найбільш універсальною формою фінансової бухгалтерської звітності. Бухгалтерський баланс є важливим джерелом інформації економічного аналізу господарської діяльності підприємства, відображає синтезовану інформацію про результати цих процесів, яка потім диференціюється в різних формах звітності. В будь-якій інформаційній системі дані, що накопичуються та генеруються інформаційною системою, є цінними лише тоді, коли їх можна використовувати для прийняття необхідних рішень. В інформаційній економіці важливим об'єктом дослідження стає розробка концепції балансового моделювання в напрямі поглиблення аналітичних властивостей балансової інформації, що дасть змогу своєчасно вирішувати проблеми управління власністю та приймати адекватні інвестиційні рішення в найкоротші терміни усіма зацікавленими сторонами бізнесу суб'єкта господарювання [4, с. 522].

Для кожного без виключення суб'єкта діяльності комерційного чи державного сектору економіки узагальнення інформації про його фінансовий та

майновий стан є логічною завершальною стадією облікового процесу. Бухгалтерський баланс є відображенням підсумкового обліку, який генерує інформацію, сформовану за результатами діяльності економічного суб'єкта впродовж певного звітного періоду. Враховуючи свою унікальність, баланс підприємств є незамінним інструментом у системі управління, котрий дозволяє не лише узагальнювати дані про активи підприємства та джерела їх формування, а й черпати економічні дані для ідентифікації фінансового стану, здійснення економічного контролю, прогнозування та прийняття управлінських рішень [3, с. 22].

Аналіз тенденцій розвитку бухгалтерського балансу, як форми фінансової звітності, дозволяє зазначити, що постійно відбуваються зміни (змінюється назва, кількість розділів, статей, вписуваних рядків та ін.). На сьогодні форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» має наступну структуру: актив, який складається з трьох розділів (необоротні активи, оборотні активи, оборотні активи, утримувані для продажу та групи вибуття) та пасив, який складається з чотирьох розділів (власний капітал, довгострокові зобов'язання та забезпечення, поточні зобов'язання та забезпечення, зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групи вибуття).

Проведений аналіз літератури з досліджуваної проблематики дозволяє зазначити, що бухгалтерський баланс є важливим інформаційним ресурсом управлінського процесу, оскільки його показники є основою для: аудиторської перевірки; аналізу майна підприємства та джерел їх формування; оцінки майнового стану, ліквідності активів, фінансової стійкості (платоспроможності) підприємства, оборотності дебіторської / кредиторської заборгованості та терміну погашення, рентабельності активів та власного капіталу; визначення потреби в оборотних активах; виявлення резервів підвищення інтенсивності та ефективності використання основних засобів та інших компонент майна.

З метою належного оцінювання керівниками, менеджерами та іншими зацікавленими особами фінансового стану, результатів діяльності, використання грошових коштів, капіталу підприємства, показники, представлені у фінансовій звітності, відповідно до вимог НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», повинні відповідати встановленим характеристикам. Так, інформація, яка надається у фінансовій звітності, повинна бути дохідлива та зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання, зацікавлені у сприйнятті цієї інформації [5, с. 198]. Отже, для того, щоб фінансова інформація була корисною, вона повинна бути доречною та правдиво подавати те, що вона призначена подавати. Корисність фінансової інформації посилюється, якщо вона є зіставною, її можна перевірити, вчасною та зрозумілою. В таблиці 1 подано обґрунтування основоположних якісних характеристик фінансової інформації згідно з вимогами Концептуальної основи фінансової звітності [2].

Таблиця 1 - Обґрунтування основоположних якісних характеристик фінансової інформації згідно вимог Концептуальної основи фінансової звітності

Критерій якісної характеристики	Назва якісної характеристики	Обґрунтування змісту якісної характеристики
Основоположна	Доречність	Доречна фінансова інформація може спричинити відмінності у рішеннях, які приймають користувачі. Інформація може спричинити відмінність у рішеннях, навіть якщо деякі користувачі вирішують не скористатися цією перевагою або вже знають про неї з інших джерел. Фінансова інформація може спричинити відмінності у рішеннях, якщо вона має передбачувальну цінність, підтверджувальну цінність. Фінансову інформацію з передбачувальною цінністю користувачі використовують для формування своїх власних передбачень. Фінансова інформація має підтверджувальну цінність, якщо вона забезпечує реакцію на (підтверджує або змінює) попередні оцінки.
	Правдиве подання	Фінансові звіти подають економічні явища у словах та числах. Щоби бути корисною, фінансова інформація повинна не лише подавати відповідні явища, - вона повинна також правдиво подавати явища, які вона призначена подавати.
Посилювальні	Зіставність	Рішення користувачів охоплюють вибір між альтернативами, наприклад, продажу чи утримування інвестиції, або інвестування в один суб'єкт господарювання чи інший. Тому інформація про суб'єкт господарювання, що звітує, є більш корисною, якщо її можна порівняти з подібною інформацією про інші суб'єкти господарювання, а також з подібною інформацією про той самий суб'єкт господарювання за інший період або іншу дату.
	Можливість перевірки	Можливість перевірки допомагає запевнити користувачів у тому, що інформація правдиво подає економічні явища, які вона призначена подавати. Перевірка може бути прямою та непрямою. Пряма перевірка означає перевірку суми або іншого подання прямим спостереженням, наприклад, перерахунком грошей. Непряма перевірка означає перевірку вхідних даних для моделі, формул та інших методів, а також перерахунок вихідних даних за допомогою тієї самої методології.
	Своєчасність	Своєчасність означає можливість для осіб, які приймають рішення, мати інформацію вчасно, так щоб ця інформація могла вплинути на їхні рішення. Загалом, що старіша інформація, то менше вона корисна. Проте деяка інформація може лишатися вчасною довгий час після закінчення звітного періоду, оскільки, наприклад, деяким користувачам, можливо, необхідно виявити та оцінити тенденції.
	Зрозумілість	Класифікація, охарактеризування та подання інформації ясно та стисло робить її зрозумілою. Деякі явища за своєю природою складні, їх не можна легко зрозуміти. Завдяки виключенню з фінансових звітів інформації про такі явища, інформацію у фінансових звітах легше зрозуміти. Проте такі звіти будуть неповними і тому існує імовірність введення користувачів у оману.

**Джерело: узагальнено автором за матеріалами [2].*

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» є важливим інформаційним ресурсом управлінського процесу. В показниках досліджуваної форми

фінансової звітності зацікавлене широке коло стейкхолдерів (засновники підприємства, керівництво, працівники, інвестори, банківські установи, постачальники, замовники та ін.). На сьогодні ефективне управління без використання даних бухгалтерського обліку (в т.ч. бухгалтерського балансу) стає просто неможливим, але інформація є в тому випадку ціннісним ресурсом, якщо вона відповідає основоположним якісним характеристикам та відсутня асиметрія. Тому питання ролі бухгалтерського балансу в управлінській діяльності підприємства завжди є актуальним.

Література:

1. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навчальний посібник / О.А. Лаговська, С.Ф. Легенчук, В.І. Кузь, С.В. Кучер. Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2017. 416 с.
2. Концептуальна основа фінансової звітності IASB : стандарт : Концепція від 01.09.2010 р. URL: <https://cutt.ly/WN1FtEf>.
3. Лагодієнко Н.В., Іванченкова Л.В., Скляр Л.Б., Іванченков В.С. Формат і зміст бухгалтерського балансу в сучасній обліково-економічній моделі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 2. С. 21 – 28.
4. Мощенський С.Г. Бухгалтерський баланс як засіб комунікації зацікавлених сторін бізнесу в інформаційній економіці. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. С. 519 – 522.
5. Назаренко І.М. Застосування економічних методів дослідження капіталу: досвід та перспективи : монографія. Суми: Університетська книга, 2015. 344 с.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013. URL: <https://cutt.ly/ON1FfJ8>.

Маренич Т.Г.,

*д.е.н., професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна*

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СУДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРА

До облікових інновацій в процесі реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку належить професійне судження бухгалтера. В сучасних умовах забезпечення об'єктивної, повної та достовірної бухгалтерської інформації не можливо без професійного судження бухгалтера. Це впливає з вимог вітчизняних нормативно-правових актів з регулювання бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, міжнародних стандартів тощо. Проте, як свідчить практика, винесення професійного судження бухгалтером пов'язано з низкою труднощів. Зокрема, чітко не визначено сферу його застосування. Необхідним є набір правил і принципів, які призначені для вироблення

професійного судження бухгалтера. За міжнародними вимогами таким набором правил і принципів є Концептуальна основа фінансової звітності, яка є базисом для розробки МСФЗ [1].

Останні події та обставини в бізнес-середовищі вітчизняних підприємств (пандемія, воєнні дії, кліматичні зміни, підвищення цін на енергоресурси, економічні санкції та ін.) можуть суттєво вплинути на спроможність системи бухгалтерського обліку забезпечити фіксування всіх господарських операцій та їх узагальнення у фінансовій звітності. Така економічна нестабільність та невизначеність у діяльності підприємств посилює суб'єктивність та невизначеність вимірювання певних об'єктів та їх оцінки в обліку. Найбільш проблемними питаннями в обліку залишаються визначення суттєвості, оцінка величини знецінення активів, оцінка справедливої вартості, оцінка впливу економічних умов на безперервність діяльності підприємства, оцінка пов'язаних з безперервністю ризиків, аналіз чутливості в оцінці безперервності діяльності тощо. Якщо будь-які норми у вітчизняних стандартах прописано недостатньо чітко або зрозуміло, то підприємства, які розробляють облікову політику за національними стандартами, можуть звертатися за допомогою й до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Незважаючи на вимоги формувати фінансову звітність виходячи з правил, встановлених нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку, передбачена принципова можливість відступу від цих правил, якщо їх застосування не дозволяє суб'єкту господарювання достовірно відобразити його фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів. Здійснення професійного судження пов'язане зі свободою вибору методики визнання та розкриття інформації щодо застосованих принципів бухгалтерського обліку для конкретної господарської операції та об'єкту. Інші положення містять лише загальні вказівки та в деяких випадках пропонують прийнятні альтернативні підходи. Слід зазначити, що через особливості функціонування підприємств, різноманіття сфер їхньої діяльності, значне ускладнення в сучасних умовах бізнес-процесів в бухгалтерському законодавстві майже неможливо прописати всі можливі варіанти відображення в обліку різноманітних ситуацій господарської діяльності, що зумовлює необхідність покласти на розсуд бухгалтера підприємства вибір порядку відображення суперечливих (непередбачених законодавчо) фактів, подій, операцій господарського життя. У цілому вимагає професійного судження бухгалтера невизначеність нормативного регулювання бухгалтерського обліку та підприємницької діяльності, а також невизначеність середовища функціонування суб'єкта господарювання.

Аналіз наукової літератури показує, що вітчизняні та зарубіжні вчені не мають одностайної думки щодо розповсюдження та сфери застосування професійного судження бухгалтера. Так, більшість дослідників вважають, що нині професія бухгалтера обов'язково ґрунтується на професійному судженні. Підкреслюючи значення професійного судження, Сторожук Т.М. зазначає, що професійне судження бухгалтера в сучасних умовах господарювання є важливою складовою організації облікового процесу на підприємстві [2, с. 200].

Засадний Б.А. розглядає професійне судження як специфічний елемент методу бухгалтерського обліку в умовах застосування МСФЗ, який забезпечує дотримання принципу превалювання сутності над формою в процесі інтерпретації облікової інформації [3, с. 65].

При цьому деякі науковці стверджують, що на сьогодні у вітчизняній обліковій практиці професійне судження широко не застосовується, оскільки бухгалтеру простіше виконувати рекомендації нормативних актів, ніж брати на себе відповідальність за прийняті рішення [4, с. 209].

Більшість вчених вважають, що область застосування професійного судження зводиться до розробки облікової політики підприємства, формування фінансової звітності. Безперечно великий обсяг фінансової інформації обробляється з використанням професійного судження бухгалтера. Проте вимагається воно і в інших сферах.

Сер Ендрю Лікерман зазначає, що професійне судження, засноване на знаннях і досвіді, важливе для бухгалтерів з управлінського обліку, а саме для тих, хто, швидше за все, будуть частиною управлінської команди. В підтвердження цієї думки автор наводить приклади професійного судження на етапах бюджетування для вирішення питань: щоб визначити, чи достовірні оцінки доходів і витрат; які капітальні проекти включити; чи варто рекомендувати приділяти більше часу проекту, що має проблеми; наскільки жорстким чи невичерпним має бути бюджет; баланс між інвестиціями та споживанням; чи не загрожуватиме скорочення витрат довгостроковим перспективам. Вчений наголошує на важливість професійних суджень зі штучним інтелектом, який розширить можливості управлінського обліку, порушить існуючу практику та візьме на себе виконання багатьох рутинних завдань. Адже більша частка завдань, що залишаться, вимагатиме оцінки, а штучний інтелект надаватиме кращі дані [5].

Проявляється професійне судження і у податкових відносинах. Так, відповідно до п. 1.5 ст. 16 Податкового кодексу України одним із обов'язків платника податків є обов'язок подавати на належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів документи з обліку доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, пов'язані з обчисленням та сплатою податків та зборів [6]. Крім того, відповідно до п. 1 ст. 44 ПКУ для цілей оподаткування платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з визначенням об'єктів оподаткування та/або податкових зобов'язань, на підставі первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, ведення яких передбачено законодавством. Тому, як стверджує Єфімов О., професійні судження бухгалтера, які знайшли своє відображення у інформації фінансової звітності (а отже й певною мірою – податкової звітності), можуть вплинути на базу оподаткування тим чи іншим податком. У такому разі треба бути готовим

довести правомірність професійного судження бухгалтера та його податкових наслідків [7].

Таким чином, сфера застосування професійного судження бухгалтера не обмежується формуванням облікової політики з фінансового обліку, визначенням облікових оцінок та складанням усталеної фінансової звітності з розкриттям відповідної інформації у примітках до фінансових звітів. Професійне судження бухгалтера розповсюджується і на упорядкування облікового процесу на підприємстві, розробку принципів і методів управлінського обліку, управлінської звітності, розбудову системи внутрішнього контролю, прийняття ефективних управлінських рішень з метою забезпечення зменшення ризикованості та збереження сталості діяльності підприємства для створення вартості.

Література:

1. Концептуальна основа фінансової звітності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text (дата звернення: 18.10.2022).
2. Сторожук Т.М. Способи та проблеми формування професійного судження бухгалтера. *Економічний вісник*. Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2017. Вип. 1. С. 195-200. URL: https://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/2017__1_Ekonomichniy_visnik.pdf (дата звернення: 18.10.2022).
3. Засадний Б.А. Застосування професійного судження у бухгалтерському обліку в умовах МСФЗ. URL: <http://194.44.12.92:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/4635/Засадний.pdf?sequence=1> (дата звернення: 18.10.2022).
4. Синиця Т.В. Необхідність та ймовірні ризики застосування професійного судження бухгалтера в обліковій практиці. *Збірник наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди*. Економіка. 2013. Вип. 13. С. 208-212.
5. 6 elements of professional judgement. By Sir Andrew Likierman, FCMA, CGMA. 1 December 2019. URL: <https://www.fm-magazine.com/issues/2019/dec/elements-of-professional-judgement.html> (дата звернення: 18.10.2022).
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Станом на 10.10.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
7. Олександр ЄФІМОВ. Професійне судження у сфері бухгалтерського обліку. URL: <https://zakon.help/article/profesiine-sudzhennya-u-sferi-buhgalterskogo-obliku> (дата звернення: 18.10.2022).

Маркевич Л.С.,
аспірантка кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

При виробництві органічної продукції агропідприємства витрачають значно більше коштів, ніж на продукцію, яка виробляється традиційним шляхом. Здійснюючи калькулювання собівартості органічної продукції рослинництва важливим є правильне відображення вартості побічної продукції, адже вона не може відрізнитися від такої, що отримана в результаті виробництва продукції рослинництва з використанням хімічних добрив.

Визначення собівартості продукції є одним із ключових процесів виробництва, тому товаровиробники постійно відслідковують рівень пов'язаних з нею витрат, контролюють та оцінюють їх величину.

З економічної точки зору собівартість продукції відображає використання ресурсів підприємства, які виражені у грошовій формі.

Серед науковців відсутня єдина думка щодо класифікації методів калькулювання собівартості продукції. У жодному з офіційних документів не зазначено переліку методів обліку витрат та методів калькулювання, які є рекомендованими для використання підприємствами різних галузей промисловості.

Думки сучасних вчених розділились: одні і ті ж методи одні вчені відносять до методів обліку витрат, а інші до методів калькулювання.

Професор Палій В.Ф. виокремлює два методи обліку витрат (нормативний метод обліку та метод обліку фактичних затрат) та чотири методи калькулювання (позамовний, попроцесний, попередільний, нормативний). Науковець вважає, що методи обліку витрат і калькулювання – це різні методи, що виконують зовсім різні функції. При цьому наголошує, що метод обліку витрат повинен характеризувати, з відповідною повнотою та деталізацією, процес їх виникнення та формування в конкретному виробничому процесі, а метод калькулювання – це сукупність способів аналітичного обліку витрат на виробництво за калькуляційними об'єктами та прийомів обчислення собівартості калькуляційних одиниць [3].

В свою чергу Івашкевич В.Б. [1] розглядає методи обліку витрат та чотири методи калькулювання як два самостійно діючих та взаємопов'язаних процеси. Основа розмежування полягає у змісті та обсязі інформації, а також впливає спосіб її обробки. Дане розмежування обґрунтовується змістом та обсягом інформації, а також за способами її обробки на обох етапах: на етапі обліку витрат відбувається збір інформації та її групування залежно від встановлених цілей, а на етапі калькулювання – обробка за допомогою спеціальних прийомів та способів.

Проаналізувавши думки різних науковців, ми притримуємось думки, що методи обліку витрат на виробництво та методи калькулювання є двома різними процесами. Метод обліку витрат є сукупністю способів відображення, групування та систематизації інформації про витрати, які виникли у процесі здійснення господарської діяльності та забезпечують досягнення поставленої мети. Метод калькулювання виступає відображенням розподілу витрат підприємства за встановленими статтями калькуляції для визначення собівартості певних видів продукції.

Мельничук Я. П. зазначає, що визначення собівартості продукції — доволі складний та послідовний процес, який потребує точності ведення обліку та відповідальності працівників на кожному етапі обробки інформації [2].

При визначенні собівартості продукції рослинництва і в тому числі продукції органічного походження, слід дотримуватись наступного алгоритму:

1. У кінці року перевірити правильність записів за дебетом і кредитом аналітичних рахунків (наприклад, 231.1 "Виробництво органічної продукції рослинництва") до субрахунку 231.

2. Уточнити, чи повністю включені до витрат під врожай звітного року витрати минулих років за кожним видом незавершеного виробництва.

3. Перевірити повноту оприбуткування продукції рослинництва.

4. Розподілити між окремими об'єктами обліку витрати на утримання основних засобів.

5. Визначити собівартість робіт та послуг допоміжних виробництв та списати калькуляційні різниці між фактичною та плановою їх собівартістю.

6. Розподілити загальні витрати на зрошення та осушення земель.

7. Списати частину витрат бджільництва на сільськогосподарські культури, що запилюються.

8. Списати з витрат основного виробництва суми надзвичайних витрат.

9. Розподілити бригадні, фермські, цехові та загальновиробничі витрати.

10. Визначити загальну суму виробничих витрат за об'єктами обліку.

11. Визначити собівартість продукції рослинництва органічного походження [2].

Слід зазначити, що собівартість виробництва органічної продукції в Україні, як і у світі загалом, перевищує собівартість сільськогосподарської продукції, вирощеної традиційним способом. Це відбувається внаслідок особливостей процесу органічного виробництва (вища трудомісткість, здійснення сертифікації щодо її відповідності визначеним стандартам та нормам, яка є досить дорогою).

При визначенні витрат, які несе господарство на виробництво традиційної продукції практично ніколи не враховуються так звані "приховані" витрати. До них можна віднести: витрати на поліпшення і захист навколишнього середовища та уникнення у майбутньому витрат для пом'якшення забруднення, гуманне ставлення до тварин, визначене стандартами органічного виробництва, нівелювання ризику для здоров'я фермерів, через неправильне поводження з пестицидами і запобігання майбутніх медичних витрат, розвиток сільських

територій шляхом створення додаткових робочих місць і забезпечення цільового доходу для виробників [4].

Калькулювання собівартості органічної продукції рослинництва та визначення вартості побічної продукції має значну специфіку пов'язану з особливостями вирощування такої продукції. При цьому аналітичний облік виробничих витрат необхідно організовувати за видами виробництв і культур, за основними статтями витрат, а також за внутрішньогосподарськими підрозділами. При визначенні вартості побічної продукції від виробництва органічної продукції рослинництва, важливим є встановлення вартості на рівні, який буде нижче за ціну основної продукції. І це справедливо, тому що супутня продукція не може і не повинна коштувати виробнику більше, ніж основна [2].

Отже, для сільськогосподарських підприємств визначення собівартості органічної продукції рослинництва є вкрай необхідним, оскільки така інформація дозволяє зробити висновки про ефективність виробництва та забезпечує інформацією для здійснення управлінського обліку. У рослинництві існує ряд особливостей, які впливають на розподіл витрат і на процес калькуляції собівартості продукції рослинництва. Витрати на виробництво продукції рослинництва, робіт та послуг в плануванні і в обліку групуються за статтями, які підприємство визначає самостійно виділяючи окремі статті, як постійні та змінні витрати.

При деталізації виникають специфічні для сільського господарства статті витрат: витрати на насіння, органічні добрива, машинотракторний парк та інше. При вирощуванні існують витрати, які в момент їх здійснення неможливо віднести на відповідну культуру, оскільки вони пов'язані з вирощуванням декількох сільськогосподарських культур. Особливість цих витрат полягає в тому, що вони повністю розподіляються у звітному році і, відповідно, не переходять на наступний рік як незавершене виробництво. При визначенні вартості побічної продукції від виробництва органічної продукції рослинництва, важливим є встановлення вартості на рівні, який буде нижче за ціну основної продукції.

Література:

1. Ивашкевич В.Б. Бухгалтерский управленческий учёт: учебник. - М.: Магистр, 2015. 448 с.
2. Мельничук Я. П. Калькулювання собівартості органічної продукції рослинництва. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2016/21.pdf (дата звернення: 01.11.2022).
3. Палий В.Ф. Основы калькулирования. М.: Финансы и статистика, 1987. 288 с.
4. Спевак Я. Why is organic food more expensive, and when will it changes? URL: <http://www.organicfoodee.com/sense/tooexpensive> 01.11.2022).

Мацак Т.Р.,
здобувач вищої освіти
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

Назаренко О.В.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування,
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

Функціонування кожного суб'єкта господарювання полягає в підвищенні рівня економічної ефективності виготовлення продукції. Більша частка організацій України займається саме виробництвом і реалізацією продукції. Світ не стоїть на місці, постійно рухатися вгору має і економіка України, що можливо при впровадженні більш ефективного обліку. Тому визначення шляхів вдосконалення обліку готової продукції тваринництва є актуальним питанням на сьогодні.

Вагоме значення можна приділити саме реалізації готової продукції, як одному з ключових економічних показників роботи, що може визначити рівень ефективності діяльності більшості підприємств. До обсягів реалізації входить: відвантаження, випуск готової продукції, незалежно від того, чи вже була зарахована оплата на рахунок організації чи ні. Реалізація готової продукції – кінцева мета діяльності підприємства, заключний етап кругообігу його засобів по завершенню якого визначаються результати господарювання та ефективність виробництва. Метою даної роботи є визначення методів і напрямів покращення обліку готової продукції тваринництва.

Вітчизняними економістами, які розглядали питання обліку готової продукції є: В.Г. Линник, С.Ф. Голов, В.І. Єфименко, В.М. Мурашко, І.В. Жиглей, М.В. Кужельний. Проте, ми стикаємося з тим, що залишилася низка невирішених питань, що потребують удосконалення.

Заміна застарілих первинних документів повинна сприяти скороченню трудових витрат на її заповнення й обробку. Вивчення застосованих в первинному обліку документів показує, що на виробництві використовують громіздкі, застарілі документи, що мають зайві реквізити. Деякі документи мають не вірну форму, інколи вказуються показники, які втратили своє значення. Не мала частина організацій досі ведуть облік з використанням в більшій мірі первинної документації. Ці документи потребують удосконалення, виключаючи з них одні показники і передбачаючи інші, або ж взагалі перехід до повної автоматизації[1].

Якісна організація первинного обліку нерозривно пов'язано із створенням уніфікованих форм документів, забезпеченням порівняння їх даних та зв'язок реквізитів, які маємо. Облік готової продукції тваринництва є однією з найбільш трудомістких ділянок бухгалтерського обліку, тому модернізація саме

цієї документації має дуже важливе значення. Перехід до оновлених форм первинної документації повинен здійснюватись по таким напрямкам: уточнення змісту діючих форм; розробка нових форм; виключення застарілих реквізитів та деяких діючих форм документів, що вже не мають актуальності; поєднання разових форм у комбіновані. Первинні документи типової форми, які застосовують на підприємствах, часто заповнюються без запису всіх передбачених в них реквізитів (шифрів синтетичного та аналітичного обліку, підписів відповідальних осіб тощо). Документи потребують перегляду з приводу їх удосконалення.

Облікові працівники організації мають періодично, не рідше раз у десять днів здійснювати саме на складах перевірку своєчасності та правильності оформлення первинних документів за складськими операціями, а також внесення в книгу складського обліку. Цей процес має в повній мірі перейти в автоматизовану форму[2].

Організуючи облік готової продукції тваринництва, варто пам'ятати, що обсяг облікової інформації завжди повинен бути в межах розумної потреби. Зайва інформація приводить до збільшення витрат на її отримання, але не може бути ефективно використано в системі управління підприємством. Недостатня інформація може призвести до погіршення контролю, це потрібно враховувати при організації обліку готової продукції та матеріальних цінностей.

Працівники бухгалтерії зобов'язані періодично проводити на складах контрольні вибіркові перевірки залишків цінностей, особливо дефіцитних і дорогих, для порівняння їх із даними обліку, здійснювати інструктаж матеріально відповідальних осіб про порядок ведення кількісного обліку, складання матеріальних звітів, оформлення документів на право одержання та видачу матеріалів. Вище зазначені перевірки не проводяться в межах діючих виробників що є недоліком у організації складського обліку на господарстві.

Впровадження комп'ютерної техніки не передбачає внесення суттєвих змін до принципів в бухгалтерському обліку, проте техніка збору і обробки інформації в більшості організацій потребує вдосконалення.

Якість бухгалтерського обліку і ефективність його автоматизації залежить від стану первинного обліку і способу ведення інформації з документів в комп'ютер.

Застосовувати автоматизоване документування на комп'ютерах можна тільки в не великій кількості, заповнення форм проводиться безпосередньо в бухгалтерії. Таким чином, у підприємств сконцентровується великий обсяг карток і бланків, з яких потрібно вводити інформацію в комп'ютер. Зниження трудомісткості введення, зведення до мінімуму рутинних операцій, що повторюються, автоматизація формування бухгалтерських проводок стає актуальною задачею і вирішується в програмному комплексі через максимальне використання нормативно довідкової інформації

Що стосується автоматизованої системи обробки економічної інформації з обліку готової продукції тваринництва та її реалізації з використанням автоматизованого бухгалтера, то вона передбачає вирішення таких завдань як:

облік руху готової продукції на складі; облік реалізованої продукції; облік товарів[3].

Зосередивши всю увагу на удосконаленні обліку готової продукції тваринництва та обравши вигідний спосіб реалізації, будь-яке підприємство зможе вийти на вищий рівень в своїй діяльності.

Найважливіша проблема будь-якого українського підприємства, що працює в ринкових умовах – це проблема його виживання і забезпечення безупинного розвитку. Ефективне вирішення цієї проблеми полягає у створенні і реалізації конкурентних переваг, що значною мірою можуть бути досягнуті на основі ефективної стратегії розвитку підприємства[4].

Повний перехід на автоматизацію і є основним методом вдосконалення обліку. Крім того, автоматизація знижує ризик помилок в документах і дозволяє ефективніше використовувати кадрові ресурси, перенаправляючи їх на виконання інших завдань. Є реальні можливості успішного розвитку за умов, коли будуть враховані сильні сторони і можливості, розроблені шляхи подолання загроз і слабких сторін, а також буде впроваджено ефективну систему стратегічного управління підприємством.

Література:

2. Облік сільськогосподарської діяльності: навчальний посібник / За ред. В.М. Жука. Київ: Юр-Агро-Веста, 2007. 368 с.

3. Подолянчук О.А., Захарчук І.С. Готова продукція як об'єкт обліку сільськогосподарських підприємств. *Економіка, фінанси, право*. 2014. №2. С. 18-22.

4. Сук Л. К., Сук П. Л. Облік поточних біологічних активів і сільськогосподарської продукції. *Облік і фінанси*. 2014. № 2. С. 71-78.

5. Бухгалтерський облік : навч. посібник / Т.В. Давидюк, О.В. Манойленко, Т.І. Ломаченко, А.В. Резніченко. Харків, Видавничий дім «Гельветика», 2016. 392 с.

Михалевич С.Г.,

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»

м. Ковель, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ОФОРМЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ДАВАЛЬНИЦЬКОЮ СИРОВИНОЮ ШВЕЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Особливістю виробничої діяльності швейних підприємств є широке використання давальницької сировини, одержаної від іноземного замовника для подальшої переробки. Це зумовлено, насамперед, скрутним фінансовим становищем, у якому опинились швейні виробники, втратою внутрішніх ринків збуту, перенасиченням внутрішніх ринків дешевими (хоча і неякісними) швейними виробами, одержаними із-за кордону тощо.

Основним нормативним документом, який регулює порядок здійснення операцій з переробки давальницької сировини є Закон України від 15.09 1995р. №327 «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» [1].

Зокрема даним Законом врегульовано питання ввезення давальницької сировини іноземного замовника в Україну, можливість її закупівлі на митній території нашої країни з наступною переробкою у готову продукцію та визначено форми розрахунків за надані послуги з переробки, а саме: грошовими коштами; сировиною; готовою продукцією; з використанням трьох зазначених форм одночасно.

Закон України від 04.10.2001р. №2761 «Про внесення змін до Закону України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах»» [2], який набрав чинності з 01.01.2002р., залишаючи незмінними межі окремих схем операцій з переробки давальницької сировини, вніс суттєві зміни в поняття основних термінів, а також визначив порядок документального оформлення даних операцій з переробки.

Операції з переробки давальницької сировини передбачають їх документальне оформлення, порядок здійснення якого викликає багато дискусій зі сторони вчених.

Кадуріна Л.О. зазначає, що облік давальницької сировини на складах, в цехах та на виробництві у підприємства, виконавця послуг з її переробки, здійснюється у тому ж порядку, що й облік власних матеріалів [3, с. 376].

На думку Кузьмінського Ю.А., Козак В.Г., Лук'яненко Л.І. облік руху давальницької сировини необхідно здійснювати у книзі «Сировина і матеріали, прийняті для переробки» встановленої підприємством форми [4, с. 63]. Проте яким чином і на основі яких первинних документів інформація про здійснювані операції буде потрапляти до даної книги вченими не уточнюється.

Дупай М.М., Денчук П.Н., Питель С.В., Хомин П.Я. пропонують складський облік давальницької сировини та одержаної в процесі переробки продукції здійснювати з використанням карток (книг) складського обліку, відкритих за кожною номенклатурною одиницею цінностей [5, с. 126].

При цьому записи операцій з надходження та вибуття проводяться завідуючим складом щоденно, на основі даних первинних документів, форми яких використовуються для обліку руху власних активів підприємства. В кінці кожного місяця (а якщо вся продукція відправлена нерезиденту протягом м'яся, то відразу ж після цього) завідуючий складом повинен складати і подавати до бухгалтерії підприємства (разом з підтверджуючими первинними документами) «Звіт про рух матеріалів», який, після відповідної перевірки, зберігається як реєстр аналітичного обліку.

При цьому вчені вважають за недоцільне відкривати сальдові відомості (як це робиться за власною продукцією) та здійснювати записи до Журналу 5 (5А) та Відомості 5.1 аналітичного обліку запасів.

Однак перш ніж розпочати розгляд організації складського обліку та контролю за рухом давальницької сировини у підприємства-виконавця,

зупинимось на загальних питаннях обліку та документального оформлення здійснення таких операцій.

Перш за все, операції з давальницькою сировиною передбачають наявність зовнішньоекономічного (толінгового) контракту між українським підприємство - виконавцем і іноземним власником давальницької сировини – замовником, укладання якого потребує не тільки високої фахової кваліфікації, а й знання технологічних процесів виробництва продукції та нормативних законодавчих документів.

Після цього, з метою одержання дозволу на ввезення давальницької сировини для її подальшої переробки, до митниці подається відповідна заява на розміщення сировини в митному режимі переробки на митній території України, а також підприємством - виробником оформляється вексель (письмове зобов'язання), на суму встановлених податків та зборів.

Після оформлення зазначених документів, настає стадія декларування ввезення давальницької сировини з усіма притаманними їй особливостями в залежності від виду розрахунків за надані послуги.

А саме, якщо вся ввезена давальницька сировина підлягає переробці, то оформляється одна вантажна митна декларація з відміткою «давальницька сировина».

Якщо ж оплата послуг з переробки передбачається частиною ввезеної давальницької сировини, то проводить окреме декларування частини сировини, призначеної для переробки (режим переробки) і частини, яка надходить як плата за надані послуги (режим імпорту).

У даному випадку оформляється дві окремі вантажні митні декларації, при цьому, частина давальницької сировини, яка надходить до виконавця як плата за виготовлення готової продукції і заявлена по окремій вантажній митній декларації в режимі імпорту в Україну, оформляється на загальних (для митного режиму імпорту) підставах зі сплатою всіх необхідних зборів та платежів, а саме: митного збору, ввізного мита, акцизного збору, податку на додану вартість.

Проте, зазначені документи є документами митного оформлення давальницької сировини до яких необхідно додати товарні (фактури, проформ-рахунки, інвойси тощо), транспортні (накладні тощо), супровідні (санітарні, ветеринарні та інші документи країни експорту) та дозвільні документи, які отримані на виконання законодавчих вимог України.

Після вирішення питання документального оформлення сировини, ввезеної на митну територію України, вона підлягає переробці з метою одержання готової продукції, яка, в залежності від умов контракту, підлягає або поверненню підприємству-замовнику (за винятком частки, яка виступає як плата за надані послуги з переробки), або реалізації.

У випадку, якщо підприємство-виробник вивозить готову продукцію в повному об'ємі, оформляється одна вантажна митна та одна експортна декларація на вивіз готової продукції без сплати будь-яких митних платежів (крім митних зборів). До того ж, вивезення даної готової продукції не підпадає під режим квотування та ліцензування.

Якщо ж частина готової продукції переходить підприємству-виробнику як плата за надані послуги з переробки, то на дану продукцію оформляється окрема вантажна митна декларація в митному режимі імпорту готової продукції, звичайно, без фактичного її ввезення. При цьому, український виробник повинен сплатити ввізне мито та інші податки та збори, які справляються при імпорті товарів в Україну.

До того ж, митними органами може додатково вимагатись представлення висновку Торгово-промислової палати, яким підтверджується одержання готової продукції саме в процесі переробки давальницької сировини яка, до того ж, повинна становити не менше 20% загальної вартості готового виробу.

Також необхідно зазначити що копія вивізної декларації, з відміткою митниці про перетинання митного кордону, є підставою для погашення (оформленого при ввозі давальницької сировини) простого векселя без сплати ввізного мита та будь-яких інших зборів та платежів.

За більш складною схемою відбувається реалізація готової продукції, виготовленої в процесі переробки давальницької сировини, на митній території України.

Як підсумок зазначимо, що операції з переробки давальницької сировини значно відрізняються від здійснення звичайних господарських операцій, мають особливості документального оформлення, обліку та оподаткування. Документальне оформленні операцій з давальницькою сировиною є складним і обтяжливим процесом, який вимагає від вітчизняного виробника не тільки знання цілої низки законодавчих документів, а й технології виробничого процесу. А тому суттєвим є дослідження організації обліку давальницької сировини на складі та в бухгалтерії швейних підприємств з врахуванням особливостей здійснення процесу її переробки.

Література:

1. Про операції з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічних відносинах : Закон України від 15.09.1995 р. № 327/9 – ВР.
2. Про внесення змін до Закону України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» : Закон України від 04.10.2001р. № 2761 – III.
3. Кадуріна Л.О. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Слово, 2005. – 286 с.
4. Кузьмінський Ю.А., Козак В.Г., Лук'яненко Л.І. Облік та аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч.–метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни. К. : КНЕУ, 2001. – 180 с.
5. . Дупай М.М., Денчук П.Н., Питель С.В., Хомин П.Я. Облік та аналіз діяльності підприємств у сфері зовнішньоекономічних відносин : [навч. посіб.]. Т. : Астон, 2003. – 199 с.

Найда А.В.,
к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Лівінський А.І.,
д.е.н., професор кафедри менеджменту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Листопадська Т.В.,
здобувач вищої освіти
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

КРИПТОАКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

Розвиток сучасної економіки характеризується також стрімким впровадженням інтернет технологій та віртуальної сфери, які оточують нас в повсякденності, спрощують комунікації та проникають у реальний сектор економіки. Невід'ємною складовою і важливим атрибутом віртуалізації та цифровізації нової економіки є використання криптографічних засобів (насамперед криптовалюти), які впевнено і неминуче завойовують право на існування, подекуди кидаючи виклик усталеним економічним законам, руйнуючи традиційні уявлення і вимагаючи радикальних змін у бізнес процесах.

Криптографічні об'єкти є новим унікальним явищем, які ще не набули поширеного застосування. Сальвадор став першою країною, яка використала Bitcoin як засіб платежу на державному рівні.

Ринок крипто валют досить молодий та високо волатильний, але ігнорувати саме явище криптовалюти більше неможна. Розуміння блок чейн технології та особливості роботи з криптоактивами може давати суттєві переваги в бізнесі. Як бачимо криптовалюти набувають все більшого поширення. Багато бізнес-суб'єктів розглядають криптоактиви як об'єкт інвестицій, або як засіб платежу [1, с. 147].

На сьогоднішній день тривають наукові дискусії щодо обліку криптоактивів. Безсумнівно дана сфера потребує інституалізації, розробки базисних методологічних аспектів щоб внесли ясність в облікові та бізнес процеси. З ростом інтересу до криптоіндустрії, збільшуватиметься кількість бізнес-суб'єктів, як будуть зацікавлених у придбанні, зберіганні та продажу даного типу активів. Це підкреслює необхідність впровадження виваженої облікової політики і визначення алгоритмів її застосування для крипто операцій, а також правильного відображення у фінансовій звітності для забезпечення інформацією зацікавлених користувачів.

В умовах відсутності розроблених директив та стандартів виникають суперечності в тому як правильно ідентифікувати криптоактив, отриманий за товари, роботи або послуги та точно його оцінити. В цій ситуації бухгалтеру

необхідно приймати рішення керуючись власним професійним судженням, або звернутися до фахівців за кваліфікаційною допомогою. Для визначення справедливої вартості отриманого криптоактиву можна використовувати різні джерела інформації. Проте, що кожен криптоактив має розглядатися як окрема одиниця у відповідності до його особливостей та характеристик.

Звичайно для бухгалтерської науки криптоактиви є об'єкт обліку, таким самим як і інші. В бізнес діяльності підприємства можуть виникати ситуації в наслідок чого з'являтимуться криптоактиви на балансі.

Використання даного роду активи буде визначати його облікову сутність. Бізнес-суб'єкт може використовувати криптоактивів, до прикладу, на погашення заборгованості за придбані товари, роботи, послуги; виплачувати заробітну плату своїм працівникам, розраховуватись з учасниками; інвестувати криптовалюту та реалізовувати її на відповідному ринку.

На нашу думку криптоактиви доцільно обліковувати як фінансовий актив (цінний папір), але не як засіб платежу. Тому, що активи високо волатильні і ціна на певний актив може легко змінюватись 10-20% за добу. Є лише не велика група криптоактивів, стейбл коїнів, які мають прив'язку до долара. Їх в теорії можливо обліковувати як не фіатний електроний платіжний засіб, але на практиці є ризики що вони втрачають прив'язку до долара і навіть обвалюються. Яскравим прикладом є ситуація з стейблкоїном UST.

В Україні дані питання не врегульовані на законодавчому рівні, інструктивні та нормативні матеріали з цих питань також відсутні. За своєю природою віртуальні гроші – це фінансовий актив. Але не можна ототожнювати криптовалюту із цифровими грошима.

Для відображення криптоактивів має бути підстава, в обліку це має бути первиний документ. Таким документом може бути виписка про залишки криптоактивів. Обліковувати криптоактиви доцільно як фінансові активи на рахунках 3 класу.

Відповідно за дебетом слід відображати операції з надходження криптоактивів на підприємство, а за кредитом – вибуття; сальдо може бути тільки дебетовим, що відображає залишок криптоактивів.

Отже, відображення криптоактивів на рахунках обліку необхідно здійснювати в розрізі окремих їх видів. Для того, щоб відобразити у балансі залишок криптоактивів, необхідно їх перерахувати у національній валюті згідно чинного курсу на дату складання балансу.

Реалізація більшості з вищевикладених моментів є, якщо не неможливою, то вкрай проблематичною в умовах юридичної неврегульованості функціонування криптоактивів та їх відображення в системі фінансового обліку, повної відсутності нормативного та інструктивно-методичного забезпечення здійснення обліку подібних господарських операцій [2, с. 100].

На сьогоднішній день облікова система неготова до відображення криптовалютних активів в силу їх високої волатильності, невизначеності статусу та нормативного регулювання. Протиріччя та двозначності створюватимуть серйозні прецеденти між ДФС та бізнес суб'єктами. Криптоактиви як об'єкти інвестицій набувають все більшого інтересу у умовах

діджиталізації економіки України та й світу в цілому, тому питання обліку криптоактивів потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Бруханський Р. Ф., Спільник І. В. Криптоактиви у системі бухгалтерського обліку та звітності. Проблеми економіки. № 2 (40), 2019. С.145-156. DOI: 10.32983/2222-0712-2019-2-145-156

2. Палюх М., Спільник І. Криптовалюта як потенційний об'єкт обліку: сутність, властивості, перспективи Цифрова економіка: тренди та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2018. С. 99-102. URL:<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/32757>

Омелько М.А.,

*викладач ВСП «Могилів-Подільський технологіко-економічний фаховий коледж ВНАУ»
м. Могилів-Подільський, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ

Фінансово-господарська діяльність установ державного сектору характеризується певними особливостями, які впливають на методику й організацію бухгалтерського обліку. Саме такі організації належать до неприбуткових, метою їхньої діяльності є не отримання прибутку, а надання нематеріальних послуг. Установи державного сектору, переважно бюджетні організації є складовою бюджетної системи країни і беруть участь у виконанні як дохідної, так і видаткової частини бюджету, виконуючи кошторис доходів і видатків, який є плановим документом, що підтверджує повноваження кожної установи стосовно отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і напрямки витрачання коштів.

Напрями функціонування установ державного сектору зумовлюють необхідність дослідження нових методологічних і організаційних підходів до ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, що дозволяє врахувати особливості їх діяльності, забезпечує дотримання вимог до складання звітності про виконання бюджетів різних рівнів, а головне – цільового використання грошових коштів, що отримані установою з бюджету та інших джерел.

Питанням удосконалення бухгалтерського обліку та звітності в установах державного сектору неодноразово вивчали науковці, серед них Н. Сушко, О. Чечуліна, С. Левицька, Л. Литвиненко.

З метою виконання сучасних завдань бухгалтерського обліку в бюджетних організаціях триває формування нових підходів до удосконалення облікової політики виконання бюджету. Так, наприклад, на підставі міжнародних стандартів в державному секторі розроблені та використовуються національні

положення; з 1 січня 2017 року діє розроблений інтегрований План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку в державному секторі містять єдині методологічні підходи до оцінки та розкриття інформації, враховують вимоги та положення міжнародних стандартів.

Особливістю нового Плану рахунків є те, що код його балансових рахунків містить 4 знаки. Значення кожної із цифр рахунку зображають схематично:

X — перша цифра балансового рахунку визначає клас рахунків;

X — друга — номер синтетичного рахунку;

X — третя — ідентифікатор суб'єкта державного сектору (1 — розпорядники бюджетних коштів; 2 — державні цільові фонди; 3 — державний бюджет;

4 — місцеві бюджети; 5 — рахунки органів Казначейства);

X — четверта цифра — номер субрахунку (крім рахунків класу 9 та класу 0).

Як видно із структури балансового рахунка, вирішальною для визначення користувача цими рахунками є третя позиція номера рахунка. Якщо це «1», то саме цими рахунками мають користуватися бюджетні установи — розпорядники коштів державного та місцевих бюджетів.

Крім того, у 2017 році розроблено нові форми бухгалтерського балансу та меморіальних ордерів, які застосовують в сучасних умовах господарювання бухгалтери бюджетних організацій.

Однак, слід пам'ятати, що удосконалення методики ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності повинна характеризуватися достовірністю, оперативністю, високим рівнем контрольних функцій обліку в раціональному та доцільному використанні ресурсів, оперативністю механізму формування показників виконання кошторису доходів і видатків установ державного сектору. Значну увагу слід приділити підвищенню професійного рівня облікових працівників бюджетної сфери. Саме вони мають забезпечити виконання завдань бухгалтерської служби, зокрема:

- ведення бухгалтерського обліку фінансово-господарської діяльності установи та складання звітності;

- відображення у документах достовірної та у повному обсязі інформації про господарські операції і результати діяльності, необхідної для оперативного управління бюджетними призначеннями (асигнуваннями) та фінансовими і матеріальними (нематеріальними) ресурсами;

- забезпечення дотримання бюджетного законодавства при взятті бюджетних зобов'язань, своєчасного подання на реєстрацію таких зобов'язань, здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань, достовірного та у повному обсязі відображення операцій у бухгалтерському обліку та звітності;

- забезпечення контролю за наявністю і рухом майна, використанням фінансових і матеріальних (нематеріальних) ресурсів відповідно до затверджених нормативів і кошторисів;

- запобігання виникненню негативних явищ у фінансово-господарській діяльності, виявлення і мобілізація внутрішньогосподарських резервів.

Література:

1. Литвиненко Л. Модернізація системи бухгалтерського обліку в державному секторі як складова програми економічних реформ // Казна України - 2011. - № 3. - С.16-18.

2. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі: наказ Міністерства фінансів України 31.12.2013 р. № 1203, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 січня 2014 р. за № 161/24933 і введено в дію з 01.01.2017 р., <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-14>.

3. Сушко Н. Реформування бухгалтерського обліку в державному секторі триває// Казна України. - 2009. - № 3. - С. 25-28.

4. Типове положення про бухгалтерську службу бюджетної установи, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26 січня 2011 р. № 59.

Подольнчук О.А.,
*к.е.н., завідувач кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

ОБЛІКОВІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ДОПОМОГИ ЗСУ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Благодійництво є справою добровільною і особистою. Задля підтримки людей, які переїхали з зон активних бойових дій, та забезпечення їх базових побутових потреб, а також підтримки обороноздатності держави різні організації та самі українці надають різноманітну допомогу.

Війна і жах, який вона принесла на українську землю, вплинули на зміну «картини благодійності» серед населення та різних суб'єктів господарювання. Та на жаль, непоодинокими є випадки привласнення благодійної допомоги з метою збагачення.

Вивчаючи і характеризуючи нормативне регулювання сфери благодійництва, насамперед, варто звернути увагу на дію наступних законодавчих документів: Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI (далі – Закон 5073); Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22.10.1999 р. № 1192-XIV (далі – Закон № 1192); Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI (далі – Закон № 3236); Податковий кодекс України від 02.12. 2010 р. № 2755-VI (далі – ПКУ). Кожен із них визначає зміст, форму та різновиди благодійної діяльності.

Відповідно до чинного законодавства України, благодійна діяльність – це добровільна особиста або майнова допомога для досягнення визначених благодійних цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або

за дорученням бенефіціара [3].

Разом з цим зауважимо, що волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності [5]. Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог статті 3 Закону № 5073 [6].

Таким чином, основними характерними ознаками благодійної допомоги є наступні: добровільність, безкорисливість, цільове призначення.

Цілями благодійної діяльності є надання допомоги для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, а також розвиток і підтримка цих сфер у суспільних інтересах [3].

Бенефіціарами благодійної допомоги є її набувачі (фізичні особи, неприбуткові організації або територіальні громади), які одержують допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення мети, визначеної Законом № 5073 [3].

Благодійником може бути дієздатна фізична або юридична особа приватного права (у т.ч. благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності [3].

Відповідно до Закону № 5073 одним із напрямів (сфери) благодійницької діяльності є сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану.

Разом з тим, норми Закону України «Про Збройні сили України» визначають можливість фінансування Збройних Сил України (далі – ЗСУ) за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [7].

З викладеного слідує, що благодійна допомога ЗСУ здійснюється у вигляді благодійних пожертв – безоплатної передачі благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до Закону № 5073.

Таким чином, суб'єкти господарювання – юридичні особи безпосередньо можуть надавати благодійну допомогу ЗСУ, до складу яких входять з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, і які внесені до Реєстру неприбуткових установ та організацій. Якщо військова організація не входить до Реєстру, підприємство не може надати їй таку допомогу напряму, а лише через благодійну організацію.

Варто зауважити, що в березні 2022 року Уряд установити, що в умовах воєнного стану не поширюються встановлені законодавством вимоги щодо отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги від юридичних та фізичних осіб – резидентів і нерезидентів [1]. Вважаємо, що ця норма не може бути реалізована на практиці. Адже, бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку та ведеться безперервно – з дня реєстрації суб'єкта господарювання до дня його ліквідації [4].

Разом з тим, юридичні особи – набувачі благодійної допомоги у своїй річній фінансовій звітності відображають:

- у бухгалтерському балансі – окремо кошти (товари, роботи, послуги),

отримані як благодійна допомога;

- у звіті про прибутки та збитки – окремо вартісну величину отриманої благодійної допомоги [2].

У додатку (коментарі) до річного звіту робляться необхідні пояснення щодо зазначених показників діяльності, пов'язаної з благодійною допомогою [2].

Тому правильно організований облік забезпечить контроль цільового використання наданих ресурсів та зниження зловживань в цій сфері, а також впливатиме на можливість застосування податкових пільг в частині оподаткування податком на додану вартість, акцизним податком та податком на прибуток.

Отже, обліковий процес надання благодійної допомоги ЗСУ є складним, незалежно від того ким він забезпечується повинен включати наступні обов'язкові етапи:

1 етап – формування внутрішнього нормативного забезпечення обліку благодійної пожертви;

2 етап – документування фактів безоплатної передачі благодійної пожертви;

3 етап – відображення змісту господарських операцій на рахунка бухгалтерського обліку;

4 етап – врахування норм податкового законодавства для цілей оподаткування;

5 етап – узагальнення інформації у формах фінансової звітності.

Література:

1. Деякі питання отримання, використання, обліку та звітності благодійної допомоги: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2022 р. № 202. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

3. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 20.10.2022).

5. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

6. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

7. Про Збройні сили України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text> (дата звернення: 20.10.2022).

Ростовська Т.В.,
здобувач вищої освіти факультету економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна
Назаренко І.М.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Бухгалтерський облік відіграє важливу роль в процесі управління підприємством. Належна організація облікового процесу не можлива без урахування нормативних вимог. Основною метою нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні є встановлення для всіх суб'єктів господарювання єдиних правил ведення обліку та складання звітності, які б гарантували та захищали інтереси користувачів. Для захисту інтересів різних груп користувачів необхідно, щоб представники таких груп мали можливість представляти та відстоювати їх на етапі прийняття або внесення змін до нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку [1, с. 918].

Враховуючи тему дослідження детально зупинимося на системі нормативно-правового регулювання обліку основних засобів. Розглядаючи перелік нормативних документів, які визначають ключові аспекти організації облікового процесу зазначеної складової необоротних активів, доцільно виокремити три рівні регулювання: міжнародний, державний, локальний.

До міжнародного рівня належать наступні документи:

- Концептуальна основа фінансової звітності, яка спрямована на допомогу користувачам фінансової звітності з питань інтерпретації інформації, що узагальнена у формах звіту (в т.ч. інформації про основні засоби);
- МСБО 16 «Основні засоби», який обґрунтовує загальні принципи визнання, оцінки, переоцінки, амортизації та методики розкриття інформації про основні засоби у фінансовій звітності підприємства;
- МСБО 17 «Оренда», який характеризує підходи щодо класифікації оренди, відображенні інформації про операції з оренди у звітності, а також деталізується інформація про особливості облікового супроводу операцій продажу майна з подальшою його орендою.

Державний рівень нормативного регулювання обліку основних засобів включає акти таких груп:

- 1) *закон*: Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (регламентує загальні питання організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності);

2) *кодекс*: Податковий кодекс України (визначає особливості інтерпретації поняття «основні засоби», питання щодо нарахування амортизації та відображення в бухгалтерському обліку);

3) *НП(С)БО*:

•НП(С)БО 7 «Основні засоби» (розкриває інформацію щодо особливостей визнання та оцінки основних засобів, методів нарахування амортизації, відображення в обліку витрат від зменшення корисності об'єктів основних засобів та особливостей акумулювання інформації у Примітках до річної фінансової звітності);

– НП(С)БО 14 «Оренда» (методологічно обґрунтовує аспекти відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності питання щодо оренди необоротних активів);

– НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» (регламентує питання щодо розкриття в бухгалтерському обліку інформації про зменшення корисності активів та її розкриття у фінансовій звітності);

4) *методичні рекомендації*:

– Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, якими визначено підходи щодо класифікації, організації обліку надходження, вибуття основних засобів, деталізовано особливості облікового супроводу процесу нарахування амортизації, ремонту, поліпшення стану, переоцінки та зменшення корисності досліджуваної компоненти необоротних активів;

– Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, які конкретизують методiku відображення інформації за статтями фінансової звітності, а саме в ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» у статті «Основні засоби» наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби», а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління [2];

5) *положення*: Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, яке визначає особливості проведення інвентаризації основних засобів, випадки обов'язкового проведення інвентаризаційного процесу, а також підходи щодо документального відображення результатів даного методичного прийому.

Нормативне регулювання організації бухгалтерського обліку на рівні підприємства представлено обліковою політикою.

Формування облікової політики щодо основних засобів складний процес, який передбачає проходження ряду взаємопов'язаних етапів (постановка завдання та аналіз чинників впливу, на якому визначаються особливості вибору тих чи інших елементів облікової політики стосовно основних засобів в контексті основної стратегії формування облікової політики підприємства; аналіз можливих варіантів та вибір оптимальної моделі облікової політики; документальне оформлення (обраний оптимальний варіант облікової політики щодо основних засобів виокремлюється як «Основні засоби»)) [3].

Облікова політика в частині обліку основних засобів повинна моделюватися в розрізі таких елементів: визнання об'єктів основних засобів активом; вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів та їх розмежування з основними засобами; визначення первісної вартості основних засобів; прийняття рішень щодо збільшення/зменшення первісної вартості основних засобів; визначення строків корисного використання об'єктів основних засобів; визначення ліквідаційної вартості об'єктів основних засобів; методи амортизації; витрати, пов'язані з підтриманням об'єкта в робочому стані; виділення об'єктів обліку основних засобів; зарахування об'єктів до груп класифікації для цілей бухгалтерського обліку, розроблення робочого плану рахунків; визначення ліквідаційної вартості об'єктів основних засобів [4, с. 1155-1156].

Результати дослідження дозволяють зазначити, що на сьогодні діє ґрунтовна нормативна регламентація організації обліку основних засобів, проте інтеграція у світовий простір створює базис для реформування системи бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів, що, своєю чергою, формує платформу для оновлення нормативного регулювання обліку як на державному рівні, так і на локальному.

Література:

1. Засадний Б.А. Вдосконалення системи нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 914 – 920.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 30.12.2013 р. № 433. URL: <https://zakon.help/law/433/>.
3. Кафка С.М. Облікова політика щодо основних засобів. *Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2017. № 2 (16). С. 59 – 70.
4. Колісник О.П., Поліщук М.С. Формування елементів облікової політики щодо основних засобів. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 1152 – 1157.

Савчук І.І.,
здобувач вищої освіти,
Здирко Н.Г.,
д.е.н., професор,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ І ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Управління кредитною та депозитною діяльністю за умов сучасного стану економіки України потребує вмілого поєднання у кредитному процесі банку формалізованих цілей і обґрунтування конкретних способів їх досягнення, що потребує досить значного обсягу інформації, основна частина

якої продукується системою бухгалтерського обліку. Важливо зауважити, що кожен окремий банк є складовою банківської системи, відтак, рівень якості інформації бухгалтерського обліку кожної окремої банківської установи має відповідати потребам визначеної моделі фінансової звітності банківської системи загалом. Це означає, що і ефективність (прибутковість) кредитної діяльності банків не повинна визначатися по-різному із використанням різної інформаційної бази, оскільки в основі кредитної операції – реальна зміна ресурсної бази, що підтверджується відповідною інформацією.

Під час з'ясування сутності поняття «кредит» важливим є розуміння його відмінності від поняття «позика», оскільки у багатьох літературних джерелах немає чіткого розмежування між ними.

Для розуміння особливостей кредиту необхідно виділити його відмінності від позики (табл. 1).

Таблиця 1 - Відмінності кредиту і позики

Ознака	Кредит	Позика
Суб'єкт (сторона, що дає у борг)	банки та небанківські кредитні організації	будь-які юридичні та фізичні особи
Об'єкт	тільки грошові кошти	як грошові кошти, так і інші речі
Форма укладення	письмова	письмова, в певних випадках - усна
Плата за користування	стягуються відсотки за користування кредитом	допускається безвідсоткова позика
Момент укладення	момент узгодження сторонами його істотних умов у письмовій формі	момент передання грошей або інших речей
Можливість відмови від надання	можлива навіть після укладення угоди	неможлива, тому що тоді договір позики не вважається укладеним

Джерело: [1, с. 186]

Бухгалтерський облік депозитних операцій ґрунтується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах: безперервності діяльності установи банку; стабільності правил бухгалтерського обліку; обережності; нарахуванні доходів та видатків (поділ звітних періодів); дати операції, окремого відображення активів та пасивів; переваги змісту над формою; оцінки активів та пасивів. Для теоретичного обґрунтування сутності депозитних операцій банку та їх відображення в обліку використовуються різні підходи щодо класифікації депозитів, що обумовлюється необхідністю виділення нових видів депозитів, які часто містять в собі характерні риси і ознаки існуючих раніше видів.

На рис. 1 наведено детальну класифікацію депозитних операцій комерційного банку.

Депозити до запитання є найдешевшими залученими ресурсами серед платних ресурсів. Витратність цього виду ресурсів коливається в межах 1-2 % річних за залишками на рахунках клієнтів.

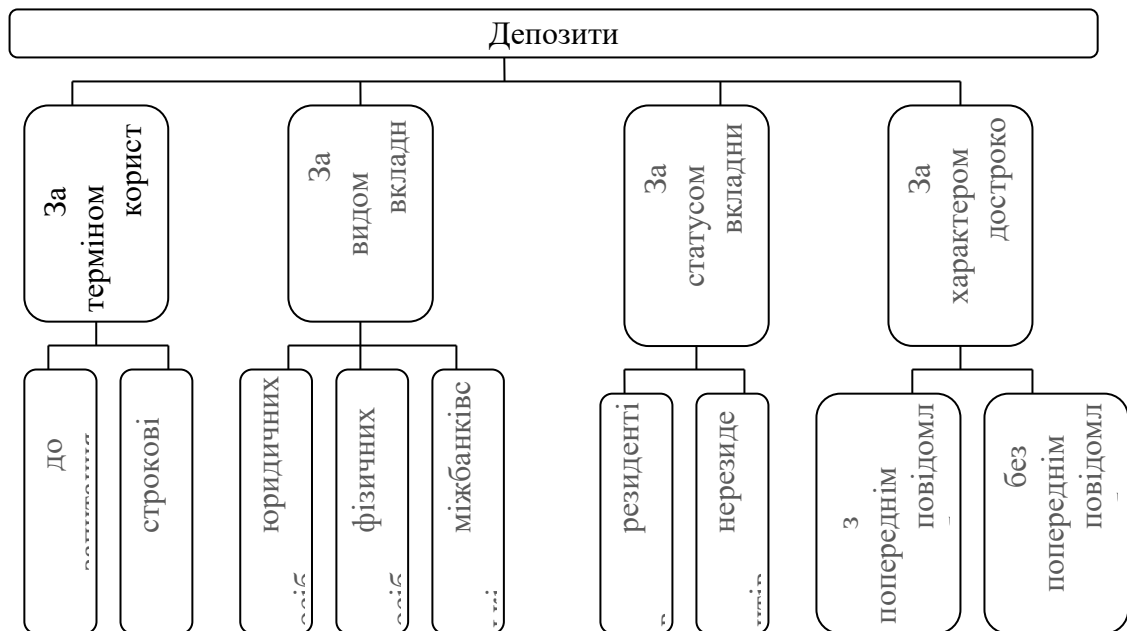

Рис. 1. Класифікація депозитних операцій комерційного банку

Джерело: [2, с. 137]

Депозити до запитання розміщують у банку на поточних рахунках клієнтів. Вони використовуються для поточних розрахунків власника рахунка з його партнерами. Вклади до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для кредитних та інвестиційних операцій, тому власникам поточних рахунків сплачується низький депозитний процент або не сплачується загалом.

План рахунків бухгалтерського обліку НБУ дещо відрізняється за змістом і структурою. Це зумовлено тим, що НБУ, виконуючи функції центрального банку держави, має свою специфіку діяльності, що й визначає особливості об'єктів обліку.

Таблиця 2 - Порівняльна характеристика структури Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Плану рахунків бухгалтерського обліку Національного банку України

План рахунків бухгалтерського обліку банків України	План рахунків бухгалтерського обліку Національного банку України
Клас 1. Казначейські та міжбанківські операції	Клас 1. Основні активи
Клас 2. Операції з клієнтами	Клас 2. Інші активи
Клас 3. Операції з цінними паперами та інші активи і зобов'язання	Клас 3. Основні зобов'язання
Клас 4. Фінансові та капітальні інвестиції	Клас 4. Інші зобов'язання
Клас 5. Капітал банку	Клас 5. Капітал
Клас 6. Доходи	Клас 6. Доходи
Клас 7. Витрати	Клас 7. Витрати
Клас 8. Управлінський облік	Клас 8. Меморандні рахунки
Клас 9. Позабалансові рахунки	Клас 9. Позабалансові рахунки

Джерело: [3, с. 178]

План рахунків бухгалтерського обліку банків має певні особливості. Серед

основних особливостей Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, в Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України виділено класифікацію балансових рахунків за типами контрагентів, характером операцій і ступенем ліквідності активів і зобов'язань.

Відповідно до широкого кола питань, які постають перед нормативно-правовим забезпеченням кредитної діяльності банків слід визначати зокрема регулювання бухгалтерського обліку. Як зазначено в українському законодавстві регулювання та методологія бухгалтерського обліку кредитної діяльності у банках здійснюється під наглядом НБУ [4, с. 105].

На рис. 2 наведено структуру бухгалтерських рахунків щодо обліку кредитних операцій відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку банківських установ.

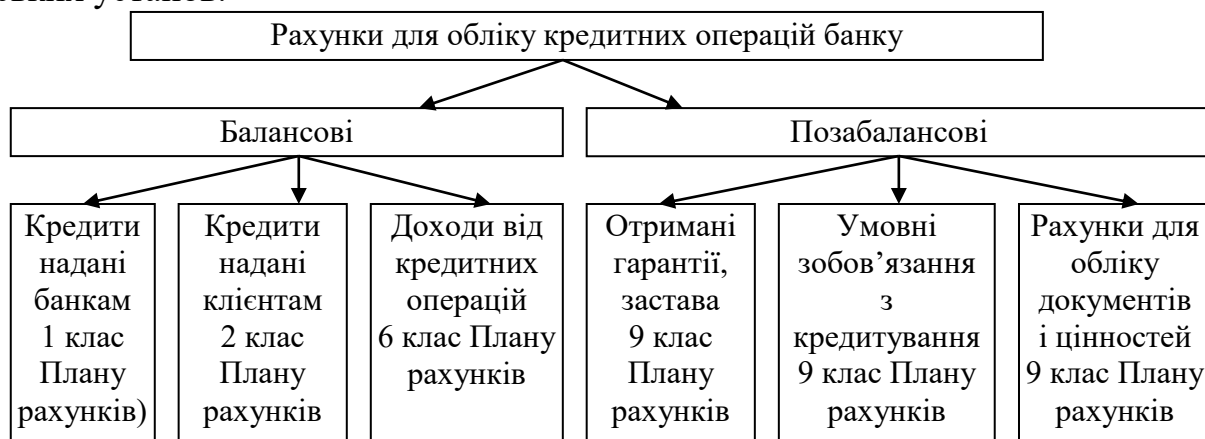

Рис. 2. Структура відображення кредитної діяльності у Плані рахунків бухгалтерського обліку банківських установ України

Джерело: [4, с. 105]

Відсотковий прибуток визначають відповідно до ефективної відсоткової ставки. Для її розрахунку грошові потоки визначаються відповідно до умов кредитної угоди, з урахуванням усіх комісій, які було сплачено позичальником та стали невід'ємною частиною прибутку за кредитом.

Усі різниці, які виникають між сумою відсоткового прибутку за ефективною ставкою та відсотковим доходом, який нараховують за первісною вартістю кредиту прийнято відображати на рахунках неамортизованих дисконтів (премій) відповідно до рахунків 26 процентних доходів.

Облік кредитних операцій можна розглянути відповідно до такої послідовності, яку схематично наведено на рис. 3.

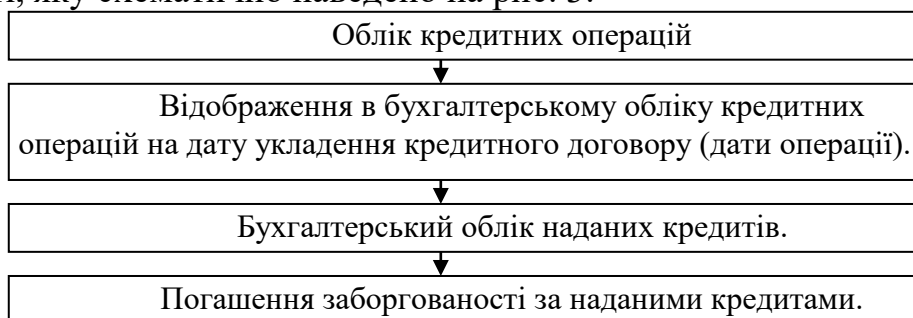

Рис. 3. Послідовність обліку кредитних операцій банку

Джерело: [4, с. 107]

На сьогодні, для правильного відображення в обліку кредитної діяльності банку, зазвичай, використовують автоматизовані облікові системи, які дають змогу ефективніше забезпечити відображення кредитних операцій на облікових регістрах банку відповідно до первинних документів. При цьому не втрачаючи первісних даних на механічних носіях та забезпечуючи можливість подальшого моніторингу кредитної діяльності банківської установи.

Література:

1. Пилипенко С. М., Гелей Л. О. Проблемні аспекти обліку кредитів банку Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2019. Вип. 40. С. 184-190
2. Джулій Л. В., Грицаюк М. Організаційні аспекти та система обліку депозитних операцій комерційних банків. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2017. № 3(1). С. 136-139
3. Петраковська О. В. Особливості побудови плану рахунків бухгалтерського обліку банків України. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2015. № 4. С. 176-180
4. Клименко К. А., Белозерцев В. С., Харакоз Л. В. Відображення кредитної діяльності банку в бухгалтерському обліку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2021. № 2. С. 104-108

Саричева К.П.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Златова М.Г.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Найда А.В.,

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

НАУКОВО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ШКІЛ

Історичний шлях розвитку бухгалтерського обліку формувалася століттями. Визначення основних історичних аспектів розвитку бухгалтерських шкіл має важливе значення для розуміння сутності бухгалтерії.

Італія вважається батьківщиною бухгалтерського обліку. Італійська школа стрімко розвивалася у різних напрямках і тому поділялася на три інших – ломбардську, тосканську та венеціанську.

Тосканська школа започаткувала та розвинула юридичний напрям обліку,

а венеціанська - притримувалася економічного напрямку. Об'єднати і економічну, і юридичну мету обліку вдалося ломбардській школі, засновник якої Франческо Віллі (1801-1884) перетворив бухгалтерський облік у теоретичну дисципліну.

Об'єкт обліку ломбардської школи - не правові відносини, а матеріальні або грошові цінності. Предмет обліку – договір. Усі рахунки в обліку повинні відкриватися зберігачам (особам, які працюють усередині підприємства) і кореспондентам (особам, стороннім щодо підприємства); координація прав та зобов'язань між ними здійснювалася шляхом подвійного запису [1].

Тосканська школа започаткувала та розвивала юридичний напрям у обліку. Суть підприємства у тосканській школі полягала в людях, які в ньому працюють. Франческо Марчі (1822-1871) всіх працівників поділяв на 4 групи: 1) агенти (матеріально-відповідальні особи); 2) кореспонденти (особи, з якими ведуть розрахунки); 3) адміністратор; 4) власник. Його персоналістична теорія полягала в тому, що кожній групі осіб відповідають окремі рахунки. Джузеппе Чербоні (1827-1917) заснував логісмографію - вчення, яке полягало в послідовній персоналізації рахунків. Предмет вивчення - права і зобов'язання фізичних та юридичних осіб. В основі теорії лежало два принципи: 1) персоніфікації (кожному рахунку відповідала певна особа, група осіб); 2) дуалістичності (сума кредиторської заборгованості підприємства його власнику завжди дорівнює сальдо розрахунків цього підприємства з агентами і кореспондентами) [2].

Венеціанська школа рахівництва розвивала економічний напрям, притримуючись думки, що облік має вивчати не кількісну і якісну структуру господарських цінностей, а їх вартість. Фабіо Беста (1845-1923) розробив теорію капіталу – концепції, згідно з якою об'єктом обліку є не цінності як такі, а їхня вартість. Основа обліку - зміни у складі матеріальних цінностей [1]. Основна особливість економічного напрямку полягає в тому, що переміщення цінностей не змінює їх обсяг і оцінку, а отже, є несуттєвим для оцінки економічної роботи підприємства [2]. Дж. Л. Кріта трактував облік як економічну науку, мета якої – виявлення результатів діяльності підприємства. Подвійний запис розглядався як наслідок змін у складі цінностей: дебет указує на їх збільшення, а кредит – на зменшення [1].

Італійські школи поєднувало трактування обліку як засобу управління, але відрізняла мета. Пояснення подвійного запису трактувалося італійцями правилом Е. Дегранжа: "Той, хто одержує, – дебетується, той, хто видає, – кредитується". Особливістю поставало тлумачення всіх рахунків як особистих [2].

Французька школа рахівництва, на відміну від змішаної італійської, запровадила лише економічний напрям обліку. Бухгалтерський облік розглядався з економічної точки зору як частина політичної економії. Бухгалтерська теорія окремо, практика – окремо [1].

На відміну від більшості італійців, мета обліку французької школи - визначення ефективності господарської діяльності підприємства, а не контроль за збереженням цінностей. "Бухгалтер – це економіст, а не сторож чужого

добра"

Економічне трактування французької школи пояснювало всі рахунки як рахунки засобів і процесів (операційних), а трактування подвійного запису було таким: "Немає надходження без витрат".

Прибутком можуть вважатися тільки грошові надходження: «Немає грошей - немає прибутку». Французи запровадили макрооблік; пропонувати оцінювати цінності за собівартістю; приділяли значну увагу обліку витрат і калькулюванню готової продукції та трактували баланс як рівність доходів і видатків.

Представники французької школи досліджували економічні категорії в обліку - амортизацію, прибуток, собівартість (Л. Сей); ввели поняття "перманентний інвентар"; макрооблік (Е.П. Леоте і А. Гільбо), розробили вчення про широку й вузьку амортизацію (Ж. Г. Курсель-Сенель). Удосконалювали форми рахівництва, розробили французьку форму рахівництва (Р. Делапорт) [2].

Німецька школа рахівництва вважала, що облікова процедура - це і мета, і предмет, і метод бухгалтерії. Сутність обліку - в документах та регістрах, що надходять до бухгалтерії. Засновником цієї школи був І. Шер.

Концепція німецької школи щодо визначення бухгалтерського обліку полягала в підході до обліку не ззовні (пошук облікового змісту бухгалтерії в інших науках, наприклад, у політичній економії, як робила французька школа, або у юриспруденції, як у італійців), а зсередини. Поза бухгалтерії немає обліку.

Обліковий зміст шукали в самій процедурі облікового процесу, тому основний напрям німецької школи назвали *процедурним*. Було створене *балансоведення*.

Для німецької школи було характерним вивчення фактів господарського життя шляхом дедукції, рухаючись від загального до часткового, а саме - від балансу до рахунків. Баланс трактували як рівність дебетових і кредитових сальдо [2].

Французька та італійська школи трактували дебет і кредит будь-якого рахунку як якісно однорідні поля (теорія одного ряду рахунків). Німецькі вчені вважали, що значення дебету і кредиту змінюється залежно від того, про активний чи про пасивний рахунок йде мова (теорія двох рядів рахунків).

Підхід процедурної концепції до вивчення бухгалтерського обліку у вигляді математичних формул в майбутньому вплинув на впровадження комп'ютерної техніки в облікову практику. Тобто, німецька бухгалтерська школа сприяла розвитку обчислювальної техніки, створенню карткових форм обліку, поширенню математичних і статистичних методів, уніфікації Плану рахунків [2].

Англо-американська школа спиралась на новий напрям обліку – психологічний. Ціль – перетворити облік в інструмент управління. Використовувалася схема: стимул – реакції. Документ – стимул; реакція бухгалтера повинна бути передбачена цим стимулом = документом.

Були створені принципово нові ідеї, яку не мали прямого відношення до

подвійного запису, а саме: 1) натуральні вимірники; 2) стандартні витрати; 3) центри відповідальності; 4) управлінський облік; 5) біоховеризм.

Завдяки психології підтримувалась стандартизація бухгалтерської роботи. Створювався набір заздалегідь продуманих варіантів – рішень. Подальший розвиток напряду привів до появи управлінського обліку.

Представник школи Гаррісон вважав справжнім вимірником натуральний, адже грошовий вимірник є похідним від натурального. Це відрізняло англо-американську школу від інших, які вважали істинним лише грошовий еквівалент. Натуральний вимірник розвивав бухгалтерію від синтетичного до аналітичного обліків, та надавав умови для створення стандартів – норм витрат. За допомогою «стандарт-костс» бухгалтерія розвивалася у напряду планування та управління підприємством. Але спираючись на «нормальний» (стандартний) процес дало змогу цій школі зрозуміти, що варто оцінювати і реальний процес; створювати алгоритм дій не для «нормального» процесу, а для більш стресових ситуацій – недостачі, зайві витрати, крадіжка [3].

Отже, італійська бухгалтерія спиралась на юридичні традиції, французька – працювала в економічному напряду, німецька – створила балансоведення, спираючись на процедури, а англо-американська – притримувалась психології та управлінського обліку. Але, у сучасному світі, бухгалтерія не має такого національного поділу, а складається з праць та досягнень усіх перелічених (і неперелічених) шкіл та постає такою багатосторонньою, якою вона є. Важливо було зрозуміти ідеї вчених цих країн, не знецінюючи кожен з них, а використовувати найкраще з них .

Література:

1. Корягін М.В. Основи наукових досліджень : навч. посібник / М. В. Корягін, М.Ю. Чік. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: Алерта, 2019. 492 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Наукова школа: її ознаки та умови формування / Ф.Ф. Бутинець // Вісник ЖДТУ. – 2011. – №4. – С. 8-15
3. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней : [учеб. пособие] / Я.В. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.

Сас Л.С.,
д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Леськів І.Ю.,
к.е.н., директор,
ВСП «Буцацький фаховий коледж Закладу вищої освіти «Подільський
державний університет»,

Леськів І.І.,
здобувач вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності «Облік і оподаткування»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ ВІТЧИЗНЯНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Одним із аспектів інтеграції України до ЄС є реформування системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності у напрямку застосування МСФЗ (IFRS). Міжнародна співпраця, яка стала можливою у результаті зникнення низки економічних і торгівельних перепон, викликає потребу зіставності даних фінансової звітності ділових партнерів. Цього, у свою чергу, можна досягти шляхом формування фінансової звітності на основі універсальних правил, які є зрозумілими й прийнятними для усіх учасників міжнародних взаємовідносин.

Процеси інтеграції та стандартизації у сфері бухгалтерського обліку передбачають мінімізацію відмінностей між правилами відображення фінансової інформації за національними та міжнародними вимогами [1; 2].

Виокремлюють такі підходи до облікової стандартизації [3]:

- автоматизований – передбачає розподіл складних облікових операцій на простіші, їхнє спрощення і автоматичне виконання;
- груповий – колективне виконання комплексу облікових операцій на основі точних правилах, передбачених стандартами;
- процесний – розробка стандартів, які визначають відповідні дії безпосередніх виконавців господарських операцій в обліковому процесі;
- правовий – передбачає визначення центрів відповідальності й організацію аналітичного обліку за ними.

Перевагами застосування МСФЗ вітчизняними підприємствами теоретики й практики у сфері бухгалтерського обліку вважають [3; 4; 5]:

- високу якість фінансової звітності, складеної на основі стандартів, які узагальнюють світову облікову практику;
- можливість уніфікації економічної інформації, узгодженість та логіка її викладу;
- можливість виходу українських підприємств на міжнародну арену, налагодження й розширення міжнародної співпраці;
- залучення іноземних інвестицій;

- забезпечення дотримання якісних характеристик інформації, відображеної у фінансовій звітності;
- підвищення довіри іноземних інвесторів до представленої у звітності інформації та можливість проведення її аудиту на міжнародному рівні;
- зменшення ризиків для інвесторів та кредиторів.

Серед комплексу проблем, які ускладнюють процес застосування МСФЗ в Україні необхідно виокремити:

- існуючі відмінності міжнародних та національних стандартів обліку;
- відсутність єдиного алгоритму переходу на МСФЗ;
- суперечності та колізії у вимогах національного законодавства і міжнародних стандартів.

Вирішення окреслених проблемних моментів на мікро- та макрорівнях потребує чіткого усвідомлення проєвропейського напрямку розвитку України, і, як наслідок – необхідності адаптації національної системи бухгалтерського обліку до вимог МСФЗ, а також розробки чітких методологічних вказівок до реалізації цього процесу суб'єктами господарювання.

Література:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_012.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2018. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7302-mjnarodn-standarti-fnansovo-zvtnost-2018>.
3. Зубілевич С.Я., Мазіна О.І., Рогозний С.А., Карпачева О.В., Дядюн О.О. МСФЗ: короткий курс для практиків. К. Фактор. 2020. 364 с.
4. Онищенко В. МСФЗ 2020. Головбух. 2020. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7659-msfz-2020>.
5. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. К.: Лібра, 2004. 880 с.

Сібіковська А. О.,
здобувач вищої освіти
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна
Селіванова Н.М.,
к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ТА ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасній світовій економіці питанням екології та природоохоронної діяльності приділяється чимала увага. Саме раціональне та ефективне використання природних ресурсів, а також обмеження у використанні

забруднюючих речовин стають основними напрямками в діяльності господарюючих суб'єктів. Одним із можливих регуляторів в розрізі даного питання є державна політика в сфері економіки природокористування. Найбільш дієвим та поширеним інструментом стимулювання ресурсозберігання та екологізації виробництва виступає саме система екологічного оподаткування.

Питання дослідження екологічного оподаткування в Україні та його закордонний досвід розглянуто багатьма науковцями, серед яких можна виділити роботи: Н.С. Васильєвої, Л.С. Григоровича, К.В. Канонішена-Коваленка, О.В. Леги, Т.Б. Прийдака, Т.М. Шульги, Ю.О. Швеця, Н.П. Яворської, Л.В. Яловеги тощо. Аналіз даних досліджень демонструє економічні та правові аспекти екологічного оподаткування, процес та особливості стягнення відповідного податку, розглянуто міжнародний досвід в сфері системи оподаткування природоохоронної діяльності.

Екологічне оподаткування – це комплекс відповідних платежів (податків і зборів), що безпосередньо стягуються з юридичних та фізичних осіб, які головним чином направлені на стимулювання ресурсозберігання, екологізації, природокористування шляхом сплати певної суми коштів відповідно до обсягу завданої шкоди.

В Україні основним елементом системи екологічного оподаткування є екологічний податок, тобто загальнодержавний обов'язковий платіж, який стягується за:

- викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти;
- розміщення відходів (за винятком розміщення деяких відходів як вторинної сировини);
- утворення радіоактивних відходів (зокрема, вже накопичених);
- тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад строк, що встановлений умовами ліцензії [1].

Таблиця 1 - Викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря в Україні

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг викидів, тис. тон	5186,6	4521,3	3078,1	2584,9	2508,3	2459,5	2238,6	2242,0

Джерело: складено авторами на основі даних [2]

В повній мірі економічна сутність категорії «екологічний податок» реалізується в провідних його функціях:

1. Регулююча (природоохоронна) – центральна функція даного податку, що проявляється з боку держави в стимулюванні скорочення обсягів викидів та відходів та контролю відповідних показників на максимально низькому рівні.

2. Фіскальна – забезпечення надходжень до державного бюджету, проте дана функція виконує другорядну роль, оскільки частка у структурі доходів до держбюджету даного податку є незначною.

В розрізі питання екологічного оподаткування в Україні найбільш точно демонструє становище на сьогоднішній день саме інформація з офіційних статистичних платформ. Обсяги викидів забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря в Україні за 2014–2021 рр. наведено у табл. 1; надходження до державного бюджету всіх рівнів від екологічного податку за аналогічний період – у табл. 2.

Таблиця 2 – Надходження до державного бюджету України всіх рівнів від екологічного податку

Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Надходження від екологічного податку, млн. грн	614,4	105,4	619,2	720,8	779,6	854,4	307,2	915,9
Частка у структурі, %	,0	,2	,3	,2	,3	,4	,3	,3

Джерело: складено авторами на основі даних [3]

Статистичні дані в загальному свідчать про доволі незначну ефективність екологічного оподаткування, а саме можна виділити такі основні аспекти:

– викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря залишаються доволі у великих об'ємах (зниження даного показника спричинене скороченням сукупних обсягів діяльності підприємницьких структур);

– надходження до державного бюджету від екологічного податку демонструють нестійку тенденцію. До того ж в повному обсязі не спостерігаються відшкодування внаслідок шкідливого впливу на навколишнє середовище та природні ресурси. Кажучи іншими словами, реалізація головних функцій екологічного податку – фіскальної та регулюючої – повноцінно не здійснюється на вітчизняних теренах.

В додаток до вищесказаного, опосередковано природоохоронна діяльність реалізується через ряд інших податків, зокрема:

– акцизний податок (на електроенергію, нафтопродукти, транспортні засоби тощо);

– рентна плата (стягнення за користування окремими природними ресурсами).

Досвід зарубіжних країн в розрізі питання екологічного оподаткування демонструє дієвіший характер впровадження. Екологічні податки та збори в розвинених країнах можна сформулювати у відповідні категорії:

– фіскального характеру (головний напрям на максимізацію доходів бюджету);

– компенсаційного характеру (спрямовані на відшкодування збитків внаслідок екологічної шкоди з боку підприємницьких структур);

– стимулюючого характеру (екологізація виробництва).

Системи екологічного оподаткування країн ЄС є прикладом віддзеркалення дієвого механізму захисту довкілля (табл. 3).

Таблиця 3 - Екологічні податки і збори в країнах ЄС

Назва екологічного платежу	Країни					
	Польща	Чехія	Німеччина	Франція	Данія	Швеція
Податок за викиди вуглекислого газу				+	+	
Податок за забруднення води		+			+	
Податок за відходи та їх утилізацію	+			+	+	+
Податок за споживання енергії			+		+	+
Податок на продукцію, що містить екологічно шкідливі речовини	+	+	+	+	+	+
Збір за вирубку дерев та насаджень	+					
Податок на експлуатацію автомобілів					+	+
Збір на захист навколишнього середовища						+

Джерело: складено авторами на основі даних [4]

Таким чином, проаналізувавши вищезазначене, можна зробити висновок, що чинна система екологічного оподаткування в Україні знаходиться в початковій фазі розвитку. В повній мірі основні функції екологічного податку не реалізуються на сьогоднішній день, як це відбувається в країнах Європейського Союзу. Варто відмітити, що важливу роль в даному процесі відіграє рівень екологічної свідомості населення та розвиток бізнесу, оскільки питання захисту довкілля не є виключно економічного чи юридичного характеру, а повною мірою появляється через дії та зміни свідомості з боку самих громадян.

Література:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.11.2022).
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (дата звернення: 14.11.2022).

4. Швець Ю.О., Григорович Л.С. Екологічний податок як інструмент економіки природокористування. Вісник Мукачівського державного університету. 2017. № 10. С. 488–493.

Слесар Т.М.,
к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Національний університет біоресурсів та природокористування України
м. Київ, Україна

ОБЛІК – ФАКТОР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Визначальними факторами розвитку економіки будь-якої країни є: трудові ресурси; знаряддя праці та предмети, сільське господарство, технології, транспорт, будівництво та ряд інших галузей; природні ресурси.

Важливе значення трудових ресурсів для економічного зростання спонукає піклуватись про здоров'я та гармонійний розвиток працівників підприємств в їх власних та суспільних інтересах.

В процесі виробництва здійснюється його розвиток і розширення, зростає багатство суспільства за рахунок вмілого використання прогресу науки і техніки.

Але домінуючий вплив на економічний розвиток суспільства виявляють природні властивості землі, родючість ґрунту, особливості клімату, різноманітність рослинного і тваринного світу та водних ресурсів, наявність природних ресурсів.

Вивчення цих факторів сприяє суспільному розвитку в цілому. І вирішальна роль в дослідженні цих складових належить інформаційному забезпеченню – обліку трудових ресурсів, виробництва та природних ресурсів[1;2]. Тому облік в суспільному зростанні також є фактором розвитку економіки.

Облік був і залишається основою в забезпеченні практичних потреб в інформації підприємств і країни в цілому та являється фундаментальною необхідністю суспільного розвитку [3, с. 31-40].

Облік праці та її оплати посідає важливе місце не лише при вивченні структури витрат виробництва, а й при вивченні грошових доходів працівників та їх трудової активності та відіграє стратегічну роль в соціально-економічному механізмі економіки на різних етапах її становлення і розвитку. Також при організації обліку праці та її оплати досліджуються: організація обліку персоналу, організація обліку використання робочого часу та організація розрахунків за виплатами працівникам і за страхуванням.

В свою чергу аналіз економічного розвитку окремих підприємств та країн потребує для розрахунку ряду показників, які характеризують динаміку і стан економіки, облікової інформації, що охоплює всі складові процесу виробництва. В кінцевому результаті основним показником є валовий світовий продукт (ВСП), який характеризує загальну активність у світі та окремих країнах. Складові елементи ВСП охоплюють основні сфери, галузі і фактори

економічного розвитку. Розгляд використання ВСП дозволяє вивчити основні сектори попиту, а аналіз ВСП за виробництвом, на основі достовірної облікової інформації, відображає зміни структури і основних галузей, і всього господарства. Хоч ВСП й визначає місце країн і регіонів у світовому виробництві та суспільну продуктивність праці в певні періоди часу, але він не забезпечує інформацією про потенціал окремих видів виробництв, рівень технології чи добробут населення. Тому процес дослідження даного напрямку потребує значного обсягу облікової інформації.

Вивчаючи проблеми, що виникають при споживанні природних ресурсів, спостерігаємо не меншу потребу в інформаційному забезпеченні. Виокремлюється масштабний напрямок суспільно-економічної та виробничої діяльності – економіка природокористування, перед яким постають важливі завдання не лише технологічного складу, а й економічного. Серед важливих завдань економіки природокористування варто виокремити: – визначення достовірних економічних збитків через нераціональне природокористування і розміру витрат, сприяючих ліквідації їх наслідків; – вибір найефективніших варіантів природоохоронної діяльності і використання природних ресурсів та оцінка ефективності, пов'язаних з цим витрат; – матеріальне стимулювання охорони навколишнього середовища та пошук ефективних економічних методів управління природоохоронною діяльністю.

Але першочерговим завданням економіки природокористування є достовірна оцінка природних ресурсів. І основна роль у вирішенні цього завдання належить інформаційному забезпеченню, тобто організації обліку витрат на дослідження, використання та їх виснаження.

В процесі експлуатації природних ресурсів виникають проблеми: соціально-еколого-економічні принципи природокористування; вирішення проблем природокористування міжгалузевого характеру; економічне стимулювання природоохоронної діяльності підприємств.

Дослідження про вплив забруднення навколишнього середовища і природоохоронної діяльності на національне господарство, проводились ще в другій половині минулого століття. Поєднались економічні пріоритети виробництва з екологічною переорієнтацією соціально-економічного розвитку. Для прийняття альтернативних обґрунтованих рішень соціально-еколого-економічного характеру слід вірно оцінювати шкоду не лише від існуючих, але й від прогнозованих антропогенних впливів. І суспільство зацікавлене в уникненні затрат на збереження природи не менше, ніж у неспричиненні їй шкоди.

Досягненню розумної рівноваги між виробництвом і природою сприятиме інформаційне забезпечення. Не даремно обліку приділяється така значна увага на міжнародному рівні шляхом створення професійних організацій, що внесли суттєвий вклад в розвиток теорії і практики обліку.

Література:

1. Андерс Війкман та Крістіан Сконберг. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. URL:<http://www.clubofrome.org.ua/wp->

content/uploads/2017/08/The-Circular-EconomyCoR-UA-2.pdf (дата звернення: 17.09.2022)

2. Варфоломєєв М. О. Циркулярна економіка як невід'ємний шлях українського майбутнього в аспекті глобалізації. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2020/202.pdf (дата звернення: 17.09.2022)

3. Губачова О.М., Мельник С.І. Облік у зарубіжних країнах: Підручник. К.: ЦУЛ. 2008. С. 31-40

Степаненко Н.В.,

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Крюкова І.О.,

д.е.н, професор

Одеський державний аграрний університет,

м. Одеса, Україна

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Упродовж останніх років місцеві бюджети набувають дедалі більшого значення як за обсягом фінансових ресурсів, так і за силою впливу на соціально-економічні процеси, що відбуваються в регіонах. Формування місцевих бюджетів є вагомим складовою бюджетної політики, визначає ступінь ефективності здійснення місцевим самоврядуванням покладених на них функцій і повноважень та впливає на стан соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

В існуючих складних економічних умовах, коли доходи бюджетів знижуються, а навантаження на бюджети зростає, проведення комплексного та системного аналізу використання бюджетних коштів, набуває особливого значення. Важливо відзначити, що наразі уніфікована модель аналізу використання коштів місцевих бюджетів відсутня, що є суттєвим недоліком для подальшого удосконалення обліку та визначення напрямків більш раціонального використання бюджетних видатків.

Враховуючи сучасні теоретичні розробки та існуючу практику роботи органів місцевого самоврядування, для аналізу використання коштів місцевих бюджетів може бути запропонована п'ятиетапна методика, що базується на використанні методів порівняння, економічного аналізу та економіко-статистичних методів (таблиця 1).

Перший етап передбачає проведення узагальненого аналізу виконання місцевого бюджету у звітному бюджетному періоді за основними показниками (доходи, видатки, фінансування, місцевий борг) [2, с. 97]. На цьому етапі здійснюється порівняння фактичних показників з плановими та уточненими плановими, а також визначення абсолютних та відносних відхилень. Якщо в процесі виконання бюджету затверджені суми були змінені, для правильної

оцінки аналізованих даних необхідно використовувати уточнені показники бюджету. До них включаються суми збільшення або зменшення доходів і видатків згідно із рішеннями селищної ради, а також суми вільного залишку бюджетних коштів та видатків за рахунок резервного фонду. Потім фактичні показники вже порівнюються з уточненим планом. За результатами оцінки робляться висновки про виконання плану надходжень та видатків загального та спеціального фондів місцевого бюджету.

Таблиця 1 - Етапи методики аналізу використання коштів місцевих бюджетів

Етап	Назва	Коротка характеристика
1	2	3
Етап 1	Загальна оцінка виконання звітного бюджету за основними показниками	Оцінка абсолютного та відносного відхилення фактичних показників від планових та уточнених планових
Етап 2	Економічний аналіз використання бюджетних коштів	Аналіз використання бюджетних коштів за статтями витрат із використанням горизонтального, вертикального, трендового, факторного та кореляційно-регресійного аналізу
Етап 3	Параметричний аналіз ефективності використання бюджетних коштів	Розрахунок показників фінансової збалансованості, фінансової залежності та ефективності бюджету
Етап 4	Оцінка соціально-економічного ефекту використання бюджетних коштів	Оцінка соціально-економічного ефекту використання бюджетних коштів та результатів надання суспільних послуг населенню за рахунок коштів місцевого бюджету
Етап 5	Висновки та пропозиції за результатами аналізу використання бюджетних коштів	Дослідження впровадження пропозицій попередніх років – скільки пропозицій щодо вдосконалення використання бюджетних коштів були враховані, які саме пропозиції були, які були відхилені та чому

Джерело: Розроблено автором на основі [2,3,4]

Другий етап передбачає проведення економічного аналізу використання бюджетних коштів (за статтями витрат) із використання методів горизонтального, вертикального, трендового, факторного та кореляційно-регресійного аналізу. На цьому етапі відбувається порівняння відносних показників, тобто для фактичних та планових значень максимально деталізовано проводиться аналіз темпів росту, обсягів виконання та аналіз структури видатків в розрізі бюджетної класифікації. Для встановлення чітких тенденцій та можливості їх візуалізації графічним способом доцільно брати показники за 3-5 бюджетних періоди (роки або квартали).

Доцільно, щоб рішенням органу місцевого самоврядування для кожного показника було встановлено умовну межу недовиконання або перевиконання. Перевищення цієї умовної межі буде потребувати обов'язкових пояснень причин суттєвих відхилень фактичних значень від запланованих з боку органів виконавчої влади та розробки заходів щодо стабілізації показника. Для показників використання бюджетних коштів, які щорічно суттєво

недовиконуються або перевиконуються доцільно провести оцінювання необхідності корегування методики їх бюджетного планування [4, с. 476].

Третій етап передбачає параметричний аналіз використання бюджетних коштів, а саме визначення фінансової стійкості (результативності) місцевого бюджету, що залежить від показників фінансової збалансованості, фінансової залежності та ефективності бюджету. Для цього застосовується метод коефіцієнтів, що передбачає розрахунок співвідношень між окремими показниками чи групами показників, і порівняння результатів з нормативними чи середніми даними. Оцінка фінансової збалансованості передбачає розрахунок коефіцієнтів бюджетного покриття, стійкості бюджету, загальної податкової стійкості та покриття видатків міжбюджетними трансферами. Аналіз фінансової залежності бюджету відбувається за рахунок оцінки коефіцієнтів бюджетної залежності, податкової самостійності, стійкості дохідної бази та частки дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів. Для аналізу ефективності бюджету розраховуються коефіцієнти дефіцитності місцевого бюджету, бюджетної результативності, бюджетної забезпеченості населення та показник стабільності дохідної частки бюджету [3, с. 87].

Четвертий етап передбачає оцінку соціально-економічного ефекту використання бюджетних коштів та результативності надання суспільних послуг населенню. Видатки бюджету мають досліджуватися в розрізі таких основних функцій, як економічна, соціальна, управлінська та оборонна. Подальший аналіз видатків на економічну діяльність має проводитися в розрізі галузей (промисловість, будівництво, сільське і лісове господарство, транспорт і зв'язок, житлово-комунальне та шляхове господарства, освіта, медичне забезпечення, тощо).

Аналіз використання бюджетних коштів на цьому етапі передбачає оцінку виконання бюджету в цілому, за видами видатків у розрізі окремих груп і видів бюджетних закладів. Виконання видаткової частини бюджетів аналізується в розрізі програм, відомств і цільового використання (за елементами витрат) [1, с. 123]. Оскільки використання бюджетних коштів часто реалізовується програмно-цільовим методом, то і аналіз видатків з місцевих бюджетів в такому випадку має здійснюватися у відповідності до результативних показників виконання бюджетних програм.

Логічним завершенням проведення аналізу використання бюджетних коштів є п'ятий етап розробленої методики, що передбачає формування висновків та пропозицій. Метою цього етапу є забезпечення взаємозв'язку між проведеною аналітичною роботою, розробленими на її основні пропозиції щодо вдосконалення використання бюджетних коштів та їх подальшим впровадженням. На цьому етапі доцільно проводити кількісний та якісний ретроспективний аналіз врахування та впровадження пропозицій попередніх років – скільки пропозицій щодо вдосконалення використання бюджетних коштів були враховані, які саме пропозиції були, які були відхилені та чому. Важливо наголосити, що соціальний ефект від використання бюджетних коштів часто можна оцінити лише через декілька бюджетних періодів, і такі нюанси має врахувати цей етап аналізу. Також на цьому етапі доцільно сформулювати

короткі пропозиції щодо обліку та планування бюджетних коштів на наступні роки.

Загалом, розроблена методика передбачає оцінку виконання бюджету як фінансового плану розвитку громади, проведення комплексного аналізу впливу на рівень показників різноманітних чинників у їх взаємозв'язку. Належне проведення аналізу використання бюджетних коштів дає можливість виявляти недоліки у виконанні бюджету, залучати резерви, виявляти відхилення від затверджених призначень, виправляти недоліки бюджетування, запобігати бюджетним правопорушенням, давати правильну оцінку виконанню бюджету, стану фінансової та платіжно-розрахункової дисципліни, що дуже важливо для підвищення якості бюджетного планування та подальшого удосконалення обліку селищного бюджету.

Література:

1. Безверхий К. В. Облік в бюджетних установах: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2020. 312 с.
2. Заросило А.П. Методичні підходи аналізу доходів і витрат розпорядниками бюджетних коштів. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал.* 2017. Вип. 3-4. С. 95-104.
3. Костирко Л.А., Велентейчик Н.Ю. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Фінансовий простір.* 2016. № 1 (21). С. 83–90.
4. Стеценко Т.В., Яременко В.Г., Лосєва О.М. Відбір проєктів розвитку територіальних громад для співфінансування з місцевих бюджетів. *Економіка і суспільство.* 2017. № 11. С. 474–480.

Сторожук В.Л.

здобувач вищої освіти,

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Здирко Н.Г.,

д.е.н., професор,

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

ОБЛІК ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

В сучасних умовах переходу до ринкової економіки організація виробництва та реалізації продукції має орієнтуватися на вимоги ринку. Тобто, повинні як найповніше задовольнятися потреби споживачів у якісній овочевій продукції з метою одержання максимального, або ж оптимального прибутку від її реалізації. Виробництво, як об'єкт обліку має двоїстий характер: з одного боку – це процес використання ресурсів, з другого – створення (виготовлення) нового продукту праці. Ця двоїстість (подвійність) набуває єдності у характері

перетворення ресурсів підприємства у новий продукт праці і полягає у тому, як відбувався процес трансформації (перетворення).

Подвійність процесу та їхня єдність визначають три аспекти виробництва, які здійснюються (охоплюються) бухгалтерським обліком (рис. 1).

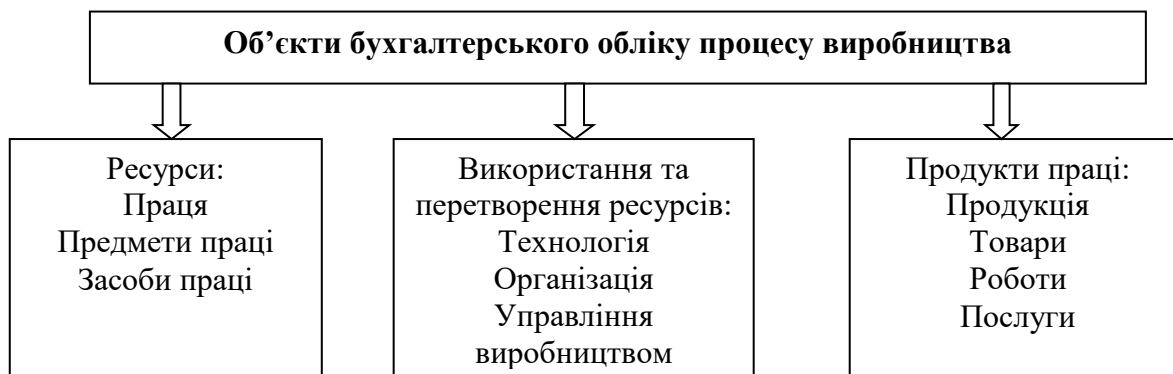

Рис. 1. Складові процесу виробництва на підприємстві

Джерело: узагальнено автором

Процес виробництва, як сукупність, завжди виступає у своїй двоїстості (подвійності) – як споживання ресурсів і як виготовлення нового продукту праці при використанні певної технології, організації та управління виробництвом. Усі аспекти процесу виробництва мають техніко-технологічні (натурально-речові) та економічні (вартісні) характеристики.

Категорію «витрати» вчені-економісти трактують по-різному. Нормативні національні та міжнародні правові акти подають такі визначення категорії «витрати» (рис. 2).

Треба звернути увагу на те, що ні в офіційних документах, ні в спеціальній літературі не вказано конкретного переліку методів обліку витрат, які рекомендують для використання підприємствами різних галузей.

Проте, обираючи найоптимальніший метод обліку витрат, суб'єктам господарювання доцільно враховувати чинники, що спонукають до вибору того чи іншого методу управління витратами:

- організаційна структура управління виробництвом;
- тип виробництва, його складність, характер технологічного процесу;
- номенклатура продукції, що випускається;
- тривалість виробничого циклу;
- наявність незавершеного виробництва.

Питання визначення економічної сутності та порядку організації обліку витрат загалом – регламентує П(с)БО 16 «Витрати». Відповідно до наведеного П(С)БО під «Витратами» розуміють зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Виходячи із даного визначення, можна зробити висновок, що загалом поняття «Витрати виробництва» можна розуміти як усі ресурси (зменшення активів, збільшення зобов'язань), які були спожиті підприємством у процесі

ведення ним своєї виробничої діяльності, за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Відповідна достовірна оцінка ресурсів, які були використані підприємством у процесі виробництва – є основна мета ефективно діючої системи обліку витрат виробництва на підприємстві, результатом якої є формування кінцевого показника собівартості виробництва відповідного об'єкта виробництва. П(С)БО 16 «Витрати» [1] розкриває склад та елементи виробничих витрат через виробничу собівартість продукції (робіт послуг).

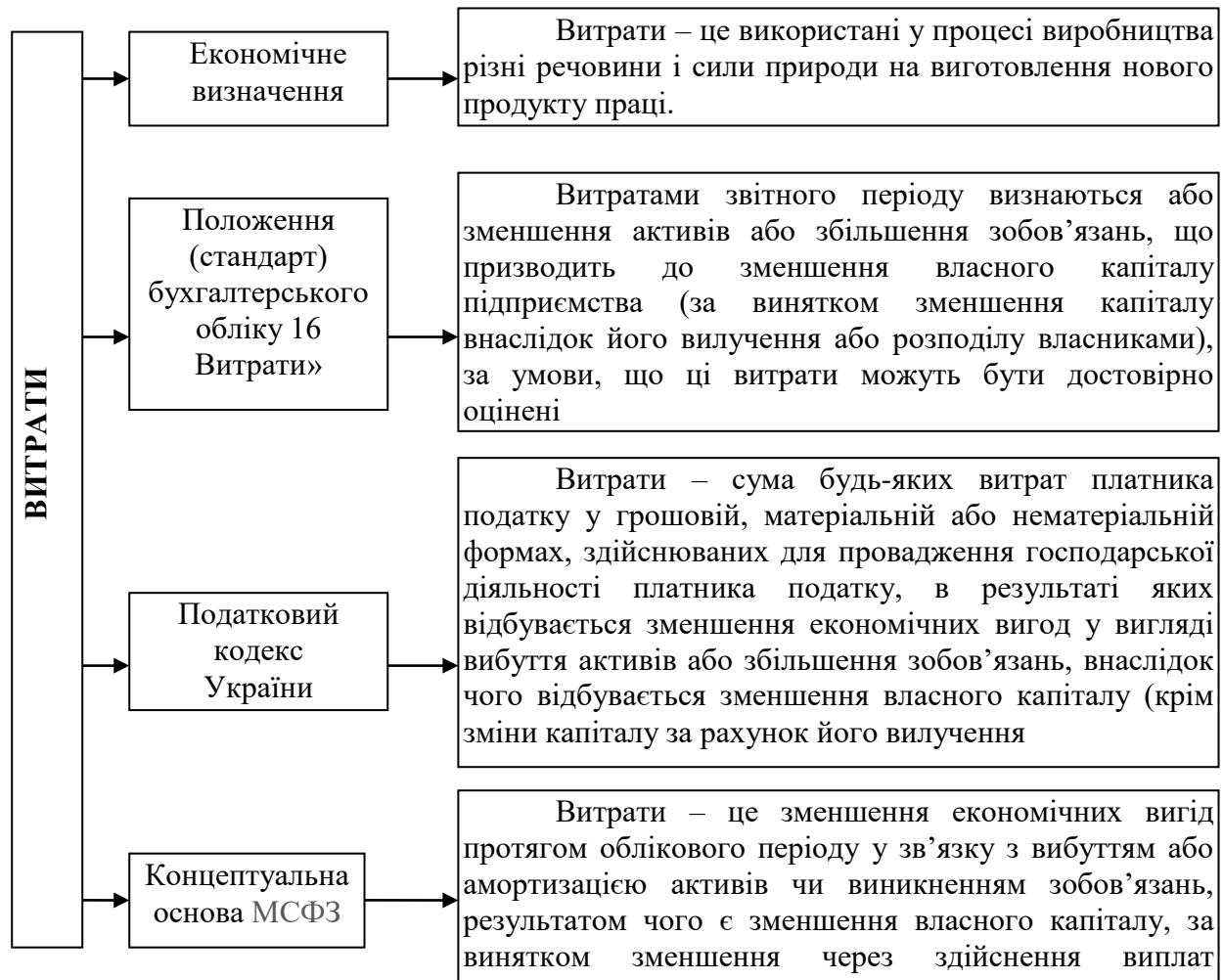

Рис. 2. Економічно-правова суть категорії «витрати»

Джерело: [2, с. 114]

Відповідно до даного стандарту структуру витрат виробництва (показника виробничої собівартості) складають прямі та непрямі статті виробничих витрат підприємства. Під прямими розуміють витрати, які безпосередньо пов'язані із виробництвом та можуть бути ідентифіковані за конкретним об'єктом виробництва. Непрямі – це витрати пов'язані із процесом виробництва, які не можна ідентифікувати за конкретним об'єктом виробничого процесу (пов'язані із забезпеченням функціонування та організацією виробництва). Дана класифікація витрат виробництва також визначає склад елементів витрат за прямими та непрямими статтями та порядок їх включення до складу виробничої собівартості продукції.

Рослинництво є однією з основних специфічних галузей

сільськогосподарського виробництва. На процес відтворення засобів у рослинництві суттєвий вплив має сезонний характер виробництва, зокрема невідповідність періоду понесення витрат і періоду виходу продукції. Виробничі витрати на вирощування сільськогосподарських культур здійснюються протягом тривалого періоду, а продукцію отримують у момент біологічного дозрівання рослин. Тому бухгалтерський облік повинен чітко розмежувати витрати за роками: витрати під урожай поточного року і витрати під урожай майбутніх років. Крім того, аналітичний облік виробничих витрат можна організувати також за видами виробництв і культурами, за основними статтями витрат, а також за внутрішньогосподарськими підрозділами.

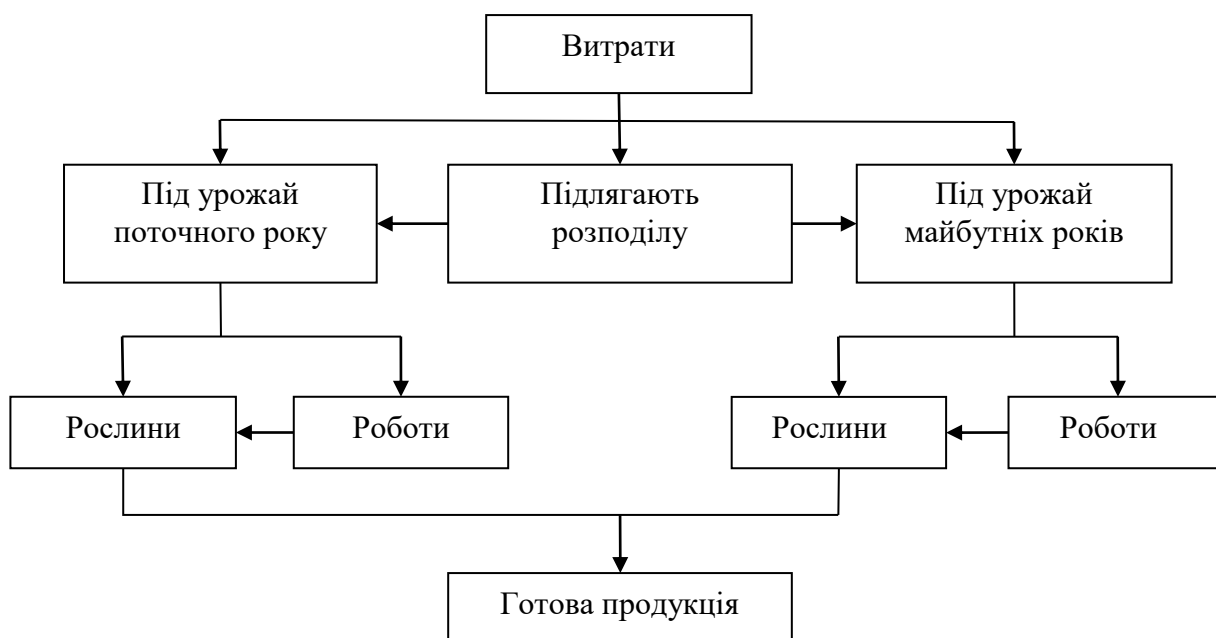

Рис. 1.2. Взаємозв'язок між об'єктами обліку рослинництва

Джерело: [3, с. 46]

В галузі рослинництва при визначенні об'єктів обліку витрат і калькулюванні собівартості продукції доводиться базуватися не тільки на загальних визначеннях, але й враховувати їх особливості.

Якщо ж калькулювати тільки собівартість продукції, то у рослинництві, продукцію отримують тільки в кінці технологічного процесу і тоді немає необхідності говорити про управлінський облік. Крім того, при використанні даної системи обліку витрат в центральній бухгалтерії на підставі конкретних документів ведеться облік відхилень витрат від нормативних величин за видами робіт, періодами (циклами) виробництва, видами і групами сільськогосподарських культур, місцями виникнення, центрами відповідальності, причинами і винуватцями відхилень.

Таким чином, з метою оперативного управління витратами і собівартістю продукції у рослинництві об'єктами обліку витрат у рослинництві по-винні бути культури або групи культур, види робіт, витрати до розподілу та інші об'єкти обліку витрат, а об'єктами калькулювання – види незавершеного виробництва та окремі види продукції [4, с. 362].

В цілому ж по підприємству об'єктами обліку витрат у рослинництві стають конкретні культури або групи культур (озимі зернові, пшениця яра, просо, гречка, картопля та ін.), види робіт (оранка на зяб, луцення стерні, снігозатримання тощо), витрати до розподілу (витрати на зрошення, на утримання полезахисних насаджень і т. ін.), інші об'єкти обліку витрат (збирання і скиртування соломи, післязбиральна доробка продукції, виробництво трав'яного борошна тощо), а об'єктами калькулювання – види незавершеного виробництва, окремі види продукції – зерно різних культур, насіння, корені, плоди, зелена маса тощо. Це повністю буде відповідати вимогам управління, заради чого сучасні дослідники шукають шляхи вдосконалення і організації обліку.

Література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затв. Наказом Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.99 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 08.10.2021 р.).

2. Ціцька Н., Мацьків Г., Малецька О. Національна та міжнародна практика обліку витрат на виробництво продукції рослинництва та мето-дика її калькулювання. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК.* 2019. № 26. С. 113-118.

3. Сук Л. К., Сук П. Л., Об'єкти обліку в рослинництві. *Облік і фінанси.* 2020. № 3. С. 41-47

4. Стендер С. В. Питання щодо об'єктів управлінського обліку витрат виробництва і об'єктів калькулювання собівартості продукції рослинництва. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки.* 2012. Вип. 6. С. 362-364.

Чернега О.К.,

здобувач вищої освіти,

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Глущенко В.В.,

здобувач вищої освіти,

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Здирко Н.Г.,

д.е.н., професор

Вінницького національного аграрного університету

м. Вінниця, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах катастрофічного погіршення екологічної ситуації у світі, що

проявляється у зміні клімату, знищенні лісів, зменшенні біорізноманіття рослин і тварин, забруднення землі, води та повітря, важливого значення набуває розробка дієвої політики збереження та ефективного використання природи. Одним із головних інструментів для боротьби з усіма цими явищами є припинення знищення лісів як ключової природної системи, що має важливе екологічне, економічне та соціальне значення [1, с. 98].

Сьогодні в реалізації та запровадженні еколого- економічної оцінки земель лісогосподарського призначення існують такі проблеми:

- неузгодженість нормативно-правової бази; недотримання норм та нормативів використання лісових ресурсів;
- відсутність інформаційного забезпечення для проведення оцінювання земель лісогосподарського призначення;
- відсутність систематизації під час проведення моніторингу земель лісогосподарського призначення;
- оцінювання окремих функцій чи показників стану або використання земель лісогосподарського призначення;
- відсутність методики комплексного оцінювання земель лісогосподарського призначення, яка би враховувала економічні, екологічні та соціальні аспекти використання/стану земель [2, с. 66].

Для достовірного визначення прибутку, рентабельності та ефективності лісозаготівель калькулювання має вестися за всією номенклатурою лісової продукції. Використання кожного виду деревної сировини як об'єктів калькулювання дасть змогу підвищити достовірність обчислення витрат виробництва, а отже – точніше визначити собівартість стовбурної деревини. Оскільки експлуатація устаткування для заготівлі деревної сировини здійснюється в єдиному технологічному процесі, то виробничі витрати на заготівлю та утримання устаткування виникають одночасно.

Для обґрунтованого обчислення собівартості кожного виду лісової продукції важливо локалізувати витрати за місцями їхнього виникнення. Така організація обліку витрат дасть змогу забезпечити пряме віднесення окремих витрат безпосередньо на продукцію [3, с. 99].

Під час проектування нової чи вдосконалення діючої технології організації бухгалтерського обліку потрібно максимально враховувати технічні, технологічні та організаційні особливості конкретних суб'єктів господарювання. Це доцільно робити ще на початковій стадії, в межах якої здійснюють опис необхідних для потреб управління інформаційних потоків, а також аналіз існуючих організаційної та функціональної структур кожного господарюючого суб'єкта зокрема.

Логічним завершенням облікового процесу, побудованого на пофазній реєстрації виробничих витрат, є пофазне калькулювання собівартості продукції лісозаготівель. Проте, згідно з чинною тимчасовою інструкцією, собівартість продукції лісоексплуатації та собівартість товарної продукції в калькуляції обчислюють загалом за лісозаготівельним процесом з урахуванням змін залишків незавершеного виробництва без поділу за фазами виробництва.

Відсутність інформації про витрати на кожній сучасній лісозаготівельній

фазі (при лісосічних роботах, вивезенні деревини, нижньоскладських роботах) позбавляє підприємства можливості впливати на рівень витрат на окремих фазах, правильно оцінити економічну ефективність застосування нової лісосічної техніки, різних лісовозних засобів і автоматизованого нижньоскладського обладнання.

Рис. 1. Концепція організації обліку лісогощарського підприємства
Джерело: [4, с. 111]

Облік процесів лісозаготівлі та їхньої екологізації забезпечить можливість аналізу її результатів, які дадуть змогу формувати склад й обсяги природоохоронних заходів і витрат на їхню реалізацію. Наприклад, розробка природоохоронних заходів має базуватись на результатах аналізу вирубування лісових ресурсів, оскільки перевиконання плану лісозаготівлі призводить до погіршення екологічності середовища та зумовлює потребу в ліквідації наслідків такого впливу шляхом їхнього відновлення (як природного, так і штучного).

На підприємствах лісового господарства основна діяльність включає основне виробництво, допоміжне виробництво та непромислове виробництво (табл. 1).

Відповідно до Інструкції з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах лісового господарства України, поточні витрати (зазначені вище) відносяться на статтю «Загальногосподарські витрати». До цієї ж статті відносять компенсаційні платежі за використання природних ресурсів, тоді як витрати, пов'язані з

використанням природної сировини, у складі відрахувань для покриття витрат на геологорозвідку та геологорозшуки корисних копалин, на рекультивацію земель, плати за деревину, продану на пні (попнева плата), та за воду, що вибирається з водогосподарських систем у межах затверджених лімітів, а також платежі за використання інших природних ресурсів відносяться на статтю «Сировина і матеріали».

Таблиця 1 - Характеристика основної діяльності підприємств лісового господарства

Вид діяльності	Характер робіт
Основне виробництво	<ul style="list-style-type: none"> - штучне лісовідновлення; - лісорозведення на землях, непридатних для використання в сільському господарстві (яри, балки, піски тощо); - полезахисне лісорозведення (за договорами); - створення лісонасінневої бази (лісонасінневих плантацій, ділянок); - лісogосподарські заходи з формування високопродуктивних насаджень; - будівництво доріг лісogосподарського призначення; - гідро-, лісомеліорація та лісоосушення; - заготівля лісового насіння; - лісogосподарські заходи, які включають послуги з охорони праці та відтворення диких тварин; - природне лісовідновлення; - охорона лісів від пошкоджень, самовільних рубок; - заходи з охорони лісів від пожеж; - заходи із захисту лісів від шкідників і хвороб; - лісозаготівлі на лісосіках головного користування, рубках догляду за лісом, санітарних рубках; - інші виробництва: деревообробка, лісохімія, виробництво товарів з відходів, виробництво консервів, сільське господарство
Допоміжне виробництво	<ul style="list-style-type: none"> - виробництво теплової енергії; - утримання електроенергетичного господарства; - ремонтно-механічні майстерні; - утримання й експлуатація автотранспортного парку, гужового транспорту; - утримання лісових доріг лісogосподарського призначення; - утримання й експлуатація спеціальних машин; - промислове водопостачання; - утримання й експлуатація навантажувально-розвантажувальних та інших механізмів на нижніх складах; - утримання й експлуатація деревообробних верстатів; - експлуатація водного флоту
Непромислове виробництво	<ul style="list-style-type: none"> - невідомчий транспорт; - житлово-комунальне господарство; - культурно-побутові заклади; - підсобні сільсьkogосподарські підприємства, які не беруть участі у виробництві товарної продукції

Джерело: [5, с. 106]

Вважаємо за доцільне на підприємствах лісового господарства систему бухгалтерського обліку витрат розглядати у таких аспектах (рис. 2).

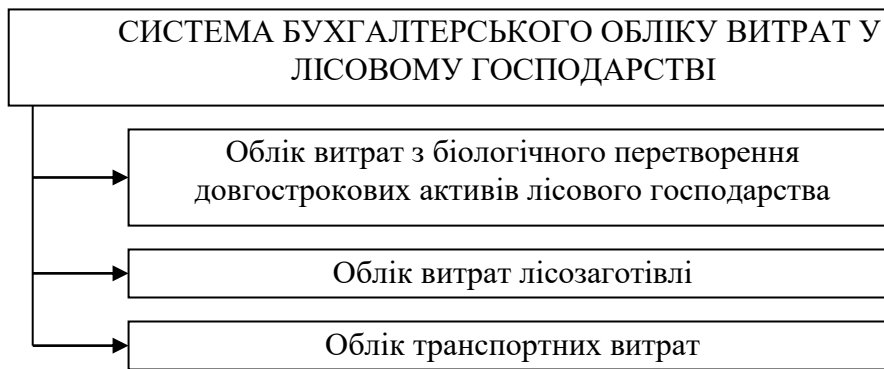

Рис. 2. Система бухгалтерського обліку витрат у лісовому господарстві

Джерело: [6, с. 195]

Правильне і достовірне формування системи обліку забезпечується через використання загальноприйнятих принципів визнання доходів, витрат і їх розподілу за звітними періодами. Це уможливорює однакову інтерпретацію показників фінансової звітності різними користувачами та створює інформаційну основу для розробки моделі управління системою обліку на підприємствах лісового господарства.

Для налагодження обліку природоохоронних витрат на лісогосподарських підприємствах, в першу чергу, необхідно розробити перелік обладнання, робіт та послуг, що будуть відноситися до природоохоронних. У подальшому необхідно розробити шифри природоохоронних витрат, аналітичні та синтетичні рахунки, диференційовані відповідно до місця виникнення витрат та до видів природоохоронної діяльності, а також відповідні первинні облікові документи. У такому разі природоохоронні витрати будуть відображатися на відповідному рахунку, наприклад, «Витрати на природоохоронну діяльність» та окремо враховуватися в собівартість продукції. За умови недоцільності відкриття окремого синтетичного рахунку, за наявності розробленого переліку робіт та послуг природоохоронної діяльності стане можливим виокремлення даних витрат у відповідних статтях калькуляції лісопродукції.

Література:

обліку в припиненні незаконних рубок лісу. *Бізнес Інформ*. 2020. № 12. С. 310-318

2. Боцула О. І. Сучасні проблеми обліку та використання земель лісогосподарського призначення в Україні. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 3-2. С. 65-69.

3. Танасієва М. М. Проблеми теоретико-методологічних засад обліку природоохоронних витрат з урахуванням впливу галузевих особливостей лісового господарства. *Облік і фінанси*. 2017. № 1. С. 93-102

4. Євсюков Т. О., Опенько І. А. Удосконалення обліку земель під позахисними лісовими насадженнями в кадастрово-реєстраційній системі. *Збалансоване природокористування*. 2014. № 3. С. 106-112

5. Танасієва М. М. Облік природоохоронних витрат в операційній діяльності лісового господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 24.

6. Чік М. Ю. Аспекти побудови системи бухгалтерського обліку витрат на підприємствах лісового господарства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.10. С. 194-198

Чигіна Х.С.

здобувач вищої освіти

Одеський державний аграрний університет

м.Одеса, Україна

Найда А.В.

к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування

Одеський державний аграрний університет

м.Одеса, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

В наукових колах, посеред науковців настає питання ефективності використання спрощеної системи оподаткування малого підприємництва і можливість її ліквідації. Через те, постає необхідність оцінювання ролі спрощеної системи оподаткування для розвитку малого бізнесу та оцінювання впливу єдиного податку в наповненні частини доходу до місцевих бюджетів і визначенні пропозицій щодо удосконалення механізму функціонування. Не дивлячись на значний науковий внесок сучасників, вагоме питання стосовно спрощеної системи оподаткування діяльності суб'єктів малого бізнесу саме умовах трансформації законодавства України, обґрунтування економічної, соціальної ефективності для малих підприємств і фіскальної значимості для формування місцевих бюджетів насамперед залишаються остаточно не вирішеними.

В сучасному світі господарювання саме мале підприємництво приділяє увагу стимулюванню економічній конкуренції та сприяє саме структурній перебудові економіки, також створює найсприятливі умови для формування новітньої соціальної верстви – підприємців-власників, що забезпечують стабільність суспільства.

Питання щодо розвитку спрощеної системи оподаткування та насамперед її особливості застосування досліджувалося багатьма українськими вченими та економістами: З. Варналій, О. Бещко, Л. Вороніна, І. Ковальчук, А. Крисоватий, Т.Мараховська, В. Мороз, О. Покатаєва, Л. Ткачик, О. Чабанюк.

Науковці та практики ведуть дискусію не тільки з питань теоретичних засад будови ефективної спрощеної системи оподаткування, та й насамперед з питань практичних заходів, де саме реалізація має вплив на розвиток малого бізнесу в Україні і вагомий вплив на збільшення надходжень єдиного податку саме до бюджетів органів місцевого самоврядування.

Різні теоретичні підходи та зміни практики, що застосовуються під час спрощеної системи оподаткування суб'єктами малого бізнесу мають потребу в

продовженні саме наукових досліджень стосовно перспективних напрямків вдосконалення цієї системи в непростих умовах економіки України.

Спрощена система оподаткування, обліку і звітності в Україні уперше запроваджена у 1999 році та базується на основі Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 3 липня 1998 року № 727 [1]. Даний указ на той час був єдиним нормативним документом, що міг забезпечити правову базу щодо застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктами малого бізнесу, що визначав умови перебування, методик нарахування і сплати єдиного податку.

Законодавче введення спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності в Україні насамперед спричинено необхідністю перемоги над кризовими тенденціями в економіці та стимулом виходу з «тіні» суб'єктів підприємницької діяльності.

Відповідним чином, стосовно до Податкового кодексу України (ПКУ), спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це вагомий механізм справляння податків та зборів, який встановлює саме заміну оплати окремих податків і зборів, які встановлені Податковим кодексом України, на оплату єдиного податку стосовно порядку та умов, що були визначені цим кодексом, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [2].

Суб'єкти малого бізнесу, що мають право саме на використання спрощеної системи оподаткування, взагалі розподілені на чотири групи. Право на саме застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для платника виникає при наступних двох умовах:

- відповідності вимогам, що були встановлені для платників єдиного податку;

- реєстрація особи платником єдиного податку в установленому порядку.

Фахівці виокремлюють, що вже існуюча спрощена система оподаткування не має можливості враховувати те, що якщо об'єктом оподаткування буде виручка від реалізації, то насамперед зростання витрат виробництва, що мають бути включені до ціни продукції, саме при збереженні обсягу реалізації, вона збільшує виручку, тобто збільшує суму даного нарахованого податку. Отже, прибуток підприємства в даному випадку зменшується, від чого страдають першою чергою малі промислові підприємства [3, с.175].

Вагомим недоліком спрощеної системи оподаткування виступає недоотримання надходжень до державного бюджету та цільовими фондами фінансування поза бюджетом. Отже, згідно з чинним законодавством, найбільша частина надходжень стосовно єдиного податку спрямовується безпосередньо до місцевих бюджетів.

Не зовсім досконалою є система стосовно формування коштів для соціального призначення, яке базується на високих ставках внесків та насамперед характеризується нерраціональною структурою джерел фінансування, де в той час основний фінансовий тягар на собі несуть роботодавці, а силами найманих працівників фінансується менша частка усіх надходжень. Найбільше навантаження на фонд оплати праці в сучасному світі створює умови щодо тінізації доходів. Існування 4-х автономних фондів

соціального страхування і диференційованих платежів до кожного з них спричиняє до збільшення витрат саме на адміністрування внесків, порівнюючи з консолідованим варіантом їх сплати (ЄСВ). Відсутність підходящого обліку обсягу реалізації насамперед надає можливість використання спрощеної системи стосовно схем мінімізації оподаткування і тінізації заробітної плати.

Вагомими недоліками при застосуванні спрощеної системи оподаткування можна назвати наступні обставини:

1. Обмеження обсягу діяльності таких суб'єктів – а саме розміру виручки.
2. Сума єдиного податку підприємці сплачують авансом за звітний період, але при цьому не враховуєть, буде фактично отримано дохід від здійснення такої

діяльності за звітний період, чи ні.

3. Стосовно використання праці найманих робітників підприємець повинен сплачувати за кожного з робітників 50% суми єдиного податку.

4. Обмеження щодо можливості використання великої кількості найманих працівників.

Таким чином, потрібно зауважити щодо колосальних обсягів коштів, які легально вибувають з-під оподаткування та здобувають готівкову форму через способи діяльності платників фіксованого податку. Недопустимим є те, що спрощена система оподаткування, в якій була на меті підтримка самозайнятого населення та підприємців-початківців, вона використовується великим і середнім бізнесом саме для своїх цілей, тобто зменшення податкових зобов'язань.

Доречним є установлення «прогресивної» шкали ставок оподаткування щодо різноманітних обсягів виручки платника єдиного податку. Наступним чином, має змогу забезпечуватися своєрідна фіскальна справедливість, тому що особа з більш вищим рівнем доходів саме в даному випадку буде платити більшу суму податкового зобов'язання.

Чисто теоретично та об'єктивно, більш необхідним є внесення змін до деяких елементів вже діючої системи спрощеного оподаткування, а саме до переліку податків, натомість яких сплачується єдиний податок; ставок та граничного обсягу виручки, що має право дозволяти застосовувати спрощену систему.

Даний підхід насамперед дозволяє прибїгти до збереження позитивного досвіду функціонування спрощеної системи, також спробувати усунути виявлені недоліки та закрити законодавчі «пробіли», які використовуються для зменшення податкових зобов'язань.

У рамках цього підходу потрібно законодавчо виявити перелік видів діяльності, щодо того чким юридичним та фізичним особам було дозволено застосовувати спрощену систему оподаткування. Прикладом даного обмеження може бути інша система спрощеного оподаткування, передбачена українським законодавством – саме фіксований сільсько-господарський податок та фіксований податок з доходів фізичних осіб. Привілегією даного підходу виступає обмеженість можливостей використання його у схемах зменшення обов'язкових стосовно сплати податкових виплат.

Дивлячись на вищесказане, можна запропонувати наступні шляхи реформування системи спрощеного оподаткування:

– законодавче зафіксування спрощеної системи оподаткування способом прийняття спеціального закону чи окремої глави Податкового кодексу;

– передбачення шансу щорічного збільшення ліміту обсягу виручки та розміру ставок єдиного податку стосовно корегуючого коефіцієнту, що враховує зміни споживчих цін в країні за попередній календарний рік;

– застосування спрощених схем сплати окремих податків для певних галузей;

– конкретизація кола платників, стосовно яких не поширюється спрощена система оподаткування, обліку та звітності.

Література:

1. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 03.07.1998 № 727/98 (Втратив чинність) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

3. Брижань І.А. Реформування системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва як один із заходів державної підтримки їх розвитку. *Економіка і регіони*. 2009. №2. С. 171-176.

Чуйко В.Ю.,

здобувач вищої освіти

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

Назаренко І.М.,

д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування

Сумський національний аграрний університет

м. Суми, Україна

АУДИТ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПОСЛІДОВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ

Аудит – це процес встановлення цілісності та достовірності інформаційних звітів, які, своєю чергою, завойовують довіру користувачів завдяки процесу зовнішньої (незалежної) перевірки.

Аудит фінансових результатів спрямований на проведення систематичного та докладного вивчення звітності, з метою перевірки того, що адміністрація дотримується застосування нормативно-правової бази, обраної для її підготовки та подання, а також допомагає забезпечити відповідність чинним стандартам фінансової звітності.

Аудит фінансової звітності регулюється Міжнародними стандартами аудиту та Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність».

Метою аудиту фінансової звітності відповідно до вимог МСА (ISA) 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до

Міжнародних стандартів аудиту» є підвищення ступеня довіри користувачів до фінансової звітності, що досягається через надання аудиторіві можливості висловити незалежну думку стосовно того, чи складені фінансові звіти в усіх суттєвих аспектах згідно з визначеною концептуальною основою фінансової звітності [1].

Досліджуючи у науковій літературі питання проведення аудиту фінансових результатів, доцільно зазначати на існуванні значної кількості підходів.

Іванова Н.А. та Ролінський О.В. описують такий механізм проведення аудиту фінансових результатів діяльності підприємства [2, с. 163]: організація підготовчої роботи аудитора (етап планування аудиту); оцінювання стану бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та системи контролю по об'єктах обліку; перевірка правильності оцінки доходів та витрат, їх відображення в обліку та фінансовій звітності; перевірка правильності визначення доходів, витрат та фінансових результатів; перевірка відповідності даних синтетичного та аналітичного обліків доходів та витрат показникам фінансової звітності; підготовка Звіту аудитора; ознайомлення керівництва клієнта з Звітом аудитора та передача документації, яка передбачена договором.

Гончарук Я.А. вважає, що аудит фінансових результатів, в першу чергу, базується на перевірці Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), і повинен охоплювати такі етапи аудиторської перевірки [3, с.134-135]: перевірка правильності заповнення адресної частини; визначення виду діяльності підприємства та правильності його зазначення у формі; перевірка наявності, повноти і правильності заповнення реквізитів, показників рядків і граф звітності; логічний аналіз показників звітності з метою визначення ділянок у звітності з найбільшим ризиком, тобто тих, де достовірніша можливість виявлення шахрайства або помилок в обліку та звітності; рахункова перевірка; перевірка показників форм фінансової звітності, встановлення суттєвості виявлених відхилень в показниках фінансової звітності; перевірка дотримання встановлених законодавством строків і термінів подання фінансової звітності.

Методика запропонована Виноградовою М.О. та Жидєєвою Л.І., яка відрізняється логічністю і послідовністю [4]. Так, аудит фінансових результатів має проводитись за наступними етапами: попереднє вивчення Звіту про фінансові результати щодо правильності складання та наявності можливих відхилень за даними реєстрів обліку; перевірка витрат, перевірка доходів, перевірка фінансових результатів.

Дії аудитора при перевірці, вказані Бутинцем Ф.Ф., передбачають [5, с. 362]: перевірку наданого звіту на арифметичну точність; складання пробного Звіту про фінансові результати (на підставі робочих документів по інших розділах аудиту); порівняння пробного Звіту про фінансові результати з наданим на перевірку та аналіз відхилень; перевірку розрахунку прибутковості акцій; перевірку відповідності даних Звіту про фінансові результати в частині даних за відповідний період минулого року; ретельну перевірку характеру помилок, їх впливу на звітність, адекватності внесених змін у разі зміни

показників внаслідок виправлення помилок минулих періодів; узгодження певних показників звіту з даними балансу.

Проаналізувавши запропоновані пріоритетні напрями проведення аудиторської перевірки, доцільно узагальнити такі основні етапи аудиту фінансових результатів діяльності підприємства:

1. На початковому етапі основним завданням є отримання інформації про суб'єкт господарювання та його середовище, з особливим акцентуванням уваги на організації внутрішнього контролю. Дана інформація має бути достатньою для виявлення та оцінки ризиків суттєвих викривлень у фінансових звітах через шахрайство чи помилки.

2. На етапі планування аудитор повинен спланувати аудит, тобто визначити процедури, які дозволять зібрати належні аудиторські докази та значно знизити виявлені ризики. При цьому, важливим є визначення аудитором «загальної суттєвості», тобто найбільшого обсягу викривлення, яке можна включити у фінансову звітність і яке не впливає на економічні рішення, прийняті користувачами звіту. Аудитор може встановити «поріг», який є відсотковим співвідношенням, вираженим у відсотках, нижче якого виявлені викривлення вважаються несуттєвими та не вимагають виправлення фінансової звітності.

3. Наступним етапом процесу є проведення тестів на відповідність, які включають перевірку системи бухгалтерського обліку даного суб'єкта господарювання та перевірку наявності та функціонування системи внутрішнього контролю. Основною метою проведених тестів є отримання впевненості в тому, що засоби контролю, застосовані суб'єктом господарювання, гарантують повне та узгоджене з обліковою політикою відображення в господарських операціях суб'єкта та виявлення можливих порушень у їх роботі.

4. Огляд та завершення – оцінка аудитором зібраної інформації та її аналіз для підтвердження достовірності даних.

5. Завершальним етапом є надання звіту замовнику, який повинен включати: загальну характеристику економічної одиниці, констатацію факту отримання необхідних відомостей та пояснень, опис основних елементів звіту, подання висновків пропозицій, із зазначенням суттєвих негативних явищ, що впливають на це становище, особливо тих, які загрожують принципу зв'язку по відношенню до попереднього звітного періоду, розкриття інформації про порушення закону чи статуту, якщо це істотно впливає на фінансову звітність.

Таким чином, дослідження особливостей методики аудиту фінансових результатів дало можливість ідентифікувати алгоритмічну послідовність проведення незалежної перевірки.

Література:

1. Войнаренко М.П., Пономарьова Н.А., Замазій О.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.

2. Іванова Н.А., Ролінський О.В. Організація та методика аудиту : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 216с .

3. Гончарук Я.А., Рудницький В.С. Аудит : навч. посіб. Львів : Світ, 2007. 296 с.
4. Виноградова М.О., Жидеєва Л.І. Аудит : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 654 с.
5. Бутинець Ф.Ф. Аудит : підручник для студентів спеціальності Облік і аудит вищ. навч. закл. 2-ге вид., перероб. та допов. Ж.: ПП Рута, 2002. 672 с.

Шведова Т.Г.
*здобувач вищої освіти,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

Здирко Н.Г.,
*д.е.н., професор,
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ВИТРАТ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Належна організація та ведення обліку виробничих витрат визначають результативність діяльності всього будівельного підприємства. Саме тому одним із дієвих напрямів ефективного управління є удосконалення організаційних засад та методичних підходів до обліку витрат на виробництво будівельної продукції.

Будівельна галузь є специфічною в плані формування витрат. Основною специфікою є витрати на етапі організації виробництва, адже в даній галузі ці витрати мають не одноразовий характер, а постійний [1, с. 196].

Будівельне виробництво характеризує ряд специфічних особливостей, які визначають організаційну систему його обліку та контролю. Одна з головних таких особливостей – нерухомість та територіальна відокремленість будівельної продукції, що передбачає переміщення засобів праці та робочої сили по всіх об'єктах робіт. Іншою особливістю є значна тривалість виробничого циклу, що викликає поступове зростання технічної готовності споруджених об'єктів. Відповідний вплив на організацію обліку та контролю має стан розрахункових операцій замовників з підрядними організаціями. Особливістю в цьому напрямку є розрахунки замовників у результаті повного закінчення будівництва об'єкта пускового комплексу або окремої споруди, що впливає на рівномірність надходження грошових коштів підрядної організації [2, с. 283].

Бухгалтерський облік витрат на виконання будівельно-монтажних робіт залежно від видів об'єктів обліку може бути організовано за замовленням відповідно до договорів підряду або методом накопичення витрат за певний період часу із застосуванням елементів нормативного методу обліку та

контролю за економним і раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Рис. 1. Вплив організаційних та галузевих чинників на порядок формування витрат у будівництві

Джерело: [1, с. 196]

Поєднання добувних і переробних функцій на підприємствах промисловості будівельних матеріалів зумовлює відсутність сировинного постачання ззовні, тобто, добуваючи з родовищ корисні копалини, більшість підприємств самостійно забезпечують виробництво сировиною, не вдаючись до послуг постачальників і підрядників.

Сировиною для виготовлення будівельних матеріалів є переважно природні матеріали (нерудні матеріали), які одержують шляхом добування та первинної обробки корисних копалин. До них належать щебінь, гравій, пісок, вапняк, глина, піщано-гравійні суміші, бутовий камінь.

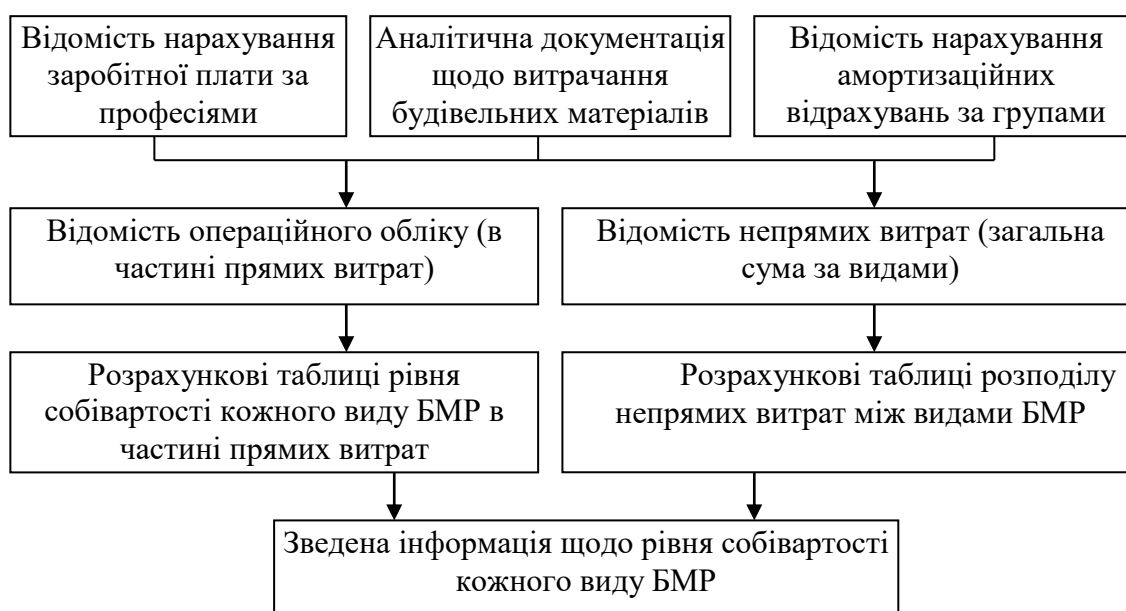

Рис. 2. Організація обліку витрат на будівельно-монтажні роботи

Джерело: [3, с. 53]

Схематично структуру операційної діяльності галузі з врахуванням

галузевих особливостей наведено на рис. 3.

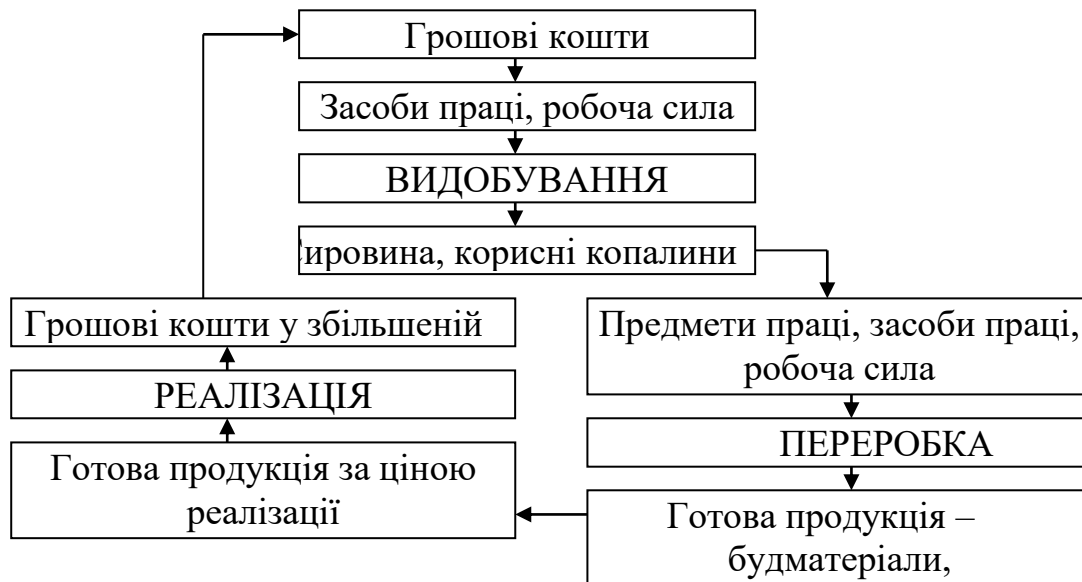

Рис. 3. Операційна діяльність підприємств промисловості будматеріалів

Джерело: [4, с. 352]

У бухгалтерському обліку передбачено, що витрати на здійснювані підприємством роботи для підтримання об'єкта в придатному для використання стані, які не призведуть до зростання майбутніх економічних вигод, первинно очікуваних від використання об'єкта, не викликають збільшення балансової вартості основних засобів. За дебетом такі витрати обліковують залежно від функціонального призначення основних засобів на рахунок 23 «Виробництво» або витратних рахунках класу 9, зокрема 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» тощо. За кредитом відображають такі рахунки: 20 «Виробничі запаси», 65 «Розрахунки із страхування», 66 «Розрахунки з оплати праці», а також рахунки 8 класу (якщо підприємство їх використовує).

Витрати з робіт, що спрямовані на будівництво та підвищення техніко-економічних можливостей об'єкта, які приведуть до зростання майбутніх економічних вигод, первинно очікуваних від використання об'єкта (їх ідентифікують як витрати з поліпшення), потребують збільшення балансової вартості основних засобів.

Для відображення в обліку таких витрат дебетують рахунок 15 «Капітальні інвестиції» та кредитують рахунки залежно від підрядного або господарського способу здійснення будівництва та поліпшення основних засобів. Потім накопичені на рахунку 15 витрати будівництва та з поліпшення капіталізують, тобто переносять у дебет рахунків основних засобів, збільшуючи тим самим їх балансову вартість (рис. 4).

Оскільки бухгалтерський облік витрат з ремонту та поліпшення об'єктів основних засобів залежить від того, відбувається чи не відбувається в результаті таких господарських операцій зміна майбутніх економічних вигод, що очікуються від таких об'єктів, то важливою проблемою є чітка

регламентація процесу визначення випадків, коли здійснення того чи іншого виду робіт з ремонту чи поліпшення приводить, а коли не приводить до збільшення таких економічних вигод у перспективі.

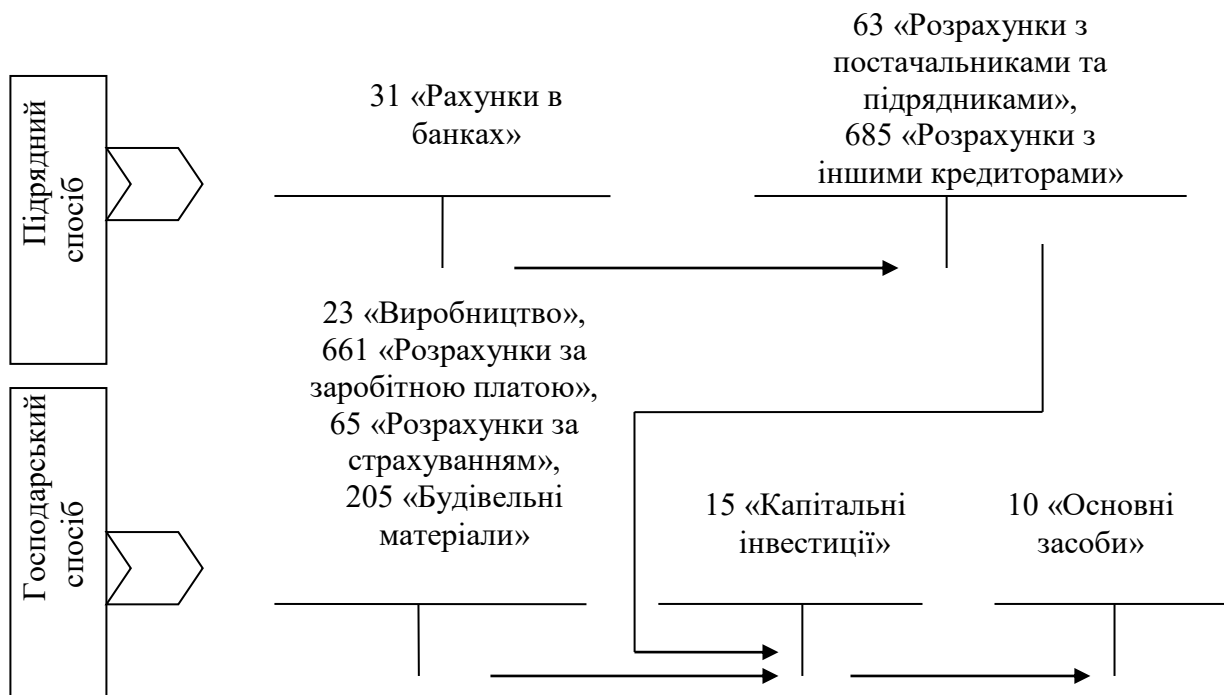

Рис. 4. Методика обліку витрат з будівництва та поліпшення основних засобів за способами здійснення

Джерело: [2, с. 287]

Відображення затрат будівельних організацій у розрізі аналітичного обліку слід позначати окремими позиціями та групувати відповідно до основних напрямків робіт: земельні, штукатурні, монтаж обладнання, будівельні тощо. Розмежування об'єктів аналітичного обліку відбувається за їх номенклатурою, яка являє собою затверджений перелік споруджених об'єктів. Таким чином, облік витрат у будівельному виробництві організовано на основі технічної та облікової номенклатури об'єктів будівництва.

Література:

1. Мужевич Н. В. Нормативно-правове регулювання обліку витрат у будівництві. *Інноваційна економіка*. 2013. № 9. С. 196-202
2. Пінчук К. С. Організація бухгалтерського обліку та контролю на будівельних підприємствах. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 282-289
3. Топоркова О. А., Шрубковська В. С. Витрати на будівельно-монтажні роботи – класифікація та порядок організації обліку. *Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту*. 2012. Вип. 4. С. 51-56
4. Романчук А. Л. Особливості операційної діяльності підприємств промисловості будівельних матеріалів та їх вплив на формування витратної інформації в системі обліку. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. Вип. 1. С. 351-358

Шкроміда В.В.,
*к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Шкроміда Н.Я.,
*к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

Стецевич О.І.,
*здобувач освіти освітнього рівня «магістр»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день залежно від цілей теоретичного дослідження та практичного застосування у вітчизняній економіці виділяють три основних підходи до трактування економічної сутності категорії «витрати»: бухгалтерський, податковий та економічний.

Сутність поняття витрат за бухгалтерським підходом охоплює вартісний вираз спожитих факторів виробництва, основою для визнання і класифікації яких є правильно документально оформлений факт їх здійснення. Варто також відзначити, що метою вказаного підходу є лише облікове відображення понесених витрат та наведення їх у звітності. Встановлено, згідно вказаного бухгалтерського підходу вартісне вираження витрат показує величину спожитих ресурсів та передбачає можливість розрахунку сумарної кількості витрачених засобів задля зіставлення витрат у динаміці, визначення собівартості продукції, оцінювання рентабельності та ін.

Означений бухгалтерський підхід ґрунтується на основних нормативно-правових документах у галузі управління витрат, а саме НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [1] та П(С)БО 16 «Витрати» [3], згідно з якими витрати визначаються як зменшення економічних вигод шляхом вибуття активів чи збільшення зобов'язань, що супроводжуються зменшенням власного капіталу (за винятком його вилучення чи розподілу між власниками). Таким чином усі понесені витрати підприємства відображаються у вигляді собівартості продукції (наданих послуг, виконаних робіт), котра відображається як у бухгалтерській, так і статистичній звітності.

У П(С)БО 16 «Витрати» виокремлюють два підходи до визнання складу витрат [3]. Відповідно за першим підходом до величини собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) включають виробничу собівартість, постійні нерозподілені загальновиробничі витрати та понаднормативні виробничі витрати. У той же час, другий підхід передбачає визначення розміру собівартості за прямими витратами, що безпосередньо пов'язані з

виготовленням продукції, наданням послуг чи виконанням робіт. Сюди відносяться прямі витрати на матеріали; прямі витрати на оплату праці; амортизація матеріальних та нематеріальних активів, задіяних у виробничому процесі; вартість придбаних послуг та інші прямі витрати, зокрема, витрати на електричну енергію, комунальні послуги тощо.

Податковий підхід щодо розуміння поняття «витрати» господарюючого суб'єкта виражається у чинному Податковому кодексі України [2], де наводиться визначення витрат як суми будь-яких витрат, що здійснюються для провадження господарської діяльності платника податку у грошовій, матеріальній чи нематеріальній формах, що супроводжуються зменшенням економічних вигод шляхом вибуття активів чи збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком змін капіталу власниками у вигляді його вилучення або розподілу). Окрім того, у ПКУ наводиться склад витрат, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, та їх визнання на підставі первинних документів, що підтверджують факт здійснення витрат. Зазвичай вказані витрати охоплюють: витрати операційної діяльності, що включають собівартість реалізованих товарів, (виконаних робіт, наданих послуг) та витрати кредитних установ; збиток від проведення операцій з купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів; суми страхових резервів; витрати на факторинг, тобто купівля права вимоги на виконання зобов'язань за поставлені товари чи надані послуги у вартісній формі та інші витрати, які поділяються на загальновиробничі витрати, адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати тощо.

У свою чергу, економічний підхід понесені витрати підприємства розглядає як раціональне споживання факторів виробництва та інших ресурсів з метою досягнення певного комерційного ефекту. Такий підхід вважається найбільш інформативним для керівництва з метою прийняття управлінських рішень, оскільки дає змогу обрати найоптимальніший варіант управлінського рішення стосовно використання певних ресурсів і факторів виробництва серед усіх можливих альтернатив тощо. У цьому контексті широкої популярності набуває функціонально-вартісний підхід, згідно якого витрати вимірюються у розрізі кожного проекту чи напрямку діяльності задля визначення доцільності понесених витрат діяльності підприємства.

В цілому вважаємо, існуюча різноманітність підходів до трактування витрат діяльності господарюючого суб'єкта сприяє їх кращому розумінню, дозволяє розвинути їх класифікацію відповідно до поставлених цілей управління та, відповідно, організувати їх облікове відображення.

Література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 13.11.2022).
2. Податковий кодекс України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 13.11.2022).

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : веб-сайт.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення:
13.11.2022).

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПІДТРИМКА УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМИ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ	3
Атамась Г.П. РОЛЬ АНАЛІЗУ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РИНКОВИХ ЗАСАДАХ	3
Бездушна Ю.С., Шульга Л.Д. ЧИ РЕАЛЬНО ВИЗНАЧИТИ СОБІВАРТІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ В ГОСПОДАРСТВАХ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ	4
Замлинська О.В., Щуровська А.Ю. РОЛЬ І ТЕНДЕНЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ	7
Карпова К.В., Наумова Т.А. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЕЛЕКТРОННОГО БІЗНЕСУ	11
Паньковець Л.В. СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	14
Романашенко І.О., Смігунова О.В. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	18
Руденко С.В., Фесюнін В.М. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	21
Слободянюк А.Ю., Запша Г.М. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВ	23
Слуцький Є.В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ	26
Циріль Т.В., Лютий Я.В., Мельник Л.І. ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ПІДПРИЄМСТВА	30

СЕКЦІЯ 2. МЕНЕДЖМЕНТ І МАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	33
Бабенко В.А., Балабан Х.О., МЕНЕДЖМЕНТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙН	33
Бабко Н.М. ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	35
Бахчиванжи Л.А., Євтушок О.В., Шамотій А.М. КОНСАЛТИНГОВИЙ ПРОЄКТ З МЕНЕДЖМЕНТ - АУДИТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	39
Благун І.І., Роскладка Д.Ю. ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ З ВИКОРИСТАННЯМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ	42
Бондар Н.М., Левченко О.О. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	44
Вознюк В.І., Смігунова О.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ	47
Гончар В.М. ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	50
Грекова Т.М., Запша Г.М. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ	53
Грідін О.В. КАДРОВИЙ КОНСАЛТИНГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	57
Данько Ю.І., Красноруцький О.О. ДОТРИМАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	60

Дерменжи А.В., Дідур Г.І. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	64
Ільїн О.А., Нагаєв В.М. ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ АУТСОРСИНГУ ТА КРАУДСОРСИНГУ ЗА УМОВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	66
Ішейкін Т.Є. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	69
Кабацький Р.І., Великий І.Є. ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА УСТАНОВИ	71
Карпенко А.В., Нагаєв В.М. ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ ТА ФУНКЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО І РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ	73
Козаченко Д.Г., Смаглюк Ю.М. АДАПТАЦІЯ, ЯК НАЙГОЛОВНІША СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ HR- МЕНЕДЖЕРА	75
Котик Т.В. ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІННЯ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯМ В УМОВАХ РИЗИКОВАНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА	78
Кофман В.Ю. ЗМІНА КОНЦЕПЦІЇ МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ ЗРУШЕНЬ	81
Курило А.В., Нагаєв В.М. МІЖОСОБИСТІСНІ СТИЛІ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТНОЮ СИТАЦІЄЮ	85
Левкіна Р.В., Котко Я.М., Левкін А.В. СИСТЕМНІСТЬ ІНСТРУМЕНТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	88
Лівінський А.І. КРАУДФАНДИНГ ТА ВОЛОНТЕРСТВО: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	91

Мусурін В.Р., Левіна-Костюк М.О. ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	93
Мязін О.С., Логвінова А.Є. ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ПРОЕКТУВАННЯ	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	95
Павлюкова Д.І., Олійник А.О., Чернікова Н.М. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	98
Рожнова А.П., Сментина Н.В. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕРЕЖ	УКРАЇНСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ	100
Романюк І.А. ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ	104
Русова О.І., Левіна-Костюк М.О. СТРАТЕГІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	ЯК ЧИННИК АГРАРНОГО	106
Терещенко І.О., Комар В.П. МЕТА BUSINESS SUITE ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕКЛАМНИХ ПУБЛІКАЦІЇ	ПРОСУВАННЯ	108
Торяник А. І., Воронько-Невіднича Т. В. МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕСУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРИКЛАДІ СИДРЕРІЇ «БІЛИЙ НАЛИВ»	ФРАНШИЗИ НА	111
Філатова М.О., Орлова Н.В. КОНТРОЛІНГ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ		113
Хало О.М., Воронько-Невіднича Т. В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ	ПІДПРИЄМСТВОМ	115
Bondarenko V.P., Nagaev V.M. THE PROBLEM OF THE QUALITY AND EDUCATIONAL INSTITUTION MANAGEMENT	EFFICIENCY OF	117

LESAN Victor E PHENOMENON OF MIGRATION—FACTOR OF INFLUENCE ON THE ECONOMY	120
Serhiienko Serhii MODERN FEATURES OF THE SELECTION OF TOOLS FOR OVERCOMING RESISTANCE TO INNOVATIVE CHANGES AT THE ENTERPRISE	123
Zamsa A., Popovici A. PROFESSIONALIZATION OF THE CIVIL SERVICE	124
СЕКЦІЯ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	130
Бендасюк О.О. ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ	130
Біценко К.Р., Прокопченко С.В. СЦЕНАРІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОЩУВАННЯ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	133
Бондаренко В.П., Нагаєв В.М. ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135
Бондаренко Н.П., Шевченко А.А. ШЛЯХИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА АГРАРНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	138
Деркач О.В., Попов Д.О. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ АКТИВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ	141
Дмитриченко М.Ф., Бондар Н.М., Грищук О.К. ДОСВІД ПАРТНЕРСТВА У ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТРАНСПОРТНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ ЕРАЗМУС+ PAGOSTE	144

Задорожна Л.М., Орлов В.М. МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ІТ-СФЕРИ	147
Земляна Л.С., Нагаєв В.М. ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕФЕКТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ	150
Іванів С.І. ЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ФОРМУВАННІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	152
Іванова А.В., Гоголь М.М. СУЧАСНИЙ СТАН ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ	155
Іудіна Л.С., Нагаєв В.М. ЗАКОННІСТЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	159
Кальян О.С. ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ	161
Князєва О.А., Мартинюк Ю.О. ПІДХОДИ ДО СКОРОЧЕННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	163
Кобрин Т.А., Шабатура Т.С. РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	165
Козак С.О., Нагаєв В.М. ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕРВИННОЇ ЛАНКИ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	168
Криницька Д.О., Бавико О.Є. СУТНІСТЬ ТА ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТІ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР	172
Лупенко Ю.О. ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	175

Маркевич К.Л. СТАН ТА ГОЛОВНІ ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ РОЗБУДОВИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	178
Мельничук О.І., Колот Є.О. ОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	181
Мирна О.В., Шкарін Б.В., Уфанцев М.С., ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ	184
Петренко О.П., Абгаш Т.І. ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИЙХ РИНКІВ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ	186
Рогачко В.І. РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В СИСТЕМІ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	189
Сахацький М.П., Нічик А.І., Корольова Є.О. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМ	192
Сенченко І.Р., Шевченко А.А. БЕЗВІДХОДНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	195
Сологуб С.І., Пилипів Н.І. ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОТГ	198
Степаненко С.В. ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ	201
Стоянова-Коваль С. С., Варгатюк М.О ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ АГРАРНИХ БІЗНЕСФОРМУВАНЬ НА ЗАСАДАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ	204
Тарасенко В.М., Рудік Н.М. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РИНКОВОГО САМОРЕГУЛЮВАННЯ	207

Ткаченко В. І., ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ РІВНЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	210
Тур М.А., Бохан В.В., Чернікова Н.М. РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В УПРАВЛІННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	213
Чернов М.Г. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ДЕРЖАВНИХ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	214
Шевченко А.А., Антонюк М. В. ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АГРАРІЇВ	217
Шевченко А.А., Міхнєва А.О. СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	219
Шевченко А.А., Синельник О.А. ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК ІННОВАЦІЙ	222
Шеленко Д.І., Смушак М.В., Петах Б.Т. ПРОБЛЕМИ ТІНІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	225
Шпат С.С., Телічко Н.А. СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	227
Damascan Andrei ANALYSIS OF SCIENTIFIC APPROACHES TO THE ISSUE OF ENERGY SECURITY OF THE STATE. METHODOLOGY AND METHODOLOGICAL METHODS FOR STUDYING THE PROBLEM IN DIFFERENT COUNTRIES	229
Furculița Tatiana QUALITY MANAGEMENT IN PUBLIC ADMINISTRATION - HOW TO INCREASE PERFORMANCE	242
Khodakivska Olga, Zos-Kior Mykola, Korduban Roman CONCEPTUAL ASPECTS OF DETERMINING THE DEGREE OF READINESS OF THE ENTERPRISE FOR CHANGES IN SECURITY DEVELOPMENT	246

Petco Iulian	
THE ROLE OF MIGRATION IN THE DEVELOPMENT OF THE BUSINESS ENVIRONMENT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA	247
Ștefanachi Bogdan	
SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SUSTAINABILITY AGENDA AT THE BEGINNING OF THE XXI-st CENTURY	250
СЕКЦІЯ 4. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР	253
Герасимчук В.Г., Андрос С.В.	
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ РАЙОНІВ НА ПРИКЛАДІ БОЛГАРІЇ	253
Петренко О.П., Домаскіна О. О.	
АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ КОМПЛЕКС У ЕКСПОРТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	257
Козак О.А.	
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ МОЛОКА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	260
Левіна-Костюк М.О.	
ХАРАКТЕРНІ РИСИ ДІЛОВОГО ПРОТОКОЛУ ТА ВЕДЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	264
Лесюк В. С.	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР	267
Павленко-Дідур К.С., Запша Г.М.	
ІДЕЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЗЕЛЕНОЇ УГОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	270
Підопригора М.С., Шабатура Т.С.	
ЕКСПОРТ ЗЕРНА З УКРАЇНИ: ДО І ПІСЛЯ	274
Самуйлік М.М., Третьякова Ю.М.	
ІНТЕГРАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК В ГЛОБАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОСТІР У ДЗЕРКАЛІ ПОЛІТИКИ	277

Цира О.В. ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ СЕРВІСІВ НА БАЗІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	279
Muntean Aliona WORK FLEXIBILIZATION: AN OPPORTUNITY FOR EMPLOYERS AND EMPLOYEES SUMMARY	281
СЕКЦІЯ 5. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМА- ЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННІ ТА КОНТРОЛІ	285
Арістова О.О., Назаренко І.М., ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ	285
Бабіч В.Є. ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	288
Баланюк І.Ф., Смушак М.В., Стефанишин М.В. МІСЦЕ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У СТРУКТУРІ ПІДПРИЄМСТВА	290
Балинська К.С., Здирко Н.Г. ОБОРОТНІ АКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ	293
Бельчик Ю. В., Назаренко О.В., ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ НЕФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	297
Гапич А.В., Назаренко О.В. ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР ПРИ АУДИТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА	300
Гаценко Ю.С., Назаренко І.М. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ КОНТРОЛЬНИХ ПРОЦЕДУР ЩОДО ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	303
Дацюк А.А., ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ	306

Джалова-Фісун О.С. ОСНОВНІ ЗАСОБИ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ: СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ	308
Дриманова Л.М. СУТНІСТЬ ПРИРОДООХОРОННИХ ВИТРАТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОБЛІКУ У ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ	312
Забунова Є.В., Крюкова І.О. ОБЛІК І АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІ	315
Замлинський В.А., Юхновець О. М. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ	318
Іванюк Т.Л., Банашкевич Т.П., Казімирчук В. Р. РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ	321
Іщенко Я. П. РЕМОНТ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЦІ: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ	323
Кардашева А.А., Назаренко І.М. ЗНАЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ	327
Коваль В.І., Ткаль Я.С ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИЗНАННЯ ВИТРАТ СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ВІД ОБМІННИХ ТА НЕОБМІННИХ ОПЕРАЦІЙ	329
Коновальчук Л.П., Баланюк І.Ф., Середяк Р.А., ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ	333
Костинчук А.О., Здирко Н.Г. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАУДИТСЛУЖБИ В УКРАЇНІ	335
Крюкова І.О., Яковенко А.О. ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ-АУДИТ АГРАРНИХ БІЗНЕС-СУБ'ЄКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ	339

Кучерявенко Н.В., Назаренко І.М. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ БАЛАНС – ІНФОРМАЦІЙНА ПЛАТФОРМА УПРАВЛІНСЬКОГО ПРОЦЕСУ	343
Маренич Т.Г. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СУДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРА	344
Маркевич Л.С. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	350
Мацак Т.Р., Назаренко О.В. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА	353
Михалевич С.Г. ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ОФОРМЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ДАВАЛЬНИЦЬКОЮ СИРОВИНОЮ ШВЕЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	355
Найда А.В., Лівінський А.І., Листопадська Т.В. КРИПТОАКТИВИ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ	358
Омелько М.А. ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВЕДЕННЯ ОБЛІКУ В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ	361
Подольнчук О.А. ОБЛІКОВІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ДОПОМОГИ ЗСУ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ	363
Ростовська Т.В., Назаренко І.М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ	366
Савчук І.І., Здирко Н.Г. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ І ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ	368
Саричева К.П., Златова М.Г., Найда А.В. НАУКОВО-ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ШКІЛ	372

Сас Л.С., Леськів І.Ю., Леськів І.І., ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ ВІТЧИЗНЯНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ	376
Сібіковська А. О., Селіванова Н.М., ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННІ	377
Слесар Т.М. ОБЛІК – ФАКТОР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	381
Степаненко Н.В., Крюкова І.О. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	383
Сторожук В.Л., Здирко Н.Г. ОБЛІК ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА	386
Чернега О.К., Глущенко В.В., Здирко Н.Г. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	390
Чигіна Х.С., Найда А.В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	395
Чуйко В.Ю., Назаренко І.М., ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ-АУДИТ АГРАРНИХ БІЗНЕС-СУБ'ЄКТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСГНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ	398
Шведова Т.Г., Здирко Н.Г. ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ВИТРАТ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	401
Шкроміда В.В., Шкроміда Н.Я., Стецевич О.І., ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА	405
ЗМІСТ	408

